

שבוע פרשת שמות

(30 December 12 – 5 January 13)

י"ז – כ"ג טבת ה'תשע"ג

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ שְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹר וָדֹר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַחְתִּחַלֵּק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂכִינָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִזְרָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מִלֶּךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־יתבות "לה"ו) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה "החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּ־יָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֶד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת
וְיִשָּׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהֲלִתוֹ עֲמִידַת לָעֶד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִירָא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצֵן יְהִיָּה זִרְעוֹ דֹּר
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׁרִים חֲנוּן
וְרַחוּם וְצִדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹוָה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהִיָּה צִדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לָבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד קָרְנוֹ תִּרְוֶם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שִׁנּוּ יַחֲלַק וְנֶמֶס תִּאֲוֹת רָשָׁעִים תֹּאבֵד:

המשך מעמוד כח

מתוך פניני לוי יצחק על התורה

חב"ד, שהאיר אחריו.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שכז ואילך

וראה בספר הערכים חלק ג' ערך "אור מים רקיע" – במילואים – עמוד תריד וז"ל:

יש להוסיף:

ולהעיר: (א) מהמבואר בכמה שיחות, שהצמח צדק הוא בחי' דעת (ואדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי – חכמה ובינה) – והרי דעת הוא "רקיע" (וחכמה ובינה – "אור" ו"מים") ראה שם בספר הערכים סימן ו סק"א.

(ב) מזה שבדרושי הצמח צדק יש החיבור דפנימיות התורה עם גליא התורה (שיחת ש"פ דברים תש"ל. ובכמה מקומות) – והרי ענין זה המשכת פנימיות התורה לגליא דתורה (ולא רק הרחבה בפנימיות התורה גופא, כבדרושי האדמו"ר האמצעי), הוא דוגמת ענין ה"כח" (ו"רקיע") שפועל גם חוץ ממנו (ראה בספר הערכים שם סימן ג סק"א), ע"ש. וגם להעיר ש"דעת" ענינם לחבר ולקשר וכו'.

וא"ש מה שרבינו האמצעי ז"ל שהוא ע"ד כמו האמצעי באבות שהוא יצחק שהוא הי' חופר בארות, וענינו הי' שהי' כמו באר, שביאר הרבה מאד בחסידות בדא"ח, והי' כמו באר הנובע לכלי גבול בהרחבה מאד מאד, כמו הבאר דרחבות, וקרא את ספריו בשם שערים, ובשם אמרי בינה, ובשם חיים, דוקא, שכ"ז שייך לבחי' יצחק וכנ"ל, הנה הסתלקותו היתה אחר ש"ק פרשת תולדות ששם מדובר מענין יצחק ועבודתו בהבארות. ובהפרשיות שאחרי זה אין מדובר עוד מענין יצחק, רק מענין יעקב שהוא השלישי באבות, ועד"ז אדמו"ר בעל הצמח צדק⁴¹ ז"ל שהוא השלישי באבות דחסידות

(41) השייכות של הצמח צדק ל"רקיע" ו"כח" אינו מבואר בלקוטי לוי יצחק.

מסכת שבת עם ביאורים	ב	סדר הנחת תפילין	א
מדף פח עד דף צד	קכב	מזמורי תהלים קיא, קיב	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה ואלה שמות בני ישראל	ג
כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים		שבת פרשת שמות, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ו	ה
אדמו"ר הזקן	קנ	שיחת ש"פ שמות,	ד
		כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ו	יח
כב) שולחן ערוך הלכות שבת		לקוטי שיחות – פרשת שמות	ה
אדמו"ר הזקן	קנא	(בלה"ק) כרך יא	כג
כג) תורה אור		ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי	ו
אדמו"ר הזקן	קנא	יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כז
כד) שערי אורה		זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה	ז
אדמו"ר האמצעי	קנב	ז"ל שניאורסאהן חוברת יט, תרגום מאידיש	כט
כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו		ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות	ח
אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנג	שיעור יומי חומש לשבוע פרשת שמות	ט
כו) תורת שמואל תרל"ב		שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות	י
אדמו"ר מוהר"ש	קנד	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יא
כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב		לשבוע פרשת שמות	סד
אדמו"ר מוהרש"ב	קנד	לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות	יב
כח) ספר המאמרים קונטרסים		הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יג
אדמו"ר מוהררי"צ	קנה	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:	
כט) לקוטי דיבורים		– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שמות	יד
אדמו"ר מוהררי"צ	קנו	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות	טו
ל) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן		– ספר המצוות לשבוע פרשת שמות	טז
אדמו"ר מוהררי"צ	קנז	נביאים וכתובים	יז
לא) אגרות קודש		מלכים א פרק ז, תהלים פרק סט-ע	קיא
אדמו"ר מוהררי"צ	קנז	משניות – מסכת גיטין	יח
לב) חומש לקריאה בציבור		ביאור קהתי	קיג
לג) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות		עין יעקב מסכת יומא	קכא
קסו			
לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש			
קסז			

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ
2 וּבִיתוֹ בָּאוּ.¹ וּמִדִּיק אֲדָמוֹר² הִזְקֵן בְּתוֹרָה אֹר² סֵפֶר מֵאֵמֶרִי
3 אֲדָמוֹר הִזְקֵן עַל הַחֹמְשִׁים בְּרֹאשִׁית וּשְׁמוֹת (וּבִתּוֹסֶפֶת הַגֵּהוֹת
4 וּבִאֲוִרִים מוֹפִיעַ מֵאֵמֶר זֶה בְּאֹר הַתּוֹרָה לְהַצְמַח צֶדֶק³ נִכְדוֹ

5 שֶׁל אֲדָמוֹר (הִזְקֵן), דְּהֵנָּה,

6 בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ⁴ נֶאֱמַר גַּם

7 כֵּן וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי

8 יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה

9 יַעֲקֹב וּבְנָיו, וְצִירֵף לְהִבִּין

10 לְמָה הַכֹּפֶל בַּתּוֹרָה עֲנִין

11 בּוֹאֵם מִצְרִימָה וְאוֹתוֹ הִדְבֵּר

12 נֶאֱמַר פְּעָמִים, פֶּעַם אַחַת בְּפֶרֶשֶׁת

13 וַיִּגַּשׁ וּפֶעַם נִוְסַפֶּת כֵּאֵן בְּפֶרֶשֶׁת

14 שְׁמוֹת?

15 וְגַם צִירֵף לְהִבִּין הַשְּׁנוּיִים

16 מִהֵתֶם לְהֵכָא מִשֶּׁם לִכֵּאן

17 כֹּי, כְּמִבְאָר שֶׁם בַּתּוֹרָה

18 אֹר¹ וּבִאֲוִר הַתּוֹרָה פֶּרֶטִי

19 הַדְּבָרִים (וְזֶה לְשׁוֹנוֹ בַּתּוֹרָה

20 אֹר¹: "דִּכֵּאן נֶאֱמַר 'הַבָּאִים

21 מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב" וּבְפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ

22 נֶאֱמַר 'הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב'.

23 בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּי

24 יַעֲקֹב וּבְנָיו שְׁכוּלִל גַּם כֵּן יַעֲקֹב

25 בְּכָלל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָרִי יַעֲקֹב הוּא

26 יִשְׂרָאֵל עֲצֻמוֹ... וְאֵם כֵּן אֵיךְ נִקְרָא

27 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל? (וּבְמִבְאָר,

28 דְּהֵנָּה כְּתִיב⁵ לְגַבִּי הַיִּירֵדָה

29 שֶׁל אַחֵי יוֹסֵף לְמִצְרַיִם יִרְדֹּ

30 יִרְדְּנוּ, וּכְפֹל הַלְשׁוֹן מִלְּמֹד

31 דְּהֵינּוּ יִרְדָּה אַחֵר יִרְדָּה,

32 וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם

33 וּגְאֻלָּה כְּתִיב⁶ בְּהַבְחַת

34 הַקְדוּשָׁה-כּוּרֵץ הוּא לִיעֲקֹב אֲבִינוֹ

35 וְאֲנִי אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶה,

36 דְּהֵינּוּ בִּ' עֲלִיּוֹת, עֲלִיה אַחֵר

37 עֲלִיה כִּנְגַד יִירֵדָה אַחֵר יִירֵדָה

38 וּבִקְאֻמַּת בִּיצִיאַת מִצְרַיִם

39 לֹא נִתְעַלּוּ רַק פֶּעַם אַחַת,

40 לְהַחֲשִׁיב כְּעִלְיָה אַחַת בְּלִבָּד וְלִמָּה אֵם כֵּן נֶאֱמַר בְּפִסְק "אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶה", הֵינּוּ

41 שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת? אֵף עֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּת רּוֹמֶזֶת עַל הַגְאֻלָּה הַעֲתִידָה

42 לְהִיּוֹת בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן שֶׁהִיא גְאוּלָּה נִוְסַפֶּת עַל יִצִּיאַת מִצְרַיִם.

בס"ד. שבת פרשת שמות, מברכים

החודש שבט, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב
אִישׁ וּבִיתוֹ בָּאוּ.¹ וּמִדִּיק אֲדָמוֹר² הִזְקֵן בְּתוֹרָה
אֹר² (וּבִתּוֹסֶפֶת הַגֵּהוֹת וּבִאֲוִרִים בְּאֹר הַתּוֹרָה
לְהַצְמַח צֶדֶק³), דְּהֵנָּה, בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ⁴ נֶאֱמַר גַּם כֵּן
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו,
וְצִירֵף לְהִבִּין לְמָה הַכֹּפֶל בַּתּוֹרָה עֲנִין בּוֹאֵם מִצְרִימָה.
וְגַם צִירֵף לְהִבִּין הַשְּׁנוּיִים מִהֵתֶם לְהֵכָא כֹי, כְּמִבְאָר שֶׁם
פֶּרֶטִי הַדְּבָרִים. וּמִבְאָר, דְּהֵנָּה כְּתִיב⁵ יִרְדֹּ יִרְדְּנוּ, דְּהֵינּוּ
יִרְדָּה אַחֵר יִרְדָּה, וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּגְאֻלָּה כְּתִיב⁶
וְאֲנִי אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶה, דְּהֵינּוּ בִ' עֲלִיּוֹת, וּבִקְאֻמַּת בִּיצִיאַת
מִצְרַיִם לֹא נִתְעַלּוּ רַק פֶּעַם אַחַת, אֵף עֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּת
רּוֹמֶזֶת עַל הַגְאֻלָּה הַעֲתִידָה לְהִיּוֹת בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן.
וְלִהְיֵר, שְׁאֵף שְׁפִסּוּק זֶה נֶאֱמַר בְּנוֹגַע לִיצִיאַת מִצְרַיִם,
הָרִי גַם הַגְאֻלָּה הַעֲתִידָה לְבֹא קְשׁוּרָה עִם יִצִּיאַת מִצְרַיִם,
כִּי גּוֹאֵל רֹאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן⁷, וְהֵינּוּ, שְׁמִשָּׁה הוּא
יִגְאֻלְנוּ בְּגֻלָּה הַעֲתִידָה (שֶׁהִיא הַתְּכָלִית וְהַגְמֵר שֶׁל
יִצִּיאַת מִצְרַיִם).

(ב) וּמִבְאָר בְּתוֹרָה אֹר⁸ עֲנִין בִּ' הַיִּרְדוֹת, עַל-פִּי מִשָּׁל
מִנְפֶּשׁ הָאָדָם לְמִשָּׁה (כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁹ אֵת
הָעוֹלָם נָתַן בְּלָבָם, וּכְמִאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁰ שֶׁהָאָדָם
נִקְרָא עוֹלָם קָטָן), שְׁאֹר הַשְּׁכָל יוֹרֵד וּמִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת
הַמִּחְשָׁבָה, וְאַחֲרֵי-כֵן גַּם בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר, שְׁזוּהֵי יִרְדָּה
גְּדוּלָּה יוֹתֵר, שֶׁהָרִי הַמִּחְשָׁבָה הִיא לְעֲצֻמוֹ, וְאֵלּוּ הַדְּבֹר
עִיקְרוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוּי לְהַזְלוֹת (וּבִזְהָ נִכָּלֵל גַּם עֲנִין

גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵהִירֵידָה בְּאוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבָה שֶׁהָרִי הַמִּחְשָׁבָה הִיא
לְעֲצֻמוֹ, וְלִכְּנוֹת לְמִרוֹת שְׁאוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבָה הֵן יִירֵדָה לְגַבִּי הָרַעֲיוֹן הַשְּׁכָלִי
בְּמִקְרוֹ בְּנֶפֶשׁ, עֲדִין הַמִּחְשָׁבָה קְרוּבָה לְשִׁכְל כְּפִי שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְאֵלּוּ
הַדְּבֹר עִיקְרוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוּי לְהַזְלוֹת (וּבִזְהָ דִּיבּוּר הַמִּתְגַּלָּה

כִּי אֶת הַיִּצִּיאָה מִשְׁעֲבֹד מִצְרַיִם לַחֲרוּת יֵשׁ
לְהַחֲשִׁיב כְּעִלְיָה אַחַת בְּלִבָּד וְלִמָּה אֵם כֵּן נֶאֱמַר בְּפִסְק "אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶה", הֵינּוּ
שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת? אֵף עֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּת רּוֹמֶזֶת עַל הַגְאֻלָּה הַעֲתִידָה
לְהִיּוֹת בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן שֶׁהִיא גְאוּלָּה נִוְסַפֶּת עַל יִצִּיאַת מִצְרַיִם.

(1) ריש פרשתנו. (2) ריש פרשתנו (מט, א). (3) פרשתנו ע' ז. (4) מו, ח. (5) מקץ מג, כ. (6) ויגש שם, ד. (7) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רגג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים (עה, ב). (8) נ, א. (9) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ב ואילך. (10) תנחומא פקודי ג. זח"ג רנז, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אל הזולת נכלל גם ענין המעשה הרחוק מהנפש עצמה יותר מהדיבור
2 ובוודאי יותר מהמחשבה, שזהו מחוץ לעצמו וכדי שהרעיון השכלי
3 יתגלה אל הזולת עליו לעבור ירידה נוספת ונמצא שיש באדם תופעה של
4 ירידה כפולה, "ירד ירדנו". ודגמתו למעלה באלוקות הוא ענין

5 ירידת חכמתו של ה'

6 יתברך בבחינת הממשכה
7 העליונה להיות התהוות
8 עלמין סתימין דלא
9 אתגלן, עולמות סתומים,
10 היינו מכוסים ונעלמים, שלא
11 מתגלים, בדוגמת המחשבה
12 שהיא לבוש הנפש שפועל בתוך
13 האדם עצמו ולא מתגלה החוצה
14 וישנה גם ירידה נוספת של
15 החכמה העליונה - ובבחינת
16 הדבור, להיות התהוות
17 עלמין דאתגלן עולמות
18 המתגלים, בדומה ללבוש הדיבור
19 באדם שבאמצעותו נפש האדם
20 באה לידי ביטוי אל הזולת.
21 וממשיך שם¹¹, בהמשך
22 המאמר ב'תורה אור'
23 דלכאורה אינו מובן,
24 דאם הירידה למצרים
25 הוא ענין הממשכה והתגלות
26 הארת בחינת חכמה
27 העליונה, חכמתו של הקדוש-
28 ברוך-הוא בעלמין סתימין
29 ועלמין דאתגלן בעולמות
30 הסתומים הנעלמים ובעולמות
31 הגלויים (פנ"ל), אם כן
32 תמונה איך נקרא זה בשם
33 גלות מצרים, והלא כן צריך להיות סדר השתלשלות
34 והתהוות העולמות כו', שהם באמצעות ירידה הדרגתית מדרגה לדרגה
35 באופן שכל דרגה קשורה בחברתה כמו חוליות של שרשרת שאחזות זו בזו
36 ואם כן הוא סדר הבריאה, שהחכמה העליונה יורדת דרגה אחרי
37 דרגה עד שהיא יורדת למטה לדרגות תחתונות של העולמות הגלויים מה
38 ענין זה לגלות ושעבוד והרי זה מצב רגיל, בשונה מגלות שהיא מצב
39 לא טבעי ובלתי רגיל?
40 ומבאר, שבזמן הגלות פתיב¹² אותותינו לא ראינו, לפי פשוטה
41 הכוונה היא שאנו נמצאים בגלות ועדיין לא ראינו שמתיימים האותות, היינו
42 הסימנים, של הגאולה הקרובה ולפי תורת החסידות אותותינו הוא ענין

המעשה, שזהו מחוץ לעצמו. ודגמתו למעלה הוא ענין
ירידת חכמתו יתברך בבחינת הממשכה להיות התהוות
עלמין סתימין דלא אתגלן, ובבחינת הדבור, להיות
התהוות עלמין דאתגלן. וממשיך שם¹¹, דלכאורה אינו
מובן, דאם הירידה למצרים הוא ענין הממשכה הארת
בחינת חכמה בעלמין סתימין ועלמין דאתגלן (פנ"ל),
אם כן תמונה איך נקרא זה בשם גלות מצרים, והלא כן
צריך להיות סדר השתלשלות והתהוות העולמות כו',
ואם כן הוא סדר הבריאה, מה ענין זה לגלות ושעבוד.
ומבאר, שבזמן הגלות פתיב¹² אותותינו לא ראינו,
אותותינו הוא ענין האותיות, דהינו אותיות הממשכה
אותיות הדבור, שענין האותיות הוא מלשון¹³ אתא
בקר¹⁴, שהוא ענין הגלוי, היינו, שהאותיות מגלות את
האור, אבל בזמן הגלות אותותינו לא ראינו, היינו,
שיש העלם על הגלוי שצריך להיות על-ידי האותיות.
ולכן העלמין הם באפן שמעלימים ומסתירים כו'.
והענין בזה, שפגלות סדר ההשתלשלות כפי שהוא
מצד סדר הבריאה הוא באפן שצריך להביא לידי גלוי,
אבל על-ידי חטא עץ הדעת נעשה מעמד ומצב של
העלם, ועד שהיה יכול להיות מציאות דוישמעו את
קול ה' אלקים מתהלך בגן גו' ויתחבא האדם ואשתו
מפני ה' אלקים גו'¹⁵, דלכאורה אינו מובן, הרי לית
אתר פנוי מיניה¹⁶, וכדאיתא במדרש¹⁷ על הפסוק

הגשמי כפי שהוא מצד סדר הבריאה שנקבע מלכתחילה הוא
באפן שצריך להביא לידי גלוי, היינו שהירידה מדרגה לדרגה, אף
שהיא הפחתה וצמצום באור נועדה להביא לידי גלוי של האור גם בדרגות
נמוכות אבל על-ידי חטא עץ הדעת נעשה מעמד ומצב של
העלם והסתור על האור האלוקי שלא יהיה ניכר ונרגש בעולם בגלוי, ועד
שהיה יכול להיות מציאות דוישמעו את קול ה' אלקים
מתהלך בגן גו' ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלקים
גו'¹⁵, דלכאורה אינו מובן, איך עלה בדעתם של אדם וחווה להסתתר,
כביכול, מפני ה' הרי לית אתר פנוי מיניה¹⁶, אין מקום פנוי ממנו כי
הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום וכדאיתא מובא במדרש¹⁷ על

האותיות, שבהם מתלבש האור הנשפע מלמעלה דהינו אותיות
הממשכה ואותיות הדבור, כלומר, האורות העליונים באים בלבושים
שנמשלו למחשבה ודיבור שהם לבושי השכל של האדם שענין האותיות
הוא מלשון¹³ אתא בא בקר¹⁴, שהוא ענין הגלוי, שהרי בבוקר
יש אור היינו, שהאותיות
מגלות את האור, כמבאר
בחסידות שאמנם מצד אחד
האותיות הם לבוש המעלים על
אור השכל, והרעיון השכלי כפי
שהוא בשכל עצמו הוא עמוק
ונעלה יותר מאשר כפי שהוא בא
באותיות, אבל מצד שני האותיות
הן האמצעי שעל ידו אור השכל
בא לידי גלוי הן באדם עצמו,
באותיות המחשבה, והן כלפי
חוץ באותיות הדיבור אבל
בזמן הגלות אותותינו לא
ראינו, היינו, שיש העלם
והסתור ("לא ראינו") על
הגלוי שצריך להיות על-
ידי האותיות. ולכן
העלמין העולמות הם באפן
שמעלימים ומסתירים על
האור האלוקי שמהווה ומחיה
אותם כו'.

והולך ומבאר את ענין ההעלם
וההסתור של העולמות בזמן
הזה:
והענין בזה, שפגלות
סדר ההשתלשלות של
ירידת האור האלוקי מדרגה
לדרגה עד להתהוות העולם הזה

(11) שם, ג. (12) תהלים עד, ט. (13) ישעי' כא, יב. (14) ראה תו"א מקץ מב, ב. ובכ"מ. (15) בראשית ג, ח. (16) תקו"ז תנ"ז (צא, ב).
שעהיוה"א פ"ז (פג, ב). (17) שמו"ר פ"ב, ה.

ביאור בדרך אפשר

1 הפסוק בפ' שתנו¹⁸ פרשת שמות וירא מלאך ה' אליו אל משה
2 רבנו מתוך הסנה, למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי
3 בלא שכינה אפילו סנה, שהוא צמח פשוט ביותר ועל-אחת-כמה-
4 וכמה פאשר וישמענו אדם ותוה את קול ה' גו', ואיך יתכן
5 שאדם הראשון שהיה
6 יציר בפיו של הקדוש-ברוך-
7 הוא יתחבא מפני ה' ויעלה
8 בדעתו כאילו יש מקום שבו ה'
9 לא ימצא אותו?
10 אף הענין הוא, לפי
11 שהיה זה אחר חטא עץ
12 הדעת, שאז נעשה בעולם
13 תערכת טוב ורע¹⁹, ונוצר
14 מצב שבו הטוב והרע באים
15 במגע זה עם זה וייתכן
16 שלפעמים הטוב יתגבר על הרע
17 ולפעמים להיפך ולכן היה
18 יכול להיות קסלקא-
19 דעתא ויעלה על הדעת אצל
20 האדם שבמקום
21 שמתחבא לא יהיה הגלוי
22 כמו במקום שאינו
23 מתחבא כי באותו רגע הרע
24 גבר על הטוב והעולם הסתיר על
25 האור האלוני. וזהו גם ענין
26 ההעלם והסתור על האלויות
27 שנעשה על-ידי החסאים
28 בזמן הגלות באפן של
29 ירידה אחר ירידה כו'.
30 היינו העלם כפול ומכופל.
31 והפונה בזה תכלית הירידה
32 איננה הירידה כשלעצמה אלא
33 הכוונה והמטרה של הירידה
34 הכפולה היא כדי שיעל-ידי-זה יהיה בסופו של דבר עליה כפולה
35 אעלף גם עליה, ב' עליות, הגאלה ממצרים והגאלה
36 העתידה לבא.
37 ג) ולבאר מה שכתוב ואלה שמות בני ישראל הבאים
38 מצרימה, שמות דייקא, הפסוק מדייק ואומר "שמות" בני ישראל וכדי
39 לבאר את הקשר המיוחד של ענין הירידה והעלייה האמור לעיל לענין
40 ה"שמות" מקדים במאמר הנזכר ב'תורה אור' לבאר²⁰ פרוש וענין
41 השבח שאומרים על הקדוש-ברוך-הוא בברכת "ברוך שאמר" מלך משבח

ביאור בדרך אפשר

42 ומפאר עדי עד שמו הגדול²¹, כפי שהולך ומבאר.
43 והענין בזה²², דהנה, עדי עד הוא מלשון נצחיות, כמו לעולם
44 ועד ומוכן, שדוקא פאשר ישנו ענין הזמן, לאחר שכבר נבאר
45 עולם עם הגדרות של זמן אזי שיף לומר נצחיות הזמן, ולקבוע שדבר
46 מסוים קיים לנצח מה-שאין-
47 בן בדרגא שלמעה
48 מהזמן, למעלה מהעולם
49 המוגדר בגדרי הזמן לא שיף
50 לומר נצחיות הזמן כי
51 בדרגה כזו מלכתחילה אין
52 הגדרות של עבר, הווה ועתיד.
53 וזהו המשמעות של האמירה
54 משבח ומפאר עדי עד
55 שמו הגדול, שענין
56 הנצחיות, עדי עד, שיף
57 רק בבחינת השם (שמו
58 הגדול), שהוא ענין
59 ספירת המלכות, האחרונה
60 מעשר הספירות שבאמצעותה
61 היא התהוות העולמות שהיא
62 מקור ושרש ענין הזמן²³
63 ואילו המידות העליונות
64 שלמעלה מספירת המלכות הן
65 למעלה מגדרי הזמן (כדברי רבנו
66 הזקן בשער היחוד והאמונה
67 שבספר התניא: "גדר ובחינת
68 שם עולם נופל על בחינת מקום
69 ובחינת זמן... עבר הווה ועתיד.
70 והנה כל בחינות אלו אין להן
71 שייכות במידות הקדושות
72 העליונות כי אם במידת מלכותו
73 יתברך לבדה שייך לומר שהוא
74 ית' מלך... בבחינת זמן ה' מלך
75 ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש
76 וקיומם כל זמן קיומם הוא ממידת מלכותו ית'". ועל-דרך מה
77 שכתוב²⁴ בטחו בהוי' עדי עד תמיד, לעולם ועד פי ב' ה' הוי'
78 צור עולמים, וגם מפסוק זה למדים שהענין דעדי עד ענין הנצחיות
79 שיף רק בדרגא שהיא מקור להתהוות העולמות, שזהו ענין
80 צור עולמים²⁵ היינו הקדוש-ברוך-הוא כפי שהוא מתייחס לעולם.
81 נמצא שבאופן כללי "שם" היא ספירת המלכות וכיוון שהיא המקור למושג
82 הזמן, יש מקום לשבח את הקדוש-ברוך-הוא, בדרגא זו בענין הנצחיות.

(18 ג, ב. 19) ראה תו"א בראשית ה, ג ואילך. תו"ח שם ל, ב ואילך. סה"מ עזר"ת ע' פט ואילך. תרצ"ב ע' קעו. וש"נ. 20) מט, סע"א ואילך. 21) ברכת ברוך שאמר. 22) ראה גם סה"מ תרכ"ז ע' פה. תרנ"ח ע' עח. תרצ"ב ע' קמג ואילך. 23) תניא שהיה"ה פ"ז (פב, א). 24) ישע"י כו, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 ובפֿרטיִות יוֹתֵר, יֵשׁ כַּמָּה מִדְּרָגוֹת בְּשֵׁמוֹ הַגְּדוֹל²⁶, ולא תמיד
2 הכוונה דווקא לבחינה זו של ספירת המלכות הָא', דרגא אחת ב"שמו הגדול"
3 היא שְׁשֵׁם הָיוֹ' (שְׁהוּא הַיּוֹתֵר נַעֲלָה מִכָּל ז' הַשְּׁמוֹת שְׁאִינֵם
4 נִמְחָקִים²⁷ הקדוש-ברוך-הוא נקרא בתורה ובדברי חכמינו ז"ל בשמות
5 רבים אך שבעה מהם הם בעלי

6 קדושה מיוחדת וחל איסור
7 למחוק אותם לאחר שנכתבו,
8 והם השמות: הוּי' (גם כשהוא
9 נכתב אדני'), אֵל, אֱלֹהִים, אֱ-
10 להים, אֱ-לֹהִי, שְׁדִי וצבאות)
11 וכיוון ששם הוּי' הוא הנעלה
12 מבין שבעת השמות הללו, לכן
13 הוא נִקְרָא שְׁמוֹ הַגְּדוֹל,
14 וְהוּא עֲנִין בְּחִינַת
15 הַחֲכָמָה, הספירה הראשונה
16 מעשר הספירות פִּדְיוֹעַ שְׁשֵׁם
17 הָיוֹ' הוּא בְּחִינַת²⁸ ככתוב
18 "ה' בחכמה יסד ארץ", שְׁהוּא
19 החכמה היא עֲנִין הַתּוֹרָה,
20 דְּאוֹרֵייתָא מִחֲכָמָה
21 נִפְקֵת²⁹, כדברי הוזהר
22 שהתורה 'צאה' ונמשכה
23 מהחכמה העליונה וְהוּא גַם
24 מֵה שְׁכָל הַתּוֹרָה כִּלָּה
25 הַיָּא שְׁמוֹתָיו שֶׁל
26 הַקָּב"ה³⁰ כי התורה באה
27 מבחינת החכמה, והחכמה היא
28 "שמו הגדול". וְהַב', הדרגה
29 השנייה, הגבוהה ביותר, ב"שמו

30 הגדול" היא שְׁשֵׁמוֹ הַגְּדוֹל הוּא בְּחִינַת כְּתָר שְׁלִמְעֵלָה מִבְּחִינַת
31 הַחֲכָמָה, כשם שהכתר בגשמיות הוא מעל לראשו ומוחו של האדם, כך
32 בחינת הכתר למעלה היא מעל לבחינת החכמה והיא עניינו של שְׁשֵׁם הָיוֹ'
33 כפי שהוא מעל עשר הספירות (כמבואר בחסידות בהרחבה שבשם הוּי' יש
34 דרגות רבות ושונות).

35 וְהוּא גַם ב' הַפְּרוּשִׁים בְּעֲנִין נַעַם הָיוֹ'³¹, שגם הפירושים הללו
36 הם בהתאם לדרגות שונות בשם הוּי' הָא', הַנַּעַם וְהַעֲנֵג הַנִּמְשָׁךְ
37 מִשֵּׁם הָיוֹ', וְהוּא עֲנִין גֵּן-עֵדֶן הַתְּחִתּוֹן, והרי עניינו של גן עדן הוא
38 עונג ונועם לנשמות הנמצאות בו. ובדרגה הראשונה, היותר נמוכה, הכוונה
39 לעונג ונועם באלוקות, "נועם הוּי'", כפי שהוא בגן עדן התחתון, פִּדְיוֹעַ

ביאור בדרך אפשר

40 שְׁסָפִירַת הַחֲכָמָה (שֵׁם הָיוֹ') הַיָּא הַמְקוֹר לְכָל הַתַּעֲנוּגִים
41 הרוחניים העליונים שְׁבִגְן-עֵדֶן הַתְּחִתּוֹן. וְהַב', הפירוש השני מתייחס
42 לדרגה גבוהה יותר ב"נועם ה'" עַל-דֶּרֶךְ מֵה שְׁכָתוֹב³² אֲזַ תַּתְּעַנֵּג
43 עַל הָיוֹ' (וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה כְּתִיב בְּחִנָּה וּתְתַפַּלֵּל עַל הָיוֹ'³³ ולא
44 נאמר "אל הוּי'"), וכאן הכתוב

45 מדַיִּיק ואומר שהעונג והנועם
46 הוּא עַל הָיוֹ' דְּיִיקָא,
47 דְּהִינוּ לְמַעַלָּה מִשֵּׁם
48 הָיוֹ'³⁴, בְּחִינַת הַכְּתָר,
49 שְׁלִמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וְהוּא עֲנִין
50 גֵּן-עֵדֶן הָעֲלִיוֹן. וְיֵשׁ
51 דְּרָגָא נַעֲלִית יוֹתֵר בְּנַעַם
52 הָיוֹ', דרגה שלישית, גבוהה
53 עוד יותר דְּקָאִי לְפִיָּה נועם הוּי'
54 מכוון עַל בְּחִינַת
55 הַצְּחָצְחוֹת ככתוב "אז תתענג
56 עַל ה'" והשביע בצחצחות"
57 (מלשון יובש וצימאון)
58 שְׁלִמְעֵלָה מִמַּעַלָּת
59 הַכְּתָר³⁵, וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהִינוּ
60 בְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת
61 הַגְּנוּזוֹת כמבואר בקבלה
62 וחסידות, עשר הספירות
63 העליונות קיימות ופועלות
64 בצורה מוגדרת בעיקר החל
65 מעולם האצילות ומטה, אבל
66 באופן 'נעלם' ('עשר ספירות
67 הגנוזות') הן קיימות גם באור
68 אין סוף שְׁלִמְעֵלָה מִהַאֲצִילוֹת כי

69 בעצם כל המשכה והתגלות מאלוקות היא באמצעות עשר הספירות הללו אלא
70 שבספירות ה'גנוזות' החלוקה בין הספירות לא ניכרת כל כך והם בהתכללות
71 והתאחדות יותר מאשר בספירות כפי שהן בעולם האצילות (וְכִמּוֹ
72 שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל³⁶ במאמר דיבור-המתחיל "פדה בשלום" שנה זו (שיצא
73 לאור ב'דבר מלכות' לפרשת וישלח עם ביאור בדרך אפשר) שְׁגַם לְפָנֵי
74 הַצְּמִצּוּם אף שאז האיר אור אין-סוף כפי שהוא, ללא כל הגדרה ו'ציור'
75 יִשְׁנוּ עֲנִין הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, אלא שבאור אין סוף שלפני הצמצום
76 החלוקה וההגדרה בין הספירות היא באופן 'גנוז' ונעלם ואינה ניכרת, ומביא
77 דוגמא לעניינה של ספירת החסד כפי שהיא באור שלפני הצמצום וְכִמּוֹ מֵה
78 שְׁעֵלָה בְּרָצוֹנוֹ תִּתְבָּרָךְ לְהִיטִיב מִצַּד כִּי חִפְץ חֶסֶד הוּא³⁷, אחת

(25 ראה סה"מ תרכ"ז ע' פו. 26) ראה אוה"ת שם ע' יא. וראה אוה"ת פרשתנו ח"ז ע' ב'תעט ואילך. 27) שבועות לה, א. רמב"ם
הלי' יסוה"ת פ"ו ה"ב. 28) ראה משלי ג, יט. 29) זהר ח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ח"ג פא, א. קפב, א. רסא, א. 30) ראה זח"ב פז,
א. הקדמת הרמב"ן לפירושו עה"ת. יונת אלם פכ"ט. 31) אוה"ת שם ע' י. וראה אוה"ת תח"ז שם. ד"ה ואלה שמות בפלח הרמון ע"ס
שמות ע' ג. 32) ישע"י נח, יד. 33) שמואל-א, א, י. 34) זח"אריט, א. 35) תניא אגה"קסכ"ט. 36) בד"ה פדה בשלום די"ט כסלו. וראה
המשך תער"ב ח"ב ע' תשסח. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ט ע' ריא. אוה"ת שלח ע' תרא. שער היחוד לאדמו"ר האמצעי קיז, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הסיבות לבריאת העולם היא כדי ליישם את הרצון העליון של הקדוש-ברוך-
2 הוא להיטיב לנבראים ורצון זה נובע ממידת החסד העליונה ("כי חפץ חסד
3 הוא") אלא שאין זה דומה למידת החסד כפי שהיא ניכרת ונגזשת בספירות
4 שבעולמות אלא באופן 'גנוז ונעלם' ועד לרצון דאנא שאני אִמְלֹךְ
5 כו' 38 כך גם לגבי מידת
6 המלכות, שבעולמות היא ספירה
7 עם הגדרות ברורות אבל היא
8 קיימת באופן 'גנוז' ונעלם גם
9 בדרגות שלפני הצמצום אלא
10 ששם מדובר בהתעוררות כללית
11 של רצון למלוכה), שֶׁעַל־זֶה
12 אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 39 עד
13 שֶׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם, הִיָּה
14 הוּא וּשְׁמוֹ בְּלִבֵּד, ולפי זה
15 "שמו" הם עשר ספירות הגנוזות
16 שקיימות גם לפני בריאת העולם
17 וְעַד שֶׁיִּשְׁנֻ עֲנִין הַשֵּׁם גַּם
18 למעלה יותר כפי שהוא
19 בַּעֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ מִמֶּשׁ 40.
20 וְזֶהוּ מִשְׁבַּח וּמִפָּאָר עֲדִי
21 עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל,
22 שֶׁבְּכַחַיִּית שְׁמוֹ הַגָּדוֹל יֵשׁ
23 רַבּוּי מִדְּרָגוֹת עַד אֵין קֵץ
24 ללא גבול (עדי עד), אֲשֶׁר
25 בָּהֶם בְּכָל הַדְּרוֹגוֹת הַרְבּוּת הַלָּלוּ
26 הוּא תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמוֹת בְּגֶן-
27 עֵדֶן, לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם הָרוּי' 41
28 כדברי חכמינו ז"ל שהנשמות
29 בגן עדן נהנות ומתענוגות מזיו
30 השכינה.
31 אָמְנָם על עצם העניין
32 שהנשמות בגן עדן נהנות מגילוי
33 אלוקות מבחינת "עדי עד" שהיא
34 ללא גבול, יש לתמוה בִּיּוֹן
35 שֶׁהַנִּשְׁמָה הִיא נִבְרָא
36 וּבַעֲלִי-גָבוֹל, ובהכרח לומר שאפשרויות הקליטה והקבלה שלה מוגבלות
37 איך תוכל לקבל הארת תענוג העליון שהוא בלי-גבול, עדי
38 עד?
39 אֵךְ הָעֲנִין הוּא, שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם לְבוּשִׁים שֶׁבָּהֶם
40 מִתְּלַבֵּשׁ אֹר הַתַּעֲנוּג מִבְּחִינַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וְעַל-יְדֵי-זֶה

41 הודות לעובדה שבהיותה בעולם הזה הנשמה עסקה בתורה ומצות תוכל
42 הַנִּשְׁמָה בהיותה בגן עדן לְהַשִּׁיג בְּחִינַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, ולהתענג
43 על האור האלוקי המאיר מבחינה זו כִּי כָּל הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹתָיו
44 שֶׁל הַקָּב"ה (כַּנ"ל) וכאמור עניין ה"שם" קשור ב"שמו הגדול"
45 שהוא בחינת "עדי עד" ובלי
46 גבול וקיים בדרגות הכי גבוהות
47 באלוקות. וְזֶהוּ גַם מֵה
48 שֶׁכְּתוּב בַּזֶּהר 42 שֶׁעֲנִין
49 כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא
50 לְאַתְקָנָא רִזָּא דְשְׁמִיָּה,
51 לגלות את סוד שמו שְׁעִיקָר
52 הַפְּרוּשׁ בְּזֶה הוּא
53 לְהַמְשִׁיךְ מַלְמַעֲלָה לַמַּטָּה
54 ולגלות מִבְּחִינַת שְׁמוֹ
55 הַגָּדוֹל, שִׁיְהִיָּה נִמְשָׁךְ
56 גָּלוּי בְּחִינָה זוּ בְּכָל
57 שְׁאָר הַשְּׁמוֹת, וְעֲנִין זֶה
58 נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה
59 וּמִצְוֹת, בִּיּוֹן שְׁמִשָּׁם
60 לְקַחוּ, כִּי הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, הַבְּלִי-
61 גָבוֹל, הוּא הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַמְקוֹר
62 לַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁשּׁוֹרֵשׁם
63 לַמַּעֲלָה נַעֲלָה מֵאֵד הָכָל
64 הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל
65 הַקָּב"ה.
66 וְזֶהוּ גַם עֲנִין שְׁמוֹת בְּגִי
67 יִשְׂרָאֵל 43, וזו הסיבה
68 הפנימית לכך שכאשר התורה
69 מדברת בבני ישראל מודגש עניין
70 ה"שמות" כִּי לְהִיּוֹת
71 הַמִּשְׁכָּה זוּ מִבְּחִינַת שְׁמוֹ
72 הַגָּדוֹל, וְתַהִיָּה הָאָרֶץ שֶׁל אֹר
73 הַבְּלִי-גָבוֹל הִרִי זֶה דִּוְקָא
74 עַל-יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
75 שֶׁהֵם מְמַשְׁכִּים וְעוֹשִׂים
76 בְּחִינַת גָּלוּי שְׁמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְמַטָּה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת
77 שֶׁבָּהֶם מְלֻבָּשִׁים, כְּאֹמֶר, הָאֻרֹת הַעֲלִיּוֹנִים הַלָּלוּ.
78 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה יַעֲקֹב וּבְנָיו שְׂרָשָׁן בַּעֲשֵׂר סְפִירוֹת
79 דְּאֲצִילוֹת שֶׁהֵן הֵן הַשְּׁמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְכִידּוּעַ שְׂפִיחָה
80 קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתָּיהָ עֲנִין ה'יחודים' מְבֹאָר בַּקְּבָלָה וְחִסְדוֹת

(37) מיכה ז, יח. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תתמג. וש"נ. (38) ראה לקו"ת נצבים מז, ג. נא, ב. ובכ"מ. (39) פרקי ד"ר פ"ג. (40) ראה המשך תרס"ו ע' קפו. (41) תהלים כז, ד. (42) כ"ה בכ"מ בשם הזהר (תו"א פרשתנו מט, ד. יתרו סז, ד. אוה"ת פרשתנו ע' קה. ועוד). (43) תו"א פרשתנו שם.

ואלה שמות בני ישראל

ביאור בדרך אפשר

1 בהרחבה ונקודת העניין בנוגע לענייננו היא ש"יחוד קודשא בריך הוא
2 ושכינתיה' משמעו שתמורת הסדר הרגיל בו ההשפעה מדרגה אחת לשנייה
3 היא כך שהסיום וההיצוניות של דרגה אחת יורדת לדרגה הבאה, כאשר ישנו
4 'יחוד' בין שתי דרגות הכוונה שההשפעה היא מהעומק והפנימיות ו"יחוד
5 קודשא בריך הוא ושכינתיה' הוא
6 (בדרך כלל) השפעה פנימית
7 מהמידות שבספירות העליונות
8 (בעולם האצילות) לבחינת
9 המלכות, ויחוד זה נקרא
10 יחוד יעקב בחינת המידות
11 ורחל בחינת המלכות או
12 ישראל ורחל, והינו יחוד
13 הוי' באדני', כי שרש
14 נשמת יעקב נמשך
15 מבחינת שם הוי', ושרש
16 נשמת רחל נמשך
17 מבחינת שם אדני'
18 כמבואר בקבלה וחסידות
19 שהשמות הוי' ואדני' מאחדים
20 ומשתלבים זה בזה (באופנים
21 שונים). וכן י"ב שבטים
22 הם כנגד י"ב צורפי
23 הוי',⁴⁴ וזהו שכתוב
24 בשבטים שהמשפחות שלהם
25 נקראו בשם הראובני
26 השמעני כו',⁴⁵ בתוספת
27 ה"א בתחילת השמות "ראובן",
28 "שמעון" וכו' וי"ד בסופו כיוון
29 שיש שם י"ה בכל אחד
30 מהשבטים כו',⁴⁶ ונמצא
31 שליעקב ולבניו יש קשר מיוחד
32 לשמותיו של הקדוש-ברוך-הוא
33 והתגלות אלוקות על ידי השמות,
34 כאמור.

35 ומה שכתוב בתחילת הפסוק ואלה (שמות גו'), כי המשכת
36 השמות והתגלות האלוקות שעל ידי זה היא על-ידי התורה, ושתא
37 שיש סדרי משנה וכל אחד מששת הסדרים כלול מו', ושש כפול
38 שש היינו שלושים ושש זהו בגימטריא אלה, והוא בחינת
39 המשכה והתגלות מלמעלה למטה. אף מקדם צריכה להיות
40 העלאה והתקרבות לאלוקות מלמעלה למטה, והינו על-ידי שם מ"ב.
41 וזהו ואלה "אלה", שלושים ושש, בתוספת ו' בגימטריא שש בגימטריא
42 מ"ב (וכמבואר בקבלה וחסידות כי ענינו של שם מ"ב הוא במידת הגבורה

ביאור בדרך אפשר

43 ולכן הוא בבחינת העלאה מלמעלה למטה, בניגוד לחסד שענינו השפעה
44 והמשכה מלמעלה למטה).
45 וזהו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, כנ"ל שבזמן
46 הגלות כתיב אותותינו לא ראינו, והינו, שהאותיות
47 ("אותותינו") ושמות
48 עליונים שאנו ממשיכים
49 מלמעלה למטה על-ידי
50 התורה והתפלה,
51 שבאותיותיהם מלוכש גילוי
52 האלוקות לא ראינו, שאין
53 בבחינת גילוי אצלנו,
54 והינו לפי שהן האורות
55 והשמות הנמשכים על ידי
56 התורה והמצוות בזמן הגלות
57 מתעלמים בבחינת
58 מצרים, לשון מצר,
59 שפירושו גבול בחינת העלם
60 והסתור המונע את הגילוי.
61 (ד) ובאור ענין הגלות
62 בעבודת ה' בג' הקוין
63 תורה עבודה וגמילות-
64 חסדים, שהם ג' הדברים
65 שעליהם העולם עומד⁴⁷
66 ולכן הם נושאים כללים
67 שכוללים את כל שאר הפרטים
68 (כפי שמבאר ב'תורה
69 אור' במאמר שלאחר-
70 זה⁴⁸), דהנה, יש אפן
71 עבודה שכל בקר געור
72 האדם משנתו ומתעסק
73 בעבודת התפלה
74 בהתבוננות בגדולת ה'
75 והתעוררות האהבה
76 ויראה כו', כתוצאה
77 מההתבוננות בגדולת ה' ובטוב שבקרבת ה' האדם מתעורר באהבה וכתוצאה
78 מהתבוננות כמה ה' גדול ונורא, האדם מתעורר ביראה ללא ענין של
79 מצרים, כך שההתבוננות וההתעוררות שבעקבותיה היא בלי גבול, ואפילו
80 ללא ההגבלות של מצרים דקדשה, שהרי כל דבר בעולם, אפילו דבר
81 בלתי רצוי, נמשך ומשתלשל משרשו בקדושה כך שגם בחינת מצרים קיימת
82 בקדושה ולכן גם בצד הקדושה יש מידות והגבלות וצמצומים וכאן מדובר
83 על עבודת ה' באופן שאין בו אפילו הגבלות מצד הקדושה ועל-אחת-
84 כפה-וכמה ללא מצרים דלעמתיזה, שהוא ענין טמטום

(44) ראה רקאנטי תצוה כח, ב. שערי אורה (להר"י גיקטליא) שער ז. (45) פינחס כו, ז. שם, יד. (46) זח"ג קיח, ב. (47) אבות פ"א מ"ב. (48) נ, סע"ד ואילך. נא, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַמֶּלֶךְ וְטָמְטוּם הַלֵּב⁴⁹, כמבואר בהרחבה בספר התניא שלעתים האדם
2 לומד ומתבונן ואין לכך את התוצאות הרצויות בגלל "טמטום" (לשון אטום
3 וסתום) של המוח או של הלב וְהִנֵּנו⁵⁰, מצב זה שבו אין בעבודת ה' כל
4 הגבלה, הן מצד הקדושה והן מצד שכנגד הוא בְּהִיּוֹת הַחֲכָמָה וּבִינָה
5 ההבנה וההשגה בַּגְּדֵלֶת ה'
6 בְּהִתְבּוֹנְנוֹת גְּדוּלָּה רַחֲבָה 1
7 ועמוקה ללא גבול בְּמֹחוֹ 2
8 וּמִחֲשַׁבְתּוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה 3
9 יָכוֹל הוּא לְעוֹרֵר מְדוּתָיו 4
10 אֲהָבָה וְיִרְאָה בְּהִתְגַּלּוּת 5
11 לְבֹ כו', שגם היא תהיה ללא
12 גבול וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵¹ 6
13 שְׁפָכִי כַּמִּים לְבַךְ נֹכַח פָּנָי 7
14 ה', עד כדי כך שהאדם יוצא
15 מגדרו והלב נמש כמים וּמִזֶּה 9
16 בָּא לִידֵי צִמְאון כו' 10
17 ותשוקה גדולה להתקרב
18 לאלוקות ולדבוק בה' וְאַחֲרֵי- 11
19 כֵּךְ כֹּאשֶׁר הָאֱהָבָה לֹא מִתְחַזֶּקֶת 12
20 עוד יותר האדם מגיע לְבִחִינַת 13
21 חוֹלֵת אֲהָבָה⁵², וְאַחֲרֵי-כֵן 14
22 בָּא לִידֵי כְלֹת הַנֶּפֶשׁ 15
23 מִמֶּשֶׁ, תוך איבוד כל המציאות
24 האישית כְּפִי שֶׁמִּבְּאֵר 17
25 אֲדָמוּר⁵³ הִזְקֵן בְּפָרְקִים 18
26 הָאֲחֵרִים שֶׁבְּחֵלֶק 19
27 ראשון דִּסְפֵּר הַתְּנִיָּא⁵⁴ 20
28 אודות הדרגות השונות באהבה
29 עד לבחינת כלות הנפש שהיא
30 הדרגה הגבוהה ביותר (וכך
31 נאמר שם בין הדברים בפרק נ: "אהבה כרשפי אש... דהיינו שעל ידי התבוננות
32 בגדולת אין סוף ברוך הוא... תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפארת גדולתו...
33 כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעלה ולהיפדר מהפתילה והעצים שנאחות
34 בהן והיינו על ידי הגברת יסוד האש אלוקי שבנפש האלוקית ומזה באה לידי
35 צימאון וכמו שכתוב צמאה לך נפשי ואחר כך לבחינת חולת אהבה ואחר כך
36 באה לידי כלות הנפש ממש כמו שכתוב גם כלה נפשי...").
37 אֲמָנָם, לעומת עבודת ה' ללא מדידה והגבלה יָכוֹל לְהִיּוֹת גַּם מַעֲמַד 37
38 וּמִצָּב הַפּוֹךְ, היינו מצב שֶׁל מְצָרִים, הנקרא כך על שם מְצָר 38
39 הַגְּרוֹן⁵⁴, שהוא מקום צר ומגביל את המעבר מהמוח ללב שֶׁשֶּׁם 39
40 נִמְצָאִים הִקְנָה וְהוֹשָׁט וְהוֹרִידִין, שֶׁהֵם ג' שָׂרֵי פְרָעָה⁵⁵, שר 40
41 המשקים ב'קנָה', שר האופים ב'וֹשָׁט' ושר הטבחים ב'וֹרִידִים' שֶׁמִּצָּד זֶה 41

42 בגלל ההפרעה ש"שרי פרעה" מצד הקליפה שכנגד הקדושה יוצרים בגרון
43 (במובן הרוחני) הִנֵּה הַהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁבְּמֹחַ נעצרת ונפסקת ב'גרון' ולכן
44 אֵינָה פּוֹעֶלֶת בְּהַרְגֵּשׁ הַלֵּב, וְהוּא עֲנִין טָמְטוּם הַלֵּב, מצב שבו
45 ההתבוננות היא כראוי, ובכל זאת אין לכך השפעה על הלב כי הוא אטום
46 וסתום וְעַד שֶׁיָּכוֹל לְהִיּוֹת 46
47 גַּם טָמְטוּם הַמֶּלֶךְ רַחֲמָנָא- 47
48 לִיצָלָן שזה מצב חמור עוד
49 יותר כי בדרך כלל פעולת המוח
50 נתונה לשליטה ולבחירה של
51 האדם יותר מאשר פעולת הלב
52 ואם אפילו במוח יש לו
53 "טמטום" מצבו חמור יותר
54 מאשר מי שסובל מטמטום הלב
55 בלבד (יש להוסיף כי בחסידות
56 מבואר גם של"מצר הגרון" יש
57 תפקיד חיובי בחיבור בין המוח
58 והלב והוא משמש כ"ממוצע"
59 המחבר ביניהם, אלא שבמקביל
60 יש ל"מצר" גם משמעות שלילית
61 כגורם המונע ומעכב את פעולת
62 המוח על הלב).
63 וְעַל זֶה כְּדִי לְהַשְׁתַּחֲרֹר 63
64 מה"מצר" המבדיל בין המוח
65 ללב, ואף מה"מצר" המונע
66 מהמוח לפעול כראוי צָרִיךְ 66
67 לְהִיּוֹת הָעֲנִין דִּיּוּצִיאת 67
68 מְצָרִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵⁶ 68
69 לגבי יציאת בני ישראל ממצרים
70 שהקדוש-ברוך-הוא בא
71 לְהַצִּילוֹ מִיַּד מְצָרִים 71
72 וְלְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִיא אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה 72
73 גו', ארץ ישראל, ודיקו הלשון "ארץ טובה ורחבה" מלמד שכונת היציאה
74 ממצרים היא שִׁיְהִיָּה עֲנִין שֶׁל הַרְחָבָה (הַפֶּךְ הַמִּצָּר והיפך
75 ה"גלות") בְּהִתְבּוֹנְנוֹת במוח וְהִתְעוֹרְרוֹת הָאֲהָבָה בלב בְּעִבּוּדֵת 75
76 הַתְּפִלָּה, כְּמִבְּאֵר בְּקִנְטֵרֵס הָעִבּוּדָה⁵⁷ מאת הרבי הרש"ב, האדמו"ר
77 החמישי בשושלת אדמו"רי חב"ד שֶׁעִיָּקֵר עֲבֹדֶת הַתְּפִלָּה הוּא עֲנִין 77
78 הָאֲהָבָה, כְּמִבְּאֵר⁵⁸ הַזֶּה לִית פּוֹלְחָנָא כְּפּוֹלְחָנָא דְרַחֲמִימוּתָא 78
79 אין עבודה כעבודת האהבה.
80 וּכְמוֹ כֵּן כֶּשֶׁם שִׁייתָן עֲנִין גָּלוּת בְּקוֹ הָעִבּוּדָה, עמוד התפילה, יָכוֹל 80
81 לְהִיּוֹת עֲנִין גָּלוּת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּמִבְּאֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵⁹ 81
82 עַל הַפְּסוּק⁶⁰ האמור בתורה לגבי גלות מצרים וְיִמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם 82

(49) ראה תניא פכ"ט. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפכ ואילך. ועוד. (50) תו"א שם נא, א. (51) איכה ב, יט. (52) שה"ש ב, ה. (53) פ"ג (ע, ב). (54) תו"א שם מט, ד. (55) ראה לקוטי תורה להאריז"ל וישב לט, מ (ד"ה ויהי כו' עתה נבאר סוד יוסף). תו"א וארא נח, ב ואילך. יתרו עא, ד. (56) פרשתנו ג, ח. (57) פ"א. פ"ג ואילך. (58) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. (59) זהר ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. (60) פרשתנו א, יד.

ביאור בדרך אפשר

1 גו', בעבודת קשה דא זו קשיא, והקושיות הן אחד האופנים של
2 לימוד התורה בחמור דא זה קל וחמור, שהוא מהמידות שהתורה נדרשת
3 בהם ובלבנים דא זה לבון הלכתא בירור וליבון ההלכה כו'. דהנה,
4 מצד זה שהתורה שבשורשה ומקורה היא חכמתו ורצונו של הקדוש-

5 ברוך-הוא ירדה מלמעלה

6 למטה ונתלבשה בענינים
7 גשמיים, ובפרט בתורה
8 שבעל-פה [ששים המה
9 מלכות אלו ששים
10 מסכתות, ושמונים
11 פלגשים אלו הברייתות,
12 ועלמות אין מספר אלו
13 ההלכות⁶¹ והמספר הרב של
14 המסכתות, הברייתות וההלכות
15 עד "אין מספר" מלמד עד כמה
16 התורה ירדה והתלבשה בריבוי
17 גדול של לבושים בדברי תורה
18 העוסקים בדברים גשמיים], ועד
19 כדי כך שנתלבשה גם
20 בטענות של שקר כו'⁶²,
21 שהרי הלכות התורה עוסקות גם
22 במקרים בהם יש דין ודברים בין
23 בעלי דין שאחד מהם בוודאי
24 משקר, וה"גלות" בלימוד התורה
25 באה לידי ביטוי כאשר יכול
26 להיות מעמד ומצב
27 שהאדם לומד תורה
28 ושוכח חסד ושלום על
29 הקדוש-ברוך-הוא נותן

30 התורה⁶³, ויהינו, והאפשרות הזו של לימוד התורה והתייחסות לדברים
31 כאילו מדובר בחכמה רגילה מבלי לזכור שזו תורת ה' היא לפי שהאלקות
32 שבתורה אינו בגלוי, שאין נראה בה שום אור כלל כו'⁶⁴,
33 כך שהלומד עלול לשכוח שזוהי תורת ה'.
34 וכמוכן גם מהמבאר פתניא⁶⁵ בנוגע לעבודת הבינונים, בספר
35 התניא מוסבר בהרחבה כי לאמיתו של דבר התואר "בינוני" לא מתייחס לאדם
36 שמעשיו הם מחצה עבירות ומחצה מצוות אלא מתאר מצב נפשי בו אף
37 שהאדם מקיים את מצוות-עשה ולא עובר על מצוות לא-תעשה בפועל, היינו
38 במחשבה, דיבור ומעשה, הנפש הבהמית שבקירבו היא עדיין בתוקף ונאבקת
39 כל העת בנפש האלוקית. והוא "בינוני", היינו באמצע, במובן זה ששתי
40 הנפשות פועלות בקרבו, ובין הדברים אודות עבודת ה' של הבינונים נאמר
41 בספר התניא שיעקר ההכנה לשמה לעצב הוא בתחלת הלימוד,

ביאור בדרך אפשר

42 כפי המבואר בתניא שם, לימוד התורה צריך להיות מתוך הכרה והרגשה של
43 מסירת הנפש לה' להתחבר ולהתאחד באלוקות ו"בהכנה זו של מסירת נפשו
44 לה' יתחיל ברכות השחר... וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר
45 התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע
46 שיעקר ההכנה לשמה לעצב הוא

47 בתחילת הלימוד בבינונים...",
48 ועיקר ההתבוננות וההכנה הזו
49 היא בהתחלת הלימוד כי
50 באמצע הלימוד הרי הוא
51 מנח וישקוע בהבנת
52 הענין הנלמד⁶⁶ ואינו פנוי
53 למחשבות אחרות (וכך צריך
54 להיות באמת שבמהלך
55 הלימוד צריך להתרכז ולהתמקד
56 בלימוד עצמו), ורק
57 בהתחלת הלימוד ישנה
58 ההתבוננות והכנה
59 לשמה, ועל-ידי-זה
60 נפעל על כל מושך זמן
61 הלימוד שיהיה הזכרון
62 מזה כו' שגם בהמשך
63 הלימוד, כאשר האדם עסוק
64 בלימוד עצמו, עדיין יזכור את
65 הרושם של ההתבוננות וההכנה
66 שהייתה בהתחלת הלימוד (ויש
67 להעיר כי בתניא שם נאמר:
68 "וכשולמד שעות רצופות יש לו
69 להתבונן בהכנה הנ"ל בכל שעה
70 ושעה על-כל-פנים" ובכך

71 מודגש עוד יותר עד כמה חשוב שלימוד התורה יהי מתוך הכרה בנותן
72 התורה).

73 וזהו שגם בלימוד התורה צריך לשלל ענין הגלות, יציאת
74 מצרים, שזהו פללות הענין דברכו בתורה תחילה⁶³, לזכר
75 את נותן התורה כמאמר חכמינו ז"ל שחורבן בית המקדש והגלות באו
76 על כך שלמדו תורה מבלי ש"ברכו בתורה תחילה" וכך לא זכרו שהתורה היא
77 תורת ה'. וענין זה נעשה על-ידי עבודת התפלה, וגם על-ידי
78 לימוד פנימיות התורה תפילה כראוי ולימוד פנימיות התורה, קבלה
79 וחסידות, מרוממים את האדם ומקריבים אותו לאלוקות וזו הדרך לוודא
80 שהלימוד שלו יהיה חדור בהכרה שזו תורת ה'. וכמוכן בענין דלבנים
81 דא זה לבון הלכתא⁶⁹, שכן לגבי לימוד ההלכה, "ליבון הלכתא", מצינו
82 מפורש בדברי חכמינו ז"ל את הצורך שהלימוד יהיה מלא וחדור בהכרה

(61) שה"ש ו, ח. שהש"ר עה"פ. במדבר"ר פי"ח, כא. זח"ג רטז, א. וראה תו"א שם מט, ב ואילך. נא, ב ואילך. (62) ראה תניא פ"ה. סה"מ תרצ"ב ע' קמח. וש"נ. (63) ראה ב"ח לטור או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). וראה סה"מ תרצ"ב ע' קפו. וש"נ. (64) תו"א שם נא, סע"ב. (65) ספמ"א (נח, ב). (66) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 217. ד"ה בראשית ברא תשי"ג (תורת מנחם — ספר

ביאור בדרך אפשר

1 באלוקות דִּהְיֶהָ ⁶⁷ כְּתִיב ⁶⁸ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם
2 כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם, וּפִרְשׁ בְּסִפְרִי, כִּי לֹא
3 עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, אֱלוֹ הַלְכוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לָחֶם,
4 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ⁶⁹ לִכְוֹ לַחֲמוֹ בְּלַחְמִי, וּהַפְסוּק מִתְפָּרֵשׁ לַעֲנִיין לִימּוֹד
5 הַתּוֹרָה אֲלָא עַל כָּל מוֹצָא
6 פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם, אֱלוֹ
7 אֲגָדוֹת, דְּבָרֵי הָאֲגָדָה
8 שֶׁבִּתְלִמּוֹד וּבִמְדֻרָּשִׁים שֶׁהוּא
9 בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
10 (וְכִדְאִיתָא בִּתְנַיָא ⁷⁰ לַגִּבִּי
11 חֲשִׁיבוֹת הַלִּימּוֹד בִּסְפֵר "עֵץ"
12 יַעֲקֹב" שֶׁבּוֹ לֹקֵטוֹ דְּבָרֵי הָאֲגָדָה
13 מִהַתְלִמּוֹד שֶׁרַב סוּדוֹת
14 הַתּוֹרָה גִּנּוּזִין בָּהּ בָּאֲגָדָה,
15 הִרִי שְׁהִיא כְּפִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
16 חֶלֶק הַסּוּד וְהַנִּסְתֵּר שֶׁבִּתּוֹרָה), כִּי
17 דְּבָרֵי הַתּוֹרָה שֶׁבִּהְלָכָה מְלוּבָּשִׁים
18 בְּעֵינֵינִים גִּשְׁמִיִּים, וְאִילוּ דְּבָרֵי
19 הָאֲגָדָה יוֹתֵר נִיכָר וְנִרְגָּשׁ שְׁהִיא
20 תּוֹרַת ה' כִּי הָאֲגָדָה הִיא בְּחִינַת
21 אֹרֶז-אֵין-סוֹף שֶׁבִּפְתָּחָהּ,
22 חֵינּוּ שֶׁבַחֲכֶמָה עֲצֻמָּה הִיא
23 שִׁיכַת יוֹתֵר לַעֲנִיין הָאֱלֹקוֹת
24 שֶׁבָּה.
25 וְזֶהוּ עֲנִין לִפְנֵי הַלֶּחֶם,
26 לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֵינֵינִים דִּהְיֶה
27 לְהַמְשִׁיךְ לַהֲרִיד וּלְגָלוֹת
28 מִלְּמַעַל לַמָּטָה מִבְּחִינַת לֶכֶן
29 הָעֲלִיּוֹן, וְהֵינּוּ מִצַּד גְּלוֹי
30 הַכֶּתֶר שֶׁבִּפְתָּחָהּ, בְּחִינַת
31 הַכֶּתֶר הִיא מַעַל לַחֲכֶמָה (הַחֲכֶמָה
32 הִיא הַדְּרָגָה הַגְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר
33 בְּמוֹחִין וְהִיא רֹאשִׁית הַסְּפִירוֹת,
34 וְהַכֶּתֶר הוּא מַעַל הַחֲכֶמָה כֶּשֶׁם שֶׁבֹאֲדָם הַכֶּתֶר הוּא מַעַל (רֹאשׁ) וַיֵּשׁ בְּחִינָה
35 מִכֶּתֶר שְׁמַאֲרִיהָ בַּחֲכֶמָה שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָאֹרֶז-אֵין-סוֹף שֶׁבִּפְתָּחָהּ.
36 וְעַל-דֶּרֶךְ שֶׁמִּצַּנּוּ בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיָּה מִחֲבֵר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעַלָּה
37 בְּקוֹדֶשׁ-אֶשׁ-בְּרִיף-הוּא ⁷¹, מוֹבָא בִּסְפָרִי קְבֵלָה שְׁאוּפֵן לִימּוֹד הַתּוֹרָה שֶׁל
38 דוֹד הַמֶּלֶךְ הִיָּה כּוֹחַ שֶׁפִּעַל חִיבּוֹר בֵּין הַתּוֹרָה כִּפִּי שְׁהִיא לְמַעַלָּה, חֵינּוּ חֲכֻמָּתוֹ
39 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עִם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמוֹ שֶׁלְּמַעַלָּה מִהַחֲכֶמָה,

ביאור בדרך אפשר

40 שֶׁזֶהוּ עֲנִין שֶׁל חֲבִיר חֲכֶמָה בְּחִינַת תּוֹרָה וְכֶתֶר ⁷² שֶׁלְּמַעַלָּה
41 מִהַחֲכֶמָה.
42 וּכְמוֹ כֵּן יֵשׁנוּ עֲנִין הַגְּלוּת וַיִּצְיָאָת מִצְרַיִם גַּם בְּעֲנִין
43 גְּמִילוּת-חֲסִדִּים, וְהֵינּוּ, שְׁנֵתִינַת הַצִּדְקָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאִפְּן
44 שֶׁל כְּפִיָּה דִּקְא, גַּם כֹּאשֶׁר
45 הָאָדָם מִצִּידוֹ לֹא מַעֲנִיין לַתַּת
46 צִדְקָה וּלְגִמּוּל חֲסִדִּים וּכְמוֹ
47 מְעַשִּׂין עַל הַצִּדְקָה ⁷³,
48 שֶׁפִּירוּשׁוֹ עוֹשִׂים וְכוּפִים שֶׁהוּלֵל
49 יִתֵּן, כְּלוּמֹר, גַּם כֹּאשֶׁר הִרְצוֹן
50 לַתַּת צִדְקָה נִמְצָא בְּגִלוּת וְהָאָדָם
51 מִצִּידוֹ לֹא רוּצָה בִּכְךָ, יֵשׁ "לְצִאָת
52 מִמִּצְרַיִם" וּבְכָל זֹאת לַתַּת צִדְקָה
53 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנוֹגֵעַ
54 לְכָלִּלוֹת הַהֲנָהגָה בֵּין
55 אָדָם לְחִבְרוֹ (שֶׁזֶּהוּ תֵּכֵן
56 עֲנִין גְּמִילוּת-חֲסִדִּים),
57 שֶׁצִּירִף לְתֵּכֵן אֶת הַמִּדּוֹת
58 וְהַתִּיקוֹן הוּא מַעֲיֵן "יִצְיָאָת
59 מִצְרַיִם" (וּכְמוֹ שְׁנֵתִינַת
60 בְּמִצְרַיִם דִּי"ט כְּסִלּוֹ ⁷⁴
61 שֶׁכָּל עֲנִין הַחֲסִידוֹת הוּא
62 לְשִׁנּוֹת טִבֵּעַ מְדוּתֵי ⁷⁵
63 כְּמִבּוֹרָא שֶׁם שֶׁעֲנִין הַחֲסִידוֹת
64 הוּא שֶׁהַכּוּחוֹת הַטִּבְעִיִּים שֶׁמִּצַּד
65 עֲצֻמָּם וּמִהוּתָם הֵם רְחוּקִים
66 מֵאֱלֹקוֹת הַנִּפְכִּים וְנִעֲשִׂים כּוּחוֹת
67 אֱלֹקִיִּים), וְכִפִּי שֶׁמִּפְּרֵט
68 בְּתוֹרָה אֹרֶז ⁷⁶ לַגִּבִּי
69 הַמִּדּוֹת הַדְּרוּשׁוֹת תִּיקוֹן: כְּמוֹ
70 פֶּעַס וְגִּבּוֹרָה
71 וְהַתְרוֹמָמוֹת אֶחָד עַל
72 חֲבֵרוֹ, דִּהְיֶה עַל הַמִּדּוֹת
73 רְעוּת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ שֶׁיְסוּדָם הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁאֵת
74 כָּל אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְתֵּכֵן וְכֹאמֹר, כָּל עוֹד הַמִּדּוֹת לֹא תוֹקֵנוּ זֶה בְּחִינַת "גְּלוּת"
75 וְהַתִּיקוֹן הוּא בְּחִינַת "יִצְיָאָת מִצְרַיִם" וּמִסִּים: וְהַמִּבִּין יָבִין. וַיֵּשׁ לֹמֵר
76 בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁהַפְּנוּיָה הִיא לְתֵּקוֹן בְּחִינַת הַגְּבוּרָה שְׁהִיא
77 הַמִּקּוֹר לַמִּדּוֹת הֵלָא מִתְקַנְנוֹת עַל-יְדֵי הַהֲמָשְׁכָּה מִשְׁרָשָׁם לְמַעַלָּה
78 שֶׁכֵּן רַק כִּפִּי שְׁמִידַת הַגְּבוּרָה יִרְדָּה לַמָּטָה יָכוֹל לְבוֹא וּלְהַשְׁתַּלְשֵׁל מִמֶּנָּה דְּבָרִים

הַמֵּאמִרִים תִּשְׁי"ג ע' כה). (67) רֹאה סה"מ תִּרְכ"ז ע' צ. תִּרְנ"ח ע' פג. תִּרְצ"ב ע' קנג וְאִילָךְ. (68) עֵקֶב ח, ג. (69) מִשְׁלֵי ט, ה. (70) אֲגָה"ק סכ"ג (קִלּוֹ, א). (71) רֹאה זח"ג רכב, ב ברע"מ. ס' הַבְּהִיר (סנ"ח) סִקְצ"ו וּבִאֲוֹר הַבְּהִיר. לְקוֹת שֶׁלַח מִז, ג. שֶׁם נא, א. (72) רֹאה אוה"ת שְׁבוּעוֹת ע' קצד. (73) בֵּית יוֹסֵף לְטוֹר יו"ד סרמ"ח (ד"ה כָּל אָדָם). וְרֹאה סה"מ תִּרְע"ח ע' קכא. ע' קכד וְאִילָךְ. ע' קצב. תִּרְצ"ט ע' 191. (74) פִּי"ב (סה"מ תִּשְׁכ"ו ע' סז). (75) רֹאה סֵפֶר הַשִּׁיחוֹת תּוֹרַת שְׁלוֹם ע' 48. שִׁיחַת שְׁמַח"ת תִּרְצ"ד (לְקו"ד ח"א נו, א וְאִילָךְ). אֲגַ"ק אֲדוּמִ"ר מִהוֹרִי"צ ח"ג ע' תנח וְאִילָךְ. קוֹנְטֵרס עֲנִינָה שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת (מִשִּׁיחַת י"ט כְּסִלּוֹ תִּשְׁכ"ו) ס"א. תּוֹרַת מִנְחָם — הַתּוֹעֲדוֹת חֲמ"ה ע' 257. (76) שֶׁם נא, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 שהם היפך הטוב, אבל בשורשה גם היא טוב גמור ולכן התיקון הוא על ידי
2 גילוי השורש של מידת הגבורה **בְּבַחֲנָה שְׁפָה נֶאֱמַר⁷⁷ לִית שְׁמָאֱלָא**
3 **בְּהַאי עֲתִיקָא** אין שמאל בעתיק זה, כלומר, המידות העליונות הן בשני
4 קווים – חסד בקו הימין וגבורה בקו השמאל, ועל בחינת "עתיק יומין" שהיא
5 הפנימיות של בחינת הכתר
6 שלמעלה מהספירות נאמר בזוהר
7 שאין בה שמאל, כי בשורש
8 המידות גם הגבורה אינה בקו
9 השמאל וגם היא טוב גמור.
10 (ה) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאֵר**
11 **הָעֵנִין דְּשִׁמּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
12 **הַבָּאִים מִצְרִימָה, שְׁמוֹת**
13 **דִּי יִיקָא, הפסוק מדייק ומוזכר**
14 בעניין היציאה ממצרים את עניין
15 השמות, ויש לבאר את
16 המשמעות הפנימית של הדברים
17 **עַל־פִּי מֶאֱמַר רַבּוּתִינוּ**
18 **ז"ל⁷⁸ שְׂכַאשׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְדּוּ**
19 **לַמִּצְרַיִם, שְׁלֹא שְׁנֹו אֶת**
20 **שְׁמָם, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן**
21 **נַחֲתִין, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן**
22 **סִלְקִין כּו', כשירדו נקראו**
23 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וגם כשעלו נקראו**
24 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן ללא כל שינוי**
25 **וּבְזִכּוֹת זֶה שְׁלֹא שִׁינּוּ אֶת**
26 **שִׁמָּם נִגְאָלוּ מִמִּצְרַיִם.**
27 **וּבְהִקְדָּם כָּלִלוֹת עֵנִין**
28 **הַשָּׁם⁷⁹, כְּמִבְאָר בְּדִירוּשֵׁי**
29 **חֲסִידוֹת⁸⁰ בְּעֵנִין שָׁם**
30 **וְאוֹר, שְׂאָף שְׁבַכְלָלוֹת**
31 **עֵנִינָם אַחַד, שְׁזָהוּ רַק**
32 **הָאָרֶה מִן הָעֵצִם, ואינם**
33 **הדבר עצמו, האור איננו המאור**
34 **מקור האור אלא רק הארה ממנו**
35 **והשם איננו האדם עצמו אלא הארה והתגלות מסויימת שלו ואם כן באופן**
36 **כללי "שם" ו"אור" הם בעלי תוכן ומשמעות שווה, ובכל זאת הִנֵּה**
37 **בְּפִרְטוּיֹת יוֹתֵר, חֲלּוּקִים הֵם זֶה מִזֶּה ויש הבדל ביניהם. דְּהִנֵּה,**
38 **הָאוֹר הוּא מְעִין הַמָּאוֹר, האור המתגלה ונמשך ממקור האור דומה**
39 **למקורו (למשל, אור השמש מאיר כי השמש עצמה היא גוף בהיר ומאיר)**
40 **וְלִכֵּן עַל־יְדֵי הָאוֹר אֲנִי יוֹדְעִים וּמַפְרִיִּים אֶת מַהוּת הַמָּאוֹר**
41 **וגם כאשר המאור עצמו לא גלוי, התבוננות במהות האור מגלה את מהות**
42 **המאור. מַה־שְּׁאִין־כֵּן הַשָּׁם, אֵף שֶׁהַמְשַׁכֵּת הַחַיּוּת הִיא עַל־יְדֵי**

ביאור בדרך אפשר

43 **אוֹתוֹת הַשָּׁם, המהווים אמצעי דרכו החיות של כל דבר מתלבשת בדבר**
44 **(כמבואר ב'שער היחוד והאמונה שבספר התניא, פרק א: "... וכן בכל**
45 **הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקודש הן הן אותיות הדיבור**
46 **המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה... עד שמגיעות**
47 **ומתלבשות באותו נברא**
48 **להחיותו...) מְכַל־מְקוֹם,**
49 **עַל־יְדֵי הַשָּׁם אֵין אֲנִי**
50 **יוֹדְעִים מַהוּתוֹ שֶׁל הַדָּבָר**
51 **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה, כי השם**
52 **שבו נקרא הדבר אינו מלמד**
53 **כלום על מהות הדבר וגם**
54 **כְּאֶשֶׁר יוֹדְעִים פְּרוּשׁ**
55 **הַשָּׁם בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ**
56 **שֵׁם רְאוּבֵן שְׁמוּרָה עַל**
57 **עֵנִין הָרְאִיָּה, וּמִזֶּה**
58 **יוֹדְעִים שֶׁהַנִּקְרָא בְּשֵׁם**
59 **רְאוּבֵן עֵנִינוּ הוּא רְאִיָּה,**
60 **ואם כן לכאורה הרי לפחות**
61 **במקרים מסויימים השם כן**
62 **מלמד על המהות הפנימית של**
63 **הדבר מְכַל־מְקוֹם, הַשָּׁם**
64 **מִצַּד עֲצָמוֹ אֵינוֹ מוֹרָה**
65 **מְאוּמָה, עצם המילה "ראובן"**
66 **לא מוכיחה דבר על המהות**
67 **וּרְאִיָּה לְדָבָר, שֶׁהָרִי יֵשׁ**
68 **כְּמָה וְכְמָה אֲנָשִׁים**
69 **שְׁנִיקְרָאִים בְּשֵׁם רְאוּבֵן,**
70 **וְאֵף־עַל־פִּי־כֵן,**
71 **כְּחֹוֹתֵיהֶם הַגְּלוּיִים אֵינָם**
72 **דוּמִים זֶה לָזֶה כָּלִל ואם כן**
73 **מוכח שהשם לא מגלה כלום על**
74 **המהות הפנימית. וּבְעֵנִין זֶה**
75 **הִיא מַעֲלַת הָאוֹר עַל**
76 **הַשָּׁם והיחס של האור למאור**
77 **הוא כן יחס של קירוב במידה כזו שהאור מגלה את מהותו של המאור שהרי**
78 **"אור מעין המאור". אֲמָנָם, מִצַּד שֵׁנִי, יֵשׁ גַּם מַעֲלָה בְּשֵׁם עַל**
79 **הָאוֹר, דְּהִנֵּה, אֵף שֶׁעַל־יְדֵי הָאוֹר יְכוּלִים לִידַע אֶת מַהוּת**
80 **הַמָּאוֹר, כי האור הוא מעין המאור, מְכַל־מְקוֹם, אֵין הָאוֹר מְמַשֵּׁיף**
81 **אֶת עֲצָם הַמָּאוֹר, אלא מגלה רק הארה מועטת ממנו מַה־שְּׁאִין־כֵּן**
82 **הַשָּׁם, אֵף שֶׁעַל־יְדֵי אֵין יוֹדְעִים מַהוּת הָעֵצִם של האדם (או**
83 **הדבר) הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה, הִרִי הוּא מְמַשֵּׁיף אֶת הָעֵצִם, וגורם לו**
84 **להתגלות ולבוא לידי ביטוי, וּרְאִיָּה לְדָבָר, שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיָּאָה בְּשִׁמּוֹ**

(77) זח"ג (אד"ר) קכט, א. ועד"ז שם רפט, א. (78) ויק"ר פל"ב, ה. (79) בהבא לקמן — ראה לקו"ש חט"ז ע' 37 (ממאמר זה).
וראה גם אוה"ת שמות ע' קג. רד"ה ואלה שמות פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רכג ואילך). (80) המשך תער"ב ח"א ע' תרכג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נִפְנָה לְקוֹרְאוֹ בְּכָל עֲצֻמוֹתָיו, עובדה היא שכאשר קוראים לאדם בשמו
2 אוי לא רק חלק מועט ממנו נענה לקריאה אלא כל כולו ("בכל עצמותו") פונה
3 בעקבות זאת ויתירה מזה, שפֹּאֶשֶׁר הָאָדָם מִתְעַלֵּף רַחֲמָנָא-
4 לִיצָלָן, היינו, שחיות הנפש היא במצב של התעלמות ואיננה
5 גלויה וניכרת בגוף ובתנועה

6 שֶׁל סְלוּק מְהֻלָּוִי בַּגּוֹף, 1 שהרי בשעה שהוא מעולף יש בו
7 שהרי בשעה שהוא מעולף יש בו 2 מידה פחותה של חיות אֲזִי
8 מעוררים אותו מהעילפון 3 וגורמים להתגלות מידה רבה של
9 על-ידי-זה 4 חיות 5 שְׁלוּחֵשִׁים שָׁמוּ בְּאֲזָנוֹ, 6 שְׁמֹזָה מוֹכַח שֶׁהֵשֵׁם
7 קָשׁוּר וְנוֹגֵעַ בְּעֵצָם חַיּוֹת הַנֶּפֶשׁ (למעלה גם מהחיות
8 שְׁמֹזָה מוֹכַח שֶׁהֵשֵׁם 7 קָשׁוּר וְנוֹגֵעַ בְּעֵצָם חַיּוֹת הַנֶּפֶשׁ
9 הַנֶּפֶשׁ (למעלה גם 8 מִהַחַיּוֹת הַכִּלִּית מְבֹאֵר
10 בחסידות שהנפש מתגלית 11 ופועלת בגוף ב"חיות כללית"
12 המחיה את כל אברי הגוף 13 בשווה, וב"חיות פרטית"
14 המלוכשת בכל אבר לפי תוכנו 15 ומהותו. וה"חיות כללית" נובעת
16 ממקור ושורש יותר נעלה ויותר 17 פנימי בעומק הנפש, אבל עצם
18 הנפש ממש הוא למעלה גם 19 מהחיות הכללית), וְלָכֵן יֵשׁ
20 בְּכַחוֹ שֶׁל הַשֵּׁם לִפְעַל 21 הַמְשָׁכַת הַחַיּוֹת מֵעֵצָם
22 הַנֶּפֶשׁ בְּכַחוֹת הַגּוֹף הַגְּלוּיִים 23 (בשונה מהאור שעם היותו
24 "מעין המאור" אין בכוחו לגרום 25 את המשכת והשפעת המאור).
26 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן עֲנִין 27 וְאֵלָּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
28 מִצִּירְיָה גו', דָּאָף שְׁמֵצֵד כַּחוֹת הַגְּלוּיִים 29 הִיָּה אֲצֵלָם עֲנִין הִירִידָה לְמִצְרַיִם, וְעַד לְמִצְרִימָה
30 (בְּתוֹסֶפֶת ה') שְׁזָהוּ לְמִטָּה מִמִּצְרַיִם סָתָם [עַל-דֶּרֶךְ 31 פִּירוּשׁ כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר⁸¹ בְּמָה שֶׁפְּתוּב בְּעֵנִין הַתְּפִלָּה
32 שְׁזָהוּ סֵלֶם מִצָּב אֲרָצָה וְרָאשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה⁸², 33 שֶׁהִשְׁמִימָה הוּא לְמַעַל מִשְׁמִים סָתָם, וְאֲרָצָה הוּא
34 לְמִטָּה מִאֲרֵץ סָתָם, וְהֵינּוּ, שָׁגָם מִי שֶׁהוּא בְּמַעַמְד וּמִצָּב 35 דָּאֲרָצָה, לְמִטָּה מִאֲרֵץ סָתָם, הֵנָּה עַל-יְדֵי הַסֵּלֶם דִּתְפִּלָּה
36 בִּיכְלָתוֹ לְהַתְּעַלּוֹת הַשְּׁמִימָה, לְמַעַל מִשְׁמִים סָתָם], וְעַד 37 כְּדִי כֵּן גָּדְלָה הִירִידָה, שֶׁהִיָּה יָכוֹל לְהִיּוֹת הַקְּטָרוּג
38 שֶׁהִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה-זָרָה וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה-זָרָה⁸³, 39 וְאִם-כֵּן, לָמָּה יִהְיֶה נִגּוּף לְמִצְרַיִם וְרָפּוּא לְיִשְׂרָאֵל⁸⁴,
40 מִכָּל-מָקוֹם, גַּם בִּירִידָתָם מִצִּירְיָה הִיָּה אֲצֵלָם הָעֲנִין 41 דִּשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲנִין הַשֵּׁם שֶׁקָּשׁוּר עִם ה'עֵצָם',
42 שֶׁהוּא תְּמִיד בְּשִׁלְמוֹת, וְזָהוּ שֶׁלֹּא שָׁנוּ אֶת שְׁמָם, רְאוּבֵן 43 וְשִׁמְעוֹן 44 וְשִׁמְעוֹן 45 וְשִׁמְעוֹן 46 וְשִׁמְעוֹן 47 וְשִׁמְעוֹן 48 וְשִׁמְעוֹן 49 וְשִׁמְעוֹן 50 וְשִׁמְעוֹן 51 וְשִׁמְעוֹן 52 וְשִׁמְעוֹן 53 וְשִׁמְעוֹן 54 וְשִׁמְעוֹן 55 וְשִׁמְעוֹן 56 וְשִׁמְעוֹן 57 וְשִׁמְעוֹן 58 וְשִׁמְעוֹן 59 וְשִׁמְעוֹן 60 וְשִׁמְעוֹן 61 וְשִׁמְעוֹן 62 וְשִׁמְעוֹן 63 וְשִׁמְעוֹן 64 וְשִׁמְעוֹן 65 וְשִׁמְעוֹן 66 וְשִׁמְעוֹן 67 וְשִׁמְעוֹן 68 וְשִׁמְעוֹן 69 וְשִׁמְעוֹן 70 וְשִׁמְעוֹן 71 וְשִׁמְעוֹן 72 וְשִׁמְעוֹן 73 וְשִׁמְעוֹן 74 וְשִׁמְעוֹן 75 וְשִׁמְעוֹן 76 וְשִׁמְעוֹן 77 וְשִׁמְעוֹן 78 וְשִׁמְעוֹן 79 וְשִׁמְעוֹן 80 וְשִׁמְעוֹן 81 וְשִׁמְעוֹן 82

38 הנפש ופועלים בגוף בגלוי הִיָּה אֲצֵלָם עֲנִין הִירִידָה לְמִצְרַיִם, וְעַד
39 לְמִצְרִימָה (בְּתוֹסֶפֶת ה') שְׁזָהוּ לְמִטָּה מִמִּצְרַיִם סָתָם [עַל-
40 דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר⁸¹ בְּמָה שֶׁפְּתוּב בְּעֵנִין
41 הַתְּפִלָּה שְׁזָהוּ סֵלֶם מִצָּב אֲרָצָה וְרָאשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה⁸²,

42 שֶׁהִשְׁמִימָה בְּתוֹסֶפֶת ה' הוּא לְמַעַל מִשְׁמִים סָתָם, וְאֲרָצָה
43 בְּתוֹסֶפֶת ה' הוּא לְמִטָּה מִאֲרֵץ סָתָם, וְאִם כֵּן הַסֵּלֶם הִיָּה מוֹצֵב בְּמִקוֹם
44 נִמּוּךְ בִּיּוֹתָר בִּארֶץ וְהִגִּיעַ עַד לְמִקוֹם גְּבוּהָ בִּיּוֹתָר בְּשִׁמִּים, וְהֵינּוּ, וּמִשְׁמַעוֹת
45 הָעֲנִין לִפִּי הַבִּיאוֹר שֶׁהַסֵּלֶם רִמּוֹ לְתַפִּילָּה שֶׁהִיא אֲמִצְעִי לְהַתְּחַבֵּר עִם חַיִּית
46 "שמים" שָׁגָם מִי שֶׁהוּא

47 בְּמַעַמְד וּמִצָּב דָּאֲרָצָה, 48 לְמִטָּה מִאֲרֵץ סָתָם, הֵנָּה
49 עַל-יְדֵי הַסֵּלֶם דִּתְפִּלָּה 50 בִּיכְלָתוֹ לְהַתְּעַלּוֹת
51 הַשְּׁמִימָה, לְמַעַל מִשְׁמִים סָתָם], וְעַד כְּדִי
52 כֵּן גָּדְלָה הִירִידָה, שֶׁל בְּנֵי
53 יִשְׂרָאֵל ל"מצרימה" שֶׁהִיָּה
54 יָכוֹל לְהִיּוֹת הַקְּטָרוּג בַּעַת
55 קִרְעֵת יָם סוּף שֶׁהִלְלוּ עוֹבְדֵי
56 עֲבוֹדָה-זָרָה וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי
57 עֲבוֹדָה-זָרָה⁸³, וְאִם-כֵּן,
58 לָמָּה יִהְיֶה נִגּוּף לְמִצְרַיִם
59 וְרָפּוּא לְיִשְׂרָאֵל⁸⁴, דְּבַר
60 הַמּוֹכִיחַ עַד כֵּמָה הִירִידָה
61 לְמִצְרַיִם הִיָּתָה יִרְדָּה גְּדוּלָּה
62 מֵאֵד

63 מִכָּל-מָקוֹם, גַּם בִּירִידָתָם 64 מִצִּירְיָה הִיָּה אֲצֵלָם
65 הָעֲנִין דִּשְׁמוֹת בְּנֵי 66 יִשְׂרָאֵל, עֲנִין הַשֵּׁם
67 שֶׁקָּשׁוּר עִם ה'עֵצָם', 68 שֶׁהוּא תְּמִיד בְּשִׁלְמוֹת,
69 כִּיּוֹן שֶׁהָעֵצָם לְעוֹלָם לֹא נִפְגַּם 70 וְהָשֵׁם קָשׁוּר בְּעֵצָם, לָכֵן
71 ה"שמות" נשארו שמות יהודיים 72 גַּם לְאַחַר הִירִידָה הַגְּדוּלָּה
73 בְּמִצְרַיִם וְזָהוּ שֶׁלֹּא שָׁנוּ אֶת 74 שְׁמָם, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
75 נְחֻמִּין, יִרְדּוּ כ"ראובן ושמעון" 76 וְעַל כ"ראובן ושמעון" וְכַפִּי
77 שֶׁמִּבְּאֵר אֲדָמוֹר⁸⁵ הִזְקֵן קָל שֶׁבְּקָלִים מִבְּחִינַת מִצְבּוֹ
78 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת (הֵינּוּ שֶׁהַתְּוֹרָה קוֹרֵאת אוֹתוֹ בְּשֵׁם קָל שֶׁבְּקָלִים)
79 מוֹסֵר נִפְשׁוֹ עַל קִדְשָׁת ה', כְּלוּמֹר, גַּם מִי שֶׁבְּעֵנִינִים אַחֲרִים הוּא בְּמִצָּב
80 נְחוּתָה מֵאֵד, הִרִי כֹאשֶׁר הוּא עוֹמֵד בְּפָנֵי נִסְיוֹן שֶׁל אֲמוּנָה בְּה' אֶפִּילוֹ אִם הַנִּסְיוֹן

(81) ד"ה זה היום תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א). (82) ויצא כח, יב. זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקנ"ז
תמ"ה (פג, א). (83) ראה זח"ב קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני בשלח שם, כז. (84) ראה ישע"י יט, כב. זח"ב לו, א.
(85) תניא פ"ח"יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא שכדי לא לכפור בה' עליו לוותר על חייו, הוא מעדיף למסור את נפשו
2 ולא זו בלבד שבכחו למסור נפשו, אלא שמוסר נפשו בפעל,
3 אם הדבר נדרש ממנו שזהו מצד ה'עצם', כי העצם נשאר בשלמות
4 וללא פגם אפילו אצל "קל שבקלים" וכמאמר הידוע⁸⁶ שאמר רבנו

הזקן: א איד ניט ער וויל

6 און ניט ער קען זיין א
7 גפיר פון אלקות, יהודי
8 אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד
9 מאלקות. ומצד זה בגלל
10 שהעצם אף פעם לא נפגם
11 נעשית העליה ממצרים
12 (ראובן ושמעון סלקין
13 עולים) גם בנוגע לכחות
14 הגלויים בו' אף שהם בדרגה
15 יותר נמוכה מעצם הנשמה
16 [ועל-דרך מה שנתבאר
17 לעיל⁸⁷ במאמר דיבור-
18 המתחיל 'פדה בשלום'
19 שלעתידי-לבא יהיה
20 הגלוי של האלקות גם
21 בבחינת מלכות
22 שבמלכות, הבחינה הכי
23 תחתונה בספירות העליונות,
24 שהוא ענין כח הפועל
25 כוחו של הקדוש-ברוך-הוא,
26 הבורא ופועל את הבריאה
27 שבנפעל, הנברא ויתירה
28 מזה, שיחדור (עם וועט
29 דורכנעמען) הכוח הפועל,
30 גם את הנפעל עצמו, עד
31 שגם היש עצמו שבדרך
32 כלל מעלים ומסתיר על אלקות
33 יכריז אין עוד מלבדו⁸⁸,
34 והינו, שימשך ויתגלה
35 בגלוי גם ענין הראיה
36 ושמיצה דראובן
37 ושמעון⁸⁹, כמו שכתוב⁹⁰
38 שהשמות הללו ניתנו בעקבות

39 גילוי אלקות ותקרא שמו ראובן גו', כי ראה גו', ותקרא שמו
40 שמעון פי שמע הוי', כמבאר בארפה ב'תורה אור' פ'רשת

41 ויחי⁹¹, שבחינת הראיה ראיית אלקות מתוך התקרבות לאלקות
42 (ענינו של ראובן) היא הגורמת המשיכת בחינת האהבה של
43 האדם לאלקות, ובחינת השמיצה (ענינו של שמעון) שביחס
44 לראיה היא מרחוק היא הגורמת בחינת יראה, ועל-דרך זה
45 בנוגע ללוי, שהוא ענין

ההתקשרות וההתחברות עם
אלקות, ויהודה שהוא
ענין ההודאה לאלקות (גם
אם אין ראיה ושמיצה והבנה
והשגה) בו'.
(ו) וזהו ואלה שמות בני
ישראל הבאים מצרימה
גו', דסיפור זה בתורה
הוא הוראה⁹² תורה מלשון
הוראה לכל בני ישראל
בנוגע לכל הגליות, שהיו
לאורך הדורות מאז יציאת
מצרים ועד לגלות זה
האחרון, שאף-על-פי
שישנו במשך הגלות הענין
דעבודת פ'רף, עבודה
קשה בחמר וכלבנים גו',
ולא רק כפי שהענין הוא
בתורה, בחמר דא זה קל-
וחמר, וכלבנים זה דא
לבון הלכתא בו', אלא
עבודת פ'רף ושעבוד בחמר
וכלבנים ממש, כמו אצל
אחינו בני ישראל
שנמצאים במעמד ומצב
של מצרים⁹³, מצר
ועקתא, לשון צרה, בכל
הענינים, ובפ'רט אצל
היהודים הסובלים מצרות
וקשיים בנוגע לחנוך
הילדים, שזהו תכן
הגזירה כל הכן הילוד
היאורה תשליכוהו⁹⁴, הגה אף-

(ו) וזהו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גו',
דסיפור זה בתורה הוא הוראה⁹² לכל בני
ישראל בנוגע לכל הגליות, ועד לגלות זה האחרון,
שאף-על-פי שישנו הענין דעבודת פ'רף, עבודה קשה
בחמר וכלבנים גו', ולא רק כפי שהענין הוא בתורה,
בחמר דא קל-וחמר, וכלבנים דא לבון הלכתא בו',
אלא בחמר וכלבנים ממש, כמו אצל אחינו בני ישראל
שנמצאים במעמד ומצב של מצרים⁹³, מצר ועקתא,
בכל הענינים, ובפ'רט בנוגע לחנוך הילדים, שזהו תכן
הגזירה כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו⁹⁴, הגה אף-

שלעיתים היא באה כגזירה על חיייהם הגשמיים של הילדים כפי שהיה בגלות
מצרים ולעיתים היא באה בתור גזירה על חיייהם הרוחניים (הכונה ליהודים

(86) אגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
(87) ד"ה פדה בשלום דייט כסלו פ"א (סה"מ תשכ"ו ע' סה ואילך). (88) ואתחנן ד, לה. (89) תו"א שם נ, א. (90) ויצא כט, לב ואילך. (91) מה, א ואילך. (92) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים להרד"ק ערך ירה. (93) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בקול מאופק וחנוק מבכי (המו"ל). (94) פרשתנו א, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנמצאים [בשנת תשכ"ו] במדינות ברית המועצות, 'מאחורי מסך הברזל'
2 הנה אף-על-פי-כן יש בכחם לעמוד ועומדים בפעל בכל
3 הנסיונות כו', ובפרט מצד ה'נתינת כח' דפנימיות התורה,
4 שזהו ענין מוצא פי הוי', שעל-ידי-זה נשלל ענין הגלות
5 בנוגע לתורה (פנ"ל)
6 סעיף ד' ש"מוצא פי הוי"
7 הכונה לחלק האגדה שבתורה
8 ופנימיות התורה שעל ידי זה גם
9 לימוד נגלה דתורה הוא מתוך
10 הכרה בנותן התורה, וזהו, וזהו,
11 הכוח הזה לעמוד בניסיונות נובע
12 מצד זה שאביו או זקנו
13 סבו של מי שנדרש לעמוד
14 בניסיונות הללו כיום האבן
15 זיף אנגעהאלטן אן דער
16 קליאמקע כו',⁹⁵ נאחזו
17 בידית [הדלת], היינו שמרו על
18 התורה והמצוות כראוי ועל-
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

על-פי-כן יש בכחם לעמוד ועומדים בפעל בכל
הנסיונות כו', ובפרט מצד ה'נתינת כח' דפנימיות
התורה, שזהו ענין מוצא פי הוי', שעל-ידי-זה נשלל
ענין הגלות בנוגע לתורה (פנ"ל סעיף ד), והינו, מצד
זה שאביו או זקנו האבן זיף אנגעהאלטן אן דער
קליאמקע כו',⁹⁵ ועל-ידי-זה הנה ראובן ושמעון נחתין,
ראובן ושמעון סלקין, כההבטחה אנכי אעלה גם עליה,
בנערינו ובזקנינו גו' בכנינו ובכנותינו בצאננו
ובבקרנו⁹⁶, לא תשאר פרסה⁹⁷, ביד רמה⁹⁸, וברכוש
גדול⁹⁹, כפי שהיתה היציאה ממצרים, וכן יהיה גם
בגאולה העתידה, עליה נאמר¹⁰⁰ כימי צאתך מארץ
מצרים ארצנו נפלאות, בגאולה האמתית והשלמה
על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

ידי-זה הנה ראובן ושמעון נחתין, ראובן ושמעון סלקין,
ועולים ויוצאים מהגלות מבלי להיפגע במצב הרוחני כההבטחה של
הקדוש-ברוך-הוא ליעקב אבינו לפני היירדה למצרים אנכי אעלה גם
עליה, והדברים אמורים לגבי כל בני ישראל, כמו שנאמר ביציאת מצרים
בנערינו ובזקנינו גו'
בכנינו ובכנותינו בצאננו
ובבקרנו⁹⁶, לא תשאר
פרסה⁹⁷, ובנוסף לכך היציאה
היא גם ביד רמה⁹⁸,
וברכוש גדול⁹⁹, כפי
שהיתה היציאה
ממצרים, וכן יהיה גם
בגאולה העתידה, עליה
נאמר¹⁰⁰ כימי צאתך
מארץ מצרים ארצנו
נפלאות, בגאולה האמתית
והשלמה על-ידי משיח
צדקנו, בקרוב ממש.

(95) ראה ספר השיחות תרפ"ו ע' 99. וש"נ. 96) בא י, ט. 97) שם, כו. 98) בשלח יד, ח. 99) לך לך טו, יד. 100) מיכה ז, טו.

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

1 אוכלין שהם פחות משיעור שחייב בו על הוצאתם ושהוא
2 כגורגרת (לעיל ע), כשאוכלים אלו מונחים בכלי, שהוא דבר
3 שחייבים על הוצאתו כשהוא בפני עצמו, פטור לא רק על הוצאת
4 האוכלים אלא אף על הוצאת הכלי, מפני שהכלי מופלה לו –
5 לאוכל, כלומר מאחר שלא הוציא את הכלי אלא עבור האוכל, הרי
6 הוא בטל אליו. וכן המוציא את האדם החי, שאין חיוב על הוצאתו
7 כיון שהוא נושא את עצמו, כשהוא מוטל במטה, שחייבים על
8 הוצאתו כשהוא בפני עצמו, פטור לא רק על הוצאת האדם אלא
9 אף על המטה, כיון שהמטה מופלה לו – לאדם המוטל בה, שהרי
10 מוציאה רק עבורו ובטלה אליו.
11 המשנה מוסיפה לבאר דין המוציא אדם מת במיטה, וכן דין המוציא
12 את שאר הטומאות: אמנם המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים את
13 המטה, חייב משום הוצאת המת, כיון שאינו נושא את עצמו.
14 וכן המוציא בנות מן האדם המת, ובנות מן הנבלה של בהמה או
15 חיה או עוף שמתו, ובערשה – כשעור עדשה [מין קטנית] מן השרץ
16 המת, חייב, שבשעורים אלו הם מטמאים, ולכן הוצאתם בשעורים
17 אלו הוצאה חשובה היא, שהרי בכך מציל את עצמו מן הטומאה.
18 ורבי שמעון פוטר על הוצאת כל אלו, ואף במוציא מת שלם, כיון

1 שאינו צריך את גוף המלאכה, אלא מוציאם רק כדי שלא יטמאו,
2 וסבר שמלאכה שאינה נצרכת לגופה פטור על עשייתה.
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34

בס"ד. שיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. עיקר ענינה של פרשת שמות הוא - שעבוד מצרים.
- 2 - התחלת הפרשה היא אמנם "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", אבל אין זה עיקר החידוש, שהרי
- 3 "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" נאמר כבר בפ' ויגש¹; ואילו החידוש שבפרשת שמות הוא שאז
- 4 התחיל השעבוד של בני ישראל במצרים.
- 5 ואע"פ שבסוף פרשת ויחי מסופר כבר אודות מיתת יוסף² - הרי עיקר ענין השעבוד התחיל בפרשת שמות,
- 6 לאחר ש"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"³, כאשר "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף"⁴,
- 7 ועד ש"ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך .. בחומר ובלבנים וגו"⁵.
- 8 וענין זה הוא עיקר ענינה של פרשת שמות דוקא - שהרי פרשת וארא שייכת לענין הגאולה, כיון שבה
- 9 מסופר כבר אודות המכות, שאז פסקה עבודה מישראל (כמסופר במדרשי חז"ל⁶), כך, שהי' כבר ענין של גאולה
- 10 קצת; ואילו המעמד ומצב דקושי השעבוד הוא בפרשת שמות דוקא.
- 11 ואף שגם בפרשת שמות נאמר כבר "ותעל שועתם אל האלקים וגו"⁷, והקב"ה אמר למשה לומר לבני
- 12 "אהי' אשר אהי' גו"⁸, "פקד פקדתי אתכם וגו"⁹, ועד ש"ויאמן העם גו' ויקדו וישתחוו"¹⁰ - הרי זה רק הכנה
- 13 והקדמה לגאולה, ואילו הגאולה עצמה היתה עדיין בהעלם, ולא בגלוי, ובדאי לא בשלימות ובכל הפרטים,
- 14 "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹¹, "לא תשאר פרסה"¹² (ולא רק באופן ד"לכו נא הגברים גו"¹³, בחי' הראש, שאז חסר לא רק בשלימות הגאולה, אלא החסרון הוא גם בגאולה של הגברים עצמם).
- 16 ב. המשך השיחה - ביאור פרטי הענינים דשעבוד מצרים שעיקרו הי' "בחומר ובלבנים", לבנים דוקא,
- 17 שנעשים בידי אדם, ומקומם בבבל¹⁴ (בניגוד לאבנים שהם בריאה בידי שמים ומקומם בארץ ישראל)¹⁵, כי,
- 18 עיקר החידוש הוא בהפיכת הקליפה לקדושה, "העדר" ל"מציאות", וזהו ענין עשיית "לבנים", ע"י שריפה באש¹⁶,
- 19 ביטול הסט"א והפיכתה לקדושה, חידוש שנעשה ע"י עבודת האדם - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁷
- 20 בלקו"ש ח"ו ע' 13 ואילך.
- 21 ג. וההוראה מזה:
- 22 ובהקדמה - שלכאורה נוגע לנו רק כללות הענין שבני' היו בשעבוד מצרים, "כור הברזל"¹⁸, בתור הכנה
- 23 למ"ת, כמ"ש¹⁹ "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"; אבל מה נוגע פרטי הענינים שהשעבוד הי'
- 24 "בחומר ובלבנים" דוקא ?!
- 25 אמנם, ע"פ תורת הבעש"ט שכל ענין - אפילו עלה קטן שמתהפך ע"י נשיבת הרוח - הוא בהשגחה פרטית²⁰,
- 26 הרי עאכ"כ בנוגע לעבודת כללות בני' בגלות מצרים בחומר ובלבנים דוקא, שענין זה הוא בודאי בהשגחה
- 27 פרטית ובכוונה מיוחדת.

גם בבבל ניתן למצוא אבנים, אבל, אין זה מצד ענינה של בבל עצמה (שמצד עצמה יש בה רק לבנים), אלא מצד ענין הבחירה כו' (ראה גם סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד).

15) כמבואר החילוק שבין אבנים ללבנים (נסמן בלקו"ש שבפנים ע' 15) בדרושי רבינו הזקן, בעל ההילולא דכ"ד טבת, ובאריכות יותר - בדרושי הצ"צ, שהשנה היא שנת המאה להסתלקות-הילולא שלו. 16) וענינו בעבודה הו"ע האהבה, ד"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא" (ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א) - אף שבשביל הענין ד"פרחא לעילא" יש צורך בדחילו ורחימו (תקו"ז ת"י (כה, ב)), הן אהבה והן יראה.

17) בשילוב שיחת ש"פ בלק תשכ"ד.

18) ע"פ ואתחנן ד, כ. וראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

19) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

20) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך.

ושנ.

(1) מו, ח.

(2) וראה שמור"ר פ"א, ד. לקו"ש ח"ו ע' 28 ואילך.

(3) פרשתנו א, ו.

(4) שם, ח.

(5) שם, יג-יד.

(6) ראה לקו"ש חט"ז ע' 34 הערה 18.

(7) שם ב, כג.

(8) שם ג, יד.

(9) שם, טז.

(10) שם ד, לא.

(11) בא יר"ד, ט.

(12) שם, כז.

(13) שם, יא.

(14) וכיון שאין רע בלא טוב (ואין טוב בלא רע), כפי שמבאר כ"ק

מו"ח אדמו"ר בשיחה הידועה ד"ט כסלו (לקו"ד ח"א פז, א) - הנה

- וכיון ש"כל המלכיות (גלויות) נקראו ע"ש מצרים"²¹, לפי שגלות מצרים היא השורש לכל הגלויות, החל מירידת הנשמה בגוף שזהו"ע של גלות²² מצרים (מלשון מיצר וגבול²³), ועד לגלות האחרון (גלות הרביעי שהוא גלות אדום) - הרי מובן שכל פרטי הענינים שבגלות מצרים נוגעים גם לכל שאר הגלויות, והיינו, שכאשר יודעים במה התבטאה גלות מצרים, אזי יודעים כיצד להזהר כו' בשאר הגלויות.
- ד. ולהעיר גם מהמבואר בכתבי האריז"ל²⁴ שהנשמות של בני"י שהיו במצרים היו גלגול של דור הפלגה, שאמרו "הבה נלבנה לבנים גו' ותהי להם הלבנה לאבן והחמר גו' לחומר"²⁵, והתיקון שלהם הי' ע"י עבודת בני"י "בחומר ובלבנים".
- והענין בזה:
- החטא של דור הפלגה הוא - ש"אמרו .. נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה"²⁶; והתיקון על זה נעשה ע"י שעבוד מצרים, שהי' הכנה ליצי"מ שתכליתה הוא הענין דמ"ת (כמ"ש²⁷ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"), שזהו ההיפך בתכלית מ"נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה": במקום "נעלה לרקיע" - "וירד ה' על הר סיני"²⁸, "על ההר הזה" דוקא; ובמקום "נעשה עמו מלחמה" - הנה בשעת מ"ת הי' נשמע הקול "אנכי הוי' אלקיך" ו"לא יהי' לך אלהים אחרים"²⁹ מכל ד' רוחות העולם³⁰.
- ולאחרי מ"ת נאמר³¹ "ועשו לי מקדש", "בית קדושה", וכמ"ש הרמב"ן³² ש"עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון כו'" (הענין דמ"ת) - שכבר הי' יכול להיות למטה בנין המקדש, "בנה בניתי בית זבול לך גו'"³³.
- ויש להוסיף, שהתחלת תיקון דור הפלגה נעשה ע"י אברהם אבינו:
- ובהקדמה - שהענין דגלות מצרים וגם הגאולה ממצרים נאמר כבר לאברהם, כמ"ש³⁴ "ועבדום וענו אותם גו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והרי "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי", שלכן, הנה מזמנו של אברהם שייכת כבר ארץ ישראל לבני"י, כמ"ש "לזרעך נתתי את הארץ"³⁵, כולל גם "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני", ש"עתידים להיות ירושה לעתיד"³⁶.
- ולכן, התיקון של דור הפלגה שהי' ע"י הדור שהיו במצרים, התחיל כבר ע"י אברהם - "אברהם העברי"³⁷, ע"ש ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד"³⁸, שבה בשעה שדור הפלגה הי' במעמד ומצב ש"כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים", "על יחידו של עולם"³⁹, הנה אברהם אבינו בהיותו בן שלש שנים הכיר את בוראו⁴⁰, ועבודתו היתה באופן ש"ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם"⁴¹ - "שם" דייקא, למטה בארץ, היפך הענין ד"נעלה לרקיע", ו"א-ל עולם", שהעולם ואלקות הם מציאות אחת (שזהו הדיוק "א-ל עולם", ולא "א-ל העולם"⁴²), היפך הענין ד"נעשה עמו מלחמה".
- ה. ולכל לראש יש לבאר את ההוראה בעבודת האדם שנלמדת מזה ששעבוד מצרים הי' "בפרך":
- נזכר לעיל⁴³ מ"ש במדרש⁴⁴ ש"בפרך" פירושו "בפה רך", והיינו, עי"ז שפרעה בעצמו נטל סל ומגרפה ועשה לבנים, וכך פיתה ומשך את בני"י לעבודה, ועד שבסופו של דבר שיעבד אותם בעבודת פרך כפשוטה.
- ודוגמתו בעבודת כל אחד מישראל בענין הגלות דירידת הנשמה בגוף:

(33) מלכים-א ח, יג.
 (34) לך לך טו, יג-יד.
 (35) שם, יח ובפרש"י.
 (36) שם, יט ובפרש"י.
 (37) שם יד, יג.
 (38) ב"ר ספמ"ב.
 (39) נח שם, א ובפרש"י.
 (40) נדרים לב, סע"א. ב"ר פ"ל, ח. וש"נ. - ויש דעה שהזמן שהכיר את בוראו הי' בעת הפלגה (ראה פי' מהרז"ו לב"ר שם).
 (41) וירא כא, לג.
 (42) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ד. ובכ"מ.
 (43) ראה לקו"ש שבפנים ס"ב.
 (44) במדב"ר פט"ו, כ. ועוד.

(21) ב"ר פט"ז, ד.
 (22) ראה תניא פל"ז (מח, סע"א).
 (23) לקו"ת מסעי פח, ריש ע"ד. פט, ריש ע"ב. ובכ"מ.
 (24) ראה הנסמן בלקו"ש שבפנים הערות 22 ; 81.
 (25) נח יא, ג.
 (26) פרש"י שם, א.
 (27) פרשתנו ג, יב ובפרש"י. שמו"ר פ"ג, ד. וראה לקו"ש חל"ו ע' 7 ואילך. וש"נ.
 (28) יתרו יט, כ.
 (29) שם כ, ג.
 (30) פרש"י שם, ב.
 (31) תרומה כה, ח ובפרש"י.
 (32) ר"פ תרומה.

1 ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁵ בפירוש מארז"ל⁴⁶ "כך אומנתו של יצר-הרע, היום אומר לו עשה כך כו' עד שאומר לו וכו'", ש"תחלת הזדווגות היצה"ר אל האדם שמסכים לו על כל אשר יעשה, שאומר לו מה שעשית כך וכך הוא ראוי ונכון כו', עד שמסיתו וכו'".

4 והיינו, שהתחלת הפעולה של היצה"ר היא באופן שמשתתף עם האדם בעבודתו עי"ז שמסכים עמו כו' - בדוגמת השתתפות פרעה עם בני"; ולאחרי כן - ביכלתו לפעול עליו כל מה שרוצה כו', וכדברי הגמרא⁴⁷ "בתחלה קראו הלך (עובר דרך אליו ואינו מתאכסן עמו), ולבסוף קראו אורח (אכסנאי), ולבסוף קראו איש" (בעל הבית).

8 ובלשון הכתוב⁴⁸: "נופת תיטופנה שפתי זרה", היינו, שלכתחילה נראה כמו "נופת", אבל "אחריתה מרה כלענה" - כפי שהי' במצרים, שההתחלה היתה "בפה רך", אבל לאח"ז נעשה עבודת פרך כפשוטה, "עבודה קשה המפרכת את הגוף"⁴⁹, והיינו לפי שבאמת ה"ה מפרכת את הנשמה, אלא שאצל בני"י שהם "גוי אחד"⁵⁰, שהנשמה והגוף ענינם אחד, הנה דבר שמפרך את הנשמה פועל גם לפרך את הגוף.

12 ו. ונוסף לזה, ישנה ההוראה מכללות הענין דעשיית הלבנים - כמשנת"ל (ס"ב) בארוכה שבזה מודגש כללות החידוש שנעשה ע"י עבודת האדם, כולל גם החידוש בתורה⁵¹, כידוע שענין עיקרי בלימוד התורה הוא "לאפשא לה"⁵².

15 ועד כדי כך, שבשביל זה ירדה הנשמה למטה - דלכאורה אינו מובן: למה עשה ה' ככה, להוריד את הנשמה למטה, ששם יש כו"כ נסיונות וסכנות כו', הלא מוטב הי' שתישאר למעלה? - אך הענין הוא, שזהו כדי שתהי' עבודת האדם בכח עצמו (ולא "נהמא דכיסופא"⁵³), שנוסף לכך שזוהי טובתו האמיתית של האדם (שבה רוצה הקב"ה, ש"חפץ חסד הוא"⁵⁴, להיותו עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב⁵⁵), הרי החידוש שבדבר הו"ע שפועל עיקר התענוג למעלה, "למעשה ידיך תכסוף"⁵⁶, כמשל תענוג המלך מציפור המדברת⁵⁷ - שזוהי החוספה שנעשית ע"י ירידת הנשמה למטה, והיינו, שלא זו בלבד "שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם"⁵⁸, אלא באופן נעלה יותר.

22 אמנם, כאשר הנשמה יורדת ומתלבשת בגוף בפועל, אזי "בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כו"⁵⁹ - בדוגמת התחלת גלות מצרים בגלל ש"לא ידע את יוסף"⁴, "עשה עצמו כאילו לא ידע"⁶⁰ ("זיך געמאַכט ניט וויסנדיק"), לשכוח את יוסף, שזוהי תכלית ירידת נשמתו לעולם לפעול ענין של הוספה - "יוסף ה' לי בן אחר"⁶¹, ואח"כ ממשיך היצה"ר ואומר "הבה נתחכמה לו וגו'"⁶².

26 אך על זה נאמר⁶³: "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", וכמ"ש⁶⁴ "מאויבי תחכמני", שצריך להוסיף כח ואומץ להתחכם ולפעול על היצה"ר כו'.

28 ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁶⁵, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

29

(56) איוב יד, טו. וראה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). עבדה"ק חלק העבודה בתחלתו.

(57) ראה תו"א ויצא כא, ג. לקו"ת ס"פ במדבר. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"א ע' 18. וש"נ.

(58) ב"מ קז, א.

(59) נדה ל, ב.

(60) פרש"י עה"פ.

(61) ויצא ל, כד. וראה אוה"ת עה"פ.

(62) פרשתנו שם, יו"ד.

(63) שם, יב.

(64) תהלים קיט, צח.

(65) מיכה ז, טו.

(45) סה"מ תרפ"ט ס"ע 124 ואילך.

(46) שבת קה, ב.

(47) סוכה נב, ב (ובפרש"י).

(48) משלי ה, ג-ד.

(49) פרש"י פרשתנו א, יג.

(50) שמואל-ב ז, כג. ועוד.

(51) ראה לקו"ש שבפנים ע' 25.

(52) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(53) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, ריש ע"ד.

ובכ"מ.

(54) מיכה ז, יח.

(55) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי).

ז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואלה שמות בני ישראל.

* * *

ח. בעת הדפסת ה"מענה לשון" החסידי (שיש בו כו"כ שינויים לגבי הנוסח ב"מעבר יבק"), בקשר עם ההשתטחות על ציון רבינו הזקן בהאדיטש⁶⁶, נדפס⁶⁷ גם העתק מגוף כתי"ק אדמו"ר הצמח צדק, שמזה יודעים פרטי הענינים בקשר להסתלקות רבינו הזקן.

ובין הדברים כותב הצ"צ, ש"הי מטולטל עד ביאתן לפיענא ערב שבת וישלח תקע"ג, ושם במוצאי שבת קדש דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת כחצות שעה י"א, נשבה ארון הקודש כו".

ולהעיר, שפרטים אלו כתב רק הצ"צ, כיון שהוא הי' נוכח בעת ההסתלקות, כידוע⁶⁸ שאדמו"ר האמצעי לא הי' בכפר פיענא בעת ההסתלקות, ור' חיים אברהם לא הי' אז בקו הבריאות, ואילו ר' משה הי' מעברו השני של הגבול (בצד של נפוליון), ונשאר רק הצ"צ, ולכן הוא זה שכתב פרטי הדברים הנ"ל.

- שאלתי פעם את כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁹ בנוגע להמסורת ע"ד לידת רבינו הזקן בשנת תק"ה (קה"ת), הרי אדמו"ר האמצעי כותב בהקדמה לשו"ע "בהיותו בן שלשים שנה . . בק"ק מאהילוב", וכיון שזה הי' בשנת תקל"ז⁷⁰, הרי עכצ"ל שנולד בשנת תק"ז? והשיב, שאדמו"ר האמצעי לא הי' מדייק בענינים גשמיים, כי אם בנוגע לענינים רוחניים כו', וכמו שבנוגע להסתלקות רבינו הזקן כותב רק ענינים רוחניים: "אחר שהתפלל תפלת ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעה צלולה ומיושבת ובדביקות נפלאה כו'", ואינו מדייק בנוגע לענינים גשמיים.

וכידוע גם מה שאמר רבינו הזקן אודות אדמו"ר האמצעי⁷¹, שבוראי אין צורך להזכיר לו אודות אמירת "וזהו רחום" וכיו"ב, כי בעת תפלתו רואה את הענינים למעלה כו', אבל יש צורך להזכיר לו אודות עניני מנהגים כו', כי, להיותו בדביקות במשך כל כ"ד שעות המעט-לעת, לא הי' ביכלתו לדייק בעניני מנהגים כו'.

ולהעיר, שבנוגע לבעש"ט מצינו⁷² "שהתפלל כמה תפלות והתענה תעניתים שיוכל להשיב לשואלו דבר בעת עליית נשמתו כו' שיוכל לירד למטה כו'", והיינו, שבשביל הירידה למטה הי' צריך להשתדלות ע"י תפלות ותעניות כו', וכל זה - רק בגלל שרצה להשיב לשואלים בנוגע לענינים גשמיים; ואילו אדמו"ר האמצעי לא רצה כו', ולכן לא דייק בנוגע לענינים הגשמיים.

והענין בזה - שבוראי יש מעלה בירידה למטה דוקא, וכידוע מאמר הבעש"ט⁷³ שהי' יכול לעלות בסערה השמימה, כמו אליהו הנביא⁷⁴, אלא שרצה שיהי' אצלו העילוי ד"אל עפר תשוב"⁷⁵. וענין זה קשור עם החידוש של תורת החסידות שנתגלתה ע"י הבעש"ט שצריך לפעול בדברים תחתונים דוקא; אבל לאידך גיסא, מובן, שאין חסרון אצל אליהו הנביא בגלל שעלה בסערה השמימה ולא נתקיים אצלו הענין ד"אל עפר תשוב".

המשך השיחה - הטעם ש"ט כסלו (ר"ה לחסידות) האחרון של רבינו הזקן וכן הסתלקותו היו בגלות דוקא, כיון שהתגלות העצם (בחי' היחידה שבנפש, וכן בתורה - תורת חסידות חב"ד) היא דוקא במקום של העלם והסתר, שמושלל מכל גילוי אור⁷⁶; השייכות לפרשת שמות, כיון שגם בענין השם מודגש שעצם האדם מתבטא דוקא היכן שלא רואים שייכות גלוי' להאדם⁷⁷; והרמז בשמותיו של בעל ההילולא⁷⁸: שניאור, מלשון שני אור⁷⁹.

(76) דוגמא לדבר בנגלה דתורה - שהסימן על גמר הולד הוא כשנשלמו גם השערות והצפרניים (ראה יבמות פ, ריש ע"ב), כיון שדוקא ע"י הענינים התחתונים לוקחים את העצם.
(77) וזהו גם שנתנית השם היא לתינוק בן שמונה ימים, שאינו שייך לענין של השגה וגילוי, ואז ניתן לו ענין הקשור עם העצם דוקא.
(78) נזכר גם שהי' נשמה חדשה (סה"ש תש"ו ריש ע' 22. וש"נ), כיון שהוצרך לפעול ענין חדש ודרך חדשה כו'.
(79) נזכר גם ע"ד אור שנברא ביום ראשון שגזזו בתורה (ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"צ ע' 250. וש"נ), וכידוע הסיפור אודות הבעש"ט (כתר שם טוב הוצאת תשנ"ט) בהוספות סל"ט. וש"נ), שפתח ספר הזוהר, ועי"ז השיב לאיכר א' היכן נמצאים השוורים שלו (וע"ד שמצינו ברשב"י שפעל ירידת גשמים ע"י אמירת תורה על הפסוק (תהלים קלג, א) "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"

(66) ווילנא, תער"ב.
(67) בתחלתו. וגם בפס"ד להצ"צ בסופו. אג"ק שלו ח"א ריש ע' שכא.
(68) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"י"ג ע' 185. וש"נ.
(69) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רצה. ע' שיג. וש"נ.
(70) ראה אג"ק ח"י"ח ע' רפג: "השערה קרובה לודאי שהיותו שם קשורה עם עליית כמה מחסידי הרב המגיד ממעזריטש לאה"ק ת"ו, שהי' בשנת תקל"ז".
(71) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שטו.
(72) תו"ח ס"פ ויחי (קח [רמט], ג).
(73) ראה כתב שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"א. וש"נ.
(74) מלכים ב, א.
(75) בראשית ג, יט.

- 1 (נגלה וחסידות⁸⁰), וזלמן אותיות לזמן - גילוי עצם מהות התורה (שבכחה לחבר נגלה ונסתר) בהעלם העולם;
 2 והתכלית שבגאולה שיהי' גילוי היחידה גם בכחות הפנימיים, וזוהי השייכות ל"וארא"⁸¹ - הוגה ע"י כ"ק
 3 אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך.
 4 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"דינער" לטובת ישיבת תומכי תמימים שיתקיים ביום ראשון⁸²,
 5 המקום והזמן כו'.]

* * *

- 7 ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁸³ "ויירא משה", "כפשוטו, ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים
 8 דלטורין כו" - שהצורך במדרשו הוא בגלל שלפי פשוטו אינו מובן: למאי נפק"מ הסיפור "ויירא משה ויאמר
 9 אכן נודע הדבר", כיון שלא הי' נוגע למעשה, שהרי רק בגלל שמיעת פרעה ברח למדין. ולפי פשוטו, בא סיפור
 10 זה ללמדנו גודל ענין הבטחון, כמאמר הידוע "טראכט גוט וועט זיין גוט"⁸⁴, כי, אילו לא הי' משה מתיירא,
 11 ובוטח בבטחון גמור, הנה זה גופא הי' פועל שהי' הדבר נשכח כו'. וזוהי ההוראה בנוגע לכל המניעות
 12 ועיכובים, שבודאי מתבטלים ע"י הבטחון והמחשבה לטוב - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸⁵ בלקו"ש
 13 חל"ו בתחלתו.
 14 וזהו גם הביאור במאמר המדרש⁸⁶ בנוגע לענין הגאולה, "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין" -
 15 דלכאורה, בנוגע לענין הגאולה נוגע רק הענין ד"סלקין", ולמה נזכר גם הענין ד"נחתין" - כי, תיכף ומיד בעת
 16 הירידה לגלות ("נחתין") צריך כבר לחשוב אודות היציאה מהגלות ("סלקין"), בידעו שבודאי יש לו נתינת-כח
 17 לצאת מן הגלות (ולולי זאת לא הי' הקב"ה שולחו לגלות), כיון שגם בהיותו בגלות אינו נמצא לבדו, אלא
 18 ביחד עם הקב"ה - כמרומז גם במ"ש⁸⁷ "איש וביתו באו", דקאי על יחוד מ"ה וב"ן⁸⁸, שזהו"ע ההמשכה
 19 מלמעלה כו'.
 20 וכן הוא בנוגע לגאולה מגלות זה האחרון - שבודאי "לא ידח ממנו נדח"⁸⁹, וכל בני יצאו מהגלות, "בנערינו
 21 ובזקנינו גו"¹¹, ועד ש"לא תשאר פרסה"¹², בגאולה האמיתית והשלמה, בקרוב ממש.

אמר "לא ידעתי את הוי"ו" (שמות ה, ב), אלא ע"ז ממש), שהם יצאו
 ממצרים כו'.

(82) ראה גם מכתב י"ח טבת שנה זו (אג"ק חכ"ד ע' כא ואילך;
 ע' מז ואילך) - בקשר לחגיגה זו.
 (83) פרשתנו ב, יד.

(84) וזהו המענה לאלו שמחפשים מקור על כל ענין (כידוע הסיפור
 בזה מרבינו הזקן (ראה תורת מנחם - התועדויות חמ"ה ע' 170.
 וש"נ)), ולא מסתפקים במקור מספר הזהר (כבנדר"ד, שיש מקור לדבר
 במאמר הזהר (ח"ב קפד, ב) "אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא,
 כדין הכי נהרין לי' מעילא", באמרם שאי אפשר לפסוק הלכה מזהר,
 אלא רוצים מקור דוקא בנגלה דתורה.

(85) בשילוב שיחת ש"פ בשלח תשכ"ג.

(86) ויק"ד פל"ב, ה.

(87) ריש פרשתנו.

(88) ראה תו"א פרשתנו נ, ב. ובכ"מ.

(89) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז
 פ"ד סה"ג.

(ראה זח"ג נט, ריש ע"ב), והיינו, שבתורה גופא, שבה ישנו כח
 הפועל - ראה את הנפצל. וענין זה יתגלה בשלימות לעתיד לבוא,
 ומעין זה - "טועמי' חיים זכור" (ראה לקו"ש ח"כ ריש ע' 173. וש"נ)
 - גם עכשיו, ע"י הלימוד בפנימיות התורה, ובמיוחד - ע"י חיבור ב'
 האורות דנגלה וחסידות ביחד.

(80) דובר גם שצריך להיות הן לימוד הנגלה והן לימוד החסידות,
 ולא כמו אלו שטוענים שהעיקר הוא לימוד הנגלה, ואילו לימוד
 החסידות יכולים לצאת י"ח בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.
 ועוד זאת, שצריכים להיות קשורים זכ"ז (כמובן מזה ששניהם בתיבה
 אחת, וע"ד שמצינו בשעטנז, שצ"ל "שוע טווי ונוז" ביחד, כיון
 ששלשתם נרמזים בתיבה אחת (ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ח
 ריש ע' 81. וש"נ)) - שבלמוד הנגלה ניכר שהלומד הוא חסיד,
 ובלמוד החסידות ניכר ש"תלמודו בידו" (ראה תורת מנחם -
 התועדויות חל"ט ריש ע' 357. וש"נ).

(81) נתבאר גם שהגילוי דשם הוי' דלעילא (שזהו עיקר החידוש
 לגבי שם א-ל שדי ואפילו שם הוי' דלתתא שנתגלה להאבות) פעל
 אפילו על בניי שהיו במעמד ומצב דעובדי ע"ז (כמארז"ל (ראה זח"ב
 קע, ריש ע"ב) "הללו כו' והללו כו" - לא רק שיתוף, שהרי פרעה

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך יא

שילה" – היינו גילוייו של משיח וביאתו בפועל – הוא
(בגימ') "משיח" ו"שילה" בגימ' "משה", היינו (זה שכבר
ישנו קודם ל"יבוא") הכח על ביאתו של משיח הוא הוא
ענינו של משה.

והנה ידועה שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰ ש"יבא
(שילה) בגי' "אחד", ו"משה" בצירוף "אחד" בגי'
"משיח".

והיינו שביאתו של משיח בפועל ("יבא") יהי' ע"י
העבודה באופן של "אחד". והכח לבצע עבודה זו ניתן לנו
ממשה¹¹, ולכן "משה" (נתינת הכח על עבודה זו) בצירוף
"אחד" (העבודה עצמה) בגי' "משיח".

ב. והביאור בזה:
ארז"ל "עולם על מילואו נברא"¹², היינו שכאשר נברא
העולם היו כל עניניו בשלימותם. אלא שאח"כ ע"י חטא
ע"ד, "שבא נחש על חוה, הטיל בה זוהמא"¹³, וירד
האדם (והעולם¹⁴) משלימותו וממעלתו – עד הזמן דמ"ת,
שאז נתעלו מירידתו, כי "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה
זוהמתן"¹⁵; ושוב באה ירידה אח"כ ע"י חטא העגל שאז
חזרה זוהמתן¹⁶ – ועדיין היא בעולם עד בוא הגאולה
העתידה ויקימים היעוד "ואת רוח הטומאה אעביר מן
הארץ"¹⁷, שאז תתבטל הזוהמא לגמרי, העולם יתברר
ויוזכר ויתעלה בתכלית הברור הזיכרון והעלי'.

והנה ידוע אשר "ירידה צורך עלי' היא", והיינו שכל
תכליתה של ירידה ממדרגה הקודמת היא לצורך עלי'
הבאה על ידה¹⁸ – הרי מובן שהעלי' של אחרי הירידה יש
בה עלי' לגבי העילוי שהי' קודם הירידה. ומובן מזה
שמדרגת העלי' ע"י מ"ת שבאה לאחר הירידה ע"י חטא

א. עה"פ¹ "שלח נא ביד תשלח" אי' במדרש²: "אמר
(משה) לפניו רבש"ע שלח נא ביד תשלח – ביד משיח
שהוא עתיד לגלות". אמנם, בקשתו זו של משה לא
נתקבלה, כי רצונו של הקב"ה הי' שדוקא משה יהי'
השליח להוציא את בני' ממצרים.

מדברי המדרש מובן שישנה שייכות מיוחדת בין משה
ומשיח, אשר משום זה ביקש משה שהשליחות (בגאולתו
של בני' ממצרים) שהוטלה עליו תימסר "ביד משיח";
אלא שמ"מ הייתה צריכה להיות הגאולה דיצי"מ דוקא ע"י
משה, וענינו של משיח הוא דוקא גאולתו של ישראל
מגלותם האחרון.

והנה תוכנה של שייכות זו שבין משה ומשיח (שמפני
זה בא הצד השוה שבתפקידיהם: לגאול את בני ישראל
מגלותם) מובן ע"פ מארז"ל³ "משה הוא גואל ראשון הוא
גואל אחרון". והנה אין הפירוש שמשה גופו ובעצמו יהי'
ה"גואל האחרון", שהרי משה הוא משבט לוי, ומשיח
י"עמוד . . . מבית דוד"⁴ – משבט יהודה; אלא הפירוש,
שמשה שהוא "גואל ראשון" הוא הוא שבכוחו ועל ידו
יבא משיח הגואל האחרון.

והביאור: התורה היא ראשית (ועיקר) מעלתו של מלך
המשיח – "הוגה בתורה"⁵; והיינו שכחו זה להיות גואלן
של ישראל הוא ע"י התורה, שהיא "תורת משה"⁶; וכן
עד"ז כחם של ישראל להביא את הגאולה העתידה ע"י
עבודתם הם, הוא ע"י התורה (וכמשי"ת לקמן).

ושייכות פנימית זו שבין משיח ומשה מרומזת גם בזה
שביאת משיח נקראת יבוא שילה – ש"יבא שילה"⁷
בגימט' "משיח"⁸; ו"שילה" בגימט' "משה"⁹: כי "יבא

(1) פרשתנו ד, יג.

(2) לקח טוב עה"פ. וראה פדר"א פ"מ: ביד אותו איש שאתה עתיד לשלוח
כו' שנא' הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא גו'. וראה תיב"ע: שלח כו'
ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא (ופנחס הוא אלי' תיב"ע וארא ו, יח.
זח"ב קצ, סע"א. פדר"א פמ"ז. יל"ש ר"פ פנחס. מדרש אגדה שם. רש"י ב"מ
קיד, ב. רלב"ג מ"א יז, א. ועוד).

(3) ראה שמור"ג פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שה"פ פ' ויחי. תו"א משפטים עה,
ב.

וגם להמבואר בפדר"א כו' (הובא בהערה הקודמת) שהכוונה ב"שלח נא
ביד תשלח" לאלי' – ראה דב"ר ספ"ג: א"ל הקב"ה למשה כשם שנתת את
נפשך עליהם בעוה"ז כך לע"ל כשאביא להם את אלי' הנביא שניכם באים
כאחת.

(4) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(5) רמב"ם שם.

(6) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א.

(7) ויחי מט, י.

(8) בעל הטורים עה"פ.

(9) זח"א כה, ב. רנג, א. בעה"ט שם. ל"ת להאריז"ל ושה"פ פ' ויחי. וראה
בהשיחה שנסמן בהערה הבאה.

(10) אחש"פ תרצ"ט.

(11) עדמ"ש"כ בתניא רפמ"ב – ועפ"ז יוכן מה שמבואר בהשיחה שמה
ש"שילה" בגי' "משה" היינו שמשם ידע שעיקר כל הגילויים יהי' כאשר הכל
יתברר, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ויבררו ויוכחו מדבר העמים, וילכו
לשילה ברניה. דלכאורה זה שמשם ידע כו' אינו טעם (מספיק) שבשביל זה
יהי' בגי' שילה. ולפי המבואר בפנים י"ל שמשם ידע היינו ידיעה כרבעי –
שיש לה תולדות, נתינת הכח על עבודה זו, ולכן הוא בגי' שילה.

(12) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(13) שבת קמו, א.

(14) ראה תו"א יתרו ער, ב.

(15) שבת שם. זח"א נב, ב. זח"ב קצג, ב.

(16) זהר שם. וראה תניא ספ"ו.

(17) זכר"י יג, ב.

(18) ראה באורכה לקו"ש ח"ה שיחה א' לפ' לך ובהנסמן שם.

1 עה"ד, יש בה יתרון על דרגת העילוי שקודם חטא עה"ד;
2 ובודאי שכמו"כ הוא ביתרון מעלתה של העלי' העתידה
3 (שלאחרי הירידה בחטא העגל) לגבי העלי' דמ"ת (שקודם
4 חטא העגל).

5 ומעלתה של עלי' זו (שלאחרי הירידה, לגבי המעלה
6 הקודמת) היא ביתר שאת – הן מצד המשכת אוא"ס ב"ה
7 מלמעלמ"ט והן מצד התעלותם של בני' (והעולם)
8 מלמטלמ"ע.

9 וכמו שמצינו בעלי' דמ"ת: דעם היות שגם קודם מ"ת
10 כבר ניתן הכח על קיום המצות, ובלשון הרמב"ם¹⁹ ש"על
11 ששה דברים נצטוו אדה"ר וכו' והוסיף לנח אבר מן החי
12 כו' באברהם ונצטוו יתר על אלו כו' ויצחק כו' ויעקב
13 הוסיף כו' ואמחז"ל דהאבות קיימו "כל התורה כולה עד
14 שלא נתנה"²⁰ – עכ"ז הרי דוקא במ"ת נתחדש (לא רק
15 עילוי רב ותוספת כח בקיום המצות עצמן²¹, אלא גם) כל
16 הענין ד"ובנו בחזרת"²² – בחירת הקב"ה בבני', הבאה
17 מעצמותו ית'²³ שלמע' מכל אור וגילוי (שנתגלה קודם
18 מ"ת).

19 וכן הוא גם בנוגע למעלת דרגתם של בני' (והעולם):
20 דאעפ"י שע"י חטא העגל חזרה זוהמתן של ישראל, מ"מ
21 לא היתה זוהמא זו כמו קודם מ"ת²⁴. דלפי שהבירור
22 והעילוי ד"פסקה זוהמתן" במ"ת ה' בדרגא נעלית יתר
23 מדרגת העילוי קודם חטא עה"ד, והיינו שפעולתו היתה
24 פנימית וחודרת יותר²⁵, לכן גם בירידה שלאח"ז עדיין
25 ניכרת פעולתו.

26 ג. ועד"ז הוא גם בענין העלי' בגאולה העתידה – שאז
27 ילמד משיח תורה את כל בני' כולם²⁶, תורתו של משיח
28 (בדוגמת העלי' שבמ"ת²⁷) – שגם בה מעלה גדולה ויתירה
29 על העלי' שבמ"ת²⁸: ובשני הענינים הנ"ל – בגילוי
30 האלקות מלמע' ובמדרגתם של בני' (והעולם):

(19) הל' מלכים פ"ט ה"א.
(20) יומא כה, ב. קידושין פב, א.
(21) ראה לקו"ש ח"ג פ' לך. ח"ה פ' וירא ובהנשמך שם.
(22) ראה שו"ע אדה"ז א"ח ס' ס"ד.
(23) ראה לקו"ש ויקרא לח, ב. ספה"מ תש"ג ע' 24. לקו"ש ח"ד ע' 1341.
וראה לעיל בשיחה א' ס"ה ואילך.
(24) ראה ניצוצי אורות זח"ג יד, ב.
(25) שהרי במ"ת נתבטלה הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים כו' (שמו"ר
פ"ב, ג. וראה גם תנחומא וארא טו) וראה בהנשמך לעיל הערה 21. וראה
לקו"ש ח"ח שיחה לחגה"ש.
(26) לקו"ש צו יז, א. שער האמונה פנ"ו.
(27) ראה תו"א שמות מט, א. ובכ"מ.
(28) ראה קה"ר (ספי"א ורפ"ב) שתורת עוה"ז הכל היא לפני תורתו של
משיח.
(29) פל"ו.

מבואר בתניא²⁹ שעם היות שגילוי האלקות שהי'
במ"ת ה' בבחי' רא' חושיית, בכ"ז ה' רק "מעין"
ודוגמת הגילוי שיהי' לע"ל. הרי מובן מזה שבחי' "ונגלה
כבוד הוי' וגו'"³⁰ – גילוי אוא"ס ב"ה שיהי' לע"ל – הוא
נעלה יותר מבחי' גילוי האלקות שהי' במ"ת.

וגם בנוגע למדרגתם של בני' והעולם, הרי לע"ל
יקויים מ"ש "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" ו"בלע
המות לנצח וגו'"³¹, והיינו

[לא כמו שהי' במ"ת שרק "פסקה זוהמתן" – ועדיין
נשארה אפשריות שתחזור לאח"ז – (וכמו שהי' בפועל ע"י
חטא העגל)³², והיינו לפי שהזיכוך שנפעל בעולם לא ה'
מצד העולם עצמו, כ"א מצד המשכת וגילוי אלקות
מלמעלה, ולכן "במשוך היובל" – כשנסתלק גילוי זה
היתה שוב אפשריות לחזרת הזוהמא³³. אבל לעת"ל היינו]
שענין הטומאה והזוהמא יועבר לגמרי, והיינו שהעולם
עצמו מצד ענינו הוא יתברר ויזדכך ולכן גם הגילוי
(והעלי') שיבא עי"ז יתגלה ויחדור בעולם באופן של
לנצח".

ד. והנה מזה אשר דוקא לאחר הירידה היא העלי'
הנעלית ביותר, מובן אשר הירידה אינה אלא הכנה
מוכרחת³⁴ להעלי' הבאה אחרי'. והיינו כי דוקא העבודה
במקום הירידה היא המביאה את העלי'.
וכמו שהעלי' דמ"ת באה ע"י ההכנה ד"מעשה
אבות"³⁵ ואח"כ הבירור וזיכוך ד"כור הברזל"³⁶
במצרים³⁷, שהם שהכינו את בני' (והעולם) שיוכלו לקבל
הגילוי דמ"ת;

כך, ע"י ההכנה של "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך
הגלות"³⁸ בבירור וזיכוך העולם עד שהעולם עצמו מצד
ענינו הוא יזדכך ויתעלה כנ"ל תבוא העלי' דגאולה
העתידה.

(30) ישע"י מ, ה. וראה שער האמונה פכ"ה.

(31) ישע"י כה, ח.

(32) ראה ד"ה וירד תרמ"ג בסופו: ומה שבמ"ת פסקה זוהמתן אפ"ל שהוא
כמ"ש בשש"ב בבינונים שהרע שבהם ישן ויכול להיות חזר וניעור, כמ"כ כאן
הרי אח"כ ה' חטא העגל שחזרה זוהמתן והי"ז שינויים, והיינו שגם מתחלה
לא נודרך לגמרי.

(33) ראה בלקוטי שיחות שם שבמתן תורה – בפועל ה' רק הענין
ד"עליונים ירדו לתחתונים", וענין "התחתונים יעלו לעליונים" – בירור ועליות
התחתון עצמו הותחל לאחר מ"ת אלא שהכח ע"ז ניתן במ"ת.

(34) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך.

(35) ראה לקו"ש ח"ה ע' 776.

(36) מלכים א, ח. נא.

(37) ראה תו"א יתרו (עד, א"ב), שמות שם.

(38) תניא רפ"ז.

1 ה. והענין יובן בהקדים הקושיא הידועה³⁹ על מ"ש
2 "שמע ישראל וגו' ה' אחד": דלאורה הי' מתאים יותר
3 לומר "ה' יחיד", כי מלת "אחד" אינה מורה, לכאורה, על
4 אמיתית יחודו של הקב"ה, שהרי יש "אחד המנוי" שיש
5 שני לו (ולכן נאמר⁴¹ "יש אחד ואין שני", כי מלת "אחד"
6 לבדה עדיין אינה שוללת "שני"), משא"כ מלת "יחיד"
7 שוללת מעיקרו ענין של שני?
8 והביאור בזה³⁹, דהיא הנותנת:
9 תכלית ואמיתית אחדותו של הקב"ה אינה ניכרת
10 בשלילת כל מציאות זולתו מעיקרו (בחי' יחיד); כ"א דוקא
11 כאשר ישנה מציאות של עולם ובכ"ז נרגש בעולם שאינו
12 מציאות לעצמו, בזה דוקא מתבטאת אמיתת אחדותו של
13 הקב"ה. וזהו ענין "אחד" שגם כשישנו למציאות של עולם
14 מ"מ מיוחד הוא עמו ית' בתכלית היחוד⁴². וכמרומו בג'
15 האותיות שבמלת "אחד": ד' – ד' רוחות העולם, ח' – ד'
16 רקיעים וארץ (מעלה ומטה), א' – הקב"ה "אלופו של
17 עולם"⁴³. והפ' במלת אחד הוא שצריכים להמשיך ולגלות
18 אלקותו ית' (הנרמז באות א') בעולם (הנרמז באותיות ח'
19 וד') שגם בעולם – לשון העלם ואסתר – כפי שהוא
20 במציאותו ובגדריו הוא. יורגש שכל מציאותו הוא "אלופו
21 של עולם" (וכמרומו גם בזה שהא' שבמלת "אחד"
22 הרומזת על "אלופו של עולם" – היא הראשונה וכלולים
23 בה ובטלים אליה⁴⁴ הח' והד' הרומזות על מציאות העולם).
24 ו. אך לכאורה איך יהי' העולם – שענינו (כשמו)
25 להעלים ולהסתיר על אלקות – "כלי" לקבל – ובאופן
26 שיתגלה עי"ז – "אלופו של עולם"? הנה לזה ניתנו תומ"צ
27 לישראל במ"ת בכדי שבהם וע"י יבררו ויזכרו את העולם
28 ויעשוהו "דירה לו יתברך בתחתונים"⁴⁵.
29 וזה שבמ"ת ניתן הכח לברר ולזכך את העולם, היינו,
30 לא זו בלבד שאז ניתנו התורה ומצוותי, שעל ידם יעשה
31 העולם דירה לו ית', אלא שגם עצם גילוי האלקות שבמ"ת

(39) ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש אות ח ואילך. ספהמ"צ להצ"צ ע' קכד. ובכ"מ.
(40) ואתחנן ו, ד.
(41) קהלת ד, ח.
(42) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1335.
(43) סמ"ק הובא בב"י אור"ח סס"א. שו"ע אור"ח שם ס"ו. שו"ע אדה"ז אור"ח שם ס"ו. לקו"ת תוריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב.
(44) ראה שעהיוה"א פ"ב (פט, ב).
(45) תנחומא נשא פט"ז.
(46) שמו"ר ספכ"ט.
(47) ובזה יובן משאור"ל (דבר פ"ב, לא) שישראל זכו לק"ש במ"ת, כי במ"ת ניתן להם הכח על העבודה ד"אחד", ככפנים.
(48) ואף שבשיחה הנ"ל מבואר שזה ש"משה" בצירוף "אחד" בגי' "משיח" היינו שבוה בשישראל תהי' אחדות בכלל, ובפרט התאחדות בענין הדיבור אודות משיח כו' משיכו הגאולה שלימה ע"י משיח. – הרי להיות

32 ומדריגתו של העולם באותה שעה נתנו הכח על ברור
33 וזיכון העולם לאחר מ"ת:
34 בשעה שניתנה התורה נתבטל העולם ממציאותו לגמרי
35 מחמת עוצם הגילוי שמלמעלה, והיינו שביטול זה הי' מורגש גם בעולם, כמאד"ל: "צפור לא צווח כו' אלא העולם שותק וכו'"⁴⁶. ואף שהעולם עצמו, כמו שהוא בגדריו ובמציאותו לא הי' ראוי עוד לקבל גילוי אור הנעלה שבמ"ת, ורק שנתבטל מגדריו וממציאותו וכו' מצד הגילוי הבא מלמע' (ולכן הי' זה רק לפי שעה, כנ"ל),
36 הנה ביטול זה בשעת מ"ת הוא שנתן הכח שיוכל
37 העולם להתברר ולהזדכך ולהתעלות אח"כ עד אשר יהי' "כלי" ודירה לו ית'.
38 ז. ועפ"ז יבואר מה ש"משה" בהוספת "אחד" בגימטריא "משיח". כי ענינו של משה (מ"ת) הוא נתינת כח על העבודה בכירור וזיכון העולם באופן של "אחד"⁴⁷, ועבודה זו בכחו של משה, תביא את הגאולה העתידה שהוא ענינו של משיח⁴⁸.
39 עפ"ז מבוארת השייכות הפנימית בין משה ומשיח, כי הגאולה העתידה באה בפועל ע"י משיח, אבל זהו בכחו של משה, שממנו ועל-ידו ניתנה היכולת לקרב ולהביא גילוי משיח.
40 מאידך, מובן גם ההבדל שביניהם: כי אף שמשה הוא גואלם של ישראל, הרי תכלית שעבוד וגלות מצרים וגאולתם וציאתם של ישראל ממצרים הוא מ"ת, כמ"ש⁴⁹ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", וענינו של מ"ת שהוא ענינו של משה, (נוסף על הענין העיקרי של בחירת הקב"ה בבנ"י כנ"ל), ה"ה נתינת הכח על העבודה בכירור וזיכון העולם; ענינו של משיח הוא גמר הכירור והזיכון והעיקר העבודה לאח"ז, כאשר העולם כבר יתברר ויזדכך וכו"⁵⁰.

שהגילויים דלע"ל תלויים לא רק בכירור וזיכון ומצבם של ישראל עצמם, כ"א גם בכירור וזיכון העולם כמבואר בתניא (פל"ז ואילך) ובכ"מ, הרי עכצ"ל שצ"ל הענין ד"אחד" גם בעולם.
אלא שבכדי לפעול אחדות בעולם צ"ל תחלה אחדות בישראל (ראה לקו"ש ח"ט ע' 159 ובהערה 49 שם). ואמתית האחדות בישראל הוא ג"כ בדוגמת הענין ד"אחד" – שגם מצד הצירור הפרטי שבהם, שבוה כ"א מחולק מחבירו – הם בהתאחדות (ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1142 ואילך. לקו"ש ח"ט הנ"ל).
(49) פרשתנו ג, יב.
(50) וי"ל שזהו גם תוכן מענה הקב"ה למשה (פדר"א שם): לא אמרתי לך ואשלחך אל ישראל אלא לך ואשלחך אל פרעה, לאותו איש שאתה אומר אני שולח לע"ל אל ישראל כו',
כי ענינו של משה הוא בעוד שיש מציאות "פרעה" בעולם, לבררו ולזככו כו', משא"כ ענינו של אלי' (ומשיח) הוא בעיקר לאחר ש"זאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ככפנים.

19 "בידך אפקיד רוחי גו' א-ל אמת"60. כי ענינו של "אמת" הוא ע"ד בחי' "אחד" הנ"ל, וכמש"נ61 "ואמת הוי' לעולם"62, וכדאי' בירושלמי63 ש"חותמו של הקב"ה אמת" לפי שבג' האותיות א'מ'ת', הנה הא' ראשונה שבאותיות, ומ' – אמצעית, ות' – אחרונה שבאותיות, כמש"ש64 "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים", והיינו שבכל עניני העולם מן הקצה אל הקצה יומשך ויתגלה "אמת הוי'" – אלופו של עולם, וש"מאמיתת מציאותו נמצאו כל הנמצאים". ולכן איתא בספרים65 שבהסיר הא' ממלת "אמת" נשאר "מת" – היפך ענין החיים.

וכשם שבכללות, הרי במתן תורה ניתן הכח על בירור וזיכוך העולם, כך בעבודתו הפרטית של כאו"א, ע"י בירור וזיכוך חלקו בעולם ע"י עבודתו כמצווה עליו בתורה (בחי' משה), באים להגאולה הכללית66 (בחי' משיח) בעגלא דידן.

(משיחת אחש"פ תשכ"ט)

1 ח. האדם הוא עולם קטן51. וע"ד סדר הנ"ל בעולם (כפשוטו) כן הוא בכאו"א ובכל יום ויום, אשר יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. ואח"כ אומר בידך אפקיד רוחי. ולמחרתו נעשה ברי' חדשה52 ומתחיל עבודה חדשה. 2 עבודת היום מתחילה בתפלה ותורה – "לביהכ"נ 3 ומביהכ"נ לביהמ"ד"53, ואז גם מקבל "הכח" לעבודתו בעולם: נפה"א מתפשטת בגופו (ע"י התפלה54) ויכול למשול ביצה"ר ובחלקו בעולם (ע"י התורה – תבלין 8 ליצה"ר55 וכפשוטו – הוראה בכל דרכיו); ואח"כ באה העבודה בפועל בעניני עולם – "הנהג בהם מנהג דרך 10 ארץ"56. ועד אשר כמ"ש הרמב"ם57 "שהחכם כו' צריך שיהי' ניכר כו' במאכלו ובמשקלו וכו'", והיינו שבכל ענינים אלו יהי' ניכר שהוא "החכם עיניו בראשו" ו"מלט 13 הוא את העיר (קטנה) בחכמתו"58, ה"חד" בטל לה"אלף" אלופו של עולם ע"י "אאלפך חכמה"59. 14 ולאחרי גמר עבודת היום, שאז עושה האדם חשבון 16 צדק של עבודתו במשך היום, מודגש שוב תפקידו 17 להמשיך בחי' האל"ף בכל עניני העולם. וזהו שאומר 18

(51) תנחומא פקודי ג. תס"ט (ק, א). ועייג"כ אדר"ג פל"א. קה"ר א, ד. זח"א קלד, ב. מו"נ ח"א פע"ב. לקו"ת במדבר ה, סע"א. (52) ילקו"ש תהלים רמז תשב. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק ס"ד ס"א, ס"ו ס"א. (53) ברכות סד, א. (54) לקו"ת פנחס עט, ד. ובכ"מ. (55) ראה קידושין ל, ב. (56) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז או"ח ס' קנה-קנו. (57) הל' דעות פ"ה ה"א. (58) קהלת ב, יד. ט, טו. נדרים לב, ב.

(59) איוב לג, לג. (60) תהלים לא, ו. (61) תהלים קיז, ב. (62) ראה לקו"ת בהעלתך ל, ד. (63) סנהדרין פ"א ה"א. וראה דב"ר פ"א, י. שהש"ר פ"א ט, א. (64) ישעי' מד, ו. (65) חדא"ג מהרש"א סנהדרין צז, א. ד"ה בלא זימני'. וראה מאו"א מע' אמת. (66) ראה אגה"ק ס"ד.

והוא, כי אין קורין⁵ אבות אלא לשלשה. אברהם הוא בחי' אור, כי עד אברהם הי' העולם משתמש באפלה והוא התחיל להאיר⁶ כמארז"ל, ועיין במד"ר⁷ נח ס"פ ל' עד שאתה מאיר כו' בא והאיר לפני כו' ע"ש, הרי שאברהם הוא בחי' אור. יצחק הוא בחי' מים, וזהו שעבודתו היתה בחפירת בארות מים חיים. וימי חייו היו ק"פ כמספר מים במלואו, מ"ם יו"ד מ"ם.

ויצחק הוא קץ⁸ חי, היינו חיות שהוא כמו בחי' מים, חיות⁹ גימטריא יצחק גבורה, כי חיות שהוא המשכה בפנימית שנמזג עם הגוף והכלי הוא מצד הגבורות דוקא, משא"כ מצד חסד הוא בחי' אור מקיף, כמ"ש¹⁰ וימינו תחבקני ועיין בד"ה והנה רבקה יוצאת תרנ"ט¹¹ מאדמו"ר ז"ל נבג"מ זיע"א, והוא בחי' מים, כי חיות הדבר הוא מהלחלוחית שבו, ובמת אין לו לחלוחית, כי לולב¹² היבש פסול ע"ש¹³ לא המתים יהללו כו' כדאיתא בירושלמי¹⁴ מס' סוכה.

יעקב הוא בחי' רקיע (שרוב אותיות דרקיע יש בו, וב' ור¹⁵) מתחלפין זה בזה, וכשתוסיף יעקב על מספר צחק דיצחק (כמ"ש¹⁶ צחק עשה כו') יהי' מספר¹⁷ רקיע,

ביאור, דיש ג' בחי' בעולם - אור, מים, רקיע, וכן יש ג' בחי' אלו ב"נשמות" אברהם יצחק ויעקב - אבות העולם, וכן באבות החסידות - אדה"ז, אדה"א, והצ"צ

יש ג' בחי': אור, חיות, וכח, ככתוב בתניא שער היחוד והאמונה פי"ב¹ בהג"ה יעו"ש, שמסדרן אור חיות וכח.

אור, אינו נמשך עם הדבר שמאיר עליו, אם שפועל בהארתו עליו, כמו אור השמש והירח שפועל בצמחים כמ"ש² ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים וכדומה, אך אינו נמשך עם הדבר שפעל עליו, והוא המשכה בבחי' מקיף בכלל.

חיות, נמשך עם הדבר שמחייהו, והוא המשכה בבחי' פנימי בכלל, אך ב' אלו אינם יוצאים לחוץ מן הדבר שנמשכים עליו וכו'.

וכח, שהוא כמו כל הכחות שבאדם תנועה וראי' ושמיעה וכדומה, הוא מה שפועל בדבר שחוץ ממנו, שרואה ושומע דבר שחוץ ממנו וכדומה.

וקרוב מאד לומר, שהן הן הג' בחי' דאור מים רקיע³ המבואר בזהר תרומה דף קס"ז ובע"ח שער⁴ מ"ן ומ"ד דרוש ה' ו' ע"ש, והם לנגד הג' אותיות יה"ו שבשם, הג' מוחין חב"ד, והג' קוין ימין שמאל ואמצע, בכלל וכו'.

וג' בחי' אלו הם בסדר השתלשלות בעולמות, שעולמות הו"ע חיצוניות.

וכמו"כ ישנם בנשמות שהם פנימיות, והיינו מלבד זה שבכל נשמה באופן המשכתה ולידתה ישנם הג' בחי' הללו דאור מים רקיע, אור חיות וכח כמובן משער מ"ן ומ"ד שם, (ויש עוד בחי' רביעית ק' ברכאן כמ"ש⁵).

הנה בכלל הנשמות ישנם ג"כ כל הבחי' הללו.

(5) ברכות טז, ב. וראה לקוטי שיחות חלק ד' פרשת בלק עמוד 1068 הערה 12. חלק י' עמוד 97 הערה 48.

(6) (בראשית רבה פרשה ב, ג) "אמר הקב"ה עד מתי יהא העולם מתנהג באפילה תבא האורה, ויאמר אלקים יהי אור זה אברהם הה"ד (ישעי' מא) מי העיר ממזרח צדק וגו' אל תקרי העיר אלא האיר ע"ש.

(7) (בראשית רבה פרשה ל, י) "אברהם דומה לאהבו של מלך, שראה את המלך מהלך במבואות האפלים, הציץ אוהבו והתחיל מאיר עליו דרך החלון, הציץ המלך וראה אותו, אמר לו עד שאתה מאיר לי דרך החלון בא והאיר לפני, כך אמר הקב"ה לאברהם עד שאתה מאיר לי מאספוטמיא ומחברותי (פי' מחו"ל), בא והאיר לפני בארץ ישראל וכו'".

(8) ראה השמטות לזוהר ח"א דף רנב, ב. ספר המאמרים רנ"ט סוף ד"ה כשמן הטוב עמוד קלא. (הוצאת קה"ת תשע"א).

(9) חיות (בג"י 424), וכן יצחק (208) + גבורה (216) = 424.

(10) שיר השירים ב, ו.

(11) ראה שם ספר המאמרים רנ"ט עמוד קלא (הוצאת קה"ת תשע"א).

(12) סוכה פרק ג' משנה א'.

(13) תהלים קטו, יז.

(14) פרק ג' הלכה א'.

(15) ראה לעיל סוף סימן כ, דהם מתחלפין ע"י ה"אלף בית" בסימני אי"ק, בכ"ד וכו'.

(16) בראשית כא, ו.

(17) יעקב (בגימטריא 182) + צחק (188) = 380. וכן רקיע

(1) וז"ל: ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתו בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור והחיר' והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו וכו'.

(2) דברים לג, יד.

(3) ראה סידור (עם דא"ח) ע' א-ב. אור התורה חנוכה שח, ב ואילך. ספר הערכים-חב"ד (כרך ג) ערך אור מים רקיע (עמוד תא ואילך) וש"נ.

(4) שער לט.

מתוך פניני לוי יצחק על התורה

ופרשת יתרו³⁴ ר"פ כ"ט, וד"ל.

והנה עד"ז הוא בהמשכת והתגלות פנימיות התורה שיהיו מוכחמים ומובנים וידועים לשכל אנושי, שזהו חסידות ודא"ח דחב"ד, הנה נמשך ונתגלה זה ע"י אבותינו רבותינו הקדושים זיע"א, אדמו"ר הזקן, והאמצעי, ובעל הצ"צ, שהם ע"ד אור מים רקיע, אור חיות כח.

אדמו"ר הזקן (כמו³⁵ ואברהם זקן), שמו הקדוש שניאור מוכיח עליו שהוא בחי' אור.

והוא שני אור, בחי' ואהבת³⁶ ב' פעמים אור, בחי' אברהם מדת האהבה³⁷.

וזלמן בחי' שרה, מספר שני³⁸ חיי' כמספר זלמן, הנחלק לז"ל מ"ן, וכן בשרה בת צ' עד לידת יצחק, ול"ז אח"כ כמנין³⁹ ויהי' חיי שרה שזה עיקר חיי' וכו'.

וחיבורו על התורה, מה שאמר הוא, נק' תורה אור, בחי' אור דוקא.

אדמו"ר האמצעי הוא בחי' מים, חיות, והיינו מה שספרו על התורה, הדרושים הללו גופא שבתורה אור, נקרא תורת חיים, חיים דוקא בחי' חיות, כי זהו כמו שנמשך מבחי' אור לבחי' חיות וכו', וכן ספרו דרך חיים, חיים דוקא, ושאר ספריו נקראו בשם שערים, שערים דוקא בחי' שערי בינה בחי' יצחק שכתוב בו⁴⁰ וימצא כו' מאה שערים, וספרו על ק"ש ציצית ותפילין נק' כל אחד ג"כ בשם שער, שער הק"ש שער הציצית שער התפילין, וכללותם נק' אמרי בינה, בינה דוקא, בחי' יצחק, הבאר דרחבות, והיינו מה שכללות דרושיו הם בהרחבה מאד מאד וכו'.

המשך בעמוד ג

פלאים, כיצד ה' הקב"ה מדבר והקול יוצא ומחזיר בכל העולם... בא וראה היאך הקול יוצא, אצל כל ישראל כל אחד ואחד לפי כחו, הזקנים לפי כחן, הבחורים לפי כחן, והקטנים לפי כחן, והנשים לפי כחן, ואף משה לפי כחו שנא' (שמות יט) משה דיבר והאלקים יענו בקול, בקול שהי' יכול לסובלו, וכה"א (תהלים כט, ד) קול ה' בכח, בכחו לא נאמר אלא בכח, בכח של כל אחד ואחד, ע"ש.

(34) וז"ל: אילו הי' כתוב (תהלים כט, ד) קול ה' בכחו, לא הי' העולם יכול לעמוד, אלא קול ה' בכח, בכח של כל אחד ואחד, הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן, ע"ש.

(35) בראשית כד, א.

(36) "ואהבת" (414) בגימטריא ב' פעמים אור (207 = 414 X 2).

(37) כמ"ש "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח).

(38) בראשית כג, א "ויהי חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", 127 כמספר זלמן.

(39) ראה גם לקמן סימן

(40) בראשית כו, יב.

והוא מה שאגליד¹⁸ מיא דיצחק) ו¹⁹ שבשם, אות אמת²⁰ מדתו של יעקב, וכידוע שרקיע הנקרא שמים הוא בחי' יעקב²¹ תפארת²², והוא בחי' כח גימטריא ב' פעמים יד²³, היינו תפארת הכולל ב' ידיים.

והיינו אברהם אור – חכמה²⁴, יצחק חיות – בינה, יעקב כח – דעת הכולל תריין²⁵ עטרין דחסד וגבורה, זהו כח ב' פעמים יד ויעקב נתן לדוד כ"ח שנים מחייו כמ"ש²⁶ בזהר, הוא מפני שיעקב²⁷ הוא בחי' כח.

והיינו דאור מים רקיע, אור חיות כח, הם הג' אבות וכו'.

וכמו"כ בתורה יש אלו הג' בחי' דאור מים רקיע, אור חיות כח.

כי תורה נק' אור כמ"ש²⁸ ותורה אור.

ותורה נמשלה למים, ונק' חיים, תורת חיים.

ותורה היא בחי' רקיע עיין בתניא בשער היחוד והאמונה סוף פרק ה', וכמ"ש²⁹ מן השמים השמייעך את קולו כו' ששמים³⁰ הוא רקיע.

(ובכ"ב אותיות התורה המבואר בתניא שם יש רל"א³¹ שערים כידוע, כשתצרף רל"א³² לתיבת רקיע יהי' המספר ביחד, תור"ה).

והיא בחי' כח, עיין במדרש רבה³³ שמות פ"ה ס"ט

בגימטריא 380.

(18) ראה זוהר חלק א' דף עז, א. חלק ב' נ, ב.

(19) וכנ"ל, האותיות י"הי' הם כנגד אור, (י' – חכמה), חיות (ה' – בינה), רקיע (ו' דעת – תפארת, הכולל חסד וגבורה).

(20) זוהר ח"ג פרשת ויקרא עמוד ב, א (מובא לקמן סימן). ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשח"י עמוד נה.

(21) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור עמוד פ, ד.

(22) שמי"ם הוא אש (גבורה) ומים (חסד), וזהו בחי' תפארת הכולל שניהם. ראה לעיל סימן כ.

(23) ראה בזה לקמן סימן

(24) והיינו דהבחי' "אור חיות כח" – הן במוחין והן במדות.

(25) בלקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים עמוד קסה מבאר הטעם דנקראים "תריין עטרין" (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: מה שחסד וגבורה דדעת נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן.

(26) זוהר ח"א דף קסח עמוד א. ראה לקמן סימן

(27) ראה לקמן סימן

(28) משלי ו, כג.

(29) דברים ד, לו.

(30) ראה לעיל סימן כ.

(31) ספר יצירה פ"ב מ"ב. לקוטי תורה – הוספות ויקרא – נג, א. ספר המאמרים תרמ"ג עמוד עט.

(32) רל"א (231) + רקיע (380) = 611, כמספר תורה.

(33) וז"ל: כשנתן הקב"ה את התורה בסיני הראה בקולו לישראל פלאי

השפעה על מבוגרים וצעירים

הציבור נמשך אחרי בעלי מתוך הדרת-כבוד גדולה ומסירות רבה. בביתנו – הדירה ששכרנו באופן זמני – היה עלינו להיזהר מאוד בעניין זה, כדי שלא תחול עלינו "עין הרע" הבולשת תמיד של בעל-הבית, ושלא יספור את כמות האנשים המגיעה לבקרנו. לאחר עמל רב של ידידנו הטובים עלה בידינו הדבר.

וכך, בשעות היום, ועד לשעה מאוחרת למדי בלילה – היה ביתנו מלא ביהודים מבוגרים, ומי מהם שהיו לו ילדים – היה מביא אתו גם את בנו; ואילו ביחס לאנשים צעירים, ובמיוחד ילדים – ננקטו אמצעים חמורים כדי להבטיח שהשפעתו לא תגיע אליהם, ושלא יימצאו בחברתו.

הצעירים, מצדם, הרגישו טוב מאוד בחברתו, והקשיבו בעניין רב לכל דבריו. מלבד ילדים אחדים שקיבלו חינוך דתי, היו גם שלושה ילדים – תלמידים בבית-הספר הסובייטי, שקיבלו חינוך אנטי-דתי בכל מאת האחוזים – שנקשרו אליו כל-כך, עד שדרשו בתוקף מאמם שתספק להם אוכל כשר, ופשוט לא אכלו מהמאכלים שהוכנו בבתיהם. הדבר היה מסובך למדי, שכן קצבת המזון שחולקה על-ידי הממשלה כללה בשר טריפה וכדומה.

גם בבית-הספר החלו ילדים אלו לשמור שבת, ולא כתבו בשבת – דבר שהזיק להם מיד בלימודיהם, ובעיקר במבחנים. בשבת בבוקר נהגו ילדים אלו דרך קבע לבוא לבית-הספר כדי להירשם שם, ומיד ללכת לבית-המדרש אל הרב, ושם שהו במשך כל היום. היו אלה ילדים מלנינגרד שפנונו לשם.

חוברת כ

מפגשים ליליים

פתח דירתנו פנה ישירות לרחוב, ומוכן שלא היה שער כניסה שיסתיר אותו, כך שניתן היה לראות מבחוץ כל מי שנכנס אלינו. רוב הבאים אלינו היו עטורי זקן, דבר שבלט מאוד.

גלי החום היו כבדים מאוד, ובלילה – כשמוזג האוויר נעשה קריר יותר, ולא היה כה חם בבית – היינו יושבים לעתים קרובות כשהתריסים סגורים, כדי שהמבקרים לא ייראו כל-כך לעיניהם של ההולכים ברחוב. כשהחשיך עוד יותר – היו הכל מתיישבים בחצר, כל אחד על חפץ כלשהו ממה שהיה שם. לא היו מספיק כסאות לכולם, והיו מי שנהגו לשכב על הדשא, פשוט על הקרקע. בדרך-כלל עשו זאת הצעירים שבחבורה. כמה גדולה היתה הנאתם מבילוי זה במחיצת בעלי! אין בפי מלים כדי לתאר זאת.

באותה תקופה היו כבר פניו של בעלי כחושות מאוד, ושלט בהן חיוורון יוצא מגדר הרגיל. כפי שהתברר לאחר-מכן, הוא כבר היה אז חולה מסוכן. אבל כשדיבר והתוועד עם שומעיו – היה בבחינת "מעייין הנובע": פניו נראו לפתע כפני אדם בריא, קולו היה חזק כקול אדם בריא, וכל מכאוביו כמו נשכחו.

בתנאים ששררו באותם ימים, הן השומעים והן המשפיע היו עלולים לשלם על כל זאת ביוקר רב. אפופי חרדה היו הם עוזבים את ביתנו, ואפופי חרדה היינו אנו נשארים בו. עם כל רחש קל ששמענו חלפה במוחנו המחשבה: "מי זה הפעם?"

יחד עם זאת, הפחדים והחששות לא מנעו את התכנסותו של מפגש שכזה שוב – אם למחרת ואם כעבור מספר ימים.

א, א – ואלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה את יעקב איש וביתו באו

[תוכן: רמזו בפסוקים, להקיץ בשנת תקנ"ז (ולהעיר שהוא שנת הדפסת ספר תניא קדישא) – והגאולה לא תהי' ע"י יסורים וחבלי משיח].

א. איתא במדרש שביקש יעקב לגלות הקץ ונסתם ממנו.
 כבר כתבתי בשם זוהר חדש (פרשת וישב דף לו ע"א') בשנת
 תקנ"ז² (יה' הקץ ו) ינהיר רב"ה לישראל, והנה יעקב אבינו
 ע"ה ביקש לגלות הקץ, על כרחך הקץ של בעתה, דהא הקץ
 של אחישנה הוא תלוי באם זוכין, אלא רצה לגלות הקץ של
 בעתה.

והנה אמרו הקדמונים לא זכה בעתה גימט' תק"מ,
הוא כמ"ש בזוהר חדש דאחר תק"מ יתער פורקנא ושאר
לאנהרא זעיר ועיר עד י"ז שנין, וז"ש ביקש יעקב לגלות הקץ,
תיבות לגלות עם הכולל גימט' ע"ת, שהוא קץ של בעתה,
ואמר ונסתם, זהו הקץ של תקנ"ג, גימט' ונסתם עם הכולל,
דאז מפורש בזוהר חדש דאז אחר י"ז שנין יתער הקב"ה
טבאן סגיאין על ישראל, וז"ש ונסתם זהו הקץ.
ויש לרמז במה שאיתא בזוהר חדש פרשת כי תבוא

(ו) מובא בילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' בחוקותי ס' קפא. מבאר שם דיוסף הצדיק הי' נפרד מאביו יעקב כ"ב שנים, ועשרה מהשבעים מכרו אותו, ועשר פעמים כ"ב הוא מאתיים ועשרים ($10 \times 20 = 220$). ובפרשת בחוקותי כתוב על גלות האחרון (ויקרא כו, יח) "שבע על חטאתיכם", ושבע פעמים מאתיים ועשרים הוא אלף תק"מ ($1440 = 220 \times 7$), וזה יי"ה גמר גלות האחרון. ואח"כ מתחיל להתנוצץ ומרומז בפסוק דיוסף הי' בן שבע עשרה שנה בגי' טוב דאז הסתיים החוב דמכירת יוסף. ואלף תק"מ + י"ז הוא ה'תקנ"ז, עיי"ש.

2) להעיר שבשנה זו נדפס לראשונה ספר תנאי קדישא. וראה זה ח"ג פ' נשא (ברע"מ – קבד, ב'), ד"בגין דעתידין לישראל למטעם מילאנו דחי דאיהו האי ספר הזהר – חינו פנימיות התורה – "פסקון ב"י מן גלותא ברחמי כו". ועיין לקוטי שיחות חלק ג ע' 873, תערה 7 בהתנגלות תורת החסידות צריך להיות באופן **הפצה** דוקא, וז"ל: בדיוק הל' בתקונו זוהר (ת"ו בסופו) דברי אליהו הנביא מבשר הגאולה מגולתו זה (לרשב"י): כמה ב"נ לתתא **יתרנסון** מהאי חיבורא דילך כד אתגלי לתתא בדרא בתראה בסוף יומיא **ובגיגא** וקראתם דרור בארץ גו'. ובכסא מלך שם ביאר והדגיש: בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) 'יתרנסון כו' **יפוש** מאמרו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י וזה"ה כו' **שיינו** כו' הלימוד גירסא בעלמא הגם שיש לו שרש טוב כו' עז"ה הסגולה בדגני' וקראתם דרור האי כשיפתרנסון וילמדו פירוש המאמרים כו'. — ראה ג"כ הקדמה הרח"ו לשער ההקדמות. עז"ה.

(עיין ילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' וישלח ח"ס ק"ד. המו"ל).

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' א

כגורגרת, כאן הדבר שונה, ומדובר בגִּזְוֹן דְּאִיכָא – שכבר יש בבית פחות מִכְּבִּיצָה אוֹכְלִין, וְהָאֵי – וכיות זה שזרק מִשְׁלִימוֹ בהנחתו לְשִׁיעוּר כְּבִיצָה, ובהנחה זו נדוּד רִאיוּיִם לטמא, ונסתפק מֵאֵי – מזה הדין, האם מִמְּצַטְרָף לַעֲנִין טוֹמָא – מתוך שחשובה וזיקה זו שעל ידה האוכלים מצטרפים לְשִׁיעוּר כְּבִיצָה לטמא, נחשבת גם שיש בה שיעור להוצאה בשבת, וּמִיִּחְיֵי נָפִי – וחייב גם לַעֲנִין שֶׁבֶת כאילו יש בו שיעור כגורגרת לחייב להוצאתו, אוֹ דְּלִילָא – שמת דאמר, שכל חייב לַעֲנִין מלאכות שֶׁבֶת במאכלים, שיעור כגורגרת דווקא

ששלח רשב"י ע"י יונה אשגח ודייק בתוכחה דוכתא בישא מכולהו משם אתגלייא פורקנא ע"ש, הנה בפסוק ונסתם ואין רודף הוא דוכתא בישא מכולהו ז' ונסתם גימט' עם הכולל תקנ"ז, ואז ואין רודף, אם כן גם בתוכחה ראשונה נרמז בחינה ז' שהוא גרוע מראשונות, נרמז הגאולה גם בתוכחה שנית בפסוק והי"ו חייך תלוא"ם ששם דוכתא בישא מכולהו גמט' עם הכולל תקנ"ז. (גנזי יוסף פרשת ויחי)

* * *

במדרש **ואלה שמות בני ישראל** על שם גאולה נזכרו כאן. והנה כל השבטים דורש במדרש על גאולה שעברה ויוסף דורש על גאולה העתידה, כמ"ש והי' ביום ההוא יוסף ה' שנית וגו', וזה הגאולה נעשית בכל דור בכל שנה שמזכירים פרשה כל השבטים, וז"ש רש"י להודיע חיבתם שנמשלו לזכוכים, כשם שהזכוכים אינם נראים ביום וכשיגיע זמנם בלילה מאירים מאוד, כך הנשמות העשוקים אף שהם בחושך בתוך הקליפות אפילו הכי יגיעו זמנם לצאת ויכנסו בגופים קדושים ויהיו מאוד. וז"ש רש"י שמוציאם דהיינו מהקליפות, ומכניסם בג"ע לכנוס בגופות קדושות, וז"ש רש"י במספר, שהם מזהירין ומאירין ברקיע כשעולין עם הצדיק כנ"ל, ומספר לשון ספיר.

ועל זה רמז הכתוב ויקם מלך חדש, גימט' תקנ"ח, הוא הרמז הכתוב בזוהר חדש תקנ"ז (שכתבתי לעיל בפרשת ויחי), והאחת שיותר על תקנ"ז הוא רומז לאלף החמישי, והנה רמז ברור הוא דכתיב כי ינחם ה' א"ת ציון גימט' תקנ"א. וכתב בספר כ"מ בדבור המתחיל וז"ל מכל האמור בדברי סבא קדישא יצא לנו טעם מספיק לאורך גלותינו, שודאי ניכה החוב באריכת הזמן ולא יהי' צרות אז ולא ימות משיח בן יוסף, ומה שאמרו ייתי ולא אחמיני' מרוב הצרות שיהי', היינו אם הי' בא בזמן אחישנה בימי האמוראים, אבל בזמנינו יהירמי' דייתי ואחמינ' כי זה בעתה שגילה רשב"י בזוהר חדש עכ"ל והיינו הרמז הנ"ל.

וזה"ה ויקם מלך חדש, אם אז יהי' הגאולה ויהי' אשר
לא ידע את יוסף, ידע הם היסורים כמ"ש ויודע בהם אנשי
סוכות, ולא יהי' יסורים וחבלי משיח, וזהו רמז כי אם מאס
מאסתנו"ו גימט' תקנ"ז וכנ"ל, יהי רצון שיבא במהרה בימינו
אמן.

גנזי יוסף³ - תלמיד הרב המגיד ממעזריטש

(3) ר' יוסף בלאך ז"ל.

9 **בְּעֵינַיִן** – צריכים כדי לחיזבו.
10 רב נחמן פושט את הספק: **אֲמַר** לִיה רב נחמן לרבא, **תְּנִיתוּהָ** – שנינו
11 זאת בברייתא, **אֶפְאָר שְׂאוֹל** אומר, **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים**, **שִׁיעוּרֵן**
12 **וְלַהֲתַחֲיִיב** על הוצאתם בשבת מן המקדש לרשות הרבים **בְּגִזְרַתָּה**.
13 **וְאֵמָּא** – מדוע שיעורם כגרוגרת, הרי מחשיבים פחות מכשיעור
14 כבשת משום שהוא חשוב לענין איסור אחר הבא עמו, ואם כן **לִיָּמָא**,
15 **מִדְּלַעֲנִי פִּסְלִי**

♦ יום ראשון י"ז טבת ♦

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
 א וְאֵלֶּיךָ שְׁמֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעְלוּ לְמַצְרַיִם
 עִם יַעֲקֹב גִּבּוֹר וְאַנְשׁ בֵּיתָה עָלוּ:

ה"א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אף על פי שִׁמְנָאן בְּחֵייהֶן בְּשִׁמּוֹתֵן, חֲזוּר וּמִנָּאן בְּמִיתָתֵן, לְהוֹדִיעַ חֲבָתֵן שְׁנִמְשָׁלוּ לְכוֹכְבִּים, שְׁמוּצִיָּאן וּמְכַנִּסֵּן בְּמִסְפָּר וּבְשִׁמּוֹתֵם, שְׁנָאָמֵר (ישעיהו מ): "הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאָם לְכֹלָם בְּשֵׁם יְקָרָא" (שמות

רבה) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת שמות תשמ"ו. התוועדות תשמ"ו כרך ב, עמ' 351 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)

בְּשֵׁם הַפָּרָשָׁה מִתְבַּטָּא תְּכֵן הַפָּרָשָׁה, וְכָאן לְכַאוּרָה יֵשׁ נִגּוּד מְחֻלָּט בֵּין שֵׁם הַפָּרָשָׁה לְבֵין תִּכְנֵה: הַפָּרָשָׁה מִתְחַלֶּתָּה וְעַד סוֹפָה עוֹסֶקֶת בְּעִנְיַן הַשְׁעָבָד וְהַגְלוּת, וְאֵלֶּיךָ 'שְׁמוֹת' מִבְּטָא אֶת עִנְיַן הַגְלוּת, שְׁהִי "עַל שֵׁם גְּאֻלְתֵּן נִקְרָאוּ", וְהַגְלוּת גַּם הִיְתָה "בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹא שָׁנוּ שְׁמֵם?"

וְהַבְּאוּר: הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר וְהַפּוֹכוֹ. מִצָּד אֶחָד הוּא מַעֲלִים עַל עֵצֶם הָאָדָם, וְאֵינוֹ מְגַלֵּה דָבָר עַל מוֹהוּתוֹ, וּמִצָּד שֵׁנִי – הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַד שֶׁהִקְרִיָּהָ בְּשִׁמוֹ שֶׁל אָדָם הִיא דֶּרֶךְ לְהַעֲרִיף מַעֲלָפוֹן. מַעֲרִיף זֶה מִצּוֹי גַּם בְּגִלוּת – מִצָּד אֶחָד הִיא הָעֵלֶם וְהַסְתָּר, וְהִיא אֶפְשָׁרִית רַק כְּשֶׁהַעֵצֶם אֵינוֹ גָּלוּי; וּמִצָּד שֵׁנִי, כְּאֲשֶׁר מְגַלִּים אֶת הָעִנְיָן הַפְּנִימִי בְּגִלוּת, מְבִיאִים אֶת הַגְלוּת, שֶׁעִנְיָנָהּ גָּלוּי עֲצָמוֹת אֵין-סוֹף בְּרוּרָהּ הוּא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 253 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה (א, א)

הַהֶבְדֵּל בְּפִשְׁטוּת בֵּין סֵפֶר בְּרָאשִׁית לְסֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁבְּסֵפֶר בְּרָאשִׁית מְסַפֵּר עַל תּוֹלְדוֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שָׂא הַהֶכְנָה לִיצִירַת עַם-יִשְׂרָאֵל, וְאֵלֶּיךָ בְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסַפֵּר סְפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם וְנִתְיֵנָה הַתּוֹרָה.

אָבֵל אֵם כָּר, לְמָה הַתְּחִלַּת סֵפֶר שְׁמוֹת אֵינָה בְּסִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם, שָׂא נִלְוֵד עַם-יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּיךָ בְּגִלוּת מִצְרַיִם דְּוָקָא? וְיֵשׁ לוֹמַר, שָׂא שֶׁבְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסַפֵּר סְפּוּר לִידַת עַם-יִשְׂרָאֵל וְנִתְיֵנָה הַתּוֹרָה, אָבֵל הַהֶתְחִלָּה שֶׁל סְפּוּר זֶה אֵינָה בְּמִתָּן תּוֹרָה, וְאֵיךָ לֹא בִיצִיאַת וְגֻלְתָּ מִצְרַיִם, אֵלֶּיךָ דְּוָקָא בְּגִלוּת מִצְרַיִם, הַמְּסַמְּלָת אֶת הִירִידָה ל'מִצְרַיִם' וְהַגְבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם בְּכָלָל. מִפְּיֵן שֶׁתְּכַלִּית הַתּוֹרָה הִיא בְּרוּר הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם הַהֶכְנָה לְמִתְנֵי-תּוֹרָה הִיְתָה עַל-יְדֵי עֲבוּדָה בְּתוֹךְ גְּלוּת מִצְרַיִם, בְּאִפְסֵי שְׁעִנְיָנֵי מִצְרַיִם נִכְנָסוּ לְרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל, לְתַחוּם הַקִּדְשָׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1, עמ' 7 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל... שְׁבָעִים נֶפֶשׁ (א, א)

שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כְּצָבָא הַשָּׁמַיִם. נֶאֱמַר כָּאן שְׁמוֹת וְנֶאֱמַר בְּכוֹכְבִּים שְׁמוֹת, שְׁנָאָמֵר "מוֹנֶה מְסַפֵּר לְכוֹכְבִּים לְכֹלָם שְׁמוֹת יְקָרָא". אִיךָ הַקֶּב"ה, כְּשֶׁיִּרְדּוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מִנֶּה מְסַפֵּרָם כְּמָה הָיוּ (מדרש רבה).

מְסַפֵּר, מַעֲצֵם טִיבוֹ, מְבַלִּיט אֶת הַמְּכַנֶּה-הַמְּשַׁתֵּף שֶׁל הַדְּבָרִים הַנִּמְנָגִים, וּמִשְׁטָטֵשׁ אֶת הַהֶבְדְּלִים הַקְּנִימִים בֵּינֵיהֶם. לְעֵמֶת זֹאת, קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמִּיחָד וְהַשְׁוָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל פֶּרֶט וּפְרָט בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.

בְּכָל יְהוּדֵי קְנִימוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת גַּם יַחַד: "מְסַפֵּר" וְקְרִיאַת "שֵׁם". מְסַפֵּר רִמּוֹז לְנִקְצַת הַיְּהוּדוּת שֶׁהִיא אֲצֵל כָּל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת שֵׁם רִמּוֹז לְסִגּוּלָה וְלִיתְרוֹן הַמִּיחָדִים כָּל יְהוּדֵי.

לָכֵן הַתְּבַטָּא חֲבָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשֵׁנֵי דְבָרִים אֵלֶּיךָ, כְּדִי לְהוֹדִיעַ גְּדֹל חֲבָתֵם, הֵן מִצָּד נִקְוֹת הַיְּהוּדוּת הַמְּשַׁתֶּפֶת לְכֹלָם, וְהֵן מִצָּד מַעֲלָתוֹ הַמִּיחָדִית שֶׁל כָּל יְהוּדֵי וְיְהוּדֵי כְּפָרֵט. וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁנָאָמֵר "מוֹנֶה מְסַפֵּר לְכוֹכְבִּים לְכֹלָם שְׁמוֹת יְקָרָא". אֲבֵן עוֹרָא

אֲבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה

יְרוּשָׁלַיִם: אֶת יַעֲקֹב. עִם יַעֲקֹב, כְּמוֹ כֶּרֶת ה' אֶת אֲבָרָם: אִישׁ וּבֵיתוֹ. יוֹצֵא חֲלָצִיו. וְאֵין בֵּית כָּל הַמִּקְרָא, אִשָּׁה. וְהִנֵּה הָעֵד, אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ. כִּי לֹא הָיוּ נָשִׁי הַשְּׁבָטִים, בְּמִסְפָּר הַשְּׁבָעִים. וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעִנְיָן וְכִפָּר בְּעָדוֹ וּבְעָד בֵּיתוֹ. כִּי פְשׁוּטוֹ בֵּית אָבִי. כִּי שְׁלֹשָׁה וִידוּיִין הִי, וְעוֹר הַכֶּהֱן שֶׁהִיא אֲשֶׁתוֹ כֹּכַח בְּעָדוֹ. וְהִיא נִכְלָלָת עָמוֹ, כִּי הָאִישׁ וְאֲשֶׁתוֹ הוּא הָאָדָם:

הִיּוֹת מִלַּת אֵלֶּה מְלַעֵל, הִנֵּה הֵ"א נוֹסֵף בְּה"א לִיְלֵה. נִחְלָה מִצְרַיִם. וְשֵׁם לְשׁוֹן זָכָר. וְרַבִּים שְׁמוֹת כִּי הֵ"ו כּוֹלֵל סִמָּן. רַבִּים וְרִבּוּת. כְּמוֹ מְקוֹמוֹת וְאָבוֹת. גַּם הֵ"ם כְּכֹה סִמָּן הַזָּכָרִים וְהַנְּקִבּוֹת. כְּמוֹ נָשִׁים וּפְלִגְשִׁים. וְיֵשׁ שְׁמוֹת שְׁמִיָּצָאוֹ בְּמֵ"ם גַּם בְּה"ו, כְּמוֹ נֶפֶשִׁים נֶפֶשׁוֹת, לְכָבוֹת גַּם לְכָבִים, עַל לְבַבְהֶן: ה"א מְצִיָּה. תַּחַת מִלַּת אֵל, כְּמוֹ גְּלִיכָה דְּתִיָּה. וְהָאִישׁ אוֹתִי

א וְאֵלֶּה. טַעַם הֵ"ו בְּעָבּוֹר שֶׁהַזָּכָר בְּסוֹף הַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן כִּי רָאָה יוֹסֵף לְבָנָיו בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, הַזָּכָר כִּי אֲחִיו בְּרָדְתָם הָיוּ מַעֲשִׂים, וּפְרָו וְרִבּוֹ. וּמִלַּת אֵלֶּה גַּם בְּחֶסֶד הֵ"א שְׁוָה לְזָכָרִים וְלְנִקְבּוֹת. וְהַחֲבִיב כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵל. וְאֲחֵרֵי מִקָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה, לְאָנְשִׁים הָאֵל. אֵלֶּה יוֹלִידוֹ הַקֶּרֶה. מָה אֲנֵשָׁה לְאֵלֶּה. וְכֹכָה מִלַּת לִז. הַשְׁוָנִימִית הִלִּז, הַנֶּעַר הִלִּז. וּבְעָבּוֹר

(ב) רְאוּבֵן שָׁמְעוֹן לִי וַיהוּדָה: אבן עזרא

(ג) יִשָּׁשְׁכָר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן: אבן עזרא

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: אבן עזרא

(ה) וַיְהִי כִּלְנֶפֶשׁ יִצְחָק יִרְדְּיָעֶקֶב שְׁבַעִים נַפְשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם:

הַיְהוּדָה כֵּל נַפְשָׁתָא נַפְקִי יִרְכָא דְנִיעָקֵב
שְׁבַעִין נַפְשֵׁן וַיּוֹסֶף דְּהוּהָ בְּמִצְרַיִם:

כ"י וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם • וְהָלֹא הוּא וּבְנָיו הָיוּ בְּכָלֵל שְׁבַעִים, וְמָה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֵלָּא לְהוֹדִיעַ דְּצִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף: הוּא יוֹסֵף הָרוּעָה אֶת צֵאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנִעְשָׂה מֶלֶךְ וְעַמֵּד בְּצִדְקוֹ. אבן עזרא

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: אבן עזרא

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

כ"י וַיִּשְׁרְצוּ • שֶׁהָיוּ יוֹלָדוֹת שֶׁשָּׁה בְּכָרֶם אֶחָד. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

ב רְאוּבֵן. כֵּל שֶׁהוּא נֶעַ כְּזוּי'ן זְבוּלֹן, בְּהַכְנָסָעֵלִי אַחַת מְאוֹתִית בּוֹכ'ל, וְרֹאנִי לִהְיוֹת הָאוֹת הַמְשֻׁרֶת בְּשׁוּא נֶעַ, וְהִנֵּה אֵין זְכָלֶת בְּלִשׁוֹן לְקָרָא שְׁנֵי שְׁוֹא'י'ן נֶעִים, עַל כֵּן שְׁמוֹ חִירֶק פִּתַּח הָאוֹת הַמְשֻׁרֶת. כִּי אִם הָיָה בִּי'ת הָאוֹת הַמְשֻׁרֶת, הַנִּכְנָסָעֵלִי, יֵאֻמְרוּ בְּזְבוּלֹן. וְאִם בִּי'ף אוֹ לְמִי'ד, כְּזְבוּלֹן לְזְבוּלֹן. וְאִם בִּי'ו, יֵאֻמְרוּ שֶׁחִירֶק פִּתַּח חִירֶק, כְּאֵלֹו הַנִּי'ו בְּקָרִיאַת אֶלְי'ף, כְּמוֹ וְזְבוּלֹן. כִּי הַמֶּלֶךְ תִּרְאָה בְּקָרִיאַת אֶלְי'ף אוֹ זְבוּלֹן. וְאִם הָיָה הָאוֹת הַרְאִשׁוֹן יו'ד כְּמוֹ יְהוּדָה, שֶׁהַיּו'ד מְאוֹתִית הַנִּעְלָמָה, נִעְלָמָה וְהָיָה כְּמוֹ נִעְלָה בִּיהוּדָה, כִּי הַיּוּדָה לִיהוּדָה נִחְשׁוֹן. כִּי עֲתָה הַיּו'ד הוּא נִעְלָם וְאֵינוֹ נִזְכָּר וְנִרְגָּשׁ בְּשִׁפְהָ. גַּם כִּכָּה עַם יִי'ו וַיְהוּדָה. וְהִנֵּה נִכְתְּבוּ הַשְּׂבָטִים הֵנָּה כְּסִדֵּר תּוֹלְדוֹתָם:

ג יִשָּׁשְׁכָר. בְּעֵבֶר הַתַּחֲבֵרוֹת שְׁנֵי שִׁנִּי'ן, חִסְרוֹ הָאֶחָד מִהַמְּבָטָא, כְּדֶרֶךְ מִחֲצָצְרִים שִׁינְקָרָא מִחֲצָצְרִים. וְאֵין שִׁי'ן כְּמוֹהָ בְּמִקְרָא. וּמִנְהֵג הַעֲבָרִים בְּהַתְּחַבֵּר יו'ו עִם אֶחָד מְאוֹתִית הַשִּׁפְהָ, שֶׁהֵם כְּמִי'ף חֲבִירֵי הַנִּי'ו, גִּיעוּ אֶלְי'ף נִסְפָּה בְּקָרִיאָה, וַיִּנְקְדוּ הַנִּי'ו בְּשִׁירֶק, כְּמוֹ וּפְרוּ וּרְבּוּ. וּמִלֵּאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם. וְכִכָּה וּבְנֵימִן. בְּעֵבֶר הָיוֹת בְּנֵימִן כֵּן הַגְּבֵרָה, הַחִבְרוֹ לִפְנֵי בְנֵי הַשִּׁפְחוֹת:

ד דָּן. בְּהַתְּחַבֵּר הַשְּׁמוֹת הֵם עַל שֶׁשָּׁה דְרָכִים, וְכֵלֶם נִכְוִיִּם. הָאֶחָד, כְּמוֹ עֵלִים וְאִשׁוּר וְאִרְפָּדֶשׁ. וְהַשֵּׁנִי, כְּנִסְפָּה אֲרָגְמָן בְּרַקְמָה וּבִיץ. הַשְּׁלִישִׁי, אֲדָם פְּטֻדָה וּבְרַקְתָּה. הַרְבִּיעִי, דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר. הַחֲמִישִׁי, מֹור וְאֶהֱלֹות

קִצְיָעוֹת. הַשִּׁשִּׁי, אֲדָם שֶׁת אֲנָשׁ: הַיְהוּדָה מֵלֶת הָיָה הַיְהוּדָה רְאוּבֵן לִהְיוֹת כְּמוֹ יִרְבַּ הַמְּשָׂא עֲלָיו. וּבְעֵבֶר הָיוֹת בְּהִי' מִן הַגְּזֵרֹן. פִּתַּחוּ בְּמֵלֶת הָיָה הַיּו'ד הַרְאִשׁוֹנָה בְּקִמְצָן קִטְשָׁן הָיָה. וְהִנֵּה רְאוּבֵן לִהְיוֹת הַיּו'ד הָאֶחָדוֹן בְּשִׁנְי'א נָח נִרְאָה. כְּמוֹ הַבִּי'ת בְּמֵלֶת יִרְבַּ, וְהִנֵּה רְאוּבֵן לִהְיוֹת הָיָה. וְכִי זְכָרָה עַל הַלִּשׁוֹן עַל כֵּן הַעֲלִימָהוּ. וְנִקְדָּה הַיּו'ד בְּחִירֶק. עַל כֵּן לֹו הָיָה. כִּי הוּא אֶמֶר וְהָיָה. וּבְעֵבֶר שִׁינְקָרָה בְּמֵלֶת הָאוֹת הַיּו'ד בְּשִׁנְי'א. הַשִּׁשִּׁי מְלַרֵּעַ וְהַנִּינְעוֹ הַיּו'ד בְּשִׁנְי'א. הָיָה כֵּן הַיּו'ד עַל כֵּן אֵין בְּנֵימִן הַקָּל פֶּעַל שִׁינְקָה הָאוֹת הַמְשֻׁרֶת בְּשִׁנְי'א וְכִי זֹאת הַגְּבֵרָה. וְגִנְרֵת וְיַחֲסִי יִעָקֵב. וְהִנֵּה זֶה כִּי הַשְּׁתֵּים הָאוֹתִית שְׁלֹו שִׁרְשׁ מֵאֵלֶּה הַשְּׁתֵּי גְזֵרוֹת, וְיַחֲסִי, וְהָיָה הַשְּׁתֵּי הָאוֹתִית הֵם מְאוֹתִית הַנָּח. וְהֵם יו'ד הַיּו'ד הֵם הִנֵּה חִיָּה. וּבְעֵבֶר כִּי אֵלֶּה שְׁתֵּי הָאוֹתִית הֵם מְאוֹתִית הַנָּח, פְּעָמִים שְׁאֵינִם נִרְאִים בְּסוֹף הַמֶּלֶה, כִּי הָאוֹת הַמְשֻׁרֶת שֶׁהוּא הַיּו'ד עֲלֵיהֶם בְּשִׁנְי'א, וְלֹא כֵּן בְּכָל הַגְּזֵרוֹת בְּנֵימִן הַקָּל: יִצְחָק יִרְדְּיָעֶקֶב. רְמִזָּה לְקִרְבֹּב אֵלִיו אֲבִר הַמּוֹלִיד, כְּמוֹ לְהִסְפֵּךְ אֶת רְגָלֵיו. כִּי שְׁשִׁים וְחֲשֵׁעַ הָיוּ, אֵף יִעָקֵב יִחְשַׁב בְּרִאשׁוֹנָה. עַל כֵּן כְּתִיב בְּתַחֲלָה אֵת יִעָקֵב, כְּמוֹ שְׁאֻמְרָנוֹ לְמַעֲלָה. וּפְרָשָׁה הַרְאִשׁוֹנָה וַיֵּצֵא אֵלָיו, כְּתוּב יִעָקֵב וּבְנָיו. וְהִנֵּה עִם יִעָקֵב, הָיוּ כֵּל נֶפֶשׁ בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשִׁלֵּשׁ. וְהָעֵד, בְּשְׁבַעִים נַפְשׁ יִרְדּוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה. כִּי נֶפֶשׁ הָיָה לְיִעָקֵב. וַיּוֹסֶף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם בְּמִסְפָּר, הוּא וְשְׁנֵי בְנָיו: וּבְנֵימִן יוֹסֵף. אֵב וּבְנֵי שְׁתֵּי דוֹרוֹת. וְהָעֵד,

שֶׁהָיָה אֵיבֹב אַחֲרֵי שְׁבוּתוֹ, מֵאֵה וָאֲרַבְעִים שָׁנָה וְהוּא נִרְאָה ד' דוֹרוֹת. וְקִדְמוֹנִינוּ ו'ל אֶמְרוּ עֲשֵׂה דוֹרוֹת מֵאֵד וְעַד נָח, וּמִנָּח וְעַד אַבְרָהָם עֲשֵׂה, וְאֵין מִסְפָּר שְׁנוֹת אֵלֶּה כְּאֵלֶּה: וְטַעַם וַיָּמָת יוֹסֵף. כִּי מֵת בְּגִדְלָתוֹ, גַּם אֶחָיו לֹא רָאוּ יָמֵי הַרְעָה: וְטַעַם וְכָל הַדּוֹר הַהוּא. עַל הַמִּצְרַיִם כִּי נִזְכָּר אֶשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ. הוֹלִידוּ כְּעֵץ יָמָן פְּרִי: וַיִּשְׁרְצוּ. כְּמוֹ יִשְׁרְצוּ הַיָּמִים. וְכִי הַרְאִשׁוֹן מִהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים בְּעֵצָמָם, כְּמוֹ הַלֵּךְ יִשָּׁב עֹמֵד שָׁכַב. וְהַשֵּׁנִי מִהַיּוֹצֵאִים תְּלוּיָה בְּדָבָר אַחֵר, כְּמוֹ אֵכֵל שָׁמֵר שָׁכַר. אֵכֵל אֵת הַלֵּחֶם. שָׁמֵר אֵת הַדָּבָר. שָׁכַר אֵת הַחֲמוּר. אֵלֹו נִקְרָאִים פֶּעַל יוֹצֵא. וְהִנֵּה יִשְׁרְצוּ הַיָּמִים, מִהַפְּעָלִים הַיּוֹצֵאִים. וְהִנֵּה הַשֵּׁנִי וַיִּשְׁרְצוּ, מִהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים. וְהִנֵּה זֶה הַגְּזֵרָה כְּגִנְרֵת שָׁכַב. פֶּעַם עוֹמֵד, כְּמוֹ וְשָׁב וְקִבְּצָה. וּפֶעַם יוֹצֵא, כְּמוֹ וְשָׁב ה' אֶלְהֵיךָ אֵת שְׁבוּתְךָ. אוֹלֵי מֵלֶת וַיִּשְׁרְצוּ רְמִזָּה שִׁלְדוֹ נִשְׁתֵּים תְּאוֹמִים וְיֹתֵר. וְאֵין רְאִיתִי ד' בְּנִים שִׁלְדָה אִשָּׁה אַחַת, וְהוֹרָפְאִים נִתְּנִים טַעַם עַד שְׁכָּהה יִגִּיעַ בְּכֶטֶן אַחַת: וַיִּרְבּוּ. שֶׁלֹא הָיוּ מְתִים כְּדֶרֶךְ עִם רִב: וַיַּעֲצֻמוּ. שֶׁהָיוּ בְּעָלֵי עֵצָם תְּקִיפִין. וּמֵלֶת בְּמֵאֵד מְאֹד, שֶׁלֹא הָיוּ יְכוּלִין לִהְיוֹת יֹתֵר. וְכִי'ת בְּמֵאֵד, כְּמוֹ בִי'ת וַיִּסְעוּ בְּרִאשׁוֹנָה. כִּי כְּתוּב רִאשׁוֹנָה יִסְעוּ: וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ. אֲרֵץ גֹּשֶׁן הָיָה: וְעַמְּסָם בְּשׁוּא נָח פִּתַּח הַעֲזָרָן, כִּי הַרְאִשׁוֹן שְׁמַחַת הַעֲזָרָן שֶׁהוּא דְבָק עִם הַרְי'שׁ יִקְרָא נָח, וְהַשֵּׁנִי פִּתַּח מִי'ם יִקְרָא נֶעַ, כִּי הוּא כְּמוֹ תַחֲלֵת נֶעַ הַשִּׁפְהָ:

(ח) וַיָּקָם מִלֶּךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:

ח וַיָּקָם מִלֶּךְא חָדָשׁא על מִצְרַיִם דְּלֹא מִקֵּימ:

כש"י וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ • רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא) • אֲשֶׁר לֹא יָדַע • עָשָׂה עֲצָמוּ כְּאִלוֹ לֹא יָדַע (כך גרס רש"י) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו ענף 10)

חָדָשׁ מִמֶּשׁ . . שְׁנַתְחַדְּשׁוּ גְזֻרָתָיו (רש"י א, ח) רב, שִׁדְקָדָק בְּהוֹרָאָתָא אֲסוּר וְהִתֵּר, אֹמֵר שְׁהִיָּה רְשָׁע גְּדוֹל בֵּין אָדָם לְמִקּוּם; וּשְׁמוּאֵל, שְׁהִיָּה רְגִיל לְפִסְק דִּינֵי מְמוֹנוֹת, סְבוּר שְׁהִיָּה רְשָׁע גְּדוֹל בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ. **שְׁנַתְחַדְּשׁוּ גְזֻרָתָיו** – רְשָׁעוֹת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ, שְׁהִיָּה יוֹסֵף גָּמֵל לוֹ טוֹב; אֲף לֹא כָּף בֵּין אָדָם לְמִקּוּם, כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ אֵלָיו וְקִבְּלוּ מַלְכוּתוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ הַצְדָּקָה מִשְׁמַיִם (לְדַעְתּוֹ) לְשַׁלֵּט בָּהֶם כְּרֻצּוֹ. **חָדָשׁ מִמֶּשׁ** – רְשָׁעוֹת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם לְמִקּוּם, שְׁהִיָּה אִין לוֹ אֲמוּתָלָא זוֹ כְּלָפִי שְׁמַיָּא; אֲף לֹא כָּף בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ, שְׁהִיָּה יוֹסֵף לֹא גָמֵל לוֹ טוֹב. **אֲבָן עזרא**

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם

ט וַיֹּאמֶר לְעַמָּה הָא עִמָּא בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן

וְתַקִּיפִין מְנַנָּא:

מִמֶּנּוּ: אֲבָן עזרא

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פִּנְיָרְפָה וְהִיָּה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׁנָאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

י הִבּו נִתְחַכְמָם לְהוֹן דְּלִמָּא יִסְגֵּן וְיִהִי אָרִי עֲרַעְעָנָא קָרִב וְיִתְוַסְפֵּן אֲף אֲנוּן עַל סַנְאָנָא וְיִגִּיחוּן בְּנָא קָרִב וְיִסְקֵן מִן אֲרַעָא:

כש"י הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ • כָּל הִבָּה, לְשׁוֹן הִכְנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוּמַר: הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לְכָף. **נִתְחַכְמָה לוֹ** • לָעַם. נִתְחַכְמָה מַה לַּעֲשׂוֹת לוֹ (שְׁמוּת רַבָּה). וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: נִתְחַכְמָם לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹנֵם בְּמִים, שֶׁכָּבֹד נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מִבּוֹל לְעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הִבִּינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוּ מְבִיא, אֲבָל הוּא מְבִיא עַל אֲמָה אַחַת, בְּרִש"י יִשְׁן). וְעָלָה מִן הָאָרֶץ • עַל כְּרַחֲנוּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כְּאָדָם שֶׁמְקַלָּל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קִלְתּוֹ בְּאַחֲרִים, וְהִיָּה הוּא כְּאִלוֹ כְּתָב: וְעֲלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ. **אֲבָן עזרא**

(יא) וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת-פֶּתָם וְאֶת-רַעְמֶסֶס:

יא וּמִנְיָאוֹ עֲלִיהוֹן שְׁלִטוֹנִין מְבִאִישִׁין בְּדִיל לְעֲנֹאָהוֹן בְּפִלְחָנְהוֹן וּבְנֵי קְרוּי בֵּית אוֹצְרָא לְפָרְעָה יָת פִּיתוּם וְיָת רַעְמֶסֶס:

כש"י עָלָיו • עַל הָעַם. מִסִּים • לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שְׂגוּבִין מֵהֶם הֵמָּס, וּמַהוּ הֵמָּס? שְׂיָבִנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה. לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם • שֶׁל מִצְרַיִם. עָרֵי מִסְכְּנוֹת • כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן: (יִשְׁעִיָּה פֶּה) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה", גִּזְבֵּר הִמְמָנָה עַל הָאוֹצְרוֹת (שְׁמוּת רַבָּה). אֶת פֶּתָם וְאֶת רַעְמֶסֶס • שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיֹת מִתְחִלָּה לְכָף, וְעֲשָׂאוּם תְּזֻקוֹת וּכְצוּרוֹת לְאוֹצָר. **אֲבָן עזרא**

אֲבָן עזרא על התורה

יין: נִתְחַכְמָה. נִבְקַשׁ דְּרָךְ חֻכְמָה שֶׁלֹּא יִרְבֶּה: לוֹ. בְּעִבְרוֹ, כְּמוֹ אֲמַרִי לִי. יָדַע כִּי כָּל הַפְעָלִים עוֹבְרִים אוֹ עֲתִידִים שֶׁם הַפְעַל בְּכֶתֶם. פִּירוּשׁ שֶׁם דָּבָר הַנִּגָּד מִן הַפְעַל שְׁהוּא חֶסֶד, הוּא נִשְׁמַע מִכֶּתֶם הַפְעָלִים, כְּמוֹ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרָךְ. וּבִרְךָ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה. וְהַשְׁמַע וּבִרְךָ בְּרָכָה. וְכִכָּה וּבִרְבִּי יוֹעֲצִים תִּקּוּם. וְהַשְׁלֵם יוֹעֲצִים עֲצָה תִּקּוּם. וְכִכָּה כִּי תִקְרָאנָה קוֹרוֹת מִלְחָמָה. א"ר מְרִינוֹס כִּי טַעַם וְעָלָה מִן הָאָרֶץ, כְּמוֹ וְעֲלִינוּ. וְדָבָר כִּכָּה שֶׁלֹּא יִכְשׁוּל הַשְׁטָן פִּיהוּ. וּלְפִי דִּבְתֵּי אִין צִרְף:

יא מִסִּים. רַבִּים, וְהָאֲחָד מַס. וְכְמוֹ פִּתִּים פֶּת, וְהֵם מִפְעָלֵי הַכֶּפֶל. וְטַעַם עֲנֹתוֹ, לִיבֹשׁ יוֹדַע הַתְּכָרִים: מִסְכְּנוֹת. אוֹצְרוֹת. וְכְמוֹהוּ, אֶל הַסּוֹכֵן. וְהִיָּה לְמֶלֶךְ סוֹכְנָת, שׁוֹמֶרֶת הָאוֹצָר וְלֹא יוֹדַע לֵפַל וְשִׁכְכָה בְּחִיקָה: רַעְמֶסֶס. בְּפִתְחוֹת הַצִּי"ן. וְאֵינָנו מְקוּם יִשְׂרָאֵל:

תְּבֵא עִם אוֹת הַמִּסִּים כְּאִלוֹ הוּא מִן נִי"ן גִּי לְסִימֵן הַמְּדַבֵּר. אִם כֵּן יִהְיֶה אִישׁ מְנַנָּה. שְׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים כְּאִלוֹ הוּא מְנַנָּה. וְטַעַם נִי"ן מְנַנָּה דְּגוּשׁ לְהַתְּבַלֵּעַ הַה"א בְּחִסְרוֹן. כִּי יֹאמֶר מִן יִשְׁמַר: יִשְׁמְרוּ. אֲשֶׁר יִקְרָאוּ. אוֹיֵב יִדְּפֻה וְהוּא מְעַט. כִּי הִרֵב יִשְׁמְרֵהוּ. וְכִי יִשְׁמְרוּ דְּרָךְ קִצְרָה. כְּמוֹ וְהִנֵּה עוֹשָׂה מְלָאכָה שְׁהוּא כְּמוֹ וְהִנֵּה הוּא. וְהִנֵּה נִצָּב. וּפְעָמִים יוֹסִיפוּ הַנִּי"ן יִשְׁתַּרְוּנִי וְאֵל יִמְצְאוּנִי. תְּכַבְּנוּ נִשְׁפָּה. כְּמוֹ תְּכַבְּנוּ. זוֹכֵת תּוֹדָה יְכַבְּדֵנִי. יִסּוּכְבְּנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ יִצְנָהוּ. וּפְעָמִים יְקַלְעוּ הַה"א בְּנִי"ן וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֲלִיו:

י הִבֵּה. הִבָּה אֶת אֲשִׁתִּי, לְשׁוֹן זָכָר וְהוּא הַזְכּוֹן. כְּמוֹ לָכָה נָא. עָמְנוּ. וְלִנְקָה הִבִּי הַמְטַפַּחַת. לְכִי וּבֹאִי, וּבְעִבְרוֹ שְׂדִיבְרוּ בְּמִלּוֹת הָאֵלֶּה הַרְבֵּה, יֹאמְרוּ הִבָּה נִרְדֵּה. וְלִנְקָה הִבָּה נָא אֲבֹא אֵלַי. כְּמוֹ לָכָה נִשְׁקָה אֶת אֲבִינוּ

ח וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. פִּירוּשׁוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ בְּלֹא תוֹסַפֵּת שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִצְרַע הַמְּלוּכָה. עַל כֵּן כְּתִיב וַיָּקָם, כְּמוֹ כִּי הָקִים בְּנֵי אֶת עֲבָדֵי:

ט וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ. הַמִּצְרַיִם: הִנֵּה עִם. מַלְת עִם אֵינָנָה סְמוּכָה, וְכִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל פִּירוּשׁ וְתוֹסַפֵּת בֹּאִיר, כְּמוֹ אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה. אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבוֹתֵי לְפָנָיו אֲבָרְהָם וְיִצְחָק: מְמַנָּה. כָּל מְמַנָּה בְּסִפְרֵי אֲנָשִׁי מִזְרַח סִימָן לְרַבִּים הַנִּי"ן רָפָה. כְּמִשְׁפָּט לְהַפְרִישׁ בֵּינוֹ וּבֵין מְמַנָּה פָּנָה. שְׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יָחִיד, שְׁאֵינָנו נִמְצָא בְּכִנֵּי הַמְּדַבֵּר שְׁהוּא דְּגוּשׁ כְּמִשְׁפָּט. וְכָל סִפְרֵי מְעַרֵב שְׁנִיָּה דְּגוּשִׁים בֵּין שְׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יָחִיד וּבֵין שְׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים. וְהִיָּה כֵן כִּי מְמַנָּה לְשׁוֹן יָחִיד דְּגוּשׁ הַפֶּה הַמְּנַהֵג. כִּי מַלְת אֲנִי רָפָה. וְכֵן מַלְת נַחֲנִי ה'. וְהִנֵּה מַלְת מִן כְּפֻלָּה. וְנִדְגַשׁ הַנִּי"ן מִמֶּנִּי לְחִסְרוֹן הַנִּי"ן הָאֲחֵרֶת כְּאִלוֹ יִהְיֶה מְמַנָּה. כִּי הַנִּי"ן הָרִאשׁוֹן

(יב) וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה"י • וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ • בְּכָל מֵה שֶׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לַעֲנֹת, בֶּן לֵב הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ. בֶּן יִרְבֵּה • בֶּן רֵבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְרָשׁוֹ, רוּחַ הַקָּדֹשׁ אוֹמֶרֶת בֶּן, אִתָּם אוֹמְרִים: בֶּן יִרְבֵּה, וְאַנִּי אוֹמֵר: בֶּן יִרְבֵּה. וַיִּקְצוּ • קָצוּ בַחֲיִיָּהֶם. (וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים: הַמַּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקָל לְהַכִּין). וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: בְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם. אֲבָן עוֹרָא

(יג) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶךְ:

ה"י • בַּפֶּרֶךְ • בַּעֲבֻדָּה קָשָׁה הַמַּפְרֶכֶת אֶת הַגּוֹי וּמַשְׁפָּרְתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶךְ (א, יג)

הַרְמַב"ם (הלכות עבדים פ"א) מְגַדִּיר "עֲבֻדַּת פֶּרֶךְ" – עֲבֻדָּה שֶׁהִיא נְטוּלַת קֶצֶף וְתוֹעֵלַת. גַּם כִּיּוֹם רַבִּים 'מְשׁוּעָבָדִים' בַּעֲסֶק פְּרִנְסָתָם, בְּבַחֲנֵת 'עֲבֻדַּת פֶּרֶךְ'. עַל־פִּי תוֹרָה אֵין לוֹ לְאָדָם לְהִיטֵל שְׂקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בַּעֲסֶקוֹ, וְאַסוּר שֶׁהַעֲסֶק יִמְנַע מִמֶּנּוּ לְהִתְפַּלֵּל בַּצָּבוּר וּלְקַבֵּעַ עֵתִים לַתּוֹרָה. מְלֹאכָה כְּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קֶצֶף, כְּאֶשֶׁר רַק שְׁעוֹת מְסִימֹת מְקַדְּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסִימֹת שֶׁל תְּשׁוּמַת־לֵב. אִזּוֹ יֵשׁ לְמִלְאכָה זֶה גַּם תוֹעֵלַת – הִיא כְּלִי רֹאזִי לְהַמְשִׁכַת בְּרַכַּת ה'. וּמִכֻּל הֵן אִתָּהּ שׁוּמַע לֹא. כְּאֶשֶׁר אָדָם שֶׁשְׂקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִלְאכָתוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קֶצֶף (כִּי הוּא שְׂקוּעַ בָּהּ כְּל־כָּלוּ, וְכָל עֲתוּתוֹ מְקַדְּשׁוֹת לָהּ), וְאַף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמֶּנָּה אֶת הַתוֹעֵלַת הָרֹאזִיה (כִּי אֵינָה כְּלִי מִתְאִים לְבָרַכָּתָהּ). אֲבָן עוֹרָא

(יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֻדָּה קָשָׁה בַּחֲמָר וּבִלְבָנִים וּבְכַל־עֲבֻדָּה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עַבְדֵּיהֶם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בַּפֶּרֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ב עמ' 487 – מתוך 'התקשרות')

וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֻדָּה קָשָׁה (ד, א)

"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – הַמַּצְרִים יָרְדוּ תַּחֲלָה לְחַיֵּיהֶם הַרוֹחֲנִיִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שֶׁרַק גַּלְיָהֶם אֶפְשָׁר לְהַחֲלִיל אֶת הַהִגְדָּרָה "חַיִּים") וְהַעֲרִימוּ קִשְׁיִים בְּכָל הַנוֹגַע לַשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. "בַּעֲבֻדָּה קָשָׁה" – כְּאֶשֶׁר הָעָם נִכְנַע לַלַּחֲץ הַרוֹחֲנִי, גְּרַם הַדָּבָר בַּעֲקִיפִין לְשַׁעֲבֹד גִּשְׁמִי, "עֲבֻדָּה קָשָׁה" כְּמִשְׁמַעוּתָהּ. אִם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחֲץ הַרוֹחֲנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעֲבָדִים גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת. תוֹפְקָה זֶה חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמִשְׁפָּךְ כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמֵּנוּ. אֲבָן עוֹרָא

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִלְּחָת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוֹעָה:

ה"י • לְמִלְּחָת • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֲלֵא שֵׁשׁ לְשׁוֹן קָל, וַיֵּשׁ לְשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמַשְׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמִדְבֵּר, כָּף

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה

בְּתִים וּגְדוּרָתָם גַּם לְהַרְשׁ וּלְקַצֵּר וּלְזוֹמֵר וּלְבַצֹּר, וְזֶה אֶת כָּל עֲבֻדָּה בְּשָׂדֶה. וְאַחֵר בֶּן כָּלֵל אֶת כָּל עֲבֻדָּתָם לְצֹרִכֵיהֶם: אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם. וְשָׂרְתוּ בַּצָּבוּר שְׁנֵים עָבְדוּ בָהֶם בַּפֶּרֶךְ. וּגְדוּרָתָם עָבְדוּ בְּלֹא בִי' אֲחֵרִיהָ הִיא עֲבֻדַּת הַעֲבָד. וְכִכָּה, עֲבָדִיתִי. וְאִם אֲחֵרִיהָ בִי' הוּא עַל ב' דְּבָרִים. הָאֶחָד בַּעֲבוּר, כְּמוֹ וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאֶשָׁה. וְהַשְּׁנִי, לֹא תַעֲבֹד בּוֹ בַּפֶּרֶךְ. כְּדֶרֶךְ, אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ. וְכִכָּה, אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ. כִּי כְּתוּב וְהָאָרֶץ תִּשְׁמָחָה תַּעֲבֹד. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, כְּנוֹשָׁה. כְּנוֹשָׁה. כְּאֶשֶׁר נוֹשָׂה בּוֹ:

יֵד וַיִּמְרְרוּ. יָדוּעַ הוּא כִּי הַתִּי"ו סִמֵּן לְנִקְבֻּחוֹת עַל הַרְבֵּה, וְהַתִּי"ם סִמֵּן לְזִכְרִים, כְּמוֹ מוֹעֲדוֹת וּמוֹעֲדִים. וְדֶרֶךְ חֲכָמִי סִפְרָד כִּי בְּנֵי הַסְּפָרִים שְׂמוּרִים, וְלֹא תַּחֲסֹר אוֹת מִן הַשִּׁרְשׁ. וְאֵינָם בֶּן רַק שְׁמוֹת דְּבָרִים יֹאמְרוּ כְּאֶשֶׁר נִמְצְאוּ. כִּי יַחֲדִיד מִן מוֹעֲדוֹת, מוֹעֵד, לֹא מוֹעֵדָה. כְּאֶשֶׁר אָמַר הַחֶסֶד בְּעֵינָיו, כִּי מִן מְקוֹם יֹאמַר מְקוֹמִים, וּמִמְקוֹמוֹת מְקוֹמָה. אוֹלֵי יִפְקַח עֵינָיו וַיִּרְאֶה, כִּי מִן כְּבוֹד יֹאמַר כְּבוֹרִים. לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּכִבּוּרֵיהֶם. וְהִנֵּה וּבְכִבּוּרֵת בַּפֶּרֶךְ. אִם בֶּן יִהְיֶה הַיַּחֲדִיד בְּכִבּוּרָה. וְכִכָּה לְבָנִים, לֹא יֹאמַר לְבָן כִּי אִם לְבָנָה. וְטַעַם בַּחֲמָר וּבִלְבָנִים, לְכַנּוּת

יֵב וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ. אַע"פ שֶׁהָיָה בְּעֵינָיו בֶּן יִרְבֵּה כְּיָמִים אֲשֶׁר לֹא עָנָה: יִפְרֹץ. שֶׁעָבַר הַחֶסֶד בְּפָרְיָה וְרִבְיָה. כְּמוֹ וּפּוֹרֵץ גֶּדֶר: יֵג וַיַּעֲבִידוּ. רַעוּת רַבּוֹת חֲדָשׁ גַּלְיָהֶם בְּרֹאשׁוֹנָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָתוֹ. וְכֹאֲשֶׁר רָאָה שֶׁלֹּא חֲסַר רַבּוֹתָם, נָתַן רְשׁוּת לַמַּצְרִים וּלְשָׂרֵיהֶם לְהַעֲבִידָם יוֹתֵר מִחֶסֶד הַעֲבָדִים, וְזֶהוּ בַּפֶּרֶךְ. וְהוּא כְּדָבָרִי הַמִּתְרַגֵּם אֶרְמִית. וְלוֹמַר בְּפִיּוֹט פְּרוֹכִים. אֵינָנו נִכּוֹן כָּלֵל. וְכֹאֲשֶׁר רָאָה שֶׁלֹּא יוֹעִיל זֶה, אִזּוֹ קָרָא לְמִלְחָת שֶׁהֵן שְׂרוּת עַל כָּל הַמִּלְחָמוֹת, וְצָוָה לְהַרְגוֹ כָּל הַמִּצְרִים הַיִּלּוּדִים:

שיעור יומי ליום שני י"ח טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת שמות
מוליד ומגלד. שפּרה • זו יוכבד, על שם שמשפּרת את הולד. פּועה • זו מרים, על שם שפּועה ומדבּרת והוּגה
לולד, בדרך הנשים המפסות תינוק הבוכה (שם). פּועה • לשון צעקה, כמו: (ישעיה מב) בילדה אפעה. אבן עזרא

(מז) ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים
אם-בן הוא והמתן אתו ואם-בת הוא וחיה:
טו ואמר בד תהנין מולדן ית יהודיתא
ותהנין על מתברא אם בר הוא תקטלן יתה
ואם ברתא היא ותקימנה:

נח"י • בילדכן • כמו בהולידכן. על האבנים • מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו: (ירמיה יח)
"עושה מלאכה על האבנים". מושב כלי אמונות יוצר כלי חרס. אם בן הוא וגו' • לא היה מקפיד אלא על הזכרים,
שאמרו לו אצטגנינו שעתיד להולד בן המושיע אותם. נחיה • ותחיה. אבן עזרא

(יז) ותיראן המולדת את האלהים ולא עשו פאשר דבר
אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים:
יז ודיחילא חיתא מן גדם יי ולא עבדא קמא
דמליל עמהן מלכא דמצרים וקימא ית
בניא:

נח"י • ותחיין את הילדים • מספקות להם מים ומזון (סוטה שם). תרגום הראשון, ונחשני, ונקמתו, לפי שלשון
עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה, משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון: (שמות ב) "ותאמרנה איש מצרי",
לשון עבר, כמו "ויאמרו" לזכרים. "ותדברנה בפיכם", לשון דברתו, כמו ותדברו לזכרים. וכן (יחזקאל יג) "ותחללנה
אותי אל עמי", לשון עבר חללתן, כמו ותחללו לזכרים. אבן עזרא

♦ יום שני י"ח טבת ♦

(יח) ויקרא מלך מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן
הדבר הזה ותחיין את הילדים: אבן עזרא
יח ויקרא מלכא דמצרים לחיתא ויאמר להן
מה דין עבדתין ית פתגמא דידין ונקמתין ית
בניא:

אבן עזרא על התורה

ואלו היה י"ז שרש, היה מתערב עם אחת
מאלו השלושה וי"ן שהזכרנו יחיד ורבים
ונוסף. ולא תדע המלה. גם ככה אמר לה באות
י"ד שלא תבא שרש באחרונה, כי הוא סימן
יחיד מדבר. יד גם יד. וסימן רבים בסמוך.
יד נשים ורמניות. וסימן נקבה. דעי וראי.
וי"ד היחוס העברי או העבריה. גם נוסף
בפעלים המגביה להושיבי. גם בשמות בני
אבות. גם במלות השעם וזלתי מני אפרים.
ובעבור כל זה אינו ראוי שביא י"ד שרש
באחרונה, פן תתערב לנו המלה עם אחת מכל
אלה שהזכרנו. על כן אמרתי כי מלת ותי
זרה, והיא כמו ותיחה. ותיחה מהפעלים בפעלי
הה"א באחרונה פאשר פרשתי:

יז ותיראן העליומו האל"ף, בעבור שלא
תתערב המלה עם גזרת ראה: ותחינה. בכל
כחן, יותר ממשפטן הראשון. כי מה צורך
היה להאריך:

יח ויקרא. הנכון בנות מות. כי הפכתן מנות.
ואין הפרש בין ותאמרנה עבר, כמו ותאכלנה
הפרות. ובין כשדבר עליהן לנכח עצמן,
בהקדם הוי"ו הפתוח. וכן מה מדוע עשיתן
ותחיין:

וארפכשד חי, מפעלי הפעל. וכמוהו, כי אם
תם הפסד, שהוא מן תמם. ותי כמו רבים
חיים. ולפי דעתו כי זו הגזרה זרה. ואם איננו
כן, נראנו ממנו פעל עתיד. כמו אחוג, יחוג,
לחוג. היה ראוי שיאמר אחוי, יחוי, לחוי. או
כמו סב. סבוי ציון. סבי עיר. והנה זאת לאות
כי היא מהפעלים בפעלי הה"א באחרונה. אחר
שלא מצאנו מגזרת חי, אחת מכל הגזרות
שהזכרנו. הנה זאת לאות כי הוא מהפעלים
בפעלי הה"א באחרונה, כי מצאנו שיאמר אחיה
נחיה יחיה תחיה, כמו יאמר מן היה נהיה
אחיה תהיה יתיה. וא"כ הוא מגזרת חיה, כמו
היה. ואף על פי שמצאנו שיאמר וארפכשד
חי בלשון עבר, לא נחוש לכל זה. אע"פ
שידמה שהוא מפעלי הפעל. והוצרכתי לומר
ככה בעבור שראיתי כי אין וא"ו בכל המקרא
שהיא שרש בסוף המלה. ואין טענה עלי
ממלת שלו. כי הוי"ו תחת ה"א. כי אותיות
אחרות מתחלפות זו בזו. והעד, שלו כל בוגרי
בגר. והוא מן שלה. והנה אפרש לה לה לא
תבא וי"ו שרש בסוף המלה. והיה זה בעבור
כי הוי"ו ישרת בסוף בעבור יחיד שאיננו
נקמא. כמו עבדו ואמתו. וסימן לשון רבים
פרו ורבו. וגם יש וי"ו נוסף, כמובנו בעור.

טו ויאמר מלך מצרים למולדת. שרות היו
על כל המולדת. כי אין ספק כי יותר מהמש
מאות מולדות היו, אלא אלו שתינה שרות
היו עליהן לתת מס למלך מהשבר. וככה
ראיתי היום במקומות רבות. והאם והבת היו
בדרך קבלה כי נכון הוא:

טז ויאמר בילדכן את העבריות. כל שהוא
משפחת עבר יקרא עברי. ועל אמונתו יקרא
עברי. על כן. אבי כל בני עבר. הבא מעבר
הנהר. עבר נהר מנשי העברים: אמר בן קריש
כי אל"ף אבנים נוסף מגזרת בנים. והשעם
המשבר, כמו מי אפסים. והנכון שהיא כמו
באבנים, והאל"ף שרש: ותימתן אותו. בסתר,
שלא יודע הדבר כי חס היה עושה. ומלת
ותיה קשה מאד בדקדוק, והיא זרה. כי המשפט
ותיתה. כי ה"א השרש מן חיה יחלפוהו
בת"ו כמשפט בסמוכים. ולכל חית הארץ.
והיה כן בעבור שהה"א ותתי"וקרובים
במכתב, ואין ביניהם לבד משך הנקדה שבתוך
הה"א, אבל לא במכתב. כי הדבר יש ביניהן
בשמות, כי תחלה תקרא ה"א, וכשתמשך
הנקודה תקרא תי"ו. וזה לאות כי תכתב
שכדינו הוא כתב עברי. והכלל כי מלת חי
גם חיים בפסוק. כי הסכימו תחמי הדקדוק. כי

יט ואמר ה' אל-פרעה כי לא בנשים המצרי'ת
מצרימא יהודיתא ארי חקימן אנון עד לא
עלת לותהן חיתא וילידן:

(יט) ותאמר המלדת אל-פרעה כי לא בנשים המצרי'ת
העברית ברחיות הנה במרם תבוא אלהן המלדת
וילדו:

כ"י • כי חיות הנה • בקיאות במלדות. תרגום מלדות חיתא. ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי הן משולות לחיות
השדה, שאינן צריכות מלדות. והיכן משולות לחיות? – "גור אריה", "זאב יטרף", "בכור שורו", "איגלה שלוחה",
ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כוללן, "ויברך אותם". ועוד בתיב: (שם יט) "מה אמך לביאה". אבן עזרא

(כ) וייטב אלהים למלדת וירב העם ויעצמו מאד:
כ ואיטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו
לחדא:

כ"י • וייטב • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שסודתה ב' אותיות, ונתן לה ו' יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון
ויפעיל, הוא נקוד הי"ד בצי"י שהוא קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "וייטב אלהים למלדות",
"וירב בבת יהודה" (איכה ב) – הרבה תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו) ודבונוראדן, הגלה את השארית.
"ויפן זנב אל זנב" (שופטים טו) – הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל את אחרים. וכשהוא מדבר בלשון ויפעיל,
הוא נקוד הי"ד בצי"י, ק, כגון: (ויקרא י) "וייטב בעיניו" – לשון הוטב, וכן: "וירב העם" – נתרבה העם. "ויגל יהודה"
– הגלה יהודה, "ויפן פה וכה" – פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני: וילך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של
אלו, שהרי הי"ד יסוד בהן: ירד, יצא, ישב, ילך – יו"ד אות שלישית בו. וייטב אלהים למלדות • מהו
הטובה? אבן עזרא

(כא) ויהי פייראו המלדת את-האלהים ויעש להם
כא והיה פד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד
להון בתיב:
בתיב:

כ"י • ויעש להם בתיב • בתי כהנה ולויה ומלכות שקרויין בתיב: "ויבן את בית ה' ואת בית המלך", כהנה ולויה
מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (שם).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

כהנה ולויה מיוכבד (רש"י א, כא) אינו מפרט "כהנה מאהרן ולויה ממושה". ויש לומר, שרש"י מספק בפרוש הדברים: האם הכונה
שנתנה כהנה לאהרן ולויה למשה, או שמא אף הכהנה נתנה למשה. וספק זה תלוי בשתי הדעות ברש"י להלן (ד, יד) האם משה
נגעש בכך שנטלה ממנו הכהונה. אבן עזרא

(כב) ויצו פרעה לכל-עמו לאמר פליהפן הילוד היארה
תשליכוהו וכל-הבת תחיון:
כב ופקיד פרעה לכל עמה למימר כל ברא
דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמנה וכל ברתא
תקימון:

כ"י • לכל עמו • אף עליהם גזר. יום שנולד משה, אמרו לו אצטגנינו: היום נולד המושיע, ואין אנו יודעים אם
ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים. לפיכך גזר אותו היום אף על המצריים, שנאמר: "כל הבן
הילוד", ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריכה.

אבן עזרא על התורה

כא ויהי כי יראו. בעבור שלא יראו
מלך מצרים רק יראו מהשם, וייטב עליהן.
ודע כי זו המלה איננה מהפעלים העומדים
ולא מן היוצאים. כי הוא על דרך שיקבל
האדם היראה מאחר. על כן יראו מאת
ה' הוא הנכון. ואחזו דרך קצרה לומר
ירא את ה'. על כן מלת נורא איננה בבנין

וילדו. נקבות פעל עבר, כי שנה הוא לזכרים.
טו צבאו:
כ וייטב. בעלי הי"ד בראשונה, פעם יעמד
הי"ד כמו זו. ופעם יחליפוהו בגי'ו כמו
וישב שם רעבים, שהוא מן ישב. כמו וייטב,
מן יטב. וזה הטוב הוא הנזכר אחר כן, ויעש
להם בתיב. כמו כי בית יעשה לך ה':

יט ותאמרנה. לא עברנו על מצותיך כי
העבריות אינן במצריות, כי כח חיים הרבה
יש להם. וביא הי"ד רפה, מן כי חיות, והוא
הנכון כמו דוות רוות. עלות עלי. ונדגש הי"ד
במלת חיים, שהוא תאר. כמו ונתפשם חיים.
כיו"ד אלהי העבריים. גם כן חיים. שהוא שם
דבר. כמו עץ חיים. וקמו ופטורי ציצים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 – מתוך 'לקראת שבת')

גזרת היאור הרוחנית

כל־הבן הילוד היארה תשליכהו וכל־הבת תחיון: (א, כב)

גזרת פרעה היתה רק על הבנים, ולא על הבנות. לפי זה אינו מובן: מדוע התורה כותבת "וכל הבת תחיון" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מכך משמע ש"וכל הבת תחיון" הוא גם חלק מהגזרה!

הבאור בזה:

כונתו של פרעה ב"תחיון" של הבנות היא לחנך את חניייהן לפי אורח החיים של המצרים, ובכך להמית את נשמתן. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסוק יחד עם גזרת הבנים – הפנות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה רוחנית יותר ממיתה גשמית"!

גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים ליאור. הנילוס שמש עבור המצרים עבודה־זרה, והם השתמשו בו כדי: א. המות גופם של בני ישראל (הבנים). ב. המות נשמתם (הבנות) – גלות מצרים הרוחנית. **אבן עזרא**

ב (א) וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי: א ואצל גברא מדבית לוי ונסיב ית בת לוי:

כ"י ויקח את בת לוי • פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה, (וחזר וילקחה. וזהו "וילך", שהלך בעצת בתו, שאמרה לו: גזרתך קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם כן על הנקבות. ב"ש"י יטן) והחזירה, ועשה בה לקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות נערה, ובת ק"ל שנה היתה, שנולדה בכוזה למצרים בין החומות, ומאיתם ועשר שנים נשתהו שם, וכשצא, היה משה בן שמונים שנה. אם כן, כשנולדה ממנו היתה בת מאה ושלושים וקורא אותה בת לוי. **אבן עזרא**

(ב) ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כִּי־טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ב בעדיאת אתתא וילידת בר וחיות יתה ארי טב הוא ואטמרתה תלתא ירחין:

כ"י • כי טוב הוא • כשנולד, נתמלא הבית כלו אורה, (סוטה שם). **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

בשמות פי בת היתה ראיה להיות לשון נקבה. כמו מן בן בנה. והיא תתערב עם אִשֶּׁר בנה בית. והנה החליפו ה"א בתי"ו כמו גבירה גבירת. עטרה עטרת. פעם סמוך ופעם איננו סמוך, כמו עטרת תפארת. והנה חסרו הנו"ן להקל על הלשון ויאמרו בת. ומלת רחל בתו. כמלת אמת חסדו ואמתו. והנה התי"ו לשון נקבה, והנה הנו"ן מכלעת. ולשון רבות אמונות ולא אמתות ולא אמתיות. כמו בנות, ולא בתות ולא בתים: ומהר. לא הזכיר הכתוב לידת מרים ואהרן, כי לא התחדש דבר בלדתם. ומלת טוב באשר תמצא באיש מלא דעת. יתכן היותו בנשמה כמו טוב עם ה' וטוב עם אנשים. או טוב עין. או בגוף או בצורה טוב תאר. או מראה. ובצבור שמצאנו בילד כי טוב הוא, אין לפרשו כי אם בצורתו טוב מכל הילודים: שלשה ירחים. יש אומרים כי בחודש השביעי מתחלת ההריון נולד. גם זה דרש כי לא יוכלו המצרים לדעת מתי היתה האשה. ולפי דעתי כי הכתוב ספר תחדשים שנקלה להציני כי אין כח באדם לראות באשה מתי תלד, כי רחוק הוא שהוא נולד בחודש השביעי מתחלת ההריון כי הנולדים ככה הם קצרי קומה. ויותר

עלו ק"צ. והנה נשארו ר"י, נוציא מהם ע' שנה שחיה יוסף אחרי כן, והנה נשארו ק"מ. ובנות לוי בדתו אל מצרים מ"ג, והנה היה כ"ב שנה אחרי יוסף, והנה נשארו ק"ח. כי כתוב הוא וימת יוסף בן מאה ועשר שנים. ומתי מלך המלך החדש, וכמה שנים בנו ערי מסכנות. והנה קרוב מלדת משה נגזר על הזכרים. וכן זוטא אמר כל המספר דבר מעשה, לא ישא פנים לנכבד להזכירו תחלה. וכתוב ותלד לעמקם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם, והנה היא קטנה. והנה זה המלה בסגורים שבח שם חם ויפת. וכתוב וילד נח. ויפת הוא הגדול. ועוד, שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו. והיא נקברה במצרה קדם אברהם ל"ח שנה. ודע כי הנו"ן תמצא חסרה או מכלעת בדגשות בתחלת המפעל כנו"ן גש הלאה. ויש אליו. ובאמצע כמו וגם אף עלה בישאל. או ויחר אף. והנה הנו"ן מכלעת באמצע על בן נגש פ"א. ויחר אפו, ישוב אפך. וככה נו"ן נתן במלת תתי. כי הוא כמו תנתי. כי תי"ו האחרון איננו שרש, רק הוא כמושבותי. לכתה. לתי. גם בסוף תת פחדך. טוב תתי אותה לך. וככה

נפעל. כמו נולד נשבר ונדבא. והמשקל יבין:

כב ויצו. כל יושב על פסא מלכות מצרים, יקרא בלשון מצרים, פרעה. והנה הכתוב לא הגיד שמו, בפרעה נכה. ככה שמו בלשון עמו. וכן פרעה הפרע: הילוד. שם תאר, כמו גבור שכור:

א וילך. בערים רבות היו ישראל יושבים, כי רבים היו. וכלם יקראו ארץ רעמסס אולי בעיר אחרת היתה זאת: בת לוי. בן ישראל והיא אחות אבי. ולא דבר נכונה, האומרי תבואת השדה הנורעת בשדה אחרת תצליח, רק באותו שדה עצמו לא תצליח כראוי. כי עקר אסור ערוה היה להיות ישראל קדושים: **ב ומהר.** אין ספק כמו שהזכרנו כי אהרן גדול בשנים ממש. וככה קבלו אבותינו שפועה היתה מרים. וכתוב ותמצא אחות מרחוק. והנה ידענו כי תחלת קץ ד' מאות שנה היו מיום שנולד יצחק, כי הוא לבדו יקרא זרע והנה ידענו שנה הוליד את יצחק, ויצחק הוליד את ראובן בן־שמונים ותשע, והיה בדתו אל מצרים בן מאה ושלושים שנה. חפרנו עליהם ששים של יצחק,

ג' וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצִּפִּינוֹ וַתִּקַּח לָוִי תִּבְתָּ גִמָּא וַתַּחֲמֶרָה
בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שַׁפְתִּי
הַיָּאָר:

(ג) וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצִּפִּינוֹ וַתִּקַּח לָוִי תִּבְתָּ גִמָּא וַתַּחֲמֶרָה
בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שַׁפְתִּי
הַיָּאָר:

כ"ז וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצִּפִּינוֹ • שְׁמֹנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהִחֲזִירָהּ. וְהִיא יָלְדָתוֹ לְשֵׁשֶׁה חֲדָשִׁים יוֹם אֶחָד,
שֶׁהֵיכָלָה לְשִׁבְעָה יוֹלְדָת לְמִקְשָׁעִין וְהֵם בְּדָקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוּף ט'. גִּמָּא • גְּמִי בַלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַע"ז יוֹנְק"ו, וְדָבָר
רַף הוּא וְעוֹמֵד בְּפָנָי רַף וּבְפָנָי קָשָׁה. בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת • זָפַת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כְּדִי שְׁלֹא יֵרִיחַ אוֹתוֹ צָדִיק רֵיחַ
רַע שֶׁל זָפַת. וַתִּשֶׂם בְּסוּף • הוּא לְשׁוֹן אָגַם, רוֹשִׁי"ל בְּלַע"ז, וְדוֹמָה לוֹ: "קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ". אֲבָן עוֹרָא

ד וַתִּתְּצֵב אֶחָתוֹ מִרְחָק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לָּוִי: אֲבָן עוֹרָא
יִתְעַבֵּד לָהּ:

(ד) וַתִּתְּצֵב אֶחָתוֹ מִרְחָק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לָּוִי: אֲבָן עוֹרָא

ה וַתֵּרֶד בַּת־פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאָר וַנַּעֲרָתֶיהָ הַלֵּכָת
עַל־יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַפּוֹף וַתִּשְׁלַח
אֶת־אֶמְתָּהּ וַתִּקַּח:

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאָר וַנַּעֲרָתֶיהָ הַלֵּכָת
עַל־יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַפּוֹף וַתִּשְׁלַח
אֶת־אֶמְתָּהּ וַתִּקַּח:

כ"ח לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר • סָרַס הַמִּקְרָא וּפָרְשָׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פְּרָעָה עַל הַיָּאָר, לְרַחֵץ בּוֹ". עַל יַד הַיָּאָר • אֲצֵל
הַיָּאָר, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב' יד) "רָאוּ חֲלָקֶת יוֹאָב עַל יְדֵי", וְהוּא לְשׁוֹן יָד מִמָּשׁ שֶׁיָּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוּתֵנוּ דָרְשׁוּ:
(סוּטָה שם) הוֹלְכוֹת לְשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית כ"ה) "הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת", הוֹלְכוֹת לָמוּת, לְפִי שְׁמָחוּ בָּהּ. וְהַפְּתוּב
מְסִיעֵן, כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתֹּב "וַנַּעֲרָתֶיהָ הוֹלְכוֹת"? אֶת אֶמְתָּהּ • אֶת שְׁפָחָתָהּ. וְרַבּוּתֵנוּ דָרְשׁוּ לְשׁוֹן יָד, אֲכָל לְפִי
דְּקָדוּק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הִיָּה לוֹ לְהַנְקִד אֶמְתָּהּ, מ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דָרְשׁוּ אֶת אֶמְתָּהּ, אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּכָה אֶמְתָּה אֲמוֹת
הַרְבֵּה (סוּטָה שם).

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 13 ואילך – מוֹתֵד 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

בְּטוֹל הַגּוֹרָה ע"י מִשָּׁה דוֹקָא

וַתֵּרֶד בַּת־פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאָר (ב, ה)

יִרְדָּה לְרַחֵץ מִגּוֹלִי אֲבִיהָ (סוּטָה יב, רע"ב)

בְּצִפְנָת פֻּעָנָם לְהַרְוֹצוֹ'בִי (ע"ת) מְבֹאֵר שֶׁהַנִּלוּס הִיָּה הַעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם כְּדֵאִיתָא בַּמִּדְבָּר, וְעַל יְדֵי שִׁ"י יִרְדָּה לְרַחֵץ מִגּוֹלִי
אֲבִיהָ". בְּטֻלָּה אֶת הַעֲבוּדָה זָרָה.

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה

נִחְכְּנוּ עֲלִילוֹת. אוֹלִי סָבַב הַשֶּׁם זֶה שִׁיגְדֵל
מִשָּׁה בְּבֵית הַמַּלְכוּת לְהִיּוֹת נִפְשׁוֹ עַל מִדְּבָרָהּ
הַעֲלִינָה בְּדָרְךְ הַלְמוּד וְהַרְגִּילוֹת וְלֹא תִהְיֶה
שְׁפָלָה וְהַרְגִּילָה לְהִיּוֹת בְּבֵית עֲבָדִים. הֵלֵא תִרְאֶה
שֶׁהַדָּג הַמִּצְרִי בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עֲשֶׂה חֶמֶס.
וְהוֹשִׁיעַ בְּנוֹת מִדֶּן מִהַרְוּעִים בַּעֲבוּר שֶׁהִי
עוֹשִׂים חֶמֶס לְהַשְׁקוֹת צֶאֱנָן מִהַמִּים שֶׁדָּלוּ.
וְעוֹד דָּבָר אַחֵר, כִּי אִלּוּ הִיָּה גָדֵל בֵּין אֲחֵי
וְיִכְרִיּוּהוּ מִנְּעוּרָיו, לֹא הִיָּה יִרְאִים מִמֶּנּוּ כִּי
יִחְשְׁבוּהוּ כְּאֶחָד מֵהֵם: בְּסוּף. כְּמוֹ קָנָה וְסוּף
קָמְלוֹ. וְהוּא צָמַח מִן הַיָּאָר:

ד וַתִּתְּצֵב. מִלָּה זָרָה כִּי שְׁמוֹ נָח נִעְלַם בֵּין
שְׁתֵּי הַתּוֹרִין תַּחַת הַיּוֹ"ד. אֲמָר רַח"מ מִשָּׁה הִכְתִּין
כִּי תִ"ו לָרֶדֶת וְלִגְשֵׁת נוֹסֵף בַּעֲבוּר חֲסִירוֹן
הַפ"א מִן פֻּעַל. וְכַךָ לְדַעַת כִּי בַּעֲבוּר אוֹת
הַגּוֹרָה נִפְתַּח. וְעַתָּה הַחֲלִיפוּ הַתִּי"ו לַה"א
בַּמִּלָּה לְדַעַת. כְּמוֹ אֲשֶׁר תִּנֵּה הוֹדֵךְ:

אֶחָד. גַּם לְתַקּוּפַת הַיָּמִים שֶׁלֹּשׁ הִיָּה:

ג וַנִּדְבַּגְשׁ צ' הַצִּפִּינוֹ בְּדָגָשׁוֹת קו"ף, אִם
יִקְרָךְ עוֹן לְדָבָר בֶּם צִחוֹת. וּבַעֲבוּר הִיָּה הַצָּדִי
בְּשֵׁן"א נַע, נִרְפָּה הַפ"א שֶׁהִיָּה רֵאזִי לְהַדְגֵּשׁ.
וְהוּא שֶׁם הַפֻּעַל מִהַבְגִּין הַכָּבֵד הַנוֹסֵף. וְאִין
צִרְךָ לְבַקֵּשׁ לָמָּה לֹא צִפְנָתָהּ עוֹד, אוֹלִי
הַשְׁכַּנּוֹת הַמִּצְרִיּוֹת שֶׁמֶנּוּ קוֹלוֹ כִּי לֹא הִיָּה
לְבָדֶם דְּרִים בְּאֶרֶץ רַעֲמֶסֶס. וְכַתֵּב וְשִׁאֲלָה אֲשֶׁה
מִשְׁכָּנָתָהּ. וּבָאָה מִלֵּת תִּבְתָּ גִמָּא מְלַעִיל בַּעֲבוּר
הִיָּה תִנְגּוֹן בְּתַחֲלֵת מֵלֵת גִּמָּא: וַתִּקַּח.
נִחָה ה"א, כַּח"א וְיִקְרָא לָהּ נִכַח בְּשִׁמּוֹ. וְזֹאת
הַמִּלָּה נִגְזָרָת מִן בַּחֲמֹר וְהוּא טִיט אֲדָם מִדְּבַק
נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכַמוֹהוּ בְּאֵרוֹת בְּאֵרוֹת
חֲמֹר. וּבְלִשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל יִקְרָא אֶל חֲמֹר. וְיוֹכְבֵּד
עֲשֶׂתָה כֵּן כִּי אִמְרָה אֶל אֲרָאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד.
אוֹלִי אֲחוּתוֹ נִתְבָּאָה לְעֲשׂוֹת כֵּן. וּמִחֲשׁוֹבוֹת
הַשֶּׁם עֲמָקוּ. וְיִיכָל לַעֲמוּד בְּסוּדוֹ וְלוֹ לְכַדוֹ

חַיִּים וְנִכְבָּדִים הֵם הַנּוֹלָדִים בְּאֶחָד עֶשְׂרִי. כִּי רַבִּי
הַנּוֹלָדִים הֵם סְמוּכִים לְתַשְׁבֵּה חֲדָשִׁים. וְהִיּוֹדַע
עַת הַתִּרְיוֹן יָכוֹל לְדַעַת עַת הַלִּידָה, וְהִיּוֹדַע עַת
הַלִּידָה יָכוֹל לְדַעַת עַת הַתִּרְיוֹן. כִּי דָבָר מְנַסֶּה
הוּא לְקַדְמוֹנִים. וְחִמְשָׁה פְעָמִים נִסִּיתִיו גַּם אֲנִי,
כִּי מְקוֹם מוֹל הַלְבָנָה וּמַעֲלָתָהּ בְּרַגַע הַתִּרְיוֹן
הִיא מַעֲלַת מוֹל הַצּוֹמֵחַ בְּרַגַע הַלִּידָה. גַּם מַעֲלָה
הַצּוֹמֵחַת בְּרַגַע הַתִּרְיוֹן שֶׁם תִּהְיֶה הַלְבָנָה בְּרַגַע
הַמּוֹלָד. וְהִנֵּה הַמַּעֲמָד הַקָּצוּב הֵם רַח"ט יָמִים
וְשִׁלְשִׁי יוֹם. וְהִתְקַצְעִי רַע"ג. וְהַגְדוֹל שֶׁהוּא
הָאֵרֶךְ רַפ"ז. וְחֻכְמִי הַמּוֹלְדוֹת יוֹדוּ כֵּן. וְאִין
טַעֲנָה מִהַשְׁבָּכִים, כִּי לְהִיּוֹתָם עַל הַסֵּדֶר אֵינָנָה
רְאִיָּה. כִּי הַרְבֵּה כְּאֵלֶּה בַּתּוֹרָה, עַל כֵּן יִסְתַּבֵּן
שְׂרַחֵל נִתְנָה שְׁפָחָתָהּ לְיַעֲקֹב בְּלִדַת שְׁמַעוֹן. גַּם
נוֹלַד יִשְׁשַׁכָּר קֹדֶם אֲשֶׁר. וְדִינָה בְּכֶטֶן אַחַת
נוֹלַדָה עִם זְבוּלוֹן. עַל כֵּן מֵלֵת וְאִחֵר יִלְדָה בַּת.
כְּמוֹ וְאִחֵרִי כֵּן צָא אֲחִירִי. שְׁלֹא זָכַר וַתֵּחַר לְכָל

והנה איתא בשמות רבא (פ"א, כא) ד"פיון שהשלף משה למים אמר קבר משלף מושיען במים, מיד בטלו הגזרה. דמעשה זה גרם לבטול הגזרה ד"כל הבן הילוד הנאזרה תשליכוהו" (פרשתנו א, כב).
ויש לבאר דשני מארעות אלו קשורים הם:

דהנה תקנה הפנימי של גזרת "כל הבן הילוד גז" הוא שפרעה רצה לשעבד לא רק את גופם של בני ישראל, כי אם גם את נשמותיהם. רצונו היה להשליך ולהטביע אותם ב"יאור", שיעבדו את העבודה-זרה שלו, רחמנא ליצול.
אף כשנולד מושיען של ישראל, הנקרא "רעיא מהימנא", דהפרוש הפנימי בזה הוא שרועה ומפרנס את ישראל בענין האמונה ומחזק את אמונתם בהקב"ה, הנה על ידי זה בטלה גזרה זו, וכבר אי אפשר לו לפרעה להטביע את ישראל חס-ושלום בעבודה-זרה, כי משה רבנו יחזק את האמונה בהקב"ה, עד שאי אפשר כלל להאמין בעבודה זרה.
ונמצא שבטול העבודה-זרה של מצרים, ובטול גזרת "כל הבן הילוד", הם במהותם פעלה אחת. **אבן עזרא**

(ו) ותפתח ותראהו את-הילד והנה-נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה:
וּפְתַחְתָּ וַתֵּרְאֶהוּ יְתָר בְּכֵן וְהָאֵלֹהִים עֹלִימָא בְּכֵי וַתַּחְמֵל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִלְּדֵי הָעִבְרִים זֶה:

כ"י"א • ותפתח ותראהו • את מי ראתה? – הילד, זהו פשוטו. ומדרשו: שראתה עמו שכניה (שמות רבה. סוטה שם). • והנה נער בוכה • קולו כנער. **אבן עזרא**

(ז) ותאמר אחתו אל-בת-פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את-הילד:
וַתֹּאמֶר אַחֲתָהּ אֶל-בֶּת-פְּרֹעַה הָאֵלֶף וְקָרָאתִי לְךָ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וַתִּינֶק לְךָ אֶת-הַיֶּלֶד:

כ"י"ב • מן העבריות • מלמד שהחזירתי על מצריות הרבה לינק, ולא נק, לפי שהיה עתיד לזכור עם השכניה (שמות רבה. סוטה שם). • **אבן עזרא**

(ח) ותאמר לה בת-פרעה לבי ותלך העלמה ותקרא את-אם הילד:
וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת-פְּרֹעַה לְבִי וְתֵלֶךְ הָעַלְמָה וְתִקְרָא אֶת-אִם הַיֶּלֶד:

כ"י"ג • ותלך העלמה • הלכה בזריות ועלמות, כעלם. **אבן עזרא**

(ט) ותאמר לה בת-פרעה הילכי את-הילד הזה והניקהו לי ואני אתן את-שכרך ותקח האשה הילד והניקהו:
וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת-פְּרֹעַה הִילִיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהַנִּיקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת-שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְהַנִּיקְהוּ:

כ"י"ד • היליכי • נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה: הי שליכי (שמות רבה. סוטה שם). • **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ועוד כי האלף גם הי"ד והי"ו ומצאו בתוך המלה, פעם נכתבים ופעם נחים נמצאים במקטא לא במקטב, ופעם נעדרים. והה"א לעולם באמצע היא נראית. ומלת בלטיהם, אינה כמו בלטיהם, באשר אפשר: ותאמר. אמר הגאון כי היליכי הם שתי מלות. ולא דבר נכונה. רק היא מלה אחת על משקל והניקהו לי כמו שאמרתי. והוא מהבנין הַבְּבִיר הנוסף. גם אמר שהוא כמו הא לך. והנה הא, כמו וגם אני הא. ואנחנו לא מצאנו בכל המקרא לקבץ ליכי, כ"א לך רק היא מלה אחת. ותניקוהו. מצלומי העי"ן מן הפעלים השגויים

והנה נער בוכה. היו איבריו גדולים כאלו הוא נער. ונראתהו מהול. ובעבור יפיו חמלה עליו. וזה טעם כי טוב הוא:
ז ותאמר וגו' ותינק. בעלי הי"ד בראשונה. יש מתחלף הי"ד. כמו מן ידע בוי"ו תודיע. ויש שיושם נח נעלם בין האות המשרת והעי"ן תחת יו"ד, ופעם נכתב ופעם לא נכתב. וככה ותינק לך את הילד:
ח ותאמר לבי. כמו שבי, וילך וישב:
ט היליכי. כמו תניקי, כי שנים שרשים הם. לך גם הלך והטעם אחד. כי אין הה"א מאותיות המשוף, על כן ה"א אחרת כמוה.

ה ותד. מארמונה: לרחץ. מנהג המצריות הנה. והזכיר דבר נצרותה שהולכות על מקום הנאור. כמו ויד תהיה לך. בעבור ששלחה אמתה והיא אחת מהנערות לקחת התבה. כי בת המלך לא תכנס אל מקום הסוף. כי במקום רחוק מן היבשה הושמה התבה שלא יגיע אליה כל עובר. ועוד כי אין מדרך הדקדוק להיות זרועה כי המ"ם רפה, ומ"ם אמה ארכו דגוש. ועוד כי אמה ארכו מדה, לא זרוע:

ו ותפתח ותראהו. אחר שאמר ותראהו הוסיף לבאר. כמו ובית דוד באלהים. כמלאך ה:

יש"ל מְשִׁיתָהוּ • פְּתַרְגוּמוֹ: שִׁחֲלָתָהּ – וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי כְּמַשְׁחֵל בְּנִיתָא מַחֲלָבָא. וּבְלִשׁוֹן עֵבְרִי מְשִׁיתָהוּ, לְשׁוֹן הִסְרֻתּוֹ, כְּמוֹ: (יִירוּשָׁם א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי אוֹמֵר שְׂאִינוּ מִמַּחֲבֶרֶת מִשׁ וְיָמוּשׁ, אֲלֵא מִגְזֵרַת מָשָׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שְׁמוּרָא ל ב כב) "יִמְשְׁנִי מִמִּים רַבִּים", שְׂאֵלוֹ הִיא מִמַּחֲבֶרֶת מִשׁ, לֹא יִתְכֵּן לוֹמַר מְשִׁיתָהוּ, אֲלֵא הַמִּשְׁוֹתֶיהָ, כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן קָם – הִקְיֹמוֹתִי, וּמִן שָׁב – הִשְׁיֹבוֹתִי, וּמִן בָּא – הִבִּיאוֹתִי, אוֹ מְשִׁיתָהוּ, כְּמוֹ: (זְכוּרִי ג) "וּמִשְׁתִּי אֶת עֵצוֹן הָאֶרֶץ". אֲבָל מְשִׁיתִי אֵינוֹ אֲלֵא מִגְזֵרַת תִּיבָה שֶׁפָּעַל שְׁלָה מִסֵּד בַּה"א בְּסוֹף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צִוָּה, פָּנָה, כְּשִׁיבָא לוֹמַר בְּהֵם פְּעַלְתִּי, תִּבְא הִי"ד בְּמָקוֹם ה"א, כְּמוֹ: עֲשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פְּנִיתִי, צִוִּיתִי. אֲבָן עוֹרָא

הַנָּרְאִים. וְהָיָה בַּסּוּס אֶחָד שְׁנַיִם שְׂרָשִׁים, וְהַטַּעַם אֶחָד. וְכֵךְ הִטִּיב גַּן צִוּי. כְּמוֹ הַלִּיכִי. אֵךְ הִטִּיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ, כְּמוֹ וְהֵם הִכְיָאוּ אֵלָיו מַעֲלֹמֵי הָעִיר׃

י וְיָהִי לָהּ לֶכֶן. כְּמוֹ וְאֵלֶּה בְּנֵי מִיכַל. וְרַבְבֵּל

גַּם כֵּךְ בַּסּוּסִי חֲמִי יָנֹן. אֵילִי לְמִדָּה בַּת פֶּרַעַה לְשׁוֹנֹנִי, אוֹ שְׂאֵלָה. וְאֵל תַּתְמָה בַּעֲבוּר שְׂאֵינֶנּוּ מִשׁוּי. כִּי הַשְּׂמֹת אֵינֶם נִשְׁמָרִים כְּמוֹ הַפְּעֻלִּים:

יֵא וְיֵצֵא אֶל אַחִיו. הַמְצִירִים כִּי בִּארְמוֹן

בֶּן שְׂאֵלְתִּיאל. וְהָיָה בֶּן פִּדְיָה אַחִי שְׂאֵלְתִּיאל. וּבַעֲבוּר שְׂגָדְלוֹ נִקְרָא בְּנוֹ: שֵׁם מִשָּׁה מִתְרַגֵּם מִלְשׁוֹן מִצְרַיִם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְשֵׁמוֹ בִּלְשׁוֹן מִצְרַיִם הָיָה מוֹנִיּוֹם. וְכֵךְ כְּתוּב בַּסּוּס עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה הַנֶּעֱתַק מִלְשׁוֹן מִצְרַיִם אֶל לְשׁוֹן קִדְרִים.

יש להבין, מדוע נקרא רשע "אף-על-פי שלא הכהו"?

ההסבר:

תכלית בריאתו של האדם היא "לשמש את קונו" (משנה וברייתא סוף קידושין). מובן, שכלל אבר ואבר שבאדם יש את התכלית שלשמה נברא.

ידו של האדם נועדה לנתינה. למשל, "יד המחלקת צדקה" (תניא פכ"ג – כה, ב) וכיוצא בזה. לכן, אם תמורת השמוש ביד להיטיב לאזלת היא מנצלת למטרה הפכית, יש בזה חטא כלפי המקום.

וכיון שכן, עצם הגבהת היד כדי להפנות את חברו (אפילו שעדיין לא הכהו בפעל) כבר משמשת למטרה הנוגדת את תכלית פונת הבריאה של הקב"ה, ולכן החטא כלפי הקב"ה מתחיל כבר בהגבהה. **אכן עזרא**

ויאמר מן שמואל לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני
אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר
אכן נודע הדבר:

ויאמר מן שמואל לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני
אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר
אכן נודע הדבר:

ה"ש" מי שמואל לאיש • והרי עודך נער. הלהרגני אתה אמר • מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפרש. וירא משה • בפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמה אינם ראויין להגאל. **אכן נודע הדבר** • כמשמעו. ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרוץ, אבל רואה אני שהם ראויים לקף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 1)

דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין (רש"י ב, יד) יש לשאל, מדוע אינו מסתפק בפשוטו של מקרא, שירא נפשו כיון שנודע דבר הריגתו את המצרי, ומביא גם את מדרשו. ויש לומר, שלפי פשוטו קשה: לשם מה מספרת התורה שמשה פחד, דבר שלא גרם שום תוצאה מעשית (משה ברח למדון רק אחרי ששמע פרעה ובקש להרגו). לכן מביא פרוש המדרש, שיראה זו משמעותה **דאגה** - שמה אינם ראויין להגאל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"ו עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בשחן בה' מועיל לדחות הצרה

וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: (ב, יד)

ויש להקשות: מה משמיענו הכתוב בכך שמשה חשש ואמר אכן נודע הדבר, הרי לפעל לא נמלט למדון עד ששמע פרעה ובקש להרגו, והנה ליה למימר רק מה ששמע פרעה, ותו לא? ונראה לישב:

איתא במדרש רבה (ב"ר ר"פ עו) "ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם הבטיחו הקב"ה ונתיראו, הבחור שבאבות והבחור שבנביאים. . . א"ל הקב"ה כי אהיה עמו ולבסוף נתירא כו".

ונחלקו מפרשי המדרש בכונת הדברים, ויש מהם שפרשו (יפה תאר ועוד) שאין זה לשבחם "שהראוי שלא לירא".

וכן ראינו בדברי רבותינו נשיאי חב"ד, שאמרו שהבטחון בה' שייטיב לאדם, הוא עצמו פועל שאכן יהיה טוב בפעל, ובהלשון "טראקט גוט – וועט זיין גוט".

ועל פי זה לבאר שזה פונת הכתוב שמספר על יראתו של משה מפני פרעה – לומר לה, שזה גופא היה הגורם להמשיך הדברים "וישמע פרעה ויבקש המיתו", כי אם היה בוטח בה' כדבעי, בזה היה פועל שלא היה נצרך לברח.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"ו עמ' 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דוקא עיון לשון הרע מעבב את הגאולה

וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר:

דאג על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר מעתה שמה אינם ראויים ליגאל (ב, יד. ובפרש"י)

לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי מצינו במדרשי חז"ל (מכילתא בשלח יד, כט. ובכ"מ) שבגלות מצרים היו בין בני ישראל גם כל מיני חוטאים, ואפילו עובדי עבודה זרה, ואף על פי כן נגאלו ממצרים, ואם חטא עבודה זרה לא עבב את הגאולה, מדוע עיון לשון הרע יעבב?

אכן עזרא על התורה

המלה היה. וטעם מאחיו, אחר הזכיר עברי משפחתו. כמו אנשים אחים: יג נצים. שם התאר מבנין נפעל. והשלים, ננצים כמו נראים: לרשע. העושה חסם:

ויש לומר בזה, דבנודאי היו בני ישראל ראויים ליגאל אף אם חטאו רחמנא ליצלן, וטעם הדבר שיעוון לשון הרע עכב הוא משום שחטא זה גורם שלא תחול עליו גדר גאולה רחמנא ליצלן.
 כלומר: בעת יציאת מצרים בחר הקב"ה בבני ישראל, ועל ידי זה נעשו בני ישראל לחפצא של "עם", וכמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", דעך אז היו רק קבוץ אנשים רבים ממשפחה אחת, והא דנעשו בגדר גוי ועם היה בעת יציאת מצרים. ועל פי זה יש לומר, דמכיון שלשון הרע גורם לפרוד הלבבות, הנה כשאין אחדות בין בני ישראל אי אפשר שיחול עליהם גדר "עם", ואין כאן מי שיחול עליו גדר בחירת הקב"ה רחמנא ליצלן, ורק כשיש אחדות בין בני ישראל אפשר להיות גאלת ישראל. **אבן עזרא**

(טו) **וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהַ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיְבַרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲהַ וַיָּשָׁב בְּאַרְצ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:**
 טו וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח מ מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר:

כס"י – וישמע פרעה • הם הלשינו עליו. ויבקש להרג את משה • מסרו לקוסטניר להרגו ולא שלטה בו החרב – הוא שאמר משה: "ויצילני מחרב פרעה": (וישב בארץ מדין • נתעכב שם כמו "וישב יעקב"). וישב על הבאר • למד מיעקב שנגדוג לו וזוגו על הבאר. **אבן עזרא**

(טז) **וַלְכֹהֶן מִדְיָן שִׁבְעַ בָּנוֹת וַתִּבְאֶנָּה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלְאֶנָּה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:**
 טז ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה וידלננה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן:

כס"י – ולכהן מדין • רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדהו מאצלם. את הרהטים • את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ. **אבן עזרא**

(יז) **וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּזְשַׁעַן וַיִּשָּׁק אֶת־צִאֲנָם:**
 יז ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויזשען וישק את צאנאם:

כס"י – ויגרשום • מפני הנדוי. **אבן עזרא**

(יח) **וַתִּבְאֶנָּה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מְדוּעַ מֵהֲרַתְּנָן בָּא הַיּוֹם:**
 יח ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתנא בא היום:

(יט) **וַתֹּאמְרֶינָּה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת־הַצֹּאן:**
 יט ותאמרנה איש מצרי הצילנו מידי הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי לורי צחק לזוהר, חלק א עמ' א – מתוך 'התקשרות')

איש מצרי הצילנו (ב, יט)

משה, מושיעם של ישראל, נולד בשנה המאה ושלשים לירידת יעקב ובניו למצרים (פי' וכבד אמו, שנולדה בין החומות, היתה בת ק"ל בלדתה). דבר זה נרמז במחצית הראשונה של תבת 'מצרי': מ"צ – בגימטריא 130.

אבן עזרא על התורה

יז ויבאו. מ"ם ויגרשום כמו נוי'. שלא תתערב המלה עם הנו"ן הנוסף לעתיד. וככה צאנאם במ"ם שלא להתחבר שני נוני'ן: יח ותבאנה אל רעואל. אבי אביהן היה. פי' יתרו היה חותנו והוא חוכב. וכתוב ומבני חוכב חותן משה. וכתוב לחוכב בן רעואל המדיני:

נרא ממנו. ואחר שהזכיר וישב בארץ מדין, שב לפרש למה ישב. כי בתחלה ישב לפני הבאר הידועה, כדרך ויצא יעקב וגו' וילך. ושב לומר ויפגע במקום: טז ולכהן. הוא יתרו ולא רעואל. וכל כהן שבמקרא שירת הוא לשם או לעו"ג. והעד, וכהנו לי, וכהני ה'. ויתרו היה כהן לשם, כאשר אפשר עוד:

יד הלהרגני אתה אומר. בלבד: אכן. כמו אם בן: טו וישמע. ארץ מדין סרים היו אל משמעת פרעה. על בן הוצרך להיות רועה צאן. שלא יעמוד בשוב, אולי יפירוהו. וכאשר אמר לו השם שמת פרעה ועבדיו שברח מפניהם, ונולד לו בימים ההם בנו הקטן, אז אמר ויצילני מחרב פרעה, כי כל ימי חיי הנה

שיעור יומי ליום שלישי י"ט טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת שמות מג
לאחר מאתים ועשר שנה שהיו בני־ישראל במצרים, נגאלו על־ידי משה. דבר זה נרמז במחצית השנייה של תבת מצרי: ר"י – בגימטריא 210.
וזהו "איש מצרי הצילנו". אבן עזרא

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיהֶם וְאִיוֹ לֵמָּה זֶה עֹזְבֶתֶן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:
כֹּאמֶר לִבְנֵיהֶם וְאֵן הוּא לֵמָּה דָּנָן שְׂבֻקְתִּין יֵת גְּבֵרָא קֶרֶן לֵה וַיְכֹּוּל לֶחֶמָא:

כ"י למה זה עזבתו • הפיר בו שהוא מזרעו של יעקב – שהמים עולים לקראתו. ויאכל לחם • שמא ישא אחת מקם, כמה דאף אמר: "כי אם הלחם אשר הוא אוכל". אבן עזרא

(כא) וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לַשֵּׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בָּתוּ לְמֹשֶׁה:
כא וצבי משה למיטב עם גברא ויהב ית צפרה ברתה למשה:

כ"י ויאל • בתרגומו (ספרים אחרים: כמשמעו), ודומה לו: (שופטים יט) "הואל נא ולין", "ולו הואלנו", "הואלתי לדבר". ומדרשו: לשון אלה, נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו. אבן עזרא

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ: אבן עזרא
כב וילידת פר וקרא ית שמה גרשם ארי אמר דיר הויתי בארע נוכרה:

(כג) וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:
כג והנה ביומא סגיאא האנון ומית מלכא דמצרים ואנחו בני ישראל מן פלחנא דהנה קשי עליהון וזעיקו וסליקת קבלתהון לגדם יי מן פלחנא:

כ"י ויהי בימים הרבים ההם • שהיה משה גר במדין, וימת מלך מצרים והצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגו', ובאת תשועה על ידו, ולכך נסמכו פרשיות הללו. ברש"י ישן. וימת מלך מצרים • (שמות רבה) נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. אבן עזרא

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יעֲקֹב:
כד ושמיע קדם יי ית קבלתהון ודכיר יי ית קנמה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב:

כ"י נאקתם • צעקתם, וכן: (איוב כד) "מעיר מתים ינאקו". את בריתו את אברהם • עם אברהם. אבן עזרא

(כה) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:
כה וגלי קדם יי שעבודא דבני ישראל ואמר במימרה למפרקהון יי:

כ"י וידע אלהים • נתן עליהם לב ולא העלים עיניו. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

כג וימת מלך מצרים. עתה יוכל משה לשוב אל מצרים. וישראל עשו תשובה. כי יתקאל הנפיר שהיו ישראל עובדים גלולי מצרים. על כן ענם השם, ותחת אשר לא עבדוהו, עבדו אכזרים:
כד וישמע. טעם ויזכור שהגיע קץ:
כה וירא. החכם שהיו המצרים עושים בגלוי. וידע. העשוי בסתר:

כא ויאל. אולי לא היה שם יתרו בן רעואל. על כן לא הזכירו הכתוב:
כב ותלד. כי אמר. משה. וזאת צפורה היא האשה הכושית אשר אמר. ואשר כתוב בדברי הימים דמשה אל תאמן. וכלל אומר לך כל ספר שלא כתבוהו נביאים או חכמים מפי המקלה, אין לסמוך עליו. ואף כי יש בו דברים שמכחישים הדעת הנכונה. וככה ספר זרפבל. וגם ספר אלדד הדני ודומה להם:

יט ותאמרנה. הן הוסיפו. או לא הספיקו המים שדלו הם לצאן:
כ ויאמר אל בנותיו. אבי האב יקרא אב. כמו אלהי אבי אברהם. גם נבוכדנצר אבדו. וכן הדין יקרא בן. וכה, הבנות בנותיהם בני. ואנת ברי בלשצר: ויאמר. הנה תפש הכתוב דרך קצרה שלא הנפיר ויקראנה לו. כי ידוע הוא מדרך הסברה: קראן לו. מלה זרה, בעבור שאין על משקלה:

♦ יום רביעי כ' טבת ♦

א ומִשֶׁה הָיָה רָעִי יָת עָנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא
דְּמִדִּין וּדְבַר יָת עָנָא לְבַתֵּר שְׁפֹר רַעֲיָא
לְמַדְבָּרָא וְאַתָּא לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יְקָרָא
דִּי לְחֹרֵב:

ג (א) וּמִשֶׁה הָיָה רָעִי יָתְרוֹ חֲתָנִי פִתְּחֵן מִדִּין
וַיִּנְהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים
חֲרִיבָה:

כז"י ◀ אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר • לְהַתְרוֹחֵק מִן הַגִּזְלָה שְׁלֹא יִרְעוּ בַּשָּׂדוֹת אַחֲרֵי־ם. אֶל הַר הָאֱלֹהִים • עַל שֵׁם הָעֵתִיד. אבן עזרא

ב וְאַתְגְּלִי מִלְּאָכָא דִּי לֵה בְּשִׁלְהוֹכִית אֶשְׁתָּא
מִגּוֹ אֶסְנָא וְחֻזָּא וְהָא אֶסְנָא בְּעַר בְּאֶשְׁתָּא
וְאַסְנָא לִיתוּהִי מִתְאַכִּיל:

(ב) וַיֵּרָא מִלְּאָךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלִבְת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא
וַהֲנֵה הַסֵּנֶה בְּעַר בָּאֵשׁ וַהֲסֵנֶה אֵינֶנּוּ אַפְלִ:

כז"י ◀ בְּלִבְת־אֵשׁ • בְּשִׁלְהֹכֶת אֵשׁ, לְבוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׂמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלֵב הָאֱלֹהִים". וְאַל תִּתְּמָה עַל הַתִּי"ו,
שִׁישׁ לָנוּ כִּי־צִיָּא בּוֹ: (יחזקאל טו) "מִה אֲמַלְה לְפִתְחִי". מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה • וְלֹא אֵילָן אַחֵר, מִשּׁוּם "עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ".
אַפְלִ • גָּאָל, כְּמוֹ "לֹא עָבַד בָּהּ", "אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם". אבן עזרא

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶתְּפָנִי כְעַן וְאַחֲזִי יָת חֲזוֹנָא
רַבָּא דִּדִּין מָא דִּין לֹא מִתּוֹקֵד אֶסְנָא:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל
הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסֵּנֶה:

כז"י ◀ אֶסְרֶה־נָּא • אֶסְוֶרָה מִכָּאן לְהַתְקַרֵּב שָׁם. אבן עזרא

ד וַיֵּרָא יְיָ אֶרֶי אֶתְּפָנִי לְמַחְזִי וְקָרָא לֵה יְיָ
מִגּוֹ אֶסְנָא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הָא
אַנָּא:

(ד) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ
הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי: אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

מִנְיָ. הוּא אוֹמֵר לָהֶם בְּחִקּוֹ מִנְיָ. וְאִם אַחֲרֵיהֶ
אֵל בְּשִׁלְשׁ נְקוּדוֹת, תִּהְיֶה הַדָּבָר. כְּמוֹ סוּרָה
אֵלִי, סוּר מִמְּקוֹמָךְ וּבֵא אֵלַי, שְׂסוּר מִמְּקוֹמִי
וַיִּקְרַב אֵל מְקוֹם הַסֵּנֶה. אֵת הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל.
זֶה אוֹת רֹאשׁוֹן כְּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁעֲשֵׂה הַשֵּׁם עַל
יְדֵי נְבִיאָא מֹשֶׁה. עַל כֵּן אָמַר לוֹ יְהוָה לֵךְ הָאוֹת
כִּי אֲנֹכִי שֹׁלַחֲתִיד. וַיֹּאמֶר יָפֶת טַעַם זֶה הָאוֹת,
כִּי הָאוֹיֵב נִמְשָׁל לָאֵשׁ, וַיִּשְׁרָאֵל לִסְנֶה, עַל כֵּן
לֹא יִבְעַר:

ד וַיֵּרָא ה' גַּם אֶל דְּבָרֵי מֹשֶׁה בְּסוּף. וַיִּקְרָא
הַמֶּלֶאךָ בְּשֵׁם הַנִּקְבֹּד, כִּדְרָךְ כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ,
וְשֵׁם אֶפְרָשֶׁנִי. וְכֵן הַמֶּלֶאךָ שֶׁנִּרְאֶה לַגִּדְעוֹן,
וְשֵׁם כְּתוּב וַיֹּאמֶר לוֹ ה'. אוֹ הַשֵּׁם רָאָה כִּי
סָר לְרֹאשׁוֹ, וַיִּצְוֶה אֶת הַמֶּלֶאךָ לְקַרְא אֵלָיו, עַל
כֵּן מֵלֵת אֱלֹהִים. וְזֶה הַשֵּׁם אֵינֶנּוּ שֵׁם הַעֲצָם
רַק שֵׁם תַּאֲרָא, כְּאֲשֶׁר אֶפְרָשֶׁ, וְהוּא כּוֹלֵל כָּל
קְדוּשָׁא שְׂאִינוּ גּוֹף וְלֹא כַח בְּגוּף. כְּכַתוּב לִקְוֹן
אֱלֹהִין דִּי מְדַרְהוֹן עִם בְּשָׂרָא לֹא אִיתוּהִי שְׁהוּא
הַגּוּף. וַהֲנֵה אֱלֹהִים בְּמְקוֹם הַזֶּה הוּא הַמֶּלֶאךָ
הַנִּקְבֹּד:

קוֹץ יָבֵשׁ, וְכֵכָה הִיא בִּלְשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל. וְכֵכָה
הָרִי סִינִי בְּעִבּוֹר הַסֵּנֶה. וְכֵן פִּירוּשׁ וַיִּצְוֹן
שׁוֹכְנֵי סֵנֶה. וַיִּצְוֹן שֶׁיִּבְקֶשׁ הַשּׁוֹכֵן בְּמְקוֹם
הַסֵּנֶה. שְׁהוּא דוֹרֵשׁ וּמִבְקֶשׁ תְּמִיד שֶׁיַּעֲשֶׂה
הַשֵּׁם וַיִּצְוֹנוּ וַיִּלְחַח אֶרְצוֹ שְׁהוּא שׁוֹכֵן בָּהּ
שְׁהִיָּה מְקוֹם יָבֵשׁ וְסֵנֶה. עַד שִׁהֵא בָּהּ הַרְוִי
וַהֲיָתָה כְּגֵן גֶּן־עֵדֶן מְלֻחֶלֶת. וְהוֹדִיעַ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה
בְּה"א הַדַּעַת, כִּי הֵם דְּבָרֵי מֹשֶׁה בְּכַתְּבוֹ
הַתּוֹרָה. וּבְעֵזֶר מִהַפְעָלִים הַיּוֹצֵאִים. כִּי אֵשׁ
בּוֹעֲרָה, כְּמוֹ אֵשׁ אִכְלָה. וְהַעֲדָה, כְּאֵשׁ תִּבְעַר
יָעַר. וַהֲנֵה הָאֵשׁ שְׁהִיָּה בְּסֵנֶה בּוֹעֵר כָּל אֲשֶׁר
סְבִיבּוֹ, כִּי זֶה כְּמוֹ שִׁלְחוֹ בָּאֵשׁ מִקֶּדְשֶׁךְ.
וְכֵכָה הָיָה בּוֹעֵר בָּאֵשׁ. וּמֵלֵת אַפְלִ שֵׁם הַתַּאֲרָא
כְּמוֹ פְּעוּל. וְכַמּוּהוּ אִם תִּרְאֶה אוֹתִי לִיקַח
מֵאִתְּךָ שְׁהוּא קְמוּץ. וְכֵכָה, לְנַעַר הַיִּלְד. כִּהֵם
יִקְרָשִׁים בְּנֵי הָאָדָם. וְאַלְהֵי הַפְּעָלִים כְּאֲשֶׁר
הֵם יּוֹצֵאִים. עַל כֵּן וַיִּקְרָא מוֹעֲדָה אֵינֶנּוּ
כְּמוּהֵם. רַק הַשּׁוֹרֵק פִּתְחַת חוֹלָם וְהִיא כְּמוֹ
פּוֹעֲלָת:

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְוֶרָה נָא. גִּזְרָה סָר, אִם
כָּא אַחֲרֵיהֶ מ"ס, הִיָּה לְמַחְזִיק, כְּמוֹ סוּרָה

א הַר הָאֱלֹהִים חֲרִיבָה. כֵּכָה כְּתוּב מֹשֶׁה.
וְטַעַם חֲרִיבָה מֵרֵב חֵסֶם שְׁלֹא יִרְדֵּ שֵׁם גִּשָּׁם,
כִּי הוּא קְרוֹב מִמְּצָרִים וְדָרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים כְּאֲשֶׁר
דְּבַר מֹשֶׁה. וּבְעִבּוֹר שְׁהִיאֹר רְחוֹק, עַל כֵּן אֵין
שֵׁם לָהּ וְתִקְבֵּר בּוֹ הַיִּבְשׁוֹת:

ב וַיֵּרָא. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים בְּלִבְת־אֵשׁ, בְּלִבְתֵּת
אֵשׁ. וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי כִי פְרוּשׁוֹ בְּלֵב הָאֵשׁ, כִּי
כֵן מִצְאֵנוּ מִה אֲמוּלָה לְבַתֵּךְ. וְר' אֲדִנִּים אָמַר
אֵלֵי הִיָּה כֵן, הִיָּה בְּלִבְת־בְּחִירָק פִּתְחַת הַלְמ"ד,
כְּמוֹ אֵל גִּזַּת אֲגוּז. וַהֲנֵה שְׂכַח וּכְנֵה וְרוּעִיהֶ
תְּצַמִּיחַ: הַסֵּנֶה. אָמַר הַגָּאון כִּי זֶה מִין קוֹץ.
וַיִּצְוֹן שׁוֹכְנֵי סֵנֶה. שְׁמִים וְהַטַּעַם עַל הַשֵּׁם
הַנִּקְבֹּד. וְר' יִשׁוּעָה אָמַר הַקְּבוֹד שֶׁשָּׁכֵן בְּסֵנֶה,
וְלֹא דְבַר נְכוּנָה כִּי אֵיךְ יִקְרָא שׁוֹכֵן עַל רִגְעַ
אַחֵר. וְעוֹד לְמָה נֶאֱמַר עַל גִּזְרָת פְּעוּל וְאֵינֶנּוּ
כֵּן עוֹשֶׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ. כִּי הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה
תְּמִיד וּמַעֲמִיד כְּהִנֵּה הַיּוֹצֵא מִפִּי אָדָם. וְעוֹד,
אַחֵר שְׁהִזְכִּיר כָּל מְגִד, הַזְכִּיר בְּאַחֲרֵיהֶ רְצוֹן
הַשֵּׁם. וְעוֹד מִה טַעַם לְהַזְכִּיר זֶה הַמֶּלֶאךָ.
וְעוֹד הִיָּה רָאוּי לְהִיתוּ שׁוֹכְנֵי בְּסֵנֶה הַיִּדוּעַ.
וּלְפִי דַעַתִּי כִּי כָל סֵנֶה אַחֵר הוּא, וְהוּא מִין

הואמר לא תקרב הלקא שרי סינך מעל
רגלך ארי אתרא דאת קאים עלוהי אתר
קדיש הוא :

כ"י • של • שלף והוצא, כמו : (דברים יט) "ונשל הפרזל", (שם כח) "כי ישל זיתך". אדמת קדש הוא • המקום. אבן עזרא

וואמר אנא אלהא דאבוך אלהא דאברהם
אלהא דיצחק ואלהא דייעקב ויבשנון
משה לאפוהי ארי דחיל מלאסתפלא בצית
יקרא דיי :

וואמר יי מגלא גלי קדמי ית שעבוד עמי
די במצרים וית קבלתהון שמיצ קדמי מן
קדם מפלחיהון ארי גלי קדמי ית פיביוהון :

(ה) ויאמר אל-תקרב ה'לם של-נעליך מעל רגליך כי
המקום אשר אתה עומד עליו אדמת-קדש הוא :

(ו) ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט
אל-האלהים : אבן עזרא

(ז) ויאמר יהוה ראה ראיתי את-עני עמי אשר במצרים
ואת-צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את-
מכאביו :

כ"י • פי ידעתי את מכאביו • כמו "ידע אלהים", כלומר, פי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאביו, ולא
העלמתי עיני ולא אאטם את אזני מצעקתם. אבן עזרא

ח ואתגליתי לשזבוטהון מידא דמצראי
ולאסקותהון מן ארעא הדיא לארעא טבא
ופתחא לארעא עבדא חלב ודבש לאתר
כנענעי וחתאי ואמוראי ופרזאי וחוזאי
ויבוסאי :

(ח) וא"ר להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן-הארץ הוא
אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש
אל-מקום הכנעני והחתי והאמורי והפרזי והחוי
והיבوسی : אבן עזרא

ט ויבצן הא קבילת בני ישראל עלת קדמי
ואף גלי קדמי ית דוחקא די מצראי דחקין
להון :

(ט) ועתה הנה צעקת בני-ישראל באה אלי וגם-ראיתי
את-הלחץ אשר מצרים לחצים אתם : אבן עזרא

י ויבצן איתא ואשליחך לות פרעה ואפיק
ית עמי בני ישראל ממצרים :

(י) ועתה לכה ואשלחך אל-פרעה והוצא את-עמי
בני-ישראל ממצרים :

כ"י • ועתה לכה ואשלחך וגו' • ואם תאמר מה תועיל ? "והוצא את עמי", יועילו דכריך ותוציאם משם. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

במקום שהוא עליון מכל הארץ. ואלה דברי
המלאך, וככה כתוב ירביהו על בנותי ארץ.
הנה יצאו מארץ שהם שם בעני אל ארץ
טובה. ולא הזכיר הגרגשי כי הוא קטן מן
השכבה. והנה שאלה ראיה, אחר שהששה
גוים בני כנען, למה הזכיר הכנעני. והתשובה
כי כל הארץ תשאר ארץ כנען כי הוא השם
הכולל שהוא המין. והפרזי הוא צידון. ושאר
בנים הנזכרים הם מעטים, וכללם הכתוב
במלת הכנעני :

ט ועתה הנה. טעם הנה צעקת בני ישראל
שעשו תשובה. וטעם וגם ראיתי את הלחץ.
שהזידו עליהם. וככה אמר יתרו, כי בדבר
אשר ידו עליהם :

י ועתה לכה. בשליחותי (כמ"ש לכה באשר
אשלחך) אל פרעה :

פנים ותנצל נפשי. ושער העין משער השמים,
כי כנגע אחד יראה תמונות רבות ורחוקות
עם קרובות, ואין ככה שער האזנים ואף
והחך והזר. ובכבוד יראתו הסתיר פניו :

ז ויאמר. השלים דבר בלשון שולחו. וטעם
ראה ראיתי החכם הנעשה להם בסתר שלא
יראוהו בני אדם, אני רואה. ואת צעקתם.
ששומעים, הכל אני שמעתי. והמכאובים שיש
בלבו, אני ידעתי :

ח וא"ר. בצבור היות השמים נכבדים מן
הארץ, והשם מלא כבודו הכל, רק בצבור
כי כל הגזרות באות מן השמים, על בן מלת
וא"ר. ועוד, כי מעלת המלאך עצומה ואין
יכלת במשה לעלות אל השמים, על בן מלת
וא"ר להציל עמי : ולהעלותו. כנגד וא"ר.
כי כאשר אני דר במקום עליון, בן אשכנז

ה ויאמר אל תקרב ה'לום. הטעם, עמד
במקומך ואל תקרב אל הסנה ששם האש.
וככה, הבא עוד ה'לום איש ומלת של חסר
נז"ל. כמו גע. כי הוא מגזרת ונשל גוים רבים :
ו ויאמר אנכי אלהי. אחר שהזכיר אלהי
אביך פירש כי הם אברהם יצחק יעקב. והחל
מאברהם כי הוא החל לקרא בשם ה' לבנות
מזבח לשם. כי אביו וגם אחיו היו עובדים
ע"ג. והזכיר אלה השלשה ולא הזכיר שלשה
הקדושים אליו שהם לוי ויקהת ועמרם, כי
השלשה שהזכיר היו נביאים לבדם. ועוד, כי
השלשה שהזכיר הם אבות לכל ישראל, ואין
לוי מולל, כי משה כנגד כל ישראל. וכשאמר
למשה אנכי אלהי אביך, כאלו אמר לכל
ישראל, כי למשה ידבר במקום : ויסתר
משה פניו. דרך כי ראיתי אלהים פנים אל

יב ואמר משה קדם יי מן אנא ארי אזיל
לנות פרעה וארי אפיק ית בני ישראל
ממצרים:

(יא) ויאמר משה אל־האלהים מי אנכי כי אלך אל־פרעה
וכי אוציא את־בני ישראל ממצרים:

ה"י מי אנכי • מה אני חשוב לדבר עם המלכים. וכי אוציא את בני ישראל • ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם גם, ואוציאם ממצרים? • אבן עזרא

יב ואמר ארי יהי מימרי בסעדה ודין לך
אתא ארי אנא שלחתיך באפקותך ית עמא
ממצרים תפליחון קדם יי על טורא הדין:

(יב) ויאמר ב־אהיה עמך וזה־לך האות כי אנכי שלחתיך
בהוציאך את־העם ממצרים תעבדון את־האלהים על
ההר הזה:

ה"י ויאמר כי אהיה עמך • השיבו על ראשון, ראשון, ועל אחרון, אחרון: שאמרתי מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי: כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות "כי אנכי שלחתיך" ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, באשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אכל, כך תלך בשליחותי ואינך נזוק. וישאלת: מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים? – דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים. דבר אחר: כי אהיה עמך, וזה שתצליח בשליחותך, לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שפשתוציאם ממצרים, תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מציינו: (ישעי' לו) "וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו'", מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת – שארצכם תרבה מפרות, ואני אברך הספיחים. אבן עזרא

יג ואמר משה קדם יי הא אנא אתי לות בני
ישראל ואימר להון אלהא דאבהתכון
שלחני לותכון ונמרון לי מה שמה מה
אימר להון:

(יג) ויאמר משה אל־האלהים הנה אנכי בא אל־בני
ישראל ואמרתִי להם אלהי אבותיכם שלחני אליהם
ואמרו־לי מה־שמו מה אמר אלהים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקר"ש חכ"ו עמ' 19 ואילך – מוחזק 'לקראת שבת')

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

ואמרו־לי מה־שמו מה אמר אלהים: (ג, יג)

כבר תמהו מפחדים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וכי לא ידע משה שמו של הקב"ה עד הנה? ובארו באופנים שונים. ויש לבאר זה באופן אחר, דחושש היה משה שפאשר יבוא לבני ישראל וימסר להם את דברי הקב"ה "ראה ראיתי את עני עמי גו' צעקתם שמעתי גו' נאדל להצילו גו'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תקשה לבני ישראל קשיא עצומה: הרי בני ישראל סבלו במאד עד עתה, עבדו בעבודה קשה - עבודת פרך, ופרעה גזר "כל הבן הילוד הלאה תשליכוהו" (פרשתנו א, כב), ועד ש"היה שוחט תינוקות של בית רבן ורוחץ בדם" (רש"י פרשתנו ב, כג), ואם כן יקשה להם, "מה שמו", דאם "אלקי אבותיכם" שמע את נאקתם, ונוגעים לו צרותיהם של ישראל, איזה "שם" משמותיו של הקב"ה (המורה על הנהגה של מעלה) יניח לבניו של מקום לסבול כ"כ עד עתה, ויתעלם בפניכול מצרתם?

אבן עזרא על התורה

וזהבנו לה' אלהינו. כי זה המהלך בין מצרים
הקדמוניות ובין הר סיני, רק ישראל בצאתם
לא הלכו דרך ארץ פלשתים. ועוד, כי ישבו
במקום אחד ימים רבים באשר אפרש. וזהו
שאמר משה ויבן מזבח תחת ההר ויעלו
עולות ויזבחו שלמים, אז ברת ברית עם
ישראל להיותם לשם לעם, והוא יהיה לך
לאהלים:

שאוכל להוציא גוי גדול שהם בני ישראל:
יב ויאמר אני אהיה עמך. ותבא אל פרעה
ותוציא את בני ישראל. והנה נחתי לך אות
כי אנכי שלחתיך. וטעם להוציאם שיעבדוני
על ההר הזה, שהראתי לך בו זה המראה
הגדול. וכך הכתוב אומר, המוציא אתכם
מארץ מצרים להיות לכם לאלהים. וכן אמר
משה לפרעה דרך שלשת ימים גלף במדבר

יא ויאמר. מי אנכי. אין הפרש בין אני ובין
אנכי, כמו עמי עמדי. ככה מצאנו דרך הלשון
גם אני גם אתה. ואתם בהתפלע הנו"ן מגזרת
אן הלקתם. כי המקום יכיר המדבר. אולי
אנכי על זה הדרך מגזרת אנה, על דרך
נחשתה. ובעבור שאמר לו ועתה לכה ואשלחך
אל פרעה, השיב הנה אני רוצה והוא מלך
גדול. ובעבור שאמר והוצא, השיב מי אנכי

ועל זה ענה לו הקב"ה "אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ" דפרשו פלשון רש"י "אֵהְיָ" עמם בצרה זאת אשר אֵהְיָ עמם בשעבוד שאר מלכיות", וכלשון הפתוב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", שגם בזמן הגלות אין הקב"ה מזניח ח"ו את בני ישראל, אלא גם לו "צר" כביכול, ונמצא אתם בצרת גלותם.

וזה שהניח להם הקב"ה לסבל עד עכשו אינו משום שלא היה אתם ח"ו, כי אם מפני ש"וזה שמי לעלם - חסר וי"ו . . העלימהו שלא יקרא ככתבו" (פרשתנו ג, טו וברש"י), דשמו של הקב"ה היה אז בהעלם ובהסתור ובאפן של רחמים נסתרים, אבל וודאי שגם אז פעלו רחמיו. **אבן עזרא**

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהְיָ שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם:

רש"י אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ • אֵהְיָ עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֵהְיָ עִמָּם בְּשֻׁעָבוֹד שְׂאֵר מַלְכוּתוֹ (ברכות ט). אָמַר לִפְנֵינוּ: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מְזַכֵּיר לָהֶם צָרָה אַחֲרֵת? דִּים בְּצָרָה זֹאת". אָמַר לוֹ: "יִפְהָ אָמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגו'' (שמות רבה). (לא שהשכיל, חלילה, משה ביותר, אלא שלא הבין דברי השם יתברך, כי לא מחשבתו מחשבת השם יתברך, שמאז כף היתה דעתו באמרו יתברך: "אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ", למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יִפְהָ אָמַרְתָּ, שגם דעתי מתחלה כף היתה, שלא תגיד לבני ישראל בדברים האלה, אלא: "כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵהְיָ פֶעַם אַחַת, וְכֵן מִשְׁמַע בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת, וְדוּק). **אבן עזרא**

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: 'הִנֵּה אֵלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֵלֹהֵי אַבְרָהָם אֵלֹהֵי יִצְחָק וְאֵלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר:

רש"י זֶה שְׁמִי לְעֹלָם • חסר וי"ו, לומר: העלימהו שלא יקרא ככתבו (שמות רבה). וְזֶה זְכָרִי • לְמַדּוֹ הֵיכָא נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: "ה' שְׁמִךְ לְעוֹלָם, ה' זְכָרְךָ לְדוֹר וָדוֹר". **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

מבאר בה"א הנדעת, פאָשר יבאר שם התאר. כי מן חכם יאמר החכם, והנה לא יאמר האברהם היצחק. ואין טענה במלת אָמַר הקהלת, כי איננו שם העצם, רק שם תאר לחכמה שנקלה בו. והאדם הוא שם תאר ויש לו סוד, כי הוא שם המין. ומלת המנשה בעבור הים. והדבר הרביעי, שם העצם לא יסמך פאָשר יסמך שם התאר, כמו חכם לבב. לא יאמר יצחק הדור. כי העצם עומד בעצמו. והנה ככה מלת אֵהְיָ, גם השם הנקבד מ' אותיות, כי שניהם שמות העצם. והנה מצאנו ה' צבאות, והצרכו רבים לומר כי צבאות שם העצם הוא. או הוא אות בפצא שלו. וזה לא יתכן, כי הנה אֵלֹהֵי הַצְבָּאוֹת, ולבדו לא תמצאנו, כי אם עם אֵלֹהִים או עם השם הנקבד ה' אֵלֹהִים. ואל יקשה בעיניך ה' אֵלֹהִים צבאות, כי הוא דרך ונבואה עומד הנביא בעבור שהשם שוכן עד עומד לבדו, ובו הכל עומד, על כן פעם הוא זה השם כמו תאר, על דרך ויזכר ימי עולם משה עמו. והשנים, שהוא המעמיד. על כן ה'

השלישה שמות הם שמות העצם. ועתה אפרש לך מה טעם שם העצם, וטעם אֵלֹהֵי האותיות. וקצת סוד השם הנקבד, ולמה אינו נקרא ככתבו. אָמַר אברהם המספר. הנה נא הואילתי להאריך כי ליסוד מוסד אני צריך. דע כי שם העצם הוא המושם לאות ולסימן לקורא ולשומעו, מקום עצם הנקרא. ובארבעה דברים יבדל שם העצם משם התאר. האחד כי שם התאר נגזר מפעל, כמו חכם בני. אם חכם לבד. פעל עבר. למען תחכם באחריתך, פעל עתיד. ולא כן שם העצם כמו אברהם לא יגזר ממנו עבר או עתיד. אע"פ שיש שם עצם שנגזר מפעל, כמו יצחק, לא אָמַר יצחקתי ולא איצחק כי שם עצם איננו במקרה. והדבר הב' שתחבר חכם שם התאר ותאמר חכמים. ולא יתכן לומר מאברהם שהוא שם העצם, ולא יאמר על רבים אברהמים ולא מישאל שהוא שם העצם, א"כ היה שם שגוי אגשים לא יאמר ישראלים. רק יאמר ככה כשיתחם איש אחד אל ישראל שהוא שם המין. והדבר השלישי, שם העצם לא יהיה

יג וַיֹּאמֶר. עתה בקש משה מה שם יאמר לישראל משמותיו. כי בשם אל שדי לא יעשה אותות, רק בשם הנקבד יא' ישוועה כי קבלה היתה לישראל מאבותם כי המושע לישראל גלה שם חדש שלא נשמע. ובאשר ראה אני ה' אשר הוצאתיך מאור פשדים. פירש בו כי הם דברי משה. ולא דבר נכונה. כי הנה בתחלת התורה בפרשת בראשית, אין כתוב השם הנקבד רק אֵלֹהִים, עד לעשות. ומשם ונהלא כתוב ה' אֵלֹהִים. ומשנולד קין כתוב השם לבדו. ולעולם לא ימצא בדברי משה שם אֵלֹהִים, רק השם הנקבד. רק במקום אחד בעבור שאמר פרעה העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אֵלֹהִים. או אָמַר משה מפני ה' אֵלֹהִים ולא ימצא עוד בכל התורה ככה: יד וַיֹּאמֶר אֵהְיָ. פרושו אֲשֶׁר אֵהְיָ. כמו ובית דוד באלהים. ואחריו, כמלאך ה' לפניכם. והוא פרוש באלהים:

טו וַיֹּאמֶר עוֹד. שם אחר, והוא משעם הראשון, רק האחד על לשון המדבר, וזה לשון יחיד שאינו מדבר. ומגזרת יח. ואלה

אלהים דבקים עמו המלאכים הקדושים. וככה ה' צבאות הם צבאות השמים. ואל תאבה לשמוע אל דברי הגאון האומר שבעבור ישראל נקרא בן. והביא ראיה מן והוצאתי את צבאותי. הלא תראה וכל צבא השמים עומדים עליו. והנה אלהים תאר השם, כי הוא על לשון רבים ויחיד. כמו הלא אלוה גבה שמים. ועוד שיסמך לומר אלהים אלהי ישראל, ומלת אל תהיה. וככה שדי. קול מים רבים קול שדי. והיה שדי בצריך: ודע כי האחד, סוד כל המספר ויסודו. ושנים תחלת מספר הזווגות. ושלשה תחלת מספר הנפרדים. והנה כל המספרים הם תשעה מדרגות אחת, והם עשרה מדרגות אחת. ואם תכתב התשעה בעגול, ותכפול הסוף עם כל המספר, תמצא האחדים שמאלים, והעשרות הדומות לאחדים לפאת ימין. ובהגיעך אל חמשה שהוא אמצעי, אז יתחפכו המספרים להיות העשרות אחדים והאחדים עשרות. ומדרגות אחרת הם עשר ספירות בלי מה. כי לא תוכל להחל אחד אם לא יהיו עשרה. והנה עשרה הוא דומה לאחד. והוא שם כולל האחדים שהם מאחד ועד עשרה, ושם העשרה כוללם. עם היותם מספר ראשון ותחלת המספרים הדומים לאחדים. כי בהגיעך אל עשרים, אז הם שני עשרות כנגד שני אחדים. ושלשים כנגד שלשה אחדים, וכן כל עשרות עד תשעים, הם תשע עשרות כנגד תשעה אחדים. ובהגיעך למספר מאה הוא דומה לאחד. ובהגיעך לתשע מאות, גם הם כנגד תשעה אחדים. עד שתגיע אלף שהם עשר מאות. גם הוא האלף דומה לאחד. עד היותם תשעה אלפים כנגד תשעה אחדים. ובהגיעך לעשרת אלפים אז נשלם החשבון בהיותו רבקה אחת. וככה עד עשר רבבות על הדרגה הזו. כי כל ראשי המספרים הם דומים לאחד. על בן אמרו חכמי המספר כי כל המספרים הם חלק מעשרה או התחדש מכפולו. או ממחברתו אל אחדיו או מהשנים דרכים נחברים. והנה עשר ספירות במספר עשר אצבעות, חמש כנגד חמש. וככה הגלגלים תשעה שהם גופות נכבדות עומדות. והעשירי שהוא קדש נקרא בן בעבור שכתו בכל פסא הכבוד. והוא הספקיף וכל הגופות מקיף. והנה יהיו האמצעיים במספר עשרה הם שנים. והם חמשה והם ששה. ואלה ארבעתם אהוי"ה הם הנקבדים. וכל מספר מרבע ששם אחד נוסף על המרבע, ככה יש בשורשו, וככה בדומה לו. וכן במרבע חמשה חמשה, ובמרבע ששה ששה, אלה הדר' מספרים לעולם שומרים עצמם במרובעת, וזהו מעלתם על כל המספרים המרובעים. ועוד כי כל מספר הוא באחד בכת. והוא בכל מספר במעשה. והוא יעשה בפאה אחת מה שייעשה כל מספר

בשתי פאות. והנה כח האחד. ובחברך מרובעו אל מרובע כפול, אז יהיו חמשה. וזהו חשבון השנה במרובעים, כי אם תחבר מרובעו אל מרובע כפול, כה יהיה מרבע חמשה. וכל מספר לפני חמשה, יהיה ערך המעוקב אל השנים המרובעים בחשבון, בערך החשבון אל חמשה. ולמעלה מחמשה יהיה הדבר בהפך. וחשבון ששה הוא חשבון שנה בחלקיו ואין בכל מערכת מספר שנה רק אחד. ובאשר תחבר מרובע האחד אל מרובע ראש הנפרדים, יהיה המחבר הוא הדומה. ואם תשים אלכסון עגול במספרו, ותוציא יתר בשלישית, יהיה המשולש שהוא שנה השוקים במספר הקו הסובב. וכמוהו המרובע הארץ בעגול, ולפני זה המספר יהיה ערך המשולש אל הקו כערכו אל עשרה. ולמעלה ממנו הפך הדבר. הנה אלה הארבעה המספרים הם היקרים, ומספרם שנים וצדדים במספר כל האותיות. ואל תחשב הכפולים, כי הם בעצמם רק מה שהיה ברחב השיבו בארץ. והשעם על המבטא בלשון שם אחד להם ידמו זה לזה, אבל לא ידמו במכתב. ובעל לשון הקדש ראה כי חמש מקומות הם מוצאי האותיות. והנה שם חצין שרשים לעולם, וחצין פעם שרשים ופעם נוספים לטעם בראש המלה או בסופה. והנה זה החצי נקבד מהראשון. וראוי שיבחר בכל מוצא האות הקל לבטא בו הרבה. וראוי להיות האות הראשון גם החמישי גם הששי גם העשירי קלים במבטא, ויבדלים בטעם. ויהיו נמצאים עם התנועות עד שיהיו ארבעתם אותיות המושך, ויהיו פעם נראים ופעם נעלמים, ופעם נוספים ופעם חסרים, ופעם מקלעים בדגשות ופעם מתחלפים אלה באלה. והנה אותיות הגרון הם ארבעה, ותחלתם עי"ן ואחר ח"ת. ואל תזכור האות כאשר תבטא בתוספת אותיות הנזכרות עם האות, כי אינם מאותיות הגרון רק האות לבדה כשתשים תחתיה פתח. ואלה שניהם עי"ן ח"ת כבדים מאד. ומי שלא נהג בנצרותו לבטא בהם, לא יבין לדבר בס' כמו העו"ג. על בן נבחרו האל"ף והה"א. גם בחר מאותיות החיף גיכ"ק שהוא אחר הגרון הקלים, והם יו"ד ב"ף, על בן היו ג"ק מהשרשים. ואותיות הלשון דטלנ"ת, שם השנים שרשים, והם ד"ט. והאחרים בחר. ואותיות השנים זש"ר"ן פלם כבדים, והקל שבהם הש"י"ן על בן בחרו, והניח האחרים. על בן הוצרך לקחת מאותיות השפה שהם בומ"ף שלשה, והניח האחד שהיא הפ"א. וראוי להיות תחלת האותיות מהגרון. כי הוא המוצא הראשון במתכנת האדם מלמשה למעלה. והאל"ף לפני הה"א כי הוא הקל מאותיות הגרון, על בן הושם ראש לכל האותיות כנגד האחד. וראוי להיות הה"א

האות החמישי כנגד חמשה במספר שהוא נכבד. ואלה השנים אותיות הם קלים במבטא יותר מכל האותיות, בעבור ששם אות הראשון מהגרון. שם אחריו אות מסוף החמשה מקומות שהוא השפה. על בן היה ב"ח אחר אל"ף. גם יו"ו אחר ה"א. ופ"א אחר עי"ן. והנה היה לו צורך לשום עוד שנים אותיות עד שגיע אל הה"א. ושם האחד מהחיף והוא גימ"ל ונשני מהלשון והוא דל"ת. על בן הוצרך לשום יו"ו שהוא מהשנים אחר יו"ו. והנה יש לו צורך לשום אות רביעי שהוא כנגד מספר העשרה עשירי לאותיות. וכבר לקח מהגרון השנים הנקבדים והמבוארים. ומהשפה הקל הנכבד שהוא הו"ו. ואין במוצאם הנשרשים קל מאותיות החיף. והנבחרים היו הי"ד, גם הפ"ף, והיו"ד יותר קל. והנה ארבעה אותיות ראויים להיותם אותיות המושך. ובעבור כי האל"ף כמו האחד. על בן נמצא נעלם עם כל תנועה. והנה עם חלם, ראש. ועם קמץ גדול, ראשים. ועם חיץ, ראשון. ועם קמץ קטן, ראשית. ועם שוין, מסעף פארה. ועם פת"ח גדול, לחטאת ולגדה. ועם פת"ח קטן, עושה פלא. ובעבור היותו ראש שמוהו סימן המדבר זכר גם נקבה. ובעבור שלא ימצא נראה באחרונה על בן איננו סימן. רק פעם יתחלף בה"א. קראן לי מרא. גבחה קומתו. וימצא נוסף בסוף, כמו ואתיקה. ההלכוא אתו. גם נראה בראשונה והוא נוסף, אמתול אורועף. ובקמצע, והאזניחו נהרות. ויכתב בסוף ולא יבוטא בו, כמו חטא. ופעם יהיה חסר, כמו על כס יח. ויתחלף בה"א, האמון הקמון. גם ביו"ד, תתקמו יתאמרו. גם ביו"ד במבטא, ולעמשה חמרו. והנה השלשה אותיות הם ראויים שיהיו לסימן בראש ובסוף. והנה האות שהוא הי"ד שהוא דומה לאחד, שמוהו בסוף סימן המדבר זכר גם נקבה בפעלים. שמרתי אמתתי. ובשמות כמו שמי. ושמוה בראש סימן יחיד זכר הוא דומה לנמצא. כמו שמספר עשרה דומה לאחד, ושמוהו בסוף. הפך זה סימן לנכס הנקבה, דעי ראי, למען תזכרי. ובעבור כי במספר דומה לאחד היה ליחס, ובעבור היות העשרה כולל כל חשבון, על בן הי"ד באחרונה כולל סימן רבים בפסוקים, ידי נשים. ובסמוך אל המדבר, ידי נטו שמים. והיו"ד ימצא נעלם עם חיץ, רגלי. ועם קמץ קטן, רגלי חסידיו ישמר. ועם קמץ גדול, ידיו רגליו. והיו"ד תחת ה"א, הנה יד ה' הויה. ואמה הנה להם למלך. ותחת ה"א, יחסינו חסד. ותחת אלף, כל פקודי כל ישרתי. וימצא נוסף, יצחק הישיבי רבתי. והה"א שמוהו סימן גיש הדבר, כי בן טעם הא לכת ידע. פעם להמת, הבמקנים הנהיה. ופעמים לדעת המבאר האיש. העבד העברי, האנשים.

♦ יום חמישי כ"א טבת ♦

טז אזיל ותכנוש ית סבי ישראל ותימר להון יי אלהא דאבהתכון אתגלי לי אלהא דאברהם יצחק ויעקב למימר מדבר דכירנא יתכון וית דאתעבד לכון במצרים:

(טז) לָךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם:

כ"א • את זקני ישראל • מיתדים לשיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסף זקנים של ס' רבוא ? . אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

הנזכרים, יהיה אור הלכנה נעדר. והנה למעלה מהמשרתים הם פוככי גלגל המזלות, והם קבועים בגלגל, לא מתנועעים כמשרתים ולא ישתנה רחבם, ולא ערוך זה לזה, ותנועה אחת להם כלי תוספת ומגרעת, ערכם אל הארץ שנה, ושנוי הראותם כפי מקומות הארץ. ותנועת השמש והעולם העליון הוא עולם המלאכים הקדושים שאינם גופות ולא בגופות כנשמת האדם. ומעלותם נשגבו מדעות הנגלות כנגדם. וכל זה העולם כבוד, וכלו עומד, ואין תנועה בשנוי בערוך רק מעמדו איננו בעצמו רק בשם הנכבד לבדו. ונשמת האדם ממינים. ומקבלת כח עליון כפי מערכת המשרתים. וכל המשרת כנגד הנכבד הגדול בעת הכראו. ואם תחכם הנשמה תעמד בסוד המלאכים, ותוכל לקבל כח גדול מכל עליון שקבל על ידי אור המלאכים. אז יהיה דבק בשם הנכבד. וזהו שגדר יעקב והנה' לי לאלהים, כי יתבודד כל ימי חיי לידקה בשם כפי כחו. על כן אמר הסירו את אלהי הנזכר, ועד היום לא אמר ככה. כי אז יחל לעבוד את השם כפי נדו. על כן אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. וחסם גדול הנה. והעד, וישאלו איש לרעהו. ועוד, וישתחו. ואין לו פחד ממנו. ובעבור שראו אדם כי ימות, הוליד בן להיות חמין שמו. והנה קבל כח מעמד על דרך כלל, על כן אמר הנה קניתי איש את ה'. ובני הנביאים היו מתבודדים, אולי יקבלו כל אחד כפי כחו. והנה בשם הנה יתחדשו בעולם אותות ומופתים. וכאשר נאמר לו זה השם הנכבד, בקש אותות ומופתים. על כן לא תמצאנו בספר קהלת, כי ידבר על המעשים, אשר עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרע, ואין כל חדש כי תחכמה העליונה:

טז לך ואספת. טעם אלהי אברהם שפרת ברית אמו לתת לו את ארץ כנען. והטעם פקד באה את פקדתם:

הוא השפל. והוא על מעלות רבות רק שלש כוללם. והאחד המהות והם שבעה, כנגד שבעה המשרתים. ולמעלה מהם הצמחים, והם על מעלות רבות. והאדם לבדו הוא במעלה העליונה בעולם השפל. והשנוי יקרנו בעצמו בגופו, גם כנפשו כנגד מחשבתו, גם בעניניו וכל עסקיו. וחכמי לב דמו המינים שהם הפללים שהם שמורין כי הפריטים אובדים. דמו אותם המינים הפללים העומדים לצד עץ על מים רצים תמיד. והעולם האמצעי על מעלות רבות. והנה התמשה הפוכבים המשרתים מעלתם גדולים, כי הם עומדים בעצמם, לא יכלו ולא יחסרו. ולא תשתנה תנועתם, ולא תוסיף ולא תגרע. ולא יעלו ולא ירדו. רק כפי המערכת יש להם שנויים רבים. כי פעם הוא הפוכב בקו המזלות. ופעם שמואלי ופעם ימיני. רב או מעט. ופעם עולה בגלגל הקטן, גם בגלגל הגדול. שהנה מוצקו רחוק ממוצק הארץ. ופעם עולה בגלגל או יורד. ורוץ, ופעם יתמהמה ופעם יעמוד, ופעם ישוב אחרונית. וכל זה כנגד הארץ. ופעם יראה ופעם יסתיר. ופעם במזרח ופעם במערב. ויכרכו אל חבורו וגם אל צבא השמים למעלה. גם אל הלכנה מלמשה. לעולם משתנה עד אין חקר. כי פעם מתחבר לאחד השבעה המבטים. והנה המתחברות לבדם במעלה אחת משלש מאות וששים, הם מאה ועשרים. ובעבור אלו השנויים ישתנו כל הנבואים בעולם השפל בעצמם. ואף כי במקריהם והם בעצמם ובאורם לא ישתנו, על כן למטה מהם הלכנה כי כל מקריהם יקרוה. ויותר כי יש להם שני גלגלים שאין מוצקם כמוצק הארץ. ועוד, כי תנועתם בגלגל הקטן, הפך תנועת גלגל הגדול. ועוד, כי אין לה אור בעצמה כי אם מהשמש. והעד, כי בהתחבר עמו עם ראש התלי או זנבו, לא תראה השמש אם היה בינם. ואם היתה לנכח השמש בלילה באחד המקומות

ובאחרונה סימן לנכבה לשון עבר. גם כן בשמות. כי הזכר הניחו בלא סימן. אמרו אמרה קהלת. גם היתה סימן נכבה בפעלים בעתידים אשמרה ישמרה נשמרה תשמרה ישמרה שמרונה שמרה. וסימן בשמות נערה בתולה. והח"א נוסף בבנין הכבד. גם בבנין התפעל. גם היא מקלעת, מזה בדרך. כמו יו"ד, בטרם אצרך. ואלף ואבדך קרוב הסוכף. ונוספת באחרונה, אשמעה. ובשמות כמו לילה. והוא נעלם עם קמץ, עשה. ועם קטן, בונה ורושלים. ועם פתח קטן, אשר אני בונה. ועם חולם, כי פרעה אחרן. גם שלמה. ועם שורק, לא יקרוה קרוה. ובעבור היות הני"ו מוצאו מהתחברות השפתים. על כן שמוהו בראשונה לרבק זה עם זה, אברהם ויצחק. מי פעל ופשה. ובאחרונה לשון רבים זכרים. גם נקבות בפעל עבר. וסימן בעתידים לזכרים. ופעמים גם לנקבות. אם תמצאו אם תעירו והני"ו ימצא נעלם, עם שורק ועם חולם. ובעבור היות הני"ו נוסף בסוף סימן הנקבה, הערכו להיות הני"ו סימן לזכר, שמרו. גם בשמות, ידו. גם בעתידים, אויב ירדפו. ובתוספת ה"א או נו"ן ברגש או שורק. ישמרהו, ישמרנו בעליו. וסימן לשון רבים מדברים בפעל עבר, ובעתידים. והנה הראתי כי אלו הארבע אותיות הם אותיות המשך. על כן היו השמות נכבדים שהם שמות העצם מאלה האותיות. והנה השם הראשון איננו במקרא רק במקום הזה. וידענו כי משה לא דבר לפרעה דברי השם רק ככתבו. ולא היה מזכירו בכניו כי הוא היה קדוש. על כן הוצרכו הסקמנים לכתותו. ופרוש וזה זכר, כמו זה שמי, כי השם כפול. והעד, שאנחנו קוראין אותו אלהים בהתחברו עם אל"ף דל"ת, שהטעם שהוא אדון. ובאה המלה על דרך לשון רבים. דרך כבוד. כמו אלהי. על כן האומר לשם, כמו לאדם אדני שאל, טועה הוא: ועתה אנכי השטעם, דע כי שלשה עולמים הם. האחד

וַיֹּאמְרִית אִסִּיק יִתְּכֹן מִשְׁעָבֹד מִצְרָי
לָאָרֶץ כְּנַעֲנָי וְחִתָּאִי וְאִמּוֹרָאִי וּפְרִזָּאִי
וְחִוְיָאִי וַיְבֹסָאִי לָאָרֶץ עָבְדָּא חֶלֶב וַיִּדְבֹּשׁ׃

יְהוָה וַיִּקְבְּלוּן לְמִימְרָהּ וַתִּתֵּי אֶת וְסָבִי יִשְׂרָאֵל
לֹת מַלְכָּא דְּמַצְרַיִם וַתִּימְרוּן לָהּ יְיָ אֱלֹהֵא
דִּיהוּדָאִי אַתְּקָרִי עֲלֵנָּא וּבְעֵן גְּזִיל פְּעֹן
מִהֶלֶךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וַיִּנְבֹּחַ קְדָם יְיָ
אֱלֹהֵנָּא :

ישי"א וְשָׁמְעוּ לְקוֹלָךְ • מֵאַלְהֵיהֶם, מִכִּינּוֹן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלָךְ, שֶׁכָּפֹר סִימָן זֶה מִסּוּר בִּינָם מֵיַעֲקֹב וּמִיִּסְרָף, שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה הֵם נִגְדָּלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וְאֱלֹהִים פָּקֵד יִפְקֹד אֲתָכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בְּרִאשִׁית 1) "פָּקֵד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֲתָכֶם": (אֱלֹהֵי הָעֶבְרִיִּים • יו"ד יִתְּרָה רָמַז לִי מִכּוֹת, בְּרִשִׁי יִשָּׁן). נִקְרָה עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן: (בַּמִּדְבָּר כג) "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים", "וְאֵנֹכִי אִקְרָה כֹּה" – אֵהָא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הַלֵּם. אֲבִן עֲזָרָא

יֵט וְקִדְמִי גְלִי אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק יִתְכוּן מִלְפָּא
דְּמַצָּרִים לְמִיזֵל וְלֹא מִן קֳדָם דְּחִילָה תְּקִיף :

(ר) וַאֲמַר אֶל־הָאֱלֹהִים אֶתְכֶם מַעֲנֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַנִּפְשָׁנִי
וְהַתַּחְתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת
חֶלֶב וְדִבְשׁ: אֲבֹנֵי עֹרָא

(יט) וְאֲנִי יֹדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ
וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

זש"א לא יתן אתכם מלך מצרים להלך • אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר, כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, "לא יתן אתכם להלך". לא יתן • [בתרגומן] לא ישבוק, כמו: (בראשית כ) "על בן לא נתתיו", (שם לא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי" – וכלן לשון נתינה הם. ויש מפרשים "ולא ביד חזקה", ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והייתי את מצרים וגו', ומתרגמין אותו ולא מן קדם דחילה תקיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי. **אבן עזרא**

כִּוְאַשְׁלַח פֶּן יִתְּ מַחַת גְּבֻרָתִי וְאַמְחִי יִתְּ
מִצָּרָאִי בְּכָל פְּרִשְׁוֹתַי דִּי אֶעְבֵּד בִּיגִיחוֹן
וּבְתֵר פֶּן יִשְׁלַח יִתְּכוּן :

כַּא וְאַתָּן יֵת עֲמָא הֲדִין לְרַחֲמִין בְּעִינֵי
מִצְרָאֵי וְיֵהִי אֲרִי תֵהֲכֹון לֹא תֵהֲכֹון רִיקָנִין :

כב וְתִשָּׂאֵל אֶתְּמָא מִשְׁפַּכְתָּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתָהּ
מִגִּין דְּכֶסֶף וּמִגִּין דְּדָהָב וּלְבוּשִׁין וְתִשְׁוֹן
עַל בְּגִידֵיהֶן וְעַל בְּתִיכֹן וְתִרְקָנֹן יָת
מִצְרִים :

(כ) וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאוֹתַי
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: אֲבָן עֲזָרָא

(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם׃ אבן עזרא

(כב) וַיִּשְׂאֱלֶה אִשָּׁה מִשְׁכְּנָתָהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָל־
זָהָב וּשְׁמֹלֶת וּשְׂמֹתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בְּנֹתֵיהֶם וַנְּצַלֵּתָם
אֶת־מִצְרַיִם:

כִּי יִמְגַּרְתָּ בֵּיתָהּ • מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גְּרָה אֶתָּה בְּבֵיתָהּ • וְנִצַּלְתָּם • כְּתִירוֹמָהּ: וּתְרוֹקְנֶנּוּ, וְכֵן (שְׁמוֹת יב) "וַיִּנְצְלוּ אֶת

אבן עזרא על התורה

כ וְשִׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי. כִּנְגַד יְרוֹ:
 כא וְנִתְּתִי. גַּם הָיָה דִּבְר פֶּלֶא שְׁמֻצָּרִים הָיוּ
 מִפְּיִסְיוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל שִׁישְׁאָלוּ מֵהֶם. וְזֶה טַעַם
 וְשִׁישְׁאָלוֹם. וְזֶה הִפָּךְ מִשְׁפָּט אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם. יֵרָע
 פִּי מֵ"ם רִיקָם נֹסֵף, וְהַמְלָה נִמְצָאת עַל רִבִּים
 פְּזֹאת. גַּם עַל לְשׁוֹן נִזְקָה, אֵל תְּבוֹאֵי רִיקָם.
 וְכִמְדוּהוּ חֲנָם:

בְּחִירָה תַּחַת הַר"שׁ, סִימָן רַבִּים כַּמֶּשֶׁפֶט:
נִקְרָא עֲלֵינוּ בִּה"א גַם בְּאֵלֶּיךָ, הַשֵּׁעַם אָחֵד.
כִּמוּ נִקְרָא נִקְרָאִי. וְעוֹד אֶפְרַשׁ טַעְמוֹ, כִּי
הוּא פֶן יִפְגְּעוּ:
יֵט וְאֵנִי לֹא יִתֵּן רָשׁוּת. אוֹ כִּמוּ גִיחַ. כִּמוּ
כִּי עַל כֵּן אֵין נִתְחַד לְנִגּוּעַ אֵלֶיךָ. וְלֹא בְּעִבּוֹר
יֵד הַחֲזָקָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר וְלֹא בְּיָד
חֲזָקָה, בַּפֶּעַם אַחַת:

יִזְרְאֵמִי. ויִּכְבֹּר אֶמְרָמִי לְאֹבוֹתֵיכֶם שֶׁשָּׁעֲלָה אֶתְכֶם, וְזָהוּ וְאֶתְרִי כֵן יֵצְאוּ בְּרִנּוֹשׁ גָּדוֹל. וְגַם אֲנִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה. אוּ נִזְרָתִי עִתָּה לְהִיּוֹת זֶה. כִּמּוֹ וּמִגִּזֹּר אֶמֶר:

יִח וְשִׁמְעוּ. כָּל שֹׁמֵעַ, אֶתְרִי לִמְ"א אוּ בִי"ת. הַשֹּׁמֵעַ שִׁישְׁמְעוּ הַעֲנֵן שֶׁנוֹשֵׂא הַקּוֹל, לֹא לְשִׁמְעַת הַקּוֹל. בְּדִשּׁוֹת יִי"ד הַעֲבָרִיִּים דֶּרֶךְ צִחוֹת, הֵלְאָאוֹת יִי"ד הַיִּחִסּוֹ. כִּי יִי"ד הַעֲבָרִיִּים

שיעור יומי ליום חמישי כ"א טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת שמות
 נא
 מִצְרַיִם, (שם לג) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֻכֵּיהֶם, וַהֲנוּ"ן בּוֹ יִסּוּד. וּמִנַּחֲמָם חִבְּרוּ בְּמַחְבֶּרֶת צִדִּי עִם" (בראשית לא) "וַיִּצְלֹ
 אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אַבְיָכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ", וְלֹא יֵאָמְרוּ דְּבָרָיו, כִּי אִם לֹא הִיָּתָה הַנוּ"ן יִסּוּד וְהִיא
 נִקְוָה בַּחִירָק, לֹא תֵּהָא מִשְׁמַשְׁת בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, אֲלֹא בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, כְּמוֹ: (דברים כח) "וַיִּנְסַחֲתֶם מִן הָאֲדָמָה",
 (ויקרא כו) "וַיִּנְתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב", (שם) "וַיִּנְגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב) "וַיִּנְתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ו) "וַאֲמַרְתֶּם נִצְלָנוּ", לִשׁוֹן
 נִפְעָלָנוּ, וְכָל נוּ"ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּחִיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפְלֶת מִמֶּנָּה, כְּנוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשָׂא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁף, כְּשֶׁהִיא מִדְּבַר
 לִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, תִּנְקַד בְּשׁוּ"א בַּחֲטָף, כְּגוֹן: (בראשית מה) "וַיִּנְשְׂאֲתֶם אֶת אַבְיָכֶם", (במדבר לב) "וַיִּנְתַּתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד",
 (בראשית יז) "וַיִּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֶׁר עֲרַלְתְּכֶם". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שְׂוֹאֵת הַנִּקְוָה בַּחִירָק מִן הַיִּסּוּד הִיא, וַיִּסּוּד שֶׁם דְּבַר –
 נִצּוּל, וְהוּא מִן הַלְשׁוֹנוֹת הַכְּבֻדִּים, כְּמוֹ: דְּבוּר, כְּפוּר, לְמוּד, כְּשֶׁיִּדְבֵּר בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם יִנְקַד בַּחִירָק, כְּמוֹ: (במדבר כ)
 "וַיְדַבְּרֶתֶם אֶל הַסֵּלַע", (יחזקאל מה) "וַיְכַפְּרֶתֶם אֶת הַבַּיִת", (דברים יא) "וַיִּלְמַדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּיָכֶם". אבן עזרא

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ
 בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 246)

וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרֵי ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שָׁאֵם יֹאמֵר "פְּקוּד פְּקַדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן
 מְסוּר בְּיָדָם שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה יִהְיֶה נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמִדּוּעַ חָשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׂוֹאֵת הִיא סְבוּר
 שֶׁמִּצַּד קִשִּׁי הַגְּלוּת וְאֲרִיכוֹת הַשְּׁעָבוֹד הִפָּךְ הַגְּלוּת לְדָבַר רְגִיל אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֶת בְּשׂוֹרֵת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ לְקַלֵּט
 אוֹתָהּ וְלִהְרָגִישׁ שָׂאֵכָן הַגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם. אבן עזרא

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
 כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא:

כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
 כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
 כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ
 וַיִּנֵּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו:

כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
 כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בַזְּנוּבֵי וַיִּשְׁלַח
 יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמַטָּה בְּכַפּוֹ:

כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:
 כֹּאמֵר לֵה לֵה דִין בִּידְךָ וַאֲמַר חוֹטְרָא: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִהֲזֶה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִמָּה:

אבן עזרא על התורה

וַהֲצִרְכּוּ לוֹמַר, לְהַסִּיר הַיְבוּשָׁת, וְכָל דְּבָרֵיהֶם
 רוּחַ. כִּי הוּא דִרְךָ מוֹפֵת וַאֲנִינוּ עַל דִּרְךָ הַתּוֹלְדָת:
 ג וַיֹּאמֶר. אָמַר יָפֶת, זֶה הַמוֹפֵת רָמַז כִּי הִיָּה
 בְּתַחֲלָה דְּבַר רַךְ כְּמוֹ מִטָּה וְנִהְפָּךְ לְנַחֵשׁ.
 וְכַתוּב הַתַּנִּין הַגְּדוֹל, וּבִסּוֹף לְשׁוֹב כְּבָרָאשׁוֹנָה,
 וְהִיָּה כְּלֹא הִיָּה:

ד וַיֹּאמֶר. הָאֵת הָרָאשׁוֹן מִטָּה שֶׁהוּא נִמְצָא
 בְּיָדוֹ, וְהַשְּׁנֵי בְּיָדוֹ. אָמַר יָפֶת בְּעִבּוֹר שֶׁחָשַׁד
 יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֵאֱמִינוּ, נִצְטָרְעָה יָדוֹ. אִם כֵּן
 הִיָּה רָאוּי לְהִיָּת זֶה הָאֵת הָרָאשׁוֹן. וְרִי יִשְׁעָה
 אָמַר כִּי זֶה רֹמַז לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִי בְּתַחֲלָה
 חֲפָשִׁים, וְנִנְצָם הַשֵּׁם בְּעִבּוֹד מִצְרַיִם, וְהוּא
 יִרְפָּאם וְיִשׁוּבוּ חֲפָשִׁים:

מִיָּד וַיִּתְּנֵנוּ לְאַחַר. וַאֲזִין זֶה רַע, כִּי הַכֹּל שֶׁלוֹ
 הוּא: וַיִּנְצָלְתֶּם. כְּמוֹ וְדִבְרֶתֶם. כִּי יִתְּכֵן לְהִיָּת
 מִשְׁקָלָהּ מִבְּנֵין נִפְעַל, כְּמוֹ וַיִּנְגַּפְתֶּם:
 א וַיַּעַן. הִנֵּה הַשֵּׁם אָמַר שִׁאֲמִינוּ בּוֹ הַזְּקֵנִים,
 רַק לֹא הַזְּקֵנִים כָּכָה. כִּי וְשִׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, אוֹלִי
 לֹא יֵאֱמִינוּ כֹל:

ב וַיֹּאמֶר. זֶה הָאֵת לֹא נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה שִׁאֲמִין
 כִּי כָּבֵד נָתַן לוֹ אוֹת הַסֵּנֶה, רַק עֲשֵׂה לוֹ הָאֵת
 שִׁיַּעֲשֶׂה כָכָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן כְּתוּב לְמַעַן
 יֵאֱמִינוּ. וְהַשֵּׁם תַּעֲשֶׂה כֵּן לָהֶם. וְהוּא נָתַן לוֹ
 בְּנִמְצָא עֲמוֹ תְּמִיד. כִּי מִטָּה מִשְׁעַנְתָּה כְּמִנְהַג
 הַזְּקֵן, כִּי דִרְךָ רוֹעָה לֹא בָּא אֶל פְּרָעָה:
 וַיֹּאמֶר. דַּעַת חֲקָמִי הַמִּתְקַר אִיךָ יִתְּכֵן זֶה.

כב וַיִּשְׁאֲלֵה. הִנֵּה בְּמִקּוֹם אַחֵר וַיִּשְׁאֲלוּ זְכָרִים
 וַיִּתְּכֵן. וְהַזְּכִיר הַנִּקְבּוֹת עֲתָה. כִּי מִנְהַג הַנְּשִׁים
 לְשֹׂאֵל מֵאֵת הַשְּׁבָנוֹת יוֹתֵר מִהַזְּכָרִים כִּלִּי
 תְּכִשִּׁיט זֶהָ וְכִסָּף לְשׁוֹם עַל צִנְאֵרִי בְּנִים
 וְהַבְּנוֹת, וְהַנְּשִׁים בְּאֻנָּם וּבְאֵף אֲצַעֲדָה
 וְשִׁחְרוּנִים וְעִסְסִים. וְזֶה הַמִּנְהַג הַיּוֹם בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל, לֹא כֵן בְּאֶרֶץ הָעִבְרִיִּים. וְכָכָה הַזְּכִיר
 מִכְּשִׁפָּה, כִּי הַנְּשִׁים בְּעֻלָּת כְּשִׁפִּים יוֹתֵר
 מִהַזְּכָרִים: וּמִגֶּרֶת בֵּיתָה. כִּי אַחֲזָה הִיָּתָה
 לָהֶם. וַיֵּשׁ מִתְּאֻנָּנִים וְאוֹמְרִים כִּי אֲבוֹתֵינוּ
 גִּבּוֹרִים הָיוּ, וְאֵלָה הָלֹא יָאוּם כִּי מִצְוָה עֲלֵינוּ
 הִיָּתָה, וַאֲזִין טַעַם לְשֹׂאֵל לָמָּה, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא
 הַכֹּל, וְהוּא נָתַן עֶשֶׂר לְמִי שִׁרְעָה, וַיִּתְּנֵנוּ

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבֵּאתִי יָדִי בְּחִיקָךְ וּבֵאת יָדְךָ בְּחִיקִי וְיָדְךָ בְּחִיקִי וְיִצְאָה וְהִנֵּה יָדְךָ מִצְרַעַת פְּשָׁלֶךָ:

(י) וַיֹּאמֶר הַיֵּשֶׁב יִדְדִי אֶל־חִיקָד וַיֵּשֶׁב יְדֻ אֶל־חִיקוֹ וַיִּנְצֹאֶהָ
מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שׁוֹבָה כְּבָשׂוּר׃

(ח) וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאֲחֵרִית:

(ט) וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֱתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמֵּימַי הַיָּאֵר וּשְׁפַכְתָּ הַיַּבֵּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא:

(1) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי
 גַּם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵן דְּבָרָךְ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי
 כְּבֹד־פֶּה וּכְבֹד לִשׁוֹן אֲנִי:

ט"י • גם מתמול וגו' • למדנו שכל שבועה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו: מתמול, שלשם, מאז ודרך – הרי שלשה, ושלשה גמין, רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשנאמר לו זאת עוד: "שלח נא ביד תשלח", עד שחרה בו וקבל עליו (שמות רבה).

ט ויהי. ואם היו עוד מקצת ישראל שלא יאמינו באת אחרון, תעשה האות השלישי ויאמינו. וכתב ויעש האותות לעיני העם. וזה האות השלישי שהוא והיו להם ביבשת, הוא חלק ממחפה הראשונה בעשר המכות העתידות להיות:

יִאֲמִינוּ לְאוֹת הָאֲחֵרוֹן. וְהַכְּתוּב אָמַר לְקוֹל הָאוֹת, וְאֵין לוֹ קוֹל. רַק דְּבָרָה תוֹרָה כָּלשׁוֹן כְּגֵי אָדָם כְּמוֹ מוֹת וְחַיִּים בִּיד לְשׁוֹן. וְאָמַר הַתּוֹב הָאוֹת הָאֲחֵרוֹן, אֲעִיפֵי שֵׁשׁ שְׁמֹטוֹת שְׁלִישִׁי, בְּצִבּוֹר שְׁלֹא הָרָאָה לוֹ עֲתָה רַק אֵלָּה שְׁנֵי הָאוֹתוֹת, כִּי הַשְּׁלִישִׁי עֲתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ:

וְיֹאמְרוּ הַנְּאֻן אָמַר כִּי הַחִיק הוּא בֵּית הַדְּרוֹעַ. וְכֵכָה, בְּחִיקוֹ יֵשָׁא. שְׂאֵהוּ בְּחִיקָה. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי הוּא הַבְּגֵד־הַסְּמוּךְ לְתוֹנֶה: ח וְהִלֵּךְ. יִדְעֻנוּ כִּי הַשֵּׁם יָדַע אֶם יֵאֱמִינוּ אוֹ לֹא יֵאֱמִינוּ. וְכַ הַכְּתוּב דָּבָר כְּנֶגֶד מִלְשָׁה שְׂאֵם הִיוּ מִקְצַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֵאֱמִינוּ לְאוֹת הָרֹאשׁוֹן,

שיעור יומי ליום חמישי כ"א טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת שמות נג
גדלה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו ונביא ה', שנאמר: (הלא אהרן אחיך הלוי וגו'. ועוד נאמר לעלי
הכהן) (שמואל א ב) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים", הוא אהרן, וכן: (יחזקאל כ) "ואודע להם בארץ
מצרים וגו'", "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו". ואותה נבואה, לאהרן נאמרה. **כבד פה • בכבדות אני
מדבר. ובלשון לע"ז בלב"ו. אבן עזרא**

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאַדָּם אוֹ מִי־יְשׁוּם אֵלֶם
אוֹ חֵרֶשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנִי יְהוָה:
יא ואמר יי לה מן שוי פומא לאנשא או
מן שוי אלמא או חרשא או פקחא או
עורא הלא אנא יי:

כ"י • מי שם פה וגו' • מי למדך לדבר כשהיית גדון לפני פרעה על המצרי? • או מי ישום אלם • (תנחומא) מי
עשה פרעה אלם, שלא נתאמץ במצות הריגתו, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך? (שבת קמ)
ולאספקלטורין ההורגים, מי עשאם עורים, שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת? • הלא אנכי • ששמי ה' עשיתי
כל זאת. אבן עזרא

(יב) וַעֲתָה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶחֱיָה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר
תִּדְבֹר: אבן עזרא
יב וקען אגיל ומימרי יהא עם פומך
ואלפכך די תמליל:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח:
כ"י • ביד תשלח • ביד מי שאתה רגיל לשלח והוא אהרן. דבר אחר: ביד אחר שתקצה לשלח, שאין סופי להכניסם
לארץ ולהיות גואלים לעתיד – יש לך שלוחים הרבה. אבן עזרא

(יד) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְיֶה אִתְּךָ הַלּוֹי
יִדְעֹתִי כִּי־דָבַר יִדְבֹר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ
וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבוֹ:
יד ותקוף רוגזא דיי במשה ואמר הלא
אהרן אחיך לואי גלי קדמי ארי מללא
מלל הוא ואף הא הוא נפק לקדמיתך
ויחזוף ויחדי בלבה:

כ"י • ויחר אף • (ובחים קב) רבי יהושע בן קרחה אומר: כל חרון-אף שבתורה נאמר בו רשם, וזה לא נאמר בו רשם,
ולא מצינו שבא ענש על ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי: אף בזו נאמר בו רשם: "הלא אהרן אחיך הלוי", שהיה

אבן עזרא על התורה

לנו כי חטאנו: ביד תשלח. חסר אשר כאלו
הוא כתוב ביד אשר תשלח. כמו עם לבכם
שלם. והטעם שישלח זה השליחות ביד
אהרן אחיו שהוא איש דברים, כי איננו כבד
לשון, והוא רגיל להנבא לישאל. וכתוב
ביחזקאל כי השם שלח נביא בישאל לפני
בוא משה אדוננו, וכתוב ויאמר ה' אל אהרן
לך לקראת משה המדבר. ועוד, כי הוא
גדול ממנו בשנים, אולי יחר לו שיהיה
משה שליח אל פרעה. על כן אמר השם
וראך ושמח בלבו: והנה משה איננו ממאן
ללכת רק בתחלה אמר לא איש דברים אנכי.
כי קשה הוא לדבר לפני המלך מי שהוא
כבד פה. וחשב כי השם יחדש לו אות
להסיר כבד פה. וכאשר השיבו השם
והוריתיו, ידע כי כבד לשונו לא יסור. הנה
תמה משה למה לא ישלח השם אהרן אל
פרעה, ובעבור זה אמר שלח נא ביד תשלח.
ומתשובת השם הלא אהרן אחיך הלוי,
תבאר לנו כל זה:

רק נשאר כאשר היה. והאומר ששכח לשון
מצרים, איננו נכון. כי הוא אומר ב' דברים,
כבד פה וכבד לשון. ועוד נלמד מתשובת
השם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם
שאינו מדבר על לשון מצרים רק ככה נולד
שהיה כבד פה שלא היה יכול להוציא אותיות
השפה וכל אותיות הלשון, רק קצתם היה
מוציאם בכבד. וזה הוא טעם ואנכי אהיה
עם פיך והוריתיו, אמר שיונינו אשר ידבר
מלות שאין שם מאותיות הכבדות על פיו:
יא ויאמר. הנה מצאנו אלם כנגד שימת
הפה, ועור כנגד פקח, ונשאר חרש לבדו
ואין אחר כנגדו. והאמת כי מלת פקח כנגד
החרש והעור, פכתוב, פקוח אונים. לפקח
עניים עורות.

יב ועתה. הנה לא הבטיחו שישור כבד לשונו
רק יורנו מה שידבר:

יג ויאמר. כבר פרשתי כי כל נא במקרא
כמו עתה. וככה, דבר נא באנני העם. שמע
נא יהושע. יימת נא את האיש הזה. אוי נא

י ויאמר. כל המפרשים פה אחד אמרו כי
פרוש ב' לשון בקשה. ור' יהודה הלוי אמר
כי הוא דרך קצרה. והטעם, כי אדני העון.
כלומר עשה בי ענש מה שתקצה, והניחני
מה שלא תשלחני. וככה, בי אדוני ידבר נא
עבדך דבר, עשה בי מה שתקצה והניחני
לדבר: איש דברים. יודע לדבר צחות שאיננו
מתעבב בלשונו בדברו או מגמגם או שיקבדו
על פיו אותיות ידועות. ומנהג העברים כאשר
ירצו להשוות שני דברים או שלשה יוסיפו
מלת גם בתחלה, כמו משל בנו גם אתה גם
בנו גם בן בנו. וטעם שלשום, לא יאמר
תמול כי אם ליום הנה שהוא מדבר בו. והנה
שלישי שעבר ליום הנה שהוא מדבר בו,
והמ"ם בדרך לשון רבים בעבור היום
ואתמולו. ואף על פי שאין השי"ן קמצה
כמשפט או המ"ם נוסף באחרונה כאשר הוא
נוסף בראשונה ויהי כמשלש חדשים: גם
מאז דברך. מזה דברך, כמו מאז באתי אל
פרעה לדבר בשמך. כי לא סר כבד לשונו

עתיד להיות לוי ולא כהן, וְהִכְהֵנָה הָיִיתִי אוֹמֵר לַצֹּאֵת מִמֶּךָ, מַעֲתָה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֲלֹא הוּא יִהְיֶה כֹהֵן וְאַתָּה לֹוי, שְׂנֹאֲמַר: (דברי הימים א כג) "וּמִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקְרָאוּ עַל שִׁבְט הַלְוִי". הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתֶךָ • כְּשֶׁתִּלְךָ לְמִצְרַיִם. וְרָאָךְ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבִיר שֶׁיֵּהָא מִקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלָה לַגְּדֻלָּה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב. אבן עזרא

טו וְתִמְלֵל עֲמָה וּתְשׁוּי יֵת פִּתְגָמָיָא בְּפִימָה וּמִימָרִי יִהְיֶה עִם פִּימָךְ וְעִם פִּימָה וְעִם פִּימָה וְעִם פִּימָה: יתכן ית די מעבדון:

טז וְיִמְלֵל הוּא לֶךְ לַעֲמָה וְיִהְיֶה הוּא יִהְיֶה לֶךְ לְמִתְרַגְּמָן וְאַתָּה תִּהְיֶה לֵה לְרֵב:

(טו) וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׂמַתְּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

(טז) וְדִבַּרְתָּהוּ לֶךְ אֶל־הָעָם וְהִיא הוּא יִהְיֶה־לְךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לְאֱלֹהִים:

כ"ט" – וְדָבָר הוּא לֶךְ • בְּשִׁבְלֶךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל לֶךְ וְלִי וְלוֹ וְלָכֶם וְלָהֶם הַסְמוּכִים לְדַבּוֹר, שֶׁכָּל־ם לְשׁוֹן "עַל" הֵם. יִהְיֶה לֶךְ לְפֶה • לְמַלִּיץ, לְפִי שֶׁאַתָּה כָּבֹד פֶּה. לְאֱלֹהִים • לְרֵב וְלִשְׂר.

יז וְיָתֵת חֲטָטָא הַדִּין תִּסַּב בִּידֶךָ דְּמַעְבָּד בֵּה יֵת אֶתְיָא:

(יז) וְאַתָּה־הַמַּטָּה הִנֵּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתוֹת: אבן עזרא

♦ יום שישי כ"ב טבת ♦

יח וְאִזַּל מִשָּׁה וְתָב לֹות יִתֵּר חֲמוּהִי וְאִמֵּר לֵה אִיזִיל כְּעַן וְאִיתּוֹב לֹות אֲחִי דִי בְּמִצְרַיִם וְאִתְּחִי הַעַד כְּעַן מִיָּמִין וְאִמֵּר יִתֵּרוֹ לְמִשָּׁה אִזִּיל לְשָׁלֹם:

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתְרֹ חתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֶכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הָעוֹדֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֶךְ לְשָׁלוֹם:

כ"ט" – וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֹ חתָנוֹ • לְטַל רְשׁוּת, שֶׁהָרִי נִשְׁפַּע לוֹ (שֶׁלֹא יִזוּז מִמֶּדִּין כִּי אִם בְּרְשׁוּתוֹ. מְכִילְתָּא). וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רַעוּאֵל, יִתְרֹ, יִתְרוֹ, קִינִי וְכוּ'. אבן עזרא

יט וְאִמֵּר יִי לְמִשָּׁה בְּמִדְיָן אִזִּיל תּוֹב לְמִצְרַיִם אֲרִי מִיתוֹ כָּל גְּבִרְיָא דְּבָעוּ לְמִקְטֵלָה:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֶךְ שָׁב מִצְרַיִם בְּיָמָתוֹ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

כ"ט" – כִּי מִתּוֹ כָּל הָאֲנָשִׁים • מִי הֵם? דָּתָן וְאַבְיָרִם. חַיִּים הָיוּ, אֲלֹא שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכִסְיָהֶם, וְהָעֲנִי חָשׁוֹב כִּמְתֹ (נדרים טז). אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

וְהוֹרִיד הַכָּהֵן. וְהִקְבִּיא הָאֲרֶכָה. וְלִהְיוֹת הַחֹשֶׁךְ:

יח וַיֵּלֶךְ וְכוּ' יִתְרֹ. הוּא יִתְרוֹ וְכוּ' גִּשְׁמוֹ. וְשִׁלְמָה הוּא שְׁלֹמֹן. וְהִנֵּה אָמַר לוֹ שִׁילֶךְ לְרֹאוֹת אֲחִיר, וְלֹא גָלָה לוֹ הַסּוֹד:

יט וַיֹּאמֶר אֵין מִקְדָּם וּמִאֲחֵר בְּתוֹרָה, וּפְרִשׁוּ וּכְבֹר אֲמֵר. וְכִכָּה, וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה, וְרַבִּים כְּאֵלֶּה. הִנֵּה עָתָה בְּהִשְׁכִּיבוּ צֹאן יִתְרוֹ אֵלָיו, הַבְּטִיחוּ הַשֵּׁם שִׁילֶךְ בְּלִי פֶחַד לְמִצְרַיִם, כִּי מֵת פְּרַעַה וְעִבְדָּיו שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים דְּכִבֵּר הַמִּצְרִי. וְהָיוּ וַיִּמָּת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, כִּי כָּל הַזְּמַיִם שֶׁהָיָה חַי, לֹא הָיָה נִכּוֹן לְהִיָּת מִשָּׁה שְׁלִיחַ אֶל פְּרַעַה:

דְּבִיר הַנִּשְׁמָה שֶׁאֵינוֹ נִרְאִית כְּמוֹ הַמְּלָאכִים שֶׁאֵינָם נִרְאִים כִּי אֵינָם גּוֹף. וְהִנֵּה יִדְמָה מִשָּׁה כְּמַעֲלַת הַמְּלָאךְ, וְהָיוּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים. וְהִנֵּה אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הַמִּקְרָא רַק הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד אוֹ מְלָאכִי הַקְּדוּשִׁים. כִּי עַל יָדָם נִרְאוּ מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם בְּאֶרֶץ. אוֹ קְדוּשֵׁי מִשָּׁה הָעוֹשִׂים מִשְׁפָּטִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ. וְכָל אֱלֹהִים שֶׁהוּא עֲבוֹדַת מוֹכְבִּים דְּבִיר הַכְּתוּב כָּכָה, לְפִי מִחֻשְׁבוֹת הָעוֹבְדִים כְּמוֹ אֵל חֲנֻנְיָא הַנִּבְיָא: יז וְאֵת. טַעַם הָאוֹתוֹת שֶׁהִפָּךְ לְנֶחֱשׁ לַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל, וְלִתְנִין לִפְנֵי פְרַעַה וְלִהְיוֹת בּוֹ אֶת הַיָּאוֹר. וְלִהְיוֹת הַצִּפְרָדְעִים וְלִהְיוֹצִיא הַכְּנִים.

יז וַיִּחַר. חֲלִילָה לְהִיָּת פְּרוּשׁ זֶה הַפְּסוּק וּבִקְשׁ הַמִּיתוֹ. כִּי עָתָה הָיָה רָאוּי שֶׁיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ, אִם הָיָה מִמָּאֵן לְלֶכֶת. וְלֹא בְּאֲשֶׁר הִלֵּךְ, בְּאֲשֶׁר אָמְרוּ אֲחֵרִים. וְלִמָּה יִבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ בְּעֵת לְכָתוֹ. וְאֵין זֶה דוּמָה לְדָבָר בְּלָעָם, גַּם דְּבִיר יַעֲקֹב אֵינְנוּ כְּנֹאֵם טַעַן טוֹעֵן אֲנָה מִצְאֵנוּ חֲרוֹן אָף שֶׁלֹא חָדַשׁ שׁוֹם נֶזֶק. הָרִאיוֹנוֹ לוֹ וַיִּחַר אִף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ. וְלֹא בָּא גִזָּק לְאַהֲרֹן. וְטַעַם הַלּוֹי, שֶׁפֶן הָיָה נוֹדֵעַ בְּיִשְׂרָאֵל הַנִּבְיָא הַלּוֹי. כִּי הָיָה בָּהֶם אֲחֵרִים שֶׁשָּׁמַם כְּשָׁמוֹ. וְדָבָר זֶה אֵין זֶה גִּרְעוּן לְמִשָּׁה, רַק מַעֲלָה גְדוּלָּה, כִּי אַהֲרֹן יִהְיֶה דוּמָה לְפֶה שִׁיּוּצִיא

כ וידבר משה ית אתה וית בנהי וארכבנו
על חמור ורכ לארץ ומצרים ונסים
משה ית חוטרא דאתעבידו בה נסין מן
קדם יי בידה:

(ב) ויקח משה את־אשתו ואת־בניו וירכבם על־החמור
וישב ארצה מצרים ויקח משה את־מטה האלהים בידו:

ה"י על החמור • חמור המיוחד. הוא החמור שחבש אברהם לעקדת
יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני ורוכב על חמור". וישב ארצה מצרים ויקח
משה את מטה וגו' • אין מקדם ומאחר מדקדקים במקרא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 15)

עני ורוכב על חמור (רש"י ד, ט) יש לדיק, מדוע מעתיק מן הכתוב גם תבת "עני". ויש לומר, דהנה משה לא רצה לטול גדלה
לעצמו, ואמר "מי אנכי, מה אני חשוב", וכדי להשיב על כך הזמין לו הקב"ה חמורו של מלך המשיח. כלומר: טענה זו מורה
שיש בו ענוה וביטול, ודוקא משום כך בחר בו ה' לגאל את ישראל. שכן, רק מי שיש בו מדה זו ראוי וכשר להיות שליח ה'
להיות כלי להשראת מלכותו של הקב"ה. לכן מביא תבת "עני", היינו "ענותן" (רש"י זכריה שם). אבן עזרא

(כא) ויאמר יהוה אל־משה בלכתך לשוב מצרימה ראה
כל־המפתיים אשר־שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה
ואני אחזק את־לבו ולא ישלח את־העם:

ה"י בלכתך לשוב מצרימה וגו' • דע, שעל־מנת בן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני
פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמתי בידך • לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה
צוה לעשותם, אלא לפני ישראל, שיאמינו לו, ולא מצינו שעשעם לפניו. אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך
במצרים, כמו: (שמות ט) "כי ידבר אליכם פרעה ואתם תאמרו על אשר כתיב "אשר שמתי", שכן משמעו,
בשתדבר עמו, כבר שמתי בידך. אבן עזרא

(כב) ואמרת אל־פרעה בֹּה אמר יהוה בני בכרי ישראל:
בוכרי ישראל:

ה"י ואמרת אל פרעה • כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלח, אמר לו בן. בני בכורי • לשון גדלה, כמו: (תהלים
פט) "אף אני בכור אתגהו", זהו פשוטו. ומדרשו: כאן חתם הקדוש ברוך הוא על מכירת הבכורה שלקח יעקב
מצפון. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

בעבור שהזכיר מטה האלהים מה שאמר
השם למשה כל המופתים שהוא עתיד לעשות
במצרים, והזכיר לו אות שיצאו בעבורו
ממצרים היא מפת בכורות: והנה ויהי בדרך
במלון היה ראוי להיותו דבוק עם ויקח משה
את אשתו ואת בניו, ורכים כנה בתורה. כמו
שלם ישלם ואם אין לו. כי הוא דבוק עם
חמשה בקר ישלם תחת השור:

כא ויאמר. זה אמר לו במדין. והנה הודיעו
כי השם יחזק את לבו ולא ישלחם, בעבור
כל המופתים שיצאם עם המופת האחרון:
כא ויאמר. טעם בני בכורי. זה הגוי שעבדוני
אבותם בתחלה, ואני חומל עליך כאשר יחמול
איש על בנו העובד אותו. ואתה לקחתו לעבד
עולם, על בן אני אהרוג את בןך בדרך:

דרך גרעון שהרכב אשת הנביא על חמור
אחד היא וישגי בניה. ויקח אמר כי הוא שם
המין. כמו ויהי לי שור וחמור. ולא דבר
נכונה. כי אין זה מקום להזכיר שם המין רק
הוא כמשמעו. והחמורים שהם במצרים יקרים
ונקבדים מהפרדים. ואין לתמה אם רכב גרשם
בנו אחריה, אולי קטן היה, והיה אליעזר
בתיקה כי עוד לא נמול: והטעם וישב ארצה
מצרים. כי הוא לבדו שב, כי כאשר פגש
השם את משה נמול אליעזר. ובהתפאור שבה
צפורה עם בניה אל אביה, ומשה הניחם ושב
למצרים: ואמר על המטה משה האלהים
בעבור האות שנעשה בו. ומטה האלהים הוא
מטה משה, והוא מטה אהרן, כי בידו היה
כאשר עשה בו האותות. ושב עתה לפרש

כ ויקח. לא ידענו אם נולד גרשום בימי
בחורותיו ובכרחו אל מדיןאו בזקנתו. ואל
תסמך אל דברי הנמים של משה, כי הכל
כל הכתוב בו. ובנו השני הוא אליעזר נולד
עתה בהנבאו. וחסב להוליך אשתו ובניו
למצרים ושיצאו יחדו עם ישראל. ולא היתה
עצה נכונה, כי הוא בא להוציא ישראל, והם
יראו שקא עם אשתו ועם בניו לגור שם.
ואל תתמה איך יחשב נביא בדרך העולם
דבר שאיננו נכון, כי הנה מצאנו דוד ששאל
אל נתן הנביא תיש ישר לבנות בית לשם.
והוא השיב כל אשר בלבך עשה, וה' עמך.
ובלילה נאמר לו בנבואה שיאמר אל דוד
שהוא לא יבנה הבית. והזכירו הנקיים לתרגם
על החמור, על נושא אדם. בעבור שהוא

(בג) וַאֲמַר אֱלִיף שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וַתִּמָּאֵן לְשַׁלְּחוֹ
הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־בְּנֶךָ בְּכֶרֶךָ:
כג וַאֲמַרְיִת לָךְ שְׁלַח יֵת בְּרִי וַיִּפְלַח קְדָמִי
וְאִם סָרִיב אֶת לְשַׁלְּחוֹתָהּ הִיא אֲנִי קָטִיל יֵת
בְּרֶךָ בּוֹכְרֶךָ:

ה"י וַאֲמַר אֱלִיף • בשליחותו של מקום. שְׁלַח אֶת בְּנִי וגו'. הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג וגו' • היא מכה אחרונה, ובה התרהו תחלה, מפני שהיא קשה. וְזֶה הוּא שְׁנֵאמַר בְּאִיּוֹב: ^(איוב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כְּמֹהוּ מוֹרָה". בְּשֹׁר וְדָם הַמִּבְקֵשׁ לְהַנָּקֵם מִחֲבָרָיו מְעַלִּים אֶת דְּבָרָיו, שְׁלֹא יִבְקֹשׁ הַצֵּלָה, אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ וְאֵין יָכֹלֶת לְהַמְלִיט מִיָּדוֹ, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרָהוּ וּמִתְרָה בּוֹ לְשׁוֹב. אבן עזרא

(כד) וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ:
ה"י וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלּוֹן • מִשָּׁה. וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ • לְמִשָּׁה, לְפִי שְׁלֹא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שְׁנֵתְרֵשֶׁל נֶעְנֵשׁ עֲנֵשׁ מִיתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֹס וְשְׁלוֹם, לֹא נִתְרַשַּׁל, אֲלֵא אָמַר: אֲמוּל וְאַצָּא לְדֶרֶךְ – סִכְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים, אֲמוּל וְאַשְׁהָה שְׁלִשָּׁה יָמִים – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צִוִּי: "לָךְ שׁוֹב מִצְרַיִם", וּמִפְּנֵי מַה נֶּעְנֵשׁ מִיתָה? לְפִי שְׁנֵתְרֵשֶׁל בַּמָּלּוֹן תַּחֲלָה ^(במסכת נדרים דף לא). וְהִיא הַמִּלָּאָה נֶעְשֶׂה כְּמִין נָחֵשׁ וּבֹלְעוֹ מֵרָאשׁוֹ וְעַד יִרְכֹּיו, וְחוֹזֵר וּבֹלְעוֹ מִרְגְּלָיו וְעַד אוֹתוֹ מְקוֹם. הַבִּינָה צְפוּרָה שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַמִּלָּה הוּא. אבן עזרא

(כה) וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וַתִּתְּנֶה
לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אֵתָה לִי:
כה וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וַתִּתְּנֶה לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אֵתָה לִי • אֵתָה הִיטָה גוֹרֵם לְהִיטָה חֲתָן שְׁלִי נִרְצָח עֲלֶיךָ – הוֹרֵג אִישִׁי אֵתָה לִי. אבן עזרא

כה וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וַתִּתְּנֶה לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אֵתָה לִי • אֵתָה הִיטָה גוֹרֵם לְהִיטָה חֲתָן שְׁלִי נִרְצָח עֲלֶיךָ – הוֹרֵג אִישִׁי אֵתָה לִי. אבן עזרא

ה"י וַתִּתְּנֶה לְרַגְלָיו • הַשְׁלִיכְתוֹ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשָּׁה. וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ. כִּי חֲתַן דָּמִים אֵתָה לִי • אֵתָה הִיטָה גוֹרֵם לְהִיטָה חֲתָן שְׁלִי נִרְצָח עֲלֶיךָ – הוֹרֵג אִישִׁי אֵתָה לִי. אבן עזרא

(כו) וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמּוֹרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלָתָ:
כו וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמּוֹרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלָתָ • חֲתַנִּי הִיא נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּלָּה. (שְׁנָה רַש"י בְּלִשׁוֹנוֹ: לְעִיל כְּתֹב אֵתָה הִיטָה גוֹרֵם, דִּקְשָׁה לְרַש"י מַה זֶּה: "אִזּוֹ אִמּוֹרָה חֲתַן דָּמִים", וְהֵלֵא גַם לְעִיל אִמּוֹרָה "חֲתַן דָּמִים"? אֲלֵא מִתַּחֲלָה סִבְרָה דְּזָה וְזֶה גוֹרֵם, חֲטָא הַמִּלָּה וְחֲטָא אַחֵר. אַחֵר כֶּךָ, כְּשֶׁנֶּרְאָתָה: "וַיִּרְרָף" לְגַמְרִי, אִזּוֹ הַבִּינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּלָּה לְכַד בָּא, וּבִנְיָה מִתְרַץ גַּם כֵּן שְׁנֵי הַלְשׁוֹן בְּתַרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס בְּחֲתַן דָּמִים, וְדוּק. כֵּן נִרְאָה לִי). לְמוֹלָתָ • עַל דְּבַר הַמּוֹלוֹת. שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלְמָ"ד מְשֻׁמָּשׁ בְּלִשׁוֹן עַל, כְּמוֹ: בְּחֲתַן דָּמִים, וְדוּק. כֵּן נִרְאָה לִי). "וַאֲמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל". וְאוֹנְקֵלוֹס תַּרְגָּם: "דָּמִים", עַל דֵּם הַמִּלָּה. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

הַמִּשְׁחִית. ע"כ וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ מִשָּׁה שֶׁסָּר הַחֲלִי וְהִרְעֵדָה. וְכִי שְׁמוּאֵל אָמַר כִּי לְרַגְלָיו לְרַגְלֵי אֱלִיעֶזֶר, גַּם כֵּן וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ. א"כ יֵשׁ לְהַשִּׁיב עָלָיו אִם הַחֲלִי הִיא עַל אֱלִיעֶזֶר אִיךָ מָלָה אוֹתוֹ לְהוֹסִיף לוֹ מְכָאוֹב עַל מְכָאוֹבוֹ. וּמִנְהַג אֲנָשִׁים לְקַרֵּא לְבֵן כְּאִשּׁוֹ יוֹמֵל חֲתָן. וְשֵׁם דָּמִים כִּי אִישׁ דָּמִים אֵתָה לִי. כִּי בְּעִבְרִית יָמוּת בְּעִלִּי:

כו וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמּוֹרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלָתָ • חֲתַנִּי הִיא נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּלָּה. (שְׁנָה רַש"י בְּלִשׁוֹנוֹ: לְעִיל כְּתֹב אֵתָה הִיטָה גוֹרֵם, דִּקְשָׁה לְרַש"י מַה זֶּה: "אִזּוֹ אִמּוֹרָה חֲתַן דָּמִים", וְהֵלֵא גַם לְעִיל אִמּוֹרָה "חֲתַן דָּמִים"? אֲלֵא מִתַּחֲלָה סִבְרָה דְּזָה וְזֶה גוֹרֵם, חֲטָא הַמִּלָּה וְחֲטָא אַחֵר. אַחֵר כֶּךָ, כְּשֶׁנֶּרְאָתָה: "וַיִּרְרָף" לְגַמְרִי, אִזּוֹ הַבִּינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּלָּה לְכַד בָּא, וּבִנְיָה מִתְרַץ גַּם כֵּן שְׁנֵי הַלְשׁוֹן בְּתַרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס בְּחֲתַן דָּמִים, וְדוּק. כֵּן נִרְאָה לִי). לְמוֹלָתָ • עַל דְּבַר הַמּוֹלוֹת. שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלְמָ"ד מְשֻׁמָּשׁ בְּלִשׁוֹן עַל, כְּמוֹ: בְּחֲתַן דָּמִים, וְדוּק. כֵּן נִרְאָה לִי). "וַאֲמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל". וְאוֹנְקֵלוֹס תַּרְגָּם: "דָּמִים", עַל דֵּם הַמִּלָּה. אבן עזרא

לא יוכל הוא למולו, ומלה אותו צפורה, כי הוא גלה לה זה הסוד. ואל תתמה בעבור שהיא כתוב ויפגשוהו ה', כי מלאך ה' הוא. וכמוהו, וה' הולך לפניו יומם, ושם כתוב ויסע מלאך האלהים. ורב שמואל בן חפני אומר חלילה להיות השם מבקש להמית משה שהולך בשליחותו להוציא עמו, רק בקש להמית אליעזר. והוא סימן ויפגשוהו גם המיתו. ואחרי כן פרש שהוא אליעזר. על כן כתיב את ערלת בנה ולא הזכירו בתחלה. כי עוד לא נקרא שמו. וכמוהו, ויהי בלדתה ויתן יד:

כה וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר. דְּבַר חַד. כְּמוֹ חֲרֹכֶת צוּרִים שֶׁהֵם חֲדִים. וְכִמּוֹהוּ אִף תָּשִׁיב צוּר חֲרֹב. וְשֵׁם וַתִּקַּח צִפְרָה לִי, לְפִי דַעֲתִי לְרַגְלֵי מִשָּׁה, כְּדֶרֶךְ וְרָאָה הֵדֵם עַל הַמִּשְׁקוּף וְלֹא יָמַן

כג וַאֲמַר. הִנֵּה אֲמַרְתִּי אֵלָיךְ פַּעַם אַחֵר פַּעַם לְשַׁלַּח אֶת בְּנִי וַעֲבַדֵּנִי לְהַקְרִיב לִי וְכַחֲסִים, וְאַתָּה מֵאַנֶּת לְשַׁלְּחוֹ, עַל כֵּן אֶעֱנֶשְׁךָ. וְחֲסִרִי דַעַת חֲשַׁבְו כִּי עִם מִשָּׁה יִדְבֹּר, וְזֶה שְׁנַעְזוֹן וְעוֹד, כִּי אֱלִיעֶזֶר אֵינוֹ כְּכוֹר מִשָּׁה:

כד וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ. הִיטָה קְבֵלָה בֵּינָם שְׁלֹא יוֹמַל הַבֵּן בֵּינָם הַשְּׁמִינִי אִם הוּא חֹלָה אוֹ הוּא בַּדֶּרֶךְ שְׁאֵין יָכֹלֶת בְּמוֹלִיכּוֹ לְהַתְעַכֵּב. וּבְעִבְרִית כִּי מִשָּׁה לֹא יוֹכֵל לְהַתְעַכֵּב בְּשַׁלְיחוֹת הַשֵּׁם, רָאָה בְּעִצְמוֹ שְׁלֹא יוֹמַל כִּי יִסְתַּבֵּן הַנֶּעֱרָם אִם יוֹלִיכּוֹ אוֹתוֹ בַּדֶּרֶךְ. וְהִנֵּה שְׁלַח הַשֵּׁם מִלָּאָה לְהַזְכִּיר מִשָּׁה שְׁנֵי עֲצָתוֹ וַיּוֹמַל הַנֶּעֱרָר, וְלֹא לְכַדוֹ. וְהַנֶּעֱרָר יִהְיֶה עִם אָמוֹ עַד שְׁתִּתְּרָפָא. וְהִנֵּה טַעַם וַיִּפְגְּשֻׁהוּ שְׁכָא חֲלִי עַל מִשָּׁה מִהֵמָּה שְׁלֹא עָלָה עַל לְבוֹ. וְזֶהוּ וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ אִם לֹא יוֹמַל בְּנוֹ. וּבְעִבְרִית שְׁאֲחִזְתּוֹ רָעָדָה,

כז ואמר יי לאהרן אזיל לקדמות משה
למדברא ואזל וערעה בטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דיי ונשק לה:

כח ויגד משה לאהרן את כל פתגמא דיי
די שלחה וית כל אתיא די פקדה:

כט ואזל משה ואהרן ויכשוו ית כל סבי בני
ישראל:

ל ומליל אהרן ית כל פתגמא די מליל יי
עם משה ועבד אתיא לעיני עמא:

לא ויהימן עמא ושמעו ארי דכיר יי ית בני
ישראל וארי גלי קדמוהי ית שעבודהון
וכרעו וסגידו:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמְדַּבֵּר
וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֵלוּ: אבן עזרא

(כח) וַיֹּגֵד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלַח
וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ: אבן עזרא

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל: אבן עזרא

(ל) וַיִּדְבֹר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם: אבן עזרא

(לא) וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֹד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ: אבן עזרא

♦ שבת קודש כ"ג טבת ♦

א ובמר בן עלו משה ואהרן ואמרו לפרעה
פדנן אמר יי אלהא דישאל שלח ית עמי
ויחגון קדמי במדברא:

ה (א) וְאַחֵר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיֵּחָגּוּ לִי
בַּמִּדְבָּר:

ה"א וְאַחֵר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה
קְדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שִׁירָאוּ לְלֶכֶת (שמות רבה). וּבִסְיָנִי נִפְרַע לָהֶם: "וַיִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגְשׁוּ" – הַחֲזִירִם
לְאַחֲרֵיהֶם. אבן עזרא

בז ואמר פרעה שמא דיי לא אתגלי לי די
אקבל לממרה לשלחא ית ישראל לא
אתגלי לי שמא דיי ואף ית ישראל לא
אשלח:

(ב) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
אֲשַׁלַּח: אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

המשקל, הוא הנכון:
א ואחר. אחר שפשה אהרן את האותות,
באו שניהם אל פרעה. ואמרו לו שניהם. כי
השם הכטיחם ואנכי אהיה עם פיה ועם פיהו:
ויאמרו כה אמר ה'. וזה השם לא שמעו
פרעה, על בן הנזכיר אלהי ישראל. והשעם
עם ישראל לא יעקב לבדו: ויחגו לי במדבר.
לזכות וזכאים, כמו אסרו חג בעבותים. חגים
נקיפו:
ב ויאמר מי ה' אשר אשמע בקולו. שואל
הוא מי ה' שהוא האלהים. ומתשובת משה
שהשיב לו אחרי כן, נלמוד זה:

דבר עם ישראל לעולם, רק על ידי אהרן.
ובמותו היה כמו בן מליץ תחתיו אליעזר
בנו:
לא ויאמן. אחר ששמעו כי פקד ה' עמו,
כי הגיע הקץ האמור לאברהם: עניים. מגזרת
ענוי: ויקדו. מבצלי הפפל. כמו קדקד. על
משקל ויתמו ימי בכי אכל משה. ידמו באבן.
והאומרים כי הם מבצלי הנו"ן. מי יתן. וידמו
באבן. כי יסיפו שרשים שאינם בלשון הקדש
בעבור המשקל. והלא יראו כי רדו על משקל
בנו לכס בתים. והם שרשים, כי כל מה
שנוכל שלא נעשה שרשים רבים בעבור

כז ויאמר. לא היה מתנבא אהרן, כי אין
צדק. כי משה הוא השליח אל פרעה. ואהרן
היה שליח לפני זה אל ישראל, ומרים לנשים.
על בן אמר ואשלח לפניך את משה אהרן
ומרים: הר האלהים. הוא חורב:
כח ויגד. שלחו גם לישראל תחלה, ואת כל
האותות אשר צוהו לעשות לישראל תחלה.
ואח"כ אותות אחרים לפרעה:
כט וילך. הזקנים הם היוצאים בכל דור ודור,
כי לא יוכלו לדבר עם שש מאות אלף איש.
רק הזקנים ידברו להם:
ל וידבר. כי הוא המליץ, על בן משה לא

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי דִּיהוּדָאִי אֲתַגְלִי עֲלֵנָּא גִזִּיל
כַּעֲזָן מִהֲלַךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְנִדְבַח
קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵנָּא דְלָמָּא יַעֲרַעֲנָנָא בְּמוֹתָא אוֹ
בְּקִטּוּלָא:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ נִלְכָּה נָא דִּדְרָךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פִּן־יִפְגְעֵנוּ
בְּדֶבֶר אוֹ בַּחֲרִב:

כ"ג"א פֶּן יִפְגְעֵנוּ • פֶּן יִפְגְעֵךָ הָיוּ צָרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֲלֵא שֶׁחֲלָקוּ כְבוֹד לַמַּלְכוּת. פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרָה מְוֹת
הוּא. אבן עזרא

וַיֹּאמֶר לְהוֹן מִלְכָּא דְּמַצְרִים לְמָא מִשָּׁה
וְאַהֲרֹן תִּבְטְלוֹן יְת עֲמָא מַעֲבֻדְהוֹן אֲזִילו
לְפִלְחִנְכוֹן:

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לָכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם:

כ"ג"ב תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו • תִּבְדִּילוּ וְתִרְחִיקוּ אוֹתָם מִמַּלְאכְתָּם, שְׁשׁוּמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לְנוֹחַ מִן
הַמַּלְאכָה. וְכֵן (מִשְׁלִי ד') "פְּרַעְהוּ – אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א') "וְתַפְרִיעוּ כָּל־עַצְתִּי", (שְׁמוֹת לב') "כִּי פְרוּעַ הוּא",
נִרְחַק וְנִתְעַב. לָכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם • לָכוּ לְמַלְאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּכַתִּיבְכֶם, אֲבָל מַלְאכַת שְׁעָבוֹד מִצְרַיִם לֹא
הִיְתָה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לוֹי, וְתִדַּע לָךְ, שֶׁהָרִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצֵאִים וּבָאִים שְׁלֵא בְרִשׁוֹת. אבן עזרא

וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ הָא סִגְיָאִין כַּעֲזָן עֲמָא
דְּאַרְעָא וְתִבְטְלוֹן יְתֵהוֹן מִפְּלִחְנֵהוֹן:

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ הַנִּזְרָפִים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבַּתָם
אֹתָם מִסַּבְּלֹתָם:

כ"ג"ג הֵן רַבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ • שֶׁהַעֲבוּדָה מְטַלֵּת עֲלֵיהֶם וְאַתָּם מִשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסַּבְּלֹתָם, הֶפְסֵד גְּדוֹל הוּא
זֶה. אבן עזרא

וּפְקִיד פְּרַעְהָ בִּיּוֹמָא הַהוּא יְת שְׁלִטוֹנִין
דְּעֲמָא וְיֵת סְרִכּוּהִי לְמִימֵר:

(ו) וַיֵּצֵא פְרַעְהָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנְּגִשִּׁים בָּעָם וְאֶת־שִׁטְרוֹ
לֵאמֹר:

כ"ג"ד הַנְּגִשִּׁים • מִצְרַיִים הָיוּ, וְהַשּׁוּטְרִים הָיוּ יִשְׂרָאֵלִים. הַנְּגִשׁ, מְמַנָּה עַל כֹּהֵן שׁוּטְרִים. וְהַשּׁוּטְר, מְמַנָּה לְרֹדוֹת
בְּעוֹשֵׂי הַמַּלְאכָה. אבן עזרא

זֵלָא תוֹסַפּוֹן לְמִיתֵן תִּבְנָא לְעֲמָא לְמִרְמִי
לְבָנִין מִתְמַלִּי וּמִדְּקִמוּהִי אֲנוּן יִהְיוּ
וַיִּגְבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא:

(ז) לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תִּבְנִי לָעָם לְלַבֵּן הַלְבָּנִים בְּתִמּוֹל
שְׁלֹשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תִּבְנִי:

כ"ג"ה תִּבְנִי • אֲשׁוּבוּל־א, הָיוּ גּוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט. לְבָנִים • טִיּוּל־שׁ בְּלַע"ז, שְׁעוֹשִׂים מַטִּיט וּמִיבִשִּׁין אוֹתָן
בַּחֲמָה, וַיֵּשׁ שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. בְּתִמּוֹל שְׁלֹשָׁם • בְּאֲשֶׁר הָיִיתָם עוֹשִׂים עַד הַנֶּה. וְקִשְׁשׁוּ • וְלָקְטוּ. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

ד וַיֹּאמֶר מֶלֶת תַּפְרִיעוּ כְּמוֹ שְׁבוּשׁ. וְכִמּוּהוּ
בְּאִין חֲזוֹן פְּרַע עִם. וְכָלֵל בְּמִלַת לָכוּ
לְסַבְּלֹתֵיכֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. כִּי הֵם כְּגִיד כָּל
יִשְׂרָאֵל. כִּי אֵין סְבֻלֹתֵיכֶם כְּמוֹ עֲסָקִיכֶם. וְהַעֲד,
וְהַשְׁבַּתָם אוֹתָם מִסַּבְּלֹתָם:

ה וַיֹּאמֶר. אָמַר יִפְתָּ, כִּי פְרוּשׁ הֵן רַבִּים עִתָּה
עִם הָאָרֶץ שְׁלֵא נְחוּשׁ אִם יָבֵא דְבָר אוֹ חֲרִב
עֲלֵיכֶם, כִּי רַבִּים הֵם הַסּוֹבְלִים. וּלְפִי דַעֲתִי
שְׁפָרוּשׁוּ מִלְאכָה גְדוֹלָה אֲתָם מִבְּקָשִׁים
לְהַשְׁבִּית:

ו וַיֵּצֵא. הַנְּגִשִּׁים הֵם הַמִּצְרַיִים. וְשׁוּטְרֵי הָעָם
הֵם מִיִּשְׂרָאֵל:

ז לֹא תֹאסְפוּן. כְּתוּב בְּאֵל"ף וְהַמְנַהֵג לְהִיּוֹתוֹ

בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין הָרִי סִינִי לְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל.
וְשֵׁם יִזְבָּחוּ, בְּכַתוּב תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל
הָהָר הַזֶּה. וְעוֹד, וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר.
גַּם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה בְּחִישַׁת עֲמֶלֶק, בְּהָר סִינִי
הוּא. כִּי כְתוּב וַיִּחַנּוּ בְּרַפִּידִים, וְשֵׁם כְּתִיב
הִנְנִי עוֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצּוּר בַּחֲרִיב. וּבְכַבֵּא
הָאֲרֵבָה נִתֵּן רְשׁוּת לְקַצֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּלְכוּ לִזְבוּחַ.
וּבְכַמַּת חֲשׁוֹף נִתֵּן רְשׁוּת לְלַכֵּת בָּלֶם, רַק הַמִּקְנֵה
שְׁלֹחֶם לֹא לָךְ עִמָּהֶם. וְכִרְאוֹתָם שְׂבֵא הַדְּבָר
וְהַכָּה הַכּוֹרִים, אֲזַ נִתְבָּרְרוּ לָהֶם דְּבָרֵי מֹשֶׁה
פֶּן יִפְגְעֵנוּ בְּדֶבֶר. עַל כֵּן אָמְרוּ בְּלִנּוּ מִתִּים,
וְגִרְשׁוּ אוֹתָם הַמִּצְרַיִם לְלַכֵּת לִזְבוּחַ, גַּם
הַשְׂאִילוּם:

ג וַיֹּאמְרוּ. זֶה הַשֵּׁם הוּא אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שֶׁהָיוּ
יודֵעִים, וְהוּא אֲבָרְהָם הַנִּקְרָא עֲבָרִי. וְיִצְחָק
בְּנוֹ. וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו. בְּאֲשֶׁר אָפְרַשׁ בְּפִסְוִק כִּי
תִקְנָה עֶבֶד עֲבָרִי: וַיֹּאמְרוּ. מֶלֶת נִקְרָא כְּמוֹ
נִקְרָא נִקְרָאֲתִי בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ, וְהוּא כְּשַׁעַם פְּגִיעָה.
וְהַנָּה פְּרִשׁ לוֹ לְמָה הֵם חֲזִבִּים לְחוּג, פֶּן יָבֵא
דְבָר אוֹ חֲרִב: מֶלֶת פֶּן יִפְגְעֵנוּ. כּוֹלֵלֵת אֲנַחְנוּ
יִשְׂרָאֵלִים. גַּם אֲתָה פְרַעְה עִמָּנוּ וְכָל הַמִּצְרַיִים.
וְכִרְאוֹת פְּרַעְה שְׂבֵא הָעֲרִב וְאֲכָל מִצְרַיִים
רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב יִשְׁלַח בָּהֶם עֲרוֹב וַיֹּאכְלֵם,
אֲזַ אָמַר לָכוּ זָכְחוּ לֹאֲלֵהֵיכֶם בְּאָרֶץ. וּמֹשֶׁה
הִשְׁבִּיבוֹ לֹא נִכְוֵן לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּאָרֶץ. רַק דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר יִרְחָקוּ. וְזֶה הַמְּרַחֵק הוּא

ח וְהָיָה סִכּוּם לִבְנֵי אֱדֹן עֲבָדִין מִתְמַלֵּי
וּמִדְקֻמוֹהֵי תַמְנוּן עֲלִיהוֹן לֹא תִמְנְעוּן מִיָּנָה
אַרְי בְּטָלְנִין אֲנוּן עַל כֵּן אֲנוּן צֹחִין לְמִימַר
גִּיּוֹל נִדְבָח קָדָם אֱלֹהֵנָא:

(ח) וְאֶת־מִתְכַּנֶּת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שְׁלֹשׁ
תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם עַל־פִּן הֵם
צֹעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ:

טז"א וְאֶת מִתְכַּנֶּת הַלְבָּנִים • סִכּוּם חֲשָׁבוֹן הַלְבָּנִים שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כְּשֶׁהָיָה הַתֵּכֶן נֶתָן לָהֶם, אוֹתוֹ סִכּוּם
תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עֵתָה לְמַעַן תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עֲלֵיהֶם. כִּי נִרְפִים • מִן הָעֲבוּדָה הֵם, לִכְךָ לָבֶם פֹּנָה אֶל הַבְּטָלָה
וְצוֹעֲקִים לֵאמֹר: גִּלְכָּה וגו'. מִתְכַּנֶּת • וְתֵכֶן לְבָנִים, וְלוֹ נִתְכַּנּוּ עֲלִילוֹת, אֶת הַפֶּסֶף הַמִּתְכַּן – כֵּלָן לְשׁוֹן חֲשָׁבוֹן הֵם.
נִרְפִים • הַמְּלָאכָה רְפוּיָה בִּידָם וְעֹזוּבָה מֵהֶם וְהֵם נִרְפִים מִמֶּנָּה, רַטְרִי"ש בְּלַע"ז. אבן עזרא

(ט) תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֶל־יִשְׁעוֹ
בְּדִבְרֵי־שֹׁקֶר:

טז"ב וְאֵל יִשְׁעוֹ בְּדִבְרֵי שֹׁקֶר • וְאֵל יִהְיֶה וַיִּדְבְּרוּ תְּמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: גִּלְכָּה נִזְבַּחַה", וְדוֹמָה לוֹ: "וְאִשְׁעָה
בְּחִקֵּי תְּמִיד". לְמַשָּׁל וְלִשְׁנִינָה, מִתְרַגְּמִין וְלִשְׁוֹעִין, וַיִּסְפֹּר, וַאֲשַׁתְּעִי. וְאֵי אֶפְשָׁר לוֹמַר "יִשְׁעוֹ" לְשׁוֹן "וַיִּשְׁעֵה ה'
אֶל הַכֵּל וגו' וְאֵל קִין וְאֵל מִנְחֹתוֹ לֹא שַׁעַה", וְלִפְרֹשׁ "אֵל יִשְׁעוֹ", אֵל יָפְנוּ, שְׁאֵם־כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "וְאֵל יִשְׁעוֹ
אֶל דִּבְרֵי שֹׁקֶר", אוֹ "לְדִבְרֵי שֹׁקֶר", כִּי כֵן גִּזְרַת כָּלָם: "יִשְׁעָה הָאָדָם עַל עוֹשֶׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שַׁעַה עַל־קֹדֶשׁ
יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעָה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת", וְלֹא מִצְאֵתִי שְׁמוֹשׁ שֶׁל בִּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אֲבָל אַחֵר לְשׁוֹן דְּבוּר,
כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדִבְרֵי, נוֹפֵל לְשׁוֹן שְׁמוֹשׁ בִּי"ת, כְּגוֹן: "יִתְנַדְּבְרִים בָּךְ", (במדבר יב) "וַיִּתְנַדְּבְרוּ מְרִימָה וְאַהֲרֹן
בְּמִשְׁחָה", (זכריה ד) "הַמֶּלֶאךָ הַדֹּבֵר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וַאֲדַבְּרָה בַּעֲדֵיתְךָ", אֵף כָּאֵן: "אֵל יִשְׁעוֹ בְּדִבְרֵי
שֹׁקֶר", אֵל יִהְיֶה נִדְבָרִים בְּדִבְרֵי שְׁוֹא וְהִבְאִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (הויסיוס כ"ד תמוז – מתוך 'התקשרות')

תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ וְאֵל יִשְׁעוֹ בְּדִבְרֵי שֹׁקֶר (ה, ט)
הַרְבֵּי ה'צִמְחֵצֶדֶק' אָמַר:

לְחִסִּיד שְׁהוּא 'פְּנִימִי', הִנֵּה בִקְשַׁת בְּרָכָה מִהַרְבֵּי בַעֲנִינֵי עֲבוּדַת הַבּוֹרָא – הִיא בְּבַחֲיִנַת "וְאֵל יִשְׁעוֹ גו'", כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת "תִּכְבֵּד
הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ". אבן עזרא

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם וַיִּשְׁטְרוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר פֶּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תִּבְּן: אבן עזרא

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּן מֵאִשֶּׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע
מִעֲבַדְתְּכֶם דָּבָר:

טז"ג אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּן • וַצִּרִיכִים אַתֶּם לִילֵךְ בְּזִרְיוֹת. כִּי אֵין נִגְרַע • דָּבָר, מִכָּל סִכּוּם לְבָנִים שֶׁהָיִיתֶם
עוֹשִׂים לְיוֹם, בַּהֲיוֹת הַתֵּכֶן נֶתָן לָכֶם מִזְמָן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

כִּינִי, וְשִׁנְיָהֶם מִתְחַלְפִּין כִּינִי"ד. וּמִנְהַג בּוֹנֵי
עַפְרָה, לְעֶרֶב עֲמוֹ תִּבְּן אוֹ קֵשׁ שִׁעְמִידִנוּ: לְלִבָּן
מִגִּזְרַת לְבָנָה. וּבִנְיָן הַלְבָּנִים חֹזֵק מִהֶאֱבָנִים,
כִּי בִנְיָן הָעֶפֶר זִיקָהוּ הַמִּים, וּבִנְיָן הָאֲבָנִים
זִיקָהוּ הָאֵשׁ. וְכֵן כְּתוּב, וַתְּהִי לָהֶם הַלְבָּנָה
לְאֹכֶל וַתִּחְמַר הִנֵּה לָהֶם לַחֲמֹר. וְדַע כִּי יֵשׁ
שְׁמוֹת לֹא יִשְׁתַּנוּ מִמַּעַלְתָּם בְּאַתְנַח אוֹ בְּסוֹף
פְּסוּק, בְּבַעֲלֵי קִמְצָן קִטָּן. כְּמוֹ סֶפֶר. וּבְבַעֲלֵי
פֶתַח קִטָּן כְּמוֹ צֶדֶק. וְהִנֵּה כֵן תִּבְּן, וְטַעֲמָה
לֹא נִדְעָה, רַק כִּכָּה נִמְצְאוּ: וְקִשְׁשׁוּ. מִגִּזְרַת
קֵשׁ מִבְּעֲלֵי הַפֶּסֶל:

ח וְאֶת מִתְכַּנֶּת. כְּמוֹ תִּכְּן דָּבָר יְדוּעַ:
ט תִּכְבֵּד אָמַר הָאָדָם כִּי אֵל יִשְׁעוֹ. כְּמוֹ אֵל
יִשְׁעוֹ. וְהַנִּיּוֹן חֶסֶר כְּחֶסֶרוֹנוֹ מִמֶּלֶת תַּת פְּחָדָךְ.
וְלֹא תִאֲכָה וְלֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַחֹלָם
הָאוֹמֵר כִּי שְׂרָשׁוֹ תַּת, בְּעִבּוּר שְׁנִמְצָא תַּתָּה
לִי עֵרָךְ. חֲשַׁב כְּמוֹ שֶׁתָּה עֲוֹנוֹתֵינוּ לְנִגְדָךְ.
וְהִנֵּה לֹא יוֹכֵל לִכְחַשׁ כִּי הִתִּי"ו הִשְׁנִי בְּמִלַּת
תַּתָּה לִנְכַּח, וְהִתִּי"ו שֶׁל עֶקֶר מוֹבִלְעָה בְּדִגְשׁ.
אֵע"פ שֶׁהִתִּי"ו רָאוּי לְהִדְגֵּשׁ. כִּתְי"ו וְהִשְׁבַּתִּי
חִיָּה רָעָה. אִם כֵּן יוֹמֵר טוֹב שֶׁהָיָה הַנִּיּוֹן
מִבְּלַע כְּהַתְּבַלַּע הַנִּיּוֹן בְּתִי"ו אֲמַתוֹ. כִּי הִנֵּה

י וַיֵּצְאוּ. מֵאֲרֻמֵּן הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם הַעוֹבְדִים:
יא אַתֶּם מֵאִשֶּׁר תִּמְצְאוּ. קְרוֹב אוֹ רְחוֹק:

(יב) וַיִּפֶּן הָעָם בְּכַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַחֲבֹן:
 כ"ג"א לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַחֲבֹן • לְאַסֹּף אֲסִיפָה, לְלַקֵּט לָקֵט לְצַרֵּף תָּכֵן הִטִּיט. קֶשׁ • לָשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׂדֵכֶר הַמִּתְפַּזֵּר
 הוּא וְצָרִיף לְקוּשָׁשׁוֹ, קְרוּי קֶשׁ בְּשָׂר מְקוּמוֹת. אבן עזרא

(יג) וַהֲגַגְשִׁים אָצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
 כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַחֲבֹן:
 יג וְשִׁלְטוֹנֵי דַחְקִין לְמִימְרָא אֲשִׁלִּימוּ
 עוֹבְדֵיכֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהִוִּיתֹן
 עֲבָדִין פִּד אֲתִיָּהֵב לְכֹן תְּכָנָא:

כ"ג"ב אָצִים • דוֹחֲקִים. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֲשָׁבוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כָּלוּ בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּהִיּוֹת הַחֲבֹן
 מוֹכֵן! אבן עזרא

(יד) וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשֵׁי פִרְעֹה
 לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָּלִיתֶם חֲקֶכֶם לְלֶבֶן כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁ
 גַּם־תָּמוֹל גַּם־הַיּוֹם:
 יד וְיִלְקוּ סְרָכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מִנִּיאוּ עֲלִיהֶוֹן
 שְׁלִטוֹנֵי פִרְעֹה לְמִימְרָא דִּין לֹא אֲשִׁלְמִתֹּן
 גְּזַרְתְּכוֹן לְמִרְמֵי (לְכֹנִי) כְּמִאֲתָמְלִי
 וּמִדְּקִמּוּהִי אַף תְּמַלִּי אַף יוֹמָא דִּין:

כ"ג"ג וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ, וְחֲסִים עַל חֲבָרִיהֶם מִלְּדַחְקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מְשִׁלִּימִין הַלְבָנִים
 לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרַיִם, וְהָיָה חֶסֶר מִן הַסְכּוּם, הָיוּ מְלַקִּין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דַחְקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָף זָכוּ
 אוֹתָן שׁוֹטְרִים לְהִיּוֹת סִנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲסִפָּה־לִּי שְׂבָעִים אִישׁ
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שִׁדְעָתָה הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זָקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרֵיוֹ. וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •
 אֲשֶׁר שָׁמוּ נִגְשֵׁי פִרְעֹה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מִדּוּעַ וְגו'". לָמָּה "וַיָּכּוּ"? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מִדּוּעַ
 לֹא כָּלִיתֶם גַּם תָּמוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֵק הַקְּצוּב עֲלֵיכֶם לְלֶבֶן כְּתָמוֹל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹפְנֵי אֲתָמוֹל? וְהוּא הָיָה
 בְּהִיּוֹת הַחֲבֹן נִתֵּן לָהֶם. וַיָּכּוּ • לָשׁוֹן וַיִּפְעֲלוּ, הָכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנוֹגְשִׁים הַכּוּם. אבן עזרא

(טו) וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲקֹוּ אֶל־פִּרְעֹה לֵאמֹר
 לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ: אבן עזרא

(טז) תָּכֵן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה
 עֲבָדֶיךָ מַכִּים וְחַטָּאת עֲמֹךְ:
 טו תְּכָנָא לֹא מִתִּיָּהֵב לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנֵיךָ אֲמָרִין
 לָנָא עֲבִידוּ וְהָא עֲבָדֶיךָ לָקֹו וְחִטָּו עֲלִיהֶוֹן
 עֲמֹךְ:

כ"ג"ד וּלְבָנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ • הַנוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבָנִים כְּמִנֵּי הָרָאשׁוֹן. וְחַטָּאת עֲמֹךְ • אֵלוּ הָיָה
 נִקְוֶה פִּתְחָה, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דְּבִיק, וְדָבָר זֶה חַטָּאת עֲמֹךְ הוּא. עֲכָשִׁיו שֶׁהוּא קָמָץ – שֵׁם דְּבָר הוּא, וְכָף פְּרוּשׁוֹ:
 וְדָבָר זֶה מְבִיא חַטָּאת עַל עֲמֹךְ, כְּאֵלוּ כְּתוּב "וְחַטָּאת לַעֲמֹךְ", כְּמוֹ: (רִית א) "כְּבִאנָה בֵּית לָחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית
 לָחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה. אבן עזרא

(יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים גִּלְכָּה
 נִזְבַּחְתָּ לַיהוָה: אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

ה' בתי"ו. ואין צורך לשום דגש בטי. וכמוהו,
 וקראת אהבם הרעה. והעם במקום הזה לשון
 גקבה. כמו העם אשר בקרבה יושבת לבטח.
 מדוע שובבה העם הזה. והשעם כי החטא
 יהיה עליה. וכנו דרך מוסר כי החטא יהיה
 על שמו. וכמוהו, והייתי אני ובני שלמה
 חטאים. ואוביניו לעגנו למו ונימירו את
 כבודם:

יז וַיֹּאמֶר. לא העלילו דבריהם כי הוא מתאמר
 בְּחֶזֶק לְבוֹ:

להוסיף גם פירשתי. והנה תמול הוא היום
 שעשה משה האותות לעיני העם ולא התעסקו
 בעבודתם. גם היום שבא משה ואהרן אל
 פרעה. וכן כתוב, ויצו פרעה ביום ההוא:
 טו למה תעשה כהלעבדיך. שלא היה מנהגך
 לעשות כן:

טז ומלת וחסאת פעל עבר, והי"ו השיבו
 לעתיד כמשפט. כי היא כמו וחסאתה. וכאשר
 העלימו האלף באשר היא במלת חטא, ולא
 יוכלו לשום נעלם אחר אל"ף, על כן החליפו

כי אין נגרע. תאר, על כן הוא קמוץ,
 כמשפט:

יב ונפץ. פעל יוצא, והפעל פרעה שהצריכם
 להפיץ: לתבן. תחת תבן. כמו והחמר היה
 לחמר:

יג והנוגשים אצים. פעל יוצא. במלת שב
 וכמלת מש, שימצא פעם יוצא ופעם עומד:
 וטעם לאמר. לאמר להם: דבר יום ביומו.
 כמו מדי חדש בחדשו:

יד ויכו וגו'. עלהם. על בני ישראל. וטעם

(יח) וְעַתָּה לָכוּ עִבְדֵי וְתָכֵן לְאִי־נַתַן לָכֶם וְתָכֵן לְבָנִים
 יח וְכַעַן אֲזִילוּ פָלְחוּ וְתִבְנֶא לֹא יִתִּיב לָכוֹן
 וְסָכוּם לְבִנְיָא תַתְּנוּן:
 תַתְּנוּ:

הש"י ◀ וְתָכֵן לְבָנִים • חֲשׁוֹבוֹן הַלְבָנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֵת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְנוֹי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעִנְיָן: "וַיִּצְוּרוּ וַיִּמְנוּ
 אֵת הַכֶּסֶף". אבן עזרא

(יט) וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־
 יט וַחֲזוּ סָרְכֵי כְּנִי יִשְׂרָאֵל יִתְהוֹן כְּכִישׁ
 לְמִימָר לֹא תִמְנְעוּן מִלְּבָנִיכוֹן פִּתְגָם יוֹם
 בְּיוֹמָה:
 תִּגְרְעוּ מִלְּבָנִיכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ:

הש"י ◀ וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי כְּנִי יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרֵיהֶם הַנִּדְרִים עַל יָדָם. בְּרַע • רָאוּ אוֹתָם בְּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת אוֹתָם,
 בְּהַכְפִּידָם הָעֲבֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגו'". אבן עזרא

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נָצְבִים לִקְרֹאתָם
 כ וַעֲרְעוּ יְת מֹשֶׁה וְיֵת אַהֲרֹן קִזְמִין
 לְקַדְמוֹתָהוֹן בְּמַפְקָהוֹן מְקַדָּם פְּרַעַה:
 בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרַעַה:

הש"י ◀ וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מֹשֶׁה וְאֵת אַהֲרֹן וְגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כָּל נָצִים וְנָצְבִים, דָּתָן וָאֶבִּירָם
 הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וְצִאוּ נָצְבִים". אבן עזרא

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
 כא וַאֲמָרוּ לַהוֹן יִתְגַּלִּי יִי עֲלִיכוֹן וַיִּתְפָּרַע דִּי
 אֲבִאֲשִׁתּוֹן יֵת רִיחָנָא בְּעִיגֵי פְרַעַה וּבְעִיגֵי
 עֲבֹדָהּ לְמַתָּן חֲרָבָא בִּידֵיהוֹן לְקַטְלוֹתָנָא:
 חֲרַב בִּידָם לְהַרְגָנוּ: אבן עזרא

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה
 ככ וְתִב מֹשֶׁה קָדָם יִי וַאֲמָר יִי לְמָא
 אֲבִאֲשִׁתָּא לְעִמָּא הָדִין וּלְמָא דְּנָן שְׁלַחְתָּנִי:
 לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

הש"י ◀ לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֵּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשִׁלְחָתָנִי (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חלק ו, עמ' 39 – מוֹתֵד 'הַתְּקַשְׁרוֹת')

לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה (ה, כב)

מֹשֶׁה רִבְנוּ לֹא בָא בְטָרוֹנָא כְּלָפִי שְׁמִיָּא חֲסִי־וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה", אֲלֵא בְקֶשׁ לְהִבִּין אֵת סִבַּת הַדָּבָר.
 פִּי דִרְגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חֲכָמָה. וּמִכֵּיִן שֶׁהַקֶּב"ה בָּחַר בּוֹ לְהִיּוֹת מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צְרִיכָה לְהִיּוֹת
 בְּצוּרָה שְׂכָלִית וְהִגִּיוֹנִית. מִשּׁוּם כִּי הִיְתָה שְׂאֵלָתוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה" חֲלָק מִמּוֹלֵי שְׁלִיחוּתוֹ – הוּא בְקֶשׁ לְהִבִּין אֵת סִדֵּר וְתִהְלִיף
 הַגְּאוּלָּה בְּשִׁקְל וְהִגִּיוֹן.

אָמַר לוֹ הַקֶּב"ה: "הָעֲבֹדָה לֹא הִרְהֵרוּ אַחֲרַי, וְאֵתָה אֲמַרְתָּ לָמָּה הִרְעַתָּה". גַּם בְּשִׁקְל וּבְחֲכָמָה צְרִיף לְהִיּוֹת מְרַגֵּשׁ הַבְּטוּל וְהָאֲמוּנָה
 הַפְּשׁוּטָה שֶׁלִּמְעַלָּה מִן הַשִּׁקְל, וְלֹא תִמִּיד יֵשׁ מְקוֹם לְשִׂאֲלוֹת וְחִקְרִירוֹת. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

אחת תחת חֲבָרָתָה, כְּמוֹ וּמִתּוֹק הָאוֹר. וְרַבִּי
 מְרִינוֹס אָמַר שֶׁאֲנוּ נִמְאָסִים וְנִבְאָשִׁים בְּעִיגֵי
 בְּרִיחַ רַע:

כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה. הִנֵּה שְׂאֵלָה אַחֵר שֶׁהָשִׂם
 הוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, וְאֲנִי יִדְעִתִּי כִּי לֹא
 יִתֵּן אֹתָכֶם מִלֵּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה
 כָּל הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ, אִם כֵּן לָמָּה יִתְרַעַם
 מֹשֶׁה לומר לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, וְהִצֵּל לֹא הִצִּילָתָּ.

כֵּן בְּלָעָם אָמַר כִּי כְּמוֹהוּ, יָבִיא אוֹתוֹ אֶל פֶּתַח
 אֶהֱל מוֹעֵד. וּלְפִי דְעִתִּי שֶׁהִכְתֵּן צִוְּהוּ לְהִבְיָאוּ:
 כ וַיִּפְגְּעוּ. תִּחְסַר מֵלֵת וְהֵם הָיוּ נָצְבִים. וְכְמוֹהוּ
 וּפְרַעַה חוֹלָם, הִנֵּה חוֹלָם. וְהִנֵּה הִנֵּה עוֹמֵד
 עַל הַיָּאָר. וְרַבִּים כְּכָה:

כא וַיֹּאמְרוּ יִרְא ה' • חֲמִסָּנוּ שֶׁהוּא עֲלֵיכֶם.
 וְדַע כִּי הַחֲמִס הַמְרַגֵּשׁוֹת מִתְחַבְּרוֹת בְּמִקְוֶם
 אֶחָד לְמַעַלָּה מִהַמָּצֵחַ. עַל כֵּן אָמַדוּ הַרְגֵּשָׁה

יח וְעַתָּה לָכוּ עִבְדֵי. אָמַר לְשׁוֹטְרִים, גַּם הֵם
 חֲכָבִים לְעִבּוֹד:

יט וַיִּרְאוּ. זֶה הַפְּסוּק דְּבַק בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים
 אַחֲרָיו, כִּי רָאוּ נִפְשָׁם בְּצָרָה בְּעָבוּר שֶׁאָמַר
 לָהֶם פְּרַעַה לֹא תִגְרְעוּ מִלְּבָנִיכֶם דְּבִרְיוֹם יוֹם
 בְּיוֹמוֹ, וּפְגַעוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהִתְרַעְמוּ עֲלֵיהֶם.
 וּמֵלֵת אוֹתָם כְּמוֹ נִפְשָׁם וְעִצָּמָם. וְכְמוֹהוּ, וַיִּרְעוּ
 הַרוּעִים אוֹתָם. וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִיָּא. וְרַבִּי יְהוֹדָה

(בג) וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הָרַע לָעַם הַזֶּה וְהֵצֵל לֹא־הֵצֵלְתָּ אֶת־עַמִּי:
 כג וּמֵעֵדֶן עָלִיתָ לָּאת פְּרַעֲהַ לְמַלְלָא בְּשִׁמְךָ
 אֲבָאֵשׁ לְעַמָּא הַדִּין וְשׁוֹבָא לֹא שׁוֹבָתָא יְתָ
 עַמִּי:

כ"ג"א הרע • לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו: אבאש. אבן עזרא

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵּרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
 לְפְרַעֲהַ כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם
 מֵאֶרְצוֹ:
 א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כֵּעֵן תַּחֲזִי דְאֶעֱבֹד לְפְרַעֲהַ
 אֲרִי בִידָא תְּקִיפָא וְשִׁלְחִנֹן וּבִידָא תְּקִיפָא
 יְתַרְכְּנִין מֵאֶרְעָה: ס ס ס

כ"ג"א עתה תראה וגו' • (סנהדרין קיא) הרהרתי על מדותי, לא באברהם שאמרתי לו: (בראשית כא) "כי ביצחק יקרא לך זרע", ואחר כך אמרתי לו: העלהו לעולה, ולא הרהר אחר מדותי, לפיכך: "עתה תראה", העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבועה אמות, כשאביאם לארץ. כי ביד חזקה ישלחם • מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם. וביד חזקה יגרשם מארצו • על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צדה, וכן הוא אומר: "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'":

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 242)

וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ (ו, א) יש לפרש בדרך רמז ולחידודא, שעל ידי למווד 'יד החזקה' של הרמב"ם נזכה לצאת מן הגלות. שהרי רז"ל אמרו "אין הגליות מתפנסות אלא בזכות המשיניות", שהן הלכות פסוקות, ואף ספר היד' הוא הלכה פסוקה. אבן עזרא
 קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשמו"ת נרפסה בעמ' קסב

אבן עזרא על התורה

התשובה חשב משה כי מעת דברו אל פרעה יקל מעליהם עלם. והנה הוא הכביד העבודה עליהם. וטעם למה הרעתה. הפך מה שאמרתי ראה ראיתי את עני עמי. וארד להצילו מיד מצרים. ולמה זה שלחתי. להרע לישראל.
 והנה לא מצאתי תשובה להשיב לשוטרים: כג ומאז. מהיום שדברתי אליו, אז הכביד עלם עליהם, באשר הוא כתוב ויצו פרעה ביום ההוא. והטעם להצילא הצלת, וזה שחשבתי שיחל פרעה להקל מעליהם ותחל
 להצילם. ומלת הרע לעם הזה פעל יוצא, כמו הרעו מאבותם:
 א וַיֹּאמֶר עֲתָה תֵּרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲהַ
 עַל מִצְרַיִם, אֲזַי יְרוּיִם לָהֶם מֵעַט, כְּאֲשֶׁר אֶפְרֹשׁ
 עוֹד:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג	יום ראשון - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז
יום חמישי - כ"א טבת מפרק קד עד סוף פרק קה	יום שני - י"ח טבת מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שישי - כ"ב טבת מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שלישי - י"ט טבת מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ"ג טבת פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

יום ראשון י"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו:

בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מיד שעולה לו מהלב למח
 איזו טינא ושנאה חס ושלום, - לזולת, או איזו קנאה או כעס
 או קפידא ודומיהן - אינו מקבל כלל במוחו וברצונו. - שירצה
 להרהר בהן, ואדרבה, המח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות
 ההפך ממש, - ממה
 שדורש הרגש שבלבו:
 להתנהג עם חברו במדת
 חסד, - חזת בניגוד לרגש
 השנאה או הכעס - הנובע
 ממדת ה"גבורה" - שיש
 בלבו כלפי הזולת - יתיחס
 אליו במדת החסד, וחסד
 יתרה מודעת לו -
 להראות לו אהבה מיוחדת,
 עד לסבל ממנו עד קצה
 האחרון, ולא לכעס חס
 ושלום, - על מי שהוא
 סובל ממנו, וגם שלא
 לשלם לו כפעלו חס
 ושלום, - גם לא לעשות
 זאת שלא מתוך כעס, אלא
 אדרבה לגמל לחיבים -
 כנגדו, טובות, כמו
 שכתוב בזהר¹⁰¹, לקד
 מיוסף עם אחיו: -
 שבמקום היסורים שגרמו לו
 - שילם להם בטובות, הרי
 שגם בדברים ש"בין אדם
 לחבירו", אין ה"בינוני" נותן
 לרע שבלבו לבוא לידי
 ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.
 מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית
 ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא עושה, אינו
 מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר
 בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של
 הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכולתו להעלות
 תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון
 לכל יהודי להתעלות - כדאי להוסיף מה שהרבי מזהר¹⁰² צ"ע
 מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה
 - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם
 שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא
 תורה; ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה,
 כבן לפני אביו.

רק שלזה מועיל הרשימו במוחין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם
 אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה,
 ויראת ה' ואהבתו המסתרת בכלל ה'מני, - שבלבו, הן עזרות
 לו, להתגבר ולשלט על הרע הזה - של הנפש הבהמית, המתאווה
 תאוה, שלא להיות לו
 שליטה וממשלה בעיר -
 שלא תהיה לרע שליטה
 וממשלה בגוף, להוציא
 תאוותו מבין אל הפעל -
 בפועל ממש. להתלבש
 באברי הגוף. ואפילו במח
 לבדו, להרהר ברע, אין לו
 שליטה וממשלה להרהר
 חס ושלום ברצונו
 שבמוחו, - מה שעולים בו
 הרהורים רעים, אין זה מפני
 שהוא רוצה לחשוב בהם, כי
 אם מפני שלבו נודה עדיין
 אחרי תענוגי העולם, נופלות
 ממילא במוחו מחשבות -
 תאוה אלה, שלא ברצונו,
 שיקבל ברצון חס ושלום
 תרהור זה הרע העולה
 מאליו מהלב למח כנוצר
 לעילי, - הרי, שגם על
 המוח בלבד, אין שליטה
 ל"רע" של הנפש הבהמית,
 אלא מיד בפעולתו לשם, -
 משעולה ההרהור במוחו,
 דוחהו בשרתו ידים, - הוא
 דוחה את ההרהור כדור ואינו נותן לו מקום כלל במוחו,
 ומסיח דעתו מיד שנוצר שהוא תרהור רע, ואינו מקבלו ברצון
 אפילו להרהר בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות
 לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך
 ב"בינוני", וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו חס ושלום, או
 אפילו לדבר בו, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כי המתהרהר
 - ההרהור עבירה, ברצון נקרא רשע באותה שעה, - ואילו,
 והבינוני אינו רשע אפילו שעה אחת לעולם. - הרי, שמן ההכרח
 לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר,
 שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים
 שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וגם - כך
 הדבר, בדברים שבין אדם לחברו, - אין הוא נותן שמדה רעה
 שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או

יום שני י"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יח, פרק יג וזוה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

ליקוטי אמרים

1 פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן
2 שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא
3 תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים
4 ב"בינוני" על-ידי הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים
5 מצוות.
6 וזוה יובן לשון מאמר
7 רז"ל: "בינונים – זה וזה
8 שופטין" [פרוש, יצר טוב
9 ויצר הרע], – היצר-הטוב
10 והיצר-הרע משמשים
11 שניהם כשופטים, ומשמיעים
12 דעתם ב"בינוני". והגמרא
13 מביאה ראיה לכך: דְּתַנִּיב:
14 "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אָבִיו
15 לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נִפְשׁוֹ", –
16 "שופט" לשון רבים, שני
17 שופטים באדם, היצר-הטוב
18 והיצר-הרע. על-כל-פנים,
19 ביחס ל"בינונים" משתמשים
20 חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה
21 שופטין" – ולא אמרו "זה
22 וזה מוֹשְׁלִים" חס ושלום,
23 שכן, אם נפרש כפירוש
24 הפשוט, ש"בינוני" הוא מי
25 שיש בו מחצית מצוות
26 ומחצית עבירות, הרי

27 ששניהם, גם היצר-הטוב וגם היצר-הרע, מושלים בגופו של
28 ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי
29 כדי לעבור עבירה, על היצר-הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי
30 מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" –
31 כפי שיוסבר להלן: כִּי בִּשְׁנֵי אִיּוֹ שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה לִיצֵר הָרַע
32 בְּ"עֵיר קְטָנָה", – הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין
33 היצר-הטוב ליצר-הרע, אֵפֶלּוּ לִפִּי שְׁעָה קָלָה – ובאיזה זמן שהוא,
34 נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נִקְרָא רָשָׁע
35 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. – והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אֵלֶּא הִיצֵר
36 הָרַע אֵינּוּ רַק עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלָה כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדִין הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ
37 בְּמִשְׁפָּט, – ולא שיש לו שליטה על הגוף, וְאִתְּעַלְפִּי-בֶן יִכּוֹל
38 לְהוֹיֹת שְׁלֵא יִהְיֶה פֶּסֶק הִלְכָּה בָּהּ לְמַעֲשֶׂה, – כדעתו של שופט
39 זה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדִין הַחֹלֵק עָלָיו, וְצִרִיף לְהַכְרִיעַ
40 בִּינִינָהּ, וְהִלְכָּה בְּדַבְרֵי הַמִּכְרִיעַ. בָּהּ – אותו דבר במאבק המתנהל
41 בין היצר-הטוב לבין היצר-הרע ב"בינוני": הִיצֵר הָרַע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ
42 בְּחִלָּה הַשְּׁמָאִלִי שְׁבֻלָּה, – הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת

43 השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, וּמַהֲלֵב עוֹלָה לְמַח לְהַרְהֵר
44 בו, – עליה זו מהלכ למוח באה בדרך ממילא. שכן, כשמתעוררת
45 תאוה בלב, מתהווים ממילא ההרהורים במוח, וּמִיָּד – עם עליית
46 ההרהורים במוח, חוֹלֵק עָלָיו הַשׁוֹפֵט הַשְּׁנִי שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית
47 שְׂבֻמָּה, הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחִלָּה
48 הִימְנִי שְׂבֻלָּה מְקוֹם מִשְׁכַּן
49 הִיצֵר טוֹב, – ב"חלל" הימני
50 שבלב, מתגלה היצר-הטוב,
51 המדות של הנפש האלקית.
52 היצר-הטוב נאבק עם היצר
53 הרע, שלא לתת מקום
54 למימושה של התאוה,
55 "דעתו" של היצר-הטוב היא,
56 שכל הכוחות והאיברים של
57 הגוף, צריכים להינצל
58 בענינים של קדושה בלבד.
59 וְהִלְכָּה בְּדַבְרֵי הַמִּכְרִיעַ,
60 הוּא הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
61 הַעֲזָרוֹ לְהִיצֵר טוֹב, –
62 שיהיה בכוחו להתגבר על
63 היצר-הרע, בְּמִאֲמָר רז"ל:
64 "אֵלֶּמְלָא הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
65 הוּא עֲזָרוֹ – לִיצֵר-הַטּוֹב,
66 אֵין יִכּוֹל לוֹ". – ליצר-הרע
67 המתגבר באדם מדי יום.
68 וְהַעֲזָר, – שהקב"ה עוזר

69 ליצר-הטוב, הוּא: הִיא הַתְּאֵרָה שְׂמֵאִיר אֹרֶךְ ה' עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,
70 לְהוֹיֹת לָהּ יִתְרוֹן וְשְׁלִיטָה עַל סְכָלוֹת הַכֶּסֶל וְיִצֵר הָרַע, בִּיתְרוֹן
71 הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, בְּנִזְכָּר לְעִיל. – בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור
72 דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך
73 נדחה הרבה מזה"סכלות" ומחושך של היצר-הרע, לעומת מעט
74 מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית – בכך מתבטאת עזרתו של
75 הקב"ה ליצר-הטוב. בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר
76 הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל
77 העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי
78 המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך?" "וגם: אם
79 יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה
80 ובטוב לבב?" – מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם
81 ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב
82 עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא
83 ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן
84 שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". אֵךְ מֵאַחַר שֶׁהָרַע

1. ברכות סא, ב. 2. תהלים קט, לא. 3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מח שליש על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו – מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתוך כך? אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט" (א) נגד ההרהור שבמוח; (ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ

1 שְׁבַחֲלֵל הַשְּׂמָאֵלִי בְּיִנּוּנִי הוּא בְּתַקְפוֹ כְּתוּלְדָתוֹ, לְהַתְאֹוֹת
2 תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הָיָה, וְלֹא נִתְבַּטַּל בְּמַעוֹט לְגַבִּי הַטּוֹב,
3 - שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, כְּמוֹ שֶׁדִּבֶּר בְּ"צִדִּיק", וְלֹא נִדְחָה מִמְּקוֹמוֹ
4 בְּלֵל, רַק שָׁאֵן לוֹ - ל"רע", שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה לְהַתְפַּשֵּׁט בְּאֲבְרֵי
5 הַגּוּף, - אֵין ל"רע" שְׁלִיטָה
6 וְהַשְׁפַּעָה עַל אֲבְרֵי הַגּוּף,
7 לַעֲשׂוֹת, לְדַבֵּר אוֹ לַחֲשׁוֹב
8 דְּבָרִים רַעִים. הֶרְבֵּי מַעֲרֵי:
9 "גַם בִּזְוָה - בְּמַנִּיעֵת
10 הַתְּפַשּׁוֹת הָרַע - לֹא
11 נִשְׁתַּנָּה מִתּוּלְדָתוֹ, וְהָרַע
12 בְּתוֹקְפוֹ, כִּי הָעֵדֶר
13 הַהַתְּפַשּׁוֹת אֵינוֹ מִפְּנֵי הַטּוֹב
14 שְׁבָאֲדָם, כִּי אִם: מִפְּנֵי
15 הַקְּדוּשָׁה בְּרִיךְ הוּא הָעוֹמֵד
16 לִימִין אֲבִיוֹן וְעוֹדֵר וּמֵאִיר
17 לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - שְׂתוּכָל
18 לַעֲמֹד נֶגֶד הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית,
19 וּלְכֹן, אֵין לַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
20 שְׁלִיטָה עַל אֲבְרֵי הַגּוּף. אֲבָל
21 ה"רע" עֲצָמוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ

22 הַבְּהִמִית - הוּא בְּתַקְפוֹ כְּתוּלְדָתוֹ. לְכֹן נִקְרָא - ה"בינוני", "בְּרִשָּׁע",
23 - כְּמוֹ רִשָּׁע, בְּמֵאֲמָר ר'ו"ל: "אֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם בְּלֹא אוֹמְרִים לְךָ
24 צִדִּיק אַתָּה, הֵיחָךְ בְּעֵינֶיךָ בְּרִשָּׁע", וְלֹא רִשָּׁע מִמֶּשֶׁ, - שֶׁכֵּן,
25 הַמִּשְׁנָה הִרִי אֹמֶרֶת בְּמִפּוֹרֶשׁ: "וְאֵל תְּהִי רִשָּׁע בְּפִנֵּי עֲצָמְךָ", וְגַם,
26 כְּאִמּוֹר, בְּאֵם יִהְיֶה רִשָּׁע בְּעֵינָיו, לֹא יוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת הַשִּׁי"ת בְּשִׂמְחָה,
27 אֲלֵא שִׁיחֻזִּיק עֲצָמוֹ לְבִינּוּנִי, וְלֹא לְהֶאֱמִין לְהָעוֹלָם שְׂאוֹמְרִים
28 שֶׁהָרַע שָׁבוּ נִתְבַּטַּל לְגַבִּי הַטּוֹב, שֶׁזוֹ מְדִרְיָנָת צִדִּיק, - ב"צִדִּיק"

ליקוטי אמרים

הַשְּׂמָאֵלִי בְּיִנּוּנִי הוּא בְּתַקְפוֹ כְּתוּלְדָתוֹ לְהַתְאֹוֹת תַּאֲוָה
לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹה"ו וְלֹא נִתְבַּטַּל בְּמַעוֹט לְגַבִּי הַטּוֹב וְלֹא
נִדְחָה מִמְּקוֹמוֹ כִּלָּל רַק שָׁאֵן לוֹ שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה
לְהַתְפַּשֵּׁט בְּאֲבְרֵי הַגּוּף מִפְּנֵי הַקֶּב"ה הָעוֹמֵד לִימִין אֲבִיוֹן
וְעוֹדֵר וּמֵאִיר לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְכֹן נִקְרָא כְּרִשָּׁע כְּמֵאֲרֹז"ל
אֲפִילוּ כֹל הָעוֹלָם כּוֹלֹ אוֹמְרִים לְךָ צִדִּיק אַתָּה הִיָּה
בְּעֵינֶיךָ כְּרִשָּׁע וְלֹא רִשָּׁע מִמֶּשֶׁ אֲלֵא שִׁיחֻזִּיק עֲצָמוֹ
לְבִינּוּנִי וְלֹא לְהֶאֱמִין לְהָעוֹלָם שְׂאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שָׁבוּ
נִתְבַּטַּל לְגַבִּי הַטּוֹב שֶׁזוֹ מְדִרְיָנָת צִדִּיק אֲלֵא יִהְיֶה בְּעֵינָיו
כְּאִלּוּ מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתַקְפוֹ וּבְגִבּוּרָתוֹ
כִּלָּל הַשְּׂמָאֵלִי כְּתוּלְדָתוֹ וְלֹא חֶלֶף וְהֶלֶךְ מִמֶּנּוּ מֵאוֹמָה
וְאֶדְרַבָּה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הֶרְבֵּה
בְּאִכִּילָה וְשִׁתִּיָּה וְשָׂאֵר עֲנִינֵי עוֹה"ו

בְּלִבְד נִתְבַטַּל ה"רע" עֲצָמוֹ וְהֶפֶךְ ל"טוֹב", וְאִילוּ הוּא, שְׁלֹאֹר מַעֲשִׂיו
- שְׂאִינוֹ עוֹבֵר עֲבִירָה אִיזוֹ שֶׁהִיא - חוּשׁב ה"עוֹלָם" שֶׁגַם בּוֹ אֵין כֶּבֶר
"רע" הַגּוֹרֵם לַעֲבִירוֹת - אֵל לוֹ לְקַבֵּל דִּיעָה זוֹ, שֶׁכֵּן, הָרַע שָׁבוּ עֲדִין
לֹא בִטֵּל, אֲלֵא יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִילוּ מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא
בְּתַקְפוֹ וּבְגִבּוּרָתוֹ כִּלָּל
הַשְּׂמָאֵלִי כְּתוּלְדָתוֹ, וְלֹא
חֶלֶף וְהֶלֶךְ מִמֶּנּוּ - ה"רע",
מֵאוֹמָה, וְאֶדְרַבָּה נִתְחַזֵּק
יוֹתֵר בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן,
שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - ב"רע"
שֶׁמִּחֶלֶל הַשְּׂמָאֵלִי, הֶרְבֵּה
בְּאִכִּילָה וְשִׁתִּיָּה וְשָׂאֵר
עֲנִינֵי עוֹלָם הָיָה. -
הַהִשְׁתַּמְשׁוֹת הַמִּתְמַדָּת
בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית לַעֲנִינֵי
הָעוֹלָם הָיָה, מִחֻזָּק אֶת
כּוּחָהּ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הוּא
בְּטֶבַע מִתּוּלְדָתוֹ, כִּפִּי שְׂאֵנו
מוֹצֵאִים דְּבַר זֶה בְּטֶבַעוֹ שֶׁל
כֹּל חוּשׁ, שֶׁהוּא מִתְחַזֵּק
וּמִתְחַדָּד עַל-יְדֵי
הַהִשְׁתַּמְשׁוֹת בּוֹ. לְמַדְנּוּ, הִרִי, שֶׁרַבְּנוּ הִזְקִן מִפְּרֵשׁ מֵאֲמֵר הַגִּמְרָא: "הִיָּה
בְּעֵינֶיךָ כְּרִשָּׁע" - הַכּוּוֹנָה שִׁיחֻזִּיק אֶת עֲצָמוֹ ל"בינוני". וְאִף מִי
שֶׁמַּעֲמִדוֹ בְּמִדְרִיגָה עֲלִיּוֹנָה - טוֹב וְנִחוּץ לוֹ לְהַחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ
ל"בינוני", שֶׁכֵּן, אִם יִחֻזֵּק אֶת עֲצָמוֹ ל"צִדִּיק" וְיִחְשׁוֹב שֶׁה"רע" שֶׁלּוֹ
כֶּבֶר בִּטֵּל ל"טוֹב" - יִפְסִיק אֶת מִלְחָמָתוֹ עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וּבֵאֵם
עֲדִין אֵין הוּא "צִדִּיק" הוּא עֹלֹל לִפְּלוֹל מִמְּדִרְיָנָתוֹ לְדִרְגָּה שְׁלִמְטָה
מ"בינוני".

יום שלישי י"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולל:

שְׁלִבּוּשֵׁי, שֶׁהֵם מִחֻשְׁבָּה דְּבִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, אֵינֶן
מִתְלַבְּשִׁים בָּמָה וְהֵפֶה וְהִזְדִּים וְשָׂאֵר אֲבְרֵי הַגּוּף, - לַחֲשׁוֹב,
לְדַבֵּר וּלְעֲשׂוֹת אֶת מַה
שְׂאִסוֹר, מִפְּנֵי ה' שְׁנֵתָן
שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה לְמַחַ עַל
חֶלֶב. וְלְכֹן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
שֶׁבָּמָה מוֹשְׁלָת ב"עִיר
קְטָנָה", אֲבְרֵי הַגּוּף בְּלֵם,
שִׁיחֻזִּי לְבוּשׁ וּמִרְכָּבָה
לְשִׁלְשָׁה לְבוּשִׁיָּה - שְׂאִבְרֵי
הַגּוּף יִהְיוּ לְבוּשִׁים בְּשִׁלְשׁ
לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית וְיִהְיוּ
בְּטִלִּים לָהֶם כ"מִרְכָּבָה" לְגַבִּי

ליקוטי אמרים

וְאִף מִי שֶׁבְּתוֹרַת
ה' חֲפָצוֹ וְיִהְיֶה בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְשִׁמָּה אֵין זֶה הוֹכַחָה כִּלָּל
שֶׁנִּדְחָה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ אֲלֵא יוֹכֵל לְהִיָּת שְׂמָחוֹתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
הוּא בְּתַקְפוֹ וּבְגִבּוּרָתוֹ בְּמִקְוֵמוֹ כִּלָּל הַשְּׂמָאֵלִי רַק
שֶׁלְבוּשֵׁי שֶׁהֵם מִחֻשְׁבָּה דְּבִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל נֶפֶשׁ
הַבְּהִמִית אֵינֶן מִתְלַבְּשִׁים בְּמוֹחַ וְהֵפֶה וְהִזְדִּים וְשָׂאֵר
אֲבְרֵי הַגּוּף מִפְּנֵי ה' שֶׁנֶּתֶן שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה לְמוֹחַ עַל
חֶלֶב וְלְכֹן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבָּמָה מוֹשְׁלָת בְּעִיר קְטָנָה
אֲבְרֵי הַגּוּף כּוֹלֵם שִׁיחֻזִּי לְבוּשׁ וּמִרְכָּבָה לְשִׁלְשָׁה לְבוּשִׁיָּה

57 עַד עֵתָה לְמַדְנּוּ אוֹדוֹת "בינוני" בַּעַל עֶסֶק, שְׁעוֹסֵק גַּם בְּמִסְחָר או
58 בְּמַלְאכָה וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב כֹּל הַיּוֹם עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה. לְחַלּוֹ נִלְמַד
59 אוֹדוֹת "בינוני" - "יוֹשֵׁב
60 אוֹדֵל", שֶׁנֶּתֶן תְּמִיד כּוֹל
61 בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה: וְאִף מִי
62 שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וְיִהְיֶה
63 בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְשִׁמָּה -
64 אֵין זֶה הוֹכַחָה כִּלָּל שֶׁנִּדְחָה
65 הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֲלֵא יוֹכֵל
66 לְהִיָּת שְׂמָחוֹתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
67 - שֶׁל הָרַע, הוּא בְּתַקְפוֹ
68 וּבְגִבּוּרָתוֹ בְּמִקְוֵמוֹ כִּלָּל
69 הַשְּׂמָאֵלִי, - שְׂבִלָּב, רַק

הנפש האלקית, אכל - ה"רע", לא נתבטל לגמרי בבינוני, אלא
בצדיק, - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב"
של הנפש האלקית, שנאמר ב"רע" - ב"צדיק", "ולפי חללי בקרבי",
- מקומו של היצר הרע בלבו של ה"צדיק" - ריק, והוא - ה"צדיק",

מואם ברע ושונאו

בתכלית השנאה והמאוס,

- כך הדבר ב"צדיק גמור",

או שלא בתכלית השנאה,

- כך הדבר ב"צדיק שאינו

גמור", פנוקר לעיל. - בפרק

י. כל האמור הוא ביחס

ל"צדיק", ואילו ב"בינוני",

אכל בבינוני הוא - ה"רע"

של נפשו הבהמית, דרך

משל באדם שישן, שיכול

לחזור ולעורר משנתו, -

בשעת שינתו אין כוחותיו

של האדם פועלים, אבל הוא

עלול כל רגע להתעורר

משינתו, וכוחותיו נעשים

ערים ופעילים, כך הרע

בבינוני הוא כישן בחלל

השמאלי - שבלב, ואינו

משפיע גם לא על

התעוררות תאוה בלב - וזהו

בשעת קריאת שמע

ותפלה, שבלבו פוער

באהבת ה', - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו

נתון בשינה. ברם, ואחר כך - אחרי התפלה, יכול - ה"רע", להיות

חוזר וניעור. - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה

עליונה יותר ב"בינוני" - כשהוא נתון כל היום באהבה להקב"ה כמו

בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה - בכך

יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק

הראשון למדנו שאי אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו

מחצית מצוות ומחצית עבירות, שכן, אם כן - כיצד היה יכול רבה

לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה

של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של "בינוני" אין עבירות

כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע - עדיין קשה להבין,

כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק"

וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן,

שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה

לרע - יובן לנו הדבר היטב. ולכן היה רבה מחזיק עצמו בבינוני,

אף דלא פסיק פומיה מנרסא, - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה,

ה"רוכב" עליה, שיתלבשו בהם, - באברי הגוף, שהם מחשבה
דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה. - הרי, שבכל הקשור
למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית
- בעזרתו של הקב"ה - על הגוף, ובידה העליונות על הנפש

הבהמית. אכל מהותה

ועצמותה של נפש

האלהית - אין לה שליטה

וממשלה על מהותה

ועצמותה של נפש

הבהמית בבינוני, כי אם

בשעה שאהבת ה' הוא

בהתגלות לבו בעתים

מוזמנים, - בלבד, כמו

בשעת התפלה וביצא

מה. - שאז, כפי שנוכר

בפרק הקודם, נתון ה"בינוני"

באהבת להב"שלהבת

להקב"ה, דבר המשפיע על

ה"רע" של הנפש הבהמית,

שיהיה בטל ל"טוב" של

הנפש האלקית. ואף גם

זאת הפעם, - גם בזמן

הנוקב, כשהנפש האלקית

מתגברת על הנפש הבהמית,

אין רק שליטה וממשלה

לבד, - הנפש האלקית

שולטת על הנפש הבהמית,

אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא

עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, בדכתיב: "ולאם

מלאם יאמין" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר

רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית - הרי זה

"יאמין" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו

ז"ל מגדירים זאת: "בשעה קם זה נופל, ובשעה קם כו", - הרי,

שלנפש האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני

בלבד - על הנפש הבהמית. שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת

על נפש הבהמית, במקור הגבורות שהיא בינה, - כפי שמובא

בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס

לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא

מבין את גדולתו של הקב"ה, להתבונן בגדלת ה' אינסוף ברוך

הוא, ולהוליד אהבה עזה לה' ברשפי אש בחלל הימני שבלבו,

ואז - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה

כזו להקב"ה, אתכפא סטרא אחרא שבהלל השמאלי. -

ה"סטרא אחרא" שבהלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על-ידי

6. בראשית כה, כג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה ה' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". 8. תהלים קט, כב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) ב"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיתא בירוש' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירוש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי".

1 ובתורת ה' חפצו יומם ולילה, בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש
2 שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת קריאת שמע ותפלה, - וכפי
3 שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו
4 מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה - שכל היום בערה בו
5 אהבה להשי"ת, ולא היתה
6 לו אף פעם כל שייכות
7 לתאוות העולם - יכול היה
8 לחשוב, בגלל כך, את עצמו
9 ל"בינוני", משום ונדמה
10 בעיניו - של רבה, כבינוני
11 המתפלל כל היום, -
12 שנתן כל היום באותה
13 מדריגה כמו בשעת התפלה - האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום,
14 וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף
15 פעם לתאוה איזו שהיא, וכמאמר רז"ל¹⁰: "הלואי שיתפלל אדם

ליקוטי אמרים

16 כל היום פלו¹¹: - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו
17 ל"בינוני" - מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל
18 היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על-כל-
19 פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת
20 תפלתו, שאז מתגלה אהבתו
21 להשי"ת, אין זה כי אם
22 התגברות הנפש האלקית על
23 הנפש הבהמית, ולכן יתכן
24 הדבר שאחרי התפלה
25 תתעורר שוב הנפש
26 הבהמית, ומכיון שכך - אין
27 זו העבודה האמיתית לגבי
28 מדריגת ה"צדיקים" - שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי-
29 השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם
30 של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

יום רביעי כ' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדרת... עד עמ' 38, כולן:

58 מחדש, בהתגברותה - של הנפש האלקית, בשעת התפלה מדי
59 יום ביום, על ידי הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה
60 ומדרגתה. - שכן, נפש שהיא במדריגה עליונה יותר, אינה זקוקה
61 להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדריגה
62 נמוכה יותר בנפש, זקוקה
63 להכנה רבה יותר. על כל
64 פנים - לאחר הכנה
65 מתאימה יכול הוא תמיד
66 לעורר בתוכו, בשעת
67 תפלתו, אהבה להשי"ת.
68 הרי, שהאהבה היא תמידית
69 גם אצלו, שכן היא נמצאת
70 בו תמיד, אם בצורה
71 מעשית-פעילה, או באופן
72 פוטנציאלי, שתמיד יש לו
73 היכולת להביא אהבה זו
74 לביטוי גלוי (וכאמור לעיל -
75 "להתפלל כל היום כולו",
76 "בינוני" יכול, שתהיה לו

ליקוטי אמרים

31 והנה, מדרת אהבה זו, האמורה כבינונים, בשעת התפלה על
32 ידי התגברות - הזמנית של, הנפש האלקית בו, - על הנפש
33 הבהמית, הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמתו
34 - אין פחינת אהבה זו - ב"בינונים", נקראת בשם "עבודת אמת"
35 כלל, מאחר שחולפת
36 ועוברת אחר התפלה,
37 ובתיב¹¹: "שפת אמת"
38 תבון לעד, ועד ארגיעה
39 לשון שקר". - התואר
40 "אמת" חל רק על דבר שיש
41 בו קיום תמיד, ואילו
42 כשקיומו של הדבר הוא זמני
43 בלבד - אין זה מציאות
44 אמיתית. כך גם בענינו, נקראת
45 מאחר שה"בינוני" מרגיש
46 וחש באהבה זו בשעת
47 תפלתו בלבד, ואחרי
48 התפלה אין אהבה זו
49 בהתגלות בלבו - הרי
50 שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדרת האמת האמיתית של "צדיקים";
51 ואף-על-פי-כן, לגבי מדרגת הבינונים - נקראת "עבודה תמה"
52 באמת לאמתו של ה' - של ה"בינונים", איש איש כפי מדרגתו
53 במדרגת הבינונים, - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות
54 ב"בינונים". והריני קורא באהבתם שבתפלתם גם כן - "שפת
55 אמת תבון לעד", - אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית ותמידית
56 למרות שהיא באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד, שכן, הואיל
57 ובכח נפשם האלקית לחור ולעורר פחינת אהבה זו לעולם, -

לפחות בכוח, האהבה והמדריגה של תפלה, במשך כל היום).
78 ובשוננו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה: "בפועל או בכח באופן
79 שיכול להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם,
80 עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדריגת ה"צדיקים" אינה
81 נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת אותה
82 עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה להיות כך בכל
83 המדריגות - הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדרת ה"אמת" קיימת
84 בכל מדריגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדריגה,

1 וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדריגה. כך הדבר בכל
2 המדריגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה
3 ביותר. ומאחר שאין למדריגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו
4 אינן קיימות, לגבי המדריגות העליונות – כיצד, איפוא, יכולות אותן

5 מדריגות תחתונות להיקרא

6 "אמת" בהשוואה למדריגות

7 העליונות? – אך ההסבר

8 הוא: כל מדריגה יש לה

9 נקודת האמת שלה, לפי

10 הערך שלה. **כִּי הִנֵּה, מִדַּת**

11 **אֱמֶת הִיא מִדַּתוֹ שֶׁל**

12 **יַעֲקֹב,** – כמו שכתוב:¹

13 "תֵּתן אֱמֶת לַיַּעֲקֹב, הַנִּקְרָא:"

14 "בְּרִית הַתִּיכּוֹן הַמְּבֹרָכָה מִן

15 הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה" –

16 כלומר ברוחניות: מֵרוֹם

17 הַמַּעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת עַד סוֹף

18 כָּל דְּרָגָן, – עד סוף כל

19 המדריגות, וּבְכָל מַעֲלָה וּמִדְּרָגָה מְבֹרָכָה תוֹף נִקְדָּה הָאֱמִצְעִית,

20 – של אותה מדריגה, שֶׁהִיא נִקְדָּת וּבְחִינַת מִדַּת אֱמֶת שֶׁלָּהּ. –

21 והוכחה שכל מדריגה יש לה, מדת האמת שלה: וּמִדַּת אֱמֶת הִיא

22 "נִחְלָה בְּלִי מִצְרִים", וְאֵין לָהּ שְׁעוֹר לַמַּעֲלָה עַד רוֹם הַמַּעֲלֹת,

23 וְכָל מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת שֶׁלִּמְטָה הֵם בְּאֵין לְגַבִּי מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת

24 שֶׁלִּמְעַלָּה מִהֵן – ולמרות זאת, שהמדריגות שלמטה הן כאין לגבי

25 המדריגות שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא

26 חודרת דרך כל המדריגות – הרי שכל מדריגה ומדת האמת שלה.

27 רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדריגה התחתונה

28 היא "כאין" לגבי המדריגה העליונה: [כִּידוּעַ לְיִדְעֵי חֵן, – תורת

29 הקבלה, שֶׁבְּחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מִדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן לְמִטָּה

ליקוטי אמרים

ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריה תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת וכו' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן [כידוע ל"ה שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות מהן הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

30 מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרַגְלֵי מִדְּרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֵן, וּכְמֵאֹמֶר רִז"ל:²
31 "רַגְלֵי חַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כָּלָן": – הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל
32 מדריגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך,
33 שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדריגה שלהם,

34 אף שלגבי מדריגת

35 ה"צדיקים" אין היא נקראת

36 עבודת אמת.

37 בהקשר למה שלמדנו בפרק

38 זה, אודות המלחמה של

39 היצירה הטוב והיצירה הרע

40 ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה

41 שאמר כ"ק רבינו

42 (בהתוועדות אחרון של פסח

43 בשנת תשכ"א): שתי דיעות

44 בדברי הנביא בקשר לימות

45 המשיח "וגר זאב עם כבש":

46 דיעה אחת (הרמב"ם וכו')

47 סוברת שהדברים הם רק

48 משל על עמי העולם, ולהבדיל בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד,

49 הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם בפשוטם, שהשלוש ישורין בין

50 החיות, כי הטבע שלהן – ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת

51 כדיעה השנייה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישורין אז

52 השלוש בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה – האדם,

53 ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם" – אתם קרויים אדם", בני

54 ישראל הנקראים "אדם". הרי על-ידי השלוש שישורין בבני ישראל

55 בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת

56 רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – ישפיע הדבר גם על שאר חלקי

57 הבריאה, שגם בהם ישורין השלוש. עד שגם החיות תחינה בשלוש

58 אחת עם השנייה.

יום חמישי כ"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

72 עליו להשתדל, על-ידי עבודה ויגיעה, להגיע למדת ה"בינוני" –

73 שאל נא יחשוב שזהו למעלה מכוחותיו, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל לְהִיטֵת

74 בִּינוֹנִי בְּכָל עֵת וּבְכָל

75 שְׁעָה. – יש ביכולתו תמיד

76 להגיע לדרגת ה"בינוני", כִּי

77 הַבִּינוֹנִי אֵינוֹ מוֹאֵס בְּרַע, –

78 עד כדי כך שירגיש שנאה

79 ומשטמה לתאוות גשמיות,

80 שֶׁהֵן – המאיסה ב"רע",

81 דְּכָר הַמַּסּוּר לְלֵב, – כפי

82 שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין

83 הוא מואס ברע; וְלֹא כָּל הָעֵתִים שְׂוֹוֹת, – לפעמים, כשלבן פתוח,

84 כמו בשעת התפלה, כשלבן מתמלא אהבה גלויה להקב"ה – יכול

59 פָּרָק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי

60 הנהדר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל

61 מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם

62 בתורה ובמצוות בלבד. הרע

63 שבנפשו הבהמית אמנם עדיין די

64 חזק להעלות בלבן תאוה לעניני

65 העולם-זהו, אך אין תאוה זו

66 באה לידי ביטוי באחד משלשת

67 הלבושים האמורים. הנפש

68 האלקית – ב"עזרת" הקב"ה –

69 אינה נותנת ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא:

70 וְהִנֵּה, מִדַּת הַבִּינוֹנִי הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, – מותאמת לכל אדם,

71 וְאַחֲרֶיהָ כָּל אָדָם יִמְשֹׁךְ, – כל מי שעדיין לא הגיע למדריגה זו,

1 להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין
2 בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". מכאן מובן,
3 שאין במיאוס הרע משום מדתו של ה"בינוני", שהיא מדריגתו
4 התמידית, אלא - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע ועשה טוב",
5 דהיינו בפעל ממש,
6 במעשה דבור ומחשבה, -
7 ה"סור מרע ועשה טוב" 1
8 מתבטא ב"בינוני" בפועל 2
9 ממש, בצורה פרקטית: שלא 3
10 לחשוב, שלא לדבר ושלא 4
11 לעשות מה שאסור, ולעשות 5
12 זאת לחשוב, לדבר ולעשות 6
13 מה שציווה הקב"ה, שבהם 7
14 - במעשה, דיבור ומחשבה, 8
15 שלא כמו בדברים המסורים 9
16 ללב, הבחירה והיכולת 10
17 והרשות נתונה לכל אדם 11
18 לעשות ולדבר ולחשוב גם 12
19 מה שהוא נגד תאוות לב 13
20 והפכה ממש, כי גם 14
21 במעשה שהלב חומד 15
22 ומתאוה איזו תאוה 16
23 גשמית בהתר - לדבר 17
24 מותר שיש לעשותו לשם 18
25 שמים, אלא שהוא חומד בו

26 כדי למלא את תאוות, או באסור חס ושלוש - יכול להתגבר -
27 על התאוה, ולהסיח דעתו ממנה לגמרי, - כיצד ביכלתו לעשות
28 זאת? - באמרו ללב: - עלייך שהוא מסביר ומוכיח לעצמו: אינני
29 רוצה להיות רשע אפילו שעה אחת, - כלומר, אינני רוצה למלא
30 אחרי תאוותי ולעשות את האסור, ולהיקרא משום כך "רשע". מדוע
31 אין אני רוצה בכך? - כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד חס
32 ושלוש מה' אחד בשום אופן, בדרכי: "עונותיכם מבדילים
33 וגו'", - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעלייך עבירה, נעשה היהודי
34 נפרד ומובדל מה'. ועלייך התעמקות בדברים אלה, ובואו להכרה,
35 שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני שאינו רוצה להיות נפרד
36 חלילה מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב מתאוה לתאוה, להיות
37 "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר
38 ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: רק אני
39 רוצה לדבקה בו - בהקב"ה, נפשי רוחי ונשמתי, בהתלבשן
40 בשלשה לבושי יתברך, - כלומר, כפי שהתניא"א אומר מיד,
41 במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו שהם
42 דבר אחד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים "שלשה לבושי
43 יתברך", שהם: מעשה דבור ומחשבה, בה' ותורתו ומצוותיו, -
44 ומהיכן נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם
45 הקב"ה? - הרי זה: מאהבה מסתרת שכללי לה', - ולמרות שאין
46 אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי, כמו כלב

ליקוטי אמרים

שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש
במעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת
והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם
מה שהוא נגד תאוות לבו והפכה ממש כי גם בשעה
שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהיתר או
באסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי
באמרו ללב אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת
כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום
אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה
לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה
לבושי ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו
ומצוותיו מאהבה מסותרת שכללי לה' כמו כלב כלל'
ישראל שנקראו אוהבי שמך ואפי' קל שבקלים יכול
למסור נפשו על קדושת ה' ולא נופל אנכי ממנו
בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר'
זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל
וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני
רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ

עודנו ביהדותו - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו", ואין
נשמתו מבדלת מאלהי ישראל, - ואילו האמת היא, כפי שיסביר
בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת
מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן
באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה - לא היה חוטא בשום פנים. אלא
שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה
גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו
להקב"ה מכתובה לו שעליו לקיימן? - הרי זה מפני: וגם שוכח
אהבתו לה' המסתרת בלבו, - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו
היתה אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו,
כדי להתאחד, באמצעותן, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל
שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: אכל אני אינני
רוצה להיות שוטה כמוהו לכפר האמת. - וה"אמת" היא הרי,
שעלייך עבירה אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה, וה"אמת" היא הרי
שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים
מצוות - ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון
הנפש" האמור מתייחס לזהירות ממשית, שלא להיכשל במחשבה,
דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על
יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"עשה
טוב" - להשתדל לקיים מצוות - וכך ביכלתו להגיע למדריגת
"בינוני". מה שאין-כן בדבר המסור ללב, דהיינו שיהא הרע -

1 תאוות ותענוגות גשמיים, מאוס ממש פלג ושנאו פתכלית
2 שנאה, - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או אפלו שלא פתכלית
3 שנאה - כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", הנה זה אי אפשר
4 שיהיה באמת לאמתו אלא על ידי גדל ותקף האהבה לה',
5 בבחינת "אהבה
6 בתענוגים", להתענג על ה'
7 מעין עולם הפא, - שכן,
8 בעולם הבא, "נהנין -
9 הנשמות - מזיו השכינה", הן
10 נהנות ומתענוגות מאלקות.
11 אהבה זו להקב"ה, המכילה
12 תענוג מאלקות - יוצרת
13 שנאה ל"רע", לתאוות
14 ולתענוגים גופניים, כפי
15 שהדבר הוסבר בפרקים
16 הקודמים. ועל זה - על
17 עבודה זו של "אהבה
18 בתענוגים", אמרו רז"ל:

ליקוטי אמרים

בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב
ושנאו בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה
הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמתו אלא ע"י גודל
ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג
על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה
בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר
וכדרכי עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש
במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא
בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות
ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי
תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

19 "עולמך תראה בחיך כו'" - מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו
20 חלק מהעולם הבא, ואין כל אדם זוכה לזה, כי זהו - מדרגת
21 אהבה כזו בעבודת ה', היא כעין קבול שפך, - ו"שכר" אין אדם
22 נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו מלמעלה. וכדכתיב⁵: "עבודת מתנה
23 אתן את כהונתכם וגו'", - אעשה את כהונתכם כמתנת שכר לכם.
24 במובן רוחני מוכתרת מדרגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא
25 באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב,
26 שעבודת ה' כהונה" היא מתנה מלמעלה, כמו שנתבאר במקום
27 אחר. - הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של
28 ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה - אי

יום שישי כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

57 ובוה יובן כפול לשון השבועה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה,
58 שהוזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תהי צדיק,

59 ואל תהי רשע"; דלכאורה

60 תמוה, כי מאחר

61 שמשביעים אותו "תהי

62 צדיק", - ודאי הדבר שלא

63 יהיה רשע, ואם כך למה

64 צריכים להשביעו עוד

65 שלא יהיה רשע? אלא

66 משום שאין כל אדם זוכה

67 להיות צדיק, ואין לאדם

68 משפט הבחירה פה כל

69 כך, להתענג על ה'

70 באמת, ושיהיה הרע

ליקוטי אמרים

ובוה יובן כפל לשון השבועה תהי צדיק ואל תהי
רשע דלכאורה תמוה כי מאחר שמשביעים
אותו תהי צדיק למה צריכים להשביעו עוד שלא יהיה
רשע. אלא משום שאין כל אדם זוכה להיות צדיק
ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך להתענג על ה'
באמת ושיהיה הרע מאוס ממש באמת ולכן משביעים
שנית אל תהי רשע עכ"פ שבזה משפט הבחירה
והרשות נתונה לכל אדם למשול ברוח תאוות שבלבו
ולכבוש יצרו שלא יהיה רשע אפי' שעה אחת כל ימיו

אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת ה"בינוני"
יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את
הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה): "ריבנו של
עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" - שאל על כך רבנו הזקן בפרק
א: "והא צדיק ורשע לא
קאמר?" - כשקובעים
למעלה צורתו והרכבו של
האדם העומד להיוולד, דנים
אם יהיה חכם או טפש וכו'
ואילו ביחס לצדיק או רשע,
לא נאמר שם דבר, שכן
הדבר מסור לבחירתו של
האדם, כיצד, איפוא, אומר
איוב "בראת צדיקים",
שהקב"ה ברא צדיקים? אלא,
בהתאם לאמור - הדבר
מוסבר, שכן, לא כל אדם
זוכה למדרגת "צדיק" והיא

מתנה מלמעלה, וזו היתה טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה
ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק".
וכך אומר רבנו הזקן: ולכן אמר איוב: "בראת צדיקים כו'"; -
נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה
מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" - יתרץ רבנו הזקן
להלן בפרק כ"ו). וכדאיתא בתיקונים⁶, - ב"תיקוני זוהר", שיש
בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחינות: חסידים, גבורים
המתגברים על יצרם, מארי תורה, - "בעלי תורה", נביאים כו',
צדיקים כו', עין שם: - הרי שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו
שהן במדרגת "צדיקים".

מתנה מלמעלה, וזו היתה טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה
ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק".
וכך אומר רבנו הזקן: ולכן אמר איוב: "בראת צדיקים כו'"; -
נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה
מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" - יתרץ רבנו הזקן
להלן בפרק כ"ו). וכדאיתא בתיקונים⁶, - ב"תיקוני זוהר", שיש
בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחינות: חסידים, גבורים
המתגברים על יצרם, מארי תורה, - "בעלי תורה", נביאים כו',
צדיקים כו', עין שם: - הרי שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו
שהן במדרגת "צדיקים".

מאוס ממש באמת, - הרי, שלא לכל אחד ישנה הבחירה המלאה
והאפשרות להיות "צדיק" - ולכן משביעים שנית "אל תהי רשע"

על כל פנים, - על כל פנים

שלא יהיה רשע. כלומר, גם

כשלא תזכה למדרגת

"צדיק", לפחות, אבל, אל

תהיה "רשע", כי אם -

"בינוני". שפנה - שלא יהיה

"רשע", משפט הבחירה

והרשות נתונה לכל אדם

למשל ברוח תאוותו

שבלבו ולכבוש יצרו, שלא

יהיה רשע אפלו שעה

אחת כל ימיו, בין בבחינת

4. ברכות יז, א. 5. במדבר יח, ז. 6. תקוני זוהר בהקדמה א, ב. 7. כך נראים לכאורה פירושם של דברים. כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים המנויים כאן

1 "סור מרע" - שלא לעבור על מצוות לא-תעשה, בין בבחינת
 2 "יעשה טוב", - לקיים מצוות-עשה, ו"אין טוב אלא תורה", -
 3 כמאמר חכמינו ז"ל⁸: "אין טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל
 4 האדם להיות זהיר ב"ועשה טוב" - זה כולל גם תורה, דהיינו תלמוד
 5 תורה שכתוב ב"פלו" - שיהיה
 6 זהיר אף מלעבור על מצוות
 7 עשה כזו, שקשה להישמר
 8 מכך, כעון ביטול תורה.
 9 שכן, בהיותו בעל בחירה
 10 מלאה, אפשר לו להישמר
 11 גם מביטול תורה. לשם כך
 12 משביעים אותו שנית, שלא
 13 יהיה "רשע". שכן, גם באם
 14 אין לו הזכות והאפשרות
 15 להגיע למדרגת "צדיק" יש
 16 לו, אבל, לפחות האפשרות
 17 שלא להיות "רשע". ודבר זה
 18 תלוי בו עצמו ובבחינתו.
 19 ברם, למרות שיתכן הדבר,
 20 שאף פעם לא יוכל אותו
 21 יהודי להגיע למדרגת
 22 "צדיק" - אומר רבנו הזקן
 23 להלן, שגם יהודי כזה צריך
 24 להתאמץ ולעסוק באותן
 25 עבודות המותאמות
 26 למדרגת "צדיק" - כמו:
 27 להשתדל להתרגל למאוס
 28 בתאוות ובתענוגים גשמיים,
 29 ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של תענוג להקב"ה,
 30 על-ידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך להשתדל לקיים
 31 (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם להביא את הדבר למעשה בפועל)
 32 את השבועה שמשביעים אותו "תהי צדיק". וכך אומר רבנו הזקן:
 33 אף, אף-על-פי-כן - למרות, שכפי האמור, לא כל אדם יכול
 34 להיות "מואס ברע" ובעל "אהבה בתענוגים" - שהיא מדרגתו של
 35 ה"צדיק" ואילו כאן הרי מדובר ב"בינוני", צריך לקבץ לו עתים גם
 36 בן לשית עצות בנפשו להיות מואס ברע, - לעורר רגש של
 37 מיאוס ותיעוב לתאוות ולתענוגים גשמיים, כגון בעצת חכמינו
 38 ז"ל⁹: - כיצד למאוס בתאוות נשים, על-ידי שיסביר לעצמו: "אשה
 39 חמת מלאה צואה כו'", וכחאי נזנא - וכדומה. ולמאוס בתאוות
 40 האכילה, על-ידי התבוננותו: וכן כל מיני מטעמים ומעדנים
 41 נעשים כך: חמת מלא כו'; וכן כל תענוגי עולם הזה, החכם
 42 רואה הנולד מהן, שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה. - על-ידי
 43 התבוננותו בדברים אלה, יתרגל לשנוא תאוות ותענוגים גשמיים,

ליקוטי אמרים

בין בבחי' סור מרע בין בבחי' ועשה טוב ואין טוב אלא
 תורה דהיינו תלמוד תורה שכנגד כולן. אך אעפ"כ
 צריך לקבוע לו עתים גם כן לשית עצות בנפשו להיות
 מואס ברע כגון בעצת חכמינו ז"ל אשה חמת מלאה
 צואה כו'. וכחאי גוונא. וכן כל מיני מטעמים ומעדנים
 נעשים כך חמת מלא כו'. וכן כל תענוגי עוה"ז החכם
 רואה הנולד מהן שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה
 וההפך להתענג ולשמוח בה' ע"י התבוננות בגדולת א"ס
 כ"ה כפי יכולתו אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגת
 זו באמת לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה
 את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק
 וה' יעשה הטוב בעיניו. ועוד שההרגל על כל דבר
 שלטון ונעשה טבע שני. וכשירגיל למאס את הרע
 יהיה נמאס קצת באמת וכשירגיל לשמוח נפשו בה' ע"י
 התבוננות בגדולת ה' הרי באתערותא דלתתא
 אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה עליו רוח
 ממרום ויזכה לבחי' רוח משרש איזה צדיק שתתעבר
 בו לעבוד ה' בשמחה אמיתית כדרכיב שמחו צדיקים
 בה' ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים
 תהי צדיק:

וההפך, - עליו להשתדל להתרגל, להתענג ולשמוח בה', על ידי
 התבוננות בגדולת אין-סוף ברוך-הוא כפי יכולתו. - להשיג
 גדולתו של הקב"ה היוצרת בו תענוג באלקות, אף שיודע בנפשו
 שלא יגיע למדרגת זו באמת לאמיתו - לשנוא את ה"רע"
 ולהתענג באלקות, כי אם
 בדמיונות - שידמה לו
 שהוא אכן באמת שונא את
 ה"רע" ומתענג מאלקות -
 ומ"דמיונות" יש הרי מאד
 להיזהר ולהישמר בעבודת
 ה'. אף-על-פי-כן הוא
 יעשה את שלו, לקיים את
 השבועה שמשביעים "תהי
 צדיק", וה' יעשה הטוב
 בעיניו. - אם לתת לו
 במתנה את מדרגת
 ה"צדיק", או לא. ועוד, -
 דבר נוסף שהוא יכול להגיע
 אליו על-ידי שיתרגל
 בעבודתו של "צדיק",
 למאוס ברע" ולהתענג
 באלקות: שההרגל על כל
 דבר - שלטון, ונעשה טבע
 שני, וכשירגיל למאס את
 הרע - יהיה נמאס קצת
 באמת, - שבמשך הזמן אכן
 יתחיל לשנוא את ה"רע".
 וכשירגיל - את עצמו,
 לשמוח נפשו בה' על ידי התבוננות בגדולת ה' - הרי
 באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, - על-ידי התעוררות
 האדם למטה, נוצרת התעוררות מלמעלה, וכלי האי ואולי - אחרי
 כל זאת, יערה עליו רוח ממרום, ויזכה לבחינת רוח משרש
 איזה צדיק שתתעבר בו, - באופן של "עיבור"¹⁰. כפי שמואס
 ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף
 או בדבר אחר, כך ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של "צדיק"
 "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", זאת כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד
 את השי"ת לפי מדרגתו של "צדיק". וזהו - לעבד ה' בשמחה
 אמיתית, כדרכיב¹¹: "שמחו צדיקים בה'", - בכך גם מודגש
 שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר ב"צדיק עליון"
 עם נשמתו של "בינוני", המוכתר ב"צדיק תחתון" - מתבצע אז
 "שמחו צדיקים - לשון רבים - בה'", ונתתם בו באמת השבועה
 שמשביעים: "תהי צדיק" - לא זו בלבד, שיקיים את השבועה
 על-ידי השתדלות להיות "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר

נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים
 לצדיקים, והם גוברים על היצר הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה",
 כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא באותו קו. 8. אבות ו. ג. ברכות ה, א. 9. שבת קנב,
 א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב.

וחזק זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש את יצרו" – גבור
הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של היצר-הרע ומשתמש בהם
לקדושה.
ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף
תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח – נזכיר בזה
אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו ערך מליובאוויטש, שמסר בשם
אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו ערך: בדברו פעם על חוסר כל יחס
והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי
מוהרש"ב: – אדם שיהיו לו במשך שבועים שנה, בני חיי ומוזני ריחיו
עם ארמונות והיכלות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו
בנשיקה אחת בספר תורה.

לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדריגת "צדיק", וזאת תודות
ל"עיבור" של נשמת "צדיק".
בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים"
המתגברות על היצר-הרע, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את
יצרו הרע – כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל-שם-טוב,
שהרבי, מוהריי"צ נשמתו ערך מליובאוויטש, הביאה באחת
משיחותיו: על המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" – אמר
הבעל-שם-טוב: "השומר" את יצרו – לא נאמר, כי, בשבירתו של
היצר-הרע אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצר-
הרע, כלומר, להשתמש בכוחותיו ובמעלותיו של היצר-הרע,
בענינים של קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" – הנפש
הבהמית הנקראת "שור" יש בה תוקף וחזק – ויש להשתמש בכוח

יום שבת קודש כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובוה... עד עמ' כא, מרגילותו.

בין "צדיק" ל"בינוני" – יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים",
וכדלהלן: שֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" ל"צָדִיק" הוּא, שֶׁ"עוֹבֵד"
הוּא לְשׁוֹן הָיָה, – הוּא עוֹבֵד עֲבָשׁוּ אֶת הַקֶּבֶה, שֶׁהוּא בְּאִמְצָע
הַעֲבֹדָה, שֶׁהוּא הַמִּלְחָמָה עִם הַיָּצָר הָרָע, לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ
מִתְּעִיר קִמְנָה, – מִהַגּוֹף, –

25 פֶּרֶק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
26 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
27 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
28 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לוחמת
29 ב"רע" של הנפש הבהמית,
30 ואינה נותנת ל"רע" להתפשט,

ליקוטי אמרים

פרק טו ובוה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין
צדיק לרשע בין עובד אלהים
לאשר לא עבדו שההפרש בין עובד אלהים לצדיק
הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה
שהיא המלחמה עם היצר הרע להתגבר עליו ולגרשו
מהעיר קמנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת
עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני.
אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם
או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד
וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשוהו
וילך לו ולבו חלל בקרבו. ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות

31 ולתאוה להתממש, במחשבה,
32 דיבור או במעשה.
33 וכן – במה שלמדנו על
34 ההבדל שבין "צדיק"
35 ל"בינוני", יובן מה
36 שכתוב: "וְשַׁבְתֶּם"
37 וְרֵאִיתֶם בֵּין צָדִיק לְרָשָׁע,
38 בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא
39 עָבָדוּ, – הגמרא² שואלת
40 על פסוק זה: היינו "צדיק"
41 היינו "עובד אלקים", היינו
42 "רשע" היינו "לא עבדו",

על ה"בינוני" ללחום תמיד ביצר-הרע, שכן, בו עלול היצר-הרע
לעורר תאוה לתענוגי העולם-הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצר-הרע
ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא
במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" – "עובד אלקים" – הוא עסוק
עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של
המאבק ביצר-הרע. אָבָל הַצָּדִיק נִקְרָא "עָבֵד ה'" – "עבד" ולא
"עובד", בְּשֵׁם הַתֵּאָר, – המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם
הפעולה המציין את האדם בעבודתו – הוא נמצא כעת באמצע
עבודתו, ואילו "עבד" הוא: כְּמוֹ שֶׁשֶׁם חָכָם או מֶלֶךְ, שֶׁכְּבָר נַעֲשֶׂה
חָכָם או מֶלֶךְ, כִּף זֶה – ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'", כְּבָר עָבֵד
וְגָמַר לְגַמְרֵי עֲבֹדַת הַמִּלְחָמָה עִם הָרָע, עַד כִּי וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ
לֵו, וְלִבּוֹ חָלָל בְּקִרְבּוֹ. – מקומו של היצר-הרע בלבו – ריק, אחרי
שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא נקרא בשם התואר "עבד ה'",

43 כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר לא
44 עבדו הם דבר אחד, ומדי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני
45 הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"?
46 והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרומיהו צדיקי
47 גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה
48 פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין
49 הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו"
50 מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד
51 אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים ואחד. בכך
52 מתרצת, לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו רשע היינו לא
53 עבדו". ואילו הקושיא "היינו צדיק היינו עובד אלקים" לא תורצה
54 כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם
55 הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל

1 שכן, הוא סיים כבר את המלחמה ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו
2 אותה מדריגה כמו "צדיק": "עובד אלקים" הכוונה למדריגת
3 ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע,
4 בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא
5 עבדו", שגם על "לא עבדו"
6 אומרת הגמרא שאין הוא
7 רשע: וּבְיָנוּנִי יֵשׁ גַּם בֵּין
8 שְׁנֵי מַדְרִיגוֹת: "עוֹבֵד
9 אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא
10 עָבְדוּ" - אין הוא עמל ויגע
11 בעבודת ה'. וְאִתְּעַלְפִּיבֵן
12 - זה "אשר לא עבדו", אִינוּ
13 רָשָׁע, - למרות שנעדר
14 ממנו המאבק עם היצר
15 הרע, כִּי לֹא עָבַר מִיָּמָיו
16 שׁוֹם עֲבָרָה קָלָה, - וודאי
17 הדבר שלא עבר מימיו שום
18 עבירה חמורה. - זהו ביחס
19 למצוות-לא-תעשה; וְגַם
20 קָיָם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאִפְשָׁר
21 לוֹ לְקַיְּמָן, - מצוות-עשה,
22 וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּגֵד כָּלָם,
23 - אף שעון ביטול תורה הוא
24 אחד העוונות שקשה מאד
25 להינצל ממנו, וְלֹא פָסִיק
26 פְּיֻמְיָה מְנַרְסָא. - לא פסק
27 פיו מללמוד תורה. אך,
28 מדוע, אם כן, הוא נקרא

29 "לא עבדו"? אֲלֵא שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה שׁוֹם מַלְחָמָה עִם הַיָּצֵר לְנִצְחוֹ,
30 עַל יְדֵי אֹרֶה ה' הַמַּאֲוִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבִּמְחַשׁ הַשְּׁלִיט עַל
31 הַלֵּב כְּנֹכַח לְעֵלִי, - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצירה-רע
32 שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח
33 "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצירה-רע
34 כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? מִפְּנֵי שְׁאִין יִצְרוּ עוֹמֵד לְגִדּוֹ
35 כָּלָל לְבַטְלֵי מַתּוּרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, וְאִין צָרִיךְ לָלָחֵם עִמּוֹ - עם
36 היצירה-רע, כָּלָל, כִּגֹּן שֶׁהוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטַבְעוֹ מַתּוּלְדָתוֹ
37 עַל יְדֵי תַּנְבִּינָת ה' מִרָחָק, - כידוע, כש"המרה הלבנה"
38 שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם
39 ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטיה הטבעית להתמדה.
40 וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצירה-רע, כדי ללמוד
41 בזמן האפשרי לו. וְכֵן אִין לוֹ מַלְחָמָה מִתְאַוּת נְשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא
42 מִצְנֵן בְּטַבְעוֹ, - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה,
43 הנובעים מאותה תאוה, וְכֵן בְּשֹׂאֵר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם תּוֹה - אין הוא
44 צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כִּי הוּא מְחַסֵּר הַרְגֵשׁ הַנָּאָה
45 בְּטַבְעוֹ. וְכֵן אִין צָרִיךְ לְהַתְּבֹנֵן כָּל כֶּף בְּגִדְלָת ה', - כדי
46 לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וִירָאָה ה' בְּמֹחוֹ, - ועל ידי כך,
47 לְהַשְׁמֵר שְׁלֵא לְעַבֵּר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, - כך, שמחמת פחדו
48 מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר עליידי הקב"ה. ואילו הוא
49 אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי

ליקוטי אמרים

עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא
עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצוות
שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק
פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר
לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבכמה
השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל
לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל
כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי
תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות
נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז
הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן
כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה'
במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה'
בלבו לדבקה בו בקיום המצוות ות"ת כנגד כולם אלא
די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל
שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי
אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא
ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן
אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו
ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די
לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

לעורר ואהבת ה' בלבו, - וכתוצאה מאהבה זו, לְדַבְּקָה בּוֹ פְּקִיּוֹם
הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּגֵד כָּלָם, - ועל-ידי לימוד תורה שהוא
כנגד כולם, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה
גלויה אל הקב"ה. אֲלֵא דִּי לוֹ - כדי להיות שלם בתורה ומצוות,
בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת אֲשֶׁר
בְּלֵב כָּלָל וְיִשְׂרָאֵל,
שֶׁנֶּקְרָאוּ "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ". -
שכן, לכל יהודי אהבה
מסותרת בלבו להקב"ה,
ואהבה מסותרת זו מספיקה
לו כדי ללמוד תורה ולקיים
מצוות. מי שצריך להילחם
ביצירה-רע כדי לשמור תורה
ומצוות, עליו להתבונן
בגדולת השי"ת, כדי לעורר
בתוכו רגש הפחד מהקב"ה,
להימנע מלעבור על מצוות
לא-תעשה; וכן לעורר
בתוכו אהבה מורגשת
להקב"ה - כדי להתאחד עם
הקב"ה. רגש-אהבה זה
מביא אותו לקיים מצוות
וללמוד תורה, מאחר שעל-
ידו הוא מתאחד עם הקב"ה.
ואילו זה שאודותיו מדובר
כאן, אינו צריך להילחם
כלל עם היצירה-רע, בגלל
הסיבות האמורות, וממילא

אינו צריך להזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעת
מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות
המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין
כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. וְכֵן אִינוּ נִקְרָא "עוֹבֵד" כָּלָל,
- אינו נקרא "עובד אלקים", כִּי אֲהֲבָה זו הַמִּסְתֶּרֶת - עלידה הוא
מקיים תורה ומצוות, אִינָה פְּעֻלָּתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ כָּלָל, - אינה נובעת
מעבודתו העצמית, אֲלֵא דִּיא - האהבה המסותרת, יִרְשָׁתוֹ
מֵאַבּוֹתָיו לְכָלָל יִשְׂרָאֵל, וְכִמוֹ שִׁיתְּפָאֵר לְקַמְנָה. - כיצד אהבה
זו היא ירושה לנו מאבותינו. על-כּל־פנים, מאחר שלא הוא - מתוך
עבודתו - יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור
אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו,
ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא
ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו
הרע. וְכֵן אִף מִי שְׁאִינוּ מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטַבְעוֹ, רַק שֶׁהֲרִגִיל
עַצְמוֹ לְלַמֵּד בְּהַתְּמָדָה גְּדוּלָה, וְנַעֲשֶׂה הַהֲרָגֵל לוֹ טַבַּע שְׁנִי -
כפי שזכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל
עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, דִּי לוֹ
- כעת, בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת זו, אֲלֵא-אִם-כֵּן רֹצֵה לְלַמֵּד יוֹתֵר
מִרְגִּילוֹתוֹ. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק,
לפרוץ את גדרו הטבעי, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי
ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

יום ראשון

יום ששי

יז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האב איך ניט האלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש - אינני מחבב.
והוא רק עד חצות לילה.

יום שני

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק
באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו - ע"פ פי' בעה"ט - יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חיו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמו"ר: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש - מובא ברש"י - א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען געהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תרגם לו מורו - על פי פרוש בעל-הטורים - יעקב אבינו חי את שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חיו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש - מובא ברש"י - אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", 'נגשים' ומתקשרים לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

יום
שלישי

יום ראשון

יט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ב"י חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאג זאל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואך סדרה. אזוי האבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אצל חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חמש עם פירוש רש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום
רביעי

יום שני

כ טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צורקג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האט געענטפערט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אדמו"ר האמצעי ענה לאחד ביחידות: כאשר אחד משוחח עם זולתו בעניני עבודת ה', ולומדים יחד - הרי זה שתי נפשות האלקית נגד נפש הטבעית אחת.

יום
חמישי

יום שלישי

כא טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קדקה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאל מען זאגען, אז דער בעל שם זאגט, אז דאס איז א סימן ברכה.

(כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [=אדמו"ר מהור"צ נשמתו ע"ן] פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כשפוגשים מים אומר הבעל שם טוב: כשפוגשים מים שיאמרו שהבעל שם אומר שזהו סימן ברכה.

יום
שישי

יום רביעי

כב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קורקז.
תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאן אלץ, וואס עס איז בכוחו צו טאן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אז זיי זאלען געהן אין דעם דרך וואס מען איז זיי מדריך.

הַכְרֹזָה אֲדֹנֵי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] בְּאַחַת הַהֲתַעֲדוּיוֹת: בְּדִיוק כָּשֶׁם שֶׁהִנָּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מַצְוָה דְּאוֹרֵייתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הַבְּדֵל אִם הוּא גָדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פָּשׁוּט, כִּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לְחַשֵּׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אוֹדוֹת חֲנוּךְ הִילָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מִה שֶׁבִּכְחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיִוְתֵר מִכִּפִּי כַחוֹ, לְדַאֵג לַפֻּעַל עַל יִלְדָיו שֶׁיִּלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁבָה מְדַרְיָכִים אוֹתָם.

ה'תש"ג

כג טבת

יום חמישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קייב.
תנאי: רק שלזה . . . עם אחיו.

"תורה אור" דבור המתחיל "מי שם פה" סעיף המתחיל "והנמשל יוכן": "כי יש בחינת מעלה", צריך להיות "וכן יש מעלה".

באנחות לבד לא נשע. האנחה היא רק 'כפת המנעול' [=ידית הפתיחה] לפתח את הלב ולפקח את העינים שלא לשבת בחבוק ידים, רק לסדר עבודה ופעל, איש איש באשר יוכל לפעל ולעשות בתעמולה לחזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצוות, זה בכתבו וזה בנאמו וזה בכספו.

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: מהו דְתִימָא – שמא תאמר, שרַבְּנָן בְּכָלִי נְמִי פְתָרִי – גם פוטרים, כיון שסוברים שמלאכת גזוז שייכת רק בגזית צמר בהמה, וְהָא דְקִתְנִי – ומה ששנה התנא את מחלוקתם באופן של 'זו בזה', הוא כדי להודיע בזה דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאפילו בנוטל בידו מחייב, קָא מְשַׁמַּע לָן – השמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא בכלי מודים חכמים שחייב. הגמרא מביאה דבר נוסף המגביל את מחלוקתם: וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְּחַלְקֵת בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים הִיא דוּקָא כְּשׁוֹטֵל צִפְרָנִים לְעִצְמוֹ, שְׂבוּחַ מַחֲיִיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּיּוֹן שִׁיכּוֹל לֵאמֹן אֵת יָדוֹ לַתֵּן צִפְרָנִי עֲצָמוֹ בְּלֹא כְלִי, אֲכָל הַנוֹטֵל לְחִבְרֹה, לְדִבְרֵי הַטָּמֵר, כִּיּוֹן שְׂאִינּוּ יִכּוֹל לֵאמֹן אֵת יָדוֹ לִישׁוֹל יָפָה אֵת צִפְרָנִי חֲבִירוֹ בְּלֹא כְלִי. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא – פשוט שמחלוקתם היא דוּקָא כְּשׁוֹטֵל לְעִצְמוֹ, שְׂהָרִי 'הוֹטֵל צִפְרָנִיו' הֲנֵן, וּמִבּוּאָר בּוּזָה שִׁמְחֻלּוֹתָם הִיא דוּקָא בְּאוֹפֶן שְׁנוֹטֵל אֵת צִפְרָנִי עֲצָמוֹ, וְלִמָּה הוֹרָצַךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַהֲשִׁמִּיעֵנוּ זֹאת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מַהוּ דְתִימָא – שמא תאמר שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְחִבְרֹה נְמִי – [גם] מַחֲיִיב, וְהָא דְקִתְנִי – ומה ששנה התנא את מחלוקתם ב'צִפְרָנִיו', כְּלוּמַר, בְּנוֹטֵל צִפְרָנִי עֲצָמוֹ, הוּא כְּדִי לְהוֹדִיעַ בְּחֵן דְרַבְּנָן שֶׁאֵף בּוּזָה דֵּם פּוֹטְרִים, קָא מְשַׁמַּע לָן – השמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא לחבירו מודה רבי אלעזר שפטור. שְׁנִינּוּ בַּמִּשְׁנָה, וְכֵן שְׁעָרֵי כו' וְכֵן שִׁמְמוּ וְכֵן זָקְנוּ. הַגְּמָרָא דְנָה בְּאִיזָה שִׁיעוּר חֲיִיבִים עַל גְּטִילַת שַׁעַר: תָּנָא – שְׁנִינּוּ בְּבִרְיָתָא, הַנּוֹטֵל שַׁעַר כְּמֵלָא פִי הוּגֵן – [מלא חודן של מספרים] בַּשַּׁבָּת, תִּיב. מִבְּרֵרַת הַגְּמָרָא: וְכִמָּה הוּא מֵלָא פִי הוּגֵן, אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁתֵּים – שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהִתְנִיָּא – וְהִי שְׁנִינּוּ בְּסוּף אוֹתָהּ בְּרִייתָא, 'לְקַרְחָה שְׁתֵּים', כְּלוּמַר, לִגְבִי אִיסוּר 'קַרְחָה' חֲיִיב כְּשׁוֹטֵל שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, וּמִכָּךְ שֶׁהַבְּרִייתָא מִפְּרִשְׁתָּ אֵת שִׁיעוּר גִּזּוּ וְשִׁיעוּר קַרְחָה בְּשֵׁתִי לְשׁוֹנוֹת וְרַק בְּקַרְחָה נִקְטָה 'שְׁתֵּים', מִכּוֹחַ שִׁשְׁעוּר 'פִי הוּגֵן' אִינוּ שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִימָא – אָמַר בְּבִרְיָתָא 'וְכֵן לְקַרְחָה שְׁתֵּים'. הַגְּמָרָא מְסִיעֵת מִבְּרִייתָא לְדַבְרֵי רַב יְהוּדָה שִׁשְׁעוּר פִי הוּגֵן הוּא שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת: תִּנְיָא נְמִי תִיב – שְׁנִינּוּ כֵן אֵף בְּבִרְיָתָא, הַנּוֹטֵל מֵלָא פִי הוּגֵן בְּשַׁבָּת, תִּיב. וְכִמָּה מֵלָא פִי הוּגֵן, שְׁתֵּים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אִפִּילוּ בְּשַׁעֲרָה אַחַת חֲיִיב. וּמִדִּים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּמִלְקָם שַׁעֲרוֹת לְכַנּוֹת מוֹתָף שְׁחֹרוֹת שֶׁאִפִּילוּ בְּאַחַת חֲיִיב, מִשּׁוּם גִּזּוּ, לִפִּי שְׂאֵדָם מַקְפִּיד אִפִּילוּ עַל שַׁעֲרָה אַחַת לִבְנֵה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כּוֹקֵן, וּמִלֵּאכָה חֲשׁוּבָה הִיא אֲצִלוּ. מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: וְדָבָר זֶה אֵף בְּחֹל אָסוּר,

מִשּׁוּם שְׁנֵאמַר (דברים כב ד) 'לֹא יִלְבַּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה', וְדֶרֶךְ הַנָּשִׁים לַהֲקִפֵּד עַל כָּךְ, כְּדִי לַהֲתַנּוּאֵת. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְבָאֶרֶת אֵת פְּרִטֵי הַדִּינִים לִגְבִי גְטִילַת צִפְרָנִים וְתִלְשִׁית עוֹר הָאֲצַבַּע שֶׁסָּבִיב הַצִּפּוֹרֵן בַּשַּׁבָּת: תִּנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר, צִפּוֹרֵן שֶׁפִּירֵשׁ רוֹבָה, וְצִיָּצִין – כְּעֵין רַצּוּעוֹת דְקוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִעוֹר הָאֲצַבַּע סָבִיב לְצִפּוֹרֵן שֶׁפִּירֵשׁ רוֹבָה, בֵּינָם מוֹתֵר לִישׁוֹן לְכַתְחִילָה, בְּכָלִי תִיב. תִּנְיָא. תַּמְהָה הַגְּמָרָא: מִי אִיבָא מִיָּד – וְכִי יֵשׁ דָּבָר דְּבְכָלִי תִיב. תִּנְיָא וְכִי מוֹתֵר לְכַתְחִילָה, הִרִי כָל מִלֵּאכָה שֶׁבְכָלִי חֲיִיבִים עֲלֶיהָ חֲטָאֵת, אִסְרוּהּ חֲכָמִים אֵף בִּיד, גּוֹזֵרָה שְׂמָא יַעֲשֶׂנָה בְכָלִי וְיַעֲבֹר עַל אִיסוּר דְּאוֹרֵייתָא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הִכִּי קָאמַר – כִּךְ הִיא כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא, אִם פִּירֵשׁ רוֹבָה, בֵּינָם מוֹתֵר לְכַתְחִילָה, וְכָלִי פְטוּר אֲכָל אָסוּר. וְאִם לֹא פִירֵשׁ רוֹבָה, בֵּינָם פְטוּר אֲכָל אָסוּר, וְכָלִי תִיב. תִּנְיָא. נִמְצָא שְׂמָה שֶׁהִתִּירוּ בִיד לְכַתְחִילָה, הוּא אֲכָן רַק בְּאוֹפֶן שְׂאִינּוּ חֲיִיב בְכָלִי, דִּהִינּוּ כְּשִׁפְרִישׁוֹ רוֹבָה. הַגְּמָרָא מְבִיאָה פֶסֶק הַלְכָה בְּדִין צִפּוֹרֵן וְצִיָּצִין שֶׁפִּירֵשׁ: אָמַר רַב יְהוּדָה, הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר שֶׁמִּתִּיר לִישׁוֹן בִּיד, צִפּוֹרֵן וְצִיָּצִין שֶׁפִּירֵשׁוּ רוֹבָה. הַגְּמָרָא מְגַבִּילָהּ אֵת הַהִיתֵר לִגְבִי צִיָּצִין: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנִנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁפִּירֵשׁוּ הַצִּיָּצִין בְּלִפְנֵי מַעֲלָה לְצַד הַצִּפּוֹרֵן וּמִצְעָרוֹת אוֹתָהּ, אֲבָל אִם פִּירֵשׁוּ כְּלָפִי מִטָּה לְצַד הַגּוֹף, אִסוּר לִישׁוֹן. שְׁנִינּוּ בַּמִּשְׁנָה, וְכֵן הַגְּמָרָא: כו' שַׁעֲרָה, וְכֵן הַכּוּחֹלֶת עֵינֶיהָ, וְכֵן הַפּוֹקֶסֶת – מִתְקַנֵּת שַׁעֲרָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחֲיִיב, וְחֲכָמִים אוֹסְרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת. הַגְּמָרָא מְבָרַרֶת אֵת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁמַּחֲיִיב. מִבְּרֵרַת הַגְּמָרָא: גּוֹדֵלֶת, בּוֹחֶלֶת וּפּוֹקֶסֶת, מִשּׁוּם מֵאִי מַחֲיִיבָא – מִשּׁוּם אִיזָה אֲב מִלֵּאכָה הִיא חֲיִיבֵת. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֲבִין אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא, גּוֹדֵלֶת חֲיִיבֵת מִשּׁוּם אוֹרְגָתָה, שְׂהָרִי הִיא קוֹלַעַת אֵת שַׁעֲרָה. בּוֹחֶלֶת חֲיִיבֵת מִשּׁוּם בּוֹחֶלֶת, שְׁמוּלִיכָה מִכּוּחַל סָבִיב הָעֵין כְּאֵדָם הַמּוֹלִיךְ קוֹלָמוֹס סָבִיב הָאוֹת. פּוֹקֶסֶת חֲיִיבֵת מִשּׁוּם מוֹנָה, שִׁמְתַּקְנָתָהּ אֵת שַׁעֲרָה בֵּין אֲצַבְעוֹתֶיהָ וּמִפְרִידָהּ אֵת הַשַּׁעֲרוֹת כִּשְׁחָן נִכְרֹכוֹת זוּ בְּזוּ. הַגְּמָרָא מַקְשָׁה עַל בִּיאורוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבִין, וּמִבְאֶרֶת בְּאוֹפֶן אַחֵר אֵת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁמַּחֲיִיב: אָמַר רַבְּנָן קָמִיָּה דְרַבִּי אֲבָהוּ, וְכִי דְרַבִּי אֲרִינָה בָּבֶה, וְכִי דְרַבִּי בְּתִיבָה בָּבֶה, וְכִי דְרַבִּי מוֹיִנָה בָּבֶה. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי – לִי נִתְפַּרֵּשׁ הַדָּבָר מִיָּנִיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא בְּאוֹפֶן אַחֵר,

'אומדנא' ו'אומדנא דמוכח'

יום ראשון י"ז טבת ה'תשע"ג

שתי לשונות שמא כך או שמא כך, אינו נוטל אלא הפחות שבשתיהן".

אך לעתים מתפרש השטר באופן שונה מהמשמעות המילולית שלו ומתחשבים באומדן הדעת של בעל השטר אף שהם 'דברים שבלב'. למשל, אדם ששמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחרים בלא כל תנאי ואחר כך בא בנו, שהלכה כר' שמעון בן מנסיא ש"אין מתנתו מתנה, שאילו היה יודע שבנו קיים לא כתבן" (בבא בתרא קלב ע"א, שו"ע חו"מ סי' רמו ס"א).

וההבדל הוא בסוג האומדן שאנו אומדים בו את דעת כותב השטר. יש 'אומדנא' רגילה בה הקובע הוא המשמעות המילולית ואין מתחשבים באומדן הדעת, ויש 'אומדנא דמוכח' בה יכולים לפרש את השטר בהתאם לכך, כפי שכותב המאירי (קידושין מט, ב), ש'אומדנא דמוכח' קובעת כאשר היא מובנת מאליה מתוך הענין, ללא שמיעת הסברו של כותב השטר. וכן פסק הרמ"א (חו"מ סי' רז, ס"ד).

הלכות מלוה ולוה פרק כז, הלכה טז: יד פֿעל הַשְׁמָר עַל הַתַּחְתּוּנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹצִיא מַחְבְּרוֹ, וְאִינוּ מוֹצִיא אֶלָּא בְּדִבְרֵי שְׂאִין בּוֹ סֶפֶק. לְפִיכָךְ, כָּל שֹׁמֵר שֵׁישׁ בּוֹ מִשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שְׂמָא בְּךָ אוֹ שְׂמָא בְּךָ – אֵינוּ נוֹטֵל אֶלָּא הַפְּחוֹת שֶׁבַּשְׁתֵּיהֶן.

כאשר המשמעות המילולית של השטר ברורה, מפרשים את השטר בהתאם לכך, ורק כאשר אינה חד משמעית יש לפרשו בהתאם למשמעות הלשונית באותו מקום. וכן כתב הרשב"א (שו"ת חלק ו סימן קנא): "בנדרים אין הולכים בהם אלא אחר לשון בני אדם... וכיון שכן אף בכתובות ובשטרות אין הולכין בהם בכל מקום אלא אחר לשון בני אדם". כשם שהנדר נקבע על פי לשונו של הנודר, כך תוכנו של השטר נקבע בהתאם ללשונו של השטר.

וכאשר לשון השטר איננה ברורה, קובעים חז"ל יד בעל השטר על התחתונה' (כתובות פג ע"ב) וכדברי הרמב"ם כאן - "... מפני שהוא המוציא מחבירו... לפיכך כל שטר שיש בו משמע

שבועת עד אחד

יום שני י"ח טבת ה'תשע"ג

כסף לפחות (ראה להלן פ"ג ה"א), כך עד אחד אינו מחייב שבועה אלא על טענה בסדר גודל זה.

על כך נאמר: "כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון – אחד מחייבו שבועה", היינו שבכל הקשור לדיני שבועה, עד אחד מועיל כשם ששני עדים מועילים לחיוב ממון ולכן כשם שעדות שני עדים מחייבת ממון בכל סכום, כך עדותו של עד אחד מחייבת שבועה בכל סכום.

ולפי זה אין כפילות בדברי הרמב"ם אלא שלאחר שביאר את עצם דין חיוב שבועה על ידי עד אחד, מוסיף שחיוב זה מקביל לחיוב ממון על ידי שני עדים.

ומה שהמשיך וכתב: "וכן למדו מפי השמועה שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה", אינו עניין חדש אלא משמעות המילה 'וכן' היא 'וכך'. כלומר: וכך דרשו את הפסוק "לא יקום עד אחד..." שרק לענייני עון וחטאת אינו קם, אך לשבועה אכן קם – לגמרי, כשני עדים לחיוב ממון.

(אבן האזל במילואים והשמות להלכה זו (ע' 84), במכתב הרצ"פ פ"ק)

הודאת בעל דין

יום שלישי י"ט טבת ה'תשע"ג

כאומר מתחייב אני לך מנה.

אבל ה'קצות החושן' (שם) כתב שאי-אפשר לומר כן, והראיה ממורה במקצת שחייב שבועה בגלל שמורה על מקצת הטענה – 'ואילו היה כופר בכל בפני ב"ד, אלא שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמישים זוז, ודאי אין בזה חיוב שבועה' – ולדבריו הודאת בע"ד היא גזירת הכתוב שהתורה האמינה את האדם על עצמו ופסלה קרוב כשמעיד על אחרים אבל לא על עצמו, ולכן כשבא לזכות את עצמו אינו נאמן שהרי מעיד על

הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ג: הוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמָאָה

עדים דְּמִי.

האחרונים נחלקו בגדר וטעם הנאמנות של הודאת בעל-דין: המהרי"ן לב (הובא בקצות החושן סל"ד סק"ד) כתב שאין לבעל דין נאמנות אפילו לחייב את עצמו, כי כיון שיאדם קרוב אצל עצמו, גם כאשר מעיד לחובתו עדותו פסולה, ולכן זהו מתורת חיוב ונתינת-מתנה, כי אדם יכול לחייב את עצמו גם כשאניו חייב ובהודאתו כאילו בא לחייב את עצמו בחיוב חדש ונעשה

אחרים.

הרי עד עכשיו החזיק האיש בדקל ורק מכח הודאתו אתה זוכה בו ונמצא שבהודאתו הוא כנותן לך את הדקל מרצונו, ואין לך אלא מה שנותן לך, היינו הדקל ולא הפירות. אך לדעת אביו ורובא כיון שהודה שרב אידי קרוב יותר למוריש הרי הוא מודה שגם הפירות שאכל עד עתה שלא כדין אכל, ועליו לשלם עבורם. כלומר: לדעת רב חסדא החיוב הנובע מהודאתו הוא חיוב חדש החל מכאן ולהבא (כסברת המהרי"ן לב). ואילו לדעת אביו ורובא להודאה יש דין נאמנות (כסברת ה'קצות'), ולכן צריך לשלם על הפירות שאכל.

והגאון הרוג'ז'בי (צפנת פענח הל' נערה בתולה פ"א ה"א) מבאר שבדבר זה נחלקו אמוראים בגמרא (ב"ב לג, א). מעשה באחד שמת והשאיר אחריו עץ דקל ונחלקו רב אידי בר אבין ואדם אחר - מי מהם היורש הקרוב יותר למת, ולאחר שלא התברר הדבר, התגבר אדם זה והחזיק בדקל מדין 'כל דאלימ גבר'. לאחר זמן הודה האיש שרב אידי בר אבין קרוב יותר ופסק רב חסדא להעביר את הדקל לחזקת רב אידי בר אבין, אך רב אידי טען שלא די בהחזרת הדקל אלא עליו להחזיר גם את הפירות שאכל עד עכשיו שהרי אכלם שלא כדין. והשיב לו רב חסדא:

יום רביעי כ' טבת ה'תשע"ג

מתי ה'מיגו' הוא נגד עדים?

לומר 'פרעת'י. והוא הדין כאן, אם באו עדים והכחישו את טענתו הראשונה נפל המיגו שיכול היה לעמוד בטענה הראשונה, ואין נאמן כעת בטענה השנייה? ומבאר ה'צמח-צדק' (פס"ד חו"מ טז, ב. וראה גם קוב"ש ב"ב סעי' קיב) כי יש חילוק בין המקרים: במודה בשטר הטענה 'פרעת'י מתקבלת רק על יסוד המיגו ו"אילו בא עדים תחלה [המורידים את המיגו] אין לו שום טענה שיפטר עצמו נגד העדים", ולכן גם כאשר בתחילה האמינו לו מכח המיגו, כשבאו העדים והמיגו נפל, אינו נאמן לטעון 'פרעת'י – כי הטענה מיוסדת על מיגו, והוי מיגו נגד עדים. אבל כאן הטענה השניה מועילה מצד עצמה, גם ללא המיגו "שאפילו באו העדים תחלה, אילו היה טוען רק הטענה השניה היה פוטר עצמו", והצורך במיגו הוא רק כלפי זה שבתחילה טען טענה אחרת וכעת חוזר בו, ולזה המיגו מועיל "כיון שהוא הביא על עצמו טענה זו, שפיר מהימנין ליה לחזור ממנה בזמן שיש לו מיגו". ואפילו באו אח"כ עדים והכחישו טענתו הראשונה, אינם מבטלים את המיגו שהיה לו בעת שחזר וטען.

הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה ח: יש לשווען בבית דין לחזר ולטען טענה אחרת להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה... יש לו לחזר ולטען ולהפך כל הטענות שירצה, עד שיבואו עדים.

הטוען טענת פטור יכול לחזור בו מטענתו הראשונה – אם עדיין לא באו עדים והכחישוהו – ולטעון טענת פטור אחרת. לדוגמא: "כפר בבית דין ואמר לא לויתי, וחזר ואמר לויתי ופרעתי נאמן" (לשון הרשב"א בשו"ת ח"ו סי' רלח) מפני שיש לו מיגו "דמה לו לשקר, אם היה רוצה היה עומד בכפירת טענתו הראשונה" (הגהות אשר"י ב"ב פ"ג. וזכ"ר הר"י מיגאש ועוד ראשונים) ולכן נאמן לחזור בו ולטעון טענה אחרת, ושוב נאמן בטענה זו גם אם אח"כ באו עדים והכחישו את טענתו הראשונה.

והקשה ה'קצות החושן' (סי' פ סק"א): כיצד נאמן בטענתו השניה אם באו עדים להכחיש את טענתו הראשונה, והרי המודה בשטר חוב שכתבו אלא שטוען 'פרעת'י נאמן במיגו שיכל לטעון שהשטר מזויף, אבל אם אח"כ באו עדים המקיימים את השטר נפל המיגו (כי כעת לא יכול לטעון שהשטר מזויף – נגד העדים המקיימים את השטר), ואינו נאמן

יום חמישי כ"א טבת ה'תשע"ג

מתי מועילה מחאה?

כלומר, המחאה מבטלת את הראיה שבשתיקת ה'מרא קמא' שעליה מבוססת הבעלות של המחזיק בקרקע, ולכן גם אם המחאה לא הגיעה לאזני המחזיק, החזקה בטלה כי סוף סוף לא הייתה כאן שתיקה. אך הרמב"ם כאן כותב: "מפני מה לא יטעון ראובן ויאמר לא שמעתי שמיחה בי כדי שאזהר בשטריה, מפני שאומרים לו – חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר אחר, וחזקה שהגיע אליך הדבר. וכיון שידעת שמיחה בך בתוך ג' שנים, אם באמת היה לך שטר ולא נזרת בו אתה הפסדת על עצמך".

הרי שלדעת הרמב"ם ישיבה בקרקע אכן יוצרת חזקה אלא שגם אם היושב בקרקע מוחזק בה, עדיין יש לבעל דינו מקום לטעון: אם הקרקע שלך מדוע אין לך שטר המעיד על כך? ובזה תיקנו חכמים שאם ישב בקרקע ג' שנים שוב אי אפשר לטעון כנגדו היכן שטרך, כיון שאחרי שלוש שנים אין צורך לשמור

הלכות טוען ונטען פרק יא, הלכה ה: הרי שמיחה שמיגו במדינה רחוקה, מפני מה לא יטען ראובן ויאמר: לא שמעתי שמיחה בי כדי שאזהר בשטרי? מפני שאומרים לו... חזקה שהגיע אליך הדבר; וכיון שידעת שמיחה בך בתוך שלש שנים, אם באמת היה לך שטר ולא נזרת בו, אתה הפסדת על עצמך.

כאשר אדם מחזיק בקרקע שאינה שלו יכולים הבעלים לבטל את 'חזקת ג' שנים' של הפולש על ידי מחאה, ואם ראובן החזיק בנכס אך שמעון מחה והכריז שהנכס שלו – אין חזקתו של ראובן חזקה (כבא בתרא לה, א)

ומפרש הרשב"ם (שם ד"ה מחאה): "...מיחה שלא בפניו היא מחאה, שהרי יכול הדבר לבא לאזניו, ואפילו לא ידע המחזיק מחאתו של מערער לא חיישינן, מאחר שמיחה זה כהוגן". וכן דעת התוספות (שם מ, א ד"ה מחאה) שכתבו "אפילו יתברר לנו שלא שמע המחזיק מחאה, מהני לבטל החזקה".

על שטר המכירה.

ולפי זה המחאה אינה נוגעת לגוף הבעלות על הקרקע אלא

לטענה הצדדית כלפי המחזיק 'היכן שטרך', כדי שהמחזיק בקרקע יזהר לשמור על שטרו.

(תוס' רי"ד, ב"ב לח, ב ד"ה מר, ודאה חידושי חזתם טופר ב"ב שט)

החזק הוא הצודק?

יום שישי כ"ב טבת ה'תשע"ג

אלא הסתלקות של בית־הדין מהדין מאחר שאין בידם ראיות כדי להכריע, וכשם שאינם מתערבים בתפיסה הראשונה כך אינם מתערבים בתפיסה השנייה (שטמ"ק ב"ב לד, א ד"ה אמר. משנת יעקב כאן).

בכך מתבארת מחלוקת נוספת: בהלכה הבאה פוסק הרמב"ם שאם הביא אחד עדים לטובתו ונפסק שהקרקע שלו וגם השני הביא עדים לטובתו – חוזרים ומוציאים את הראשון מהקרקע ומניחים אותה ביד שניהם וכל המתגבר יזכה. וכן דעת התוספות (ב"ב לא, ב ד"ה אנו). אך הרמב"ן (ב"ב שם) סובר כי לאחר שאחד מהם הוחזק, שוב אין מוציאים מידו.

וביאור המחלוקת: לדעת הרמב"ן מה שאנו מניחים לכל המתגבר לרדת לשדה זהו העדר פסיקה, ולכן גם כשאחד מוחזק בית דין נמנעים אין מוציאים אותו מהקרקע. אך לדעת הרמב"ם שיש כאן פסק בית דין, מוציאים את המוחזק מהשדה כדי לקיים את הפסק שכל המתגבר יזכה.

(פני שלמה ב"ב לא, ב)

ממתי נחשב בכור לנחלה?

שבת קודש כ"ג טבת ה'תשע"ג

כאילו יצא ראשו והוי כילוד כולו. ואף שביציאת המצח בלבד אין הכרה מלאה, הרי "מכיון דהוי כילוד הוי ליה גם כן כאילו הכירו", וכן היא דעת הש"ך (יו"ד סי' קצז סק"י). אך הב"ח (חור"מ שם סק"ג) מחק מדברי הטור את תיבת 'רוב', כי לדעתו צריכה להיות יציאת כל המצח ולא מועילה יציאת רובו, כיון שעדיין אין כאן הכרת פנים. וב'שב שמעתתא' (שמעתתא ז פט"ו) הוכיח מדברי התוספות (בכורות שם ד"ה מאי טעמא) שגם לדעת ר' יוחנן שדי ביציאת המצח להחשיבו לבכור לא די ביציאת רוב המצח, אף שנחשב כילוד לכמה דינים - כיון שאין אפשרות להכירו.

והנה, משמעות הגמרא (בכורות שם) היא שדין 'יכיר' שנאמר לענין בכורה לנחלה הוא דוקא בהכרת הפנים. ולפי זה מדויק ה'שפת אמת' (שם), שביציאת רוב גופו של הבכור, כאשר הראש הוא בפנים, אף שנחשב כילוד לכמה דינים (נדה כו, א), אינו נחשב כבכור לענין נחלה, כיון שאין כאן הכרת פנים.

הלכות טוען ונטען פרק טו, הלכה ד: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ עוֹדְרִין עַל הַשָּׂדֶה, וְהָאוֹמֵר שֶׁלִּי, וְהָאוֹמֵר שֶׁלִּי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה... מְנִיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ, וְיִהְיֶה הָאֶחָד מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלִיו הָרְאִיָּה.

מלשון הרמב"ם נראה כי לאחר שגבר האחד וירד לשדה, אם השני יחזור ויוציא ממנו לא תועיל תפיסתו אלא מחזירים את השדה לתופס הראשון, שכן כתב: "וכל המתגבר ירד בה ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראייה" – הרי שלא יוכל לחזור ולתפוס ללא ראייה.

ולמעשה נחלקו הראשונים בדין זה: הרא"ש (ב"ב פ"ג סי' כב) כתב שתפיסת השני לא תועיל, כי לא מסתבר שיתקנו חכמים שיהיו כל ימיהם במריבה, זה תופס מזה וחוזר חלילה, אלא חכמים סמכו על כך שמי שהצדק איתו יתאמץ יותר להעמיד את שלו בידו, ונמצא שהתפיסה מבררת את האמת. אך יש סוברים שגם לאחר תפיסת האחד יכול השני לשוב ולתפוס מידו כי ההחלטה שכל הגובר ירד לשדה אינה 209 דין,

הלכות נחלות פרק ב, הלכה ב: בְּכֹר שְׁנוּלָד אַחֵר מִיתָת אָבִיו – אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שְׁנַאֲמַר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלָלוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', כִּי אֵת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר. וְאִם יֵצְאָת פְּדֻחָתוֹ בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאוֹרֵי תְּעוּלָם אֵלָּא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו – תִּרִּי וְהָנוּטֵל פִּי שְׁנַיִם.

אם נולדו שני בנים תאומים או שני בנים משתי נשים ואביהם מת מיד לאחר שהוציא הראשון רק את מצחו, הרי הוא נחשב בכור לנחלה. ואף שצריכה להיות יכולת להכרת פני הוולד על ידי אביו ("כי הבכור.. יכיר") - על ידי יציאת הפדחת (המצח) ישנה 'הכרה' והריהו בכור לנחלה (מגיד משנה ע"פ בכורות מו, ב).

וה'שלחן ערוך' (חור"מ סי' רע"ז ס"ג) הביא הלכה זו, שיציאת המצח בחיי האב מחשיבה את הנוולד לבכור ו"אע"פ שלא יצא כל ראשו. הרי זה נוטל פי שנים". וכתב על זה הסמ"ע (סק"ו) שלשון הטור הוא "רוב פדחתו", שרובו ככולו, ונחשב על ידו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ז כ"ג טבת ה'תשע"ג

יום ראשון י"ז טבת ה'תשע"ג

הלכות מלוה ולוה

פרק כה

א. המלוה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: 'אני ערב', או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחד: 'הניחיה, ואני ערב', או שהיה חונק אותו בשוק לתן לו, ואמר לו: 'הנח, ואני ערב' - אין הערב חייב כלום; ואפילו אמר 'אני ערב' בפני בית דין. אבל אם קנו מידו [עשו קנין] שהוא ערב ממון זה, בכל אלו הפנים - בין בפני בית דין, בין בינו לבין המלוה - נשתעבד.

ב. אמר לו בשעת מתן מעות: 'הלוהו, ואני ערב' - נשתעבד הערב, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו; כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: 'הניחיה, ואני ערב לכם' - הואיל ויש לו הנאה שהאמינהו בית דין, באותה הניה שעבד עצמו.

ג. המלוה את חברו על ידי ערב - אף על פי שהערב משעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה. אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב, ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה; אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל, אלא מן הלוה. היה הלוה אלם, ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה. אם יכול להוציא מידו, יוציא; או ישמתו [נידו] אותו בית דין, עד שיתן לו.

ד. התנה המלוה על הערב ואמר לו: 'על מנת שאפרע ממי שארצה' - אם יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב. אמר: 'על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה', או שהיה קבילן [כדלהלן] - הרי זה יתבע את הערב הנה או את הקבילן תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים ללוה.

ה. איזה הוא ערב, ואיזה הוא קבילן? אמר לו: 'תן לו, ואני נותן לך' - זה הוא קבילן שיש למלוה להפרע ממנו תחלה, אף על פי שלא פרש ולא אמר 'על מנת שאפרע ממי שארצה'. אבל אם אמר לו: 'הלוהו, ואני ערב', 'הלוהו, ואני פורע', 'הלוהו, ואני נותן', 'הלוהו, ואני חייב', 'הלוהו, ואני קבילן', 'תן לו, ואני קבילן', 'תן לו, ואני פורע', 'תן לו, ואני חייב', 'תן לו, ואני ערב' - כלן לשון ערכנות הן, ואינו תובעו תחלה; ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: 'ממי שארצה אפרע'.

ו. ערב של כתבה - אף על פי שקנו מידו, פטור מלשלם;

שהרי מצוה עשה, ולא חסרה [נחסר בשעת נישואין] ממון. ואם היה האב ערב לכתבת בנו, וקנו מידו - חייב. וקבילן של כתבה, חייב.

ז. ראובן שמכר לשמעון שדה, ובא לוי וקבל אתרייתה עליו [כלפי שמעון] - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא [לא גמר בליבו האחריות]. ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה בכל עת שיחבצנו שמעון - הרי זה חייב. וקנה חורו רבתי.

ח. וכן הערב או הקבילן שחייבו עצמן על תנאי - אף על פי שקנו מידו - לא נשתעבד, מפני שהיא אסמכתא [נאמין] שלא יתקיים התנאי; כיצד? כגון שאמר לו: 'תן לו ואני אמן, אם יהיה כך וכך, או אם לא יהיה'; שכל התולה שעבדו שאינו חייב בו באם יהיה ואם לא יהיה - לא גמר, ולא הקנה קנין שלם; ולפיכך לא נשתעבד.

ט. שנים שלוו בשטר אחד, או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין ללוה אחד מהן, או לקח לשתפות - הרי הן ערבאין זה לזה, אף על פי שלא פרש.

י. שנים שעברו אחד - כשיבוא המלוה להפרע מן הערב, יפרע מאיזה מהן שירצה; ואם לא היה לאחד כדי החוב, חוזר ותובע השני בשאר החוב.

יא. ואחד שעבר שנים - כשיפרע למלוה - יודיעו [המלווה] חוב איזה משניהם הוא פורע, כדי שיחזר עליו.

יב. האומר לחברו: 'ערב זה לפלוני, ואני ערב לך' - הרי זה כמי שאמר לו: 'הלוהו, ואני ערב'; וכשם שנשתעבד הערב למלוה, כך נשתעבד ערב שני לערב ראשון. ודין הערב עם המלוה, כדין ערב ראשון עם השני - דין אחד הוא.

יג. מי שלא פרש קצב הדבר [סכום] שערב, כגון שאמר לו: 'כל מה שתתן לו, תן לו ואני ערב', או 'מכר לו, ואני ערב', או 'הלוהו, ואני ערב' - יש מן הגאונים שהורה, שאפילו מכר לו בעשרת אלפים או הלוהו מאה אלף, נשתעבד הערב בכל. ויראה לי, שאין זה הערב חייב כלום; שפירן שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו - לא סמכה דעתו, ולא שעבד עצמו; ודברים של טעם הן אלו, למכין. יד. מי שאמר לחברו: 'הלוהו, ואני ערב לגופו של לזה הנה; לא ערב לעצמו של ממון, אלא כל זמן שתרצה אביאנו לך', וכן אמר לו אחר שהלוהו ויתבעו: 'הניחיה, וכל זמן שתתבע אותו, אביאנו לך', וקנו מידו על זה - אם לא הביא זה הלוה, יש מן הגאונים שהורה שהוא חייב לשלם. ויש מי שהורה, שאפילו התנה עליו, ואמר: 'אם לא אביאנו, או שמת, או שברח, אהי חייב לשלם' - הרי זו אסמכתא, ולא נשתעבד; ולזה דעתי נוטה.

פרק כו

1
2 א. המלוה את חברו בשטר, ואחר שהעידו העדים בשטר,
3 בא ערב וערב את הלוה - אף על פי שקנו מידו, ונשתעבד
4 לשלם כמו שבאנו - כשיבוא המלוה להפרע מנכסי הערב
5 הנה, אינו טורף מנכסים משעבדים [שמכר הערב]. הנה
6 הערב בגופו של שטר קדם חתימת העדים - אם כתבו
7 'פלוני ערב', שהרי אינו מערב [משולב בשטר] עם הלוה
8 במלוה - הרי זה אינו גובה ממנו מן המשעבדין. אבל אם
9 כתוב בשטר 'פלוני לוה מפלוני כך וכך, ופלוני ערב', שהרי
10 ערבו לוה עם הערב בשטר, וקנו מידו של ערב, ואחר כך
11 חתמו העדים בשטר - הרי זה נפרע מנכסי ערב המשעבדין.
12 ב. מלוה שכתב לתבוע את הלוה - אינו יכול לדחותו ולומר,
13 'לך אצל הקבלן, שהרי יש לך לתבוע אותו תחלה'; אלא
14 תובע כל מי שירצה תחלה. ואם נשא הקבלן המעות מיד
15 המלוה, ונתנן ביד הלוה - אין למלוה על הלוה כלום.
16 ג. מלוה שתבע את הלוה, ולא מצא לו נכסים - אינו יכול
17 להפרע מן הערב, עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב הערב
18 לשלם; לא יהיה פח זה, פחות מן הלוה עצמו. כזה הורו
19 המורים. ואם התנה עמו, הכל לפי התנאי. הנה הלוה
20 במדינה אחרת, שאינו יכול להודיעו ולא לילף לו, או שמת
21 הלוה, והניח קטנים שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי
22 זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי.
23 ד. מלוה שתבע את הלוה, ומצאו שהעני - אינו יכול
24 להפרע מן הערב, עד שישבע הלוה בתקנת אחרונים שאין
25 לו כלום; שמה יעשו קנוניא [רמאות] על נכסיו של ערב.
26 ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, וכא המלוה לתבוע
27 את הערב, והרי הלוה במדינת הים - אומר לו הערב: 'הבא
28 ראיה שלא פרעך הלוה, ואני אשלם לך'.
29 ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו - הרי זה חוזר
30 וגובה מן הלוה כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה
31 מלוה על פה או בלא עדים כלל. במה דברים אמורים?
32 בשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב: 'ערבני ושלם'.
33 אבל אם עמד זה ברשות עצמו, ונעשה לו ערב או קבלן,
34 או שאמר לו הלוה: 'ערבני', ולא הרשהו [לא אמר] שימתן,
35 ופרע החוב - אין הלוה חייב לשלם לו כלום. וכן הפורע
36 שטר חובו של חברו שלא מדעתו - אפלו היה החוב על
37 המשכון, אין הלוה חייב כלום; ונוטל משכונו בתנא, והרי
38 אבד זה הנותן את מעותיו; שמה היה הלוה מפסיד את
39 המלוה, ומוחל לו. מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב קדם
40 שיעדיע את היורשים - אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר
41 חובו קדם שיעות, כגון שהודה בו, או שנדהו [על אי
42 פרעון] ומת בגדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות -
43 הרי זה חוזר וגובה מן היורשין כל מה שפרע. הנה המלוה
44 גוי - אין היורשין חייבין לשלם; שמה אביהן נתן לוה
45 הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהגוי תובע את הערב
46 תחלה [לפני הלווה], ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיעדיע

47 את היתומים. אבל אם הודיען שהגוי תובע אותו, והרי הוא
48 נותן - חייבין לשלם.
49 ז. כל ערב שכתב לטל מה שפרע - בין שכתב להפרע מיורשי
50 לזה, בין מן הלוה עצמו - הרי זה צריך להביא ראיה
51 שפרע; ואין מציאת [הימצאות] שטר החוב שעליו ביד
52 הערב, ראיה - שמה נפל השטר מיד המלוה, ולא פרע זה
53 כלום.
54 ח. האומר לחברו: 'ערבתי לך', והוא אומר: 'לא ערבתי';
55 או שאמר הערב ללוה: 'אתה הרשיתני לערב אותך ולתן',
56 והוא אומר לו: 'לא, מדעתך ערבתי', או 'לא ערבתי כלל';
57 או שאמר הערב: 'פרעתי למלוה בפניך', והלוה אומר: 'לא
58 פרעתי', או שאמר לו: 'כן, פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי',
59 או שאמר המלוה: 'ערבתי לי מאתים', והוא אומר: 'לא
60 ערבתי אלא מנה' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן -
61 המוציא מחברו עליו הראיה, או ישבע הנתבע שבוטעת
62 הסת, או שבוטעת התורה אם הודה במקצת, כשאר טענות
63 המזון.
64 ט. עבד או אשת איש שליו או שערכו את אחרים, ונתחייבו
65 לשלם - כשישתחרר העבד ושתגרש האשה או שתאלמן,
66 ישלמו.
67 י. קטן שלוה, חייב לשלם כשיגדיל. ואין כותבין עליו
68 שטר, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו;
69 שאין קטן מיד הקטן כלום.
70 יא. קטן שערב את אחרים - הורו גאונים שאינו חייב
71 לשלם כלום, אף כשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי
72 הקטן, אבד את מעותיו; שאין לקטן דעת כדי לשעבד
73 עצמו בדבר שאינו חייב בו, לא בערכנות ולא בכל כיוצא
74 בזה. ודין אמת הוא זה, וכן ראוי לדון.
75 יב. האשה שלוחה בשטר, או שערכה [היתה ערב] בשטר,
76 ונשאת - חייבת לשלם אחר שנשאת. ואם היתה מלוה על
77 פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; שרשות
78 בעל פרשות לוקח הוא [ואין גביו במלוה על פה מלקוחות],
79 כמו שבארנו בכמה מקומות. ואם היה אותן מעות ההלואה
80 עצמן קמין, יחזירו אותן למלוה.
81
82 פרק כז
83 א. שטר שכתוב בכל לשון ובכל כתב - אם היה עשוי
84 בתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להזדיף [להחמק] ולא
85 להוסיף ולא לגרע, והיו עדיי ישראלים, ויודיעין לקרותו -
86 הרי זה פשר, וגובין בו מן המשעבדין [נכסים של לוה
87 שנמכרו]. אבל כל השטרות שחזקתיהם גויים - הרי אלו
88 פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב; והוא שימתן
89 המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: 'בפנינו מנה פלוני לפלוני',
90 'כך וכך דמי המכר' או 'מעות החוב'. והוא שיהיו עשויין
91 בערפאות שלהם; אבל במקום קבוצ פליליהן [התכנסות
92 שופטים] בלא קיום השופט שלהם, לא יעילו כלום. וכן
92 צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו הגויים שהן עדי שטר,

הפכת. ואם היה בין הקיים והשטר רוח שיטה אחת -
פסול; שמה יחתף השטר שנתקנים, ויזיף באותה השיטה
שטר ושני עדיו, ונמצא הקיים על שטר מזיף.
ז. הרחק את הקיים מן השטר יתר על שתי שיטין, ומלא
כל הרוח שריטות דיו - כשר, שהרי אינו יכול לזיף; ואין
חוששין לבית דין שיקימו קיום על השריטות, אלא על גופו
של שטר.
ח. כל המקקין בלן - צריך שיקתב קיומיהן בסוף השטר,
ויאמר: 'אות פלונית', או 'מלה פלונית', או 'שיטה פלונית',
על מחק' או 'תלויה', 'והכל קים'. ואם היה המקק במקום
'שריר וקנים', וכשעור 'שריר וקנים' - אף על פי שחזר וקימו,
פסול; שמה מחקו וכתב דבר שזיף, וחזר וקימו ברוח שבין
הכתב והעדים.
ט. שטר הבא הוא ועדיו על מחק, כשר. ואם תאמר: מוחק,
וחזר ומוחק - אינו דומה מי שנמחק פעם אחת, לנמחק
שתי פעמים. ואם תאמר: שמה מחק מקום העדים שתי
פעמים, ואחר שכתב השטר חזר ומוחקו, וכתב כל מה
שזיפה, שהרי הוא ועדיו כלו שנה, מפני שנמחק הכל שתי
פעמים - כבר תקנו חכמים, שלא יהיו העדים חותמין על
שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם.
י. שטר הבא הוא ועדיו על מחק, והקיים מלמטה על הנזר
- אין מקימין אותו מעדי הקיים, אלא מעדים שלמעלה;
שמה הקיים היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הרוח מלא
שריטות של דיו; וחתף גוף השטר ומחק השריטות, וכתב
השטר ועדיו על מחק.
יא. שטר הבא על הנזר, ועדיו על המקק - פסול; שמה
ימחק השטר, ויזיף, ונמצא הוא ועדיו על המקק. ואם כתבו
העדים: 'אנחנו העדים חתמנו על המקק, והשטר על הנזר',
- כשר; וכתובין בן בין עד לעד, כדי שלא יזיף.
יב. שטר הבא על המקק, ועדיו על הנזר - פסול, ואפלו
כתבו העדים: 'אנחנו עדים חתמנו על הנזר, והשטר על
המקק'; מפני שהוא מוחק כל השטר פעם שניה, וכתב כל
מה שזיפה; וכיון שכלו נמחק שתי פעמים, אינו נפר, שאלו
היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמים,
היה נפר. ומתקון השטרות, להתבונן בשטר ביוזין וזינין
שלו, שלא יהיו דחוקין בין התבות, שמה זיף והוסיף נו.
ולא יהיו מרחקין, שמה מחק אות אחת, כגון הא או חית,
והניח רגלה האחת מקום נו. וכל פיוצא בזה, מדקדקין בו
בכל לשון ובכל כתב.
יג. משלש ועד עשר - אין כותבין בסוף שיטה; שמה יזיף,
ויחזיר השלש שלשים, והעשר עשרים. ואם נזדמן לו בסוף
שיטה - מחזיר הדבור [כותב שוב הקטע האחרון] בגופו של
שטר פעמים רבות, עד שיבוא באמצע השיטה.
יד. שטר שכתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים,
מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הכל הולך אחר התחתון.
ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם? לפי שאין האחד
תלוי בחדורו - שאם היה כתוב בו מנה שהן מאתים או

ועל זה השופט שלחן שקנים עדותו, שאינן ידועין בקבול
שחד. ואם חסרו שטרי הגויים דבר מכל אלו, הרי הן
בחרש. וכן שטרי הודאות ומתנות ופשרות ומחילות, שהם
בעדים שלהם - אף על פי שיש בהם כל הדברים שמנינו,
הרי הם בחרש. והורו רבנן, שאפלו שטרי חוב שלהם
שנתנו המעות בפניהם - פסולין, ולא הכשירו אלא שטרי
מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם; ואין אני מודה בזה.
אם לא ידעו דגני ישראל לקרות שטר זה שנעשה בערכאות
של גויים - נוטנו לשני גויים זה שלא בפני זה, וקורין לו,
שנמצא כל אחד מהם כמסיח לפי תמו, וגובה בו מבני
חורין. אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול [פרסום],
שהרי לא ידעו הלכותות במה שנעשה בגויים.
ב. שטר שעדיו גויים שמסרו הלזה ליד המלוה, או המוכר
ליד הלוקח, בפני שני עדים משראל - אף על פי שאינו
עשוי בערכאות שלחן, ואין בו כל הדברים שמנינו - הרי
זה גובה מבני חורין; והוא שיהיו העדים שמסרו בפניהם
יודעין לקרותו, וקראוהו כשמשורו, ויהיה כתקון שטרי
ישראל, שאינו יכול להזדיף [להחזק] ולא להוסיף בו ולא
לגרע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדין? מפני שאין לו
קול.
ג. תקון שטרי ישראל כף הוא: כל השטרות בלן, צריך
שיחתור [פעם שניה] מענינו של שטר בשיטה אחרונה - לפי
שאין למדין משיטה אחרונה, שמה היו העדים מרחקין
מגופו של שטר בכדי שיטה, ובא זה המזיף, וכתב באותו
הרוח שיטה זו.
ד. עדים שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין, פסול; פחות
מפאן, כשר. 'שתי שיטין' שאמרו - בכתב ידי עדים, ולא
בכתב ידי סופר; שכל המזיף, אינו הולך אחר הסופר, אלא
אחר העדים. ושתי שיטין אלו - הן ושני אורין [שבין
השורות], כגון [כגודל] למד על גב כף [סופית]. היו העדים
מרחקין מן הכתב יתר על שתי השיטין, והיה כל הרוח
שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובים - כשר,
שהרי אינו יכול להזדיף. ואם מלאהו בשריטות [קווים] של
דיו - פסול, שמה העדים על השריטות חתמו, לא על גופו
של שטר. היה השטר כלו עם עדיו בשיטה אחת, הרי זה
כשר.
ה. היה השטר בשיטה אחת, והעדים בשיטה שניה - פסול;
שמה אלו העדים היו מרחקין מן השטר הכשר שיטה אחת,
וחתף כל השטר, וכתב זה השטר באותה השיטה, ונמצאו
אלו העדים חותמין עליה. וכן אם היה השטר ושני עדים
בשיטה אחת, ושני עדים אחרים בשיטה שניה, ואמר: 'אני
נתפנתי לרבות העדים' [להביא נוספים] - אין מקימין שטר
זה מעדים של מטה בשיטה שניה, אלא מעדים של מעלה;
שמה בשיטה שהיתה בין העדים של מטה ובין השטר
שחתף, כתב שטר זה ושני עדיו.
ו. קיים [אישור השטר ע"י] בית דין - צריך שיהיה סמוך
לכתב ידי עדים, או סמוך לצד השטר, או מאחוריו כנגד

מאתים שהן מנה, הנה נוטל מנה; אבל שני דברים שאין
האחרון תלוי בראשון, הלך אחר התחתון. הנה בו מלמעלה
שם, ומלמטה שם קרוב לו - הכל הולך אחר התחתון. אם
כן, למה כותבין את העליון? שאם תמחק אות אחת מן
התחתון, ילמד מן העליון; כגון, שהיה בעליון חנוני או ענוני
ובתחתון חנון או ענון - בידוע שהוא השם העליון. אבל לא
ילמד תחתון מן העליון שתי אותיות.

טו. כתוב בו מלמעלה ספל [חצי סאה], ומלמטה קפל [חצי
קב] - הכל הולך אחר התחתון; שהקפל, פחות מן הספל.
כתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זבוב
הסיר רגל הקוף, ונעשת סמך; ואינו גובה אלא במדת קפל
הקטנה. וכן כל פיוצא בזה, שיד בעל השטר על התחתונה.
מעשה בשטר שהיה כתוב בו 'שש מאות וזו אחד', והרי
הדבר ספק, אם שש מאות זו וזו אחד, או שש מאות
אסתי'א [חצי זחים] וזו; אמרו חכמים: יטל שש מאות
אסתי'א וזו, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה
לא נאמר שש מאות פרוטה וזו? לפי שהפרוטות - כולל
אותן הסופר וזוין [ולא מונה הפרוטות], ואחר כך כותבין.
וכן כל פיוצא בזה, בכל זמן ויכל מקום לפי דרכם הידוע,
על פיו עושין.

טז. שטר שכתוב בו 'אסתי'א מאה מעי', או שכתוב בו
'מאה מעי אסתי'א' - הלך אחר פחות שבשונות, ואינו
נוטל אלא מאה אסתי'א; שיד בעל השטר לעולם על
התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא
בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי
לשונות, שמא כך או שמא כך - אינו נוטל אלא הפחות
שבשתי'הן; ואם תפש בעליונה - אין מוציאין מידו, אלא
בראיה ברורה.

יז. כתוב בו 'מטבע זהב', אין פחות מדינר זהב. 'זהב
דינרין' או 'דינרין זהב', אין פחות משני דינרין של זהב.
'זהב בדינרין', אין פחות משנה שני דינרין של כסף מן
הזהב. וכן כל פיוצא בזה.

ברייך רחמנא דסייען

יום שני י"ח טבת ה'תשע"ג

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא, והיא - דין טוען ומוזה או כופר.
ובאור מצוה זו - בפ' ד'קט"ז.

פרק א

א. הטוען את חברו במטלטלין, והודה לו במקצתו - הרי
זה משלם מה שהודה, ונשבע על השאר מן התורה;
שנאמר: "אשר יאמר כי הוא זה". וכן אם כפר בפל, ואמר:
'לא היו דברים מעולם', ועד אחד מעיד שהיו - הרי זה
נשבע מן התורה. ומפי השמועה [מסורת ממש רבינו]

למדו, שכל מקום ששנים מחיבין אותו ממון, אחד מחיבו
שבועה; וכן למדו מפי השמועה, שעד אחד "לכל עון ולכל
חטאת" אינו קם, אבל קם הוא לשבועה.

ב. אין לך מחיב שבועה מן התורה, חוץ משלושה: מי
שהודה במקצת המטלטלין, ומי שחיבו עד אחד, והשומר
- שהרי נאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם". וכבר בארנו
שבועת השומרין בהלכות שכירות. וכל אחד משלושתן
נשבע, ונפטר מלשלם. אבל כל הנשבעין ונוטלין, כגון
שכיר [הטוען לאי תשלום] ונחבל [ניזק מחבירו וטוען לאי
תשלום] ונגזל ופוגם שטר [מודה שחלקו פרוט] וכיוצא בו,
וכן כל הנשבעין בטענת ספק, כגון השתפין והאריסין [שלא
נטלו יותר מהמגיע] - כלן נשבעין בתקנת חכמים. וכל אלו
השבועות - אף על פי שהן מדברי סופרים - הרי הן כעין
של תורה, בנקיטת חפץ [קדוש].

ג. הטוען מטלטלין על חברו, וכפר בכל ואמר: 'לא היו
דברים מעולם', או שהודה במקצת ונתנו מיד, ואמר: 'אין
לך בידי אלא זה, והא לך', או שאמר: 'אמת שהיה לך
אצלי, אבל מחלף לי', או 'נתת לי', או 'מכרת לי', או
'התורתי לך', או שטענו חטים, והודה לו בשעורים - בכל
אלו, פטור משבועת התורה. אבל חכמי תלמוד תקנו,
שישבע הנתבע בכל אלו שבועת הסת [שחכמים 'הסיתו'
לכר], ויפטר; ואינה כעין של תורה, לפי שאין בה נקיטת
חפץ. וכבר בארנו דרך השבועה של תורה ודרך שבועת
הסת בהלכות שבועות.

ד. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה, הרי זה נשבע ונפטר.
ואם לא רצה להשבע - יורדין לנכסיו, וגובין מהן כל מה
שטען חברו עליו; שהרי התובע אומר לו: 'איני זו מדין
תורה - או השבע, או תן לי'. ויש לו [לנתבע זכות] להתירם
[להטיל חרם סתם] על מי שטוען עליו דבר שאינו כן, ונתן.
אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהם - אם היה מן הנשבעין
ונוטלין, אינו יכול להפך השבועה [על הנתבע ויפטר];
שהרי הנתבע אומר לו: 'השבע וטל, כמו שתקנו לך
חכמים'. ואם לא רצה להשבע, ילך לו. והורו רבותי, שאם
אמר התובע: 'איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים, אלא
הריני פשאר התובעים' - הרי זה משביע את הנתבע הסת.
ואם רצה [הנתבע] להפכה על התובע - מחיבין את התובע
להשבע הסת ויטל, או ילך לו.

ה. היה המחייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטרין,
כגון הנשבעין על טענת ספק, או מן הנשבעין הסת, ולא
רצה להשבע - משמתין [מנדים] אותו שלשים יום. אם לא
בא, ולא תבע [להתיר] נדיו - מלקין אותו מכת מרדות,
ככל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום, שמפין אותו,
ואחר כך מתירין לו נדיו. ואין יורדין לנכסיו, לפי שאינו
מחייב שבועה מן התורה.

ו. כל המחייב שבועת הסת - אם רצה להפך השבועה על
התובע, הרי התובע נשבע הסת ונוטל; ואין לך מי שנשבע
הסת ונוטל מחברו, אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת.

התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם תחלה
- ראה זה הנתבע פה, ואמר: 'איני רוצה להשבע, אלא
הריני משלם הטענה הראשונה שנתחבתי על כפירתה
שבועה' - אין שומעין לו; אלא אומרים לנתבע: 'או תן לו
כל מה שגלגל עליך מטענות הודיות [הודאיות], או השבע
והפטר'.

יד. הטוען את חברו טענות הרבה - אין משביעין אותו
על כל טענה וטענה, אלא שבועה אחת על הכל. נתחייב
שתי שבועות על שתי טענות, קלה וחמורה [כגון מדבנן
ומדאורייתא] - משביעין אותו התמורה [דאורייתא],
ומגלגלין בה שאר הדברים.

טו. כל הטוען את חברו טענה, שאם הודה בה, אינו חייב
לשלם ממון - אף על פי שכפר - אין מחיבין אותו לא
שבועת הסת, ולא [מטיל עליו] חרם סתם. כיצד? 'אמר
שחתן לי מנה', 'לא היו דברים מעולם' - אין משביעין
אותו הסת, ולא חרם סתם; שאלו הודה בדבר זה, לא היה
חייב כלום. 'אתה קללת אותי', 'אתה הוצאת עלי שם רע',
'לא היו דברים מעולם' - אין מחיבין על זה. וכן כל
פיצא בדברים אלו.

טז. 'אתה חבלת בי', 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה
נשבע הסת; שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו,
משלם שבת [דמי בטלה] ורפוי ובשת. 'אתה בישתני', 'לא
היו דברים מעולם' - אם היו במקום שגובין בו קנסות, הרי
זה נשבע הסת; שאלו הודה, היה משלם הבשת.
יז. במה דברים אמורים, שהמודה בקנס פטור? בשוהדה
בדבר שחייב עליו קנס, כגון שאמר: 'חבלתי בזה'. אבל אם
הודה 'שחבלתי בזה, והביא עלי [הניח] עדים בבית דין,
וחיובי לתן פה וכה בנזק' - הרי זה חייב לשלם; לפיכך,
אם טען הטוען: 'שבית דין חייבו אותך לשלם לי מאה
דינרין משום שחבלת בי', והוא אומר: 'לא היו דברים
מעולם' - הרי זה נשבע הסת. וכן כל פיצא בזה.

פרק ב

א. כל חשוד על השבועה [שישבע לשקר] - אין משביעין
אותו לא שבועת התורה, ולא שבועה שמדבריהן, ולא
שבועת הסת. ואפילו רצה התובע, אין שומעין לו.

ב. אחד הנשבע לשקר שבועת בטוי [כגון: עשיתי ולא
עשה], או שבועת העדות [שלא ראה עדות וראה], או שבועת
הפקדון [שאינו בידו, והוא בידו], או שבועת שוא [כגון: על
יום שהוא לילה] - הרי הוא חשוד על השבועה. וכן כל
הפסול לעדות משום עברה - בין פסלנות של תורה, כגון
בעלי רבית ואוכלי נבלות וגזלנין, בין פסלנות של דבריהם,
כגון משחק בקביא ומפריחי יונים - הרי הוא חשוד על
השבועה, ואין משביעין אותו.

ג. אין אדם נעשה חשוד, עד שיבואו עליו עדים שהוא
עבר עברה שנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא
חשוד, ונשבע עברה שנפסל בה - אף על פי שחוששין לו,

1 ואין לה שבועה שתהפך, אלא שבועת הסת בלבד; אבל
2 שבועה של תורה, או של דבריהם שהיא כעין של תורה -
3 אין הופכין שבועתן.

4 ז. אין משביעין שבועת הסת, אלא על טענת ודאי; אבל
5 על טענת הספק, פטור. כיצד? 'כמדומה לי שיש לי אצלך
6 מנה', או 'שאמר: מנה שהליתיד, כמדומה לי שלא
7 פרעתי', 'אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה', או 'שענה לי
8 בפני עדים שיש לי אצלך מנה', 'דבר פלוני נגב מביתי,
9 ולא היה שם אלא אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו',
10 'חשבתי מעותי ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני
11 בחשבון', והנתבע אומר: 'אין לי בדי כלום' - הרי זה
12 פטור אף משבועת הסת. וכן כל פיצא בזה.

13 ח. 'מנה יש לי בידך בודאי', והנתבע אומר: 'איני יודע,
14 שמא יש לי שמא אין לי' - הרי הנתבע נשבע שבועת
15 הסת שאינו יודע, ונפטר; לפי שלא חייב עצמו בודאי. וכן
16 כל פיצא בזה. 'כור חטים יש לי בידך בודאי', והנתבע
17 אומר: 'איני יודע אם חטים הוא אם שעורים' - הרי זה
18 נשבע הסת שאינו יודע, ומשלם שעורין. וכן כל פיצא
19 בזה.

20 ט. 'מנה יש לי בידך בודאי', והנתבע אומר: 'כן, היה לי
21 בדי, אבל איני יודע אם החזרתי לי אם עדין לא החזרתי
22 לי' - חייב לשלם. ולא ישבע התובע כלל, אפילו שבועת
23 הסת; מפני שהוא [התובע] יודע בודאי שהוא חייב; והרי
24 זה טוען אותו טענת ודאי, ונסתפק לו אם נפטר אם לא
25 נפטר. וכן כל פיצא בזה. אבל אם אין לו תובע, אלא הודה
26 מעצמו ואמר: 'גזלתיך', או 'הליתני מנה', 'אביך הפקיד
27 אצלי מנה', 'איני יודע אם החזרתי או לא החזרתי' -
28 אינו חייב לשלם; ואם בא לצאת ידי שמים, חייב לשלם.
29 י. 'מנה לי בידך', 'אין לי בדי כלום', 'השבע הסת ולי',
30 'השבע אתה הסת וטל', ואמר התובע: 'איני רוצה להשבע'
31 - הרי הנתבע אומר לו: 'השבע וטל, או תלך בלא כלום';
32 ואין שם הפוך אחר. ויש לו להחזיר [להטיל חרם] סתם על
33 מי שהוא חייב לי, ולא יתן לי.

34 יא. הורו רבותי, שכל מי שנתחייב שבועה - בין של תורה,
35 בין של דבריהם, אפילו הסת - יש לו [יכול] להחזיר סתם
36 קדם שישבע, על כל מי שיטען עליו דבר שאינו חייב בו,
37 כדי שישביע אותו בחנם; וינענה המשיביע 'אמן', ואחר כך
38 ישבע זה. ותקנה טובה היא לבעלי דינין, כדי שימנעו
39 מטענות השקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה, ולא
40 ישאו שמע שוא [יסענו שקר].

41 יב. כל מי שנתחייב שבועה - בין של תורה, בין של
42 דבריהם - מגלגל עליו המשיביע [שיכלול בשבועתו] כל מה
43 שירצה מדברים שאם יודה בהן יתחייב ממון. ועד היכן כח
44 הגלגול? עד שיאמר לו: 'ובכלל שבועה זו, שלא נמפרת
45 לי כעבר עברי, ועדין עבדי אתה. וכבר בארנו, שאין
46 מגלגלין על השכיר.

47 יג. מי שנתחייב שבועה, אפילו הסת [מדבנן], והתחיל

ואחר כך באו עדי הקנן, או הוציא השטר ונתקם [ואשר
בב"ד] - הרי זה משלם, ואינו חשוד; שהרי לא העידו שלא
פרעו, ולא אמר הנתבע 'לא היו דברים מעולם'. וכן כל
פיצא בזה.

פרק ג

א. אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה, עד שיודה
בפרוטה או יתר, ויכפר בשתי מעין כסף או יתר. וכמה היא
פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי. וכמה הם שתי
מעין? משקל שתיים ושלשים שעורות כסף מזקק.
ב. כל כסף האמור בתורה - הוא שקל הקדש, והוא עשרים
מעה. וכל כסף של דבריהם [בלשון חכמים] - הוא ממטבע
ירושלים, שהיה הסלע שלהם אחד משמונה בו כסף
והשאר נחשת, כמו שבארנו. אבל המעה - היא היתה כסף
נקי אפלו בירושלים, והיא היתה כסף של ירושלים. ולפי
שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף, הוא
מדבריהם - עשו אותה כמו כסף של ירושלים, שהן שתי
מעין; ולא עשו אותה שני שקלים בשקל הקדש. זה הוא
הדבר הנראה לי בשעור כפירת הטענה. ורבותי הורו
שכפירת הטענה הוא משקל תשע עשרה שעורות וחצי
שעורה מן הכסף. ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדרך
שתפסו עד שיצא להם זה החשבון, ונראה לי שהוא טעות.
ג. 'שתי מעין ופרוטה יש לי בידך', 'אין לך בדי אלא
פרוטה' - חייב; 'אין לך בדי אלא שתי פרוטות' - פטור,
מפני שכפר בפחות משתי מעין. 'מנה לי בידך', 'אין לך
בידי אלא חצי פרוטה' - פטור; 'שכל המודה בפחות
מפרוטה, כאלו לא הודה בכלום'.
ד. 'מאה תמרים יש לי בידך', 'אין לך בדי אלא תשעים'
- רואין: אם היו שוין שם העשר שכפר בהן שתי מעין,
נשבע; ואם לאו, פטור. 'חמשה ונשים אגוזים יש לי
בידך', 'אין לך בדי אלא אגוז אחד' - אם שנה האחד
פרוטה, נשבע; ואם לאו, פטור. וכן כל פיצא בזה.
ה. כמה דברים אמורים? בכסף או במיני סחורות ופרות
וכיוצא בהן; אבל הכלים, אין משערין את דמיהן. אפלו
היו עשר מחטין בפרוטה, וטענו שתי מחטין - הודה באחת
וכפר באחת, חייב, שנאמר: "כסף או כלים", כל הכלים
ככסף. טענו כסף וכלי, והודה בכלי וכפר בכסף - אם יש
בכפירה שתי מעין, חייב; ואם לאו, פטור. הודה בכסף
וכפר בכלי - אם הודה בפרוטה, חייב. וכן כל פיצא בזה.
ו. העיר עליו עד אחד - אפלו לא כפר אלא בפרוטה, הרי
זה נשבע; שכל מקום ששנים מחביין אותו ממון, אחד
מחביין שבועה. כיצד? 'פרוטה או שנה פרוטה יש לי
בידך', 'אין לך בדי כלום', ועד אחד מעיד שיש לו - הרי
זה נשבע. וכן בשבועת השומרין - אפלו הפקיד אצלו
פרוטה או שנה פרוטה, וטען שאבדה - נשבע. וכל פחות
מפרוטה - אינו ממון, ואין בית דין נזקקין לו. וכן כל
הנשבעין ונוטלין, נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה.

ואין ראוי לעשותו עד לכתחלה - אם נתחייב שבועה,
משביעין אותו; שהרי אנו אומרים לו: 'אם אמת אתה אומר
- הנשבע, ולא מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת;
ואם שקר אתה טוען - הודה לבעל דינך'. אבל הנתבע
בעדים - אין אנו מאמינים אותו שישבע.
ד. תקנת חכמים היא, שכל המחייב שבועה מן התורה על
טענת ודאי - אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם
ונוטל מה שטען. היו שגיהם חשודין - חזרה שבועה
למחייב לה [המקור], שהוא הנתבע; ומתוך שאינו יכול
להשבע, משלם. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון
או נגנב - אין שפנגדו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוענו
ודאי שאכלו [וגזלו]. לפיכך, אם טען בעל הפקדון ואמר:
'בפני שליח יד [השתמש] בפקדוני', או 'פשע בו' - הרי
התובע נשבע בתקנת חכמים, ונוטל.
ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם - אם היה מן הנשבעין
ונוטלין, אינו יכול להשבע ולטל; אלא הנתבע שפנגדו
ישבע הסת, ויפטר. וכן פוגם שטר [מודה שחלקו פרוט] וכל
פיצא בו שהיה חשוד, וטען הלוה שפרעו, ואמר 'ישבע
לי' - הרי הנתבע נשבע הסת, ויפטר אף מן השטר.
ו. היה אותו חשוד מן הנשבעין בטענת ספק [כגון שותף
שנשבע שלא לקח יותר מחלקו] - אינו נשבע, לפי שהוא
חשוד; ואין שפנגדו נשבע, לפי שלא נתחייב זה שבועה מן
התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענת ודאי, כדי שישבע
על טענתו.
ז. נתחייב החשוד שבועת הסת, אין שפנגדו נשבע ונוטל;
ששבועת הסת עצמה - תקנה היא, ולא עשו לה תקנה
אחרת שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה.
ח. מי שנתחייב שבועת הסת, והיה התובע חשוד - אין
הנתבע יכול להפך עליו [על התובע] השבועה, שהרי אין
זה יכול להשבע; אלא ישלם, או ישבע הסת. אין שומעין
לזה לתלות בדבר שאי אפשר; והרי זה כמי שהפך שבועתו
על הקטן, שאין שומעין לו, אלא או ישבע הסת, או ישלם.
ט. מי שנתחייב שבועה, בין מן התורה בין מדבריהם,
ונשבע ונטל או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים
שהוא חשוד - אין שבועתו שנשבע [נחשבת] כלום; ויש
לבעל דינו להוציא מידו מה שנטל, או ישבע זה שפנגדו
ויטל ממנו.
י. לעולם בזה [כאמור] דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין
- אם היו עליו עדים שילקה על ידם - ויעשה תשובה,
ויחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.
יא. מי שטען [טענה] על חברו וכפר בו ונשבע, בין שבועת
התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו
שעל שקר נשבע - הרי זה משלם, והחזק חשוד על
השבועה. וכבר בארנו בשבועות, שכל הנשבע על ממון
חברו ועשה תשובה - חייב להוסיף חמש.
יב. טענו שיש לו אצלו חוב בעדים וקנן, ואמר: 'כן היה,
ופרעתיך', או שאמר: 'איני חייב לך כלום', ונשבע הסת,

עשר פדין ריקנין' - חייב שבועה; שהרי טענו הפדין
והשמן, והודה בפדין. וכן כל פיוצא בזה.
יד. 'מנה יש לי אצלך הלואה', לא היו דברים מעולם,
ולא לויתי ממך מעולם, אבל חמשים דינר יש לך בידי
פקדון', או 'משום גזק' [שהזקתיך], וכיוצא בו - הורו רבותי
שזה מודה במקצת, וישבע; שהרי טענו שהוא חייב לו
מאה, והודה שהוא חייב לו חמשים; ומה לי נתתי לו
משום הלואה, או משום פקדון, או משום גזק. ולזה דעתי
נוטה.
טו. 'מנה וכלי יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא הכלי, והא
לך' - הרי זה פטור, ונשבע הסת [מדברנן] שאין לו אצלו
אלא זה. אמר בעל הכלי: 'אין זה כללי' - כולל בשבועתו
שזה כללי; הודה הנטען שאין זה כללי, ונתחלף לו באחר
- הרי זה חייב שבועה [שהרי הודה במקצת]. כל מקום
שנאמר בענין זה 'פטור' - הרי זה פטור משבועת התורה,
וחייב שבועת הסת, כמו שבאנו פמה פעמים.

יום שלישי י"ט טבת ה'תשע"ג

פרק ד

א. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיטענו בדרך
שבמדה או שבמשקל או שבמנין, ויודה לו בדרך שבמדה
או שבמשקל או שבמנין. פיצד? 'עשרה דינרין יש לי
בידך', 'אין לך בידי אלא חמשה'; 'כור של חטים יש לי
בידך', 'אין לך בידי אלא סאתים'; 'שני רוטלין [ליטרים]
של משי יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא רוטל' - הרי זה
חייב. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אמר לו: 'כיס מלא דינרין
מסרתי לך', 'לא מסרת לי אלא חמשים'; 'מאה דינרין
מסרתי לך', 'לא מסרת לי אלא צרור של דינרין, ולא מניח
אותו בפני, ואני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה נוטל'
- הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.
ב. 'בית מלא תבואה מסרתי לך', וכלה אומר: 'לא מסרת
לי אלא עשרת כורין'; 'עשרת כורין מסרתי לך', 'אני יודע
פמה הם, שהרי לא מדת בפני, אלא מה שהנחת אתה
נוטל' - פטור.
ג. 'בית זה מלא עד הדין מסרתי לך', וכלה אומר: 'עד
החלון' - חייב. וכן כל פיוצא בזה.
ד. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיוודה בדרך
שאפשר לו לכפר בו. פיצד? מי שטען חברו ואמר: 'מאה
דינרין יש לי אצלך, חמשים שבשטר זה וחמשים בלא
שטר', 'אין לך בידי אלא חמשים שבשטר' - אין זה מודה
במקצת; שהשטר לא תועיל בו בפירתו, והרי כל נכסיו
משעבדין בו, ואפלו פפר בו, היה חייב לשלם; לפיכך נשבע
הסת על החמשים.
ה. שטר שכתוב בו 'סלעים', ולא הזכיר מנין, מלוא אומר:
חמש סלעים שיש לי בידך, הם הכתיבים בו, והלואה

ז. הורו רבותי, שהנשבעין ונוטלין, אינן צריכין טענת שתי
פסף. ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפר בשתי מעין, ואחר
כך ישבע התובע בתקנת חכמים ויטל; שהרי כל הנשבעין
בטענת ספק - צריך שהיה ביניהן ספק בפירת שתי פסף,
ואחר כך ישבע מספק.
ח. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שהיה הודיה ממין
הטענה. פיצד? 'כור חטים יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא
לתך [חצי כור] חטים' - חייב. אבל אם אמר לו: 'אין לך
בידי אלא כור של שעורים' - פטור; שהמין שטענו, לא
הודה לו בו; והמין שהודה לו בו, לא טענו. דינר זהב יש
לי בידך פקדון אצלך', 'לא הפקדת אצלי אלא דינר פסף',
מעה פסף הפקדתי אצלך', 'לא הפקדת אצלי אלא פרוטה'
- פטור; מפני שטענו עין [מין] דבר, והודה לו בעין אחרת.
וכן אם אמר לו: 'עשרה דינרין מצריות הפקדתי אצלך',
'לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות' - פטור. וכן כל
פיוצא בזה.
ט. 'מנורה גדולה יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא מנורה
קטנה' - הרי זה פטור. אבל אם טענו מנורה בת עשר
ליטרין [חב], והודה לו במנורה בת חמש ליטרין - הרי זה
מודה במקצת, מפני שיכול לגרדה ולהעמידה על חמש. וכן
אם טענו אזור [חגור] גדול, ואמר לו: 'אין לך בידי אלא
אזור קטן' - פטור. אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה,
והודה לו ביריעה בת עשר אמות - הרי זה נשבע, מפני
שיכול לחתכה ולהעמידה על עשר. וכן כל פיוצא בזה.
י. 'כור חטים יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא כור שעורים',
- פטור אף מדמי שעורים; שהרי התובע אומר לו: 'אין לי
בידך שעורים'; ונמצא זה דומה למי שאמר לחברו בבית
דין, 'מנה יש לך בידך', ואומר לו האחר, 'אין לי בידך' -
שאין בית דין מחייבין אותו לתן לו כלום. ואם תפש התובע
דמי השעורים, אין מוציאין מידו.
יא. הטוען את חברו שני מינין, והודה באחד מהן - הרי
ההודיה ממין הטענה, ונשבע. פיצד? 'כור חטין וכור
שעורין יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא כור חטין' - חייב.
התחיל הטוען ואמר: 'כור חטין יש לי בידך', וקדם
שישלים דבריו ויאמר 'כור שעורים יש לי בידך', אמר לו
הנטען: 'אין לך בידי אלא כור שעורים' - אם נראה לדינין
שהנטען הערים [התחכם להפטר משבועה], חייב שבועה;
ואם לפי תמו, פטור.
יב. 'כור חטין יש לי בידך', אמר לו: 'הן, וכור שעורים',
אמר לו: 'אין לך בידי שעורין' - הרי זה פטור; ואין זה
מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת אחת: 'כור חטים וכור
שעורין יש לי בידך', ויאמר לו הנטען: 'אין לך בידי אלא
כור שעורים'. וכן כל פיוצא בזה.
יג. 'מלא עשר פדין שמן יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא
עשר פדין בלא שמן' - פטור; שהרי טענו שמן, והודה
בחרסים. 'עשר פדי שמן יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא

48 שָׁפַל מְקוֹם שֶׁשָּׁנִים מִחִיבִין אוֹתוֹ מִמּוֹן, אֶחָד מִחִיבֵי
49 שְׁבוּעָה. חֲזַר וְאָמַר 'פְּרַעְתִּי' - מִשְׁלֵם בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּמוֹ
50 שֶׁבִּאֲרָנוּ.
51 י. 'מִנָּה לִי בִּגְדִי', 'אֵין לִי בִּגְדִי כְּלוּם', וְעֵדִים מַעֲדִין עָלָיו
52 שֶׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ כָּל הַגְּאוֹנִים הַלֵּכָה,
53 שִׁישְׁלֵם חֲמִשִּׁים, וַיִּשָּׁבַע עַל הַשָּׂאָר; שְׁלֹא תִהְיֶה הוֹדֵית פִּי
54 [המחייבתו שבוועה] גְּדוּלָּה מִהַעֲדַת עֲדִים.

פֶּרֶק ה'

55
56 א. אלו דברים שאין נשבעין עליהן מן התורה: הקרקעות,
57 והעבדים, והשטרות, וההקדשות. אף על פי שהודה
58 במקצת, או שיש עליו עד אחד, או ששמו נטען טענת
59 השומרין - הרי זה פטור, שנאמר: 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ',
60 פָּרֹט לְהַקְדֵּשׁ; 'כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים', פָּרֹט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים
61 שֶׁהִקְשֹׁו לְקַרְקָעוֹת. וְכֵן יֵצְאוּ הַשְּׁטָרוֹת - שֶׁאֵין גִּיפֶן [הם]
62 עצמם] מִמּוֹן כֶּסֶף וּכְכֵלִים, וְאֵין אֶלָּא לְרֵאִיָּה שֶׁבָּהֶן [על
63 הלוואה]. וְעַל כֵּן נִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הָסֵת [מדברנב], אִם הִיָּתָה
64 שֵׁם טַעֲנָת וְדֹאֵי - חוּץ מִן הַהִקְדָּשׁוֹת; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ
65 חֵיב עֲלִיָּהֶן שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְנוּ חֲכָמִים שִׁישָׁבַע עֲלֵיהֶן
66 כְּעֵין שֵׁל תּוֹרָה [בנקיטת פסג קדוש], כְּדִי שְׁלֹא יִזְלְלוּ
67 בַּהֲקָדָשׁוֹת.

68 ב. 'שְׁתֵּי שְׂדוֹת מִכְרָת לִי', 'לֹא מִכְרָתִי לִי אֶלָּא אַחַת'; 'שְׁנֵי
69 עֲבָדִים' אוֹ 'שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בִּגְדִי', 'אֵין לִי בִּגְדִי אֶלָּא
70 שֶׁטֶר אֶחָד' אוֹ 'עֶבֶד אֶחָד' - הרי זה נשבע הסת. וְכֵן אִם
71 טַעֲנָה וְאָמַר: 'חֲצַר זֹ' אוֹ 'עֶבֶד זֹ' אוֹ 'שֶׁטֶר זֹ' שֶׁיֵּשׁ בִּגְדִי,
72 שְׁלִי הוּא, וְאַתָּה מִכְרָתוֹ לִי, וְהִנֵּטְעָן אוֹמֵר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים
73 מֵעוֹלָם' - בֵּין שֶׁהִבִּיא הַטּוֹעֵן עַד אֶחָד, בֵּין שְׁלֹא הִבִּיא - הרי
74 זֶה נִשְׁבָּע הָסֵת, וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוּפֵּר בַּשָּׂדֶה חֲבָרוֹ בּוֹרוֹת
75 שִׁיחִין וּמַעְרוֹת וְהַפְסִידָה [הזיקה], וְהָרִי הוּא חֵיב לְשֵׁלֶם -
76 בֵּין שֶׁטַּעֲנָה שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חִפְרָתִי', אוֹ שֶׁטַּעֲנָה
77 שְׁחָפֵר שְׁתֵּי מַעְרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חִפְרָתִי אֶלָּא אַחַת', אוֹ
78 שֶׁהָיָה שֵׁם עַד אֶחָד שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חִפְרָתִי כְּלוּם'
79 - הרי זה נשבע הסת על הכל.

80 ג. טענו פלים וקרקעות - בין שהודה בכל הפלים וכפר בכל
81 הקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הפלים, בין
82 שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עִם כָּל הַפְּלִים -
83 כָּל אֵלּוּ נִשְׁבָּע הָסֵת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצַת הַפְּלִים, וְכָפַר
84 בְּמִקְצַתָּן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חֵיב שְׁבוּעָה עַל
85 מִקְצַת הַפְּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶם, נִשְׁבָּע אֵף עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטַּעֲנָה
86 עִמָּהֶם; שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת הִיא. וְכֵן הָיָה בְּטוֹעֵנֵי כֵּלִים
87 וְעֲבָדִים, אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.

88 ד. טענו עֲנָבִים הַעוֹמְדוֹת לְהַבְצֵר, וְתִבְנוּאָה יְבִשָּׁה הַעוֹמְדָה
89 לְהַקְצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצַתָּן וְכָפַר בְּמִקְצַתָּן - הרי זה נשבע
90 עֲלֵיהֶן כֶּסֶף הַמִּטְלָטֵלִין, וְהוּא שֶׁאֵין צָרִיכִין [עוד] לְקַרְקֵעַ;
91 שֶׁכָּל הַעוֹמֵד לְהַבְצֵר, הרי הוא כְּבָצוֹר לַעֲנִין כְּפִירָה וְהוֹדִיָּה.
92 אֲבָל אִם הָיוּ צָרִיכִין לְקַרְקֵעַ - הרי הן כְּקַרְקֵעַ לְכָל דָּבָר, וְאֵין
93 נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הָסֵת.

1 אומר: 'אֵין לִי בִּגְדִי אֶלָּא שֵׁשׁ, וְהֵן הַכְּתוּבִים בַּשָּׁטֶר' - אֵף
2 עַל פִּי שֶׁאֵין מִחִיבִין אוֹתוֹ בַּשָּׁטֶר זֶה אֶלָּא שְׁתֵּים [מִיָּנִימוֹם]
3 שֶׁל "סִלְעִים", וְהָרִי הוֹדָה בְּסִלְעַ שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר בָּהּ - הרי
4 זֶה פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִשִּׁיב אֲבָדָה [יִכָּל לַטּוֹעֵן שְׁתֵּים],
5 וְתִקְנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁכָּל שִׁישִׁיב אֲבָדָה - לֹא יִשָּׁבַע, כְּמוֹ
6 שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמוֹ. וְכֵן הוּא מִלְּחָבֵר: 'אָמַר לִי אֲבָא שִׁישׁ
7 לוֹ בִּגְדִי מִנָּה', אוֹ 'צִוָּה לִי אֲבָא שִׁישׁ לוֹ בִּגְדִי מִנָּה', וְהָלָה
8 אוֹמֵר: 'אֵין לוֹ בִּגְדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים' - הרי זה משיב אֲבָדָה
9 [יִכָּל לַכַּפּוֹר הַכֹּל], וּפָטוּר אֵף מִשְׁבוּעַת הָסֵת. וְאֵין צָרִיךְ
10 לוֹמַר, אִם הוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְאָמַר: 'מִנָּה הָיָה לְאֲבִידִי בִּגְדִי,
11 וְנִתְּתִי לוֹ חֲמִשִּׁים, וְנִשְׁאָר לוֹ חֲמִשִּׁים' - שֶׁזֶה פָּטוּר אֵף
12 מִשְׁבוּעַת הָסֵת. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטַּעֲנָה וְאָמַר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּדֹאֵי
13 שִׁישׁ לְאֲבִי בִּגְדִי אוֹ בִּיד אֲבִידִי מִנָּה', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֵין לוֹ
14 בִּגְדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים', אוֹ 'אֵין לוֹ בִּיד אֲבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים' -
15 הרי זה מודה במקצת, וַיִּשָּׁבַע.

16 ו. 'מִנָּה לִי בִּגְדִי עַל מִשְׁכּוֹן זֶה', 'אֵין לִי בִּגְדִי עָלָיו אֶלָּא
17 חֲמִשִּׁים' - הרי זה מודה במקצת; וְאִם אֵין הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁנָּה
18 אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ פָּחוֹת - הרי זה נשבע, וּמִשְׁלֵם חֲמִשִּׁים
19 שֶׁהוֹדָה בָּהֶן. הָיָה הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁנָּה מֵאָה אוֹ יֵתֵר - הוֹאִיל
20 וְהַמְּלִיָּה יָכוֹל לִטַּעַן [שחייב לו] עַד כְּדִי דָּמִיו, הרי המלוה
21 נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִדָּמֵי הַמִּשְׁכּוֹן. הָיָה שֶׁנָּה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע
22 הַמְּלִיָּה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְׁמוֹנִים, וְנוֹטֵל מִן הַמִּשְׁכּוֹן,
23 וְנִשְׁבָּע הַלּוֹה מִן הַתּוֹרָה עַל הַעֲשָׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן. כֶּפֶר כָּל
24 וְאָמַר, אֵין זֶה מִשְׁכּוֹן אֶלָּא פְּקָדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלֵי כְּלוּם -
25 נִשְׁבָּע הָסֵת עַל הַעֲשָׂרִים.

26 ז. 'מִנָּה לִי בִּגְדִי', וְהָלָה אוֹמֵר: 'חֲמִשִּׁים וְדֹאֵי יֵשׁ לִי בִּגְדִי,
27 אֲבָל חֲמִשִּׁים אֲנִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חֵיב בָּהֶן אוֹ לֹא' - הרי
28 זֶה מִחִיב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַתָּן, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע
29 עַל הַמִּקְצַת שֶׁכָּפַר בוֹ, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִיכָּךְ מִשְׁלֵם
30 הַמִּנָּה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים
31 [לַהֲטִיל חֶרֶם] 'עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלֶי דָּבָר שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֹאֵי
32 שֶׁאֲנִי חֵיב בו'.

33 ח. 'מִנָּה לִי בִּגְדִי', וְהָרִי עַד אֶחָד מַעֲדִין עָלָיו, וְהִנֵּטְעָן
34 אוֹמֵר: 'כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חֵיב לִי כִּנְגֵד אוֹתוֹ מִנָּה' - הרי
35 זֶה מִחִיב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע; וּמִשְׁלֵם. וּמִפְּנֵי זֶה
36 אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע? שֶׁהָרִי הוּא מוֹדָה בְּמֵה שֶׁמַּעֲדִין בוֹ הָעֵד,
37 וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בַּהֲעֲדַת עַד אֶחָד נִשְׁבָּע, עַד שִׁיכְחִישׁ אֶת הָעֵד
38 וְיִכְפֹּר בַּעֲדוֹתָיו, וַיִּשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָּךְ, שֶׁטֶר שִׁישׁ בוֹ
39 עַד אֶחָד, וְטַעֲנָה שְׁפָרְעוֹ, וְכֵן כָּפָרָן [שקרו] שֶׁבָּא עָלָיו עַד
40 אֶחָד, וְטַעֲנָה שְׁפָרְעַ אוֹ שֶׁהִזְנוֹתִי הַפְּקָדוֹן - הרי זה מִחִיב
41 שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע; וּמִשְׁלֵם. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שֶׁחֲטָף
42 לְשׁוֹן כֶּסֶף מִחֲבָרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וְאָמַר: 'כֵּן, חֲטַפְתִּי, וְשְׁלִי
43 חֲטַפְתִּי'. וְאָמַר חֲכָמִים: 'הָרִי זֶה מִחִיב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל
44 לְהִשָּׁבַע; וּמִשְׁלֵם'. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

45 ט. 'מִנָּה הַלּוֹתִיתִיךְ', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', הִבִּיא עַד אֶחָד
46 שְׁלֹוה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו - הוֹאִיל וְאֵלּוּ הָיוּ שְׁנֵים, הָיָה מִחִיב כָּפָרָן
47 וּמִשְׁלֵם, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר - הרי זה נשבע על פי עַד אֶחָד;

48 בדבר שאין לקטן בו הנזה, כגון נזקין וחבלות - אף על פי
49 שמודה, ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפלו
50 לאחר שהגדיל. ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון
51 השכיר [הטוען שלא קיבל שכרו] וכיוצא בו, שיש בו הנזה
52 לקטן, שישתכר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן.
53 אבל חנוני שנשבע על פנקסו [נציוותני לתת לפועליו] -
54 אינו נשבע ונוטל מן הקטן, שאין לקטן בזה הנזה; שהרי
55 חייב לתן לפועליו, ונשבעין ונוטלין ממנו; וזה החנוני
56 הפסיד על נפשו, שנתן ממנו על פי קטן. וכן כל כיוצא
57 בזה.
58 יב. החרש והשוטה, אין נזקקין [מתייחסים] להן לכל טענה
59 - לא לטענתן על אחרים, ולא לטענת אחרים עליהן, לא
60 לשבועה קלה, ואין צריך לומר שבועה חמורה או תשלומין.
61 אבל הסומה - הרי הוא ככריא לכל דבר בענינים אלו,
62 ונשבע כל מיני שבועות, ונשבעין על טענתו.

פרק ו

63 א. בעלי דינים שבאו לבית דין - טען האחד ואמר: 'מנה
64 יש לי אצל זה שהליתיה', או 'שהפקדתי אצלו', או 'שגזל
65 ממני', או 'שיש לי אצלו בשכר' [שעבדתי אצלו], וכל
66 כיוצא בזה, והשיב הנטען ואמר: 'איני חייב לך כלום', או
67 'אין לך בדי כלום', או 'שקר הוא טוען' - אין זו תשובה
68 נכונה [מקובלת]; אלא אומרים בית דין לנטען: 'השב על
69 טענתו ופרש תשובה, כמו שפרש זה טענתו, ואמר אם
70 לוית ממנו או לא לוית', הפקיד אצלה או לא הפקיד,
71 'גזלתו או לא גזלתו', 'שכרת אותו או לא שכרת'. וכן
72 בשאר הטענות. ומפני מה אין מקבלין ממנו תשובה זו?
73 שמא טועה הוא בדעתו, ויבוא להשבע על שקר; שהרי
74 אפשר שהלוחו כמו שטען, והחזיר זה את החוב לבנו או
75 לאשתו, או שנתן לו מתנה כנגד החוב, וידמה בדעתו
76 שגפטר מן החוב. לפיכך אומרים לו: 'היאך תאמר איני חייב
77 כלום? שמא אתה מתחייב מן הדין לשלם ואין אתה יודע!
78 אלא הודיע לדינין פרוש הדברים, והם יודיעו אם אתה
79 חייב או אין אתה חייב'. ואפלו היה חכם גדול, אומרים לו:
80 'אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד [מדוע]
81 אין אתה חייב לו; מפני שלא היו דברים מעולם, או מפני
82 שהיו והחזרת לו - שהרי אנו דנין במתוך שישכור לומר בכל
83 מקום. וכן אם טען הטוען ואמר: 'זה חייב לי מנה', או
84 'מנה יש לי אצל זה' - אומרים לו: 'מאיזה פנים? הלויית
85 אותו? או הפקדת אצלו? או הדיק ממנו? אמר היאך
86 נתחייב לך! שהרי אפשר שידימה שהוא חייב לו, והוא אינו
87 חייב - כגון שחשדו שגנבו, או שאמר [הבטיח] לו 'שאאתן
88 לך מתנה', וכיוצא בזה. הרי שטען עליו שהלוחו מנה,
89 והשיב זה ואמר: 'לא היו דברים מעולם', ואחר כך הביא
90 הטוען עדים שהלוחו בפניהם, וחסר הנטען ואמר: 'כן היה,
91 לויתי ופרעתי' - אין מקבלין ממנו; אלא החזק בפרן
92 ומשלם. אבל אם השיב: 'איני חייב לך כלום', או 'אין לך

1 ה. הטוען על חברו ואמר לו: 'שני חדשים שכנת בחצרי,
2 ואתה חייב לי שכר שני חדשים', והוא אומר: 'לא שכנתי
3 אלא חדש אחד' - הרי זה מודה במקצת; ואם היה שכר
4 החדש שפטר בו שתי כסף - נשבע; שאין הטענה בגוף
5 הקרקע אלא בשכרה, שהוא מטלטלין.
6 ו. 'שטר מסרתי לך, ועשרה דינרין היה לי בו ראיה'
7 [שחייבים לי], 'לא היו דברים מעולם' - נשבע הסת. הפך
8 עליו [שישבע התובע] - הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה
9 לעשרה דינרים, ואבדו באבדת השטר, ויטל. ואם אמר
10 הנתבע: 'אמת, מסרתי לי, ואבד' - הרי זה פטור אף
11 משבועת הסת; שאפלו פשע בו ואבד - פטור, כמו שבארנו
12 בהלכות חובל.
13 ז. האומר לחברו: 'שטר שיש בידך, זכות יש [רשום] לי בו',
14 וזה אומר: 'איני מוציא שטרי', או 'איני יודע אם יש לך בו
15 ראיה או לא' - כופין אותו להוציא [בבב"ד].
16 ח. טען שאבד השטר, מחרימין לו חרם סתם [אם מעלימו].
17 טען זה, שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו
18 הוא - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו, ושאבד ממנו. וכן
19 הורו רבותי.
20 ט. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן - אחד הקטן
21 הבא בטענת עצמו, או בטענת אביו - לפי שזה המקצת
22 שהודה בו לקטן, אינו אלא כמשיב אבדה [יכל לכפור]. וכן
23 אם פטר בכל, ובא עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שזה
24 עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה חמורה.
25 נמצאת אומר, קטן שאמר לגדול 'מנה לי בידך', או 'לאבא
26 בידך', והלה אומר 'אין לך בדי אלא חמשים', או 'אין לך
27 בדי כלום', ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור
28 משבועת התורה. אבל אם שמר לקטן, וטען שאבד - הרי
29 זה נשבע שבועת השומרין, לפי שאינו נשבע מחמת טענה
30 [התורה מחייבתו]. וכן אם הודה שהיה שטר לקטן, או
31 אפיטרופוס עליו - יצמידו בית דין אפיטרופוס לקטן,
32 וישבע השטרף וכיוצא בו בטענת שמא [שלא נטל יותר
33 מהמגיעו].
34 י. הורו רבותי, שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של
35 תורה, אבל שבועת הסת נשבעין; ואפלו היה קטן שאינו
36 חריף [ממולח] לענין משא ומתן, נשבעין הסת על טענתו;
37 שלא יהיה זה נוטל ממנו של זה כשהוא קטן, וילך לו
38 בחנם. ולזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד,
39 שהקטן שטען על הגדול - בין שהודה במקצת, בין שפטר
40 בכל, בין שהיה שם עד - הרי זה נשבע הסת; ואינו יכול
41 להפך על הקטן [לתובעו שישבע], שאין משיעין את הקטן
42 כלל. ואפלו חרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענש
43 השבועה.
44 יא. קטן שטענו הגדול - אם טענו בדבר שיש בו הנזה
45 [רווח] לקטן, כגון עסקי משא ומתן, והודה הקטן - נפרעין
46 מנכסיו; ואם אין לו - נמתין עד שיהיה לו, וישלם. ואם
47 פטר הקטן - ממתנין לו עד שיגדיל, וישבע. ואם טענו

1 בְּיָדִי כְלוּם, או 'שָׁקֵר אַתָּה טוֹעֵן עָלַי', וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה, וְהִלֵּךְ הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים שֶׁהִלְוָהוּ בַּפְּנִיָּה, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: 2 'כֵּן הִיָּה, אָבֵל הַחֲזוּרִתִּי לוֹ פְּקֻדּוֹנוֹ, או 'פְּרַעַתִּי חֹבּוֹ' - לֹא 3 הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִפְטָר.

4 ב. רְאוּהוּ עֲדִים שֶׁמָּנָה לוֹ מְעוֹת, וְלֹא יָדָעוּ מֶה הֵן - תִּבְעוּ 5 בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'תֵּן לִי מְעוֹת שֶׁהִלְוִיתִיד', וְאָמַר לוֹ: 'מִתְּנָה 6 נִתְתָּם לִי, או 'פְּרַעוֹן הָיָה' - הָרִי זֶה נֶאֱמַן, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת 7 וְנִפְטָר. אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ הָעֲדִים 8 שֶׁמָּנָה לוֹ בַּפְּנִיָּה - הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן. וְלַעוֹלָם אֵין אָדָם יִחְזַק 9 בַּפֶּרֶן, עַד שִׁיכַפֵּר בְּבֵית דִּין, וְיִבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ 10 בְּמֶה שִׁפְפֵּר.

11 ג. 'מָנָה הִלְוִיתִיד', כִּפֹּר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים 12 מְעוּלִים, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁלֹּה מִמֶּנּוּ מָנָה וּפָרְעוּ, וְהַמְלִיָּה 13 אוֹמַר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי' - הָרִי זֶה חֵיב לְשֹׁלֵם; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'לֹא 14 לְוִיתִי, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁלֹּה - כְּאוֹמֵר 'לֹא פְּרַעַתִּי'; וְנִמְצָא 15 הִלְוָה אוֹמֵר 'לֹא פְּרַעַתִּי, וְהָעֲדִים מַעֲיִדִים שִׁפְרָע - וְהוֹדָאָת 16 בַּעַל דִּין, כְּמֵאָה עֲדִים. וְאֵין הַמְלִיָּה חֵיב שְׂבוּעָה כָּלָל, שֶׁהָרִי 17 הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן. וְכֵן אִם הוֹצִיא עָלָיו כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, 18 וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, וְזֶה אֵינוֹ כֶּתֶב יָדִי' - אִם 19 הַחֲזוֹק [אוֹמֵת] כֶּתֶב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, או שֶׁבָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא 20 כֶּתֶב יָדוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן, וּמִשְׁלֵם. ד. 'מָנָה 21 הִלְוִיתִיד, וְהוּא לִי בִּידִיד, אָמַר לוֹ הַנִּטְעֵן: 'וְהִלֵּא פְּרַעַתִּיד 22 בַּפְּנִי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְאָמְרוּ: 'לֹא הָיוּ 23 דְּבָרִים מְעוּלִים' - לֹא הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן; שֶׁאֵין הָעֲדִים זוֹכְרִין אֵלָּא 24 דְּבָר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ [כְּשִׁמְיָנו אוֹתָם]. לְפִיכָּה, יִשְׁבַּע הִלְוָה 25 הַסֵּת, וְיִפְטֹר. פְּיוּצָא בּוֹ, 'תֵּן לִי מָנָה שֶׁהִלְוִיתִיד וְאַתָּה בָּצַד 26 עֲמוּד פְּלוֹנִי, וְאָמַר הַנִּטְעֵן: 'לֹא עֲמַדְתִּי בָּצַד עֲמוּד זֶה 27 מְעוּלִים, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁעֲמַד - לֹא הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן; שֶׁאֵין אָדָם 28 מְשִׁים דַּעַתוֹ לְדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מִמַּשׁ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. 29 ה. 'תֵּן לִי מָנָה שֶׁהִלְוִיתִיד, וְהָרִי הָעֲדִים, וְאָמַר הַנִּטְעֵן: 30 'פְּרַעַתִּיד בַּפְּנִי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - אוֹמְרִין לִלְוָה: 'הִבֵּא אוֹתָם 31 וְהַפְטֹר. לֹא בָּאוּ, או שֶׁמָּתוּ, או שֶׁהִלְכוּ לְמַדִּינָה אַחֶרֶת 32 לְהִבְיָאָם - יִשְׁבַּע הַסֵּת שִׁפְרָעוּ; שֶׁאֵין אָנּוּ מַצְרִיכִים אוֹתוֹ 33 לְהִבְיָאָן אֵלָּא לְבַרֵּר דְּבָרֵי וְהַפְטֹר אֵף מִשְׂבוּעָה, שֶׁהַמְלִיָּה 34 אֵת חֲבָרוּ בַּעֲדִים, אֵינוֹ צָרִיד לְפָרְעוֹ בַּעֲדִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 35 ו. אָמַר לוֹ בַּפְּנֵי עֲדִים: 'מָנָה לִי בִּידִיד, אָמַר לוֹ: 'הֵן, לְמַחֲר 36 תִּבְעוּ בְּדִין וְהִבִּיא עֲדִים, וְאָמַר: 'מִשְׁטָה [מִשְׁחָק] הֵייתִי בּוֹ, 37 וְאֵין לוֹ בְּיָדִי כְלוּם' - אִפְלוּ אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים' 38 - פִּטְוֹר, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְלוּם; שֶׁהָרִי לֹא אָמַר 39 לָהֶם 'אַתֶּם עֲדִי', וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עֲדוּת, אֵין אָדָם [וּבַעֲנִינּוּ - 40 הַמְלִיָּה] זוֹכְרוֹ; וְלְפִיכָּה, אִם אָמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים', 41 לֹא הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן.

42 ז. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא אִפְלוּ הִטְמִין לוֹ עֲדִים אַחֲרֵי הַגָּדֵר, וְאָמַר 43 לוֹ: 'מָנָה לִי בִּידִיד, אָמַר לוֹ: 'הֵן, 'רְצוֹנָךְ שִׁיעִיד פְּלוֹנִי 44 וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: 'לֹא, שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֲר, וְאֵין לִי 45 מֶה אֶתֵּן לָךְ, וְלְמַחֲר תִּבְעוּ בְּדִין בְּאֵלוֹ הָעֲדִים - בֵּין שִׁטְעֵן 46 וְאָמַר 'מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים' 47

48 - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁאֵין בָּאֵן עֲדוּת, עַד שִׁיאֵמַר 49 הִלְוָה 'אַתֶּם עֲדִי', או יֹאמַר הַמְלִיָּה בַּפְּנֵי הִלְוָה, וְיִשְׁתַּק 50 הִלְוָה. אָבֵל בְּעֲדוּת כְּזוֹ, לֹא הַחֲזוֹק בַּפֶּרֶן. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיוּ 51 קוֹרִין לוֹ 'קֵב רָשׁוּ' [הַרְבֵּה חֹבּוֹת], כְּלוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חֹבּוֹת 52 הַרְבֵּה - אָמַר: 'מִי הוּא שֶׁאֵין חֵיב לוֹ, אֵלָּא פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, 53 וּבֵא פְּלוֹנִי וְתִבְעוּ, וְאָמַר הוּא: 'אֵינִי חֵיב לוֹ כְלוּם'. וְאָמְרוּ 54 חֲכָמִים, יִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִפְטֹר. וְכֵן אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו 55 שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן הַרְבֵּה - בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: 'אֵלּוֹ הִיָּה לִי 56 מָמוֹן, הִלֵּא הֵייתִי פוֹרְעוֹ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי; וְאַחֲרֵי מִיתָתוֹ בָּאוּ 57 אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְתַבַּע. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין לָהֶם כְּלוּם; 58 שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהִרְאוֹת עֲצָמוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הֵנִיחַ 59 בְּנִיּוֹ בַּעֲלֵי מָמוֹן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדְּבָרִים אֵלּוּ.

60 ח. אֵף עַל פִּי שֶׁהִטְמִין [מִחְבִּיא] עֲדִים אֵינָה עֲדוּת, וְכֵן 61 הַמּוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְעֲדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר לְחֲבָרוֹ 62 בַּפְּנֵי עֲדִים: 'מָנָה לִי בִּידִיד, וְאָמַר לוֹ: 'הֵן' - כָּל אֵלּוּ 63 הַדְּבָרִים וְכִיּוּצָא בָּהֶם, כְּשִׁיבְאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לְנִתְבָּע: 64 'לָמָּה לֹא תִתֵּן לָנוּ מֶה שִׁישׁ לוֹ אֲצִלָּךְ? אָמַר: 'אֵין לוֹ אֲצִלִּי 65 כְלוּם, אוֹמְרִים לוֹ: 'וְהִלֵּא אַתָּה אִמְרַת בַּפְּנֵי אֵלּוּ כֵּךְ וְכֵךְ, 66 או 'אַתָּה הוֹדִית מַעֲצָמְךָ. אִם עֲמַד וְשֹׁלֵם, הָרִי מוֹטֵב; וְאִם 67 לֹא טָעַן [לְפִטְוֹר עֲצָמוֹ], אֵין טוֹעֵנִין לוֹ [בְּמִקְוָמוֹ]. אָבֵל אִם 68 טָעַן וְאָמַר: 'מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, או 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, 69 או 'שֶׁלֹּא לְהִשְׁבִּיעַ אֶת עֲצָמִי נִתְפַּנֵּנִתִי' - פִּטְוֹר, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת 70 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יום רביעי כ' טבת ה'תשע"ג

פרק ז

71 א. הַמּוֹדָה בַּפְּנֵי שְׁנַיִם שִׁישׁ לְפְלוֹנִי אֲצִלוּ מָנָה, וְאָמַר לָהֶם 72 בִּידִיד הוֹדִיָּה, לֹא דִרְךְ שִׁיחָה - אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם 73 עֲדִי, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עֲמוֹ - הָרִי זֶה עֲדוּת. תִּבְעוּ 74 בְּדִין לְמַחֲר - אִם אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, אֵין 75 שׁוֹמְעִין לוֹ; וּמִשְׁלֵם עַל פִּיהֶם. וְאִם הִיָּה עַד אֶחָד - נִשְׁבַּע, 76 הוֹאִיל וְאָמַר דִּרְךְ הוֹדִיָּה. טָעַן כְּשִׁתְּבָעוּ בַּעֲדִים אֵלּוּ, וְאָמַר: 77 'שֶׁלֹּא לְהִשְׁבִּיעַ אֶת עֲצָמִי הוֹדִיָּה' - נֶאֱמַן, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאִם 78 כְּשֶׁהוֹדָה בַּפְּנִיָּה הִיָּה הַתּוֹבֵעַ עֲמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְטַעֵן וְלוֹמַר, 79 'בְּיָדִי לְהִרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׂיר הוֹדִיָּה'; אָבֵל אִם טָעַן שֶׁנָּתַן, 80 נֶאֱמַן וְנִשְׁבַּע הַסֵּת.

81 ב. כָּל הַמּוֹדָה בַּפְּנֵי שְׁנַיִם, אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלוֹמַר 'מִשְׁטָה 82 הֵייתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיד לוֹמַר, אִם הוֹדָה בַּפְּנֵי שְׁלֹשָׁה; אָבֵל 83 [אֵלָּא] מִחֲזִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדֵת פִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בִּידִיד 84 הוֹדִיָּה, הָרִי זֶה כְּאוֹמֵר 'אַתֶּם עֲדִי'. אָבֵל אֵין כּוֹתִיבִין, אֵלָּא 85 אִם אָמַר לָהֶם: 'כְּתִבוּ וְחִתְמוּ וְתָנוּ לוֹ; וְצִירִיכִין לְהַמְלִיף בּוֹ 86 [בְּלוּוֹה אִם לְמוֹסְרוֹ], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין 87 אַחֲרֵי שֶׁשְׁלַחָה לוֹ [שְׁלִיחַ], כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתִיבִין; 88 וְהוּא שִׁיְהִי בֵּית דִּין מְכִירִין אֶת שְׁנֵיהֶם, בְּיָדִי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ 89 שְׁנֵיהֶם לְחֵיב אִישׁ אַחֶר.

90 ג. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מַעֲצָמָן בְּמִקְוָם הַקְּבוּעַ 91 92

העדים' - הרי זה עדות מועלת, ועושין על פיהם; שהרי
לא הכחיש עדיו, ואינו באומר 'לא לויתי מעולם'.
ח. יש לטוען בבית דין לחזור ולטען טענה אחרת, להכחיש
הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה, ואף על
פי שלא נתן אמתלא [סיבה] לטענה הראשונה; ואף על פי
שיצא מבית דין וחזר, יש לו לחזור ולטען ולהפך כל טענה
שירצה, עד שיכואו העדים. אבל מאחר שיכואו העדים,
ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה - אינו יכול
להשיאה [להפנותה] לטענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא
לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת
הטענה האחרת [משמעותו משותפת]. והוא, שלא יצא מבית
דין; אבל אם יצא מבית דין - אינו יכול לחזור ולטען אחר
שבאו עדים, שמה אנשים רעים למדוהו טענות של שקר.
וכן כל כיוצא בזה.

פרק ח

א. כל המטלטלין בחזקת זה שהם תחת ידו, אף על פי
שהביא התובע עדים שהמטלטלין האלו ידועין לו [מפורסם
שהם שלו]. כיצד? בגד זה' או כלי זה שבגיד' או שבתוך
ביתו, שלי הוא, ואני הפקדתי אצלי, או שהשאלתיה לך,
והרי העדים שהן יודעין [מכירים] אותו מקדם ברושתי,
והנתבע אומר: 'לא כי, אלא אתה מכרתו לי' או 'נתתו לי
במתנה' - הרי הנתבע נשבע הסת [מדובב], ונפטר.
ב. טען [המחזיק] שהוא משכון בידו - יכול לטען עד כדי
דמיו [שוויו]; ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש, כדאורייתא],
ונוטל, כמו שבארנו.
ג. במה דברים אמורים? בדברים שאין עשויין [מיוצרים
מתחילתם] להשאל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי
תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן. אבל דברים
העשויין להשאל ולהשפיר - אף על פי שהן תחת ידו של
זה, ואף על פי שלא השאל לו כלי זה ולא שכרו לו בעדים
- הרי הם בחזקת בעליהם. כיצד? ראובן שהיה לו כלי
העשוי להשאל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו,
והרי אותו הכלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול
או שכור, ושמעון טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי'
במתנה, או 'משכנתי ביד' - אינו נאמן; אלא ראובן נוטל
כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון, הרי
ראובן נוטל כליו. והורו הגאונים שישבע הסת, לפי
שטוענין ליוגר [בשבילן].
ד. במה דברים אמורים? בשניה כלי זה נראה ועומד ביד
שמעון. אבל אם טען ראובן, ואמר לשמעון: 'כלי פלוני
יש לי אצלך ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים
שהוא ידוע לי', ואמר לו שמעון: 'אתה מכרתו לי', 'אתה
נתתו לי במתנה' - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר; מתוך
שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם, ואין בידך כלי זה' -
נאמן לומר 'ישנו אצלי, ואתה מכרתו לי'.

להם, ובא התובע וקבל [טען] לפניהם, ושלחו שליח אצל
הנתבע, ובא והודה בפניהם - הרי אלו כותבין, ונותנין
לבעל דינו. אבל אם לא היו קבועין, ולא שלחו לו - אפלו
קבץ אותם והושיב השלשה, והודה בפניהם ואמר: 'היו
עלי דגנין', ובא אחר כך התובע, ואמר: 'כתבו לי הודיתו'
- אין כותבין; שמה נתן לו [פרעו], ונמצא זה תובע אותו
בשטר. במה דברים אמורים? במטלטלין. אבל אם הודה
בקרקעות [קרקע מסוימת], אפלו בפני שנים - אף על פי
שלא קנו מידו, ולא אמר להם 'כתבו ותנו לו' - הרי אלו
כותבין ונותנין; שאין כאן לחש שמה יתן לו, ונמצא תובעו
פעם שניה.

ד. שטר הודיה שיצא, ולא היה כתוב בו 'אמר לנו כתבו
וחתמו ותנו לו' - הרי הוא כשר; שחזקה היא, שאלו לא
אמר להן 'כתבו וחתמו ותנו לו', לא היו כותבין. היה כתוב
בשטר: 'הודה פלוני לפנינו בבית דין' - אם אין כתוב בו
שהיו שלשה, או דברים ששומעין מכללן שהיו שלשה -
חוששין שמה שנים היו, וטעו ודמו שהודיה בשנים הודיה
בבית דין היא; ולפיכך, אין דנין בו דין שטר כשר.
ה. כבר בארנו, שההודיה בבית דין או העדות בבית דין,
כמלגה הכתובה בשטר; ולפיכך, כותבין ונותנין לבעל דינו.
במה דברים אמורים? בשלא קבל עליו את הדין, עד
ששלחו והביאוהו, כמו שבארנו. אבל שנים שבאו לדין,
ותבע אחד מהן את חברו ואמר: 'מנה לי בגיד', ואמר לו
הנתבע: 'הן, יש לך בגיד' - בין שאמרו הדגנין 'חייב אתה
לתן לו', בין שאמרו לו 'תן לו', ויצא ואמר 'פרעתי' [אחר
שחייבנו] - נאמן, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם חזר
התובע לדגנים, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' - אין כותבין לו,
שמה פרעו. וכן מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר
'נשבעתי' - נאמן, ואין משיבין אותו שנשבע. היו עדים
מעידין אותו שלא נשבע, החזק כפרן לאותה שבועה; ואינו
נאמן לעולם לומר 'נשבעתי', עד שיודה לו בעל דינו, או
יביא עדים שנשבע בפניהם.

ו. שנים שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו לו: 'צא
תן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידים אותו
שלא פרעו - החזק כפרן לאותו ממון. אמרו לו: 'חייב אתה
לתן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידין אותו
שלא פרעו - לא החזק כפרן; שזה נשפט [מתחמק] מהם,
עד שיחקרו דינו. לפיכך, אם חזר פעם אחרת, וטען שפרע
זה הממון שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים
שמכחישין אותו פעם שניה - הרי זה נשבע הסת שפרעו,
ונפטר. לפיכך, היו בקיאי הדעת בספרד, כשיודה הלזה או
כשינתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: 'היו
עלי עדים, שלא יפרעני או שלא ישבע לי אלא בפני
עדים'.

ז. מי שהודה בבית דין שאני חייב לזה התובע מנה, ואחר
כך אמר: 'נזפרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי

באו עדים שהשאילו או השפירו זה - אין מבטלין בהם
חזקתו, אלא הרי הוא ככל הפלים. ראיה לדברינו, שהרי
רבא הוציא [בדין] זוג [מספריים מיוחדות] שעושין בו
הסרבל וספר הגדה, בדברים העשויין להשאיל ולהשפיר;
ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאיל
ולהשפיר, לא הוציאן מתחת יד היתומים. הא שאר הזוגות
וישאר הספרים - אינם בכלל דין זה, אף על פי שהן ראויין
להשאיל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של
טעם שראוי לסמוך עליו ולדון בו, וברור הוא למוציא דעת,
וראוי לדון לשום אותו לנגד עיניו, לא ילוז.

פרק ט

א. האמן - אין לו חזקה בפלים שתחת ידו, אחד פלים
העשויין להשאיל ולהשפיר ואחד שאר הפלים. ביצר? ראה
כליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהפלי הזה שלו,
והוא טוען ואומר: 'לתמן נתתיו לך', והאמן אומר: 'לא בא
לדי אלא במקרה' או 'במתנה', או שטען: 'אתה נתת לי',
'אתה מכרת לי אחר שבא לדי לתקנו' - אף על פי שמסרו
לו שלא בעדים - בעל הפלי נאמן, ומוציאין אותו מיד
האמן; וישבע בעל הבית הסת [דברנו] על טענתו. ויש
גאונים שדנו, שאף על פי שלא הביא בעל הבית עדים שזה
הפלי שלו - הואיל וראה כליו, והרי האמן מודה לו שהיה
שלו, ומכרו לו - אין האמן נאמן; אבל אם אמר: 'לא היו
דברים מעולם, ושל לי זה' - האמן נאמן, ונשבע
הסת. ואם הביא בעל הבית עדים שהפלי הזה ידוע לו, אין
האמן נאמן. ודין זה, פלא הוא בעיני.

ב. לא ראה הפלי ביד האמן, אלא טען ואמר: 'כלי פלוני
נתת לי לתמן', והאמן אומר: 'חזרת ומכרת לי', או
'נתת לי' - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר
'לא היו דברים מעולם'. ואפלו מסרו לו לתמן בעדים - הרי
האמן נאמן, מתוך שיכול לומר 'החזרתני לך'; שהמפקיד
אצל חברו בעדים, אינו צריך להחזיר לו בעדים. לפיכך,
נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחזיקין אותו להוציא הפלי.
ואם הוציאו - הואיל ונראה - הרי בעל הבית מביא עדים
שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו
שבארנו. לפיכך, אם טען האמן ואמר: 'שנים קצצת
[סיכמת] לי בשכרי', ובעל הבית אומר: 'לא קצצתי לך אלא
אחת' - אם היה הפלי נראה בפניהם - הואיל והאמן אין
לו בו חזקה, ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל
הבית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה כמו שבארנו
בשכירות, ונותן. ואם אין הפלי נראה בפניהם - הואיל
והאמן נאמן לומר 'לקוח הוא בדי', יכול לטען עד כדי
דמיו [שוויו], ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש] ונוטל, בדרך כל
הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו.

ג. אמן שידר [הפסיק] מאמנותו וכן האמן - הרי הן כשאר
כל אדם, ויש להן חזקה בכל המשלטלין כמו שבארנו.
ד. מי שנכנס לביתו של חברו בפני בעל הבית, ויצא וכלים

ה. אין כל הדברים אמורים, אלא כשהיה בעל הפלי טוען:
'אני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך'. אבל אם טען
'שפלי זה היה שלי ונגנב' או 'אבד' או 'נגנל', והביא עדים
שהוא ידוע לו, וזה שהוא תחת ידו אומר: 'איני יודע, אבל
אחרים מכרוהו לי' או 'נתנהו לי במתנה' - אף על פי
שהוא מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר, מעמידין את
הפלי ביד זה שהוא בידו; ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו
טוען [תובע].

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה שנגנבו פליהן - ישבע זה
[הנתבע] בנקיטת חפץ כמה הוציא [שילם], ויטל, ויחזיר
הפלים לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה.
טען: 'אתה מכרת לי', או 'נתת לי במתנה' - אף על פי
שיצא לו שם גנבה - אם לא היה מדברים העשויין
להשאיל ולהשפיר, הרי זה נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו.
מכאן אתה למד, לכל מי שיש לו משלטלין בידו, ואף על
פי שיכול לומר 'לקוחין הן בדי', וישבע הסת ויפטר - אם
אמר: 'שלך הן, אבל אתה חייב לי כך וכך' - ישבע בנקיטת
חפץ ואחר כך יטל, בדין כל הנשבעין ונוטלין.

ז. מי שהיו בידו דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - אף
על פי שהודה ואמר לו: 'יודע אני שהיו שלך, אבל פלוני
מכרם לי', או 'נתנם לי במתנה' - אין מוציאין אותן מידו,
אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו; שאדם עשוי למכור
את כליו.

ח. טען זה עליו ואמר: 'אני השפירתי לך', או 'השאלתים
לך' - מוציאין אותן מידו. ואם היו מדברים שאין עשויין
להשאיל ולהשפיר - הרי זה נשבע הסת שלא השאיל לו
ולא השפיר, אלא מפלוני לקח; ויעמיד כליו בידו.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאיל ולהשפיר,
לדברים שדרךן להשאיל ולהשפיר, כמו שטעו רבים
וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאיל, ודרךן להשאיל;
אפלו חלוקו של אדם, ומצוה, ומטתו - ראויין להשאיל.
אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - הם הפלים שבגי
אותה המדינה עושין אותם מתחלת עשייתן, כדי להשאיל
ולהשפיר וילט שכן, והרי הן לבעליהן, כמו קרקע
שאוכל פרוטיה והגוף קים. כך אלו הפלים, עקר עשייתן
כדי להנות בשכרן - כגון היורות [קעורות] הגדולות של
נחשת שמבטלין בהן בבית המשתאות, וכגון חלי הנחשת
הטוח [מצופה] בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו;
שעקר עשיית אלו הפלים אינן למכירת עצמן, ולא
להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים
כדי להנות כנגדן, או להשפירן ולטל שכן. וכן אם היה
לאדם כלי משאר הפלים, ויש לו עדים שהוא משפירו
תמיד ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאיל ולהשפיר - הרי
הוא כפלים העשויין להשאיל ולהשפיר.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, ובגי אדם מקפידין עליו
שלא ישאילו אותו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי
להשאיל ולהשפיר, כגון ספין של שחיטה; לפיכך, אפלו

שניהם - זה אומר 'הפל שלי', וזה אומר 'הפל שלי' - כל
אחד מהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות
מחציו, ויחלקו. ושבועה זו - תקנת חכמים היא, כדי שלא
יהיה כל אחד תופש בטליתו של חברו, ונוטל בלא שבועה.
ח. זה אומר 'כלה שלי', וזה אומר 'חציה שלי' - האומר
'כלה שלי' ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים,
והאומר 'חציה שלי' ישבע שאין לו בה פחות מרביע; וזה
נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע. מכאן אתה למד לכל
הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה -
שאנו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על
פי שטוען יותר.
ט. היו שנים אדוקין בטלית, זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר
'כלה שלי' - זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד
מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין.
והשאר לכל אחד לגלגל על חברו [להכליל בשבועה], שכל מה
שנוטל בדין נטל.
י. היה זה אוחד פחותין שבשפת הטלית, וזה פחותין
שבשפה האחרת - חולקין בלה בשוה, אחר שנשבעין. וכל
חלקה האמורה כאן - לדמים [בבשר], לא שיפסידו עצמו
של כלי או של טלית, או שימיתו בהמה.
יא. היה האחד אוחד את כלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה
- הרי זו בחזקת האוחז את כלה.
יב. באו שנים אדוקין בה, ושמטה האחד מיד חברו
בפניו, ושתק השני - אף על פי שחזר וצוה, אין מוציאין
אותה מידו; בין ששתק בתחלה, הרי זה כמודה לו. חזר
השני ותקפה מן הראשון - אף על פי שהראשון צוה
מתחלה ועד סוף, חולקין.
יג. באו שניהם אדוקין בטלית, ואמרנו להם: 'צאו וחלקו
את דמיה' - יצאו וחרו, והרי היא תחת יד אחד מהם, זה
טוען: 'הודה לי ונסתלק ממנה', וזה טוען: 'שכרתיה לו',
או 'נתגבר עלי ותטפה' - המוציא מחברו, עליו הראיה.
ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא כלה בידו הסת
שהיא שלו, ויפטר. וכן כל כיוצא בזה.

יום חמישי כ"א טבת ה'תשע"ג

פרק י

א. בהמה או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום
ורועה - אינה בחזקת זה שתפשה, מאחר שהיא ידועה
לבעלים [מפורסם שהיא שלהם]. כיצד? הביא התובע עדים
שהבהמה הזאת ידועה לו, וזה התופש טוען: 'אתה נתתה
לי', 'אתה מכרתה לי' - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו
ראיה - שהרי היא הלכה מעצמה, ונכנסה לרשותו. לפיכך,
אם לא הביא ראיה - תחזר הבהמה לבעליה, וישבע הסת
על טענתו זה.
ב. היתה הבהמה שמורה [ע"י בעליה] או מסורה לרועה -

טמונין לו תחת פנפיו [כנפיו בגדו], והעדים רואין אותו,
ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: 'החזר לי כלי
שהשאלתה, והרי העדים', והוא אומר: 'לקוחין הן בדי'
- אינו נאמן. ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן
ולא נתנן, ויחזרו הפלים לבעלים. במה דברים אמורים?
בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא
הפלים תחת פנפיו, אין דרכו להצניע, ואותן הפלים, אין
דרך בני אדם להצניען; לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא
הצניען אלא לכפר בהן. אבל בעל הבית העשוי למכר את
כליו - אף על פי שאין זה [הטוען קניתי] צנוע, ואין דרך
אותן הפלים להטמינן תחת הפנפים - הרי זה נשבע הסת
שהן לקוחין בידו. וכן אם יצא בהן מגליו בפני צדים - אף
על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן
לומר 'לקוחין הן בדי', שמה נצרכו לו מעות ומכר; ובלבד
שלא יהיו מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר. אבל דברים
העשויין להשאיל ולהשפיר - לעולם הם בחזקת בעליהן,
כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבעל
הבית הזה עשוי למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה
הכלי העשוי להשאיל ולהשפיר בלבד ידוע הוא לו [שהוא
שלו], מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שביא ראיה
שמכרו לו, או נתנו לו פקדונות [שהם בחזקת בעליהן].
ה. אפלו מת זה שהכלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד
היורש בלא שבועה; שפינון שאין לאביו לטען שלקחו או
שהוא משכון, כך אין זה יכול להשביעו. ואם טען היורש
טענת ודאי, ואמר: 'בפני נתנו לאבי' או 'מכרו לו' - הרי
בעל הבית נשבע הסת, כשאר כל הנשבעין. וכבר בארנו,
שיש מי שהורה, שישבע בעל הבית הסת, ואחר כך יחזיר
כליו מיד היורש; ואין דעתי נוטה לזה.
ו. מי שלקח קרדס [גרד], ואמר: 'הריני הולך לגור דקלו
של פלוני שמכרו לי', וכרת את הדקל - הרי זה בחזקתו;
שאין אדם מעז [מחציר] פניו, וכורת אילן שאינו שלו. ואם
טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הפורת הסת שהוא
שלו, ונפטר; בין שנכרת, הרי הוא כשאר המטלטלין. וכן
היורד לשדה חברו, ואכל פרותיה שנה או שנתיים,
והבעלים טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא, ואכל
והרי עדים שאכל, והיורד אומר: 'ברשותך ירדתי לאכל
פרותיה' - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה
היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו. אף על
פי שהתקדש בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים;
שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר, כדי שנאמר לזה
שאכל, 'הבא שטרך'. ואין צריך לומר, אם אכל פרותיה
שנים רבות - שמתוך שייכול לומר 'לקוחה היא בדי', נאמן
לומר 'לפרות ירדתי', וישבע הסת.
ז. שנים שהיו אוהזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי
בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה
של חטים המנחת בסמטא [בצד רשות הרבים] או בחצר של

משתמשין בחצרותיהן, דר בה ושוכרה לאחרים ובונה
וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: 'חצר זו
שפתחת ירך שלי היא, ושכורה היא בידך', או 'גזולה', או
'שאולה', והשיבו ראובן: 'שלך היתה, ואתה מכרתה לו',
או 'נתתה לי במתנה' - אם אין עדים לשמעון שהיתה
ידועה לו, נשבע ראובן הסת [דרבנן] ויטעם במקומו. אבל
אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה - הרי היא
בחזקת שמעון, ואומרים לראובן: 'הבא ראיה שמכרה לך',
או 'נתנה לך'. ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה,
ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה
לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.
ב. כמה דברים אמורים, שמצריכיין ראובן להביא ראיה או
יסלקו? בשלא נשתמש בה זמן מרבה. אבל אם הביא
עדים שאכל פרות קרקע זו שלש שנים רצופות, ונהנה
בכלה בדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע, והוא שיהיה
אפשר לבעלים הראשונים שיגיעו בזה שהחזיק, ולא מחו
בו - מצמידין אותה ביד ראובן, וישיב ראובן הסת
שמכרה לו שמעון, או שנתנה לו מתנה, ויפטר. מפני
שאומרים לו לשמעון: 'אם אמת אתה טוען, שלא מכרת
ולא נתת - למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך,
ואין לך עליו לא שטר שכירות [שהשכרת לו], ולא שטר
משכונה [שמסרת כמשכונן], ולא מחית בו? טען ואמר:
'מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה'
- אומרים: 'אי אפשר שלא יגיע הדבר בשלש שנים; וכיין
שהגיע אליך - היה לך למחות בפני עדים, ותודיע אותם
שפלוגי גזל אותי, ולמחר אתבענו בדין; והאיל ולא מחית,
אתה הפסדת על עצמך'. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש
דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו
שמעון - אפלו אכלה [החזיק] ראובן עשרים שנים -
מוציאין אותה מתחת ידו, וחוזרת לשמעון; מפני שיכול
לומר: 'לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי'.
ג. הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה, ועומד
במקום זה שלשים יום או פחות - אומרים לשמעון: 'מפני
מה לא מחית בשבא? אבדת זכותך'. טען שמעון ואמר:
'טרוד הייתי בשוק, ולא ידעתי שזה בתוך חצרי' - הרי זו
טענה; שכל שלשים יום יהיה אדם טרוד בשוק. ואם עמד
יותר משלשים יום, ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי,
שדין זה אינו אלא בפריס, שהעם טרודין בשווקים שלהן.
ד. ומפני מה אין אומרים לראובן, 'אם אמת הדבר שמכר
לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך? מפני
שאין אדם נזהר בשטרו [לשומרו] והולך כל ימיו; וחזקה
שאין אדם נזהר בשטרו, אלא עד שלש שנים, וכיין שרואה
שאין אדם ממחה בו, שוב אינו נזהר.
ה. הרי שמחה שמעון במדינה רחוקה - מפני מה לא יטען
ראובן ויאמר, 'לא שמעתי שמחה בי, כדי שאזהר בשטרי'?
מפני שאומרים לו: 'הבדך לש לו חבר, והחבר לש לו חבר
אחר, וחזקה שהגיע אליך הדבר; וכיין שידעת שמחה בך

אף על פי שהביא זה עדים שהיא שלו, הרי היא בחזקת
זה שהיא תחת ידו. ואם טען: 'אתה מכרתה לי', או 'נתתה
לי' - ישיבע התופש הסת שהיא שלו, ויפטר.
ג. לפיכך, מי שתפש בהמת חברו שהיתה שמונה אצלו,
או ביד רועה, והבעלים טוענים: 'היא יצאת מעצמה ובאה
אצלך', או 'פקדון היא בידך', או 'שהיא שאולה לך',
והתופש אומר: 'כן הוא, אינה שלי, אבל אתה חב לי כך
וכך עליה', או 'אתה משפנתה בדי על [חוב] כך וכך', או
'הייתה אותי נזק שאתה חב לשלם על גדה' - יכול לטען
עד כדי דמיה [שוויה], מתוך שיכול לומר 'לקוחה היא
בידי'; וישיבע בקניטת חפץ ויטל.
ד. וכן העבדים שיכולין להלך, אינן בחזקת זה שהן תחת
ידו; אלא בינו שהביא זה הטוען עדים שזה ידוע שהוא
עבדו, והלה טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתת לי במתנה'
- אינו נאמן, ויחזר העבד לבעליו, וישיבע הטוען שלא מכר
ולא נתן. הביא זה הנוטען שתפש העבד, עדים שיש לזה
העבד אצלו [החזיק בו] שלש שנים רצופות מיום ליום,
והוא משתמש בו בדרך שהעבדים משמשין את רבן -
הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן,
ומצמידין אותו בידו, אחר שישבע הסת, שלקחו ממנו או
שנתנו לו במתנה. אבל עבד קטן שאינו יכול להלך על
רגליו מפני קטנותו, הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי
שיהיה ברשותו, הרי הוא בחזקתו; והמוציא מחברו, עליו
הראיה.
ה. הטוען את חברו ואמר לו: 'בגד זה' או 'בהמה זו' או
'עבד זה שבגידך שלי הוא, וגזלתו ממני', או 'הפקדתיו
אצלך', או 'שכור לך', או 'שאול הוא', והנוטען אומר: 'לא
כי, אלא זה ממוני וירשתי', והביא הטוען עדים והעידו
שהן יודעין שזה חפץ או העבד או הבהמה ידוע שהיא
היה לזה - חזר הנוטען ואמר: 'כן, היה שלך, אבל אתה
נתת לי', או 'מכרת לי', וזה שאמרת ירשתי, לא שירשתי
מאבותי, אלא שהיא שלי כאלו ירשתי' - הרי זה נאמן,
ונשבע הסת; שפכר בארנו, שיש לטוען לחזר ולטען דבר
הנוטען [המסתבר].
ו. ספינה וכיוצא בה, שהיו שנים נחלקין עליה - זה אומר
'כלה שלי' וזה אומר 'כלה שלי', ובאו לבית דין, ואמר
האחד: 'תפשוה [החזיקו בה] עד שאביא עדים' - אין
תופשין. ואם תפשוה בית דין, והלך ולא מצא עדים,
ואמר: 'הניחוה בינינו, וכל המתגבר יטל כשהיה דינה
מקדם' - אין שומעין להן, ואין מוציאין אותה בית דין
מתחת ידן, עד שיבואו עדים, או עד שיוודע לזה, או
יחלקו ברצונם ובשבועה, כמו שבארנו.
פרק יא
א. כל הקרקעות הידועות לבעליהן [מפורסמות שהן שלהם]
- אף על פי שהן עתה תחת ידי אחרים, הרי הן בחזקת
בעליהן. כיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר בדרך שהעם

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום חמישי כ"א טבת - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען צה

מתוך מהדורת חזק

בצירות, או שדה זיתים, ומסך של מסיקות - הרי אלו
 כשל של שנים, והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין, ולא היה
 ביניהן רחוק הראוי להן, שהרי סופן ליכש - הואיל ואכלן
 של שנים, החזיק.
 ב. הביא עדים שהיה דר בחצר זו של שנים, או
 שהשפירה [לאחרים] של שנים - הרי זו חזקה. טען בעל
 החצר ואמר: 'שמא לא שכן בה ביום ובלילה', או 'שמא
 אלו שהשפירו להם לא שכן בה ביום ובלילה' - הרי זו
 טענה; ואומרים למחזיק: 'או הבא עדים ששנים אלו
 גמורות ביום ובלילה, או תסתלק'. אפלו באו שנים ואמרו:
 'לנו שכר [השכיר], ואנו דרנו בחצר זו ביום ובלילה', וטען
 בעל השדה ואמר: 'ביאנו עדים שדרו בה ביום ובלילה' -
 צריכין אלו העדים השוכרין להביא ראיה שדרו בה תמיד;
 שנה הדבר תלוי בהם [נוגע אליהם], ואינו תלוי בטענת
 המחזיק, כדי שיעידו לו.
 ג. היה זה המחזיק או העדים שדרו בה, מן הרוכלין
 המחזירין בעצרות וכיוצא בהן - טוענין אותן [ב"ד את
 הטענות במקומו] לכתחלה; וכשביא עדי חזקה - אומר לו:
 'הבא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה'. במה דברים
 אמורים? בחצרות ובתים וכיוצא בהן, שהן עשויות לדור
 בתוכן ביום ובלילה; אבל החניות של תגרים וכיוצא בהן,
 שאין דרין בהן אלא ביום - כיון שדר בה של שנים ביום,
 הרי זו חזקה.
 ד. של שנים שאמרנו, צריכות שיהיו רצופות זו אחר זו.
 הרי שהחזיק בשדה, וזרעה שנה והובירה [לא זרע] שנה,
 וזרעה שנה והובירה שנה - אפלו עשה כן כמה שנים, לא
 החזיק. היה דרכם של בני אותו המקום להוביר - אף על
 פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה, ומקצתן זורעין שנה
 ומובירין שנה - הרי זה החזיק; שהרי הוא אומר: 'לא
 הוברתי אותה, אלא כדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה'.
 ה. שני שתפין שהחזיקו בשדה שש שנים - האחד אכלה
 [החזיק] שנה ראשונה ושלשית וחמישית, והשני אכלה
 שנה ורביעית וששית - לא עלתה חזקה לאחד מהן; שהרי
 בעל הקרקע אומר: 'כיון שלא ראיתי ולא שמעתי שהחזיק
 בה אדם אחד שנה אחר שנה, מפני זה לא מחיתי'. לפיכך,
 אם כתבו אלו השתפין שטר ביניהן, שישתמשו בה שנה
 אחר שנה - כיון שעברו של שנים, עלתה להן חזקה;
 שהשטר, קול [פרוטום] יש לו, והואיל ולא מחה, אבד את
 זכותו. והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים, ונשתמשו בו
 שנה אחר שנה - אם כתבו שטר ביניהן, הרי החזיקו.
 ו. אכלה שנה זה המחזיק ומכרה, ואכלה הלוקח שנה,
 ומכרה ללוקח שני ואכלה שנה - אם מכרו זה לזה בשטר,
 שלשתן מצטרפין, והרי זו חזקה, מפני שלא מחה. ואם
 מכרו שלא בשטר, אינה חזקה, שהפעלים הראשונים
 אומרים: 'כיון שלא עמד בה איש אחד של שנים, לא
 הצרכנו למחות'.
 ז. אכלה האב שנה והבן שתים, האב שתים והבן שנה,

בתוך של שנים - אם באמת היה לה שטר ולא נזקתה בו
 [לשומרו], אתה הפסדת על עצמך.
 ו. לפיכך, אם מחה שמעון בפני העדים, ואמר להם: 'אל
 תציאו דבר זה [מחאתי] מפניכם' - אין זו מחאה. אבל אם
 אמרו העדים מעצמן: 'אין דבר זה יוצא מפנינו' - הרי גם
 זו מחאה; שדבר שאין אדם מצוה עליו [שלא לפרסמו],
 אומרו [מגלהו] שלא בכונה. וכן אם צוה לעדים ואמר
 להם: 'אל תודיעוהו', או שאמרו הן מעצמן: 'אין אנו
 מודיעין אותו' - גם זו מחאה היא; שאף על פי שאינן
 מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים, והדבר יגיע אליו.
 ז. כיצד המחאה? אומר בפני שנים: 'פלוני שהוא משתמש
 בחצרי' או 'בשדי' - גזלן הוא, ולעתידי אני תובע אותו
 בדין. וכן אם אמר להם: 'שכורה היא בידו', או 'משכונה',
 ואם יטען עלי שמכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין,
 וכן כל כיוצא בזה - הרי זו מחאה, אף על פי שלא מחה
 במדינה זו שהחזיק בה זה. אבל אם אמר להן: 'פלוני
 משתמש בחצרי גזלן הוא' - אין זו מחאה; שהרי ראובן
 אומר: 'כששמעתי, אמרתי: שמא חרף אותי בלבד, ולפיכך
 לא נזהרתי בשטרי'.
 ח. מחאה בפני שנים; וכותבין [מחאתו בשטר], אף על פי
 שלא אמר להם 'כתבו'. וכיון שמחה בשנה ראשונה, אינו
 צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה; אבל צריך שלא יהיה
 בין מחאה למחאה של שנים גמורות. לפיכך, צריך
 למחות בסוף כל שלש; ואם מחה, ועמד של שנים
 גמורות, ואחר כך מחה - אינה כלום.
 ט. הביא ראובן עדים, שנה שמעון בעל השדה קבץ פרות
 שדה זו, ונתנם לו - תעמד השדה ביד ראובן, ואפלו טען
 שמעון מכרה לו או נתנה לו היום; שאילו לא מכר או
 נתן - לא היה משמש את ראובן בשדה זו, ונותן לו
 פרותיה.
 י. טען שמעון ואמר: 'אמת היה הדבר, ולפרות הורדתי,
 ושלל היו הפרות, אבל הגוף לא מכרתי' - נאמן, וחזרת
 לשמעון; אלא אם כן אכלה ראובן בפניו של שנים ולא
 מחה בו, כמו שבארנו.
פרק יב
 א. של שנים שאמרנו, מיום ליום; אפלו היו חסר יום
 אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה. במה דברים
 אמורים? בקרקעות שהן עושין פרות [רווחים] תדיר - כגון
 הבתים, והחצרות, והבורות, והשיחין, והמערות, והחניות,
 והפונדקיות, והמרחצאות, והשוככות, ובתי הבדין, ושדה
 בית השלהין שמשקין אותה תמיד וזורעין בה ונוטעין,
 והגנות, והפרדסים; וכן העבדים המהלכין, כמו שבארנו.
 אבל שדה הפעל שהיא שותה ממי גשמים בלבד, ושדה
 האילן - אינה מיום ליום; אלא כיון שאכל של תבואות
 מפין אחד, הרי אלו כשל שנים. כיצד? היתה שדה
 תמרים, וגדר של גדרות, או שדה ענבים, וכצר של

1 אַכְלָה הָאֵב שְׁנָה וְהֵבן שְׁנָה וְהִלּוּקֶח מִן הֵבן שְׁנָה - הָרִי זֶה
2 חֲזָקָה; וְהוּא, שְׁלֵקֶח בְּשֹׁטֶר.
3 ח. אַכְלָה בִּפְנֵי הָאֵב שְׁהִיָּה בַעַל הַשְּׂדֶה שְׁנָה, וּבִפְנֵי בְנוֹ
4 שְׁתִּים, אוֹ בִּפְנֵי הָאֵב שְׁתִּים וּבִפְנֵי הֵבן שְׁנָה, אוֹ בִּפְנֵי הָאֵב
5 שְׁנָה וּבִפְנֵי בְנוֹ שְׁנָה וּבִפְנֵי לֹקֶח מִן הֵבן שְׁנָה - הָרִי זֶה
6 חֲזָקָה; וְהוּא, שְׁמֹכֵר הֵבן שְׂדֶה זֶה בְּכָלל שְׁדוּתוֹ - שְׁהִרִי לֹא
7 הִכִּיר [שם לב] הַמְחִזִּיק שְׁנִמְכָּרָה, וּלְפִיכָף לֹא נִזְהָר בְּשֹׁטֶרוֹ.
8 אָבֵל אִם מֹכֵר הֵבן שְׂדֶה זֶה בִּפְנֵי עֲצָמָה, אֵין לָךְ מִחָאָה
9 גְּדוּלָּה מִזֶּה.
10 ט. נָרָה שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה, אָפֵלוּ כְּמָה שְׁנִים - הוֹאִיל וְלֹא
11 נִהְיָה בָּהּ, אֵינָה חֲזָקָה. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ שְׁבִילֵי הַמַּיִם, וּפְתַח
12 וְשָׁדַד [פִּירֵד רַגְבִּי אֲדָמָה] בְּלֶכֶד - הוֹאִיל וְלֹא אָבֵל פְּרוּתָה,
13 אֵינָה חֲזָקָה.
14 י. וְרָעָה וְלֹא הָרִוּחַ כְּלוּם, אֵלֹא זָרַע כּוֹר וְאֶסֶף כּוֹר - לֹא
15 הַחֲזִיק, שְׁהִרִי לֹא נִהְיָה.
16 יא. אַכְלָה שְׁחַת [תְּבוּאָה קוּדֶם בִּישׁוּלָה], לֹא הַחֲזִיק; וְאִם
17 הָיָה הַמָּקוֹם דִּרְבָּן לִזְרַע לְשַׁחַת, מִפְּנֵי שְׁדָמִיו יִקְרִין - הָרִי
18 זֶה חֲזָקָה.
19 יב. אַכְלָה עָרְלָה שְׁבִיעִית וְכִלְאִים - אָף עַל פִּי שְׁנִיחָה
20 בַעֲבָרָה, הָרִי זֶה חֲזָקָה.
21 יג. הָיָה הַמָּקוֹם שְׁהִחֲזִיק בּוֹ סֵלַע אוֹ חֲלָמִישׁ שְׁאִינוֹ רְאוּי
22 לְזִירְעָה - צָרִיךְ לְהִנּוּחַ בּוֹ בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ, כְּגוֹן שִׁישְׁטָח בּוֹ
23 הַפְּרוּת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ הַבְּהֵמָה וְכִיּוּצָא בָּזָה; וְאִם לֹא נִהְיָה
24 בּוֹ כָּל אוֹתָן הַשְּׁלֹשׁ שְׁנִים בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ, לֹא הַחֲזִיק.
25 יד. הָיָה מַעֲמִיד בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסִים מִחֲצָר חֲבָרוֹ, אוֹ
26 שְׁהִיָּה מִגְדֵּל שֶׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירִים וְרַחֲתִים,
27 אוֹ שְׁנִתָּן שֶׁם וְכָלוּ, בֵּין שְׁהַעֲמִיד מִחִיצָה בֵּין שְׁלֹא הַעֲמִיד
28 - אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שְׁנִים בַּיּוֹם
29 וּבְלֵילָהּ, וְטָעַן עַל בַּעַל הַחֲצָר וְאָמַר: 'אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם
30 זֶה', אוֹ 'מִכְרָתוֹ לִי' - הָרִי זֶה חֲזָקָה.
31 טו. שְׂדֶה שֶׁהָיָה מְקַפֵּת גֹּדֶר, וּבֹא זֶה שְׁהִחֲזִיק בָּהּ, וְזָרַע חוּץ
32 לַגֹּדֶר, וְנִהְיָה בְּכָל הַמָּקוֹם שְׁאִינוֹ שְׁמוֹר - אָף עַל פִּי שְׁאָכְלוּ
33 שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה, לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה; שְׁהַבְעֵלִים טוֹעֲנִין
34 וְאוֹמְרִין: 'בִּינּוֹן שְׂרָאִינוֹ שְׁזוֹרַע בְּמָקוֹם מִפְּקָר, אֲמַרְנוּ: כָּל
35 מָה שִׁזְרַע - חֵית הַשְּׂדֶה תֹאכְלֵנוּ; וּלְפִיכָף לֹא מִחִיתִי'. וְהוּא
36 הַדִּין לְכָל הַזּוֹרַע מָקוֹם שְׁאִינוֹ שְׁמוֹר, אֵלֹא רָגַל כָּל חֵיהּ וְיָד
37 כָּל אֲדָם מְצוּיִין בּוֹ.
38 טז. אַכְלָה בְּלָה חוּץ מִבֵּית רַבֵּעַ [מִדַּת שֶׁטַח] - הַחֲזִיק בְּכָלָהּ,
39 חוּץ מֵאוּתוֹ בֵּית רַבֵּעַ שְׁלֹא נִהְיָה בּוֹ; אָפֵלוּ הָיָה מָקוֹם
40 חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֶה - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּרָאוּי לוֹ,
41 אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה.
42 יז. הַחֲזִיק אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָבֵל פְּרוּתִיהֶן, וְאֶחָד הַחֲזִיק
43 בְּקֶרֶעַ וְזָרַעָה וְאָבֵל פְּרוּתִיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן
44 'שֶׁהִכַּל שְׁלִי, וְאֵנִי לְקַחְתִּיו' - זֶה שְׁהִחֲזִיק בְּאֵילָנוֹת וְאָבֵלִים
45 שְׁלֹשׁ שְׁנִים, יֵשׁ לוֹ הָאֵילָנוֹת וְקֶרֶעַ שְׁצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא
46 כְּמֵלֵא הָאוֹרָה [הַמִּלְקָט] וְסֵלֹף חוּצָה לְכָל אֵילִן וְאֵילָן; וְזֶה
47 שְׁהִחֲזִיק בְּקֶרֶעַ, יֵשׁ לוֹ שְׂאָר הַקֶּרֶעַ.

יום שישי כ"ב טבת ה'תשע"ג

פרק יג

48 יח. וְכֵן הָאוֹכֵל פְּרוּת אֵילָן שְׁלֹשׁ שְׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל
49 הָאֵילָן: 'אַתָּה מִכְרָתָ לִי אֵילָן זֶה וְקֶרֶעָיו' - הָרִי זֶה יֵשׁ לוֹ
50 קֶרֶעַ כְּעֶבֶר הָאֵילָן, עַד הַתְּהוֹם.
51 יט. שְׂדֶה אֵילָן שְׁהִיָּה בּוֹ שְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שְׁלֹשׁ
52 סָאִין, וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה,
53 וְעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הַחֲזִיק בְּכָל; וְהוּא, שְׁהִיָּה הַעֲשָׂרָה
54 שְׁאָכַל מִפְּרוּת בְּכָל בֵּית הַשְּׁלֹשׁ סָאִין, וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׂאָר
55 הָאֵילָנוֹת פְּרוּת; אָבֵל אִם הוֹצִיאוּ שְׂאָר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת, וְלֹא
56 אָכְלוּ - לֹא הַחֲזִיק אֵלֹא בְּמָה שְׁאָכַל.
57 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁאָכַל הוּא מְקַצֵּת הַפְּרוּת, וּבְזוֹ
58 הָעַם שְׂאָר הַפְּרוּת. אָבֵל אִם הֵינִי פְּרוּתִיהֶן עָלֵיהֶן - הוֹאִיל
59 וְאָבֵל אֵילָן מִכָּאן וְאֵילָן מִכָּאן מִכָּל הַשְּׂדֶה - הַחֲזִיק בְּכָל
60 הַשְּׂדֶה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא אֶסֶף כָּל פְּרוּתִיהָ.
61 **יום שישי כ"ב טבת ה'תשע"ג**
62
63 א. וְאֵלוֹ שְׁאִין מַעֲמִידִין אֶת הַקֶּרֶעַ בִּינּוֹן, אָף עַל פִּי
64 שְׁאָכְלוּהָ שְׁלֹשׁ שְׁנִים: הָאֲמַנִּין, וְהָאֲרִיסִין, וְהָאֲפִיטְרוּפִין,
65 וְהַשְּׁתַּפִּין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַעְלָהּ, וְכֵן
66 בְּנִכְסֵי אֲבִיו, וְהָאֵב בְּנִכְסֵי הֵבן; שְׁכָל אֶחָד מֵאֵלוֹ, אֵין
67 מְקַפִּידִין [עַל שִׁמּוּשׁ בְּנִכְסֵיהֶם] זֶה עַל זֶה, לְפִיכָף אֵין אֲכִילְתָּן
68 רְאִיָּה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא מִחוּ בָּהֶם הַבְעֵלִים, אֵלֹא תַּחֲזוֹר
69 הַקֶּרֶעַ לְבַעֲלִים שֶׁהִבִּיאוּ רְאִיָּה שְׁזָאת הָאָרֶץ יְדוּעָה לָהֶן
70 [מִפְּרוּסֶם שֶׁהָיָה שְׁלֵהֶן], וְיִשְׁכְּעוּ הֶסֶת שְׁלֹא מִכְּרוּ וְלֹא נָתַנוּ,
71 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
72 ב. וְכֵן רְאִישׁ גְּלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן, וְהַגְּזֵלָן, וְהַגּוֹי - אֵין
73 אֲכִילְתָּן רְאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי יְדוּעָה. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן
74 - אֵין אֲכִילְתָּן רְאִיָּה, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶן טַעֲנָה בְּדִי שֶׁתַּעֲמִיד
75 הַקֶּרֶעַ בְּיָדָם; אֵלֹא תַּחֲזוֹר לְבַעֲלִים. וְכֵן הַמְחִזִּיק בְּנִכְסֵיהֶן,
76 אֵין אֲכִילְתוֹ רְאִיָּה.
77 ג. בִּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקֶּרֶעַ בִּינּוֹ? רְאוּבֵן שְׁאָכַל שְׂדֶה
78 שְׁמַעוֹן שְׁנֵי [שְׁנוֹת] חֲזָקָה, וְהוּא טוֹעֵן שֶׁהָיָה לְקוֹחָה בְּיָדוֹ,
79 וְהִבִּיא שְׁמַעוֹן עֲדִים שֶׁהָיָה יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הִבִּיא עֲדִים
80 שְׂרָאוּבֵן יְדוּעַ שֶׁהוּא שְׁתַּפּוּ בָּהּ אוֹ אָרִיסוֹ אוֹ אֲפִיטְרוּפוֹ,
81 וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזוֹר הַשְּׂדֶה לְשְׁמַעוֹן, וְיִשְׁכְּעַת הֶסֶת
82 שְׁלֹא מִכָּר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֲרָן [הָאֲמוּרִים לַעֲלִיל].
83 אָבֵל אִם לֹא הִבִּיא שְׁמַעוֹן רְאִיָּה שְׂרָאוּבֵן הָיָה שְׁתַּף אוֹ
84 אָרִיס, אֵלֹא רְאוּבֵן הוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְאָמַר: 'כֵּן, הָיָה שְׁתַּפִּי,
85 וּמִכָּר לִי' - הוֹאִיל וְאָבֵל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר 'לֹא הָיָה
86 שְׁתַּפִּי מַעוּלָם' - הָרִי זֶה נֶאֱמַן, כְּשֶׁאֵר כָּל אֲדָם.
87 ד. הָאֲמַנִּין בִּיצַד? כְּגוֹן שְׁהִיָּה בּוֹנִין בָּהּ אוֹ מִתְּקִינִין אוֹתָהּ
88 שְׁנִים רַבּוֹת. יִרְדּוּ מֵאֲמַנּוּתָן - אִם אָכְלוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ שְׁנִים
89 מֵאַחֵר שִׁירְדּוּ מֵאֲמַנּוּתָן, יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה.
90 ה. הָאֲרִיסִין בִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאֲבִיו שֶׁל בַּעַל
91 הַשְּׂדֶה, אוֹ לְאֲנָשִׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שְׁבִינֵן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בְּתִי
92 אֲבוֹת [בֵּית הַמִּשְׁפָּחָה], אֵין מִמְּחִין הַבְעֵלִים בְּיָדוֹ. אָבֵל אִם

רָאִיתָם רָאִיָּה; חוץ מן הגזלן, והבעל בנכסי אשתו. באיזה
נכסים אמרו? בנכסי צאן ברזל [נדוניה - שחובת ברזל על
הבעל לשמור על קרנם], או בשדה שִׁיחַד [הוסיף] לה
בכתבתה, ובשדה שכתב לה בכתבתה, ובשדה שנתן לה
בשום משלו. אבל בנכסי מלוג [שלא הביאה לבעלה] - יש
לו ראייה, כמו שבארנו בהלכות אישות.
ב. כיצד הגזלן אין לו ראייה? כיון שהחזק גזלן על שדה
זו - אף על פי שהביא ראייה שהודה הבעל בפני עדים,
שמכר לו שדה זו ולקח דמים, והבעלים אומרים: 'לא
מכרנו, אלא מפני היראה הודינו לו' - מוציאין את השדה
מידו, ואין לו כלום. ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו
כך וכך - מוציאין את השדה מיד הגזלן, ומחזירין לו
הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה.
ג. בן האמן וכן הארים וכן האפטרופוס שאכלו שדה זו
שני [שנות] חזקה - אם טענו שהבעלים מכרו להם או נתנו
להם, יש להם חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להם
מאבותיהם שאכלוה שני חזקה, אין להם חזקה. ואם הביאו
עדים שהודו הבעלים לאביהם שמכרוה להן, או נתנוה להן
- מעמידין את השדה בידם.
ד. בן הגזלן - אף על פי שהביא ראייה שהודו הבעלים
לאביו, אינה ראייה, כמו שבארנו. אבל בן בן הגזלן - אפלו
בא בטענת אביו, יש לו חזקה; בא בטענת אבי אביו, אין
לו חזקה.
ה. הגוי - אפלו אכלה כמה שנים, אין אכילתו ראייה; ואם
לא הביא שטר - תחזור השדה לבעלים בלא שום שבועה;
שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל הבא מחמת
הגוי [קנה ממנו] - הרי הוא כגוי, ואין אכילתו ראייה.
ו. טען זה הישראלי הבא מחמת הגוי ואמר: 'בפני לקחה
הגוי שמכרה לי מזה הישראלי המערער עלי' - הרי זה
נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שיכול לומר 'אני לקחתי
ממך, והרי אכילתי שני חזקה' - יכול לומר 'מפלוגי
לקחתי', שבפני לקחה ממך'.
ז. אין מחזיקין [לא מועילה חזקה] בנכסי קטן, ואפלו
הגדיל. כיצד? אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת, ושתים
אחר שהגדיל, וטען: 'אתה מכרת לי', 'אתה נתת לי' - אין
זה כלום; עד שיאכל אותה שלש שנים רצופות אחר
שהגדיל.
ח. מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות, וטען ואמר:
'משכננה [משכנו] הם בדי, ויש לי חוב עליהם כך וכך' -
הואיל ואלו רצה אמר: 'לקוחים הם בדי' - נאמן; שהרי
אינה מחזקת שהיא לאביו של זה; והרי זה גובה משכנה
מה שטען, ותחזור ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא
של יתומים - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן;
ותחזור השדה וכל הפרות שאכל ליתומים עד שיגדלו,
ויצשה עמהם דין.
ט. אכלה שני חזקה בחיי אביהן - מתוך שיכול לומר
'לקוחה היא בדי מאביהן' - נאמן לומר 'חוב יש לי על

1 זה הוא שנעשה לו ארים תחלה - הואיל ואכלה [החזיק]
2 פלה שני חזקה, מעמידין אותה בידו, ואומרים לבעלים:
3 'היאף אכל שנה אחר שנה, ולא מחית בו'.
4 ו. ארים של בתי אבות שהוריד אריסין מתחת ידו, יש לו
5 חזקה; שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם, והוא
6 שותק. אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה - אין לו
7 חזקה; שמא ממנה על האריסין עשו אותו. וארים שגרד
8 מאריסותו, ואכלה שלש שנים מאחר שגרד - החזיק.
9 ז. האפטרופין כיצד? בין שהיו אפטרופין על שדה זו בין
10 על שאר נכסים, בין שמנה אותם בית דין בין שמנה אותם
11 אבי יתומים וגדלו יתומים והניחו [השאירו] אותם, בין
12 שמנה אדם אפטרופין על הוצאתו והקנסתו - הואיל והן
13 משתמשין ברשות, אין להן חזקה. עברו האפטרופין
14 ממנו, ואכלו שלש שנים אחר שעברו - הרי זו חזקה.
15 ח. השתפין כיצד? אם היה שטר בשדה זו, ואין בה דין
16 חלקה [לא שייך לחלקה] - אף על פי שאכל את פלה האחד
17 מהם כמה שנים, הרי היא בחזקת שניהם. ואם יש בה דין
18 חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה - יש לו חזקה; שהרי
19 אומרים לשתפו: 'אם באמת שלא מכרת ולא נתת, היאף
20 אכל את פלה, ואתה שותק, ולא מחית בו בכל שלש
21 שנים?' וכן האיש שאכל נכסי אשתו שני חזקה - אף על
22 פי שהתנה עמה שאין לו פרות בנכסיה, ואפלו התנה עמה
23 כשהיא ארוסה שלא יירשנה, ואחר כך אכל ובנה והרס,
24 וצשה כל מה שצשה; וכן האשה שאכלה פרות נכסי
25 בעלה, ונשתמשה בהן כחפצה כמה שנים - אף על פי
26 שיחד לה שדה במזונותיה, ואכלה שדות אחרות - אין
27 אכילתן ראייה. וכן הדין שהוא סומך על שלחנו של אביו,
28 ונחשב בכלל בני ביתו - אם אכל נכסי אביו שני חזקה,
29 וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך על שלחנו שני
30 חזקה - אין אכילתן ראייה.
31 ט. ובן שפרש מאביו [משולחנן], ואשה שנתגרשה אפלו
32 ספק גרושין - הרי הם כשאר כל אדם.
33 י. ראשי גליות שהיו בימי חכמים - לפי שהיה בידיהם כח
34 לרדות את העם, אין אכילתם [חזקתם] ראייה; וכן אחר
35 שהחזיק בנכסיהם - אף על פי שאכל כמה שנים, אין
36 אכילתו ראייה. לפי שאינם ממחין, מפני שידן תקפה - כל
37 זמן שירצו, מסלקין זה ממנה; אבל נשבעין הסת, שלא
38 מכרו ולא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא
39 מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להן.
40 יא. הגזלן כיצד? מי שהחזק גזלן על שדה זו, או מי
41 שהחזקו שהן הורגין נפשות על עסקי ממון - אף על פי
42 שאכל שדה זו כמה שנים - לא החזיק, ותחזור השדה
43 לבעלים.
44 פרק יד
45 א. כל אלו שאין אכילתן [חזקתם] ראייה - אם הביאו עדים
46 שמכרו להן הבעלים שדה זו, או נתנוה להם במתנה -

- 1 אביהן, ואגבה אותו מן הפרות; וגובהו שלא בשבועה,
2 מתוך שיכול לומר 'שלי היא'.
- 3 י. בורח שברח מחמת סכנת נפשות, כגון שהיה המלך
4 מבקש אותו להמיתו - אין מחזיקין [לא מועילה חזקה]
5 בנכסיו. אפלו אכל המחזיק כמה שנים, וטען שלקח - אין
6 אכילתו ראיה; ואין אומרין לבעל השדה, 'למה לא מחית',
7 מפני שהוא מתעסק בנפשו. אבל הבורח מחמת מומן, הרי
8 הוא ככל אדם; ואם לא מחה, מחזיקין בנכסיו.
- 9 יא. מחזיקין בנכסי אשת איש. כיצד? אכלה מקצת שגי
10 חזקה בחיי הבעל, ושלש שנים אחר מיתת הבעל, וטען
11 ואמר: 'מכרתה לי את ובעלך' - מעמידין אותה בידו, מתוך
12 שיכול לומר 'ממך לקחתיה אחר מות בעלך'; שהרי אכלה
13 שגי חזקה אחר מיתת הבעל, ולא מחת בו. אבל אם אכלה
14 בחיי בעלה כמה שנים, ולא אכלה שגי חזקה אחר מיתת
15 בעלה - אין לו חזקה.
- 16 יב. כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה. כיצד? הרי
17 שאכל פרות שדה זו כמה שנים, ובא המערער ואמר לו:
18 'מאין לך שדה זו? שלי היא! השיבו ואמר לו: 'איני יודע
19 של מי היא, ובין שלא אמר לי אדם, נרדתי לתוכה' - אין
20 זו חזקה; שהרי לא טען שלקחה, ולא שנתנה לו, ולא
21 שירשה. אף על פי שלא טען, אין מוציאין אותה מידו, עד
22 שיהיה זה המערער עדים שהיא שלו. הביא עדים - תחזר
23 לו השדה, ומוציאין מזה כל הפרות שאכל. ואין פותחין
24 [טוענים] לזה המחזיק תחלה; ואין אומרין לו, 'שמה שטר
25 היה לך ואבד', עד שיתען הוא מעצמו. ואם לא טען, יחזיר
26 כל הפרות שאכל. וכן האוכל שגי חזקה מחמת שיש שטר
27 [מכירה] בידו, ונמצא השטר בטל - בטלה החזקה, ותחזר
28 השדה עם כל הפרות לבעלים.
- 29 יג. הבא [לקרקע] מחמת ירשה - צריך להביא ראיה שדר
30 אביו בשדה זו או נשתמש בה, אפלו יום אחד; ובין
31 שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו, מעמידין אותה בידו.
32 אבל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו כלל - תחזר השדה
33 וכל הפרות, למערער שיש לו עדים שהיא שלו, שהרי אינו
34 טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו [נשייכת
35 היתה] לאבותיו. הביא ראיה שנהנה בה אביו - אינה כלום,
36 שמה בא לבקר אותה ולא קנה; אלא צריך להביא ראיה
37 שדר בה אביו, אפלו יום אחד.
- 38 יד. הרי שאכל שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר
39 לו: 'מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: 'יודע אני שהיתה
40 שליך, אבל פלוני מכרה לי והוא לקחה ממך', ואמר לו
41 המערער: 'פלוני שמכר לך, גזלן הוא' - הואיל והודה
42 שהיא שלו [של המערער], ושללא לקחה ממנו, תחזר השדה
43 וכל הפרות למערער, אף על פי שאין לזה המערער עדים
44 שהיא שלו. וכן כל פיצא בזה. הביא זה המחזיק עדים
45 שפלוני שמכרה לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו:
46 'בפני לקחה ממך, ואחר כך מכרה לי' - מעמידין אותה
- 47 בידו; שהרי יש לו טענה עם חזקתו, ואלו רצה - טען ואמר
48 'ממך לקחתיה', שהרי יש לו שגי חזקה.
- 49 פרק טו
- 50 א. מי שערער על השדה, והביא עדים שהיא ידועה לו
51 [ששלו היתה], והביא זה שבתוכה שטר שלקחה [קנאה]
52 ממנו, והביא עדים שאכלה [החזיק] שגי [שנות] חזקה -
53 אומרין לו בתחלה: 'קנים [אשר בבי"ד] שטרך'; אם נתקנים
54 - הרי מוטב, וידון בשטר; ואם אי אפשר לו לקימו -
55 סומכין על עדי החזקה, וישבע הסת שלקחה.
- 56 ב. עדי החזקה שהעיד אחד משניהן שאכלה חטים שגי
57 חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קימת; שאין
58 העד נדקדק בזה. העיד האחד שאכלה זה שנה ראשונה
59 ושלשית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית
60 ושלשית - אין עדותן מצטרפת; שבשנה שמעיד בה זה, לא
61 העיד בה זה; ותחזר הקרקע והפרות.
- 62 ג. מי שירד לשדה בחזקת שהוא יורש, ואכל פרותיה,
63 ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו, וראוי לירשה - בין
64 שנמצא [שקרוב ממנו] בעדים, בין שהודה לו זה שירד
65 תחלה - חייב להחזיר כל הפרות שאכל.
- 66 ד. שנים שהיו עוררין על השדה, זה אומר 'שלי' וזה אומר
67 'שלי', ואין לאחד מהן ראיה, או שהביא כל אחד מהן
68 עדים שהיא שלו, או שהיא של אבותיו, או שהביא כל
69 אחד משניהם עדים שאכלה שגי חזקה, והשנים שהעידו
70 בהן אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו - מניחין אותה
71 ביניהן, וכל המתגבר ירד בה; ויהיה האחר מוציא מידו,
72 ועליו הראיה. ואם בא שלישי, ותקף עליה וירד לתוכה -
73 מסלקין אותו ממנה.
- 74 ה. הביא האחד עדים שהיא של אבותיו, ושאכלה שגי
75 חזקה, והרי היא פחת ידו, והביא השני עדים שאכלה שגי
76 חזקה, והרי היא פחת ידו - נמצאת עדות החזקה של
77 שניהם מכחשת; מעמידין אותה ביד זה שהעיד לו עדי
78 החזקה שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה. חזר השני
79 והביא גם הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם
80 עדות זו מכחשת - חוזרין בית דין, ומסלקין ממנה את
81 הראשון, ומניחין אותה בין שניהם; וכל המתגבר, ירד בה.
82 ו. זה אומר 'של אבותי' וזה אומר 'של אבותי', זה הביא
83 עדים שהיא של אבותיו, וזה הביא עדים שאכלה שגי חזקה
84 - תחזר לזה שהביא עדים שהיא של אבותיו, ויחזיר זה כל
85 הפרות שאכל; שהרי לא טען עליו כלום [טענה ממשית],
86 ואין אכילתו ראיה, שכל חזקה שאין עמה טענה על
87 הבעלים, אינה כלום. חזר זה המחזיק ואמר: 'כן, של
88 אבותיך היתה, ואתה מכרתה לי, וזה שטענתי תחלה שהיא
89 של אבותי, כלומר שאני סומך עליה [בטוח בה], והרי היא
90 שלי כשל אבותי', או שאמר: 'כן של אבותי, שלקחתה
91 מאבותיך' - הרי זו טענה נכונה, שהרי נתן אמתלא [הסבר]

מכל מקום דרכי עליך [על שדך]; וילך לו בקצרה, באי זו שדה שירצה בעל השדות. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרכו, ואמר 'זו היא דרכי' - אין מסלקין אותו ממנה, אלא בראיה ברורה.

יום שבת קודש כ"ג טבת ה'תשע"ג

פרק טז

א. ראובן שמכר שדה לשמעון, והיה לוי מעדי השטר, ובא לוי לערער על השדה, ולטען שראובן גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל זכותו; שאומרין לו: 'היאך תעיד על המכר, ותחזור ותערער' [שהוא שלך]? וכן אם העיד לוי בשטר שכתוב בו: 'השדה הפלוגי של ראובן מצד מזרח', או 'מצד' - הואיל ועשה השדה סימן לאחר, והעיד בשטר - אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרין לו: 'היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו שהשדה הזאת מצד פלוני, ותחזור ותערער עליה'?

ב. טען העד ואמר: 'תלם [שורה] אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו תלם הסמוך למצר בלבד, הוא של ראובן' - הרי זו טענה הנשמעת [מקובלת]; ויש לו לעורר על כל השדה, חוץ מאותו תלם. אין כל הדברים האמורים, אלא באחד מעדי השטר שבא לערער. אבל הדין שקים [אשר] השטר - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: 'לא ידעתי מה היה כתוב בשטר'; מפני שיש [מותן] לדינין לקים השטר [עפ"י חתימת העדים], אף על פי שלא קראוהו. אבל העדים - אין חותמין על השטר, אלא אם כן קראוהו בלוי ודקדקו בו.

ג. בא שמעון, ונמלך בלוי ואמר לו: 'הריני קונה שדה פלוגית מראובן, ובעצתך אקנה אותה? ואמר לו לוי: 'לך וקנה, טובה היא' - יש ללוי לערער עליה, ולא אבד את זכותו, שהרי לא עשה מעשה; ויש לו לומר: 'יצוני היה שתצא מתחת יד ראובן שהוא אלם, כדי שאתבענה בדין ואקח שדי'.

ד. ראובן שערער על שמעון, ושמעון אמר: 'איני יודע מה אתה שח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה, והרי עדים שאכלתיה שני [שנות] חזקה' - אמר לו ראובן: 'והלא יש לי עדים, שבערב באת אלי ואמרתי לי, מכור לי שדה זו' - אין זו ראיה; ויש לשמעון לומר: 'רציתי לקנות ממך, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאני יודע אם היא שלך, אם אינה'. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו, אין טוענין [בי"ד] לו [בשבילן].

ה. ראובן שערער, והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שבתוכה טוען: 'אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה', וראובן אומר: 'גזל אכלת' - בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה [החזיק] שלש שנים - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל, שהרי הוא אומר 'שלי

לדבריו הראשונים; ומעמידין אותה בידו. ואם כשטען בתחלה אמר לו: 'של אבותי, ולא של אבותיך' - אין שומעין לו בטענה זו האחרת. וכן כל פיוצא בזה.

ז. ראובן שהיה בתוך שדה, בא שמעון וערער עליו, ואמר ראובן: 'שדה זו מלוי קנייתה, ואכלתי אותה שני חזקה', אמר לו שמעון: 'והלא שטר זה מקים [מאושר בבי"ד] בדי, שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים', חזר ראובן ואמר: 'וכי תעלה על דעתך ששלש שנים בלבד [עברו] משקנייתה? ! שנים רבות יש לי משלקחתיה, ואני קדמתיך' - הרי טענת ראובן טענה; שאדם קורא [יכול לקרוא] לשנים רבות שני חזקה. לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים, שנמצא שאכלה שני חזקה קדם שלקחה שמעון - מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע שנים - תחזור לשמעון; שאין לך מחאה מלוי גדולה מזו, שהרי מכרה קדם שיחזיק ראובן.

ח. זה אומר 'של אבותי' והביא עדים, וזה אומר 'של אבותי' ואין לו עדים - תחזור לזה שהביא עדים; ומוציאין מזה כל הפרות שהודה בהן שאכלן, אף על פי שאין עליו עדים שאכל, שהרי הוא אומר שמחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיא של אבותיו של זה הטוען. וכן כל פיוצא בזה.

ט. הביא המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען 'ממך לקחתיה, והרי שטרי', והוציא שטר מקים. טען המערער שהוא מזנה, והודה בעל השטר ואמר: 'כן הוא, אבל היה לי שטר פשוט ואבד, ולקחתי זה בדי כדי לאים עליו שיודה שמכר לי באמת' - הואיל ולא רצה היה עומד בשטרו, שהרי מקים הוא - הרי זה נאמן, ואין מוציאין את השדה מתחת ידו; וישבע הסת.

י. הביא המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען: 'ממך לקחתיה, ואכלתיה שני חזקה', והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער ואמר: 'היאך תטען שלקחתה ממני היום שלש שנים, ובאותו הזמן לא הייתי במדינה' - מצריכין זה שבתוכה להביא ראיה שזה פלוני שמערער היה עמו במדינה בזמן זה שטוען שמכרה לו בו, אפלו יום אחד, כדי שיהיה אפשר שימכר לו; ואם לא הביא מסלקין אותו.

יא. מי שהלך למדינת הים, ואבדה דרך שדהו [נעלם שביל המוביל לשדהו], בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותו לארבעה אנשים, בין שהיו הארבעה קנו מאחד - הרי כל אחד מהן דוחה ואומר לו: 'שקמא דרך שלך על חברי היא'; לפיכך, יקנה לו דרך במאה מנה [בכמה שידרש], או יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד שקנה אותן מארבעה - אין לו עליו דרך; שהרי אומר לו: 'עשה אם אחזיר לכל אחד שטרו, אין אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו'. אבל אם היה בעל ארבע השדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף [תמיד] - הרי זה אומר לו:

1 אכלתי; ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי
2 מעצמו הודה. וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים, לפרות
3 כחו של אוכל הוא בא, ואלו היה עמו אחר [עד נוסף],
4 היתה השדה עומדת בידו. לפיכך, ישבע ראובן הסת שלא
5 מכר, ותחזור לו השדה; וישבע שמעון הסת שאינו מחזיק
6 לו כלום בפרות שאכל, ויפטר.

7 ו. היו שני עדים מעידים על שמעון שאכלה פחות משני
8 חזקה, יחזיר כל הפרות שאכל. ואפלו היה עד אחד - חזק
9 להחזיר על פיו, שהרי אינו מכחיש העד, אלא אומר: 'אמת
10 העיד, ואכלתי שתי שנים, ושללי אכלתי'; נמצא מחזיק
11 שבועה [עפ"י עד אחד], ואינו יכול להשבע [כי אינו
12 מחזיקו], ומשלם.

13 ז. כל המחזיק להחזיר הפרות - אם לא היו ידועין [שוויון],
14 ואין בית דין יכולין לשער אותן כשכר הבתים וכיוצא מהם
15 שהוא ידוע, אלא היו פרות אילן או פרות שדה, שאין
16 ידועין - הואיל ואין כאן טענה ודירה [ודאית], ישלם מה
17 שיודה לו שאכלו; ומחזיקין [מטילים חרם סתם] על מי
18 שאכל יותר, ולא ישלם.

19 ח. כל המחזיר קרקע מתחת ידו - אם השפירה לאחרים
20 כשהיה מחזיק בה, והיו השוכרין קנימין - מוציאין מהם
21 השכר פעם שניה, ונותנין לבצל הקרקע, וחוזרין ותובעין
22 [הם את] זה שהשפיר להם מקום שאינו שלו.

23 ט. אסור לאדם לטען טענת שקר, כדי לעות הדין או כדי
24 לעכבו. ביצד? היה נושה [בעל חוב] בתבירו מנה - לא
25 ישעננו מאתים, כדי שיודה במנה ויתחייב שבועה. היה
26 נושה בו מנה, וטענו מאתים - לא יאמר: 'אכפר הכל בבית
27 דין, ואודה לו במנה ביני לבינו, כדי שלא אתחייב לו
28 שבועה'.

29 י. היו שלשה נושין מנה באחד, וכפר בהם - לא יהיה אחד
30 תובע, ושנים מעידים, וכשיצאיו ממנו, יחלקו. ועל דברים
31 אלו וכיוצא בהם, הזהיר הכתוב ואמר: "מדבר שקר -
32 תרחק".

33 בריף רחמנא דסייען

הלכות נחלות

34
35 מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. ובאר מצוה זו -
36 בפרקים אלו.

פרק א

37
38 א. סדר נחלות כף הוא: מי שמת - יירשנו בניו, והם
39 קודמין לכל; והזכרים קודמין לנקבות.

40 ב. בכל מקום [ירושלם] - אין לנקבה עם הזכר ירשה. אם
41 אין לו בנים, יירשנו אביו; ואין האם ירשת את בניה. ודבר
42 זה מפי הקבלה.

43 ג. וכל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו [צאצאיו] קודמין.
44 לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה - אם הניח בן, יירש
45 הכל. לא נמצא לו בן בעולם, מעניין [בודקים] על זרעו של

46 בן: אם נמצא להן זרע, בין זכרים בין נקבות - אפלו בת
47 בת בת בנו, עד סוף העולם - היא תירש הכל. לא נמצא
48 לו זרע בן, חוזרין אצל הבת. היתה לו בת, תירש את הכל.
49 לא נמצאת לו בת בעולם, מעניין על זרע הבת: אם נמצא
50 לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יירש
51 הכל. לא נמצא לו זרע בת, חוזר הירשה לאביו. אם לא
52 היה אביו קיים - מעניין על זרע האב, שהם אחי המת:
53 נמצא לו אח או זרע אח, יירש הכל. ואם לאו, חוזרין אצל
54 האחות: נמצאת לו אחות או זרעה, יירשו הכל. ואם לא
55 נמצא לו זרע אחים - הואיל ואין לאב זרע, תחזור הירשה
56 לאבי האב. לא היה אבי האב קיים - מעניין על זרעו של
57 אבי האב, שהם אחי אביו של מת; והזכרים קודמין
58 לנקבות, וזרען של זכרים קודם לנקבות, כמו שהיה הדין
59 בזרעו של מת עצמו. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא
60 זרעם - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת
61 נחלה ממשמשת [מחפשת, כביכול] ועולה, עד ראובן.
62 נמצאת אומר, הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן
63 קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה
64 קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהן
65 יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח
66 קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה
67 קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי אביו של מת,
68 ואח אביו קודם לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו
69 קודמין לאחות אביו, ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו
70 של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי
71 אבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה, עד ראש הדורות;
72 לפיכך, אין לך אדם מישאל שאין לו יורש.

73 ד. מי שמת והניח בת ובת הבן - ואפלו בת בת הבן
74 עד סוף כמה דורות - היא קודמת ותירש הכל, ואין לבת
75 כלום. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו
76 עם אחות אביו, וכל כיוצא בהן.

77 ה. מי שהיו לו שני בנים, ומתו השנים בחייו, והניח הבן
78 האחד שלשה, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת
79 הזקן - נמצאו שלשת בני בנו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו
80 יורשת החצי; שכל אחד מהן יירש חלק אביו. ועל דרך זו
81 חולקין בני האחים, ובני אחי האב, עד ראש הדורות.

82 ו. משפחת האם אינה קרויה משפחה, ואין ירשה אלא
83 למשפחת האב; לפיכך, האחים מן האם, אינן יורשין זה
84 את זה; והאחין מן האב, יורשין זה את זה. ואחד אחיו
85 מאביו בלבד, או אחיו שהוא מאביו ומאמו.

86 ז. כל הקרובין בעברה [ע"י בעילה אסורה], יורשין
87 כבשרים. ביצד? כגון שהיה לו בן ממזר, או אח ממזר -
88 הרי אלו פשאר הפנים וכשאר האחים לנחלה. אבל בנו מן
89 השפחה או מן הנקבית - אינו בן לדבר מן הדברים, ואינו
90 יורש כלל.

91 ח. האשה אינה יורשת את בעלה כלל; והבעל יורש את
92 כל נכסי אשתו, מדברי סופרים. והוא קודם לכל בירשתה,

השנואה יביר". ואם יצאת פדחתו [מצחו] בחיי אביו - אף
 על פי שלא יצא כל ראשו לאויר העולם אלא לאחר מיתת
 אביו, הרי זה נוטל פי שנים.
 ג. בכור טמטום [מינו בספק] שנקרע ונמצא זכר, אינו נוטל
 פי שנים; וכן פשוט [לא בכור] שנקרע ונמצא זכר, אינו
 ממצט בחלק בכורה, שנאמר: "וילדו לו בנים", עד שיהיה
 בן משעת לדה.
 ד. כיצד אינו ממצט בחלק בכורה? הרי שהיה לו בכור,
 ושני פשוטים [זכרים], וזה הטמטום שנקרע ונמצא זכר -
 הבכור נוטל חצי הממון, וכאלו אין עמו אלא שני
 הפשוטים בלבד; והחצי הנשאר, חולקין אותו שני
 הפשוטין עם הנקרע בשוה.
 ה. קטן בן יום אחד, ממצט בחלק בכורה; אבל לא העבר.
 וכן שנולד לאחר מיתת אביו, אינו ממצט בחלק בכורה.
 ו. בן שנסתפק לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון שנתערב
 עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד עושין? אם הכור
 [כשנולד], ולבסוף נתערבו - כותבין הרשאה [יפוי כח] זה
 לזה, ונוטלין חלק בכורה עם אחיהם; ואם לא הכור, כגון
 שנולדו במחבוא [מקום חשוך משתי נשיות] אחת - אין
 כותבין הרשאה, ואין כאן חלק בכורה.
 ז. מי שהיה לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו שניהם בחייו,
 והניחו בנים, הבכור הניח בת והפשוט הניח בן - הרי בן
 הפשוט יורש בנכסי הניח שליש, שהוא חלק אביו, ובת
 הבכור יורשת שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין
 בבני האחין, ובבני אחי האב, ובכל היורשין - אם היה אבי
 אחד מן היורשין בכור, נוטל חלק בכורה שלו זה היורש
 מחמתו.
 ח. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד? בכור
 ופשוט שיירשו את אמן - חולקין בשוה, בין שהיה בכור
 לנחלה [בכור האב] בין שהיה פטר רחם [ראשון לרחם].
 ט. בכור הנחלה - הוא הנולד לאב ראשון, שנאמר: "כי
 הוא ראשית אנו". ואין משגיחין על האם; אפילו ילדה כמה
 בנים, הואיל וזה ראשון לאביו, יירש פי שנים.
 י. הבא אחר הנפלים - אף על פי שיצא ראש הנפל כשהוא
 חי, הבא אחריו בכור לנחלה; וכן בן תשעה שיצא ראשו
 מת, הבא אחריו בכור לנחלה. שנה שנאמר: "ראשית אנו",
 הוא שלא נולד לו קדם לזה ולד שיצא חי לאויר העולם.
 לפיכך, בן תשעה [חודשי הריון] שיצא רב ראשו חי, הבא
 אחריו אינו בכור.
 יא. יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], והבא אחריו - שניהם
 אינן בכור: הראשון, לפי שלא נולד [באופן טבעי], ונאמר:
 "וילדו לו בנים"; והשני, שהרי קדמו אחר.
 יב. היו לו בנים בגיותו, ונתגר - אין לו בכור לנחלה. אבל
 ישראל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה - הואיל ואינו
 קרוי בנו - הרי הבא לו אחריו מן הישראלית, בכור לנחלה
 ונוטל פי שנים.

אף על פי שהיא אסורה עליו - כגון אלמנה לכהן גדול,
 גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ואף על פי שהיא קטנה, ואף
 על פי שהבעל חרש - הוא יורש את אשתו.
 ט. כבר אמרנו בהלכות אישות, שאין הבעל יורש את
 אשתו, עד שתכנס לרשותו [נישואין], ושאין הפקח יורש
 את החרשת שנשאת כשהיא חרשת, אפילו נתפקחה. ושם
 בארנו, שהוא יורש כל נכסי אשתו שבאו לרשותה והחזקו,
 בין נכסים שהכניסה לו בנדוניתה, בין נכסים שלא הכניסה
 לו. ומי שנתגרשה ספק גרושין, ומתה - אין הבעל יורשה.
 י. בעל שנשא קטנה [פחותה משש] שאינה צריכה מאון [אין
 קידושה חלים כלל] - אינו יורשה; שהרי אין כאן שם
 אישות. וכן שוטה שנשא פקחת, או פקח שנשא שוטה -
 אינו יורשה; שהרי לא תקנו חכמים להם נשואין.
 יא. בעל שמתה אשתו, ואחר כך מת אביה או אחיה או
 אחד מן המורישין אותה - אין הבעל יורש אותן, אלא יירש
 אותן ורעה, אם היה לה זרע, או תחזר הירשה למשפחת
 בית אביה; שאין הבעל יורש נכסים הראויין לבוא לאחר
 מכאן [אחר שמתה], אלא הנכסים שכתב באו לרשותה קדם
 שמתה.
 יב. וכן אין הבעל יורש את אשתו והוא בקבר, כשאר
 היורשין של משפחת האב. כיצד? בעל שמת, ואחר כך
 מתה אשתו - אין אומרין, הואיל והבעל היה קודם לכל
 אדם בירשתה, כך יורשי הבעל יקדמו לשאר יורשי האשה;
 אלא יורשי האשה ממשפחת בית אביה, הם היורשים
 אותה, אם מתה אחר בעלה.
 יג. וכן אין הבן יורש את אמו בקברו, כדי להנחיל לאחיו
 מאביו. כיצד? מי שמת, ואחר כך מתה אמו - אין אומרין,
 הואיל ואלו היה הבן קדם הוא היה קודם לכל, אף יורשין
 של בן קודמין ליורשיה של אשה זו, ונמצאו אחיו מאביו
 יורשין את אמו של זה אחר מותו; אלא זרע בנה הוא
 שירשנה, אם היה לו זרע. ואם אין לו זרע, תחזר הנחלה
 למשפחת בית אביה. אבל אם מתה האם תחלה, ואחר כך
 מת הבן - אפילו היה קטן בן יומו, ולא כלו לו חדשיו [תמו
 ימי הריונו] - הואיל ויהיה אחר אמו שעה אחת, ומת, הרי
 זה נוחל את אמו, ומנחיל אותה הנחלה ליורשיו ממשפחת
 אביו.

פרק ב

א. הבכור נוטל פי שנים כאחד בנכסי אביו, שנאמר: "לתת
 לו פי שנים". כיצד? הניח חמשה בנים, ואחד מהן בכור
 - הבכור נוטל שליש הממון, וכל אחד מהם הארבעה
 הפשוטין נוטל שתות [שישית]. היו תשעה בנים - הרי
 האחד הבכור נוטל חמיש, וכל אחד מהם השמונה הפשוטין
 נוטל עשור. וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם.
 ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו - אינו נוטל פי שנים,
 שנאמר: "והיה ביום הנחילו את בניו". כי את הבכור בן

טו. האב שגשפתק [ואינו מדבר] - בודקין אותו [כושרו] 11
השכלי], בדרך שבודקין לגטין: אם רמז או כתב שזה בנו 12
בכורו, הרי זה נוטל פי שנים. 13
טז. העידו עדים שהן שמעו אביו של זה אומר דברים כך 14
וכך, שהרי אותן הדברים יודע מפללן שזה בנו בכורו - הרי 15
זה נוטל פי שנים, אף על פי שלא אמר האב בפרוש 'זה 16
בני בכורי'. 17
יז. שמעו מן האב שאמר: 'זה בני בכור' - אינו נוטל 18
בעדות זו פי שנים; שמא בכור לאמו הוא, ולזה נתפנן 19
האב; עד שיאמר 'בני בכורי'. 20

יג. היה הבכור ממזר - נוטל פי שנים, שנאמר: "כי את 1
הבכור בן השנואה יפיר", זו ששנואה בנשואיה. ואין צריך 2
לומר, אם היה בן גרושה או בן חלוצה. 3
יד. שלשה נאמנים על הבכור - חיה [מילדת], ואמו, 4
ואביו. חיה - מיד; שאם אמרה: 'זה יצא ראשון', נאמנת. 5
ואמו - כל שבעת ימי הלדה נאמנת לומר: 'זה הוא 6
הבכור'. ואביו - לעולם. אפלו אמר האב על מי שלא 7
החזק בנו כלל, 'זה הוא בני ובכורי' הוא - נאמן; וכן 8
אם אמר על המתקן לנו שהוא בכורו, 'אינו בכור' - 9
נאמן. 10

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ז כ"ג טבת ה'תשע"ג

יום ראשון י"ז טבת ה'תשע"ג

הלכות שחיטה

פרק ה

א. בשר בארנו בהלכות אסורי מאכלות, שהטרפה האמורה 21
בתורה היא הנוטה למות; ולא נאמר "טרפה", אלא שדבר 22
הפתיב בהנה - כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושכבה, ועדין 23
לא מתה. 24
ב. ויש שם חלאים אחרים, שאם יארעו לה תחשב טרפה, 25
והן הלכה למשה מסיני; ושמונה מיני טרפות נאמרו לו 26
למשה בסיני, ואלו הן: דרוסה, נקובה, חסרה, נטולה, 27
פסוקה, קרועה, נפולה, ושבויה. 28
ג. אף על פי שכלל הלכה, הואיל ואין לה בפרוש בתורה 29
אלא דרוסה, החמירו בה, וכל ספק שישתפק בדרוסה - 30
אסור; ושאר שבעה מיני טרפות, יש בהן ספקות מתרין, 31
כמו שיתבאר. 32
ד. הדרוסה - הוא שיטרף הארי וכיוצא בו בהמה וידרס 33
עליה בידו, או ידרס הגז והנשר וכיוצא בהן על העוף. ואין 34
דריסה בבהמה גסה ובחיה גסה, אלא לארי בלבד; ובבהמה 35
דקה ובחיה דקה, מן הזאב ולמעלה. ובגדיים וטלאים - 36
אפלו חתול ושוועל ונמיה וכיוצא בהן, יש להן דריסה. 37
ה. הגז - יש לו דריסה, ואפלו בעוף גדול; אבל שאר 38
עופות הדורסים - יש לו דריסה בעוף שפמוהו, ואין לו 39
דריסה בעוף שהוא גדול ממנו. 40
ו. ויש להלכה דריסה בעופות; וכלב - אין לו דריסה כל 41
עקר, לא בעוף ולא בבהמה וחיה. והגז - יש לו דריסה 42
בגדיים וטלאים, והוא שיקב בצפרניו לבית החלל. 43
ז. אין דריסה אלא ביד הטורף, אבל ברגליו - אין חוששין 44
לו. ואין דריסה אלא בצפרן, אבל בשן - אין חוששין לו, 45

א. בשר בארנו בהלכות אסורי מאכלות, שהטרפה האמורה 21
בתורה היא הנוטה למות; ולא נאמר "טרפה", אלא שדבר 22
הפתיב בהנה - כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושכבה, ועדין 23
לא מתה. 24
ב. ויש שם חלאים אחרים, שאם יארעו לה תחשב טרפה, 25
והן הלכה למשה מסיני; ושמונה מיני טרפות נאמרו לו 26
למשה בסיני, ואלו הן: דרוסה, נקובה, חסרה, נטולה, 27
פסוקה, קרועה, נפולה, ושבויה. 28
ג. אף על פי שכלל הלכה, הואיל ואין לה בפרוש בתורה 29
אלא דרוסה, החמירו בה, וכל ספק שישתפק בדרוסה - 30
אסור; ושאר שבעה מיני טרפות, יש בהן ספקות מתרין, 31
כמו שיתבאר. 32
ד. הדרוסה - הוא שיטרף הארי וכיוצא בו בהמה וידרס 33
עליה בידו, או ידרס הגז והנשר וכיוצא בהן על העוף. ואין 34
דריסה בבהמה גסה ובחיה גסה, אלא לארי בלבד; ובבהמה 35
דקה ובחיה דקה, מן הזאב ולמעלה. ובגדיים וטלאים - 36
אפלו חתול ושוועל ונמיה וכיוצא בהן, יש להן דריסה. 37
ה. הגז - יש לו דריסה, ואפלו בעוף גדול; אבל שאר 38
עופות הדורסים - יש לו דריסה בעוף שפמוהו, ואין לו 39
דריסה בעוף שהוא גדול ממנו. 40
ו. ויש להלכה דריסה בעופות; וכלב - אין לו דריסה כל 41
עקר, לא בעוף ולא בבהמה וחיה. והגז - יש לו דריסה 42
בגדיים וטלאים, והוא שיקב בצפרניו לבית החלל. 43
ז. אין דריסה אלא ביד הטורף, אבל ברגליו - אין חוששין 44
לו. ואין דריסה אלא בצפרן, אבל בשן - אין חוששין לו, 45

פרק ו

א. נקובה כיצד? אחד עשר אברים הן, שאם נקב אחד מהן
לבית חללו במשהו - טרפה; ואלו הן: תרביץ הושט, וקרום
של מח הראש, והלב עם הקנה שלו, והמרה, וקני הכבד,
והקבה, והפרס, והמסוס [חלקי הכרס], ובית הכוסות,
והדקין, והראה עם הקנה שלה.
ב. תרביץ הושט - כבר בארנו שעורו, ושהוא המקום מן
הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה; אם נקב לחללו
במשהו, טרפה.
ג. שני קרומות יש למח שבראש, אם נקב העליון הסמוך
לעצם הכבד - הרי זו מתרת; ואם נקב התחתון הסמוך
למח - טרפה. ומשייתחיל המח להמשיך לשדדה, והוא
מחוץ לפולין שהם תחלת הערך - יהיה לקרמו דין אחר;
ואם נקב חוץ לפולין, מתר.
ד. המח עצמו שנקב או נתמעך, והקרום קנים - כשרה;
ואם נשפך במים או בדונג, טרפה.
ה. הלב שנקב לבית חללו, בין לחלל גדול שבשמאל בין
לחלל קטן שבימין - טרפה; אבל אם נקב בשר הלב ולא
הגיע לחללו - מתר. וקנה הלב, והוא המזרק הגדול שיוצא
ממנו לראה - הרי הוא כלב, אם נקב לחללו במשהו -
טרפה.
ו. מרה שנקבה, וכבד סותמתה - מתרת; ואם לא נסתם
הנקב - אף על פי שהוא סמוך לכבד, טרפה.
ז. נויה [גרגיר] שנמצאת במרה - אם היתה כמו גרעינה
של תמרה שאין ראשה חד, מתרת; ואם היתה ראשה חד
כגרעינת הזית, אסורה; שחרי נקבה אותה כשנכנסה; וזה
שלא יראה הנקב, מפני שהגלד פי המפה.
ח. קני הכבד, והן המזרקים שבהן הדם מתבשל - אם נקב
אחד מהם במשהו, טרפה; לפיכך, מחט שנמצאת בחתוך
הכבד - אם היתה מחט גדולה והיה הקצה החד שלה
לפנים, בידיע שנקבה כשנכנסה; ואם היתה הראש העגל
לפנים - אומרים: 'דרך סמפונות הלכה', ומתרת.
ט. היתה מחט קטנה, הרי היא טרפה - מפני ששני ראשיה
חדין, ויודאי נקבה; ואם נמצאת בסמפון הגדול שבכבד,
והוא הקנה הרחב שבאמצעו שבו נכנס המאכל לכבד -
הרי זו מתרת; ובשר כבד שהתליע, מתרת.
י. קבה שנקבה, וחלב טהור סתם את הנקב - מתרת. וכן
כל נקב שהבשר או החלב המתיר באכילה סתם אותו, הרי
זה מתר; חוץ מחלב הלב, והפיס שעל הלב פלו, והמחיצה
שבאמצע הבטן המבדלת בין אברי המאכל ואברי
הנשימה, והיא שקורעין אותה ואחר כך תראה הראה, והיא
הנקראת 'טרפש הכבד', והוא המקום הלכן שבאמצעה,
וחלב המעי האחרון - שאברים אלו אין מגנין, לפי שהן
קשין; ונקב שנסתם באחד מהן, אינו כסתום. וחלב חיה
שכנגדו בבמה אסור - אינו סתם, אף על פי שהוא מתר.

יא. פרש שנקב - טרפה, ואין לו דבר שיסתם אותו, שחרי
החלב שעליו אסור. וכן המסוס ובית הכוסות שנקב אחד
מהן לחוץ - טרפה; ואם נקב אחד מהן לתוך חלל חברו,
מתרת.
יב. מחט שנמצאת בעבי בית הכוסות, כשרה. ואם נקבה
נקב מפלש [מצד לצד] לתוך חלל בית הכוסות, ונמצאת
טפת דם במקום הנקב - טרפה, שודאי קדם שחיטה נקב;
אבל אם אין דם במקום הנקב, הרי זו מתרת - שמה אחר
השחיטה דחקה המחט, ונקבה.
יג. בהמה שהלעיטה דבר שנוקב בגי מעיה, כגון קרט של
חלתית [שרף של סוג צמח חריף] וכיוצא בו - טרפה, שודאי
נוקב; ואם היה ספק נוקב ספק אינו נוקב, תפדק. כל אחד
מבני המעים שפסלת המאכל סובכת בהן, והן הנקראין
'דקין', שנקב - טרפה. ויש מהם מלפפין ומקפין זו לפנים
מזו וזו לפנים מזו בעגול, כמו נחש שנקרף, ואלו הן
הנקראין 'בדר הפנה' [צינורות המעיים] - אם נקב אחד מהן
לחברו [לעבר מעי הסמוך לו], כשרה, שחרי חברו מגן עליו.
יד. ומעים שנקבו ולחה סותמתן - טרפה, שאין זו סתימה
עומדת. בני מעים שבא זאב או כלב או גוי וכיוצא בהן
וניטלן, והרי הן נקובין אחר שהניחן - תולין בו ומתרת, ואין
אומרים: 'שמה במקום נקב נקב'. נמצאו נקובין, ולא נודע
אם קדם שחיטה נקבו או אחר שחיטה - נוקבין בהן נקב
אחר, ומדמין לו: אם היה הנקב הראשון כמותו, כשרה;
ואם היה ביניהן שנוי, קדם שחיטה נקב, וטרפה. ואם
משמשו הידים בנקב הספק - כף צריך למשמש בנקב
שמדמין לו, ואחר כך עורבין.
טו. בני מעים שיצאו לחוץ, ולא נקבו - מתרת. ואם
נתהפכו, אף על פי שלא נקבו - טרפה; שאי אפשר שיחזרו
כמות שהיו אחר שנתהפכו, ואינה חיה.
טז. המעי האחרון שהוא שנה ואין בו עקום, והוא שהרעי
יצא בו מן הערוה, והוא דבוק בין עקרי הירכים, הוא
הנקרא 'מלחלת' - אם נקב במשהו, טרפה כשאר המעים.
במה דברים אמורים? שנקב לחלל הבטן. אבל אם נקב
במקום הדבוק בירכים, מתר; ואפילו נטל ממנו מקום הדבק
כלו - מתר, והוא שישתיר מארכו בשור, כמו ארבע
אצבעות.
יז. העוף - אין לו לא פרש, ולא מסוס, ולא בית הכוסות;
אבל יש לו כנגדן זפק וקרקבן. וכל הטרפות שוות הן,
בבהמה חיה ועוף. וזפק שנקב בגו במשהו, טרפה; ואיזה
הוא בגו של זפק? זה שימתח עם הושט כשיצאריך העוף
צוארו. אבל שאר הזפק שנקב, מתר.
יח. שני כיסין יש בקרקבן - החיצון אדם כמו בשר,
והפנימי לכן כמו עור. נקב זה בלא זה - מתר, עד שינקבו
שניהן במשהו; ואם נקבו שניהן זה שלא כנגד זה, מתר.
יט. הטחול, אינו מן האברים שנקיבתן במשהו; ולפיכך לא
מנו אותו חכמים בכללן, אלא יש לנקב שלו שעור שאינו
שנה בבלו. כיצד? הטחול, ראשו האחד עבה והשני דק,

נמצאת בו לחה - מתרת, שמחמת הלחה לא נכנסה שם
 הרוח. ואם לא נמצאת בו לחה - נותנין עליו מעט רק או
 תבן או כנף וכיוצא בהן, ונופחין אותה: אם נתנדנד -
 כשרה; ואם לאו - טרפה, שאין הרוח נכנסת לשם.
 ז. ראה שתשמע בה הברה כשנופחין אותה - אם נפר
 המקום שממנו תשמע ההברה, מושיבין עליו רק או תבן
 וכיוצא בו: אם נתנדנד - בידוע שהיא נקובה, וטרפה. ואם
 לא נפר המקום - מושיבין אותה במים פושרין, ונופחין
 אותה: אם בקבוק המים, טרפה; אם לאו, בידוע שקרום
 התחתון בלבד שנקב, והרוח תנחג [חודרת] בין שני
 הקרומות, ומפני זה ישמע בה קול דממה בשעת נפיתה.
 ח. זה עקר גדול יהיה בידך: שכל ראה שנופחין אותה
 בפושרין, ולא יבקבוק המים - הרי היא שלמה מכל נקב.
 ט. ראה שנושפה פקיתון, וקרום העליון שלה קדם שלם
 בלא נקב - אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נמוחו,
 כשרה; ואם נמוחו אפלו סמפון אחד, טרפה. כיצד עושין?
 נוקבין אותה, ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר
 [מצופה במתכת חלקה] וכיוצא בו: אם נראה בה חוטין
 לבנים - בידוע שנומוקו הסמפונות, וטרפה; ואם לאו - בשר
 הראה בלבד הוא שנומוק, וכשרה.
 י. ראה שנומצאו בה אבעבועות אבעבועות - אם היו מלאים
 רוח, או מים וזפים, או לחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו, או
 לחה יבשה וקשה אפלו כאבן - הרי זו מתרת; ואם נמצאת
 בהן לחה סרוחה, או מים סרוחין או עכוורין - הרי זו טרפה.
 וכשמוציא הלחה ובודק אותה, צריך לבדק הסמפון
 שתחתיה; אם נמצא נקוב, טרפה.
 יא. ראה שנומצאו בה שני אבעבועות סמוכות זו לזו -
 טרפה; שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן, ואין להן דרך
 בדיקה. היתה אחת ונראית כשתיים - נוקבין האחת: אם
 שפכה לה האחרת, אחת היא ומתרת; ואם לאו, טרפה.
 יב. הראה שנתמססה, טרפה. כיצד? כגון שנומצאת
 שלמה, וכשתולין אותה, תחתך ותפל חתיכות חתיכות. ראה
 שנומצאת נקובה במקום שיד הטבח ממשמשת, מתרת;
 ותולין בידו ואומרים: 'מיד הטבח נקבה אחר השחיטה'.
 נמצא הנקב במקום אחר, ואין ידוע אם קדם שחיטה נקב
 או אחר שחיטה - נוקבין בה נקב אחר ומדמין [משווים]
 ביניהם, כשם שעושין בבגדי מעים.
 יג. ואין מדמין מראה של בהמה דקה לראה של בהמה
 גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. נמצא נקב באחד מן
 האבעבועות, הרי זו טרפה; ואין אומרים: 'נקב אבעבוע
 אחר ונצרך', שאין הדבר נפר.
 יד. מחט שנומצאת בראה, נופחין אותה: אם לא יצא ממנה
 רוח - בידוע שזאת המחט דרך סמפונות נכנסה, ולא נקבה.
 ואם נתחתכה הראה קדם נפיתה, ונמצא בה המחט - הרי
 זו אסורה, שהדבר קרוב שנקבה לשנוכנסה.
 טו. תולעת שהיתה בראה, ונקבה ויצאה, והרי הראה
 נקובה בתולעת - הרי זו מתרת; חזקתה שאחר השחיטה

פכרית הלשון. אם נקב בראש העצה נקב מפלש, טרפה.
 ואם נקב נקב שאינו מפלש - אם נשאר תחתיו כעבי דינר
 של זהב, מתר; פחות מזה, הרי הוא כמפלש וטרפה, אבל
 אם נקב הדק כשרה.
 כ. כל אבר שאמרנו בו שאם נקב במשהו טרפה - כך אם
 נטל כלו, טרפה; בין שנטל בחלי או ביד, בין שנברא חסר.
 וכן אם נברא בשני אברים מאותו אבר - טרפה, שכל היתר
 כנטול הוא חשוב. כיצד? נטל אחד מן המעים או המרה
 וכיוצא בהן, בין בעוף בין בבהמה - טרפה; וכן אם נמצא
 בהן שתי מרות או שני בגי מעים - טרפה. וכן כל כיוצא
 בהן. אבל אם נטל הטחול, או שנומצאו שנים - מתרת,
 שאינו מכלל המנייין.
 כא. המעי היתר שתטרף בו הבהמה - הוא היתר מתחתו
 ועד סופו, עד שנומצאו שני בגי מעים זה בצד זה מתחלה
 ועד סוף, כמעי העוף; או שהיה המעי יוצא כענף מן הבר,
 והרי הוא מבדל, בין בעוף בין בבהמה. אבל אם חזר
 ונתערב עם המעי, ונעשה אחד משני ראשיו, והרי שניהן
 מבדלין באמצע - הרי זו מתרת, ואין כאן יתר.

יום שלישי י"ט טבת ה'תשע"א

פרק ז

א. שני קרומות יש על הראה, אם נקב זה בלא זה, מתרת;
 ואם נקבו שניהן, טרפה. אפלו נגלד הקרום העליון בלו
 והלך לו, מתרת. והקנה שנקב מן הקנה ולמטה במשהו -
 טרפה, והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה, בקנה למטה.
 ב. התחיל בשחיטה ושחט כל הקנה, ואחר כך נקבה
 הראה, ואחר כך גמר השחיטה - הרי זו טרפה, הואיל
 ונקבה קדם גמר שחיטה; וכן כל כיוצא בזה.
 ג. אחד מסמפוני ראה שנקב, אפלו לחברו - טרפה; וראה
 שנקבה, ועלה קרום במפה ונסתם הנקב - אינו כלום. נקבה
 האום של ראה - אף על פי שדפן סוממתה, טרפה; ואם
 נקבה במקום חתוף האונות שלה, והוא המקום שרוקצת
 עליו - כשרה.
 ד. במה דברים אמורים? בשסתם מקום הנקב שבאונות,
 בשר; אבל אם נסמך הנקב לעצם, אינו מגן; ואם היה נקב
 האונות דבוק בעצם ובבשר, מתרת.
 ה. האום של ראה שנומצאת סמוכה לדפן, בין שהעלת
 צמחים [פטריות] בין שלא העלת צמחים - חוששין לה
 שמא נקבה. וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדפן,
 ונוהרין בה שלא תנקב. ואם נמצאת נקובה, ונמצא בדפן
 מכה במקום הנקב - תולין במפה ואומרים: 'אחר שחיטה
 נקבה, כשנופרקה מן המפה'; ואם אין מכה בדפן - בידוע
 שנקב זה בראה היה קדם שחיטה, וטרפה.
 ו. הראה שנומצא בה מקום אטום כל שהוא, שאין הרוח
 נכנסת בו ואינו נתפח - הרי זו כנקובה, וטרפה. וכיצד
 בודקין אותו? קורעין המקום שלא נתפח בשעת נפיתה: אם

אם לא נמצאת הנדר - מתרת, שפך היא דרפה: יש בהמות
תמצא בהן, ויש בהמות לא תמצא בהן. ואם נמצאת נקובה
- אף על פי שהכיס שלה סותם את הנקב, הרי זו טרפה.
ב. חסר מנין האונות, ונמצאת אחת מן השמאל או שתיים
מן הימין - טרפה; ואם נמצאו בימין שתיים וזאת הנדרה,
הרי זו מתרת.
ג. נתחלפו האונות, ונמצאו שלש מן השמאל ושתיים מן
הימין בלא נדר, או שהיתה הנדר עם השלש בצד שמאל
- הרי זו טרפה; שהרי חסרה מצד הימין.
ד. נתוספו האונות במנינם, אם היתה האזן היתרה בצד
האונות, או מלפני הראה שהוא לעמת הלב - מתרת. ואם
היתה על גבה שהוא לעמת הצלעות - הרי זו טרפה,
שהיתר בחסר; והוא שתהיה כמו עלה של הדס, אבל פחות
מזה - אינה אזן, ומתרת.
ה. אזן שנמצאת דבוקה בחכמה הסמוכה לה, מתרת; ואם
נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית -
טרפה.
ו. נמצאו שתי האונות כאונה אחת, ואינן נראות כשתיים
דבוקות - אם היה ביניהן כמו עלה של הדס, בין בעקרון,
בין באמצען, בין בסופן, כדי שיכיר שהן דבוקות - מתרת;
ואם לאו - הרי זו חסרה, וטרפה.
ז. נמצאת בלה שתי צרוגות, ואין לה חתוף אצנים - טרפה.
וכן אם חסר גוף הראה, אף על פי שלא נקבה - הרי זו
כמי שחסר מנין האונות, וטרפה. לפיכך, אם נמצא ממנה
מקום יבש, עד שיפריד (יתפורר) בצפון - הרי זה בחסר
וטרפה, ואפלו היה כל שהוא.
ח. ראה שנמצאת נפוחה כמו עקר חריות של דגל - אוסרין
אותה מספק; שזו תוספת משנה בגופה, ושמה התוספת
בגוף בחסרון, כמו שאמרו במנין.
ט. בהמה שפחדה ויראה, עד שצמקה הראה שלה וקרב
להיות יבשה - אם פחדה בידי שמים, כגון ששמעה קול
רעם או ראת זיקים וכיוצא בזה - מתרת; ואם פחדה בידי
אדם, כגון ששחטו לפניו בהמה אחרת וכיוצא בזה - הרי
זו בחסרה, וטרפה.
י. כיצד בודקין אותה? מושיבין את הראה במים מעת
לעת; אם היה זמן הקר, מושיבין אותה במים פושרין
ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונזלים כדי שלא יצונו
במהרה, ואם היה זמן החם, מושיבין אותה במים צונן
ובכלי שהמים מתמצין מגבו כדי שישארו קרים. אם חזרה
לבריתה - הרי זו בידי שמים, ומתרת; ואם לא חזרה -
בידי אדם היא, וטרפה.
יא. בהמה שהיתה חסרה רגל מתחלת בריתה, טרפה; וכן
אם היתה תרה רגל, שפל היתר בחסר הוא. אבל אם היו
לה שלש ידים, או יד אחת - מתרת; לפיכך אם נחתך היד
שלה, מתרת. נחתך הרגל - מן הארבעה (חיבור העצמות)
ולמעלה, טרפה; מן הארבעה ולמטה, מתרת. באיזו ארבעה
אמרו? בארבעה שהיא סוף היד הסמוך לגוף.

תקב ותצא. יש שם (במציאות) מראות, שאם נשתנה מראה
האבר לאותו המראה הרע - הרי הוא כנקוב; שאותו הכשר
שנשתנה מראיו למראה זה, כמת הוא חשוב, וכאלו אותו
הכשר הנהפך עינו אינו מצוי. וכן הוא אומר: "ומחית בשר
חי בשאת", "ויביום הראות בו בשר חי" - מכלל, ששאר
הכשר שנשתנה, אינו חי.
טז. ראה שנשתנה מראיה, בין מראה בלה בין מקצתה - אם
נשתנית למראה המת, אפלו נשתנית בלה, מתרת. ואם
נשתנית למראה האסור - אפלו כל שהוא, טרפה; שהמראה
האסור כנקב הוא חשוב, כמו שבארנו.
יז. וקמש מראות אסורות יש בראה, ואלו הן: שחרה כדיו,
או ירקה [ירוק] בלשון תלמוד כולל גווניו שונים] כעין
הכשות, או כעין חלמון ביצה, או כעין חריץ [כרכוס], או
כמראה הכשר. וחריצ - הוא הצמח שצובעין בו הבגדים,
והוא דומה לשערות אדמות מעט ונוטות לירוקה.
יח. נמצאת כעין חריות [ענפים] של דגל - אוסרין אותה
מספק, שזה קרוב למראה האסור. וכל המראות האלו - אין
אוסרין בהן, עד שנופחין אותה וממסר בה בידו; אם
נשתנית למראה המת, מתרת; ואם עמדה בעינה, אסורה.
יט. ארבע מראות מתרות יש בה, ואלו הן: שחרה ככחל,
או ירקה כחציר, או אדמה, או כמראה הכבד. ואפלו היתה
הראה בלה טלאים טלאים, נקודות נקודות, מארבע מראות
אלו - הרי זו מתרת.
כ. עוף שנפל לאור [לאש], והוריק לבו או כבדו או קרקבנו,
או האדימו המעים שלו, בכל שהוא - הרי זו טרפה: שפל
הירקים שהאדימו, והאדמים שהוריקו, מחמת האור, בעוף
- הרי הן כמי שנשלו, וטרפה. והוא שיעמדו במראה זה
אחר ששולקין אותן מעט, וממסרין [משפשים] בהן.
כא. כל עוף שנמצאת כבד שלו כמראה בני מעיו, או
שנשתנה שאר בני מעיו, ועמדו בשניין אחר שליקה ומריסה,
כמו שבארנו - בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה.
ולא עוד, אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שנוי,
וכשנשלקו נשתנו והוריקו האדמים - בידוע שנפל לאור
ונחמרו בני מעיו, וטרפה. וכן הושט שנמצא העור החיצון
שלו לכן והפנימי אדם, בין בעוף בין בהמה - הרי זה
כאלו אינו, וטרפה.

יום רביעי כ' טבת ה'תשע"ג

פרק ח

א. חסרה כיצד? שני אברים הן, שאם חסר מנינם, טרפה;
ואלו הן: הראה, והרגלים. וקמש אונות [אחניים] יש לה
לראה - כשיתלה אותה אדם בידו ופני ראה כנגד פניו,
שלש מן הימין ושתיים מן השמאל. ובצד ימין ממנה כמו
אזן קטנה, ואינה בצד האונות, ויש לה כמו כיס בפני
עצמה, והיא בתוך הכיס; ואזן זו קטנה - היא הנקראת
'נדרה', מפני שהיא דומה לנדר, ואינה מן המנין. לפיכך,

כד. וכל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טרפה - כך אם
נטל, טרפה. אבל אבר שנאמר בו אם נטל טרפה - אינה
נאסרת אלא אם נחתך אותו אבר; אבל אם נבראת חסרה
אותו אבר, הרי זו מתרת; שאם לא תאמר כן, נמצאת
החסרה והנטולה אחת היא. וכל אבר שנאמר בו שאם נטל
מתרת - קל וחומר אם חסר מתחלת ברייתו ולא נברא, שהיא
מתרת.
כה. בהמה שנטלה האם שלה, והוא בית הרחם, או שנטלו
הפליות - הרי זו מתרת. לפיכך, אם נבראת בכליה אחת או
בשלוש פליות, מתרת; וכן אם נקבה הפליה, מתרת.
כו. אף על פי שהפליה שנטלה או שחסרה מתרת, אם
נמצאת קטנה ביותר, והקטינה בדיקה עד כפול, ובגסה עד
כענבה - טרפה. וכן אם לקחה הפליה, והוא שיעשה בשורה
בכשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחז במקצתו,
יתמסקם ויפל, והגיע חלי זה עד הלכך שבתוך הפליה -
הרי זו טרפה. וכן אם נמצאת בפליה לחה, אף על פי
שאינה סרוחה, או שנמצאו בה מים עכורין או סרוחין -
הרי זו טרפה; אבל אם נמצאו בה מים זכים, הרי זו מתרת.

יום חמישי כ"א טבת ה'תשע"ג

פרק ט

א. פסוקה ביצד? חוט השדרה שנפסק העור החופה את
המח - טרפה, ובלבד שיפסק רב הקפו; אבל אם נסדק
העור לארכו, או נקב - מתרת. וכן אם נשברה השדרה, ולא
נפסק החוט שלה, או נתמעף המח שבתוך החוט, ונתנדרג
- הואיל ועורו קיים, הרי זו מתרת.
ב. המרד המח ונשפף פנים או בדונג שנמוס, עד שימצא
החוט כשמצמידו אינו עומד - הרי זו טרפה; ואם אינו יכול
לעמד מפני כבדו, הרי זו ספק אסורה.
ג. עד היכן הוא חוט השדרה? תחלתו מחוץ לפולין
שבתחלת הערך, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה
אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחלת האליה.
ד. ושלש פרשיות אלו, הן שלשה עצמות דבוקין זה בזה
למטה מחליות של שדרה; וחוט השדרה בעוף, עד בין
האגפים. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על
החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרד המח.
ה. קרועה ביצד? בכר החופה את רב הפרש, והוא המקום
מן הבטן שאם יקרע יצא הפרש - אם נקרע בשר זה,
טרפה; אף על פי שלא הגיע הקרע לפרש עד שנראית,
אלא בין שנקרע רב עבי הבשר הזה, או נטל - טרפה.
ובמה שעור הקרע בארפו? ארף טפח; ואם הייתה בהמה
קטנה ונקרע רב ארף הבשר החופה את הפרש - אף על פי
שאינ בארף הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רבה.
ו. נקדר [נחתך] הבשר הזה בעגול, או בארף - אם היה יתר
מקסלע, והוא כדי שיפגס בו שלשה גרעיני תמרה זו בצד זו
בדחק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה, יעמד על טפח.

יב. נשבר העצם למעלה מן הארפכה - אם יצא פלו או
רבו לחוץ, הרי זה כמי שנחתך ונפל, וטרפה; ואם היה
הבשר או העור חופה רב עביו ורב הקפו של עצם שנשבר
- הרי זו מתרת, ואפילו נפל מקצת העצם שנשבר והלך לו.
וגידים הרפים, אינן חשובין בכשר.
יג. צמת [מקום חיבור] הגידין, הן בבהמה ובחיה למעלה
מן העקב במקום שתולין בו הטבחים בהמה; והן שלשה
גידים לבנים - אחד עבה, ושנים דקים. ומקום שיתחילו
והן קשים ולבנים, עד שסיור הלכך מהן ויתחילו להתאדם
ולהתרפף - היא צמת הגידים, והיא בארף שש עשרה
אצבעות בשור.
יד. ומנן גידים אלו בעוף, ששה עשר גידים; תחלתן מן
הענב שלמטה מאצבע יתרה, עד סוף הרגל שהוא קשקשים
קשקשים.
טו. בהמה שנחתכו רגליה במקום צמת הגידים, טרפה;
ואל תתמה ותאמר: 'ביצד תחתך למעלה מצמת הגידים
והיא מתרת, עד שתחתך למעלה מן הארפכה העליונה,
כמו שבארנו, ואם תחתך למטה בצמת הגידים, אסורה' -
שבטרפות תחתך מכאן ותחיה, ומכאן ותמות; לא נאסרה
בהמה זו מפני שהיא חתוכת רגל במקום זה, אלא מפני
שנחתכו הגידים, שחתיתכן מקלל הטרפות, כמו שיתבאר.
טז. נטולה ביצד? שלשה אברים הן, שאם נטלו טרפה,
ואף על פי שאין בהן דין נקב ולא דין חסרון; ואלו הם:
צמת הגידים, והכבד, ולחי העליון.
יז. וכבר בארנו, שהבהמה שנחתכו רגליה, וכן העוף,
במקום צמת הגידים - לא נעשו טרפה אלא מפני שנחתכו
הגידים; לפיכך, אם נחתכו הגידים לבדם, והרגל קימת -
טרפה, שהרי נטלה צמת הגידים.
יח. נחתך בבהמה האחד העבה לבדו - מתרת, שהרי
נשארו שנים; נחתכו שנים הדקין - מתרת, שהרי האחד
העבה גדול משניהם, והרי לא נטלה כל הצמה, אלא
מעוטה. נחתך רבו של כל אחד מהן, טרפה; ואין צריך
לומר שנחתכו בלן, או נטלו בלן.
יט. ובעוף - אפילו נחתך רבו של אחד מן הששה עשר,
טרפה.
כ. ועוף שנשתברו גפיו - מתר, בבהמה שנחתכו ידיה.
כא. כבד שננטלה פלה, טרפה; ואם נשתיר ממנה פזית
במקום שהיא תלויה בו, וכזית במקום מרה - הרי זו מתרת.
נדלדלה הכבד, והרי היא מערה בשרפש [בהסתעפות] שלה
- מתרת; נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו ומקום מרה -
אף על פי שהשאר קיים כמות שהוא, טרפה.
כב. נשאר בה פזית במקום מרה, וכזית במקום שהיא
תלויה בו, אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או
שהיה מרדד [רקוע], או שהיה ארף כרצועה - הרי זה ספק;
ויבא לי שהיא אסורה.
כג. לחי העליון שננטל, טרפה; אבל אם נטל התחתון -
כגון שנגמס עד מקום הסימנין, ולא נעקרו - הרי זו מתרת.

למטה עם הלוח המים - חוששין לו, שמא המים הן
המוליכין אותו; ואם קדם לתבן או לקש שמהלכין על גבי
המים - הרי זה שט מחמת עצמו, ואין חוששין לו.
יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מותר לשחט מיד,
ואינו צריך לבדק שמא נתרסק אבר. וכל מקום שאמרנו
'חוששין לה' - אם שחטה, צריך לבדק כנגד כל החלל כלו
מקדקד הראש עד הירף: אם מצא בה טרפה מן הטרפות
שמנינו, או שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה
צורתו - הרי זו טרפה. אפלו נתרסק אבר מן האברים שאם
נטלו כשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו טרפה; חוץ מבית
הרחם - שאם נתרסק, הרי זו מתרת.
יח. והסימנין (ונשט וקנה) אינן צריכין בדיקה בכאן, שאין
הנפילה ממעכת אותן.
יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה, עד
שתשקה מצת לעת; ואם שחטה בתוך זמן זה, הרי זו
טרפה. וקששוחט אותה אחר מצת לעת, צריכה בדיקה כמו
שבארנו.
כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף, או שדרסו בהמה, או
שטרפו לכתל, והרי הוא מפרס - משהין אותו מצת לעת;
ואחר כך שוחטין אותו, ובודקין אותו בדרך שבארנו.
כא. סימנין שנדלדלו רבן - טרפה, ואפלו שלא מחמת
נפילה; וכן אם נתקפלו, שהרי אינן ראויין לשחיטה. אבל
אם נפרק רב תרפץ הנושט מן הלחי - הרי זו מתרת; שאין
התרפץ ראוי לשחיטה, כמו שבארנו.
יום שישי כ"ב טבת ה'תשע"ג
פרק י
א. שבויה ביצד? הוא שישתברו רב צלעותיה; וצלעות
הבהמה, הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשתברו
שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן -
טרפה; והוא שישתברו מחצין של מול השדרה.
ב. נשתברו שש מכאן ושש מכאן - אם היו צלעות גדולות
שיש בהן מח, טרפה; ואם לאו, אף על פי שהן רב, ואף
על פי שנשתברו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב
צלעותיה, טרפה; ואם נעקרה אפלו צלע אחת, וחצי חליתה
עמה שהצלע תקועה בה - הרי זו טרפה. וכן אם נעקרה
מן השדרה חלית אחת - אפלו היתה מן החליות שלמטה
מן הכסלים שאין בהן צלעות, הרי זו טרפה.
ג. בהמה שנשטמ הירף שלה מעקרו, ויצא מן הכף - אם
נתאכלו ניביו, והן היתרות שבפעם הכף שיוצאות על
העצם הנזכר ואוחזות אותו - הרי זו טרפה; ואם לא
נתאכלו, מתרת.
ד. וכן בעוף, אם נשטמ ירכו - טרפה. נשטמ כנפו מעקרו
- חוששין שמא נקבה הראה שלו; ולפיכך בודקין אותה,
ואחר כך יאכל. ובהמה שנשטמטה ידה מעקרה - מתרת,
ואין חוששין לה.

ז. בהמה שנפשת העור שעליה כלו, בין שנקרע ביד או
בחלי, ונמצא בשר בלא עור - הרי זו טרפה, וזו היא
הנקראת 'גלודה'. ואם נשאר מן העור רחב סלע על פני כל
השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי אבריה
- הרי זו מתרת; ואם נטל כרחב סלע מעל כל פני השדרה,
או מעל הטבור, או מעל ראשי אבריה, ושאר כל העור קיים
- הרי זה ספק, ויראה לי שמתירין אותה.
ח. נפולה ביצד? הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה שגבהו
עשרה טפחים או יותר, ונתרסק אבר מאבריה - הרי זו
טרפה. וכיצד הוא הרסוק? שיתרוצץ האבר ויהלם מחמת
הנפילה, עד שתפסד צורתו ותארו - אף על פי שלא נקב,
ולא נסדק, ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הפה אותה
באבן או במטה, ורצץ אבר מאבריה - טרפה. באיזה אברים
אמרו? באברים שבחלל הגוף.
ט. בהמה שנפלה מן הגג - אם הלכה, אין חוששין לה;
ואם עמדה ולא הלכה, חוששין לה. קפצה מחמת עצמה,
אין חוששין לה; הניחה למעלה, ומצאה למטה - אין
חוששין לה שמא נפלה.
י. זכרים המנגחים זה את זה, אין חוששין להן; נפלו
לארץ, חוששין להן. וכן בהמה שהיתה מגררת רגליה - אין
חוששין לה שמא נתרסקו אבריה, או שמא נפסק החוט של
שדרה.
יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן לאחורי הדיר
- אין חוששין להן משום רסוק אברים, מפני שאין
משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתברו. ואם התזירו
והשליכום לדיר - מחמת יראה, חוששין להן; מחמת
תשובה, אין חוששין להן; מפני שמתכווין להתזירן
שלמים, ויזהרו בהשליכתן.
יב. שור שהרביצוהו (הריצו אותו) לשחיטה - אף על פי
שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו, אין
חוששין לו; מפני שנועץ צפרניו בקרקע, ומתחזק עד
שמגיע לארץ.
יג. הפה הבהמה על ראשה והלכה לה הפכה כלפי זנבה,
או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפלו הפה אותה
במטה על כל השדרה - אין חוששין לה; ואם יש במטה
חליות חליות - חוששין לה; ואם הגיע ראש המטה למקצת
השדרה - חוששין לה. וכן אם הפה לרחב השדרה -
חוששין לה.
יד. עוף שנחבט על גבי דבר קשה, כגון כרי של חטים או
קפה של שקדים וכיוצא בהן - חוששין לרסוק אברים; ואם
נחבט על גבי דבר רך, כגון כסות כפולה והתבן והאפר
וכיוצא בהן - אין חוששין לו.
טו. נדבקו כנפיו בדבק בשעת צידה, ונתחבט - אם בכנף
אחד נאחז, אין חוששין לו; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט
בגופו, חוששין לו.
טז. נחבט על פני המים - אם שט מלא קומתו ממטה
למעלה לעמת המים, אין חוששין לו. אבל אם שט ממעלה

ה. גלגלת בהמה או חיה שנשטל ממנה כסלע - אף על פי
שלא נקב הקרום, טרפה; ואם נקבה נקבים שיש בהן
חסרון, בלן מצטרפין לכסלע.
ו. וכן גלגלת שנחבס [נמער] רב גבהה ורב הקפה - טרפה,
אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה כלום. נחבס רב
גבהה ורהרי רב הקפה קים, או שנחבס רב הקפה ורהרי רב
גבהה קים - הרי זו ספק; ויראה לי שאוסרין אותה.
ז. עוף של מים, כגון אצוני - אם נקב עצם גלגלתו, אף על
פי שלא נקב קרום של מוח, טרפה; מפני שקרומו רך. עוף
היבשה שהפתו חלדה על ראשו, או שנגנף באבן או בעץ -
מניח ידו בצד הנקב ונועץ, או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק
למעלה: אם יצא המוח מן הנקב - בידיע שנקב הקרום,
ויטרפה; ואם לאו, מתיר.
ח. בהמה שאחזה דם, או שהיתה מעשנת, או מצננת, או
שאכלה סם שהורג את הבהמה, או ששתת מים הרעים -
הרי זו מתרת; אכלה סם שהורג את האדם, או שנשכה נחש
וכיוצא בו - מתרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת
נפשות.
ט. נמצאו כל הטרפות המנויות בפירטו, ואפשר שימצאו
בהמה וחיה - שבעים; ואלו הן, על סדר שנתבארו בחבור
זה: (א) דרוסה; (ב) נקב תרפין הושט; (ג) נקב קרום של
מוח; (ד) נתמסמס המוח עצמו; (ה) נקב הלב לבית חללו;
(ו) נקב קנה הלב; (ז) נקבה המרה; (ח) נקבו קני הכבד;
(ט) נקבה הנקבה; (י) נקב הכרש; (יא) נקב המסוס;
(יב) נקב בית הפוסות; (יג) נקבו מעיה; (יד) יצאו המעים
לחוץ, ונהפכו; (טו) נקב הסחול בעביו; (טז) חסרה המרה;
(יז) נמצאו שתי מדרות; (יח) חסרה הנקבה; (יט) נמצאו
שתי קבות; (כ) חסר הכרש; (כא) נמצאו שני פרשים;
(כב) חסר המסוס; (כג) נמצאו שני מסוסים; (כד) חסר בית
הפוסות; (כה) נמצאו שני בתי כוסות; (כו) חסר אחד מן
המעים; (כז) נמצאו שני בני מעים; (כח) נקבה הראה;
(כט) נקב הקנה למטה, במקום שאינו ראוי לשחיטה;
(ל) נקב סמפון מסמפוני ראה, אפלו לחברו; (לא) נאטם
מקום מן הראה; (לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה;
(לג) נמצאת לחה סרוחה בראה; (לד) נמצאו בה מים
סרוחין; (לה) נמצאו בה מים עכורין; (לו) נתמסמסה
הראה; (לז) נשתנו מראיה; (לח) נהפך הושט במראיו;
(לט) חסרה הראה ממנין האונות; (מ) נתחלפו האונות;
(מא) הותירו האונות מגבה; (מב) נסרכה אונה לאונה שלא
כסדרן; (מג) נמצאת הראה בלא חתוך אצנים; (מד) חסר
מקצת הראה; (מה) יבש מקצת גופה; (מו) נמצאת הראה
נפוחה ועומדת; (מז) צמקה הראה מפחד אדם;
(מח) חסרה רגל, בין מתחלת בריתה בין שנחתה; (מט) או
שהיתה יתרה רגל; (נ) נטלה צמת הגידים; (נא) נטלה
הכבד; (נב) נטל לחי העליון; (נג) פליה שהקטינה ביותר;
(נד) פליה שלקתה; (נה) פליה שנמצאת בה לחה;
(נו) פליה שנמצאו בה מים עכורין, אף על פי שאינם

סרוחין; (נז) פליה שנמצאו בה מים סרוחין; (נח) נפסק
חוט השדרה; (נט) נמרץ מוח חוט השדרה, ונתמסמס;
(ס) נקרע רב הכשר החופה את הכרש; (סא) נגלד העור
שעליה; (סב) נתרסקו אבריה מנפילה; (סג) נדלדלו
הסימנים; (סד) נשתפרו רב צלעותיה; (סה) נעקרו רב
צלעותיה; (סו) נעקרה צלע אחת בחליטה; (סז) נעקרה
חליה אחת; (סח) נשמט הכרש מעקרו; (סט) חסרה הגלגלת
כסלע; (ע) נחבס רב הגלגלת, ונתרוצץ.

י. אלו השבעים חלי שאוסרין את הבהמה ואת החיה
משום טרפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו. וכל
שאפשר מהן שימצא בעוף באברין המצויין לעוף בהמה,
דינו בבהמה ובעוף אחד הוא - חוץ מטרפות שבפליה,
ושבטחול, ושכאונות הראה; מפני שהעוף אין לו חתוף
אונות בבהמה; ואם ימצא, אין לו מנין ידוע. וטחול העוף
עגל כמו ענב, ואינו בטחול בהמה; וטרפות שבפליה
ושבטחול - לא מנו אותן חכמים בבהמה כדי שיהיה כנגדן
בעוף, ולפיכך לא נתנו לכליה שהקטינה שעור בעוף. וכן
כל כיוצא בזה.

יא. ושתי טרפות יש בעוף, יתר על הבהמה, ואף על פי
שיש לה אותן האברים; ואלו הן: עוף שנשתנו מראי בני
מצוי מחמת האור, ועוף המים שנקב עצם ראשו.
יב. ואין להסיף על טרפות אלו כלל; שכל שיארגע לבהמה
או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי הדורות
הראשונים, והסכימו עליהן בתי דיני ישראל - אפשר
שתתקיה, ואפלו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.
יג. וכן אלו שמנו ואמרו שהן טרפה, ואף על פי שיראה
מדרך הרפואה שבידינו שמקצתן אינן קמיתין, ואפשר
שתתקיה מהן - אין לה אלא מה שמנו חכמים, שנאמר: "על
פי התורה אשר יורוך".

יד. כל טבח שידע הטרפות האלו, והרי הוא בחזקת
פשוט - מתיר לו לשחט ולבדק לעצמו ולמכור, ואין בזה
חשש; שעד אחד נאמן באסורין, בין יש לו הנזה בעדותו
בין אין לו. וכבר בארנו, שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט
ובודק לעצמו בחוצה לארץ, או בארץ ישראל בזמן הזה,
אלא אם כן היה ממחה. ואם יצאת טרפה מתחת ידו -
מנדין אותו, ומעבירין אותו; ואינו חוזר לכשרותו עד שגלף
למקום שאין מכירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או
יוציא טרפה לעצמו בממון חשוב.

יום שבת קודש כ"ג טבת ה'תשע"ג

פרק יא

א. כל בהמה או חיה או עוף שנולד בהן ספק טרפה
מטרפות אלו - כגון בהמה שנפלה ולא הלכה, או שנטרפה
ביד חיה ואין ידוע אם האדים הכשר כנגד בני מעים או
לא האדים, או שנחבסה לגלגלתה ואין ידוע אם רבה או
מעוטה, וכיוצא בדברים אלו - אם היה זכר ושהה שנים

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האם של ראה לאיזה מקום
שימש, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין אותה.
ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב, או לטרפוש הכבד,
או לכיס הלב, או לנרדה - בין שהיה החוט מן האם של
ראה, בין שהיה מן האזן, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין
אותה. וכן ורדה שנמצאת דבוקה בכיסה, או חוט יוצא
ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא
על הסדר (אפילו במקום רביצתה, או על הסדר שלא במקום
רביצתה), אוסרין אותה.
י. יש מקומות, שמנהגם אם מצאו סרסא מן האזן לבשר
ולעצם שבצלעות, והסרסא דבוקה בשתיקה - אוסרין אותה.
ואבא מרי זצ"ל, מן האוסרין; ואני, מן המתירין. ומעוט
מקומות מתירין אפלו נדבקה בעצם לבדו; ואני אוסר.
יא. ויש מקומות שנופחין את הראה, שמא יש בה נקב; ורב
המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש.
ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמצר, אלא אם נולד לנו
דבר שחוששין לו.
יב. ודברים אלו בלן - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג,
כמו שבארנו. ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף, אלא אם
נולד לו חשש.
יג. מי ששחט את הבהמה, וקרע את הבטן, וקדם שיבדק
את הראה בא פלב או גוי, ונטל את הראה והלך לו - הרי
זה מתרת; ואין אוסרין: 'שמא נקובה היתה הראה, או שמא
דבוקה היתה' - שאין מחזיקין אסור; אלא הרי זו בחזקת
התר, עד שיוודע כמה נטרפה. וכשם שאין חוששין לקרום
מח ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין
בזה מנהג; שדבר שאינו מצוי, אין בו מנהג.
יד. בא הגוי או הישראלי והוציא את הראה קדם שתבדק,
והרי היא קיימת - נופחין אותה, ואף על פי שאין אנו
יודעין אם היו שם צמחים או לא היו; מפני פשוט המנהג.
טו. יש מקומות, שאם ימצאו סרכות מדלדלות מן הראה -
אף על פי שאינן דבוקות לא להפך ולא למקום - אוסרין
אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד לממונם של ישראל.
ומעולם לא נהגו זה בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה
במצר. ואין ראוי לנהג במנהג זה, אלא נופחין אותה בלבד
- אם נמצאת שלמה מן הנקב, הרי זו מתרת.

עשר חדש, הרי זו בחזקת שלמה פשאר כל הבהמות; ואם
היתה נקבה, עד שתלד. ובעוף - בזכר, שנים עשר חדש;
ובנקבה, עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה,
ותטען טעינה שניה ותלד.
ב. ואסור למכר ספק טרפה זו לגוי בתוך זמן זה, שמא
ימכרנה לישראל.
ג. כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאין הן, ואין חוששין
להן שמא יש בהן טרפה. לפיכך, כשישחטו שחיטה כשרה,
אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות, אלא
הרי הן בחזקת התר - עד שיולד להן דבר שחוששין לו,
ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.
ד. כיצד? כגון שנשמט הגף של עוף, בודקין את הראה שמא
נקבה; נפלה הבהמה, בודקין אותה שמא נטרסקו אבריה;
נחרצץ עצם הראש, בודקין שמא נקב קרום של מח; הכה
אותה קוץ או נזקק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס להללה,
חוששין לה, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל, שמא נקב אחד
מן האברים שתטורף בקיבתה. וכן כל כיוצא בזה.
ה. לפיכך, ראה שהעלת צמחין, או שנמצאו סרכות, כמו
חוטין תלויין ממנה ולדפן, או שהיו ללב או לטרפוש הכבד
- חוששין לה שמא נקבה וצריכה בדיקה; וכן אם נמצא
בה אבעבוע מלא לחה - חוששין שמא נקב סמפון
שתחתיו, וצריך בדיקה.
ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה
בסרכות כמו חוטין - אם היו מן האם של ראה ולדפן, או
שהיו ללב או לטרפוש הכבד - שחזקתה את הסרכה,
ומוציין את הראה, ונופחין אותה בפושטין: אם נמצאת
נקובה, טרפה; ואם לא נתבעבע המים, הרי היא שלמה,
ומתרת, וסרסא זו לא היתה במקום נקב, או שמא נקב קרום
העליון בלבד. ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו
מקום שעושין בו כך.
ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי
תלמוד, המנהג הפשוט בישראל כך הוא - כששוחטין את
הבהמה או את החיה, קורעין את הטרפוש של כבד, ובודקין
את הראה במקומה: אם לא נמצאת תלויה בסרסא, או
שנמצאת סרסא מאזן מאזני ראה ולבשר במקום רביצתה,
בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאת סרסא
מאזן לאזן על הסדר, או מן האם לאזן הסמוכה לה - הרי
אלו מתירין אותה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז טבת ה'תשע"ג

ישראל, והוא אמרו 'תעלה': 'לנכרי תשיף' (דברים כג, כא),
לפי שבא לנו הפרוש המקביל שנה צווי, לא רשות. והוא
אמרם בספרי (פרשת כי תצא שם): 'לנכרי תשיף' — זו
מצות עשה; ולאחיד לא תשיף — זו מצות לא-תעשה".
וגם למצוה זו יש תנאים (הגבלות) מדרבנן, שפכר נתבארו
במסכת (בבא) מציעא (ע:).

יום ראשון י"ז טבת ה'תשע"ג

מצות עשה קצח.
המצוה הקצ"ח — הצווי שנצטוינו לבקש רבית מן הגוי
ואז נלוהו, כדי שלא נעזור לו ולא נחנהו אלא נזיקו, אפלו
בהלוואה ברבית שנתנה עליו כזה שהזכרנו מלעשותו עם

יום שני י"ח טבת ה'תשע"ג

יום שלישי י"ט טבת ה'תשע"ג

יום רביעי כ' טבת ה'תשע"ג

יום חמישי כ"א טבת ה'תשע"ג

יום שישי כ"ב טבת ה'תשע"ג

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כ"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיוודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

הם מן הגנבים, כיון שצוררים בבגד ואוחזו כל העת, אך במוציא בחגורה שפתחה למטה אין הדברים משתמרים כלל אלא נופלים מאליהם בלא שיבחין בכך, ואין זו שמירה כלל, ולכן מדמי' ליה — מדמים הם אופן זה למוציא לאתר ידו ורגלו, שאין הדרך להוציא כך כלל, ופטורוהו. שנינו במשנה: באמת אמרו, האשה כו' החוגרת בסניר בין מלפניה ובין מלאחריה חייבת. [הגמרא מביאה ברייתא המבארת מדוע הוסיפה המשנה בדין זה 'באמת אמרו': תנא בברייתא, כל מקום שהוסיף התנא לדין שאמר את הלשון 'באמת אמרו', היינו להשמיענו שהלכה היא, ואין חולק עליה. שנינו במשנה: רבי יהודה אומר, אף מקבלי פתקין]. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו של רבי יהודה: תנא בברייתא, הטעם של רבי יהודה הוא, שכן לבלתי מלכות — סופרי המלכות הכותבים את דבר המלך ומוסרים את הכתב לידי אדם שיעבירו למקום מסוים, עושין כן, שמתכוונים למסור לאדם זה שיעביר את דבר המלך למקומו, ואם אינם מוצאים אותו, ונחין להעביר את דבר המלך מיד, מוסרים אותו לאדם אחר שיעבירו.

משנה

המשנה מבארת דין שנים שהוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת: המוציא בכר מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת חייב, ואם הוציאוהו שנים, כיון שכל אחד יכול להוציאו לבדו, שניהם פטורין. אבל משא שלא יכול אף אחד מהם להוציאו לבדו, והוציאוהו שנים, שניהם חייבין. ורבי שמעון פוטר.

נמרא

הגמרא מביאה שמועה בנידון משנתנו: אמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה — ויש אומרים שאמר אביי, ואמרי לה במתניתא תנא — ויש אומרים ששנינו בברייתא, שנים שהוציאו בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים משא שזה יכול להוציאו לבדו וזה יכול להוציאו לבדו, רבי מאיר מחייב, כיון שהוא דרך הוצאה, וסבר שאין לדרוש מפסוק לפטורו כפי שיתבאר לקמן (אב), ורבי יהודה ורבי שמעון פוטרין, שאין הדרך להוציא כך, וכפי שסתם התנא במשנה. ואם הוציאו השנים משא שזה יכול להוציאו לבדו וזה אינו יכול

יום שבת קודש כ"ג טבת ה'תשע"ג

מצות עשה רמו. רמח.

המצוה הרמ"ו נדפסה בשיעור הקודם.

הטענות שיש להם על זה, שיש בהן הודאה והכחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא) קמא ובריש (בבא) מציצא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורזות במקומות רבים בתלמוד.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדיני נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש כ"המות וכן אין לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

להוציאו לבדו, ורק שניהם יחד היו יכולים להוציאו, רבי יהודה ורבי מאיר מחייבים, שבזה הדרך היא שנים יוציאוהו, ולכן באופן זה סבר רבי יהודה כרבי מאיר שחייב, ורבי שמעון פוטר אף באופן זה, ודרש זאת לקמן (שם) מפסוקים. ואם הוציאו השנים משא שזה — אחד מהם יכול להוציאו לבדו, וזה — השני אינו יכול להוציאו לבדו, לדרבי חבל חייב אחד מהם, ולהלן יתבאר מי החייב. מביאה הגמרא ראייה לדין זה: תנא נמי חיי בברייתא, המוציא בכר לחם מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, חייב, ואם הוציאו שנים, רבי מאיר מחייב בכל אופן. ורבי יהודה אומר, אם הוציאו משא שלא יכול אחד להוציאו לבדו, והוציאו שנים, חייבין, ואם לאו, אלא הוציאו משא שיש כח ביד כל אחד מהם להוציאו לבדו, וכגון הכבר המדובר, פטורין, ורבי שמעון פוטר בכל אופן. ומבואר שלרבי יהודה אם כל אחד יכול להוציא לבדו והוציאו שנים פטורים, וממילא רבי מאיר המחייב סבר שחייבים אף באופן זה, וכפי המאמר הקודם.

הגמרא מבארת טעמי ומקורות השיטות בענין שנים שהוציאוהו. מבררת הגמרא: תנא מילי שנים שעשו מלאכת איסור אחת יחד פטורים. משיבה הגמרא: דתנו רבנן בברייתא, נאמר בענין חיוב חטאת על עבירה בשוגג (ויקרא כז) 'בעשיתא אחת ממצות ד' אשר לא תעשנה', ולמדים מתיבת 'בעשיתא' שדווקא העושה את העבירה בולא חייב חטאת, ולא העושה את מקצתה. והיינו שאם אדם עשה עבירה בשוגג יחד עם חברו, ולא עשה כל אחד את העבירה בשלימות, פטור מחטאת. ומביאה בברייתא דוגמאות לכך ממלאכות האסורות בשבת: ביצור, שנים שהיו אחוזין בשבת פמלגו — כלי בן שלש שינים, המשמש להפוך ולאסוף תבואה בשדה ולעורמו בגורן, ולזנון — אוספים את שיבולי התבואה בשדה, ועוברים על מלאכת מעמר האסורה בשבת, או שהיו אחוזים בפרקר — עץ שראשו חז ומשמש את האורגים ושוכטין — מסדרים את חוטי השתי וחוטי הבסיס) שבאריג, ועוברים על מלאכת מיסך האסורה בשבת (לעיל עה), או שאוחזים בקולמוס — נוצה שכותבים בה וכותבין, או שאוחזו בקנה והוציאו אותו יחד מרשות היחיד לרשות הרבים, בכל אלו יכול היית לומר שיהיו — (היו חייבין, תלמוד לומר (שם) 'בעשיתא', שדווקא העושה את בולא חייב, ולא העושה מקצתה, וכיון שהיה כל אחד מהם יכול לעשות את כל העבירה ועשאוהו יחד, נמצא שכל אחד עשה רק את מקצתה ופטורים.

מלכים א ז לו-לז

ז לו ויפתח על־הלהת יד־תִּיהָ וְעַל־ (ומסגרתיה) מִסְגְּרֹתֶיהָ כְּרוּבִים אֲרִיֹת וְתַמְרֹת כְּמַעֲרֵאִישׁ וְלִיֹּת סָבִיב: לו פָּנֹאת עֲשֵׂהָ אֶת עֵשֶׂר הַמִּכְנֹת מוֹצֵק אֶחָד מִדָּה אַחַת קָצֵב אֶחָד לְכֻלָּהֶנָּה:

רש"י

של גלגל. וכאן לא היה צריך לסובב, לפי שהוא כולו מנחושת. 'ומסגרות', פירוש: כמין טבלאות עשוי להם על הידות לארבע רוחות בריבוע, וזהו שאמר (פסוק לא): ומסגרותיהם מרובעות לא עגולות. והם סוגרים העגלה מארבע רוחותיה, לפיכך נקראו מסגרות. ועל המסגרות הללו נסרים מנחושת, קראם הכתוב 'סרני נחשת', והיא מלה מסורסת, ועליהם, כלומר: מבחוץ ולא על גבם, עשויה כמין שליבות סולם, ומבין שליבה לשליבה מסגרות, ועליהם צורת בקר וגו'. והיו הנסרים עולים מעל המסגרות עד כנגד קומת האופנים, ומשופעים והולכים ככובע וכמין כיסויי שבעגלות צבים, עד בואם כנגד קומת האופן, ושם נמשכין זה אל זה עד שמכסין אותו, זולת באמצעו למעלה אינן מכסין, אבל יש בהם נקב עגול, רוחב עיגולו אמה וחצי, והכיסוי הזה נקרא 'כותרת', והנקב שבו 'פי הכותרת', וזהו שאמר (שם) ופיה עגול מעשה כן אמה וחצי האמה. וסביב זה הנקב, עולה מחיצה בגובה חצי אמה, וזהו שאמר (פסוק לה): ובראש המכונה חצי אמה קומה עגול סביב. ובתוך המחיצה הזאת, נכנס ונתחב הכן, שהוא כלי קבול המקבל הכיור כשהכיור תחוב בכך, והכן בתוך מחיצה זו שעל העגלה, והכן בתחתונה הוא עגול בחצי האמה, כשיעור גובה המחיצה שעל הנקב העגול שבמכונה למעלה, ועולה הכן על המחיצה הזאת אמה, וזה מה שאמר (פסוק לא): ופיהו מבית לכותרת ומעלה באמה. ומעתה יש לנו שלש אמות קומת המכונה, שהאופן אמה וחצי, והמחיצה העגולה חצי אמה, ואמה יוצא גובה הכן מעליה, והאמה הזאת היא מרובעת, ולה ארבע כתפות בארבע פינותיה, וזהו שאמר (פסוק לד): וארבע כתפות אל וגו' המכונה האחת מן המכונה כתפיה. לפי שהכיור הוא למטה בשפולו משופע שיכנס לתוך הכן, וכדי שלא יפול אל תוכו יותר משיעור הנרצה, לכך נעשו אלו הכתופות, שישאו ויסבלהו, עד כאן לשון צורת הבית:

מצודת ציון

(לו) ויפתח. וחקק: כמעט. ענין חבור ודבוק, כמו (תהלים לו לה) ומתערה כאזרח רענן: (לז) לכלהנה. כמו לכלהן (לכולן) (ם) הכירות. הסירות, כמו (שמואל א ב די) והכה בכיור: היעים. המכבדות, לגרף בהם הדשן, וכן (ישעיהו כח יז) ויעה ברד: המזרקות. הספלים המקבלים בו הדם לזריקה:

(לו) ויפתח על הלוחות ידותיה ועל מסגרותיה. התחתונות על שניהם, פתח וחקק כרובים אריות (ותימרות ספרים אחרים אינן): כמעט איש ולויות. פתח סביב כזכר ונקבה החבוקים בזרועותיהן, כן פירשו רבותינו (יומא נד א): כמעט. לשון אחיזה ודיבוק, כזכר המעורה בנקבה, ופירושו: איש ולויותו. ולפי משמעותו 'לויות' לשון 'דיבוק', שולדור"א בלע"ז, כמו לויות היו שם, עשויות כמעט איש, והמערה כמו שפירשנו: (לז) מוצק אחד. כשם שיצק את הראשונה, כן יצק את כולם. פירוש מבעל צורת הבית: וזה מעשה המכונה, עשה ארבעה אופני נחושת, שנאמר (פסוק ל): וארבע אופני נחשת למכונה האחת, כצורת עגלה גדולה, וקומת האופן האחד, אמה וחצי האמה. ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכבה, אופן בתוך אופן, למען יוכל להוליכם אל אשר יהיה הרוח והרצון להוליכם, שמה יוליכם מבלי שיצטרך להפכם אנה ואנה, והמרחק שמאופן לאופן ממזרח למערב, ארבע אמות, וכן מצפון לדרום שהיא מרובעת, לא ארוכה כעגלות שלנו, וזהו שאמר (פסוק כז): ארבע באמה ארך המכונה האחת, וארבע באמה רחבה, ומקל עב וארוך נתחב בשני האופנים שממזרח למערב הצפוניים, וכן בשנים הדרומיים וכן כמו באותן האופנים שבתוך אלו, היה מקל נתון ונתחב בשנים מהם שמצפון לדרום המזרחיים, וכן בשנים המערביים, ואלו המקלות קראם הכתוב 'ידות', זהו שאמר וידותיהם. ופירוש וגביהם, הוא מרכזי האופנים שבתוכה סובבים המקלות הללו, ונקראים 'גב', לפי שהיא הגובה שבאופן, בשכבו על הארץ, וכן כל מרכז העיגול הוא הגובה שממנו, לפי שכל הצדדין נמשכין ממנו. ופירוש 'וחשוקיהם', הם העיגולים החיצונים, שמקשר חישוריהם שהם העצים הדקים, כמין זרועות הנתחבים ונתונים מגב לחישוק, והוא מלשון וחשוקיהם כסף (שמות כז ט), והוא הגלגל המגלגל על הארץ, ורגילין לעשות סביבו ברזל עגול, ונקרא בלשון המשנה בפרק י"א דכלים (משנה ג): סובב

מצודת דוד

(לו) ויפתח על הלוחות. עשה פתוחים וציורים על הנסרים המונחים בשולי המכונה, גם עשה פתוחים על הידות, במקום המונח ודבק במכונה, ואף על מסגרותיה היא המחיצה הנמוכה, על כולם עשה פתוחי כרובים, אריות, ואילני תמר, וכחבורי איש ולויה שלו, רצה לומר: בת זוגו (יומא נד א), כן צייר כל אחד מסביב: (לז) כזאת. כתמונה הזאת: מוצק אחד.

רצה לומר: כיציקת זה, כן יציקת זה: קצב

תהלים סט כח-לז

סמ. כח תִּנְהַעֲוֹן עַל־עֲוֹנֶם וְאֶל־יָבֹאוּ בְּצַדִּיקְתָּ: כט יִמְחוּ מִפֶּפֶר חַיִּים וְעַם צַדִּיקִים אֶל־יִפְתְּכוּ: לו וְאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יִשׁוּעַתָּךְ אֱלֹהִים תִּשְׁגָּבֵנִי: לא אֶחֱלֶלֶה שְׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וְאֶגְדִּלְנִי בְּתוֹדָה: לב וְתִמְכּ לַיהוָה מִשׁוֹר פֶּר מִקֶּרֶן מִפְּרִים: לג רְאוּ עֲנִיִּים יִשְׁמְחוּ דְרָשִׁי אֱלֹהִים וַיְחִי לְבַבְכֶּם: לד פִּי־שִׁמְעֵ אֶל־אֲבִינוּס יְהוָה וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בֹזֵה: לה יִהְלֹלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יָמִים וְכָל־רִמָּשׁ בָּם: לו פִּי אֱלֹהִים | יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וַיִּבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ שָׁם וַיִּרְשׁוּהָ: לו וְזָרַע עֲבָדָיו יִנְחַלְוָה וְאֶחָבִי שָׂמוּ יִשְׁבְּנוּ־בָּהּ:

תהלים ע א-ז

ע. א לְמִנְצָח לְדוֹד לְהַזְכִּיר: ב אֱלֹהִים לְהַצִּילָנִי יְהוָה לְעֲזָרְתִּי חוֹשֶׁה: ג יִבְשׁוּ וַיַּחֲפְרוּ מִבְּקָשִׁי נַפְשִׁי יִסְגּוּ אַחֲרָי וַיִּבְלְמוּ חִפְצֵי רַעְתִּי: ד יִשְׁבּוּ עַל־עַקֵּב בְּשִׁתָּם הָאֹמְרִים הָאֵחָ | הָאֵחָ: ה יִשְׁמְחוּ | ו יִשְׁמְחוּ | ז פֶּל־מִבְּקָשֶׁיךָ וַיֹּאמְרוּ תִמְדִּי יִגְדֵּל אֱלֹהִים אֶחָבִי יִשׁוּעַתָּךְ: ו וְאֲנִי | עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוֹשֶׁה לִּי עֲזָרִי וּמִפְּלִטִי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי־תַאֲחָר:

רש"י

(לב) ותיטב. הלולי לה: משור פר. הוא שור שהקריב אדם הראשון שנברא בקומתו וביום שנקרא שור בו ביום הביאו שהשור בן יומו קרוי שור שנאמר (ויקרא כ"ב) שור או כשב או עז כי יולד, בו ביום נדמה לפר שהוא בן שלש: מקרן מפריס. קרנותיו קדמו לפרסותיו שהרי בקומתו ובקרניו נברא וראשו יצא מן הארץ תחלה כדרך כל הנולדים הוציאתן הארץ נמצאו קרניו קדמו לרגליו: **(א)** לדוד להזכיר. ל' תפלה הוא, כמו ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר (לעיל כ'), וכן בדברי הימים להזכיר ולהודות לה' ובמדרש תהלים ראיתי משל למלך שכעס על צאנו וסתור את הדיר

והוציא את הצאן ואת הרועה, אחר זמן החזיר את הצאן ובנה את הדיר ולא הזכיר את הרועה. אמר הרועה הרי הצאן מוחזר והדיר בנוי ואני איני נזכר כך למעלה מן הענין נאמר כי אלהים יושיע ציון וגו' ואובהי שמו ישכנו בה הרי הדיר בנוי והצאן כנוס והרועה (זה דוד) לא נזכר לכך נאמר לדוד להזכיר אלהים להצילני: **(ד)** ישובו על עקב בשתם. מדה במדה כמו שעשו לי: על עקב. באותו מעגל עצמו אנציש"טראציש בלע"ז: האומרים. עלי: האח האח. ל' חדוה בראותו באויבו כרצונו: **(ו)** חושה לי. לעזרה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(כח) תנה עון. חשוב העון הזה להצטרף על העונות שכבר עשו: ואל וגו'. ר"ל אל תעשה עמהם צדקה: **(כט)** ימחו. אם כבר כתובים המה בספר חיים בעבור זכות מה אזי ימחו ממנה ואם עדיין אינם כתובים לא יהיו נכתבין עם הצדיקים לחיים: **(ל)** ואני עני. עם שאני עני ובעל מכאוב ואין לאל ידי להתחזק מעצמי מ"מ תשועתך תשגבני: **(לב)** ותיטב. תהלתי יוטב לה' יותר מקרבן שור פר: מקרין מפריס. ר"ל בעל קרנים גדולים ופרסות רחבות שהוא יפה למראה ובעל בשר: **(לג)** ראו. כאשר יראו העונים אשר הוטב תפלת: דורשי. וכאשר יראו דורשי אלהים: ויחי. אז יחיה לבבכם והוא ענין שמחה כי הדואג לבו מת: **(לד)** כי שומע. השמחה תהיה על כי ראו כי שומע ה' אל אביונים: ואת אסיריו. ר"ל עם כי נאסרו בדבר ה' על כי מרו בו מ"מ לא בזה את תפלתם: **(לה)** יהללוהו. בעבור זה יהללוהו צבא השמים ויושבי הארץ: ימים. שוכני ימים: **(לו)** כי אלהים וגו'. כאשר אלהים יושיע את ציון וגו': וישבו. אנשי יהודה ישובו שם: **(לז)** עבדיו. הם האבות כי בזכותם ינחלו זרעם את הארץ: ואובהי שמו. של המקום ב"ה הם ישכנו בה: **(א)** להזכיר. יאמר בו להזכיר את המקום למהר להושיע: **(ב)** להצילני. מלת חושה האמור בסוף המקרא מוסב גם על להצילני: **(ג)** יבשו. בראותם כי לא יכלו לי: יסוגו. דרך הנכלם לחזור לאחוריו לבל יראה מי בכשתו: **(ד)** ישובו. בבושת פנים בעבור שכר הבושה שעשו לי אשר אמרו תמיד האח לשמוח על צרתי: **(ה)** כך. בישועתך: ויאמרו וגו'. האובהים ומצפים לישועתך יהיו נושעים בכל עת ויאמרו תמיד בעת התשועה מאוד יגדל אלהים: **(ו)** ואני עני. אני מוכנע כעני ואביון, לזה אתה אלהים חושה לי למלאות שאלתי: עזרי. מעולם אתה עזרי ומפלט, לזה גם עתה אל תאחר:

ח המוציא את אשתו משום אילונית – רבי יהודה אומר: לא יחזור. ונחמדים אומרים: יחזור. נשאת לאחר והיו לה בנים הימנו, והיא תובעת כתבתה – אמר רבי יהודה: אומרים לה: שתיקוּתִיךָ יפה לך מדבוריך. ט המוכר את עצמו ואת בניו לגוי – אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. המוכר את שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו ישראל – הלוקח מביא בכורים, מפני תקון העולם.

פירוש ברטנורא

ח רבי יהודה אומר לא יחזור. שמה תנשא ותלד ויאמר אילו הייתי יודע שכן, אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשך: וחכ"א יחזור. שלא חיישין לקלוקלא. ובגמרא מפרש מאן חכמים, ר"מ, דאמר בעינן תנאי כפול. והכי במאי עסקינן דלא כפליה לתנאי, שלא אמר לה הוי יודעת שמשום אילונית אני מוציאך, ואם אין את אילונית לא יאה גמ, דהשתא הוי גמ אפילו אינה אילונית: והיא תובעת כתובתה. שהאילונית אין לה כתובה. ועכשיו שנמצא שאינה אילונית, תובעת כתובתה: שתיקוּתִיךָ יפה לך מדבוריך. שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתך, נמצא גמ בטל ובניה ממורים: ט אין פודין אותו. והוא שרגיל בכך. כגון שמכר ושנה ושלש: לוקח ומביא ביכורים. בכל שנה צריך לוקח מהנכרי ביכורי פירותיה בדמים, ומביאין לירושלים: מפני תקון העולם. שלא יאה רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לנכרים. ואם מכר ימרח לחזור ולפדות:

משניות מבוארות – קהתי

שאינה איילונית, באה היא לתבוע את הכתובה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אומרים לה: שתיקוּתִיךָ יפה לך מדבוריך – שתיקתך יפה לך מדיבורך, כלומר מוטב שתשתקי ולא תתבעי את הכתובה, שאם את תובעת כתובתך, יאמר הבעל: אילו ידעתי שאצטרך ליתן לך כתובה לא הייתי מגרשך, ונמצאת מקלקלת עצמך בתביעתך.

באור משנה ט

המוכר את עצמו ואת בניו לגוי – ישראל שמכר את עצמו ואת בניו לגוי, להיות לו לעבדים, אין פודין אותו – כדי שלא יוסיף למכור את עצמו ואת בניו על סמך שיפדו אותם. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו במי שמכר עצמו בפעם השלישית, שאילו בפעם הראשונה ואף בשנייה מצוה לפדותו, אבל זה שמכר עצמו כבר בפעם השלישית, אין פודים אותו. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן – שלא ייטמעו בין הגויים. ודווקא לאחר מיתת האב פודים את בניו, אבל בחייו חוששים שמא יחזור וימכרם. המוכר את שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו ישראל – אם ישראל מכר את שדהו בארץ ישראל לגוי, וישראל חזר וקנה את השדה מידי הגוי, הלוקח מביא בכורים – אף על פי שגדלו הפירות ונתבשלו ברשות הגוי, צריך הלוקח להביא מהם ביכורים, מפני תקון העולם – בגמרא מבואר, שהיו שתי תקנות, שכן הלוקח חייב להביא ביכורים מדין תורה, לפי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע קרקעה מקדושתה שלא תתחייב במעשרות, אלא שראו חכמים, שרבים מוכרים שדותיהם לגויים מתוך שיודעים הם שהקרקע נשאת בקדושתה, ואין להם עונש בדבר, הלכך תיקנו חכמים בראשונה, שהלוקח מן הגוי לא יביא ביכורים, כדי שידעו, שהקרקע יורדת מקדושתה, ויימנעו ממכירת השדות לגויים; אבל חזרו וראו חכמים, שיש שנאלצים למכור שדותיהם, ותקנתם גורמת שישתקעו השדות בידי הגויים, שהואיל וסבורים שפקעה קדושתן אין מקפידים לפדותן, לפיכך חזרו חכמים והעמידו תקנתם על דין תורה, שהלוקח מן הגוי חייב להביא ביכורים, כדי שלא תשתקע קרקעה של ארץ ישראל בידי הגויים, שהואיל והם יודעים שהקרקע בקדושתה עומדת ישתדלו לפדותה. ויש גורסים במשנתנו: המוכר שדהו לגויים, לוקח ומביא ביכורים – כלומר בכל שנה צריך הוא לקנות מאת הגוי את ביכורי פירותיה של השדה, כדי להעלותם לירושלים, מפני תיקון העולם – שלא יאה רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לגויים; ואם מכר, יטרח לחזור ולפדותה (ד"ש; ברטנורא).

באור משנה א

פרק זה מוסיף ללמדנו הלכות שונות שנאמרו מפני תיקון העולם. משנתנו עוסקת בשלושה סוגי תשלומים שאדם חייב לשלם: א. בעד נזק, כגון אם הויק את חברו בגופו או על ידי ממנו (שורר או בורר וכדומה); ב. בעד חוב, כגון שלוח מעות מחבור והגיע זמן פרעונו; ג. כסף הכתובה שחייב הבעל לשלם לאשתו שגירשה. הצד השווה בכל התשלומים הללו שנכבים הם אף מן הקרקעות; וכאם המושנה ללמדנו, שאם יש לאדם,

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר, לא יחזור, דנה משנתנו במגרש את אשתו משום איילונית. וכבר בארנו במקומות אחרים, שאילונית היא אשה שאינה מסוגלת ללדת והיא מכונה כך מלשון "איל" (זכר). לפי שאין לה סימני אשה.

המוציא את אשתו משום אילונית – שגירשה משום שהיא איילונית, כמו שבארנו לעיל, רַבִּי יְהוּדָה אומר: לא יחזור – אסור לו להחזירה לאחר שגירשה, לפי שחוששים שמא תינשא לאחר ותלד, ויבוא המגרש ויאמר: אילו ידעתי שהיא מסוגלת ללדת, לא הייתי מגרשה, והרי שלא נתן לה את הגט אלא על דעת כן שהיא איילונית, וכיון שנתברר שטעה, נמצא הגט בטל ובניה ממורים; הלכך תיקנו חכמים, שהמוציא את אשתו משום איילונית לא יחזירה לעולם, ומתוך כך הוא מגרשה גירושין גמורים. ואמנם במשנה הקודמת, בענין המוציא את אשתו משום נדר, אין רבי יהודה חושש לקלוקל הגט, שכן בנדר שצריך חקירת חכם סובר רבי יהודה כרבי אלעזר, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, ולכן אין המגרש יכול לומר: אילו הייתי יודע שיש היתר לנדרה לא הייתי מגרשה; ובנדר שאינו צריך חקירת חכם סובר הוא כרבי מאיר, שסתם בני אדם יודעים הם, שהבעל יכול להפר את נדרי אשתו, ולפיכך אין בזה חשש לקלוקל (גמרא), אבל באילונית חושש רבי יהודה לקלוקל הגט, כמו שבארנו לעיל, ולפיכך הוא אומר שלא יחזירה. ונחמדים אומרים: יחזור – בגמרא מבואר, שחכמים היינו רבי מאיר, הסובר: "כל תנאי שאינו כתנאי בני גר ובני ראובן אינו תנאי" (משנה קידושין ג, ד), כלומר שאין התנאי קיים אלא אם כן היה זה תנאי כפול, כאותו תנאי שהתנה משה רבנו לגבי בני גר ובני ראובן, שנאמר (במדבר לב, כז-כט): "אם יעברו בני גר ובני ראובן את הירדן... ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזת. ואם לא יעברו חלוצים אתכם, ונאחזו בתוכם בארץ כנען"; וכאן במשנתנו מדובר, שלא אמר הבעל תנאי כפול בשעה שגירש את אשתו, היינו שאמר לה שהוא מגרשה משום שהיא איילונית, ולא הוסיף לומר, שאילו לא היתה איילונית לא היה מגרשה (דמ"ט; המאירי; ועיי' ברטנורא ויתוספות יום טוב), הלכך גירושין גמורים הם, ואפילו נתברר שאינה איילונית, אין חשש לקלוקל הגט. ברם, במשנה הקודמת מדובר כגון שאמר הבעל תנאי כפול בשעת הגירושין, הלכך סובר שם רבי מאיר שחוששים לקלוקל הגט (הרא"ש; יתוספות יום טוב). נשאת לאחר – אם זו שנתגרשה משום איילונית נישאה לאחר, והיו לה בנים הימנו – והרי נתברר שאינה איילונית, והיא תובעת כתבתה – מבעלה הראשון, שכן בשעה שנתגרשה לא היתה זכאית לקבל כתובתה, כמו ששינו (כתובות יא, א, 1): "האיילונית אין לה כתובה", כלומר שאם לא הכיר בה בשעת הנישואין שהיא איילונית, הרי היא יוצאת בלא כתובה, ומאחר ששינו כגון שהוציאה משום איילונית, הרי שמדובר כאן בכגון שלא הכיר בה, ולכן כשגירשה לא קיבלה כתובתה, ועכשיו משנתברר

פ ר ק ח מ י ש י

א הַנִּזְקִין שְׁמִין לָהֶם בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב בְּבִינּוֹנִית, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵף כְּתַבְתָּ אִשָּׁה בְּבִינּוֹנִית.
ב אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשֻׁעָבְדִּים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חֲרִין, וְאֶפְלוּ הֵן זִבּוּרִית. אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים יְתוּמִים אֲלָא מִן הַזִּבּוּרִית.

ג אֵין מוֹצִיאִין לְאֲכִילַת פְּרוֹת, וְלִשְׁבַח קִרְקָעוֹת, וְלִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת מִנְּכָסִים מְשֻׁעָבְדִּים, מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם. וְהַמּוֹצֵא

פירוש ברטנורא

ה **א הניזקין שמין להם בעידית.** אע"ג דמדאורייתא היא, דכתיב (שמות כ"ב) מיטב שדהו ומיטב כרמו יושלם, האי תנא סבר דמיטב שדהו דניזק קאמר קרא, ומפני תקון העולם אמרו חכמים שישלם המזיק מעידית שבנכסיו, אע"פ שהם טובים מעידית של נזק, כדי שיהיו נוהרים מלהזיק: **ובעל חוב בבינונית.** דמדאורייתא לא גבי אלא מזיבורית, דכתיב (דברים כד) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבט החוצה, ואין דרכו של אדם להוציא אלא הפחות שבנכסיו, ומפני תקון העולם אמרו בעל חוב בבינונית, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין: **וכתובת אשה בזבורית.** דליכא למיחש בה לנעילת דלת. דיותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה להנשא: **ר"מ אומר כו'.** ואין הלכה כרבי מאיר:

ב אין נפרעים מנכסים משועבדים. כגון לוח שמכר בינונית שלו שהיא משועבדת לבעל חוב, אין הבעל חוב יכול לטרוף אותה מן הלוקח אם נשאר אצל הלוח נכסים בני חורין, ואע"פ שאין אלא זבורית:

ג אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות. הנזל שדה ומכרה לאחר, וזרעה וצמחה ועשאה פירות ובא נגזל ונבאה עם פירותיה מן הלוקח, אינו משלם ללוקח כי אם הוציאה, וחוזר הלוקח על המוכר וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים, שהרי מכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי היא מלוה בשטר, ואת

משניות מבוארות – קהתי

רוצה לישא, האשה רוצה להינשא (גמרא). **רבי מאיר אומר: אף כְּתַבְתָּ אִשָּׁה בְּבִינּוֹנִית** – כדין בעל חוב. ואין הלכה כרבי מאיר.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

אם מכר המזיק את נכסיו לאחר שנחייב בדמי נזק, וכן אם מכר הלווה את נכסיו לאחר שנשתעבד בחובו, יכולים הניזק והמלוה לגבות את דמי הנזק ואת החוב מהנכסים שבידי הלוקחות, הנקראים "נכסים משועבדים". ואף האשה גובה כתובתה מנכסים משועבדים. לאחר ששינו במשנה הקודמת: "הניזקין שמין להן בעידית ובעל חוב בבינונית", באה משנתנו להשמיע, שדין זה אינו נוהג אלא לגבי נכסים בני חורין, היינו הנכסים הנמצאים בידי המזיק או הלווה, אבל לגבי נכסים משועבדים, בזמן שיש נכסים בני חורין, וכן לגבי נכסי יתומים, אין חרין כן, כמבואר במשנה.

אין נפרעין מנכסים משועבדים – אין הניזק והמלוה יכולים לגבות את דמי הנזק והחוב מנכסים משועבדים, היינו מהנכסים שבידי הלוקחות, כמו שבארנו לעיל, **במקום שיש נכסים בני חורין** – אם נשתתירו בידי המזיק או הלווה נכסים בני חורין, **ונאפלו הן זבורית** – אף על פי שנכסים אלו אינם אלא זיבורית, אין הניזק והמלוה יכולים לומר, שכבר נשתעבדו להם קרקעות העידית או הבינונית שמכר, אלא גובים הם מנכסים בני חורין. הטעם כאן, מפני תיקון העולם – שלא להביא הפסד ללוקחות (גמרא). **אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזבורית** – כשמת המזיק או הלווה והניח נכסיו לבניו, אין הניזק והמלוה יכולים לגבות אלא מן הזיבורית שבנכסי היורשים. ואף כאן תיקון העולם הוא, להקל בדין היתומים (המאיר).

ב א ו ר מ ש נ ה ג

אין מוציאין לאכילת פרות, ולשבח קרקעות, ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים – אלא מנכסים בני חורין. לאכילת פירות – כגון שגזל אדם שדה מחברו ומכר את השדה לאחר, וזרעה וצמחה ועשתה פירות, ובא הנגזל ומוציא מידי הלוקח את השדה עם הפירות, ואינו משלם ללוקח אלא את הוצאותיו, חוזר הלוקח על המוכר (הגולן), וגובה ממנו את דמי הקרקע אף מנכסים משועבדים, אבל דמי הפירות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין שבידו. וכן לשבח קרקעות – אם השביח הלוקח את השדה בנטיעות או בובל, והנגזל הוציאה אחר כך מידו, אינו גובה דמי השבח אלא מנכסים בני חורין שביד הגולן (רש"י; ברטנורא), ויש מפרשים: לאכילת פירות – כגון אם אדם גזל שדה מלאה פירות מחברו ואכל את פירותיה, ומכר את השדה לאחר, ובא הנגזל והוציא את השדה מיד הלוקח, יכול הנגזל לגבות מן הגולן גם את הפירות שאכל, אבל אינו גובה אותם מנכסים משועבדים כי אם מנכסים בני חורין (רמב"ם); ולמזון האשה והבנות – שתנאי כתובה

שהוא חייב באחד התשלומים האלו, שלושה סוגי קרקעות: א. סוג מעולה ומשובח הנקרא "עידית"; ב. סוג בינוני הנקרא "בינונית"; ג. סוג גרוע הנקרא "זיבורית" – מאיה סוג נפרד התשלום.

הנזקין – אנשים שניזוקו, ותובעים דמי הנזק מאת המזיק, אם אין למזיק מעות או מיטלטלים לפרוע מהם דמי נזק, והוא צריך לשלם מקרקעותיו, **שמין להם בעידית** – שמים את המעולה שבקרקעותיו של המזיק, וגובים ממנה לניזקים כדי שווי הנזק. דבר זה כתוב אמנם בתורה, שנאמר (שמות כח, ד): "כי יבער איש שדה או כרם, ושלח את בעירה ובער בשדה אחר, מיטב שדהו ומיטב כרמו יושלם", אלא שנחלקו בזה רבי ישמעאל ורבי עקיבא; רבי ישמעאל סובר: מיטב שדהו של ניזק. כלומר שלפי התורה אין המזיק משלם דמי נזק מעידית שבנכסיו, אלא מאותם הנכסים שלו שהם כעין עידית של ניזק, כגון אם היתה הזיבורית של המזיק בעידית של הניזק, אינו משלם לו אלא מן הזיבורית שלו. ורבי עקיבא סובר: "מיטב שדהו של מזיק". ומכאן, יש שתי דעות בגמרא: לדעה אחת משנתנו כרבי ישמעאל היא, שמן התורה שמים בעידית של הניזק, אלא שמפני תיקון העולם, כדי שיהיו נוהרים מלהזיק, אמרו חכמים, ששמים בעידית של מזיק. ולפי דעה אחרת, משנתנו כרבי עקיבא היא, שאף מן התורה גובים מעידית של מזיק, ולא באה המשנה אלא להשמיענו, שהתורה אמרה כן מפני תיקון העולם, שכן משנתנו רבי שמעון היא, שהיה דורש טעמי המקראות; וכך מובא בבבליה בגמרא: "אמר רבי שמעון: מפני מה הניזקין שמין להם בעידית? מפני הגזלנים ומפני החמסנים, כדי שיאמר אדם: למה אני גוזל, ולמה אני חומס? ! למחר בית דין יורדין לנכסי ונוטלים שדה נאה שלי, וסומכים על מה שכתוב בתורה: "מיטב שדהו ומיטב כרמו יושלם". **ובעל חוב בבינונית** – כששמים למלוה את נכסי הלווה לגבות מהם את חובו, שמים לו מבינונית שבקרקעות הלווה, שכן מן התורה אין בעל חוב גובה אלא מזיבורית, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבט החוצה", ואין דרכו של אדם להוציא אלא את הפחות שבנכסיו, אבל מפני תיקון העולם – כדי שלא תינעול דלת בפני לוויין – אמרו חכמים: "בעל חוב בבינונית". ויש דעה אחרת (בגמרא), שאף בעל חוב צריך לגבות מעידית, שכיין שהלוה לו מעותיו, שהם מיטב כל הנכסים, דין הוא שיפרענו בעידית, אלא כדי שלא יראה אדם לחברו שדה נאה ודירה נאה ויאמר: אקפון ואלוונו, כדי שאגבנה בחובי, לפיכך אמרו: "בעל חוב בבינונית". **וכתבת אשה בזבורית** – לגביית כתובת האשה שמים את הזיבורית שבקרקעות הבעל, שהרי אף בבעל חוב לא תיקנו בבינונית אלא משום שלא תינעול דלת בפני לוויין, ואילו בכתובת אשה אין חשש של נעילת דלת; ואף אין חשש, שמא תימנע מלהינשא, שיותר ממה שהאיש

מציאה לא ישבע, מפני תקון העולם.

ד יתומים ששמו אצל בעל הבית, או שמונה להן אביהן אפטרופוס – חיב לעשר פרותיהן. אפטרופוס שמונה אבי יתומים – ישבע; מנהו בית דין – לא ישבע. אבא שאול אומר: חלוקה הדברים. המטמא והמדמע והמנסף בשוגג – פטור; במזיד – חיב. הכהנים שפגלו במקדש מזידים – חיבין.

ה העיד רבי יוחנן בן גודגדה: על התרשת שהשיאה אביה, שהיא יוצאה בגט; ועל קטנה פת ישראל ששואת לכהן,

פירוש ברטנורא

הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: וכן לשבח קרקעות. אם השביחה הלוקח בנמנית האילנות או כובל וכיוצא בזה: ולמזון האשה והבנות. רתנאי כתובה הוא, ואת תהא יתבא בביתו ומתונא מנכסי, ובגן נוקבין דיהוין ליכי מנאי יהוין יתבין בביתו ומתונא מנכסי וכו', כשבאות לגבות מזונותיהן אין גובים אלא מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: מפני תקון העולם. שהם דברים שאין להם קצבה ולא ידע כמה הם ולא מצי מודהר: והמוצא מציאה. והחזירה, והבעלים אומרים שלא החזירה כולה: לא ישבע מפני תקון העולם. שאם אהת אומר ישבע אין לך אדם שמטפל במציאה להחזירה:

ד יתומים ששמו אצל בעל הבית. לעשות מעשים על פיו ולא שנתמנה להם אפטרופוס, אפ"ה כאפטרופוס הוא. אפטרופוס, בלשון רומי קורין לאב פאט"ר ולקטנים פוט"ר. ופירוש אפטרופוס אביהן של קטנים: שמינהו אבי יתומים ישבע. דאי לאו דאית ליה הנאה מינה לא היה ליה אפטרופוס, ומשום שבעה לא אתי לאמנועי: מנהו בית דין לא ישבע. דמכות חנם היא שזה עושה לב"ד לקבל דבריהם ולמרות חנם ואי רמית עליה שבעה אתי לאמנועי: אבא שאול אומר חלוקה הדברים. מנהו ב"ד ישבע, דבהויה הנאה דקא נפיק עליה קלא דאניש מהימנא הוא דהא סמכי עליה בי דינא, משום שבעה לא אתי לאמנועי. מנהו אבי יתומים לא ישבע, דמכות חנם עושה לו למרות עם בניו, ואי רמית עליה שבעה אתי לאמנועי. והלכה כאבא שאול: המטמא. טהרותיו של חברו: והמדמע. מערב תרומה בחולין של חברו. ומפסידו, שצריך למכרו לכהנים בזה: והמנסף. שמערב יין נסך בין כשר ואסורו כהנאה: במזיד חיוב. ובדין הוא שיהא פטור, דהיוק שאינו ניכר לאו שמיה היוק, אלא מפני תקון העולם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו ואומר פטור אני: הכהנים שפגלו. קרבנות, ששחטו וזרקו דמם במחשבת לאכול מהם חוץ למזנו. ולא הורצו לבעלים: מזידים. שידעו שפסולים בכך: חייבים. לשלם דמיהן לבעלים, שהרי צריכין להביא אחרים, ואי נמי נדבה היא שאינו חייב בתשלומין, מ"מ קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש:

ה על החרשת שהשיאה אביה. ואע"ג דהויה אשת איש גמורה שהרי קבל אביה קדושה כשהיא קטנה, אפ"ה יוצאה בגט, ומקבלת את גטה כשהיא חרשת,

משניות מבוארות – קהתי

לחייבו שבעה, לא ירצה לקבל עליו את האפטרופוסות. אבל אם מינהו בית דין. יישבע. שהואיל ובית דין סומך עליו, הריהו מתפרסם כאדם נאמן, ויש כאן טובת הנאה, לפיכך לא יסרב מלקבל אפטרופוסות, אף אם יחייבוהו שבעה שלא בטענה. והלכה כאבא שאול. המטמא – טהרותיו של חברו, כגון תרומה, והמדמע – המערב תרומה בחולין של חברו, ונמצא מפסידו, לפי שאסורים הם לישראל, והוא צריך למכרם לכהנים בזול, והמנסף – המערב יין נסך (שנסכו ממנו לעבודה זרה) ביינו של חברו, ואסורו כהנאה, בשוגג – כגון במטמא, שסבור היה שמותר לטמא; ובמדמע – שסבור היה שאין הפסד בדימוע, ובמנסך – שלא ידע שהוא יין נסך, פטור – מלשלם את הנזק; במזיד – שעשה מתוך כוונה להזיק ממון חברו (לגרסו לו תפס). חיב – לשלם לו בעד הנזק. בגמרא מבואר, שאף אם עשה במזיד, אינו חייב מן הדין, לפי שכל הדברים הללו לא נשתנתה צורתם על ידי הנזק, והיוק שאינו ניכר אין שמו היוק, אלא שחיבוהו חכמים מפני תיקון העולם, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו, או מדמע, או מנסך ואומר: פטור אני. הכהנים שפגלו במקדש – ששחטו קרבן או קיבלו את דמו או הוליכו את הדם או זרקוהו במחשבת לאכול ממנו או להקטירו חוץ למזנו הראוי, ופסלו את הקרבן במחשבת פיגול זו (משנה זבחים ב, ג), קזידין – אם היו מזידים, שידעו שהקרבן נפסל בכך, חיבין – לשלם דמי הקרבן לבעלים, שהרי צריכים להביא קרבן אחר; ואפילו היה זה קרבן נדבה, שאינם חייבים להביא אחר, מכל מקום קשה הדבר בעיני הבעלים, שהרי רוצים הם להביא דורון, הלכך חייבים הכהנים לשלם להם דמי הקרבן.

באור משנה ה

רבי יוחנן בן גודגדה חי בזמן חורבן הבית השני, אחר כך היה ביבנה, ושם העיד לפני החכמים על הלכות שונות ששמע מפי רבותיו. הלכות אלו שנויות במשנתו. ואמנם מקומה העיקרי של משנתו הוא במסכת עדויות (ו, ט), אלא שהיא מובאת כאן משום שתי ההלכות שבסיפא, שהן מפני התקנה (ורשי).

העיד רבי יוחנן בן גודגדה – על ההלכות דלהלן: על התרשת – שאינה שומעת ואינה מדברת – שהשיאה אביה – שקיבל אביה קידושין בשבילה בעודה קטנה והשיאה, והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, שהיא יוצאה בגט – שהיא עצמה מקבלת את גיטה; ואף על פי שהיא חרשת ואין בה דעת, הואיל ואשה מתגרשת בעל

הוא, שהאלמנה ניוזנית מנכסי הבעל, וכן בנותיו ניוזנות מנכסיו עד שיינשאו (כתובות ד, יא-יב), וכשהן באות לגבות מזונותיהן, אינן גובות אלא מנכסים בני חורין ולא מנכסים שמכר לאחרים; מפני תקון העולם – שדברים אלה אין להם קצבה, וכשבא אדם לקנות שדה מחברו אינו יודע להיזהר ולהניח לו נכסים, כדי שיהא לו ממה לפרוע אותם, מאחר שאינו יודע כמה הם, הלכך תיקנו חכמים שלא יגבו אותם מנכסים משועבדים אלא מנכסים בני חורין. והמוצא מציאה – ומחזירה לבעליה, והבעלים אומרים שלא החזיר להם את כל האבידה, לא ישבע – אין המוצא צריך להישבע שהחזיר הכל, מפני תקון העולם – שאם יחייבוהו להישבע, לא ירצה לטפל באבידה כדי להחזירה.

באור משנה ד

יתומים ששמו אצל בעל הבית – שהיו סומכים על דעתו של בעל הבית לנהוג על פיו, והוא היה מטפל בהם ומסייע להם; ואף על פי שלא נתמנה להם אפטרופוס, מכל מקום דינו כאפטרופוס; או שמונה להן אביהן – לפני מותו, אפטרופוס – אדם שישגיח על נכסיהם של היתומים הקטנים, חיב לעשר פרותיהן – חיב בעל הבית או האפטרופוס להפריש מפריותיהם של היתומים תרומה ומעשרות, כדי שלא יאכלו דבר האסור. אפטרופוס שמונה אבי יתומים, ישבע – כשיגדלו היתומים וימסורו האפטרופוס לידם את נכסיהם וניהול עסקיהם, יישבע להם האפטרופוס שלא לקח משלהם כלום. שבעה זו נקראת "שבעה בטענת ספק" או "שבעה שלא בטענה", כמו ששנו (שבעות ז, ח): "ואלו נשבעים שלא בטענה: השותפין, האריסין, והאפטרופסין" וכו' (עין הקדמתנו לבאור המשנה כתובות טז, ז). מנהו בית דין – אפטרופוס שנתמנה על ידי בית הדין, לא ישבע – שבעה שלא בטענה, שכן אפטרופוס זה טורח ביתומים מפני שבית דין הטיל עליו את הדבר הזה, ואין לו כל טובת הנאה, ואם נחייבו שבעה שלא בטענה, יסרב מלקבל עליו את האפטרופוסות. אבל אפטרופוס שמינהו אבי היתומים, בודאי יש לו טובת הנאה, ולא יימנע בגלל השבעה מלקבל אפטרופוסות. אבא שאול אומר: חלוקה הדברים – הדין הפוך: מינהו אבי היתומים. לא יישבע. לפי שלא נעשה אפטרופוס אלא כדי לעשות חסד עם אביהם, ואם יבואו

שְׁאוּכָלֶת בְּתֵרוּמָה, וְאִם מֵתָהּ, בַּעֲלָהּ יוֹרְשָׁהּ; וְעַל הַמְּרוֹשׁ הַגָּזוּל שֶׁבָּנָא בְּבִירָה, שְׂיִטֵּל אֶת דָּמָיו, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂכִּימִים; וְעַל הַחֲטָאֵת הַגָּזוּלָה שֶׁלֹּא נִדְרְעָה לְרִבִּים, שֶׁהִיא מִכְפָּרָת, מִפְּנֵי תַקֵּן הַמְּזוּבָּח.

וְלֹא הָיָה סִיקָרִיקוֹן בִּיהוּדָה בְּהִירוֹנִי הַמְּלַחְמָה, מִהִירוֹנִי הַמְּלַחְמָה וְאֵילָף יֵשׁ בָּהּ סִיקָרִיקוֹן. בִּיצֵד? לָקַח מִסִּיקָרִיקוֹן וְחֹזֵר וְלָקַח מִבַּעַל הַבֵּית – מִקְחוֹ בָּטֵל; מִבַּעַל הַבֵּית וְחֹזֵר וְלָקַח מִסִּיקָרִיקוֹן – מִקְחוֹ קָיָם. לָקַח מִן הָאִישׁ וְחֹזֵר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה – מִקְחוֹ בָּטֵל; מִן הָאִשָּׁה וְחֹזֵר וְלָקַח מִן הָאִישׁ – מִקְחוֹ קָיָם. זֶה מִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה. בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶם אָמְרוּ: הַלּוֹקֵחַ מִסִּיקָרִיקוֹן – נֹתֵן לְבַעֲלִים רִבִּיעַ. אֵימָתִי? בְּזִמְנָן שְׂאִין בֵּידָן לָקַח; אֲבָל יֵשׁ בֵּידָן לָקַח – הֵן קוֹדֶמִין לְכָל אָדָם. רַבִּי הוֹשִׁיָּב בֵּית דִּין וְנִמְנָה, שֶׁאִם שָׁהָתָה בְּפָנֵי סִיקָרִיקוֹן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ – כָּל הַקּוֹדֶם לָקַח זוֹכֶה, אֲבָל נֹתֵן לְבַעֲלִים רִבִּיעַ.

פירוש ברטנורא

ואע"ג דלית בה דעתא, דאשה מתגרשת בעל כרחא, הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. והיא יתומה, ולא היו נשואים אלא מדרבנן: שאוכלת בתרומה. דרבנן. ולא גזרין תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא: מריש. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר המריש עצמו, ימנע מלעשות תשובה: שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. ואין צריך להביא אחרת: מפני תקן מזבח. שלא יהיו כהנים עצבים שאכלו חולין שנשחטו בעורה, ונמצא מזבח בטל, שנמנעים מלעבוד עבודה: ו לא היה סקריקון. כלומר לא דנו דין סקריקון, לומר שהקונה קרקע של ישראל מיד הנכרי רוצה, יהיה חייב לדון עם הבעלים: בשעת הרוגי המלחמה. בשעה שהיתה הגזירה קשה על ישראל ליהרג במלחמה. שהלוקח ממנו באותה שעה היה מקחו קיים ולא היה צריך לדון עם ישראל בעל הקרקע, משום דאגב אונסיה דישאל הוה גמר ומקנה לסקריקון. וק"ל (ב"ב מו:): תלוהו חובין וזבניה זבניה: אבל מהרוגי המלחמה ואילך. שלא היתה הגזירה ליהרג, דנו דין סקריקון, לומר שהקונה ממנו יעשה דין עם הבעלים. כמו שמפורש במשנה: מקחו בטל. דאמינן מידא עבר: לקח מן האיש. קרקע המיוחד לכתובת אשתו: מקחו בטל. דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי: נותן לבעלים רביע. ששקרו, וסקריקון מתוך שבחם בא לידו מזיל גביה רבעא:

משניות מבוארות – קהתי

כלומר לאחר אותה תקופה של הרוגי המלחמה, שלא היתה עוד גזירה להרוג ישראל, אלא שמכל מקום היו באים אנשים וגזולים שדות מישראל, יש בה סקריקון – נוהג ביהודה דין סקריקון. ביצד – דין הסיקריקון? לקח מסיקריקון – ישראל שקנה שדה מן הסיקריקון, וחזר ולקח מבעל הבית – ואחר כך קנה אותה מבעל השדה, מקחו בטל – לפי שלא מכר לו את השדה מרצונו כי אם מחמת מוראו של הסיקריקון, ואמנם לא גמר בלבו להקנות לו את השדה, אלא חשב: יקחנה לו עכשיו, ולמחר אתבע אותה לדון. מבעל הבית – אבל אם קנה את השדה תחילה מבעליה, וחזר ולקח מסיקריקון – ששילם גם לסיקריקון כסף, כדי שישאיר בידו את השדה, מקחו קיים – ואין בעל השדה יכול לערער. וכן הדיון במי שקנה קרקע בייחוד הבטל לכתובת אשתו: לקח מן האיש – קנה את השדה מידי הבעל, וחזר ולקח מן האשה – אפילו בשטר מיוחד (תמאיד), מקחו בטל – שיכולה האשה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי שהסכמתי למכירתו, ולא מרצוני מכרתי את השדה. אבל אם לקח מן האשה – תחילה, וחזר ולקח מן האיש – מבעלה, מקחו קיים – שהרי אינה יכולה לטעון "נחת רוח עשיתי לבעלי", ואם הסכימה למכור, מרצונה מכרה. זו משנה ראשונה – כלומר מה ששינונו לעיל: "לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית, מקחו בטל", זו משנת ראשונה; אבל בית דין של אחריהם אמרו: הלוקח מסיקריקון, נותן לבעלים רביע – רבע משווי הקרקע. בגמרא מבואר: "רביע בקרקע שהוא שלישי במעות", כגון אם קנה השדה מאת הסיקריקון בשלוש מאות זוז, הרי הוא נותן לבעלים מאה זוז, שכך שיערו חכמים, שהסיקריקון מוריד ללוקח רבע ממחיר השדה, מאחר שבאה לידו בחינם, הלכך נותן הלוקח לבעלים אותו רבע, שהוא שלישי מהסכום ששילם לסיקריקון, וזוכה בשדה; אלא שאם רצו הבעלים, אינם נוטלים מעות אלא רבע הקרקע, וזהו שאמרו בגמרא: "רביע בקרקע שהוא שלישי במעות". אימתי – זוכה הלוקח בשדה שקנה מידי הסיקריקון על ידי תשלום רביע לבעלים? בזמן שאין בידן לקח – שאין בידי הבעלים עצמם מעות לקנות את השדה; אבל יש בידן לקח, הן קודמין לכל אדם – כלומר אם בא הלוקח (שקנה את השדה מידי הסיקריקון) ורוצה לתת לבעלים רביע, כדי לזכות בשדה, יכולים הבעלים לומר ללוקח: הרינו מחזירים לך את כל מעותיך ששלמת לסיקריקון והחזר לנו את השדה. רבי – רבי יהודה הנשיא, הושיב בית דין – לדון בענין זה, ונמנו – וקבעו הלכה, שאם שָׁהָתָה בְּפָנֵי סִיקָרִיקוֹן

כורחה, אין צריכים דעתה; ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן – ואפילו היא יתומה שהשיאה אמה ואחיה, שאין נישואיה מן התורה, שאוכלת בתרומה – היינו בתרומה דרבנן, ואין גזרין בה משום תרומה של תורה; ואם מתה – והשאירה נכסים, בעלה יורשה – מתקנת חכמים, שכן הפקר בית דין הפקר, שנאמר (יהושע יט, נא): "אלה הנחלות אשר ניחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל" – וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו (גמרא יבמות 99, ב); ועל המריש הגזול – קורה שגזל אדם מחברו, שפנאו – הגזול, בבירה – כבניין גדול, ששילם את דמיו – תיקנו חכמים שיטול בעל הקורה את דמיה, ואין הגזול חייב להחזיר לו את הקורה עצמה, מפני תקנת השבים – מפני תקנתם של הרוצים לחזור בתשובה ולהחזיר את הגזילה, שאם נחייב את הגזול לקעקע את בירתו כדי להחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה; ועל החטאת הגזולה – בהמה גזולה שהקריבה על המזבח כקרבן חטאת, שלא נודעה לרבים – שהיא גזולה, שהיא מכפרת – על בעליה, ואין הם צריכים להביא חטאת אחרת, מפני תקן המזבח – בגמרא מבואר, כדי שלא יהא המזבח בטל, שאם נאמר, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים אינה מכפרת, יהיו הכהנים עצבים, שמת הקרבנות שהם מקריבים גזולים הם ואינם מכפרים, ונמצאים אוכלים חולין שנשחטו בעורה, ומתוך כך יימנעו הכהנים מלעבוד עבודה במקדש, והמזבח יהיה שמים. לפיכך תיקנו חכמים, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים מכפרת על בעליה, שהפקירה חכמים להיות כשלהם, והפקר בית דין הפקר, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ו

סיקריקון היינו גוי רוצח, שהיה מאיים על ישראל להרגו עד שיתן לו את שדהו לפדיון נפשו, כדי שלא ייהרגו. משנתנו דנה במי שקנה שדה מאת סקריקון, אם בעליה הראשונים של שדה זו יכולים להוציא את השדה מידי הלוקח.

לא היה סקריקון ביהודה ביהרוני המלחמה – כלומר דין סקריקון, המפורש להלן במשנתנו, לא היה נוהג ביהודה בימי הרוגי המלחמה, היינו בימי מלחמת טיטוס ביהודה ובירושלים, שהיו ישראל מופקרים אז להריגה, מפני שהיתה גזירה להרוג כל ישראל, וכל מי שנתן שדהו לסיקריקון, כדי להציל את נפשו, היה גומר בלבו להקנות לו את השדה; לפיכך הלוקח מן הסיקריקון באותם הימים, הרי זה כלוקח מן הבעלים, ומקחו קיים; מהרוגי המלחמה ואילך –

ז' חרש רומז ונרמז; וכן פתירה אומר: קופץ ונקפץ, במטלטלין. הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ח' ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום: בהן קורא ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום. מערבין בבית ישן, מפני דרכי שלום. בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון, מפני דרכי שלום. מצודות חיה ועופות ודגים יש בהם משום גזל, מפני דרכי שלום; רבי יוסי אומר: גזל גמור. מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל, מפני דרכי

פירוש ברטנורא

ז' רומז ונרמז. מה שהוא רומז או שאחרים רומזים לו ונתרצה, הכל קיים. רמזה, בידיו ובראשו. קפיצה, עקמת שפתים, שנאמר (איוב ה') קפצה פיה. ואינו סימן ניכר כמו רמזה: במטלטלין. אם מכר מטלטלין. ואין הלכה כבן בתירה: הפעוטות. הקטנים כבן ז' כבן ח' אם הוא חריף וידוע בטיב משא ומתן. או כבן ט' וכן ח' אם אינו חריף כל כך: מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ומתנתן מתנה. אחד מתנת בריא, ואחד מתנת שכיב מרע, אחד מתנה מרובה, ואחד מתנה מועטת:

ח' כהן קורא ראשון וכו'. כשהן שוין בחכמה. אבל אם הישראל גדול בחכמה, קודם לכהן וללוי, דממור תלמוד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. הדין הוא דינא דגמרא. והאידינא נהוג שכהן אפילו עם הארץ קודם לחכם גדול שבישראל: מפני דרכי שלום. דמראוייתא יכול הכהן לתת רשות למי שירצה שיקרא בתורה לפניו, ומפני דרכי שלום אמרו שיקרא הוא ראשון ולא יתן רשות לאחר שיקרא, דלא לית לאנציווי ולומר מפני מה הרשה לזה ולא לאחר. ולא שגבחות וימים טובים דשכיחי רבים, ולא שגא בשני ובחמישי בזמן הזה, לעולם כהן קורא ראשון ואינו יכול לתת רשות לישראל שיקרא לפניו, כי היכי דלא ליתו לאנציווי. ואם אין שם כהן, נתפרדה החבילה, ולא יקרא לוי שני אלא כפי חשיבותו, ואית דאמר לא יקרא לוי בתורה כלל, וכן המנהג: מערבין בבית ישן. בני חצר שרגילים ליתן עירובין בכל שבת בבית אחר, אין משני את מקומן ליתנו בבית אחר: מפני דרכי שלום. שבני אדם שהיו רגילים לראות העירוב באותו בית, עכשיו שאין רואים אותו יאמרו שמטלטלין בלא עירוב, ואיכא חשדא: בור שהוא קרוב. למוצא אמת המים הבא מן הנחל: מתמלא ראשון. ואחריו יתמלאו התחתונים: מצודות חיה. שאין להם תוך דליקא ליה כליו: יש בהן גזל מפני דרכי שלום. ולא נפיק בדיינים: רבי יוסי אומר גזל גמור. מדבריהם. ונפיק בדיינים. ומיהו מודה

משניות מבוארות – קהתי

ו"קדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב", בא הכתוב ללמד, שיהא הכהן ראשון לכל דבר שבקדושה: "לפתות ראשון, ולברך ראשון, ולטול מנה יפה ראשון", אלא שמן התורה אם בא הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, הרשות בידו. אבל בקריאת התורה בציבור תיקנו חכמים, שלא יהא הכהן חולק כבוד ללוי או לישראל להקדימו לפניו, וכן לוי לישראל, אלא תמיד כהן עולה ראשון לתורה, ואחריו לוי, ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום – שלא יקנאו זה בזה ולא יבואו לידי מחלוקת. מערבין בבית ישן – חצר שיש בה שני חכמים, אסור לטלטל בה בשבת, אלא אם כן עשו בה מערב שבת "עירובי חצרות", והיינו שמניחים כיכר פת שלמה, שכל דיירי החצר שותפים בה, באחד מבתי החצר, ונמצא שכולם "מעורבים" באותה פת. וכל החצר רשות אחת היא (ענין פתוחה למסכת עירובין); ותיקנו חכמים, שיהיו מערבין בבית ישן – כלומר אם היו בני החצר רגילים להניח את פת העירוב בבית אחד, שיוסיפו לערב באותו בית ולא ישנו את המקום, מפני דרכי שלום – בגמרא מבואר: משום חשד. כלומר הואיל והורגלו ליתן את פת העירוב באותו בית, אם ישנו את מקומה, יהיו הנכנסים לאותו בית – כשלא יראו שם את העירוב – חושדים באנשי החצר, שמטלטלים בלא עירוב (ד"ה). ויש מפרשים, שמא יבואו לחשוד בבני הבית הישן שגנבו את פת העירוב, ולכן לקחו משם את העירוב (תוספות). והרמב"ם מבאר הטעם (בפירושו למשנתנו), לפי שיש הנאה לאותו בית שמניחין בו את העירוב, שאינו צריך ליתן פת. בור שהוא קרוב לאמה – לאמת המים היצאת מן הנהר ועוברת על שפת השרות, וכל אחד משקה ממנה את שדהו, ומתוך חשש שמא תיבש האמה היו עושים בורות, כל אחד בשפת שדהו, ועל ידי סכירת האמה היה כל אחד מכוון את המים לבורו עד שיתמלא; ותיקנו חכמים, שהבור הקרוב לאמה מתמלא ראשון – ואחריו מתמלאים הבורות האחרים, שהם יותר רחוקים, מפני דרכי שלום – שלא יבואו בעלי השדות לידי מריבות. מצודות חיה ועופות ודגים – רשתות שפרשו אותן לצוד חיה או עופות או דגים, ואפילו אין להן בית קיבול, שבכגון זה אין לבעלי הרשתות קניין כלי, שאין כלי קונה לבעלים אלא אם כן יש לו "תוך", מכל מקום תיקנו חכמים, שאף במצודות אלו יש בהם משום גזל – שאסור ליטול מהם את הציד משום גזל, מפני דרכי שלום – שלא יבוא לידי שנאה וריגו בין בני אדם. ומכל מקום הנוטל מהן אין מוציאם מידי על ידי בית דין. רבי יוסי אומר: גזל גמור – הנוטל מן המצודות, הרי זה גזל גמור מדברבנן, ומוציאים מידי על ידי בית דין. מציאת חרש שוטה וקטן – שמן הדין

שנים עשר חודש, פל הקודם לקח – כל מי שקדם וקנה את השדה מידי הסיקריקון, זוכה – בה, אבל נותן לבעלים רביע – כמו שבארנו לעיל; וטעם תקנה זו, כדי שלא ישתקעו הקרקעות בידי הגויים.

באור משנה ז

חרש – שאינו שומע ואינו מדבר, רומז ונרמז – רומז לאחרים בידיו או בראשו, וכן רומזים לו אחרים, וכל הדברים שנעשו ברמזה קיימים. וכן פתירה אומר: קופץ ונקפץ – רומז ונרמז אף בפיו. קפיצה מלשון "וכל עולה קפצה פיה", ומובנה: עקמת שפתים, ואין זה סימן ניכר כרמזה ביד או בראש, ומכל מקום סובר בן בתירה, שאף הקפיצה מועילה בחרש, וכל מה שעשה או הסכים עליו ברמזית הפה קיים, במטלטלין – במקח וממכר של מיטלטלין בלבד, אבל לא בקרקע, כלומר שכן בתירה אינו מקל אלא במיטלטלין, שמועילה בהם אפילו רמזית הפה, אבל בקרקע סובר הוא כחנא קמא, שאינה מועילה אלא רמזיה ביד או בראש. יש מפרשים, שתיבת "במיטלטלין" מוסבה על דברי שניהם, כלומר תנא קמא סובר: רומז ונרמז, וכן בתירה אומר: קופץ ונקפץ, ושניהם במיטלטלים דווקא, אבל לא בקרקע (רמב"ם). ויש מבארים: קופץ ונקפץ – "עד שיקפץ על הדבר ויקפיהו" (פירוש המשניות להרמב"ם), ולפי פירוש זה בן בתירה מחמיר וסובר, שרמזיה בלבד אינה מועילה, אלא צריך הוא שיקפץ ויביא את הדבר לידו והאחרים יקבלו ממנו את שלהם (המאירי). מכל מקום אין הלכה כבן בתירה. הפעוטות – הקטנים כבני שבע וכבני שמונה, אם הם חריפים בשכלם ויודעים בטיב משא ומתן, או כבני תשע וכבני עשר, כשאינם חריפים כל כך, מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין – מה שהם קונים או מוכרים במיטלטלין הכל קיים. בגמרא מבואר: תקנת חכמים היא "משום כדי חייו", שאם נאמר מקחם אינו מקח, לא ימכרו להם מזונות ולא יקנו מהם (ד"ה). ולפי מסקנת הגמרא: אף מתנתן מתנה, בין מתנת שכיב מרע ובין מתנת בריא, בין מתנה מרובה ובין מתנה מועטת.

באור משנה ח

ואלו דברים – המפורטים להלן, אמרו – חכמים, מפני דרכי שלום – כדי שלא יהיו קטנות ומחלוקות בישראל: בהן קורא ראשון – בתורה, בקריאתה בציבור, ואחריו לוי, ואחריו ישראל – בגמרא מבואר, שדבר זה מן התורה הוא, שנאמר (ויקרא כא. ח):

שְׁלוֹם; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גִּזְלָה גָמֹר. עֲנִי הַמִּנְקָה בְּרֹאשׁ הַיּוֹת, מִה שֶׁתַּחֲתֶיָּהּ גִּזְלָה, מִפְּנֵי דְרָכֶי שְׁלוֹם; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גִּזְלָה גָמֹר. אֵין מִמְּחִין בֵּיד עֲנִי גוֹיִם בְּלָקֵט וּבִשְׂכָחָהּ וּבִפְאָהּ, מִפְּנֵי דְרָכֶי שְׁלוֹם. מִשְׁאֲלַת אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ הַחֲשׂוּדָה עַל הַשְּׂבִיעִית: נָפֶה, וּבִכְרָה וְרָחִים, וְתַנּוּר; אָבֵל לֹא תָבֵר וְלֹא תִמְחֵן עִמָּה. אִשֶּׁת חֵבֶר מִשְׁאֲלַת לְאִשֶּׁת עַם הָאָרֶץ: נָפֶה וּבִכְרָה; וּבִוֶּרְתָּהּ, וְטוֹחֲנָתָהּ, וּמִרְקָדָתָהּ עִמָּה; אָבֵל מִשְׁתַּטִּיל הַפְּמִים לֹא תִגַּע עִמָּה, לְפִי שְׁאֵין מִחֻזְקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וְכָלֵן לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי דְרָכֶי שְׁלוֹם. וּמִחֻזְקִין יְדֵי גוֹיִם בְּשְׂבִיעִית, אָבֵל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְשׂוֹאֲלִין בְּשְׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דְרָכֶי שְׁלוֹם.

פ ר ק ש ש י

א הָאוֹמֵר: הַתְּקַבֵּל גִּטָּה זֶה לְאִשְׁתִּי, אוֹ: הוֹלֵךְ גִּטָּה זֶה לְאִשְׁתִּי, אִם רָצָה לְחֹזֵר – יִחְזֹר. הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה: הַתְּקַבֵּל לִי גִטִּי,

פירוש ברטנורא

רבי יוסי דלא הוי גזל דאורייתא לעבור עליו בלאו. ואין הלכה כרבי יוסי: **המנקה**. חותך. כמו נקף סבכי היער (ישעיה י'): **ט החשודה על השביעית**. לשמור פירות שביעית ולהצניעם מן הביעור ואילך: **לא תבור ולא תטחון עמה**. לסייעה, מפני שאסור לסייע בידים ידי עוברי עבירה בשעת העבירה: **לאשת עם הארץ**. החשודה על המעשרות: **ובוררת וטוחנת**. לפי שרוב עמי הארץ מעשרין הן: **אבל משתטיל הפמים**. בעיסה: **לא תגע עמה**. לפי שמשגלגלה חוטבלה לחלה, וקא מיטמאה מחמת כלים טמאים שהרי הובשרה לקבל טומאה, וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה: **ובלן לא אמרו כו'**. לא התירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה, אלא משום דרכי שלום: **ומחזיקין ידי גוים**. לומר להם תחזקנה ידיכם: **ושואלים בשלומם**. כל הימים ואפילו ביום חגם. ואע"פ שמתיל שם שמים על הנכר, ששלום אחד משמותיו של הקב"ה: **ו א האומר התקבל. אם רצה לחזור יחזור**. דגם חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא מדעתו: **לא יחזור**. דכיון דאיהי שותיה שליח הרי הוא כידה ונתגרשה

משניות מבוארות – קהתי

קשה לנקותם וטורח רב הוא לטהרם (תוספות, "תפארת ישראל"); **ובוררת, וטוחנת, ומרקדת עמה** – לפי שרוב עמי הארץ מעשרים הם, ומפני דרכי שלום סומכים על כך, ואין חוששים שמא יש כאן סייע לעוברי עבירה; **מרקדת** – מנפה את הקמח בנפה. **אבל משתטיל הפמים** – לאחר שהטילה מים לתוך העיסה, **לא תגע עמה** – לסייעה בגלגול העיסה, שהרי המים הכשירו את העיסה לקבל טומאה, וכשתגלגל תתחייב העיסה בחלה, ונמצאת אשת חבר מסייעת לטמא את החלה, שעם הארץ ואשתו וכליו מטמאים, הלכך אסור לאשת חבר לעשות עם אשת עם הארץ בגלגול העיסה, **לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עברה** – שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת העבירה. **וכלן לא אמרו** – כלומר: ומה שהקלו חכמים ואמרו שמוותר להשאיל כלים לעמי הארץ ולסייעם שלא בשעת עבירה, לא אמרו **אלא מפני דרכי שלום** – שלא יבוא לידי איבה. **ומחזיקין ידי גוים בשביעית** – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן לסייעם במלאכה, אלא כשוראים אותם עובדים שדותיהם בשביעית, מברכים אותם: תחזקנה ידיכם, או: הצליחו במעשיכם, וכיוצא בדברים אלו, מפני שאינם מצוים על שביית הארץ: **אבל לא ידי ישראלי** – אין מחזיקים ידי ישראל בשביעית, שאסור להחזיק ידי עוברי עבירה: **ושואלין בשלומן** – של הגוים בכל הימים, **מפני דרכי שלום** – בגמרא מבואר, שאין צורך לומר ששואלים בשלומם של גוים, שהרי אם מחזיקים ידיהם בשביעית, כל שכן ששואלים בשלומם, אלא אפילו ביום חגם, אף על פי שחוגגים הם לכבוד עבודה זרה, מכל מקום מפני דרכי שלום שואלים בשלומם.

באור משנה א

משנתנו חזרה לענין השליחות שבגט, שהתחילה בו המשנה הראשונה בפרק ד, אלא שנפסק הענין על ידי סידרת ההלכות שנאמרו מפני תיקון העולם או מפני דרכי שלום. וכבר הזכרנו בתחילת מסכתנו, שיכול הבעל לשלוח את הגט על ידי שליח, הנקרא "שליח מהזכר". כן יכולה גם האשה לשלוח שליח שיקבל את הגט מיד בעלה, והוא נקרא "שליח לקבלה". ושונה דינו של שליח לקבלה משליח להולכה, שכן שליח לקבלה הוא במקום האשה, ומשהגיע הגט לידו, הרי זה כאילו הגיע הגט ליד האשה, ואילו שליח להולכה במקום הבעל הוא, ואין הבעל באיזה לשון עשאו שליח, ואפילו אמר לו: "קבל גט זה לאשתי", אין האשה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה. משנתנו דנה, אם יכול הבעל לחזור בו לאחר שנמסר הגט ליד השליח.

האומר – לשליח: **התקבל גט זה לאשתי** – קבל גט זה בשביל אשתי, או שאמר לו: **הולך גט זה לאשתי** – כלומר אם הבעל עשה שליח כדי למסור גט לאשתו, בין שאמר לו בלשון "הולך" ובין

אינם זוכים במציאתם, **יש בהן משום גזל, מפני דרכי שלום** – חכמים תיקנו מפני דרכי שלום שאסור ליטול מהם את המציאה משום גזל. **רבי יוסי אומר: גזל גמור** – כמו שבארנו לעיל בענין המצודות. **עני המנקה בראש היות** – החובט בראש אילן זית ומפיל ממנו הזיתים של פאה או של שכחה, **מה שתחתיו** – הזיתים שנפלו למטה על ידי הניקוף, **גזל** – אם בא עני אחר ונטלן, הרי זה גזל, **מפני דרכי שלום** – שלא יבואו העניים לידי קטטה. **רבי יוסי אומר: גזל גמור** – מדרבנן, ומוציאים מידיו על ידי בית דין. **אין ממחין ביד עניי גוים בלקט ובשכחה ובפאה** – אין מעכבים ביד עניי גוים שלא ילקטו בשדות ישראל לקט שכחה ופאה, **מפני דרכי שלום** – וכן שנו בברייתא בגמרא: "מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, ומבקרים חולי גוים עם חולי ישראל, וקוברים מתי גוים עם מתי ישראל (כלומר שמשתדלים בקבורתם כדרך משתדלים בקבורת מתי ישראל), מפני דרכי שלום".

באור משנה ט

משנה זו שנויה כבר במסכת שביעית (ה, ט), והיא מובאת כאן אגב המשנה הקודמת, שכן אף היא עוסקת בדברים שנאמרו מפני דרכי שלום.

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית – כגון שהיא חשודה לשמור הפירות של השנה השביעית, שנת השמיטה, ולהצניעם לאחר שהגיע זמן הביעור, היינו לאחר שכלו פירות אותו המין מן השדה, ואינם מצויים שם לחיות, שמאותה שעה חייבים לבערם גם מן הבית: **נפה** – המשמשת לניפוי הקמח, **ובכרה** – או כברה המשמשת לניקוי גרעיני תבואה, **ורחים** – של יד לטחינה, **ותנור** – לאפייה; ואף על פי שכלים אלו משמשים להתקנת מאכלים, ויש לחשוש שמא תשתמש בהם בפירות שביעית האסורים, ואסור לסייע בידי עוברי עבירה, כמפורש להלן, מכל מקום התירו חכמים מפני דרכי שלום להשאיל לה את הכלים הללו, שכן תולים שתשתמש בהם לדברים המותרים בשביעית: **אבל לא תבר** – לא תברור עמה תבואה ופירות מן הפסולת, **ולא תטחן עמה** – לפי שנמצאת מסייעת בגוף העבירה (המאירי). **אשת חבר** – שהיא זרה במעשרות ובטהרה, **משאלת** – בכל השנים, **לאשת עם הארץ** – החשודה על המעשרות ועל הטומאה: **נפה ובכרה** – וכן ריחיים ותנור; ויש מפרשים, שדווקא נפה וכברה, הואיל ואפשר לטהרן אחר כך, אבל תנור, הואיל ועשוי מחרס, אין דרך להשאילו, שהרי אם נטמא טעון שביירה, ואף ריחיים

אם רצה לחזור – לא יחזור. לפיכך אם אמר לו הבעל: אי אפשי שתקבל לך, אלא הולך ונתן לך, אם רצה לחזור – יחזור. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת: טל לי גטי, אם רצה לחזור – לא יחזור.

ב האשה שאמרה: התקבל לי גטי – צריכה שתי כתי עדים: שנים שאומרים: בפנינו אמרה, ושנים שאומרים: בפנינו קבל וקרע; אפילו הן הראשונים והן האחרונים, או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים, ואחד מצטרף עמהן. נערה המארסה – היא ואביה מקבלין את גטה. אמר רבי יהודה: אין שתי ידיים זוכות פאחת, אלא אביה מקבל את גטה בלבד. וכל שאינה יכולה לשמור את גטה – אינה יכולה להתגרש.

ג קמנה שאמרה: התקבל לי גטי – אינו גט עד שיגיע גט לידה; לפיכך אם רצה הבעל לחזור – יחזור, שאין קמן עושה שליח. אבל אם אמר לו אביה: צא והתקבל לבתי גטה, אם רצה להתחזיר – לא יחזור. האומר: תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – פסול; הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – כשר. האשה שאמרה: התקבל

פירוש ברטנורא

מיד בקבלתו של זה: אף האומרת טל לי גטי. לשון קבלה הוא. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ב צריכה. להביא לפנינו שתי כתי עדים: שנים שיאמרו בפנינו אמרה. לו לקבלו: ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע. ובשעת השמד שנו, שגורו על המצות והיו קורעים הגט מיד, שלא יראה: ואפילו הן כו'. שהשנים שאמרה בפניהם הם עצמם ראו כשקבלו: או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד שלישי, שנעשה עד בוז ובוז, מצטרף עמהם: היא ואביה. או היא או אביה. היא יש לה יד דהא גדולה היא. ואביה נמו וזאי לקבלו: אינה מתגרשת. ואפילו בקבלת אביה, דכתיב (דברים כד) ושלחה מביתו, מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצאה זו שמשלחה וחוזרת:

ג במקום אחר פסול. שהבעל מקפיד שאין רצונו שלעזו עליו שם: הרי היא במקום פלוני. אינו אלא כמראה מקום, שם תמצאנה: ורבי אליעזר מכשיר.

משניות מבוארות – קהתי

הן הראשונים והן האחרונים – כלומר אפילו אין לה אלא שני עדים, ואותם השניים מעידים שאמרה לשליח בפניהם לקבל את הגט, והם גם המעידים שראו שקיבל השליח את הגט, או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים, ואחד מצטרף עמהן – שאחד מן הראשונים, שבפניהם אמרה לשליח לקבל, מעיד על האמירה, ואחד מן האחרונים, שבפניהם קיבל השליח את הגט, מעיד על הקבלה, ועוד עד שלישי, שבפניו אמרה ובפניו קיבל, מצטרף עם כל אחד מהם להעיד על האמירה ועל הקבלה. נערה המארסה – שעדיין לא יצאה מרשות אביה (עין כתובות ז, ד), אם הארוס מגרש אותה, היא ואביה מקבלין את גטה – או היא בעצמה מקבלת את גיטה, ואפילו שלא מדעת אביה, או אביה מקבל את גיטה בלא דעתה, שכן זיכה הכתוב יד לאב בביתו הנערה, אבל לא הפקיע הכתוב את ידה (תמארי). אמר רבי יהודה: אין שתי ידיים זוכות פאחת – אין ידה ויד אביה יכולות לזכות בגיטה כאחת, אלא אביה מקבל את גטה בלבד – מאחר שזיכתה התורה יד לאב בביתו הנערה. ברם, כשהיא יתומה מאביה, הריהי מקבלת גיטה. וכל שאינה יכולה לשמור את גטה – כגון קטנה, כשאין בה דעת לשמור את גיטה, אינה יכולה להתגרש – ואפילו בקבלת הגט על ידי אביה, שנאמר (דברים כד, א): "ושלחה מביתו" – מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצאה זו שמשלחה וחוזרת. ויש מפרשים, שעל ידי אביה מתגרשת, שכן אביה משמרה שלא תחזור, אלא שמשנתנו עוסקת ביתומה קטנה, שאם אינה יכולה לשמור את גיטה, אינה יכולה לקבל גט בכלל.

באור משנה ג

קטנה שאמרה – לשליח: התקבל לי גטי – שעשתה אותו שליח לקבלה; וכגון שהיא יתומה מאביה ויכולה לשמור את גיטה, אינו גט עד שיגיע גט לידה – שכן מה שעשתה אותו שליח לקבלה אינו מועיל; לפיכך אם רצה הבעל לחזור – לאחר שמסר את הגט לשליח, קודם שהגיע הגט לידה, יחזור – יכול לחזור בו, ושאין קטן עושה שליח – ונמצא שאין הוא שליח, הלכך אינו גט עד שיגיע גט לידה. אבל אם אמר לו אביה – כלומר אם אביה קיים, והוא אמר לשליח: צא והתקבל לבתי גטה – צא למקום הארוס של בתי וקבל ממנו גט לבתי, דינו של השליח כשליח לקבלה, ולאחר שנתן הבעל את הגט לשליח, אם רצה הבעל להחזיר – את הגט לידו, לא יחזור – אינו יכול להחזיר, שידו של שליח כיד האב.

בלשון "התקבל", אינו אלא שליח להולכה, ולפיכך אם רצה – הבעל, לחזור – בו קודם שהגיע הגט לידה, יחזור – יכול הוא לחזור, לפי שאין הגט זכות לאשה אלא חוב, ואין חבין לאדם שלא מדעתו (עין לעיל א, ו). אבל האשה שאמרה – לשליח: התקבל לי גטי – קבל את גטי מידי בעלי, אם רצה הבעל לחזור – לאחר שמסר את הגט לשליחה, לא יחזור – אינו יכול לחזור בו, שהואיל והאשה עשתה אותו שליח לקבלה, הרי ידו כידה, וכשמסר הבעל את הגט ליד השליח, הרי הוא כאילו הגיע הגט ליד האשה. לפיכך – הואיל ואם הבעל מוסר את הגט לשליח לקבלה אינו יכול לחזור בו, לפיכך אין לו תקנה אלא אם כן הוא מסרב לשליחות זו, כגון אם אמר לו הבעל – לשליח לקבלה: אי אפשי שתקבל לך – אין רצוני שתקבל בשבילה את הגט, אלא הולך ונתן לך – רוצה אני שתוליך את הגט ותתנהו לידה של אשתי, והרי שעקר בזה את השליחות לקבלה ועשאו שליח להולכה, אם רצה לחזור – בו קודם שהגיע הגט ליד אשתו, יחזור – כמו ששנינו לעיל בשליח להולכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת – לשליח: טל לי גטי – אף על פי שלא אמרה לו בלשון "קבלה" אלא בלשון "טילה", אם רצה הבעל לחזור – לאחר שהגיע הגט לידי השליח, לא יחזור – אינו יכול לחזור, שאף לשון זה משמעו שהאשה עשאתו שליח לקבלה, וידו כידה.

באור משנה ב

האשה שאמרה – לשליח: התקבל לי גטי – וחזר השליח ואמר: קיבלתי את הגט, אבל אין הגט בידו, צריכה שתי כתי עדים – הרי היא צריכה שני זוגות עדים: שנים – שני עדים, היינו כת אחת, שאומרים: בפנינו אמרה – האשה לשליח שקיבלה את הגט, ושני עדים, שאומרים: בפנינו קבל וקרע – בפנינו קיבל השליח את הגט מידי הבעל וקרע אותו. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בשעת השמד, שגזרו על המצוות ואסרו קבלת גיטין, הלכך היו קורעים את הגט לאחר קבלתו. יש מפרשים, שכוונת משנתנו היא, שאם השליח קרע את הגט, צריך שעדים יעידו על כך (תמארי); ויש מפרשים, שלא נקטה המשנה "וקרע" אלא דרך המשך הדברים וכעין אמתלא, שאם הגט אינו בידו מן הסתם קרעו, אבל אין העדים צריכים להעיד על כך, כי אם שבפניהם קיבל את הגט (תמארי); ואין האשה צריכה דווקא שתי כתי עדים שונים, היינו ארבעה עדים, אלא אפילו

לִי גִטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקָבְלוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר – פָּסוּל; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁיר. הֵבֵא לִי גִטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֵבִיאוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר – כָּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

דסבר איהו דמדעתיה מגרש איכא קפידא, איהו דבעל כרחיה מתגרשת מראה מקום הוא לו. ואין הלכה כרבי אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

בבעל יש לומר שהוא תלה נתינת הגט במקום פלוני, לפי שהוא מגרש מדעתו והכל תלוי בו, אבל האשה שבעל כורחה מתגרשת, לא שייך לומר בה שמקפידה על מקום קבלת הגט, וזה שאמרה לשליח "קבל גיטי במקום פלוני", לא התכוונה אלא להראות לו מקום בעלה. ואם אמרה האשה לשליח: **הֵבֵא לִי גִטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – שלא עשתה אותו שליח לקבלה, אלא אמרה לו שיביא לה את הגט ממקום פלוני, **וְהֵבִיאוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר** – והואיל ואינה מתגרשת בקבלתו את הגט, אלא משיגיע הגט לידה, **כָּשֵׁר** – לדברי הכל, שבכגון זה בודאי אינה מקפידה כשמביא לה את הגט ממקום אחר (ה"ר).

הַאֲמַר – לשליח: **תֵּן גִּטְךָ לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִתְּנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר** – הואיל ואמר לשליח במפורש שיתן לה את הגט במקום פלוני, הגט **פָּסוּל** – שהבעל מקפיד על כך ואינו רוצה שיתנו לה במקום אחר, שלא יליוזו עליו שם. אבל אם אמר לשליח: **הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִתְּנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר, כָּשֵׁר** – הגט, שלא נתכוון אלא להראות לו מקומה שימצאנה שם, ולא הקפיד על כך שיתן לה שם את הגט. וכן **הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה** – לשליחה: **הִתְקַבֵּל לִי גִטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקָבְלוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר, פָּסוּל** – הגט, שאף לגבי האשה יש לומר, שהיא מקפידה שלא יקבל את הגט אלא במקום פלוני ולא במקום אחר; **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁיר** – שלדעתו דווקא

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

1 מהקופה נותרה ברשות היחיד, **פָּסוּר, אֲלֵמָא קָכָר** – מוכח שהתנא
2 סובר ש**אֵגֶד כְּלִי שְׁמִיה אֵגֶד**, ולכן פטור כיון שמקצת הכלי בפנים
3 נחשב שגם הפירות נשארו מחוברים לרשות היחיד על ידי הכלי,
4 ושלא כדברי חזקיה. ו**כְּרַבִּי יוֹחָנָן לֹא דִּיקָא**, דקִּתְּנִי שהמוציא פטור
5 אף על פי שרוב פירות בחוץ, ומדויק מכך, **מַעֲמָא דְרֹב פִּירוֹת** –
6 הטעם שפטור הוא מפני שלא יצאו אלא רוב הפירות, הָא – אך אם
7 הוציא את כל הפירות, אף על גב דאֵגֶד דִּיקָא קוֹפָה מְנוּיָא – אף
8 שהקופה עצמה נשארה מקצתה בפנים והיא מאגדת לתוכה את
9 הפירות, חֵיִיב, אֲלֵמָא קָכָר – מוכח שהתנא סובר ש**אֵגֶד כְּלִי לֹא**
10 **שְׁמִיה אֵגֶד** ולא נחשב שהפירות בפנים, ושלא כדברי רבי יוחנן.
11 הגמרא דנה ביישוב הסתירה בזה: **וְאֵלֵמָא** משנתנו **קָשִׁיָא**, שדיניה
12 סותרים זה את זה. מיישבת הגמרא: **חֻזְקָה מְתִירָא לְמַעֲמָיָה** – יתרוץ
13 דברי המשנה לפי שיטתו, ו**רַבִּי יוֹחָנָן מְתִירָא לְמַעֲמָיָה** – יתרוץ דברי
14 המשנה לפי שיטתו. ומבארת הגמרא: **חֻזְקָה מְתִירָא לְמַעֲמָיָה**, שמה
15 ששנינו שפטור עד שיוציא את כל הקופה, לא מדובר בכל אופן,
16 אלא ב**מָה דְּכָרִים אֲמִוּרִים**, בקופה מליאה קישואין ודלוועין, שכיון
17 שהם גדולים וממלאים את כל רוחב הקופה כאמור, אין הוצאתם
18 נשלמת עד שיוציא את כל הקופה, ולכן אמר התנא 'עד שיוציא את
19 כל הקופה', שאף הפירות לא יוצאים עד אז. אֲכָל אם היתה הקופה
20 מְלִיאָה חֲדָלָה, באופן זה לא נאמר שפטור משום שמקצת הכלי
21 בפנים, אלא משעה שיש שיעור הוצאה בחדל שהוציא, נַעֲשֶׂה דִּינוֹ
22 כְּמִי שֶׁהוֹצִיא אֶת כָּל הַקּוֹפָה, וְחֵיִיב, ו**רַבִּי יוֹחָנָן מְתִירָא לְמַעֲמָיָה**,
23 שמה ששנינו אף על פי שרוב פירות בחוץ פטור, הכוונה היא, ו**לֹא**
24 רק אם הוציא את רוב הפירות בלבד פטור, אֲלֵמָא אֲפִילוּ אם הוציא
25 את כל הפירות פטור, עד שיוציא את כל הקופה, ורק אז חייב,
26 ואף בקופה מלאה גרעיני חרדל, כל זמן שמקצת הכלי בפנים הרי
27 הוא מחבר כל הנמצא בתוכו לרשות היחיד, והמוציא פטור.
28 הגמרא מקשה על חזקיה: **מִיתִיבִי**, שנינו בברייתא, הַמוֹצִיא מֵרְשוּת
29 היחיד את קופת הרוֹבֵלִין – מוכרי בשמים, שיש בה הרבה מיני
30 בשמים, וְנִתְּנָה עַל אֲבִיקוֹפָה הַחִיצוֹנָה שהיא רשות הרבים, אף על
31 פי שרוב המינים שבתוכה בחוץ, פָּטוּר עד שיוציא את כל הקופה.
32 ו**קָא סֵלָא דְעֵתִין** – עולה בדעתנו לומר, שמדובר ב**בְּצִדִּי** – בקופה
33 מלאה בצרורות קטנים של בשמים שחוקים, שבהוצאת מקצת
34 הקופה לרשות הרבים יוצאים כמה צרורות בשלמותם, ומכל מקום
35 פטור עד שיוציא את כל הקופה, ומוכח שכל הצרורות נחשבים
36 מחוברים לרשות היחיד כיון שהכלי מחברם, וקָשִׁיָא לְחֻזְקָה שאמר
37 שחיבור כלי אינו חיבור.
38 מתרצת הגמרא: **אֲמַר לָךְ חֻזְקָה, הֵבֵא בְּמִאי עֲקָרִין**, לא בצרורות
39 קטנים של בשמים שחוקים, אלא בְּאֲוִרָנִים – באגודות שרשי בשמים

40 ארוכים, כגון קנה או קליפה של קינמון, שאינם יוצאים בשלמות עד
41 שתצא כל הקופה, ולכן פטור עד שיוציא את כולה.
42 קושיא על רבי יוחנן: **מִיתִיב רַבִּי יִבְיִי בְּרַ אֲבִי**, שנינו בברייתא, הַגִּזְבִּי
43 כִּים – ארנק מלא מעות והגביהו בבית הבעלים והוציאו לרשות
44 הרבים כְּשֶׁבֶת, חֵיִיב לשלם גניבתו, ואף שחייב מיתה על הוצאה זו
45 בשבת, וההלכה היא שמי שנתחייב בשני עונשים דיו להיענש בחמור
46 מביניהם (כתובות לה), וכאן במיתה ותשלומים החמור הוא עונש
47 המיתה, מכל מקום באופן זה הדין שונה, מפני ש**כָּכָר נִתְחַיֵּב בְּגִיבָה**
48 בבית הבעלים בשעה שהגביה את הכיס קודם שִׁיבֵא לִידֵי אִיסוּר
49 שְׁבֶת, בהוצאתו לרשות הרבים, ושני החיובים אינם במעשה אחד.
50 אמנם אם הָיָה הגב מְגֻרָר את הכיס ויִוצֵא לרשות הרבים מבלי
51 להגביהו, פָּטוּר מלשלם גניבתו, שְׁתִּירִי באופן זה אִיסוּר גִּיבָה
52 ואִיסוּר שְׁבֶת כְּאֵין בְּאֵחָד, כיון שהקנין הוא המחייב את הגנב לשלם,
53 ולכן לא קנה את הכיס לענין הגניבה עד שהוציאו מבית הבעלים
54 לרשות הרבים, ובמעשה זה גם עשה מלאכת הוצאה בשבת ונתחייב
55 עליה. וְאִי סֵלָא דְעֵתִין – ואם עולה בדעתך לומר, ש**אֵגֶד כְּלִי שְׁמִיה**
56 **אֵגֶד** – חיבור על ידי כלי שמו חיבור, נמצא שגם בסיפא באופן שגור
57 את הכיס והוציאו לרשות הרבים, קָרִים לִיה – קדם לו אִיסוּר גִּיבָה
58 לְאִיסוּר שְׁבֶת, שהרי קנה את המעות בגניבתו מיד כשהוציא את
59 מקצת הכיס מבית הבעלים, משום שיכול להוציא את כל המעות מן
60 הכיס כשפתחו פונה כלפי חוץ, ואילו משום הוצאה בשבת אינו חייב
61 אף שכבר יצאו חלק מן המעות, שכל זמן שלא הוציא את כל הכיס,
62 לדברי רבי יוחנן שאגד כלי שמו אגד, נחשב כאילו המעות שבתוכו
63 מחוברות לרשות היחיד על ידו, ואינו חייב משום הוצאה בשבת.
64 ומדוע אמרה הברייתא שבסיפא חלים שני האיסורים כאחד.
65 מתרצת הגמרא: **אִי דְאֲפִקִּיה דְּרֵךְ פִּיזוּ הִכִּי נָמִי** – אם אכן היה הגנב
66 מוציא את הכיס כשפתחו פונה לחוץ ויוצא תחילה, ודאי היה הדין
67 כך, שהיה מתחייב על גניבתו קודם שיבוא לידי איסור שבת, משום
68 שלענין שבת אגד כלי שמו אגד, אמנם הָכָא בְּמִאי עֲקָרִין – כאן
69 בברייתא זו במה מדובר, דְּאֲפִקִּיה דְּרֵךְ שוֹלִיו – שהוציא את הכיס
70 כשחתיתו פונה לחוץ ויוצא תחילה, ופתחו עדיין בתוך הבית,
71 שבאופן זה, כיון שבחוץ אינו יכול ליטול את המעות היוצאות עד
72 שיוציא את כל הכיס, ממילא אינן נקנות לו ביציאתן אלא בגמור
73 יציאת הכיס, ונמצא איסור גניבה והוצאת שבת באים כאחד בגמור
74 הוצאת הכיס.
75 מקשה הגמרא: וְהֵאֵיכָא מָקוֹם חֲלָמָה – והרי בשולי הכיס יש את
76 מקום התפירה של חלקי הכיס זה לזה, באופן שיכול להרחיבו בלא
77 איסור תורה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מה עמוד א: הגמרא חוזרת לדון בגדר המערכה שהוסיפו ביום הכיפורים. מדייקת הגמרא: על אף שנחלקו התנאים כמה מערכות היו בכל יום, אבל **דְּבֻלָּי עֲלָמָא, מִיתַת מוֹסִיפִין בּוּ פִּיּוֹם אֵית לָהּ** - כולם מוודים שביום הכיפורים היו מסדרים מערכה נוספת. שואלת הגמרא: **מָנָא לָהּ** - מניין למדו זאת. משיבה הגמרא: **נִפְקָא לָהּ, מִיִּתּוּר הָאוֹתוּיּוֹת** שבפסוק **וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדַּח בּוֹ, וְאֶפִּילּוּ לְמָאן** [-לרבנן] **דְּלֹא דְרִישׁ** מיתור האות **וְאִי, יִתּוּר שֶׁל וְאִי וְהָאֵשׁ** ודאי דְרִישׁ.

מאחר שנדרשו כמה לשונות 'מוקד' שנאמרו בפרשה, דורשת הגמרא את שאר לשונות 'מוקד' שנאמרו בפרשה. שואלת הגמרא: **'אֵשׁ תִּמְיד תִּקְדַּח' (ויקרא ו 1)** שנאמר בסוף הפרשה, **לְמָאן אָתָּא**. משיבה הגמרא: פסוק זה **מִכְּעֵי לִיָּה** [-נצרך] **לְכַתְּנִיָּא** בברייתא, נאמר בפסוק **'אֵשׁ תִּמְיד תִּקְדַּח עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה' לִיָּמֵד** פסוק זה **עַל מַעְרְכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, שְׁלֹא תִהְיֶה אֵלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**, שהרי הפסוק נאמר בסוף הפרשה העוסקת במזבח החיצון. ומוסיפה הברייתא: **אֵשׁ** - הנלקחת על ידי הַמַּחֲתָה לצורך הקטרה לפני לפני, וְהָאֵשׁ הנלקחת לצורך הדלקת הַמְּנוֹרָה, מְנִיין שצריך לקחתם ממזבח החיצון. מבארת הברייתא: **וְדִין הוּא** - הדין נותן כן, שהרי **נֶאֱמָרָה** לשון **'אֵשׁ בְּקָטוֹרֶת** הקריבה בכל יום, שנאמר (שמות ל ז) **'בְּהִיטִיבוּ אֶת הַנֵּרוֹת יְקִטִּירֶנָּה'**, ואין הקטרה בלא אש, וְנֶאֱמָרָה לשון **'אֵשׁ בְּמַחֲתָה וּבְמְנוֹרָה**, שנאמר לגבי הקטורת של יום הכיפורים לפני לפני (ויקרא טז יב), **'וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחֻתָּה גֹּחֲלֵי אֵשׁ'**, ונאמר במנורה (שמות כז כ), **'לְהַעֲלֹת נֵר תִּמְיד' והדלקה נעשית באש, מִה לְהַלֵּן, האש לקטרת נלקחה מִעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֵת כָּאן, לקחת האש לצורך המחטה והמנורה נלקחה מִעַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**. שואלת הברייתא: **אִי בְּלָךְ לְדִרְךָ זֶה** - והרי אפשר לדון בדרך אחרת, **נֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּקָטוֹרֶת וְנֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּמַחֲתָה וּמְנוֹרָה, מִה לְהַלֵּן** - האש הנלקחת עבור הקטורת, נלקחת ממזבח החיצון שהוא בְּסֻמּוֹךְ לֹא - למזבח הפנימי שעליו מקטירים את הקטורת, אֵת אש הנלקחת עבור הַמַּחֲתָה וּמְנוֹרָה, יש לקחתה מִבְּסֻמּוֹךְ לֹא, והיינו מהמזבח הפנימי. משיבה הברייתא: **תִּלְמוּד לִזְמַר, 'אֵשׁ תִּמְיד תִּקְדַּח עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה' והיינו, 'אֵשׁ תִּמְיד' שְׁאִמְרָתִי לָךְ** - אש זו שנצטוו עליה בלשון **'לְהַעֲלֹת נֵר תִּמְיד'**, **לֹא תִהְיֶה אֵלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**, ומשם יקחוה למצוותה.

הברייתא ממשיכה לדון מאיזה מזבח האש לצורך עבודת המקדש. מבררת הברייתא: **לְמַדְנָא אֵשׁ לְמְנוֹרָה**, שיש לקחתה ממזבח החיצון, אבל **אֵשׁ לְמַחֲתָה** להכניס לקדש הקדשים, מְנִיין שיש לקחתה ממזבח החיצון. מבארת הברייתא: **וְדִין הוּא**, שהרי **נֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּמַחֲתָה וְנֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּמְנוֹרָה, מִה לְהַלֵּן, האש למנורה ניטלת מִעַל גְּבִי מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֵת כָּאן, האש למחטה ניטלת מִעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**. שואלת הברייתא: **אִי בְּלָךְ לְדִרְךָ זֶה**, ואמור כך, **נֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּקָטוֹרֶת וְנֶאֱמָרָה אֵשׁ בְּמַחֲתָה, מִה לְהַלֵּן בְּסֻמּוֹךְ לֹא, אֵת כָּאן בְּסֻמּוֹךְ לֹא, ויסדרו שם מערכה בכדי שיקחו ממנה גחלים להכניס לקדש הקדשים הסמוך לו, ויקח את הגחלים למחטה ממזבח הפנימי. משיבה הברייתא: **תִּלְמוּד לִזְמַר** בקטורת של יום הכיפורים (ויקרא טז יב), **'וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחֻתָּה גֹּחֲלֵי אֵשׁ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה'**, והיינו, שיש לחתות גחלים מעל המזבח מהחלק שעומד לפני ה', **וְאִיֻּהוּ מִזְבֵּחַ שֶׁרַק מִקְצָתוֹ עוֹמֵד לִפְנֵי ה'** **וְאִין כּוֹלֵל לִפְנֵי ה', הֵנִי אוֹמֵר זֶה מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁרַק צִדוֹ הַמַּעֲרָבִי עוֹמֵד כִּנְגַד פֶּתַח הַהֵיכָל וְקוֹדֵשׁ הַקִּדְשִׁים וְלֹא כּוֹלֵל**. הרי שיש פסוק המלמד אף על הבאת הגחלים למחטה ממזבח החיצון.**

ומבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: **וְאִיצְטְרִיד לְמִיכְתָּב 'מִעַל הַמִּזְבֵּחַ' וְאִיצְטְרִיד לְמִיכְתָּב 'מִלִּפְנֵי ה'**, משום דְּאִי בְּתַב רְחֻמָּנָא רק **'וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחֻתָּה גֹּחֲלֵי אֵשׁ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ, הֵוָה אֲמִינָא, מֵאִי מִזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, לִכְךָ בְּתַב רְחֻמָּנָא 'מִלִּפְנֵי ה'**, ללמדנו שלוקח מהמזבח שאינו עומד כולו לפני ה', והיינו המזבח החיצון. וְאִי בְּתַב רְחֻמָּנָא רק **'וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחֻתָּה גֹּחֲלֵי אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'**, הֵוָה אֲמִינָא, שלקחת הגחלים צריכה להיות דְּוָקָא **'מִלִּפְנֵי ה'**, כלומר, מהחלק שלפני ה' ממש, והיינו מחלק המזבח שכנגד פתח ההיכל,

אֵשׁ תִּמְיד תִּקְדַּח לְמָאן אָתָּא. כיון דדרשת כל מוקדות דענינא: **שְׁלֹא תִהְיֶה אֵלָּא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**. דהאי קרא במזבח העולה כתיב: **אֵשׁ מַחֲתָה וּמְנוֹרָה**. אש דיוה"כ דלפני ולפנים ואש דמנורה דהדלקת נרות דכל יומא מניין שתהא ניטלת מעל המזבח החיצון: **הכי גרסינן נאמר כאן אש בקטורת**. דכתיב יקטירנה ואין הקטרה בלא אש: **מִה לְהַלֵּן בְּסֻמּוֹךְ לֹא**. במזבח החיצון הסמוך לפנימי שעליו הקטורת נקטר אף מחטה ומנורה נוטל מן הסמוך לו והוא מזבח הפנימי הסמוך למנורה ולפני לפנים: **אֵשׁ תִּמְיד**. אש שאמרת לך בה תמיד והוא של מנורה שנאמר בה להעלות נר תמיד: **נאמר אש בקטורת**. של כל יום: **וְלָקַח מִלֵּא הַמַּחֲתָה מִעַל הַמִּזְבֵּחַ**. (ויקרא טז) ומדיכין מלפני ה' מצד מערב: הכי גרסינן איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון. איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ה' שהוזקק הכתוב לומר מלפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון דאילו פנימי כולו לפני ה': **דוקא מלפני ה'**. כנגד הפתח ממש:

1 ולדעת רבנן שמונה חדשים חסרים עבד – עשו באותה שנה, ונמצא
 2 שההפרש בין פסח לפסח היה רק שני ימים, וראש חודש ניסן בשנה
 3 הראשונה חל בששי בשבת, וראש חודש סיון בשני בשבת.
 4 ראייה נוספת לאחת הדעות: תא שמע, דתניא בברייתא סדר עולם,
 5 ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, בארבעה עשר שחטו את פסחיהו,
 6 בחמשה עשר יצאו משם, ואותו היום שיצאו ערב שבת היה.
 7 מדייקת הגמרא: אם חמישה עשר בניסן היה בערב שבת, נמצא שגם
 8 ראש חודש ניסן היה בערב שבת, ומדרש ירמיה – ומאחר שראש
 9 חודש ניסן היה ערב שבת, נמצא ריש ירחא דאייר חד בשבט –
 10 ראשון בשבת, וראש חודש סיון בתרי בשבט – בשני בשבת, וקשיא
 11 לרבי יוסי.
 12 אמר לך רבי יוסי, הא מני – ברייתא זו דברי רבנן היא.
 13 ראייה נוספת לאחת הדעות: תא שמע, שנינו בברייתא, רבי יוסי
 14 אומר, ביום השני לחנייתו במדבר סיני עלה משה אל ה', ושמע ממנו
 15 דברים לומר לישראל, וירד והגיד להם. בפליגי חזר ועלה, ושמע
 16 את צויו ההגבלה, וירד והגיד, פרביעי ירד, ושוב לא עלה עד קבלת
 17 הדברות.
 18 הגמרא מפסיקה את הברייתא כדי לבאר את מה שקשה בה. מקשה
 19 הגמרא: ומאחר שלא עלה ברביעי, שהרי לא נאמר שעלה, מהיכן
 20 ירד.
 21 מתרצת הגמרא: אלא צריך לומר, פרביעי עלה ושמע את מצות
 22 הפרישה מתשמיש, וירד והפריש את ישראל, ושוב לא עלה עד
 23 קבלת הדברות.
 24 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: בחמישי בנה מזבח וחקריב
 25 עליו קרבן, ובששי לא עלה משום שלא היה לו פנאי. שואלת
 26 הגמרא: מפני מה לא היה לו פנאי לעלות בששי, מאי לאו – האם אין
 27 זה משום קבלת התורה, שיום זה שהיה ששי לחנייתם היה שבת, ובו
 28 קיבלו כולם יחד את הדברות, ולא היה לו פנאי להשכים ולעלות
 29 לפני כן, וקשה, שדברי רבי יוסי בברייתא זו סותרים לשיטתו שקבלת
 30 התורה היתה ביום השביעי לחנייתו.
 31 מתרצת הגמרא: לא, אלא הששי לחנייתם היה ששי בשבת, ולא היה
 32 לו פנאי משום מורכב ההכנות לשבת.
 33 הגמרא מביאה דרשה אמורה שנאמרה כשיטת רבנן: דרש ההוא
 34 גלילא – גלילי עלה דרב חסדא – לפני רב חסדא, ואמר, ברוך
 35 רחמנא – ברוך ה' דיהב אוריין תליתא – שנתן תורה משולשת,
 36 והיינו תורה נביאים וכתובים, לעם תליתא – לעם משולש, שמחולק
 37 לכהנים לויים וישראלים, על ידי תליתא – על ידי משה רבינו, שהיה
 38 שלישי לבטן, ביום תליתא – ביום השלישי, בירחא תליתא –
 39 בחודש סיון שהוא החודש השלישי.
 40 שואלת הגמרא: במאן – כשיטת מי נאמרה דרשה זו. משיבה הגמרא:
 41 ברבנן, וכונת הדרשה היא שהתורה ניתנה ביום השלישי לפרישה,
 42 אבל לפי רבי יוסי התורה ניתנה ביום הרביעי לפרישה.
 43 הגמרא מביאה כמה מאמרים בענין קבלת התורה: נאמר במתן תורה
 44 (שמות טז) 'ויתקבצו בתחתית ההר', אמר רבי אבהו בר חמא בר
 45 חסא, מהו 'בתחתית ההר', מלמד ששפך הקדוש ברוך הוא עליהם
 46 את הקר בנגיית – כלי שמטילים בו שבר, ועמדו תחת ההר ממש,
 47 ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו, שם
 48 תהא קבורתכם.
 49 אמר רב אחא בר יעקב, מכאן יש מודעא רבה – גדולה לאורייתא
 50 – לענין העמדת ישראל בדיון על התורה, שאם יזמינם ה' לדיון למה
 51 לא קיימו מה שקיבלו עליהם, יש להם תשובה, שהיו אנוסים לקבלה.
 52 אמר רבא, אף על פי כן – אף שבאותה העת קיבלו עליהם
 53 בכפייה, הדור קבלות – חזרו וקיבלו עליהם את התורה בימי
 54 אחשורוש מרצונם מאהבת הנס שנעשה להם, דברית (אסתר ט כז)
 55 'קיימו וקבלו תיהודים', ויש לדרוש שקיימו וחזקו את מה שקיבלו
 56 כבר עליהם במתן תורה.
 57 הגמרא מביאה מאמר נוסף: אמר חזקיה, מאי דברית – מה פירוש

הכתוב (תהלים טו) 'משמים השמעת דין ארץ וראה ושמעה', הרי יש
 58 לדקדק, אם יראה למה ששקפה, ואם שקפה למה יראה, אלא יש
 59 לפרש את הכתוב בענין מתן תורה, שבתחילה, קודם שאמרו ישראל
 60 'נעשה ונשמע' (שמות כד ז), וראה, ולבסוף, כשקיבלו עליהם, שקפה.
 61 שואלת הגמרא: ולמה יראה בתחילה. מבארת הגמרא: בדרוש
 62 לקיש – כפי שדרש ריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דברית – מה
 63 פירוש הכתוב בסוף מעשה בראשית (בראשית א לא) 'ויהי ערב ויהי בקר
 64 יום הששי', שיש לשאול, האות ה'א' היתירה שבמילה 'הששי', למה
 65 לי, אלא מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית
 66 ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה כאשר יגיע זמן נתינתה,
 67 אתם מתקיימין, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, כי יום
 68 הששי רמז ליום הששי המיוחד, הוא הששי בסיון שניתנה בו תורה,
 69 שבו תלוי כל מעשה בראשית. ובוהו מתפרש הפסוק בתהלים,
 70 שכאשר השמיע ה' את התורה הארץ יראה שמה לא יקבלוה ויחזור
 71 העולם לתוהו ובוהו, ולבסוף כשקיבלוה שקטה.
 72 בקבלת התורה הקדימו ישראל 'נעשה' ל'נשמע'. הגמרא מביאה
 73 כמה מאמרים בענין זה: דרש רבי סימא, בשעה שהקדימו ישראל
 74 'נעשה' ל'נשמע', באו ששים ריבוא – רבבות של מלאכי השרת,
 75 ולכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני בתרים מזיו שכינה, אחד
 76 בגג 'נעשה' ואחד בגג 'נשמע'. וכיון שהחמא ישראל בעגל, ירדו
 77 מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום, שנאמר (שמות לג ז)
 78 'ותנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב', כלומר שהסירו
 79 מעליהם את העדי – (תכשיט) שהיה בידם מהר חורב, והיינו הכתרים.
 80 הגמרא מביאה פירוש נוסף בפסוק זה: אמר רבי חמא ברבי חנינא,
 81 בחורב טענו – הטענו את ישראל בכתרים, ובחורב גם פרקו
 82 מעליהם את הכתרים.
 83 רבי חמא מבאר מהיכן למדנו כן: בחורב טענו, בראשון – כפי
 84 שאמרנו, שיתנצלו וגו' את עדים מהר חורב' מתפרש שהסירו את
 85 אותו העדי שקיבלו מחורב. ובחורב פרקו, כיון דברית 'ותנצלו בני
 86 ישראל' וגו' מהר חורב, ויש לפרש את דברי הכתוב בדרך נוספת,
 87 שהסירו את עדים בחורב.
 88 אמר רבי יוחנן, וכוון – כל הכתרים הללו זכה משה ונטלן, דסמיך
 89 ליה – שכן לפסוק 'ותנצלו' וגו' את עדים' נסמך הפסוק 'ומשה יקח
 90 את האהל', ונדרש 'אהל' לשון הארה חורחה, שזכה משה ליטול
 91 את אותם כתרים של זיו שכינה, וזה היה קירון עור פניו.
 92 אמר ריש לקיש, עתיד הקדוש ברוך הוא להתחזרז לנו, שנאמר
 93 בבואות ישעיה (לה ט) 'ופרוי' ה' ישבנו וכאן ציון ברגה ושמחת עולם
 94 על ראשם', מהו 'שמחת עולם', שמחה שכבר היתה מעולם, על
 95 ראשם, והם כתרי זיו שכינה שהיו על ראשם בסניו.
 96 מאמר נוסף: אמר רבי אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל 'נעשה'
 97 ל'נשמע' יצתה בת קול ואמרה להם, מי גילה לבני ר' זה שמלאכי
 98 השרת משתמשין בו. וראיה לכך שהמלאכים משתמשים ברו זה,
 99 דברית (תהלים קג ז) 'ברכו ה' מלאכיו בגדי כח עשי דברו לשמע'
 100 בקול דברו, בראשית – בתחילה נאמר 'עושי דברו', והדר – ורק אחרי
 101 כן נאמר 'לשמע', שהמלאכים נקראים 'עושי דברו' עוד לפני
 102 ששמעו מהו הדבר, מפני שמוכנים הם לעשות עוד קודם שישמעו,
 103 שלא כדרך שאר עבדים, ששומעים תחילה את הדבר, כדי לדעת אם
 104 יכולים לקבלו עליהם או לא.
 105 מאמר נוסף: אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דברית – מה פירוש
 106 הכתוב (שיר השירים ב א) 'בתפוחי בעצי הער' וגו', שנמשלו בו ישראל,
 107 למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לה, מה עץ התפוח זה, פרוי
 108 קודם לעליו בצמיחתו, והוא מקדים את הפרי, שהוא העיקר, לעלים,
 109 שלא כשאר האילנות. אף ישראל הקדימו 'נעשה' ל'נשמע',
 110 הקדימו את המעשה, שהוא העיקר, לשמיעה.
 111 מעשה העוסק בענין זה: תהא צדוקי – מעשה במין אחד דחזייה
 112 לרבא, דקא מעיין בשמעתא – שראה את רבא שהיה מעיין בשמועה
 113 (סוגיא). ויתבה אצבעתא דידה תותי פרעא – והיו אצבעות ידיו

שבת. פרק תשיעי – אמר רבי עקיבא דף פח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
קכג
 תוספות

כפה עליון דר כגיתא. ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמו, שמא יהיו חוזרים כשיראו
 האש הגדולה שיצאתה נשמתו. והא דאמר בפ"ק דמס' ע"ז (ב"ב) כלום כפית עלינו
 דר כגיתא? דמשמע דאם היה כופה עליון – לא היה לזון תשובה. והבא אמר דמדועא רבה
 לאורייתא – היינו על מה שלא קבלוה, אבל מה שלא קיימנו – איכא תשובה:
מודעא רבה לאורייתא. והא דאמר בגדרים
 (דף כה). שכרת משנה ברית עם
 ישראל על התורה והמצוות, והשיבנו על כך.
 ובפ' "אלו נאמרין" (סוטה לה): (ב) שקבלו את כל
 התורה בהר גריזים ובהר עיבל. אור"ת: דע"פ
 הדיבור היה, והרי כעל כרחם. אבל בימי
 אחשוורוש – קבלו מדעתם, מאהבת הנס. ומה
 שכרת עמון ברית יהושע לעבדו את ה' – הם
 לא קבלו אלא שלא לעבד ע"ז. בדכתיב (יהושע
 כד) "חלילה לנו מעוזה את ה'", וכן משמע כוליה
 עניינא:
אמר רבא דהר קבלוה בימי אחשוורוש.
 תימה לר"י: דבמגילה (ז.ף) גבי אסתר
 ברוח הקודש נאמרה, אמר רב יהודה אמר
 שמואל: אי הואי התם ה"א להו: ידי עדיפא
 מדידהו, "קיימו וקבלו היהודים" – קיימו למעלה
 מה שקבלו למטה. ואמר רבא: כולוהו אית לזו
 פירכא, לבר משמואל דלית ליה פירכא. והשתא
 דשמואל נמי אית ליה פירכא, דרבא גופיה מוקי
 האי קרא לדרשה אחרית. ובפ"ק דתנא (דף י.)
 גבי היתר נדרים פורחין באורי, קאמו: כולוהו אית
 לזו פירכא, וחשיב פירכא הא דצריך קרא
 לדרשה אחרית. ואי גרסינן התם רבה – אתא
 שפיר. אי נמי, ה"ק במגילה: כולוהו אית לזו
 פירכא, ששאר תנאים מוקשים בסברתם, כדאמר
 התם. אבל שמואל אינו מוקשה כל כך, אלא
 דאיצטרך קרא לדרשה אחרית:
שני בתרים. של הור היה, לפיכך כשנטל משה
 קרן עור פניו:
ידדו ק"ב ריבוא. מדכתיב "ויתנצלו" דריש
 תרי יומיני. ויש ספרים שכתבו בזה בהדיא:
 ויתנצלו לא נאמר, אלא ויתנצלו. ואע"ג דגדולה
 מדה טובה ממדת פורענות, הבא נמי גדולה היא,
 שמלאך טוב היה קושר שני בתרים, ומלאך
 חבלה טוב היה בו כח כי אם להסיר אחד:
פריו קודם לעליו. הקשה ר"ת שהרי אנו
 רואים שגדל כשאר אילנותו ומפרש:
 דתפוח היינו אתרוג "וריה אפך כתפוחים"
 מתרגמין "כריחא דאתרוגא". ואתרוג פריז קודם
 לעליו, שדר באילן משנה לשנה, ואחר שנה
 נושרין עליו של אשתקד, ובאין עלין אתרים הרי
 פריז קודם לאותם עלים. אך תימה, שמביא קרא
 כתפוח בעצי היער דבהאי קרא לא נמשלו
 ישראל לתפוח, אלא חקב"ה בדכתיב "כן דודי
 בין הבנים", וקרא ד"ריח אפך כתפוחים" (שיר ז)
 דורה ליה לאתויי טפי:
 ולא

לרבנן ח' חסרים עבוד. ולא היו בין פסח דאשתקד לפסח דהאידנא אלא ב' ימים,
 ונמצא דאשתקד בע"ש: בשני ע"ה משה. ושמוע "ואתם תהיו לי", ויך והגיד: בנ'
 ע"ה. ושמוע הגבלה, ויך והגיד: בר' ירד. להפרישם: ושוב לא ע"ה. עד קבלת
 הדברות, שעלו כולם: ומאחר שלא ע"ה מתיבין ירד. דאמר' בר' ירד, ולא אמרת
 ע"ה ויך. אלא אימא: בר' ע"ה ויך, ושוב
 לא ע"ה: ובחמישי בנה מנחת. בדכתיב "ויבן"
 מזבח תחת ההר: מאי לא משוב תורה. לא
 היה לו פנאי לעלות, שקבלו כולן יחד את
 הדברות: עליה דרב חסדא. לפני רב חסדא.
 לפי שרב חסדא ושב ותרשרן עומד קאמר
 "עליה", דרומה כמו שהעומד למעלה מן
 הישוב: אוריאן תליתא. תורה נביאים
 ובתנאים: לעם תליתא. בתנאים לז"ס
 וישראלים: על יד תליתא. משה תליתאי
 לבטן, מרים אהרן ומשה: ביום תליתא.
 לפרשה: תחתית ההר. תחת ההר ממש:
 גינת. קובא שמטיילין בה שבת: מודעא רבה.
 שאם יזמינן לדין למה לא קיימתם מה
 שקבלתם עליכם – יש להם תשובה, שקבלוה
 באונס: בימי אחשוורוש. מאהבת הנס ששעשה
 להם: דין. תורה: בתחילה. קודם שאמרו
 ישראל נעשה ונשמע: יראה. שמא לא
 יקבלוה, ויחזרו העולם לתוהו ובהו. כדרי':
 ולבסוף. כשקבלוה: יום הששי. מאי שנא
 דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית: מלמד
 שהתנה בו. "השש" משמע הששי המיוחד
 במקום אחר, כדאמר' בעלמא (חולין דף
 צא.) "היךר" – המיוחד. אף כאן, "ויהי ערב
 ויהי בקר" של גמר בראשית – תלוי ב"יום
 הששי", והוא ו' בסיני. שנתנה בו תורה.
 מריבו דה' דריש ביה נמי הא: שני בתרים.
 מויו שכינה: מאה ועשרים. וכל א' וא' נטל
 בתרו: מענין. הכתובים, והכי משמע "את עדים
 ואשר היו להם מהר חורב": בחורב פקדו.
 דמשמע נמי "ויתנצלו את עדים מהר חורב":
 ומשה יקח. אותו עדי. לשון אחר: את האהל.
 לשון "בהלו נר" (איוב כט) והוא היה קרן
 עור פניו: עושי דברו משמע. מוכיז לעשות
 קודם שישמעו, ולא כדרך שאר עבדים
 ששומעים תחילה את הדין, לידע אם יבולין
 לקבלן עליהם אם לאו: פריז קודם לעליו. כך
 דרכו, וחלוק משאר אילנות, חנטת פירותיו
 קודם לעליו: אצבעתא דידה. אצבעות ידיו:
 וקא מייזי בהו. היה ממעכן ברגליו ואינו
 מבין, מתוך טירדא: עמא פוזיא. נמקד:
 דקדמיתו פומיכו לאודניכו. קודם
 ששמעתם אותה היאך היא קשה, ואם תוכלו
 לעמוד בה – קבלתם עליכם לקיימה:
 דסנין

ובאו ציון ברנה ושמוחת עולם על ראשם" – שמחה שמעולם על ראשם. אמר רבי אלעזר: בשעה
 שהקדימו ישראל לנעשה' יצתה בת קול ואמרה להן: מי גלה לבני ר' זה שמלאכי השרת
 משתמשין בו? דכתיב "ברכו ה' מלאכיו גברי ב"ח עושי דברו לשמע בקול דברו", ברישא 'עושי', והדר 'לשמע'. א"ר חמא ברבי חנינא: מ"ד
 "כתפוח בעצי היער וגו'" למה נמשלו ישראל לתפוח – לומר לך: מה תפוח זה פריז קודם לעליו, אף ישראל – הקדימו נעשה לנשמע. והוא
 מייא דחזויה לרבה דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידה תותי פרעא, וקא מייזי בהו, וקא מבטן אצבעתיה דמא, א"ל: עמא פוזיא
 דקדמיתו פומיכו לאודניכו, אפתי בפחוזותיכו קיימיתו! ברישא איבע' לכו למשמע, אי מציתו – קבליתו, ואי לא – לא קבליתו. א"ל: אגן
 דסנין

ולא כתיב הסריח. לשון מגונה לא היה לו לכתוב, אלא כלומר: ולא כתב ערב ריחו, דהוה משמע הסריח, אלא כתב "נתן" לשון חביבות: **מה** פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות. הקשה רבינו שמואל: והא קרא משמע דהפטיש מפוצץ את הסלע, מדלא כתיב "הפטיש יפרצנו סלע" וכן אנו רואין, שהפטיש מפוצץ סלעים! וליכא למיגרס "מה סלע מתחלק לכמה ניצוצות" דהא דיבור דהיינו תורה

נמשלה לפטיש, ולא לסלע. ובקונטרס פ"י: מה פטיש מתחלק הסלע על ידו. ואינו מיושב, שהדיבור הוא עצמו מתחלק – ואינו דמיון גמור. ואומר ר"ת: דקרא מידי באבן המפוצץ ברזל, דאמר במדרש חזית: מעשה באחד שקנה סנפירין ובה לבוקרה, נתנה על הסדן והכה עליה בקורס – נחלק הפטיש ונשבר הסדן, וסנפירין לא זו ממקומו. ה"ה: "וכפטיש יפרצן סלע". ואף על גב דלא כתיב "יפרצנו סלע" – הרבה פסוקים יש כענין זה: "אבנים שחוק מים" (איוב די) פ"י: שחוק אותן מים. ואתו שפיר דאמר בפ"ק דקידושין (דף ל) תנא דבי רבי ישמעאל: בני, אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד. ואם אבן הוא נמוח, שני "אבנים שחוק מים" פירוש: שחוק אותם מים, ואם ברזל הוא מתפוצץ – פירוש: אם יצר הרע מתחזק עליו כבדול – מתפוצץ, שנאמר "וכפטיש יפרצן סלע" ואף על פי דהתם מדמה יצה"ר לפטיש, ובאן מדמה ד"ר לפטיש – איך לחוש, דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים:

תורה

דסנינן בשלימותא – פתיב בן תמית ישרים תנחם הנד אינשי דסנינן בפעילותא – פתיב בהו יסלף בוגדים ישרים. "א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: מאי דכתיב "לכבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניו", בתחילה – **"באחת מעיניו"** לכשתעשי – בשתי עיניו. אמר עולא: עלובה פלה מונה בתוך חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא – **"ערד שהמלך במסבו נרדי וגו'."** אמר רב: ועדיין חביבותא היא גבן, דכתיב 'נתן' ולא **כתב 'הסריח' ת"ר:** עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן מושיבין, עושין מאהבה ושמחין ביופיו – עליתן הכתוב ואמר 'ואהביו כצאת השמש בנבחרת'. "א"ר יוחנן: מאי דכתיב 'ה' יתן אמר המבשרות צבא רב' – כל דיבור ודיבור שניצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות. תני דבי ר' ישמעאל: "וכפטיש יפצץ סלע" מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות – אף כל דיבור ודיבור שניצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות. אמר רב חננאל בר גדי: **למה נמשלו דברי תורה כנגיד – לומר לך: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות – אף ד"ר יש בם להמית ולהחיות.** היינו דאמר רבא: למימינן **בה – סמא דתי, למשמאילים בה – סמא דמותא.** ד"א 'נגידים' – כל דיבור ודיבור שניצא מפי הקב"ה קושרים לו שני פתרים. "א"ר יהושע בן לוי: מ"ד 'צורר המור דודי לי בין שדי ילין' – אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, אף על פי שמיצור ומימור לי דודי – **"בין שדי ילין."** "אשבל הכפר דודי לי בכרמי עין גדי" – מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי שפרמתי לי. מאי משמע דהאי 'פרמי' לישנא דמכניש הוא? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: כדתנן **"כפא של פובס שפורמים עליו את הכלים."** וא"ר יהושע בן לוי: מאי דכתיב **"לחזו פערות הבשם"** – כל דיבור ודיבור שניצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים. וכיון שמדיבור ראשון נתמלא, דיבור שני להחיות הלך; הוציא הקב"ה הרוח מאצרותיו, והיה מעביר ראשון ראשון, שנאמר **"שפתותיו שושנים נוטפות מור עבר"**, אל תקרי **"שושנים"** אלא **"שושנים"**. ואריב"ל: כל דיבור ודיבור שניצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר **"נפשי יצאה בדברו"**. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר **"גשם נרבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה"**. ואמר ר' יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שניצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל, והיו מלאכי השרת מודין אותו, שנאמר: **"מלאכי צבאות ידון ידון"** אל תיקרי 'ידון' אלא 'ידון'. ואריב"ל: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה נגזזה שנגזזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מכבש ליתנה לבשר ודם? **"מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקרנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הורדך על השמים!"** – אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה! אמר לפניו: רבש"ע, מתיירא אני שמא ישרפוני בהכל שבפיהם. אמר לו: אחוז בכפא כבדוי, וחזור להן תשובה, שנאמר **"מאחז פני כפא פרשו עליו עננו"**. ואמר ר' נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכנינו ועננו עליו. אמר לפניו: רבנו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, – **"אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"**. אמר להן: למצרים ידחתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה – **"לא יהיה לך אלהים אחרים"**, בין תגזים אתם שריוני שעובדין

שבת דף פח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קכה

רבונו של עולם אף על פי שמיצד ומימר – לשון צרה ולשון
מרירות לי דודי – לאהובין לאחר חטא העגל, שצוה על הסרת
הכתרים שניתנו לי בחורב, מיד אחרי כן 'בין שדי לין', כלומר, אמר
לי מיד לעשות לו משכן להשרות שכירתו בתוכי. וכן היא חוות
המשך הכתוב (שם א ד), 'אשכל הכפר דודי לי בכרמי עין דודי, שמי
שהכל שלו, מכפר לי על עון הדודי – העבודה הזרה בעגל) שפרמתי
לי – שאספתי לי להתאוות להרבה אלוהות.
הגמרא מבארת את דרשת 'בכרמי'. שואלת הגמרא: מאי משמע
ד'הא' 'בכרמי' – מדיחן שמענו ש'כרמי' לישנא דמכניש הוא – לשון
אסיפה היא. משיבה הגמרא: אמר מר זוטרא ברין דרב נחמן,
ברתנן – כפי ששנינו במשנה (כלים פ"ג מ"ד) בדיני טומאת מושב, כסא
של בוכים שבוךמים עליו את הכלים, והיינו שאוספים ועורמים
עליו את הבגדים.
ואמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב (שיר השירים ה ג) 'לחיו בערונת
הבשם'. כך הוא פירוש הפסוק: כל דיבור ודיבור מעשרת הדברות
שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים. ויש
לשאל: וכיון שמדיבור ראשון נתמלא כל העולם, ריחו של הדיבור
השני לחיך חלף – נכנס. אלא הוציא הקדוש ברוך הוא את הרוח
מאזרחותיו והיה מעביר ראשון ראשון – לאחר כל דיבור היה
מעביר את הרוח של אותו דיבור לגן עדן. ודבר זה נלמד ממה
שנאמר בהמשך הפסוק (שם) 'שפתותיו שושנים נפוחות מור עבר',
אל תיקרי – ותקרא 'שושנים' אלא 'ששונים', ששניה הקדוש ברוך
הוא אחרי כל דיבור והעביר מהעולם את ריח המור.
ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור מעשרת הדברות שיצא
מפי הקדוש ברוך הוא, יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר (שם ה ה)
'נפשי יצאה בדבורי'. ויש לשאל: ומאחר שמדיבור ראשון יצתה
נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו, הלא היו מתים. אלא הוריד ה' מל
שהוא עתיד להחיות בו מתים, ונחיה אותם, שנאמר בתהלים (סח)
ע בענין מתן תורה, 'נשם נדבות תניף אליהם, ותתקד ונלאת אתה
בונתה', כלומר שעל ידי טל התחיה וגשמי הרצון שהניף עליהם,
כונן ה' את עמו ונחלתו וטעם.
ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש
ברוך הוא חזרו ישראל לאחוריהן מפחד הקול שנים עשר מיל,
ומפני חולשתם היו מלאכי השרת מדידן אותן ומסייעים להם לחזור
ולהתקרב מעט מעט, שנאמר (שם סח א) 'מלאכי צבאות ידונו ידונו',
אל תיקרי – ותקרא בניקוד 'ידונו', דהיינו שהם עצמם ידדו, אלא
ידונו את אחרים, דהיינו את ישראל.
ואמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי
השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מה לילד אשה
שמקומו בארץ, בינינו. אמר להן, לקבל תורה מן השמים כדי
להורידה לארץ בא. אמרו לפניו, האם את אותה תמורה ננוה
שננוה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנבכר
העולם אתה מכש ליתנה לבשר נדם, מה אנש כי תזכרנו וכן
אדם כי תפקדנו' (תהלים ח ה), 'ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ,
אשר תנה הודך על השמים' (שם ח ב), כלומר, שמך כל כך אדיר
בארץ, ואין ראוי שיהיה הודך שם, אל תתן את הודך אלא על
השמים. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, תחזיר להן תשובה.
אמר לפניו, רבונו של עולם, מתירא אני שמא ישרפוני בהכל
שנפיהם. אמר לו, אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה. ומוכח
מן הכתוב שה' הגן על משה על ידי שאחז בכסא כבודו, שנאמר (איוב
כ ט) 'מאחז פני כסא פראשו עליו ענני', ואמר רבי חנוס בבאיור
פסוק זה, מלמד שפירש ש'ה' מויו שכינתו וענני עליו. אמר
לפניו, רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה,
'אנכי ה' אליהך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ ב), אמר להן
למלאכים, וכי אתם למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה
למה תהא לכם. שוב שאל, מה כתיב בה, 'לא יהיה לך אלהים
אחרים' (שם כ א), אמר משה למלאכים, וכי בין עמים אתם שריון,
שעובדין

דסנין בשלימותא – אנו, שהתהלכנו עמו בתמימות, כתיב בן –
נאמר בנו 'תמת ישרים תנחם' (משלי יא א) וזכינו שתומתנו הנחתה
והביאה אותנו אל הטוב לנו, ואילו הנה אינשי דסנין בעלילותא –
אותם אנשים – אתם, שהולכים עמו בעלילה, כתיב בהו – נאמר
בהם 'וסלף בוגדים ישרם' (שם), כלומר שעקמימותם שדרה מהם את
נפשותם.
הגמרא מביאה מאמר המפרש פסוק משיר השירים בענין קבלת
התורה: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב
– מה פירוש הכתוב בדברי ה' לעם ישראל (שיר השירים ד ט) 'לכבתני
אחתי כלה, לכבתני באחת מעיניך', דהיינו, מה הוא פעמיים
'לכבתני'. אלא כך הוא פירוש הפסוק: בתחילה, כשקיבלת עליך את
התורה, קרבת ומשכת את לבי אליך 'באחת מעיניך', שהיתה לך רק
הקבלה, שהיא דבר אחד, אך לבשתעשי – לבסוף, כשקיימת את
התורה, לבבתני בשתי עיניך, שיש בידך שני דברים, הקבלה והקיום.
הגמרא מביאה עוד מאמר בענין מעשי ישראל בסיני: אמר עולא,
עלובה – חצופה היא כלה שמונה בתוך חופתה, כמעשה ישראל,
שבעודם בסיני, מקום בואם בברית עם ה', עשו את העגל וסרו
ממזוותי.
אמר רב מרי ברה דבת – בן בתו של שמואל, מאי קרא – מזה
הפסוק בו נרמז הדימוי לכלה שקלקלה בחופתה, שנאמר (שם א ב) 'עד
שהמלך במסב, נדרי וגו' נתן ריחו', כלומר בעוד שהמלך – ה'
מיטב במסיבת חופתו, בושם הנרד שלי חדל את ריחו הטוב.
אמר רב, ועדיין – אף על פי שהכתוב הזה מדבר בגנותו, חביבותא
היא נבן – הראה לנו בו לשון חיבה, דכתיב בו לשון 'נתן ריחו', ולא
כתב 'הקריח'.
כיון שהובא מאמר 'עלובה כלה', מביאה הגמרא מאמר בענין
'עלובין': תנו רבנן בברייתא, העלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן
ואינן משיבין, עושים מצוות מאהבה לה' ושומעין בפיסורין שבסבילת
עלובנם, ומקבלים אותם באהבה, עליהן תכתוב אומר, 'ואהביו
כצאת השמש מנברתו' (שופטים ה לא), והיינו שיזכו שיאירו פניהם
כאר השמש.
הגמרא מביאה כמה מאמרים בענין מעמד הר סיני: אמר רבי יוחנן,
מאי דכתיב – מזהו פירוש הכתוב (תהלים סח א) 'ה' יתן אמר
המבשרות צבא רב', כך הוא פירושו: כל דיבור ודיבור שיצא מפי
הקדוש ברוך הוא – במתן תורה נחלק לשבעים לשונות, ואמירה אחת
(אמר) התחלקה לאמירות רבות שבישרו את דברי התורה לצבא
רב, דהיינו לכל אומות העולם בלשונותיהן.
הגמרא מביאה ברייתא שדרשה כן מפסוק אחר: תני רבי – שנו בבית
מדרשו של רבי שמעון, נאמר (ירמיה כג כט) 'הלא בה דברי כאש נאם
ה' ובפטיש יפצין סלע', מה פטיש זה, נחלק הסלע על ידי הכאתו
לכמה יציצות, אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך
הוא במתן תורה נחלק לשבעים לשונות.
מאמר נוסף: אמר רב חננאל בר פפא, מאי דכתיב – מזה הביאור
בדברי התורה שמכריזה ואומרת 'שמעו בני נגידים אדרב' (משלי ח ח),
למה נמשלו דברי תורה בנגיד – מלך ומושל. לומר לה, מה נגיד
זה יש בו כח להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית
ולהחיות.
הגמרא מביאה את דברי רבא כדי לבאר אימתי הם מחיים ואימתי
ממיתים: והיינו דאמר רבא, התורה הרי היא כ'סם', למיימינן בה –
למי שעוסקים בה בכל כוחם, היא סמא דחיי – סם חיים,
ולמשמאלים בה – שמתרפים ואינם יגיעים בה כל צרכם, היא סמא
דמות – סם המות.
דבר אחר – פירוש אחר בדברי הפסוק, דברי התורה מכונים כאן
'נגידים', לשון שררה ומלוכה, לפי שכל דיבור ודיבור מעשרת
הדברות שיצא מפי הקדוש ברוך הוא בסיני היו קושרים לו –
לדיבור שני בתרים, כי היתה ממשות בדיבור, והיו רואים אותו.
הגמרא מביאה כמה מאמרים מרבי יהושע בן לוי בעניני מתן תורה:
אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב 'צור המד דודי לי בין שדי
ליו' (שיר השירים א ג), אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא,

עֲבֹדָה זָרָה. שׁוֹב, מִה כְּתִיב בָּהּ, 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ' (שמות כ ז), בָּלוּם אַתֶּם עֹשִׂים מְלָאכָה שְׂאֵתֶם צְרִיכִין שְׁבוֹת – שְׁבִיתוּהָ. שׁוֹב, מִה כְּתִיב בָּהּ, 'לֹא תֵשֵׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא' (שם פסוק ז), וְכִי מִשָּׂא וּמִתֵּן יֵשׁ בֵּינֵיכֶם שְׂאֵתֶם נִזְקָקִים לְהִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה'. שׁוֹב, מִה כְּתִיב בָּהּ, 'כִּפֹּר אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ' (שם פסוק יב) וְכִי אֵב וְאֵם יֵשׁ לָכֶם. שׁוֹב, מִה כְּתִיב בָּהּ, 'לֹא תִרְצֶנָּה, לֹא תִנָּאף, לֹא תִגְנֹב' (שם פסוק יג), וְכִי קִנְיָה יֵשׁ בֵּינֵיכֶם, שְׂאֵתֶם בָּאִים עַל יְדֵה לִידֵי רִצְחִיחָה, וְכִי יֵצֵר הָרָע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם, שְׂאֵתֶם בָּאִים עַל יְדֵי לִידֵי נִיאֹף וּגְנִיבָה. מִיָּד הוֹדִו לֹא לְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂרָאִי יוֹתֵר אֶת הַתּוֹרָה לִישְׂרָאֵל מִלִּיתְנָה לָהֶם, מִפְּנֵי הַגִּלְגָּל שְׂאִינוּ שִׁיר בְּשִׁמְשִׁים, שְׂנֵאֲמָר בְּסוּף אִתּוֹ מִזְמוֹר בְּתַהֲלִים (תהלים יח ט), שְׂהִמְלֹאכִים אִמְרָם, 'ה' אֶרְנִינוּ מִה אֲדִיר שְׁמֶךָ' וְגו', וְאֵילֹו 'תִּנֶּה הוֹדֶךָ עַל הַשָּׁמַיִם' לֹא כְּתִיב כֹּאן, כְּפִי שְׂאִמְרוּ בְּתַחֲלִילָה.

מֵאֲחֵר שְׁהִשִּׁיב מִשָּׂה אֶת תְּשׁוּבָתוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִהִמְלֹאכִים שִׁקְטְרוּ עָלָיו נִעְשָׂה לֹו אִוְהֵב, וּמִסֵּר לֹו דְּבָר, שְׂנֵאֲמָר (שם פסוק יט) 'עֲלִית לְמִדְרֹם שְׁבִית שְׂכִי לְקַחַת מִתְּנֻת בְּאֲדָם, מִדּוּ בְּאֲדָם, יֵשׁ לְדִרֹושׁ, בְּשִׁכְר שְׂחַרפְּךָ וּקְרָאוּךָ אֲדָם, לְשׁוֹן שְׁפֹלוֹת, לְקַחַת מִתְּנֻת. וְאַף מְלָאךְ הַמּוֹת מִסֵּר לֹו דְּבָר, שְׂהִירֵי נֵאֲמָר בְּמַגְפָּה שְׂהַחֲלָה לֵאחֹר מַעֲשֵׂה קֶרֶח (במדבר יז יב) 'וְיָתֵן אֶת הַקְּמָטִית וְיַכְפֹּר עַל הָעָם, וְאוֹמַר עוֹד (שם יז יג) 'וְיַעֲמֹד בֵּין הַמָּתִים וּבֵין הַחַיִּים וְגו' וְתַעֲצֹר הַמַּגְפָּה, וְאִי לֹאוּ דְּאֲמַר לִיהָ – אִם לֹא שְׂמֹלֶאךְ הַמּוֹת גִּילָה לֹו סוּד זֶה, שְׂהַקְטֵרַת מַחֲתוֹת קְטוֹרֶת וְעַמִּידָה בֵּין הַחַיִּים וּבֵין הַמָּתִים עוֹצֵרַת מַגְפָּה, מִי הָיָה יָדַע – וְכִי הִיא יוֹדַע זֹאת מִעַצְמוֹ.

וְאִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, בְּשַׁעֲה שִׁירָד מִשָּׂה מִלְּפָנֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵאחֹר קִבְּלַת הַתּוֹרָה, בָּא שְׁמֹן וְאִמַּר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹרָה הֵיכָן הִיא, אָמַר לֹו, תִּתֵּנִיךָ לְאָרֶץ – לְעוֹלָם הַתַּחֲתוֹן. הִלָּךְ אֶצֶל אֶרֶץ, אָמַר לָהּ, תּוֹרָה הֵיכָן הִיא, הִלָּךְ הַתּוֹרָה 'אַרְבָּה מֵאֶרֶץ מִדְּבָר' (איוב יא ט), וְאִי אִפְשֵׁר שְׂתַתְּקִים בָּאֶרֶץ. אָמְרָה לֹו, 'אֱלֹהִים הֵכִין דְּרָבָה וְגו' וְהוּא יָדַע אֶת מִקְוֵה' (שם כח כג), הוּא הִיּוֹדַע אִיזָה מִקּוֹם בְּעוֹלָם הַתַּחֲתוֹן יוֹכֵל לְהַחֲזִיק אֶת הַתּוֹרָה שְׂתַתְּקִים בּוֹ. הִלָּךְ אֶצֶל יֵם וְשָׂאֵל הֵיכָן הִיא, שְׂהִירָה הִיא 'רָחֶבָה מִנִּי יָם' (שם יא ט) וְאִי אִפְשֵׁר שְׂתַתְּקִים בּוֹ, וְאִמַּר לֹו 'אִין עֲמִיד', כִּי אֵבן אִין הָעוֹלָם יִכּוֹל לְהַחֲזִיק אוֹתָהּ. הִלָּךְ אֶצֶל תְּהוֹם, וְאִמַּר לֹו גַם הוּא 'אִין בִּי, כִּי גַם הַתְּהוֹם לֹא יוֹכֵל לְהַכִּילָה, שְׂנֵאֲמָר 'תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא וְיֵם אָמַר אִין עֲמִיד' (שם כח יד), וְגַם כְּשֶׁהִלָּךְ אֶצֶל 'אֶבְרֹון וְמוֹת אִמְרוּ, בְּאוֹנֵינוּ שְׂמַעְנוּ שְׂמַעְתָּ' (שם כח כג), כְּלוֹמַר לֹא קִבְּלָנוּהָ, אֲבָל שְׂמַעְנוּהָ בְּתִינְתָּהּ. חוּר וְאִמַּר לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, חִיפְשָׁתִי בְּכָל הָאָרֶץ וְלֹא מִצְאֵתִיךָ, כְּלוֹמַר לֹא מִצְאֵתִי שְׂתוֹכֵל הַתּוֹרָה לְהַתְּקֵבֵל שֶׁם, כִּי אִין הַמוֹעֵט מִזְחִיק אֶת הַמְּרוּבָה. אָמַר לֹו, לָךְ אֶצֶל מִשָּׂה בֶּן עֲמֶרֶם. הִלָּךְ אֶצֶל מִשָּׂה וְאִמַּר לֹו, תּוֹרָה שְׁנָתֵן לָךְ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵיכָן הִיא, הִלָּךְ אִי אִפְשֵׁר לָךְ לְקִימָהּ, מִשּׁוּם שִׁילּוּד אִשָּׁה אֲתָה. אָמַר לֹו, וְכִי מִה אֵנִי, שְׂאֵתָה אִמְרוּ שְׁנָתֵן לִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרָה. אָמַר לֹו הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׂה, מִשָּׂה וְכִי בְּדָאִי אֲתָה, כְּלוֹמַר, מְכּוּב אֲתָה. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הַמּוֹדָה גְּנוּזָה יֵשׁ לָךְ שְׂאֵתָה מִשְׁתַּעֲשַׁע בָּהּ בְּכָל יוֹם, וְכִי אֵנִי אֲחֻזִּיק מִטּוֹבָה לְעַצְמִי לִימֹר שְׂאִנִּי רָאוִי לְקַבְּלָהּ, הִלָּךְ מִצְדִּי שְׂאִנִּי יִלּוּד אִשָּׁה לֹא הִיִּיתָ רָאוִי לְכָךְ אִם לֹא שְׂפִרְשֵׁת עָלִי מִזִּי שְׂכִינְתָךְ. אָמַר לֹו הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

לְמִשָּׂה, הוֹאִיל וּמִיַּעֲמָתָ עֲצָמָךְ וְלֹא חֲחוּקָת טוֹבָה לְעַצְמָךְ אִלָּא תִלִּית אוֹתָהּ בִּי, גַם אֲנִי תוֹלֵה בְךָ שְׂתַקְרָא הַתּוֹרָה עַל שְׁמֶךָ, שְׂנֵאֲמָר (מלאכי ג כג) 'זָכְרוּ תּוֹרַת מִשָּׂה עֲבָדִי וְגו'.

וְאִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, בְּשַׁעֲה שְׂעֵלָה מִשָּׂה לְמִדְרֹם מִצְאֵו לְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂתִּתֵּנִי קוֹשֵׁר כְּתָרִים – תִּגִּים לְאוֹתִיּוֹת, אָמַר לֹו הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשָּׂה, אִין שְׁלוֹם בְּעִירְךָ, כְּלוֹמַר, הָאֵם אִין נְהוּג בְּמִקּוֹמְךָ לְתַת שְׁלוֹם, מְדוּעַ לֹא נִתַּת לִי שְׁלוֹם. אָמַר לְפָנָיו, בָּלוּם וְכִי יֵשׁ עֲבָד שְׁנוֹתֵן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ. אָמַר לֹו, הִיָּה לָךְ לְעוֹרְנִי – לִימֹר לִי 'תַּצְלַח מִלֵּאכְתָּךְ'. מִיָּד לָמַד מִשָּׂה לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבְעִלְיִיתוֹ פַּעַם אַחֲרַת אָמַר לֹו 'עֲתִידָה יִגְדֵּל נָא בְּחָ ה' בְּאֲשֶׁר דְּבָרְךָ לֵאמֹר' (במדבר יד יז).

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מֵאִמַּר נֹסֵף מִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, בְּעִנִּין הַטְעוֹת שְׂגִרְמָה לְחֹטָא הֶעֱלָה: (אָמַר) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, מָאִי דְּכְתִיב (שמות לב א) 'וְיָרָא הָעָם כִּי בָשַׂשׁ מִשָּׂה לְרַדֵּת מִן הָהָר, כְּלוֹמַר, לְמָה נִאֲמַר 'בָּשַׂשׁ, וְלֹא לְשׁוֹן 'אִיחֹר' כְּבִכֵּל מִקּוֹם בְּתוֹרָה, אֵל תִּקְרֵי – [תַּקְרָא] 'בָּשַׂשׁ, אֱלָא כְּשִׁתִּי תִיבּוֹת, 'בָּאֵו שֵׁשׁ, שְׂבַשְׂעָה שְׂעֵלָה מִשָּׂה לְהַר סִינִי כִּדִּי לְעֵלּוֹת לְמִדְרֹם אָמַר לְהֵן לִישְׂרָאֵל, לְסוּף אֲרַבְעִים יוֹם בְּתַחֲלַת שֵׁשׁ וְהַשְּׂעָה הַשִּׁישִׁית' אֵנִי בָּא. וְלִסּוּף אֲרַבְעִים יוֹם' הִיִּינוּ אֲרַבְעִים יָמִים שְׁלָמִים, עִם הַלִּילוֹת, אֲבָל אוֹתוֹ יוֹם שְׂעֵלָה בּו אוֹיְנוּ נִמְנָה בְּכִלְלָם, כִּיּוֹן שְׂכַבְר עֲבַר הַלִּילָה שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, וְהֵם טַעוּ שְׂכּוּנוֹתוֹ הִיִּיתָה לְאֲרַבְעִים עִם יוֹם עֲלִייתוֹ, וְלָכֵן לְסוּף אֲרַבְעִים יוֹם לִפִּי מִנִּיגַם, לֵאחֹר שְׂחַלְפוּ שֵׁשׁ שְׁעוֹת, בָּא שְׁמֹן וְעִירְבָב אֶת הָעוֹלָם וְהִרָאָה דְּמוֹת חוֹשֶׁךְ וְאִפְלָה, דְּמוֹת עֵנָן וְעֶרְפֵּל וְעֶרְבּוּבִיא, כִּדִּי שִׂיאֲמָרוּ שְׂמִשָּׁה וְדָאִי מַת וְלָכֵן בָּאָה עִירְבּוּבִיא לְעוֹלָם, שְׂהִירָה כְּבַר בָּאוּ וְכִלּוּ שֵׁשׁ שְׁעוֹת וְעִדִּין לֹא בָא, אָמַר לְהֵן, מִשָּׂה רַבְּכֶם הֵיכָן הִיא. אָמַר לֹו, עֲלָה לְמִדְרֹם. אָמַר לְהֵן, כְּבַר 'בָּאֵו שֵׁשׁ', וְעֵבֵר הַזֶּמֶן שִׁקְבַע לָכֶם. וְלֹא הַשְׁגִּיחוּ עָלָיו. אָמַר לָהֶם, מַת מִשָּׂה. וְלֹא הַשְׁגִּיחוּ עָלָיו. הִרָאָה לְהֵן דְּמוֹת מִשְׁתֵּוּ שֶׁל מִשָּׂה, שְׂנוּשָׁאִים אוֹתוֹ בְּאוֹיֵר רָקִיעַ הַשְּׁמַיִם, וְהִיאֲמִינוּ, וְמוֹזָה בָּאוּ לְחֹטָא הֶעֱלָה. וְהִיִּינוּ דְּקִאֲמָרִי לִיהָ – וְחָדָה מִה שְׂאִמְרוּ לְאִתְּרָן אַז, כְּמִרְאִים בְּאֶצְעֵב, 'כִּי יֵה מִשָּׂה הָאִשׁ וְגו' לֹא יִדְעֵנוּ מִה הִיָּה לֹו' (שם).

הַגְּמָרָא דְּנָה בְּמִשְׁמַעוֹת הַשֵּׁם 'סִינִי': אָמַר לִיהָ הַהוּא מְרַבֵּנָן – אֶחָד חֲחֻכְמִים לְרַב בְּהִנָּא, מִי שְׂמַעֵי לָךְ – הָאֵם יוֹדַע לָךְ מָאִי מִשְׁמַעוֹת הַשֵּׁם הֵר 'סִינִי'. אָמַר לִיהָ רַב כְּהִנָּא, הֵר שְׂנַעֲשֵׂנוּ בּוּ נָסִים לִישְׂרָאֵל. וְחָדָה הַהוּא מְרַבֵּנָן, אִם כֵּן, הֵר 'נִיסָא' מִיַּבְעֵי לִיהָ – הִיָּה לֹו לִימֹר. אֱלָא אָמַר רַב כְּהִנָּא, הֵר שְׂנַעֲשֵׂה סִימֵן טוֹב לִישְׂרָאֵל. שׁוֹב דְּחָה לֹו, אִם כֵּן, הֵר 'סִימְנָא' מִיַּבְעֵי לִיהָ. אָמַר לִיהָ הַהוּא מְרַבֵּנָן, מָאִי מַעֲמָא לֹא שְׂכִיחַת קָמִיָּה – מְדוּעַ אֵינְךָ מִצִּי לְפָנֵי דְּרַב פִּפְאָ וְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּמַעֲיָנִי בְּאַנְדְּרָא – שְׂהֵם מַעֲיָנִים אֶף בְּדַבְרֵי אַנְדְּרָא, וְמִהֵם הִיִּיתָ יִכּוֹל לְשַׁמּוּעַ דְּרַב חֲסִידָא וְרַבָּה בְּרִיה דְּרַב הוֹנָא דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵיהּ – אִמְרוּ שְׂנִידֵם, מָאִי הֵר 'סִינִי', הֵר שְׂנִידֵךְ שְׂנֵאֵה לְעַבְדֵּי – לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם עָלָיו, כְּלוֹמַר שְׂנִשְׂנָאוּ וְנִדְּחוּ מִלְּפָנֵי ה' עַל שְׂלָא רַצּוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מֵאִמַּר אִמּוּרָא שְׂאִמַּר כְּדַבְרֵיהֶם: וְהִיִּינוּ – וְחָדָה מִה דְּאִמַּר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת יֵשׁ לֹו לְמוֹדֵר סִינִי, הוּא נִקְרָא 'מְדַבֵּר צִי' (במדבר כ א) עַל שְׂנַצְטֵנוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו [וְ] בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, 'מְדַבֵּר קִרְשׁ' (תהלים כח ט) עַל שְׂנַתְּקִדְשׁוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו, 'מְדַבֵּר קְדָמוֹת' (דברים כב) שְׂנַתְּנָה קְדוּמָה עָלָיו, 'מְדַבֵּר פִּאֲרֵן' (במדבר יב) עַל

המשך ביאור למ' שבת ליום ראשון עמ' א

קִשָּׁה וְהָאֵם תּוֹכֵלוּ לְעַמּוּד בָּהּ, אִבְתִּי בְּפִתְחוֹתֵיכֶם קִיּוּמִיתוֹ – וְעִדִּין אֲתֶם עוֹמְדִים בְּפִזְיוֹתֵכֶם כְּתַחֲלִילָה, בְּרִישָׁא אִיבְעִיא לָכֹו לְמִשְׁמַע – בְּתַחֲלִילָה הִיָּה לָכֶם לְשַׁמּוּעַ מִה כְּתוּב בְּתוֹרָה, אִי מִצִּיתוֹ קְבִלִיתוֹ – אִם תּוֹכֵלוּ לְקִיִּים אֶת הַדְּבָרִים, קְבִלוּם עֲלֵיכֶם, וְאִי לֹא, לֹא קְבִלִיתוֹ. אָמַר לִיהָ רַבָּא, אֲנִן

מְנוּחָת תַּחַת רַגְלִיו, וְקָא מִיִּין בָּהּ – וּמִתּוֹךְ טִרְדָּה עֵיוֹנוּ הִיָּה מִמַּעֲכָן בְּרַגְלֵיו בְּלֹא לִשִּׁים לָב, וְקָא מִבְּעֵן אֲצַבְעֵתִיהָ דְּקָא – וּשְׂתִיתוּ אֲצַבְעוֹתָיו דָּם. אָמַר לִיהָ, עֲמָא פְּזִיזָא – עִם בְּהוּל וְנִמְדָּה אֲתֶם, דְּקִבְּמִיתוּ פּוֹמִיבִיכוּ לְאוֹנֵיכֶם – שְׂהַקְדַּמְתֶּם פִּיכֶם לְאוֹנֵיכֶם, וְקִיבְּלַתֶּם עֲלֵיכֶם לְקִיִּים אֶת הַתּוֹרָה קוֹדֵם שְׂשִׁמַּעְתֶּם אִיךְ וְכִמָּה הִיא

שבת. פרק תשיעי – אמר רבי עקיבא דף פט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכז
רש"י
תוספות

קנאה יש ביניכם. שאתם באים על דף ליד רציחה: מסר לו. למדו: באדם, בשכר. שחרפו וקראו אדם נוצר מאדמה לשון שפלות: מסר לו סוד. להקטיר מחותות קטורת בשעת מגפה, ולעמוד בין המתים ובין החיים: ואי לא דאמר ליה. מלאך המות: מלאך דע. הלא בתורה לא נכתב: בראי אתה. בתמימה: קושר בתרים. בגון הנך דאמר בפסוק "הבונה" (דף קד. א. תנא דקוף לגבי ר"ש, וכן שעת"ז ג"ץ שצריכין כל אות ג' זיינים: כדאמרין (במנחות דף כט.). ראש הצינור נמתח למיין ולשמאל בגג מעט, וכן ראש השין השמאלי, וכן כל ראשי שבע אותיות הקלו: בכל מקום שהן: אין שלום. אין דרך ליתן שלום: בעירך. במקומך: לעזרני. לומר: תצלה מלאכתך: מיד. בעליה אחרת, אמר לו: "גדל נא כח ה'": בא השמן. הוא יצר הרע המכטיא את האדם, הוא העולה ומסטיין. ויהאומר: דהוא מידת הדין – אין הגון בעיני: בשעלה משה. לזה, אמר להם: לסוף מ' יום אני בא בתוך שש שעות. הם סבורים שאותו יום שעלה בו מן המינן הוה, והוא אמר להם מ' יום שלימים, יום ולילו עמו. ויום עלייתו אין לילו עמו, שחרי בו בסיון עלה. נמצא יום מ' בי"ז בתמוז היה. בי"ז בא ששן ועיריב את העולם, ונראה דמות חשך ואפילה, דמות ענן וערפל וערוביבא. לומר: ודאי מת משה, שחרי באו בכר שש ולא בא. ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות לאחר חצות – שחרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר "ושכימו ממחרת" וגו': באו שש. שקבע לכם: שנאח לעיבום. שלא קבלו בו תורה: שפרו

עבודת גלולים? שוב מה פתיב בה – "וכור את יום השבת לקדשו" כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה פתיב בה – "לא תשא", משא ומתן יש ביניכם? שוב מה פתיב בה – "פבר את אביד ואת אמוך" אב ואם יש לכם? שוב מה פתיב בה "לא תרצח" "לא תנאף" "לא תגנב" קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר "ה' אדונינו מה אדיר שמך וגו'" ואילו "תנה הודך על השמים" – לא פתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר "עלית למרום שביט שבי לקחת מתנות באדם", בשכר שקראו אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר "ויתן את הקמרת ויכפר על העם" ואומר "ועמוד בין המתים ובין החיים וגו'", אי לא דאמר ליה – מי הוה ידע? וא"ר יהושע בן לוי: בשעה שירד משה מלפני הקב"ה, בא ששן ואמר לפניו: רבונו של עולם, תורה היכן היא? אמר לו: נתתיך לארץ. הלך אצל ארץ, אמר לה: תורה היכן היא? אמרה לו: "אלהים הבין דרכה וגו'". הלך אצל ים ואמר לו: "אין עמדי", הלך אצל תהום, א"ל: "אין בי", שנאמר: "תהום אמר לא כי היא וים אמר אין עמדי, אבדו ומוט אמרו באונינו שמענו שמעה". חזר ואמר לפני הקב"ה: רבש"ע,

חיפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה. אמר לו: לך אצל בן עמרם. הלך אצל משה, אמר לו: תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא? אמר לו: וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה? א"ל הקב"ה למשה: משה, בראי אתה? – אמר לפניו: רבונו של עולם, חמודה גנוה יש לך שאתה מושעת עשה בה בכל יום. אני אחזיק טובה לעצמי? אמר לו הקב"ה למשה: הואיל ומיעטת עצמך – תקרא על שמך, שנאמר "וכור תורת משה עבדי וגו'". וא"ר יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שתי קושר בתרים לאותיות. אמר לו: משה, אין שלום בעירך? אמר לפניו: כלום יש עבד שנותן שלום לרבו? א"ל: היה לך לעזרני. מיד אמר לו: "ועתה יגדל נא כח ה' באשר דברת". (אמר ר' יהושע בן לוי: מ"ד "וירא העם כי בשש משה", אל תקרי 'בשש' אלא 'באו שש'. בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל: לסוף ארבעים יום, בתחלת שש, אני בא. לסוף מ' יום בא ששן ועיריב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש" – ולא השגיחו עליו. "מת" – ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות משהו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן "כי זה משה האיש וגו'". א"ל תהוא מרבנן לרב כהנא: מי שמיע לך מאי הר סיני? א"ל: הר שנגעו בו נסים לישראל. הר ניסאי מיבעי ליה! אלא: הר שנגעו סימן טוב לישראל. הר סימנאי מיבעי ליה! א"ל: מ"מ לא שכיחת קמיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, דמעייני באנדאתא. דרב חסדא ורבה ברי' דרב הונא דאמרי תרווייהו: מאי הר סיני – הר שירדה שגאה לאמות העולם עליו. והיינו דאמר ר' יוסי ברי' חנינא: ה' שמות יש לו: מדבר צין – שנגטו ישראל עליו, מדבר קדש – שנתקדשו ישראל עליו, מדבר קדמות – שנתנה קדומה עליו, מדבר פארן – שפרו

תורה היכן היא. וא"ת: וכי ששן לא היה יודע מתן תורה? ויל, דאמרין במדרש: לפניו ילך דבר – שטרדו הקב"ה למלאך המות בשעת מתן תורה שלא יקטר לומר: אומה שעתידה לחטוא לסוף מ' יום בעגל, אתה נותן להם התורה. והוא ששן הוא מלאך המות, כדאמר בפ"ק דב"ב (דף טז.) ואמרי' נמי בסנהדרין (דף כז.) תושי' – שניתנה בחשאי מפני החשך: לסוף מ' יום אני בא. איפש בקונטרס: דאורו יום שעלה בו אינו מן המינן, והוא היה אומר להם מ' יום שלימים, יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו שחרי ד' בסיון עלה, נמצא יום מ' היה בי"ז בתמוז, ואין נראה לר"י בן רבינו מאיר, דבהדיא ממשע בפ"ק דימא (דף ד.) דיום עלייה מן המינן, דאמר התם: בשלמא לר"ע – משכחת להו דבי"ז בתמוז שנתברו הלוחות, כי"ד דסיון ושיתסר דתמוז – מלו להו מ' יומין, ובשיבסר בתמוז נחת. אלמא: חשיב יום עלייה, ואיכא מ' יום ומ' לילה כשתשוב לילה שאחר היום. ועוד: אם לא תחשוב יום עלייה – לא ישלמו מ' ימים אחרונים עד אחר יום הכפורים, ושלמו ביה"כ שאו א"ל הקב"ה למשה "סלחתי כדברך". גם מה שפרשי' בפרשת "כי תשא" שבי"ט בתמוז עלה – קשה לר"י, שאו לא תמצא ששלמו מ' ימים אחרונים ביום הכפורים:

מדבר צין. קשה לר"י דע"כ מדבר צין לא היינו מדבר פארן. מדובר צין – בתחילת דרומה של ארץ ישראל, כדכתיב "באלה מסעי": והיה לכם פאת נגב מדבר צין על ידי אדום. וכתיב "ונסב לכם הגבול מנגב וגו' והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע" וקדש ברנע – היינו פארן, דכתיב בשילוח מרגלים וישלח אותם משה ממדבר פארן, ובספר (יהושע יד) כתיב שאמר כלב: "בשלוח אותי משה מקדש ברנע לרגל את הארץ", וכן באלה הדברים כתיב: "ונבא עד קדש ברנע" ומפרש מיד שלוח מרגלים. ועוד: דכמה מסעות היו ממדבר פארן עד מדבר צין, דבסוף "בהעלותך" כתיב "ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן", ובאלה מסעי' כתיב: "ויסעו העם מחצרות ויחנו ברתמזה", א"כ רתמה היינו פארן, וחשיב כמה מסעות עד מדבר צין. וכן בין פארן לסיני מהלך י"א יום, דכתיב "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע", א"כ מדבר צין ופארן וסיני לאו הכל אחד! ואור"י: דהכל מדב' אחד, וגדול היה. דע"כ סיני היינו פארן, דכתי' "הופיע מדר פארן". ובפרק שור שנגד ד' וד' (ב"ק דף לז.) דרשין: מפארן הופיע ממזון לישראל, גבי שור של ישראל שנגח שור של גוי פטור. ול"ג בריש מסכת ע"ז (דף ב.) מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן – דהוה משמע דפארן היא אומה אחרת כמו שעיר, אלא גרס: מאי בעי בשעיר, ומאי בעי בתמיך? וסיני נמי היינו מדבר צין, דכתיב: "מדבר צין היא קדש", וסיני וקדש קדש, דכתיב בספר (תהלים כט) "קול ה' יחיל מדבר יחל ה' מדבר קדש", משמע דהיינו בשעת מתן תורה, ומיהו, קשה לר"י: דהא מדבר קדמות היה מורחה של

ארץ ישראל, כדכתיב (דברים ב) "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון וגו'" שהיתה במזרח של א"י, דכתיב (שם ד) "בעבר הירדן מורחה שמש", ומדבר צין ופארן היינו בדרומה, כמו שמשמע בפסוקים שהבאתי, ואין יתכן דמדבר קדמות היינו מדבר סיני?

תבלין שנים ושלשה שמות וזן מין אחד. - פירש רש"י: כמו פלפל ארוך, פלפל לבן, פלפל שחור. ולפי' הא דקתני בסיפא: ר"ש אומר: ב' שמות ממין אחד, או שני מינין משם אחד - אין מצטרפין, משכחת לה שני מינין משם אחד - כעין שמצינו לקמן (דף צ.) תרי גוני אהלא, אבל תימה: וכי בשביל שיש להם שם אחד יש להן להצטרף ויתיר? מה

מועיל השם לגרום הצירוף? כיון שהם שני מינין ואין טעמם בשותף ומפרש ר"ת: דג' עניני אסור, כגון של ערלה או של כלאי הכרם ושל אשירה ושל עיר הנדחת - קרי ג' שמות. כדאמרין: "שלא השם המביאו לידי מכות מכיאו לידי תשלומים", ובפרק "המקבל" (ב"מ ק"א.) עבר בכל השמות הללו. וכן משמע בהדיא בירושלמי, בריש פ"ב דמסכת ערלה. דקתני: התרומה ותרומת מעשר ותרומי של דמאי והחלה והבכורים - עולין באחד ומאה, ומצטרפין זה עם זה. וקאמר עלה בגמרא: לרבי שמעון נצרכה, אע"ג דאמר ר"ש אין שני שמות מצטרפין - הבא מודה, שכולם שם תרומה:

אסורין ומצטרפין. לכאורה נראה מדתני "אסורין" ותנא תו "מצטרפין", דאסורין - היינו לאסור את הקדשה, ומצטרפין - למלקות. ואף על גב דלענין חיוב חטאת אמרי' בפ' "כלל גדול" (לעיל ע"א.) דחלב ופיגול נותר אין מצטרפין, למלקות - מצטרפין. ובפרק בתרא דתר' (דף סו.) דפליגי אביי ורבא. דאביי סבר: דתר' טעמא אולנין, וקאמר אביי, מנא אמינא לה - דתנן: תבלין ב' וג' שמות ב', אא"כ דבתר טעמא אולנין - כולחו חד טעמא נניהו. אא"כ בתר שמא אולנין - האי שמא לחוד, והאי שמא לחוד. ורבא אמר: הא מני - ר"מ היא. דאמר: כל איסורין שבתורה מצטרפין זה עם זה, שנאמר "לא תאכל כל תועבה" - כל שתיעבתי לך הרי הוא בכל האוכל. משמע, דלאביי אתאי אפי' אליבא דרבנן דר"מ. אע"ג דרבי' פליגי עליה לכל הפחות לענין מלקות, סבר אביי דלא פליגי אלב' בב' מינין, אבל בב' איסורין ומין אחד - לא. והא דאמר ריש לקיש בפרק "התערובות" (ובחים ע"א.) הפיגול והותר והטמא שבללן זה בזה, ואכלן - פטור, אי אפשר שלא ירבה מין על בתירו ויבטלנו. ולמלקות איירי, דבטמא לא שייך ביה חטאת. ועוד: מדקאמר התם ש"מ התרתא ספק לא שמה התרתא, ומדמבטלן זה את זה - היה משמע דשני איסורין לרבנן דר"מ אין מצטרפין - צ"ל: דאע"פ שמבטלן זה את זה כשבללן - מצטרפין הן למלקות. וכן מוכח במעילה בפרק "קדש מובח" (דף י"ז) דתנן: הפיגול והותר והטמא - אין מצטרפין. וקאמר בגמרא: לא שנו אלא לטומאת ידים, אבל לאכילה - מצטרפין. והא דאיצטרך לאתויי קרא דלאכילה מצטרפין מ"לא יאכל כי קדש הם", כל שבקדוש פסול - בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילה: פירוש: מנדמארו בלאו אחד - מצטרפין. לא איצטרך אלא לר"ש, דאמר ב' שמות אין מצטרפין. ובקדוש מודה, משום קרא דרבי אליעזר. אבל לרבנן - אפילו בעלמא מצטרפין. והא דתנן בפ' "קדש מובח" (מעילה נ"ח.) הערלה וכלאי הכרם - מצטרפין, אתאי שפיר כרבנן אליבא דאביי. ומיהו: לפי' זה "מצטרפין" דרשאו לא הוי פירושא כמו "אין מצטרפין" דרבי שמעון. דצירוף דרבי שמעון - היינו לאיסור, דאי למלקות - הא אית ליה כל שהיה למכות. ור"ת מפרש: דאסורי' ומצטרפין -

הכל מיירי להצטרף לאסור את הקדירה, ולא למלקות. א"נ: "אסורין" - בנתינת טעם, אם נפלו בקדירה. ומצטרפין - לאסור בתערובת יבש, בלא נתינת טעם. והשתא הוי "מצטרפין" כמו "אין מצטרפין" דסיפא דרבי שמעון: וע' תוס' ס"ז ד"ה ר"ש. ותוס' מעילה יח. ד"ה תני:

שפרו ורבו עליה ישראל, מדבר סיני - שידרה שנהא לאומות העולם עליו, ומה שמו - חורב שמו. ופליגא דר' אבהו, דא"ר אבהו: הר סיני שמו, ולמה נקרא הר חורב - שידרה חורבה לאומות העולם עליו. "מנין שקושרין לשון של זהירות וכו'". "בשנים"? "בשני" מיבעי ליה! א"ר יצחק: אמר להם הקב"ה לישראל: אם יהיו חטאיכם בשנים הללו שפדורות ובאות משישת ימי בראשית ועד עכשיו - בשלג ילבינו. דרש רבא: מאי דכתיב: "לכו נא ונוכחה יאמר ה'". "לכו נא", "בואו נא" מיבעי ליה! "יאמר ה' -

"יאמר ה' מיבעי ליה! לעתיד לבא יאמר להם הקב"ה לישראל: לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם. ויאמרו לפניו: רבשע, אצל מי נלך? אצל אברהם שאמרת לו 'דע תדע' - ולא בקש רחמים עלינו, אצל יצחק שבידך את עשו 'והיה באשר תריד' - ולא בקש רחמים עלינו, אצל יעקב שאמרת לו 'אנכי ארד עמך מצרימה' ולא בקש רחמים עלינו, אצל מי נלך? עכשיו יאמר ה', אמר להן הקב"ה: הואיל ותליתם עצמכם בי - "אם יהיו חטאיכם בשנים בשלג ילבינו". א"ר שמואל בר נחמאי א"ר יונתן: מ"ד "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמוך". לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברהם: בנך חטאו לי. אמר לפניו: רבשע - ימחו על קדושת שמוך. אמר: אימר ליה יעקב דהוה ליה צער גידול בגים, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בנך חטאו. אמר לפניו: רבשע, ימחו על קדושת שמוך. אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עציה. אמר לו יצחק: בנך חטאו לי. אמר לפניו: רבשע, בני ולא בנך? בשעה שהקדימו לפניך 'נעשה' ו'נשמע', קראת להם "בני בכורי", עכשיו בני ולא בנך? ועוד, פמה חטאו? פמה שנותנו של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עליהו - פשו להו חמשיין. דל כ"ה דלילותא - פשו להו כ"ה. דל תרתין סרי ופלגא, דצלווי ומיכל דבית הפסא - פשו להו תרתין סרי ופלגא. אם אתה סובל את פולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואת"ל פולם עלי - הא קריבית נפשי קמך. פתחו ואמרו: "כי אתה אבינו". אמר להם יצחק: עד שאתם מקלסין לי - קלסו לחיב"ה, ומחו להו יצחק חקב"ה בעיניהו. מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים: "אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמוך". א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברוך, אלא שזכותו נרמה לו דכתיב "בבבלי אדם אמשכם בעבדות אהבה ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל". מתני' המוציא עצים - כדי לבשל ביצה קלה, תבלין - כדי לתבל ביצה קלה, ומצטרפין זה עם זה. קליפי אגוזין, קליפי רמונים, איסמים ופואה - כדי לצבוע בהן בגד קטן, פי סבכה. מי רגלים, נתר, ובורית, קמוליא, ואשלג - כדי לכבס בגד קטן, פי סבכה. רבי יהודה אומר: כדי להעביר את הכתם. גמ' תנינא חדא זימנא: קנה - כדי לעשות קולמוס, אם היה עב או מרוסם - כדי לבשל ביצה קלה ששפוצים, מרופה ונתונה באילפס! - מהו דתימא: התם הוא - דלא הוי למדי, אבל עצים דחזו לכבא דאקלידא - אפילו כל שהוא, קמ"ל. "תבלין כדי לתבל ביצה קלה". ורמינהו: תבלין שנים וג' שמות ממין אחד, או משלשה מינין (ושם אחד) - אסורין, ומצטרפין זה עם זה. ואמר חזקיה:

במיני

הואיל

שבת דף פט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) קכט

שבוּלם עָלֵי, הָא קְרִיבִית נִפְשִׁי קָמָךְ – הרי הקרבתי את נפשי לפניך,
בעקידתי. פָּתַחוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ כִּנְגֵד יִצְחָק, (כִּי) אֲתָה אֲבִינִי. אָמַר
לָהֶם יִצְחָק, עַד שְׂאֲתֶם מִקְלָסִין לִי ואומרים כך כנגדי, קָלָסוּ
לְהַקְדֹּשׁ פְּרוּךְ הוּא, וּמַחֲנִי לָהּ – וגמרא להם יִצְחָק אֵת הַקְדֹּשׁ
פְּרוּךְ הוּא בְּעֵינֵיהֶו – בעיניהם, לומר להם שיראו כנגדו שהוא
אביהם. מִיָּד נִשְׂאוּ עֵינֵיהֶם לְמָרוֹם וְאָמְרִים, 'אֲתָה ה' אֲבִינוּ גָּאֻלָּנוּ
מֵעוֹלָם שְׁמַךְ'.
הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין הנהגת רחמי אב לבניו שמנהיג בה
ה' את ישראל: אָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רָאוּ הָיָה
יַעֲקֹב אֲבִינוּ לִידֵד לְמַצְרִים בְּשִׁלְשָׁלוֹת שָׁל פְּרוּל, כְּדוּךְ הַגּוֹלִים,
שְׁהִי בְּגוּזֵר גְּלוֹת יֵד לֶשֶׁם, אֲלָא שְׂבֻכּוֹתֵי נֶרְמָה לֹא שְׁתַּהֲיָה סִיבַת
יִרְדֵּתוֹ נֹחַח וְנַעֲמִימָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא וְכָל זֶרַעוֹ אֲתוֹ לְמַצְרִים מֵרַצּוֹנוֹ
בְּשִׁבִיל לְהִיּוֹת קְרוֹב לְיוֹסֵף, דְּבִתְרִיב (דְּהוֹשֶׁה י"א ד') בְּחֻבְלֵי אֲדָם אֲמַשְׁכֶּם
בְּעֻבְדוֹת אֲחֵבָה, וְאֵהִיָּה לָהֶם כְּמִרְמִי עַל עַל לְחִיָּהֶם, וְאֵט אֲלֵיו
אוֹכִיל, וְהִיָּינוּ שֶׁבְּשִׁבִיל חֵיבַת הָאֲדָם (יַעֲקֹב) מִשְׁכַּתִּים לְמַצְרִים
בְּרַחֲמֵיכֶם, בְּחַבְלִים רַכִּים וְלֹא בְּשִׁלְשָׁלוֹת, וְאֵף בְּכָל צִרוֹת הַשַּׁעֲבֹד
בְּמַצְרִים נִהְגִּיתִּי אִתְּכֶם כְּאִדָּם הַמְּסִיעִי לְבַהֲמָתוֹ לְהִרִים אֵת הָעוֹלָם מֵעַל
צוֹאֲרָה עַל יְדֵי לֹחֻחוֹת עֵץ וּמִקְלוֹת, לְהַקֵּל מַעֲלֵיהֶם, וְהִטִּיתִי (נִתְּתִין)
לָהֶם כַּח לְהַכִּיל אֶת יִסּוּרֵי עֲבוּדַת הַפֶּרֶךְ.

משנה

המשנה חוזרת לעסוק בשיעורי הוצאה לרשות הרבים לענין חיוב
חטאת: הַמוֹצִיא לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים עֲצִים שֶׁסֶתֶם לְהַסְקָה, שִׁיעוּרֵם בְּדִי
לְבִשָּׁל בְּגַחְלֵיהֶם כְּנִירוּגַת מִבִּיצָה קָלָה לְבִישׁוֹל, וְהַכּוֹנֵה לְבִיצַת
תְּרַנּוּלוֹת שֶׁמִּתְבַּשֶּׁל מִהֶר. הַמוֹצִיא תְּבִלִין – מֵיָּנִי בְּשָׁמִים וְצִמְחִים
שִׁרְיָחִם טוֹב וּמִתְבַּלִּים בָּהֶם אֵת הַתְּבִשָּׁל, שִׁיעוּרֵם בְּדִי לְתַבֵּל בָּהֶם
בִּיצָה קָלָה, וּמִצְטָרְפִין לְשִׁיעוּרֵהּ זֶה כֹּל מֵיָּנִי תְּבִלִין זֶה עִם זֶה. הַמוֹצִיא
קְלִיפֵי אֲגוּזִין וְקְלִיפֵי רְמוֹנִים וְכֵן אִיסְמִים וּפּוֹאֵה שֶׁמִּכְבִּים מִדָּם מֵיָּנִי
צִבֵּעַ, שִׁיעוּרֵם בְּדִי לְצִבְעוֹ בְּהֵן בְּגָד קָמָן הִנְתִּין בְּפִי סִכְכָּה – אֵרִיג
קֶטֶן הִנְתִּין בְּרֹאשׁ הַכּוֹבֵעַ הַעֲשׂוֹי רֶשֶׁת שֶׁהָאִשָּׁה מְכַסֶּה בּוֹ אֶת רֹאשָׁהּ.
הַמוֹצִיא מִי רְגִלִּים, נֶתֶר – מִיָּן אֲדָמָה וּבֹרִית – מִיָּן צִמָּח הַמִּשְׁמָשׁ
לְנִקְיוֹן, קְמוּלִיָּא וְאֶשְׁלָג – מֵיָּנִי עֲשִׁבִים הַמִּשְׁמָשִׁים לְנִקְיוֹן וּכְבִּיסָה,
שִׁיעוּרֵם בְּדִי לְכַבֵּם בְּגָד קָמָן הִנְתִּין בְּפִי סִכְכָּה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,
שִׁיעוּרֵם בְּדִי לְהַעֲבִיר אֶת הַתֶּבֶס שֶׁל דָּם נִדָּה שֶׁנִּמְצָא עַל בְּגָד
וּלְטַהֲרוֹ.

גמרא

הגמרא דנה בשיעור הוצאת עצים לרשות הרבים לענין חיוב חטאת.
שנינו במשנה: הַמוֹצִיא עֲצִים, שִׁיעוּרֵם כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה קָלָה. מִקְשָׁה
הַגְּמָרָה: הֲלֹא תִּנְיָא חֲרָא וְיִמְנָא – דִּין זֶה כְּבֵר נִשְׁנָה לְעִיל בְּמִשְׁנָה
(פ'): הַמוֹצִיא קֶנָּה (קֶנָּה סוֹף), שִׁיעוּרוֹ בְּדִי לְעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ קוֹלָמוֹס, וְאֵם
הָיָה עָב אוֹ מְרוֹסֶם (סוֹדוֹק) שִׁיעוּרוֹ בְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה קָלָה
שֶׁבְּבִיצִים, כְּשֶׁהִיא מְרוּפָּה (בְּחֻשָּׁה וּמַעֲרֹבֶבֶת) וְנִתְּנָה בְּאִילָפֶם –
בְּמַחְבַּת.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָה: מָהוּ דְּתִימָא – שְׂמָא הֵיית אֹמֵר, הָתֵם הוּא – דְּוֹקָא
שֶׁם בְּקֶנָּה דְּלֹא חֲזִי לְמִדִּי – שְׂאִינוּ רָאוּ לְשִׁימוֹשׁ אַחֵר מִלְּבַד הַסְקָה,
לִכְן שִׁיעוּרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה קָלָה, אֲכָל עֲצִים דְּחִזּוּ לְכַבָּא דְּאִקְלִיָּא
– שְׂרָאִיִּים לְעֲשׂוֹת מִדָּם שֶׁן לְמַפְתָּח, יִדְּיָה שִׁיעוּרֵם אֲפִילוּ בְּלִ שְׂהוּא,
קָא מִשְׁמַע לָן – מִשְׁמִיעֵנוּ הַמִּשְׁנָה שֶׁגַּם עֲצִים שִׁיעוּרֵם כְּדִי לְבִשָּׁל
בִּיצָה קָלָה.
הַגְּמָרָה דְּנָה בְּשִׁיעוּר הַצָּאֵת תְּבִלִין. שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: הַמוֹצִיא תְּבִלִין
שִׁיעוּרוֹ בְּדִי לְתַבֵּל בִּיצָה קָלָה, וְכָל מֵיָּנִי תְּבִלִין מִצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה
לְשִׁיעוּר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָה: וְרִמְיָנָהוּ – וְאִקְשָׁה סְתִירָה מִמָּה שִׁנִּינוּ
בְּמִסְכַּת עֶרְלָה (פ"ב מ"ט), מֵיָּנִי תְּבִלִין שֶׁל אִיסוּר, שֶׁלָּהֶם שְׁנֵים וְשִׁלְשָׁה
שְׁמוֹת וְהֵם מִמֵּין אֶחָד, כְּגוֹן פֶּלֶפֶל לָבָן, פֶּלֶפֶל שְׁחוֹר וּפֶלֶפֶל אֲרוֹךְ, אוֹ
אִפִּילוּ אֵם הַתְּבִלִּינִים הֵם מִשְׁלֵשָׁה מֵיָּנִי (וְשֵׁם אֶחָד) וְלָהֶם שִׁלְשָׁה
שְׁמוֹת, וְהִתְבַּלּוּ בְּכֹלָם אֵת הַקְּדוּשָׁה וְאֵין דִּי בְּאֶחָד מֵהֶם כְּדִי לְתַבֵּל,
אִסּוּרִי וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, כְּלוּמָר כִּי תְּבִלְיָה הָאִיסוּר הַמִּצְטָרְפִים
לְתִּיבּוּל אוֹסִירִים אֵת הַתְּבִשָּׁל בְּאִכְלָה. וְאָמַר הַזִּקְנָה,

שִׁפְרוּ וְרָבוּ עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל לְאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה, 'מְדַבֵּר סִינִי' (שְׁמוֹת י"ט ב')
שִׁיָּרָה שְׁנָאָה לְעִבּוֹם – לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם עָלֵיו, וְמָה הוּא עֵיקַר שְׁמוֹ,
'הוֹרֵב' שְׁמוֹ.
הַגְּמָרָה מְבִיאָה דְּעָה אַחֶרֶת: וּפְלִינָא – וְדַעַתָּה שֶׁל רַב חֲסִדָּא וְרַבָּה
בְּרִיהַ דְּרַב הוֹנָא חֲלוּקָה עַל דְּרַבִּי אֲחֵבָה, דְּאָמַר רַבִּי אֲחֵבָה, 'הַר סִינִי'
הוּא עֵיקַר שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא 'הַר הוֹרֵב' (שֶׁם ל"ג ח), עַל שִׁיָּרָה הוֹרֵבָה
– חוֹרֵב לְעִבּוֹם עָלֵיו.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: מִנֵּן שְׁקוּשְׁרִין לְשׁוֹן שָׁל וְהוֹרִית וְכו', בְּרֹאשׁ שְׁעִיר
הַמִּשְׁתַּלַּח, שְׁנֹאמַר (שְׁעִירָא י"ח) 'אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים בְּשָׁלָג יִלְבִּינוּ'.
הַגְּמָרָה מְבִיאָה דְּרִשּׁוֹת שְׁנֹאמַר עַל פֶּסוּק זֶה. שְׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָה: לָמָּה
נֹאמַר 'בְּשָׁנִים' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, הֲלֹא 'בְּשָׁנִי' מִבְּעֵי לִיָּה – הִיָּה לוֹ לֹמַר,
כְּפִי שְׁנֹאמַר 'בְּשָׁלָג' בְּלִשׁוֹן יְחִיד. אֲלָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר לָהֶם
הַקְדֹּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, גַּם אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם רַבִּים בְּשָׁנִים חֲלָלוּ
שְׁפָדוֹרוֹת וּבָאוֹת מִשְׁשֶׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית וְעַד עֶכְשָׁי, אֵף עַל פִּי כֵן
'בְּשָׁלָג יִלְבִּינוּ'.
דְּרִשָׁה נֹסֶפֶת: דְּרַשׁ רַבָּא, מָאִי דְּבִתְרִיב – מָה פִּירוּשׁ מִזֶּה שְׁכַתּוֹב
בְּתַחֲלִית פֶּסוּק זֶה, 'לָבוּ נָא וְנִבְחָה יֹאמַר ה' אִם יִהְיֶה וְגו', לָמָּה נֹאמַר
'לָבוּ נָא', וְהִרִי 'בּוֹאוּ נָא' מִבְּעֵי לִיָּה – הִיָּה לוֹ לֹמַר, שְׁהִרִי הוּא
מִזְמִינֵם לְיִכּוּחַ. וְעוֹד, לָמָּה נֹאמַר 'יֹאמַר ה', וְהִרִי 'אָמַר ה' מִבְּעֵי
לִיָּה, שְׁהִרִי נְבוּאָה זֶה כְּבֵר נֹאמַרֵהּ בְּשֶׁם ה', אֲלָא, לְשׁוֹנוֹת אֲלוֹ נֹאמְרוּ
מִשּׁוֹם שְׁלֵעִתִּיד לָבֹא – בְּתַחֲלִית הַמִּתִּים יֹאמַר לָהֶם הַקְדֹּשׁ פְּרוּךְ הוּא
לְיִשְׂרָאֵל, לָבוּ נָא אֲצֵל אֲבוֹתֵיכֶם וְיִכְיָהוּ אֲתֵכֶם. וְיֹאמְרוּ לְפָנָיו
יִשְׂרָאֵל, רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם, אֲצֵל מִי נִלְךָ, אֲצֵל אֲבִרְהָם שְׂאֲמַרְתָּ לוֹ
(בְּרֹאשִׁית ט"ו יג) 'דַּע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה וְרַעַךְ וְגו' וְעַבְדוֹם וְעָנָה אֲתָם' וְלֹא
בְּקֶשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לְהַשְׁתַּעֲבֹד וּלְהַתְעַנּוֹת, אוֹ שְׂמָא נִלְךָ
אֲצֵל יִצְחָק, שְׁבִירָךְ אֵת עֵשָׂו (שֶׁם כ"ו ב') 'וְהָיָה בְּאֶשֶׁר תִּרְדִּי וּפְרַקְתָּ עָלָיו
מֵעַל צִאֲרָךְ', וְלֹא בְּקֶשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ, אוֹ אֲצֵל יַעֲקֹב, שְׂאֲמַרְתָּ לוֹ
(שֶׁם מו' ד') 'אֲנִכִּי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנִכִּי אֲעַלְךָ גַּם עֲלָה', וְלֹא בְּקֶשׁ
רַחֲמִים עָלֵינוּ, אֲצֵל מִי נִלְךָ, עֶכְשָׁי 'אָמַר ה', כְּלוּמָר, אֲמֹר לָנוּ
אֲתָה אֵת הַתּוֹכַחָה, וְכֵן אֲנוּ תּוֹלִים בְּטוֹחֲנוֹ. אָמַר לָהֶן הַקְדֹּשׁ פְּרוּךְ
הוּא, וְהוֹאִיל וְהִלִּיתֶם עִצְמֵכֶם בִּי, אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים, בְּשָׁלָג
יִלְבִּינוּ'.
הַגְּמָרָה מְבִיאָה מֵאֵמֶר נֹסֶף בְּעֵנִין גְּאוּלוֹת יִשְׂרָאֵל מִחֲטָאִיהֶם לְעִתִּיד
לָבֹא, שְׁתִּלּוּיָה בָּהּ וְלֹא בְּאִבּוֹת: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר
רַבִּי יוֹנָתָן, מָאִי דְּבִתְרִיב (יִשְׁעִיָּה ט"ז ט) 'כִּי אֲתָה אֲבִינוּ כִּי אֲבִרְהָם לֹא
יִדְּעֵנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִכְיָנוּ אֲתָה ה' אֲבִינוּ גָּאֻלָּנוּ מֵעוֹלָם שְׁמַךְ', כֵּן
הוּא פִירוּשׁ הַפֶּסוּק, לְעִתִּיד לָבֹא – בְּתַחֲלִית הַמִּתִּים יֹאמַר לוֹ הַקְדֹּשׁ
פְּרוּךְ הוּא לְאֲבִרְהָם, בְּנִידָה חֲטָאוּ לִי. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם,
הוֹאִיל וְחֲטָאוּ יָמָחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵךְ. אָמַר ה', אִמַּר לִיָּה – אֹמֵר
לְיַעֲקֹב שְׁבִינוּ חֲטָאוּ, דְּהָוָה לִיָּה – שֶׁכֵּן הוּא סָבַל עֲלֵיהֶם צִעַר יְגִידוֹל
בְּנֵים, וְלִכֵּן אֲפִשֶׁר דְּבַעֵי רַחֲמֵי עָלֵיהֶו – יִתְכֵּן שְׁהוּא יִבְקֵשׁ רַחֲמִים
עֲלֵיהֶם. אָמַר לִיָּה לְיַעֲקֹב, בְּנִידָה חֲטָאוּ. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם,
יָמָחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵךְ. אָמַר ה', לֹא סִכְכָּי מַעֲמָא וְלֹא בְּדִרְדְּקִי
עֲצָה' – לֹא בּוֹקִינִים (וְאִבְרָהָם) יִמְצָא דְּבֵר טַעַם וְלֹא בְּצַעֲרִים (וְיַעֲקֹב)
תִּמְצָא עֲצָה, לְפִיכָךְ אָמַר לוֹ לְיַעֲקֹב, בְּנִידָה חֲטָאוּ לִי. אָמַר לְפָנָיו,
רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם, מְדוּעַ קִרְאָת לָהֶם בְּנִים שְׁלִי, וְכִי בְנֵי הֵם וְלֹא בְּנִידָה,
הֲלֹא בְּשִׁעָה שְׁהִקְדִּימוּ לְפָנָיו 'נַעֲשֶׂה' לְנִשְׁמָע' וְקִבְלוּ עוֹלָךְ מֵאֻהָבָה
כְּבָנִים קִרְאָת לָהֶם 'בְּנֵי כְּבִיר' (שְׁמוֹת ד' כב), וְעֶכְשָׁי אֲתָה אֹמֵר עֲלֵיהֶם
שֶׁהֵם בְּנֵי, וְלֹא בְּנִידָה. וְעוֹד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוֹת עֲלֵיהֶם, וְלִשְׁאוּל, בְּמָה
חֲטָאוּ, שְׁהִרִי בְּמָה הֵן שְׁנוּתֵינוּ שָׁל אֲדָם, שְׁבָעִים שָׁנָה. דָּל – הוֹרֵד
מִזֶּהן אֵת עֲשָׂרִין הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל חַיִּי, דְּלֹא עֲנִשֶׁת עָלֵיהֶו –
שָׂאֵן אֲתָה מַעֲנִישׁ עֲלֵיהֶן, פִּשְׁוֹ לָהֶו חֲמִשִּׁין – נִשְׁאָר חֲמִישִׁים שָׁנָה.
דָּל – הוֹרֵד עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּלְיוֹתָא – שֶׁל הַלִּילוֹת, שְׁהֵם חֲצִי מַחֲצִי
הָאֲדָם, פִּשְׁוֹ לָהֶו – נִשְׁאָר עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה. דָּל תְּרִיתִי כְּרִי וּפְלִנָּא –
הוֹרֵד עוֹד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּמַחְצָה דְּצִלְיוֹ וּמִיכָל וְדְּבִית הַכֶּסֶם – שְׁהֵן
הַזֶּמֶן שֶׁעֲסָקוּ בּוֹ בְּתַפִּילָה, בְּאִכְלָה, וּבְבִית הַכֶּסֶם, פִּשְׁוֹ לָהֶו תְּרִיתִי
כְּרִי וּפְלִנָּא – נִשְׁאָר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּמַחְצָה, שְׁבָהן חֲטָאוּ, הִרִי שְׁרַק
מִיעוּט שְׁנוּתֵיהֶם עֲבָרוּ בְּחֲטָא. וְהָאֲדָם נִידוֹן עַל פִּי הָרֹב, וְתַכְפֵּר לָהֶם,
וְאֵם אֲתָה סוֹכֵל אֵת בּוֹלָם (כָּל הַחֲטָאִים), מוֹטָב, וְאֵם לָאוּ, יִהְיָ
פְּלִנָּא – חֲצִי מִזֶּהן עָלֵי, וּפְלִנָּא עָלֵיךְ – וְחֲצִי עָלֵיךְ. וְאֵם תִּמְצָא לֹמַר

במיני מתיקה שנו - המשנה בערלה עוסקת בשלשה תבלינים
שטעמם מתוק, והטעם שמצטרפים זה לזה, הואיל וראויין תבלינים
אלו למתק את הקדירה לכן נחשבים כולם למין אחד והם מצטרפים
לאסור את הקדירה. מדייקת הגמרא: מַעְמָא - הטעם שמצטרפים,
משום דחוו למתק את הקדירה, הָא לֹא הָכִי - משמע שאם אינם
באים למתק, לא מצטרפים, ומדוע נאמר במשנתנו שכל התבלינים
מצטרפים לשיעור הוצאה, ולכאורה אף אלו שאינם ממתקים את
הקדירה. מתרצת הגמרא: הָכָא נָמִי חֲוֵי לְמַתְק - גם משנתנו עוסקת
רק במיני תבלין שממתקים את התבשיל.

הגמרא דנה בשיעורי הוצאה של סממנים שמכינים מהם צבעים.
שנינו במשנה: המוציא לרשות הרבים קליפי אגוזין וקליפי רמונים
סמים ופוחא, שיעורם פרי לצבוע בגד קטן. הגמרא מקשה סתירה:
ורמיניה - ויש להקשות ממה שאמרו בברייתא, המוציא סמנים
שרויין במים ומוכנים לצביעה, שיעורם פרי לצבוע פהן צמר
לדוגמא - להראות ללוקחים אם הצבע ראוי להם, וכמות הצמר
לדוגמא מספיקה לאירא - כדי לסתום את קנה האריגה שבו נתונה
פקעת הערב. מתרצת הגמרא: (הא איתמר עלה) אמר רב נחמן
אמר רבה בר אבונה, משנתנו עוסקת בסממנים שאינם שרויים ואינם
מוכנים לצביעה, ולכן השיעור אינו כדי לצבוע דוגמא לאירא, לפי
שאין אדם מוכן לשרות סממנים לצבוע פהן דוגמא לאירא, אלא
כדי לצבוע בגד קטן, אבל הברייתא עוסקת בסממנים שרויים ומוכנים
ולכן שיעורם לצבוע דוגמא לאירא.

הגמרא עומדת על טיבם של חומרי הניקוי שנזכרו במשנה. שנינו
במשנה: המוציא מי רגלים, נתר ובורית קמוליא ואשלג, שיעורם כדי
לכבס בגד קטן. מבארת הגמרא: מי רגלים, תנא בברייתא, מי רגלים
חייב על הוצאתם רק עד פן ארבעים יום, לאחר זמן זה הם אינם
מועילים ולא חייבים על הוצאתם.

נתר, תנא בברייתא, נתר אלכסנדרית - שהובא מאלכסנדריה, ולא
נתר שהובא ממקום ששמו אנפסורין.
בורית, אמר רב יהודה, זה חול. מקשה הגמרא: והתניא, תבורית
והחול, ומשמע שחול אינו בורית. מתרצת הגמרא: אלא מאי בורית,
בכריתא - גפרית.

מקשה הגמרא: מיתבי, הוסיפו בברייתא (תוספתא שביעית פ"ה ה"ד)
עליהן - על מיני צמחים שעושים מהם צבעים, השנויים במשנה
(שביעית פ"ז מ"א) שיש להם קדושת שביעית, גם את מיני הכביסה
האלה, החלביצין והעלעין - (לענה) והבורית והאהל - (שורש של
עשב הנקרא אהל). ואי סלקא דעתך - ואם היה עולה בדעתך
שבורית היא בכריתא - גפרית, בכריתא מי איתא - וכי יש לגפרית
קדושה בשביעית, (והתנן) [והתניא] זה הכלל כל צמח שיש לו
עיקר - שורש באדמה שממנו הוא יונק, יש לו קדושת שביעית,
ועינין לו עיקר - שורש באדמה, אין לו קדושת שביעית, והלא
גפרית היא חומר שמוציאים מאדמה ואין לה שורש בארץ.
מתרצת הגמרא: אלא מאי בורית, איתא. מקשה הגמרא: והתניא
והבורית והאהל, משמע שהם שני דברים שונים. מתרצת הגמרא:
(אלא) תרי גוויי אהל - ישנם שני מיני אהל.

קמוליא, אמר רב יהודה זה צמח הנקרא שלוף דין.
אשלג, אמר שמואל, שאילתינהו לכל נחותי יא - שאלתי את כל
יורדי הים ואמרו לי, שונאנה שמים, ומשתכח בנזקא דמרגליתא
- ומצוי בנזק במרגליות ששולים מהים, ומפקי ליה ברימא
דפרולא - ומוציאים אותו מהמרגליות על ידי מסמר ארוך של ברזל.

משנה

משנתנו דנה בשיעורי הוצאה של חפצים שונים: המוציא פלפלת
- (מין צמח), שיעורו בכל שהוא, וכן עטרין - (חומר המשמש
להבערה) שיעורו בכל שהוא. מיני בשמים שמפיצים ריח טוב, ומיני
מתכות, שיעורם בכל שהן. המוציא מאכני המזבח ומעפר המזבח,
וכן המוציא מקק ספרים - רקבון הספרים הבא מאכילת תולעים,
ומקק מטפחותיהם - רקבון הבגדים שהספרים הולבשו בהם,
שיעורם בכל שהוא לפי שמצניעין אותן לגנון מפני קדושתם, ואף
כל שהוא יש לו חשיבות. רבי יהודה מוסיף ואומר, אף המוציא

משמשי עבודה וזה שיעורם בכל שהוא, שנאמר (דברים יג יח) וְלֹא
יִדְבֹק בִּידְךָ מֵאוֹמֶה מִן הַחֶרֶם, ותיבת 'מאומה' משמעותה 'כל
שהוא', הרי שהתורה החשיבה [לשלילה] אפילו כל שהוא מהעבודה
זרה.

גמרא

במשנה נזכרו כמה שיעורי הוצאה בכל שהוא, הגמרא מבארת למה
הם ראויים. שנינו במשנה: המוציא פלפלת שיעורה בכל שהוא.
מבארת הגמרא: למאי חזיא - למה ראוייה כמות כל שהיא של
פלפלת. מתרצת הגמרא: לרית הפה - להסיר ריח רע בפה על ידי
הנחת פלפלת בו.

שנינו במשנה: המוציא עיטרין שיעורו בכל שהוא. מבארת הגמרא:
למאי חזיא - למה ראוייה כמות כל שהוא של עיטרין. מתרצת
הגמרא: לצילתהא - לכאב חצי הראש, שעל ידי ריח כל שהוא
מהעיטרין נחלש הכאב.

שנינו במשנה: המוציא מיני בשמים שיעורם בכל שהן. תנו רבנן,
המוציא צמח שמפיץ ריח רע, שיעורו בכל שהוא. המוציא שמן
טוב, שיעורו בכל שהוא. אינן, שיעורו בכל שהוא, וכתולת
הנורד - ורד צעיר, שיעורו בעלה אחת.

שנינו במשנה: המוציא מיני מתכות שיעורם בכל שהן. מבארת
הגמרא: למאי חזיא - למה ראויים הם לשמש בכל שהוא. תנא, רבי
שמעון בן אלעזר אומר, שכן ראוי לעשות ממנה דרך קטן.

הגמרא דנה במקדש מתכות לבדק הבית ולא פירש כמה: תנו רבנן,
האומר הרי עלי פרוג לבדק הבית ולא פירש כמה, אחרים אומרים,
לא יפחות מאמה על אמה. מבארת הגמרא: למאי חזיא - למה ראוי
לשמש ברזל בגודל אמה על אמה בבית המקדש. אמר רב יוסף,
לכלייה עורב - מגרש העורבים. ואיכא דאמרי - ויש שאמרו
ברייתא זו בלשון אחרת, אחרים אומרים, לא יפחות מכלייה עורב.
וכמה שיעורו, אמר רב יוסף, אמה על אמה.

בהמשך הברייתא נאמר: האומר הרי עלי נחשת ולא פירש כמה, לא
יפחות ממעה בכף - לא יביא נחושת השוה פחות ממעה כסף. תנא,
רבי אליעזר אומר, לא יפחות מצניצור קטנה - (מזלג קטן) של
נחשת שנוהגים לטוות בו חוטי זהב. מבארת הגמרא: למאי חזיא -
למה ראוי לשמש מזלג כזה בבית המקדש. אמר אבין, שמחטטין בה
את הפתילות - מסירים בו את ראש הפתילה השרוף, ומקנחין
הנרות מהאפר שבתוכם.

הגמרא דנה בענין מקק ספרים ומטפחות שנזכרו במשנה. שנינו
במשנה: מקק - רקבון של ספרים ומקק - ורקבון של המטפחות
שמכסים בהם את הספרים, שיעורם בכל שהוא. הגמרא מצייתת את
שמות התולעים שגורמים לרקב: אמר רבי יהודה, התולעת 'מקק'
גורמת לרקב דסיפרי - של הספרים. התולעת 'תקב' גורמת לרקב
דשראי - של בדי משי. ואילא היא התולעת שגורמת לרקב דעניבי
של הענבים. ואילא היא התולעת הגורמת לרקב דתאני - של
התאנים. ואילא דרימוני - של הרימונים. וכולהו סכנתא - וכל
התולעים האלו סכנה לאוכלם.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: ההוא תלמידא דהנה יתיב קמיה
דרבי יוחנן - שהיה יושב לפני רבי יוחנן, הנה קאכיל תאני - היה
אוכל תאנים, אמר ליה התלמיד לרבי יוחנן, רבי, קוצין יש בתאנים,
והתלמיד לא ידע שתולעת התאנים 'פה' מנקרת בגרונו. אמר ליה
רבי יוחנן, קטליה פה לדין - התולעת 'פה' הרגה אותו.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בשיעורי הוצאה שונים: המוציא לרשות
הרבים קופת הרובלין - קופה קטנה של מוכרי בשמים לנשים,
בתוכה מונחים צרורות של בשמים מסוגים שונים, אף על פי שיש
בה צרורות ממיני הרבה של בשמים, אינו חייב חטאת על כל צדור
וצדור אלא חייב רק תפאת אחת על הוצאת הקופה. המוציא
לרשות הרבים זרעוני גינה פחות מכגונרת, חייב חטאת, ורבי
יהודה בן בתירה אומר, אפילו לא הוציא אלא חמשה זרעוני גינה
חייב.

שבת. פרק תשיעי – אמר רבי עקיבא דף צ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קלא תוספות

במיני מתיקה. עסקין, שכולן מיני מתיקה קדירה. אכל מין אחר – אין מצטרף ומתניתין לא מפליג: דונמא לאירא. מעט צמר, שהוא כמין דונמא שמרצה הצבע לבע"ה: כזה תחפור, או כזה: והוא כדי ליתן באירא של קנה של גרדי, ושיעור מועט: לשרות. ומתני בשאינן שרוין. והבא לשרות אינו שורה פחות מוכדי בגד קטן: אנפטרין. מקום: חוספו עליהם. לענן שביעית: החלביצין.

לטרודין: והלענין. כבירית, נפרית: שיש לו עיקר, שנשרש בארץ. ולפי דעתי תורניתא דגרסינן במס' ע"ז – דבר שאין לו שורש (ב) הוא, כמו זה, ולא כמו שמפרשין אותו פיו"א: שלוף דוין. לא איתפרש, אבל כך שמו: ברמצא דפרקלא. ופרידורא של ברזל: מתני' פלפלת כל שהוא. ואינו פלפל שלנו. ובגמרא מפרש כל שהוא למאי חזי: מיני בשמים כל שהן. לריח טוב: מיני מתכות כל שהוא. ראוי לדרבן קטן: שפצניעין אותו לרפואה. לג: סקן ספרים. אכילת תולעת אוכלת הספרים ומרקב, ושמו מקס: שפצניעין אותו לגונן. שכל דבר קרש טעון גניקה: מאומה. אלקמא אחריביה קרא לאיסורא. והא דתנן (לעיל דף עה:) כל שאינו כשר להצניע בו ואוקימנא למעוטי צצי אשירה – דלא כר' יהודה: גמ' לצלקתא. כאב חצי הראש: ר"ח רע. שמעשן בן חולין ותנינאות, כגון חלטיה להבירח מעליו מוסיקין: ארנמן. צבע שצובעין בו ארנמן, וטעמא לא איתפרש. ול"נ: שם הוא ראוי להריב: בתולת הוורד. עלה של וורד בחור אחת: מיני מתכות כל שהוא. מתני' היא: תרי עלי ברזל. לכרד הבית: לכלאי עורב. טבלאות של אמנה (ג) היו עושיין, וכן חדין כסבין סביבותיהם, ומסמירין חדין בכולן, ומחפין בן גגו לה דילך למנוע את העורבים מלישב: מבעה כסה. נחשת שהו קעצה כסה: צנורא מולך קטן (ו). וכעין שטוח בו וזה. ולכרד הבית למאי חזי: שמוחטין בו פתילות, ומנקבין ראשיהן לעדני חושקן, מוקייר בלע"ז: סקן דסיפרי תבך דשריא. כל אלותולעין הן שבכל מין ומין, ויחלוקין בשמותיהם, תבך איילא פה פה: כולחו ספנתא. לאוכלין: קוצים יש בתאנים. היה תולעת יושב ונוקב בגרונן. ודומה שהוא קוץ: קטליה פה לדין. הרגו פה לדין: מתני' רובלין. מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להן קופות קטנות לצרורות בשמים: אינו חייב אלא חטאת אחת. דכולה חדא חוצצה היא: פחות מפרגורגרת. דאע"ג דכל האוכלין שיערן כפרוגרת, הני ביה דלוריעה קיימי – בפחות מפרגורגרת נמי מדיחיי:

עורב. וכמה? אמר רב יוסף: אמה על אמה. "נחשת" – לא יפחות ממעשה כסף. תנאי, רבי אליעזר אומר: לא יפחות מצינורא קטנה של נחשת. למאי חזיא? אמר אביי: שמוחטין בה את הפתילות, ומנקחין חרות. "מקס ספרים ומקס מטפחת". א"ר יהודה: מקס דסיפרי, תבך דשריא, ואילא דעניבי, ופה דתאני, וזה דרימוני – פולחו ספנתא. והוא תלמידא דהיה יתיב קמיה דר' יוחנן, היה קאכיל תאני, אמר ליה: רבי, קוצין יש בתאנים? א"ל: קטליה פה לדין. מתני' המוציא קופת הרוכלין, אף על פי שיש בה מיני הרבה – אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה – פחות מפרגורגרת. ר' יהודה בן בתירה אומר: חמשה,

הואיל וראויין למתק הקדירה. הואיל וממתיקין הוה ליה למימר, בדפי' בסוף "כלל גדול" (דף עו. ושם). וא"ת: היכי מיירי? אי בנותן טעם – אפילו שאר מינין נמי, ואי אין בהם נותן טעם – אפי' מיני מתיקה נמי לא: וי"ל: דאפילו ביש בהן נותן טעם שרי בשאר מינין, דנותן טעם לפגם הוא. ר"י: מי' רגלים בן מ' יום. אין גירסא זו נכונה, דשמע של קטן בן מ' יום. ובנדה פרק "האשה" (דף סב.) גבי ד' סממנין מעבירין קתני כל הני דהבא, ומי רגלים. וקא בעי התם בגמרא: דילד או מזקן. ואית דגרסי "של מ' יום", ואין נראה. דהתם נמי תניא: ומי רגלים שהתמיצו, וכמה חימוצן – שלשה ימים. ונראה כספרים דגרסי "עד מ' יום", דמג' ימים עד מ' – מעבירין אותם על הכתם, אבל חוץ ג' ולאחר מ' – אין מעבירין: בוריתא זה החול. ואע"ג דבפ' "המוציא" (לעיל סז) יהיב בחול שיעורא אחדינא: כדי ליתן על פי כף של סיד, אומר רבינו מאיר: דהתם מיירי בחול שנותנין בסיד, אבל הבא איירי בחול שמלבנין בו את הבגדים. ולספרים דגרסי הבא "בורית זה אהלא" – אתי שפיר:

תרי גונוי אהלא. ולעיל דלא שני תרי גונוי חול, (או לגירסא אחרת תרי גונוא אהלא) משום דקים ליה דליכא בהו תרי גונוין. ויש ספרים דגרסי לעיל: מאי בורית – אהלא. ולפי זה אתי שפיר, דה"ל לעולם כדאמר מעיקרא, דבורית זה אהלא, ותרי גונוי אהלא: לא יפחות ממעשה כסה. תימא לר"י: דלא יפחות מפרסות הוה ליה למימר, כי היכי דתניא בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי זרב – לא יפחות מדניר זרב, כסף – לא יפחות מדניר כסף:

מכליא עורב. בערוך בערך כל, פי' בדמקדש ראשון מפני רוב קדושה שהיתה בו לא הוה צריך כליא עור. ותימא, דבפ' שחיטה קטן (דף טז) מוכח בהדיא שהיה במקדש ראשון כליא עורב:

המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא אחת. תימא: דמאי קמ"ל? פשיטא, דאפילו בהוציא חזר ודוציא אינו חייב אלא אחת, כמו בקצר חזר וקצר, כ"ש בבת אחת! ואפילו רב יוחי דמחייב אליבא דר' אליעזר בקצר חזר וקצר, בפרק "אמור לו" (יומא דף טז.) – בהוצאה אחת פשיטא דפטור ותיירך ר"ת: דמיירי כגון שנודע לו על מין זה, ונתכפר, חזר ונודע לו על מין אחר, אפ"ה פטור, דהוי הכל כמו דבר אחד. ואע"ג דבפרק "המעניע" (לקמן צג) תניא: ואם היה כלי צריך לו – חייב אף על הכלי. ומוקי לה רב אשי ששגג בזה ובזה, ונודע לו, חזר ונודע לו, ובפולגותא דרבי יוחנן ור"ל, דוקא בכלי ואוכלים שבתוכו מחלקן ידיעות, אבל באוכלין שבתוך הכלי – אפילו כפרות אין מחלקות. ור"י מצא בירושלמי: אילו הוציא ודוציא, כלום הוא חייב אלא אחת? לא נצרכה אלא לר"א, שלא תאמר מינים הרבה יעשו כהעלמות הרבה ויהא חייב על כל אחת ואחת. קמ"ל. פי' דס"ד דמינים מחלקין, כדא"ר יהושע: תמוחין מחלקין, ומיהו, ה"ל להוכיח ר' יהושע:

אם לנטיעה שטים. פי: אותם שהם ראויים לנטיעה. אי נמי, כלומר: במקום שרגילין לנטוע, והוי סתמא לנטוע, דאי במוציא ממש לנטיעה – הא אמר בריש פ' "המצניע" (לקמן צא). מחייב היה ר' מאיר במוציא חטה א' לזריעה: שמוצניעין אותו לחזור. פירושו: שראוי ליתן לגוי, או למכור לו. אבל ישראל אסור לגדל חזיר:

דלא ילמרו מיכל קא אכיל ליה ועבר משום בל תשקצו. אמר רשב"א: דמשמע מכאן דחגב טהור אין טעון שחיטה, מדלא קאמר דלא ילמרו דקאכיל ליה בלא שחיטה. ועוד: דת"ק קאמר בסמוך בחגב חי טמא, דילמא מיתא ואכיל ליה. ובטורח לא חישי, והיינו משום דמותר בלא שחיטה. ובתוספתא דמסכת תרומות תניא: אוכל אדם חגבים, בין חזין בין שחוטין. ואע"ג דאסור לאכול חי משום "בל תשקצו" – מ"מ מותר לחתוך ממנו אבר ולאכול על ידי רחיצה, ואין בו משום אבר מן החי. ורש"י הביאו ב"אלו טרפות" (חולין דף סו.) מה"ג דמפיק חגבים אין טעונן שחיטה מדכתיב "זאת כל נפש החיה הרומשת במים" – אלו דגים, "זאת כל נפש השרצים" – אלו חגבים, מדכתיב חגבים אחר דגים – משמע דאין טעונן שחיטה כדגים. ואפילו עוף הוה פטרינן ליה בולא כלום, אי לאו דהוקש לבהמה כדאמר ב"השוואה" (שם כו:א) **ועובר** משום בל תשקצו. משמע דשושיבא שרי. ואומר ר"ת: דבפ"ב דמס' ע"ז (דף לו.) גבי איל קמצא, דמפרש רב פפא דהיינו שושיבא. ורב חייא בר אשי אמר משמיה דרעלא: סוסבל, וקאמר התם דבראשו ארוך – היינו שושיבא כ"ע לא פליגי דאסור. ל"ג "דאסור", אלא גרס "כ"ע לא פליגי דשרי". דהבא משמע דשושיבא שרי, ולית ביה אלא משום "בל תשקצו". וסתם מתניתין דפרק "אלו טרפות" (חולין דף סו.) שרי ראשו ארוך. לכך נראה לר"ת דגרס כ"ע לא פליגי דשרי):

הדרן עלך א"ר עקיבא

המצניע וכל אדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו. תימה לר"י: דאמאי איצטרך למיתני ליה? הא תנא ליה חדא דימנא בפרק "כלל גדול" (לעיל דף עה:.) ושאינו כשר להצניע – אינו אייב אלא המצניע: מתקף

הדרן עלך אמר רבי עקיבא

המצניע לזרע ולדונגא ולרפואה והוציא בשבת – חייב בכל שהוא, וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו. חזר והכניסו – אינו חייב אלא כשיעורו. גמ' למה ליה למיתני "המצניע"? ליתני המוציא לזרע ולדונגא ולרפואה חייב בכל שהוא! אמר אביי: **הקא במאי עסקינו** – בגון שהצניעו, ושכח למה הצניעו, והשתא קא מפיק ליה סתמא.

מהו

כשיעורו. בכל אחד שיעור המפורש לו. בורעונן – חמשה, זרע קשואין או פול המצרי – שנים. ובשאר דברים, כגון יין או אובלין או גמי – כשיעור המפורש ב"כלל גדול" ובי"המוציא: חזר והכניסו. זה שהצניע פחות משיעור והוציאו, אם חזר ונמלך שלא לזרעו, והכניסו: (ו) אינו חייב. בהבנקה זו אלא אם כן יש בו שיעור שלם. דכיון דנמלך עליו שלא לזרעו – ביטל מחשבתו, והרי הוא בכל אדם: גמ' ליתני המוציא זרע בכל שהוא חייב. ואף על גב דלא אצטריח מעיקרא להכי, דהא דבעינו שיעורא היינו טעמא, כדאמרן, שאין אדם טורח להוציא ניקא אחת לזריעה, הלכך: מוציא סתם – פטור, עד שיתא בו שיעור. אבל זה שהוציא ניקא אחת לזריעה – בהדיא גלי דעתיה דטרח ואחשביה: **אמר אביי**. ודאי מוציא לזריעה חייב. ואף על גב דלא אצטריח מעיקרא. ומתניתין דבעי מצניע – במוציא סתם קאמר, כגון לטלטלו מבית לבית, דאינו חייב אלא משום דאחשביה בהצניעתו. ואם תאמר: כבר שנו ב"כלל גדול" (עה:.) (ח) כל שאינו כשר להצניע אינו חייב אלא מצניע. הא מצניע – חייבו הקא במאי עסקינו דאיצטרך למתנייה? – כגון שהצניעו האי מצניע לזרע, או לדונגא, ושכח למה מצניעו. והשתא מפיק ליה סתמא. לטלטלו מבית לבית:

זרע קשואין. חשב הוא, וחיוב בשני גררין: המוציא חגב חי) **כל שהוא** שמצניעין אותו לקטן לשחק בו, כדמפרש רבי יהודה בסיפא דמתני'. **מת**. הרי הוא כשאר אובלין, וחיוב בכגורגרת: **ציפורת ברימים**. לקמיה מפרש מאי היא. ומאי רפואתו: **שמוצניעים אותו לקטן בו**. ות"ק מהאי טעמא נמי מחייב ליה בחגב טהור. ומיהו אטמא פליג, דלא מצניע ליה לשחק, דילמא אכיל ליה בדלקטן: **גמ' ברי** **לזבל**. אלקא זרע מאחר שזון מגרעין אחד חשיב: **הא דזריע**. מאחר שזון זרועין – חשיב כל אחד ואחד, ואדם טורח לזבל אחד מהם. אבל דלא זריע – אין אדם טורח לזרוע גרירי אחד: **המוציא זרענין**. גרעני תמרה: **ביצה קלה**. כגורגרת מביצה, שהיא קלה לבשל, וזו של תרנגולת: **לחשבונו**. כמו שנותנים לסימן עדותו) לכל דבר פשוט: **אחרים אומרים** ח' דעד ד' כללות – חשיב איניש ולא מניש, ואין צריך לתת סימן. אבל חמש – מניש, ומותבי סימנא לכולהו: **לנישבונו**. לצד עופות, ובלע"ז ליניש: **מקשה של חזיר**. נימין קשין שבשדך של חזיר: **אחת**. דחזיר לאושכפי, לתת בראש המשיחה של תפירה: **צורי דקלים**. נצרים קלופים לעשות סלים: **שטים**. לשתי בתי גרין: **תורי דקל**. דקן מצורי, וכן מן הסיב הגדל סביבותיו. ולא ידעתי למאי חזי: **פייילי ביירי**. כף שמו: **ומשתבח בדיקלא דחד נבארא**. דקל בחור שלא נכרך עדיין אלא בסיב א', שגדל סביבותיו ונכרך: **לחובבא**. לפתוח חלב: **גובה: שיתין**. לאו דוקא, אלא מכסחו בסוין הרבה, כגון זפת ושענה על גבה ואדמה: **גושפנקי**. חותמות: **ותלי ליה באיברא דשמאל**. בורע השמאלי: **ויסין לב כסיל**. כגון זה, שצריך לפקח לב – לשמאלו: **ואכיל לאידך פלגא**. בתר דאחבס: **ואי לא**. אכיל ליה. אלא שדי ליה: **מיצער תלמודו**. וחכמתו שלמד על דו נצער ממנו: **ות"ק סבר**. חגב טמא לא מצניע ליה לקטן לשחק: **דילמא אכיל**. ואפי' למאן דאמר קטן אוכל נבלות אין ביד מצניע עליו להפרישו – מודה הוא דלא יתנין ליה בידים, דתניא (יבמות דף קד.) "לא תאכלום" – לא תאכלום. להזהיר גדולים על הקטנים: **אי הכי טהור**. חי נמי, דילמא אכיל ליה. ואי משום דאין בו איסור אבר מן החי, דחגב אין טעון שחיטה – אית ביה מיתה משום "בל תשקצו" במסכת מכות (דף סו.) כדרך כהנא כו': **שושיבא**. מן חגב טהור: **אלא**. לאו משום דחייש דילמא אכיל לי' חי, אלא דילמא מיתא ואכיל לי' וקאכיל טמא, אבל טהור – שדי: **מיספד ספיד** ליה. תינוק, ולא אורחיה למכילה:

הדרן עלך א"ר עקיבא

המצניע בכל שהוא. דהא אחשביה: **אלא** כשיעורו. וזה שהצניע פחות משיעור והוציאו, אם חזר ונמלך שלא לזרעו, והכניסו: (ו) אינו חייב. בהבנקה זו אלא אם כן יש בו שיעור שלם. דכיון דנמלך עליו שלא לזרעו – ביטל מחשבתו, והרי הוא בכל אדם: גמ' ליתני המוציא זרע בכל שהוא חייב. ואף על גב דלא אצטריח מעיקרא להכי, דהא דבעינו שיעורא היינו טעמא, כדאמרן, שאין אדם טורח להוציא ניקא אחת לזריעה, הלכך: מוציא סתם – פטור, עד שיתא בו שיעור. אבל זה שהוציא ניקא אחת לזריעה – בהדיא גלי דעתיה דטרח ואחשביה: **אמר אביי**. ודאי מוציא לזריעה חייב. ואף על גב דלא אצטריח מעיקרא. ומתניתין דבעי מצניע – במוציא סתם קאמר, כגון לטלטלו מבית לבית, דאינו חייב אלא משום דאחשביה בהצניעתו. ואם תאמר: כבר שנו ב"כלל גדול" (עה:.) (ח) כל שאינו כשר להצניע אינו חייב אלא מצניע. הא מצניע – חייבו הקא במאי עסקינו דאיצטרך למתנייה? – כגון שהצניעו האי מצניע לזרע, או לדונגא, ושכח למה מצניעו. והשתא מפיק ליה סתמא. לטלטלו מבית לבית:

שבת דף צ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

המוציא זרע קישואין, שיעורו בשנים – שני גרגרים. זרע דילועין, שיעורו בשנים. זרע פול המצרי, שיעורו בשנים. חגב חי מהור, שיעורו בכל שנה. חגב מת, שיעורו בגרונות. צפורת פרמים בין חיה בין מתה, שיעורה בכל שנה, לפי שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר, אף המוציא חגב חי טמא, שיעורו בכל שנה, לפי שמצניעין אותו לקמן לשחוק בו.

גמרא

הגמרא דנה בשיעורי הוצאה של זרעים. במשנה הובאו שיעורי הוצאה של זרעים למיניהם והשיעור הקטן ביותר הוא שני גרגרים. מקשה הגמרא: ורמינהי – ואקשה סתירה ממה ששינוי לעיל (פ), המוציא גבל וחול הדק, שיעורו כדי לזבל קלח של פרוב, דברי רבי עקיבא. והכמים אומרים, כדי לזבל כרישא – מין כרתי שראשו שמו, שהוא שיעור קטן מזה של רבי עקיבא. ומכל מקום מוכח שגם זרע הבא מגרגיר אחד הוא חשוב ומדוע הצריכה משנתנו שני גרגרים.

מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, הא – המשנה לעיל עוסקת באופן היריע – שהכרוז או הכרישא כבר זרועים, ולכן כל זרע הוא חשוב, שאדם טורח לזבל אף זרע אחד שכבר נזרע, אולם הא – משנתנו עוסקת באופן הלא זרע – שעדיין לא זרעו את הזרעונים, ולכן שיעורם גדול יותר, לפי שאין אדם טורח להוציא ניקא אחת – גרעין אחד ליריעה.

שינוי במשנה: המוציא זרע קישואין, שיעורם בשני גרגרים. הגמרא מביאה ברייתא שדנה בשיעורי הוצאה בדברים נוספים: תנו רבנן, המוציא גרעינין של תמרים, אם הוציאן לניסיעה, שיעורן בשתיים – שני גרעינים, ואם הוציאן לאכילה, שיעורן במלא פי חור, וכמה הוא השיעור של מלא פי חור, גרעינה אחת. ואם הוציאם להפיק בהם, שיעורם כדי לבלשל בגרונות מביצה קלה, דהיינו ביצת תרנגולת. ואם הוציאן להשפון – כדי שישמשו סימן לזכור מספר כל שהוא, שיעורן בשתיים, ואחרים אומרים, שיעורם בהמש גרעינים. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, המוציא שני נימין – שערות – מונב הסוס ומונב הפרה, חייב, לפי שמצניעין אותן לנישפון – לרשת ללכידת עופות. המוציא מקשה – שערות קשות של חור שגדלים על שדרתו, שיעורן בשערה אחת. המוציא צורי דקל – ענפים קלופים של דקל שעושים מהם סלים, שיעורם שתיים – שני ענפים, כיון שעושים מהם שתי בתי נירין, כלומר אריגת שתי שורות, והצורי דקל – כמין חוטים עבים הגדלים סביב הדקל, שיעורם באחת – בחוט אחד.

הגמרא מבארת מה טיבה של צפורת כרמים. שינוי במשנה: המוציא ציפורת פרמים בין חיה בין מתה, שיעורה בכל שנה. מבארת הגמרא: מאי ציפורת פרמים, אומר רב, שמה פליא ביארי. אמר אבין, ומשתבח בדיקלא דחר נבארא – והיא מצויה בדקל צעיר שלא נכרך סביבו אלא חוט אחד, ועבדי לה – ועושים ממנה מאכל להוכמא – כדי לפתוח את הלב לדברי חכמה. ואופן אכילתה הוא כך, אכיל ליה לפלגא דימיניה – אוכל את חציו הימני, ופלגא דשמאליה רמי לה בגובתא דנחשא – וחציו השמאלי מניח בקבה מנחושת, וחתים לה בשיתין גושפנקי – וסותם את הקנה בסתימות רבות כגון זפת, שעוה ואדמה, ותלי לה באיברא דשמאלא – ותולה את הקנה על זרועו השמאלית, וסימניך – והסימן על איזה זרוע לתלותו, הוא הפסוק (קהלת יא) לב תכס לימיני ולב כסיל לשמאלי, והיינו הכסיל שצריך לפתוח לו את הלב, יתלה הקנה לשמאלו. והכים כמה דבני – כאשר יעשה זאת יחכים כמה שירצה ונקמר כמה דבני – וילמד כמה שירצה, ואכיל ליה לאידך פלגא – ואחר שיחכים יאכל את חציו השמאלי שהיה מונח בקבה, דאי לא מציקר תלמודו – שאם לא יאכל אותו וישבח את כל החכמה שלמד על ידו.

הגמרא דנה בענין שיעור הוצאה בחוב. שינוי במשנה: רבי יהודה אומר אף המוציא בו' חגב חי טמא שיעורו בכל שנה לפי שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו. מבארת הגמרא: ותנא קמא שאמר

שדווקא חגב טהור שיעורו בכל שנה, קבר לא – חגב טמא אין מצניעין אותו לקטן לשחוק בו ולכן אין שיעורו בכל שנה. ומאי מצמא – מה הטעם שאין נותנים אותו לקטן לשחוק בו, משום שחוששים דילמא אכיל ליה – שמא יאכלנו בעודו חי. מקשה הגמרא: אי חבי – אם יש חשש שיאכלנו בעודו חי, מהור נמי – הרי גם בחגב טהור יש לחשש שיאכלנו בעודו חי. ואף שאין חגב טעון שחיטה ואין באכילתו בעודו חי איסור אבר מן החי, מכל מקום יעבור על איסור בל תשקצו, דהא רב כהנא הנה קאים קמיה דרב – שהרי רב כהנא היה עומד ולומד לפני רב, ונהיה קמעבר שושיבא – מין חגב טהור אפומיה – ליד פיו, אמר ליה רב לרב כהנא, שקליה – קחנו משם, דלא לימרו מיכל קאכיל ליה – שלא יאמרו אבל זה חגב חי, וקעבר משום כל תשקצו את נפשותיכם' (ירקא יא מג). מתרצת הגמרא: אלא הטעם שאין נותנים חגב טמא לקטן, הוא משום שחוששים דילמא מיית ואכיל ליה. ורבי יהודה, המתיר ליתן חגב חי טמא לקטן, ומחייב משום כך את המוציא בשבת, אינו חושש שימות ויאכלנו הקטן, משום שאי מיית – אם ימות החגב, הקמן מיספד ספיד ליה – יבכה עליו אבל לא יאכלנו.

הדרן עלך אמר רבי עקיבא

פרק עשירי – המצניע

בפרק זה יתבאר שיש אופן שמתחייב בהוצאה אף בפחות משיעורה, ומתוך כך מבאר ענינים אחרים במלאכת ההוצאה.

משנה

המשנה מביאה אופן שהמוציא מתחייב בכל שהוא ואינו צריך להוציא הדבר בשיעורו הקבוע להתחייב: המצניע דבר לזרע – לזרוע, וכן אם הצניע לזונמא – להראות לאחרים שיש לו למכור ממינים אלו, וכן המצניע לצורך רפואה, והוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, חייב חטאת על מלאכת ההוצאה בשיעור כל שהוא, אף שאינו כשיעור ששאר בני אדם מתחייבים עליו, כיון שהצניעו וגילה דעתו שהוא חשוב בעיניו. וכל אדם אחר אין חייב עליו – על הוצאת דבר אף שהצניעו אדם אחר לאחר מן הדברים האמורים, אלא אם היה בו פשיעורו, שהרי לא החשיבו בפחות מכך. המשנה מבארת אופן שגם המצניע חייב על הוצאת הדבר שהצניע רק כשיעורו: אמנם, אם לאחר שהוציאו לזריעה חזר בו המצניע, ונמלך שלא להשתמש בדבר המוצנע כמחשבתו הקודמת, והצניעו מרשות הרבים לרשות היחיד, אינו חייב על הכנסה זו, וכן אם יחזור ויוציאו, אלא אם היה בו פשיעורו, שכיון שחזר בו ביטל את מחשבתו הראשונה, וחזר דינו להיות כשאר בני אדם שלא הצניעוהו מעולם.

גמרא

הגמרא מקשה על לשון הדין הראשון במשנה: למה ליה למיתני – מדוע הוצרך התנא לשנות 'המצניע' לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו חייב בכל שהוא. ליתני – שישנה, 'המוציא' לזרע ולדוגמא ולרפואה חייב בכל שהוא, אף אם לא הצניעם קודם לשם כך, כיון שלכך היתה מחשבתו בהוצאתם. אביי מבאר את כוונת המשנה: אמר אבין, ודאי אם החשיב את הדבר והוציאו חייב אף בכל שהוא ואף אם לא הצניעו קודם, והכא במאי עסקינן – וכאן במשנה, שחייבה את המוציא כל שהוא רק אם הצניעו מקודם, במה מדובר, בגון שהצניעו מתחילה לצורך דברים אלו, ושכח לאחר מכן לצורך מה הצניעו, והשתא – ועתה כשמוציאו אינו חושב עליו לצורך זרע, דוגמא או רפואה, אלא קא מפיק ליה סתמא – מוציאו בסתם, כגון לטלטלו מבית לבית, שלא ניתן לחייבו מצד מחשבת ההוצאה, אלא מפני שהחשיבו מקודם בהצנעתו,

1 מהו דְתִימָא – שמא תאמר שכיון שבשעת ההוצאה שכח לאיזה
2 צורך הצניע בְּטוּלָה בְּמִלְכָּה מְחַשְׁבֵּתוֹ להצניע לאותו צורך, ונמצא
3 שאין כאן חשיבות הדבר מחמת הצנעתו, וגם אינו מוציאו לצורך זה
4 אלא בסתם, והיינו אמרים שאינו חייב על הוצאתו אלא בשיעורו,
5 קָא מְשַׁמַּע לָן שְׂכָל הַעוֹשֶׂה מעשה בסתם שלא לצורך מסוים, עַל
6 דַּעַת מחשבתו הַרְאֵנוּהָ הוּא עוֹשֶׂה, וחייב אף בכל שהוא.
7 הגמרא מבארת שיטת רבי מאיר בשיעור ההוצאה לזריעה: אִמְרַן רַב
8 יְהוּדָה אִמְרַן שְׁמוּאֵל, מִחֵיב הֵיךְ רַבִּי מֵאִיר אֵף בְּמוֹצֵיא חֲטָה אַחַת
9 לְזִרְיָהָ, כיון שאין שיעור בהוצאה לזריעה. מקשה הגמרא: פְּשִׁימָא
10 – הלא פשוט שרבי מאיר סבר כך, שהרי כָּל שְׁהוּא תָּנִן – שנינו
11 במשנתנו שהמצניע לזרע והוציאו חייב אף בכל שהוא, ורבי מאיר
12 שנה את משנתנו, ומדוע הוצרך שמואל לומר דין זה בשיטתו.
13 מתרצת הגמרא: אף על פי כן הוצרך שמואל לומר שחייב אף בחטה
14 אחת, שכן מהו דְתִימָא – שמא תאמר, שהלשון 'כָּל שְׁהוּא' שנאמר
15 במשנה בא רק לַאֲפוּקֵי מְגֻרְגֵרַת – להוציא ולמעט שאין צריך
16 שיוציא שיעור כגורגרת בשיעור ההוצאה במאכלים, וְלַעֲוֹלָם אינו
17 מתחייב עַד דְאִיכָא – עד שיוציא שיעור בְּרִית, ונמצא שהחשיבו רק
18 בשיעור זה, קָא מְשַׁמַּע לָן שאין שיעור בהוצאה לזרע כלל.
19 הגמרא מקשה על ביאור אבוי במשנתנו, שהמצניע לצורך והוציא
20 בסתם חייב בכל שהוא: מִתְקִיף לָהּ רַב יִצְחָק בְּרִיה דְרַב יְהוּדָה,
21 אֵלָּא מַעֲתָה שהמשנה תלתא את שיעור הוצאתו בדעתו, וכי באופן
22 שְׁחִישָׁב לְהוֹצִיא כָּל חֲפְצֵי בֵיתוֹ בהוצאה אחת, הָכִי נִמְי דְלֵא מִיחֵיב
23 עַד דְּמִפְּקִי לְבִלְוִיָּה – גם בזה תאמר שאינו מתחייב עד שיוציאם
24 כולם כאחת כמחשבתו, ואם שכח מחשבתו והוציאם מעט מעט
25 פטור.
26 מתרצת הגמרא: תָּתֵם – שם בחשב להוציא כל חפצי ביתו כאחת,
27 בְּמִלְכָּה דַּעַתוֹ אֵצֶל כָּל אֲדָרָם, שבעיניהם חשובה הוצאת כל דבר
28 בשיעורו, אֵךְ במצניע לזרע או לדוגמא או לרפואה, הרי הם חשובים
29 אצל שאר בני אדם גם בכל שהוא, ולכן יכול המצניע להחשיבם
30 ולהתחייב בהוצאתם בשבת.
31 שנינו במשנה: וְכָל אֲדָרָם חֵיבִין עָלָיו אֵלָּא בְּשִׁיעוּרוֹ.
32 הגמרא מביאה שיטה חולקת על משנתנו: מִתְנִיתִין – משנתנו
33 שפטרה את המוציא דבר שהצניעו חבירו, כשאין בו כשיעור
34 הוצאתו, נשנתה דְלֵא בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, דְתִנְיָא בְּרִייתָא,
35 כָּלֵל אִמְרַן רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, כָּל דְּבַר שְׁאִינוּ בְּשִׁר (ראוי)
36 לְהַצְנִיעַ אותו מחמת גריעותו, וְדַבַּר שְׁאִין מְצַנְעִין כְּמוֹהוּ משום
37 ששיעורו מועט, וְהוֹכֵשׁ לָהּ – ונעשה ראוי בעיני אחד כמות שהוא
38 וְהַצְנִיעוֹ, וְכָא אַחֵר וְהוֹצִיא את מה שהצניע חבירו, נִתְחַיֵּב זֶה
39 שהוציא בְּמִחְשְׁבֵתוֹ שֶׁל זֶה – מפני מחשבת המצניע שהחשיבו
40 בהצנעתו כמות שהוא.
41 הגמרא מביאה הלכה בענין שיעור ההוצאה לפי מחשבת המוציא:
42 אִמְרַן רַבָּא, אִמְרַן רַב נַחֲמָן, הוֹצִיא מאכל הראוי לזריעה בשיעור
43 בְּגֻרְגֵרַת לְצוּרֵךְ אֲכִילָה, וְקוֹדֵם שהניחה ברשות הרבים נִמְלָךְ עָלֶיהָ
44 להשתמש בה לְזִרְיָהָ, אִי נִמְי – אופן נוסף, אם הוציא מאכל בשיעור
45 כגורגרת לְזִרְיָהָ, וְקוֹדֵם שהניחה נִמְלָךְ עָלֶיהָ לְאֲכִילָה, בשני
46 האופנים חֵיב חֲטָאָה.
47 מקשה הגמרא: פְּשִׁימָא – הלא הלכה זו פשוטה היא, דוֹלֵל הָכָא
48 אִיכָא שִׁיעוּרָא וְזִיל הָכָא אִיכָא שִׁיעוּרָא – שהרי בין אם תלך אחר
49 מחשבת זריעה ובין אחר מחשבת אכילה, הוציא דבר שיש בו שיעור
50 להתחייב עליו לפי מחשבתו, שהרי הוציא שיעור כגורגרת, ומה בא
51 רב נחמן ללמדנו.
52 מתרצת הגמרא: רב נחמן הוצרך לחדש זאת, שכן מהו דְתִימָא –
53 שמא תאמר בְּעֵינֵן עֲקִירָה וְהִנֵּה בְּחֵדָה מְחַשְׁבָּה – שצריכים שתהא
54 העקירה מהרשות שמוציא ממנה וההנחה ברשות שמכניס אליה
55 במחשבה אחת, וְהָא לִיכָא – וכאן לא נתקיים תנאי זה, שהרי בהנחה
56 חשב להשתמש לצורך אחר מבעקירה, ויהיה פטור, קָא מְשַׁמַּע לָן
57 שכיון שבעקירה ובהנחה היה שיעור, חייב.
58 ספק בדינם של כמה אופני הוצאה כעין דינו של רב נחמן: בְּעֵי רַבָּא,

59 עקר והוציא חֲצִי בְּגֻרְגֵרַת לְזִרְיָהָ, וְתַפְחָה לשיעור כגורגרת שחייב
60 עליו המוציאו לאכילה, וְנִמְלָךְ עָלֶיהָ להשתמש בה לְאֲכִילָה והניחה,
61 מהו – מה דינו. ומפרש רבא את ספיקו: אִם תִּמְצִי (תרצה) לומר
62 שאופן זה שונה מדינו של רב נחמן, שכן תָּתֵם הוּא דְמִיחֵיב – דווקא
63 שם חייב כיון דוֹלֵל הָכָא אִיכָא שִׁיעוּרָא וְזִיל הָכָא אִיכָא שִׁיעוּרָא –
64 שבין אם תלך אחר מחשבתו הראשונה ובין אחר מחשבתו השנייה,
65 הרי בשניהם היה בהוצאתו שיעור המחייבו דהיינו כגורגרת שראוי
66 גם למחשבה השנייה לאכילה, ולכן אין שינוי מחשבתו מפריד את
67 העקירה מההנחה, אבל הָכָא – כאן, בְּיוֹן דְּבַעֲדֵידָא דְאִפְקָה לֵא הוּהוּ
68 בִּיה שִׁיעוּר אֲכִילָה – כיון שבזמן שהוציאו לא היה בו שיעור
69 כגורגרת המחייב דבר שמויעד לאכילה כמחשבתו בעת ההנחה,
70 יתכן שלא מִיחֵיב, ששינוי מחשבתו בין העקירה להנחה למחשבה
71 שלא היה ראוי להתחייב עליה בשעת העקירה, מפריד את העקירה
72 מההנחה. או דִּילְמָא – שמא בְּיוֹן דְאִילוּ אִישְׁתִּיךְ וְלֵא חֲשִׁיב עָלֶיהָ
73 – שאם היה שותק בשעת ההנחה, ולא היה חושב עליו לאכילה,
74 אלא היה ממשיך להוציא על דעתו הראשונה, היה מִיחֵיב
75 אִמְחַשְׁבָּה דְזִרְיָהָ, הִשְׁתָּא נִמְי – גם עכשיו, כששינה למחשבת
76 אכילה, כיון שיש עתה בהוצאתו שיעור המחייב בין לאכילה ובין
77 לזריעה, מִיחֵיב, ואין שינוי מחשבתו מגרע כלום.
78 רבא מסתפק באופן נוסף: וְאִם תִּמְצִי לומר לפשוט את הספק הקודם
79 לחיוב, דְבִיוֹן דְאִילוּ אִישְׁתִּיךְ וְלֵא חֲשִׁיב עָלֶיהָ לאכילה מִיחֵיב
80 אִמְחַשְׁבָּה ראשונה דְזִרְיָהָ, הִשְׁתָּא נִמְי – עכשיו גם כששינה וחשב
81 לאכילה מִיחֵיב, עדיין יש להסתפק באופן אחר, והוא, אם הוֹצִיא
82 בְּגֻרְגֵרַת לְאֲכִילָה, וְקוֹדֵם שהניחה צְמָקָה, ועתה אין בה שיעור
83 המחייב בהוצאה לאכילה, וְאִן נִמְלָךְ עָלֶיהָ לְזִרְיָהָ, ששיעור
84 הוצאתה בכל שהוא, והניחה, מהו – מה דינו. ומבאר רבא את צדדי
85 הספק: הָכָא וְדֵאִי בִי אִישְׁתִּיךְ אִמְחַשְׁבָּה כְּמִיחֵיב לֵא מִיחֵיב – כאן
86 ודאי אם היה שותק בשעת ההנחה ולא היה חושב לזריעה, לא היה
87 חייב על מחשבתו הראשונה לאכילה, שהרי נחסר השיעור, וממילא
88 אף אם שינה מחשבתו לזריעה, לא תועיל מחשבתו לצרף ההנחה
89 לעקירה ולחייבו. או דִּילְמָא – שמא תאמר, בְּרַחֲמֵי הִשְׁתָּא אֲזִילִין
90 וּמִיחֵיב – שהלולים אחר שעת ההנחה, וכיון שיש בה שיעור לחייבו
91 בהוצאתו לפי מחשבתו שבאותה שעה, חייב, ואין צורך שיהא בשעת
92 ההנחה שיעור המחייבו גם בשעת העקירה.
93 רבא מסתפק באופן נוסף: וְאִם תִּמְצִי לומר לפשוט הספק הקודם,
94 בְּרַחֲמֵי הִשְׁתָּא אֲזִילִין וּמִיחֵיב, עדיין יש להסתפק באופן אחר, אם
95 הוֹצִיא בְּגֻרְגֵרַת לְאֲכִילָה, ולאחר העקירה צְמָקָה, וְקוֹדֵם שהניחה
96 חֲזוּרָה וְתַפְחָה כבתחילה, והניחה, מהו – מה דינו. ומבאר רבא את
97 צדדי הספק, האם יֵשׁ דִּיחוּי לְעֵנִין מלאכת שָׁבֶת, כלומר שאם נדחה
98 הדבר מתורת מלאכה, שוב אינו חוזר לכך אף אם חזר לשיעורו וראוי
99 לכך, ואף כאן, כיון שכשצמקה נדחתה עקירתו מלחייבו, ואם היה
100 מניחה כך היה פטור, שוב אין לחייבו על עקירה זו אף אם חזר הדבר
101 לשיעור המחייבו, או שְׁאִין דִּיחוּי לְעֵנִין שָׁבֶת, וכיון שכשהניחה
102 לאחר שחזרה ותפחה, והיה שיעור חיוב בין בעקירה ובין בהנחה, אף
103 שהיה זמן ביניהן צממקה, מכל מקום חייב על הוצאתו.
104 מסיקה הגמרא: תִּיקוּ – תעמוד שאלה זו במקומה, שלא נפשטה.
105 הגמרא מביאה ספק נוסף של רבא בענין שיעור הוצאה: בְּעָא מִינִיהּ
106 (–שאל) רַבָּא מִרַב נַחֲמָן, זֶרַק בֵּית תְּרוּמָה לְבֵית טָמֵא, מהו – מה
107 הדין.
108 מבררת הגמרא: לָמָּא – לענין מה נסתפק רבא, או (–) לְעֵנִין
109 הוצאה בְּשָׁבֶת, וכגון שזרקו מרשות הרבים לבית שהוא רשות
110 היחיד, ונסתפק רבא אם חייב על זריקה זו משום מלאכת הוצאה או לא,
111 הלא בְּגֻרְגֵרַת בְּעֵינֵן – צריך שיוציא כגורגרת כדי שיתחייב,
112 והוא זרק כזית ובודאי פטור, ואִי – אם נסתפק לְעֵנִין טוֹמְאָה, דהיינו
113 אם נטמא כזית זה לטמא מעתה מאכלים אחרים או לא, הרי בְּכִיזָה
114 אוֹבְלִין בְּעֵינֵן – צריך שיהיה האוכל הטמא בשיעור כביצה כדי
115 שיהיה ראוי לטמא, והוא זרק רק כזית. ובמה נסתפק רבא.
116 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם נסתפק רבא לְעֵנִין שָׁבֶת, ואף שצריך שיעור

מהו דתימא: כיון דשכח בשעת הוצאה שלא היה זכור בהצנעתו: כמלה לו מהשבתו. ואין כאן לא חשיבות מחשבת ההצנעה, ולא מחשבת הוצאה: כמ"ל. דכל העושה סתם על דעת הראשונה עושה, ובחשיבותיה קמא קאי: כל שהוא תנן. וסתם משנה רבי מאיר: לאפוקי מגרונרת. דשאר אוקלין: אלא מעתה. דמתני' בדעתיה תלינן, כדקאמר

משום דעל דעת ראשונה מחשבת ליה שיעורא: חישב להוציא כל ביתו. בהוצאה אחת, דלא אחשבה אלא אם כן הוציא כולה באחד: הכי נמי. דכי אפקא פורתא פורתא לא מיחייב? כמלה דעתיה. ושיעורא דחשיב לאנישי - חשיב: וכל אדם אין חייבין אלא בשיעורו. ואע"פ שהוכשר לזה והצניעו: כגרונרת. איכא שיעורא לאכילה ולהוצאה. וב"ש לזריעה. דשיעורא בכל שהוא: ותפחה. ועמדה על גרונרת קודם הנחה: ונמלך עליה לאוכלה. והניחה, מהו? את"ל. בהדיא, אע"ג דעקירה ותפחה לאו כהדא מחשבה הואי, מיחייב: התם הוא דיול הכא כו'. בשעת מחשבה ראשונה היה בו פשיעור למחשבתו, ושיעורא (א) למחשבה שניה, הלקף מיצטרף עקירה ותפחה: אבל הכא בעדינא דאפקה לא הוה פת שיעור. למחשבה שניה של הנחה, ולא מיצטרף הנחה לעקירה: כיון דאילו אשתיק, בהך שניה, אית בה שיעור לזריעה - ומיחייב: השתא נמי מיחייב. והואיל גוש שיעור למחשבה אחרונה, ובשיעור זה איכא שיעורא למחשבה ראשונה ויתר: לא מיחייב. דהא בשעת הנחה ליכא שיעור למחשבה קמיתא: בתר השתא. בתר מחשבה דהשתא אולין לענן הנחה: יש דחוי. מה שחשבה ביניהם, אילו אנהא בהדיא שעתא לא מיחייב(ב), מי אמרין תורת דחוי, דנדהא לו מחיוב חטאת ובטלה לה עקירה. וכי דתר תפחה והניחה הוי הנחה בלא עקירה: אי לענן טומאה דמיבעיא לך אם נטמא לטמא טומאת אוקלין או לא - כביצה בעינן: והאי משלימו. שנהא אצלו והשלימו, וע"י הנחה זו נטמאו: מאי מדחשיב הך זריקה לענן טומאה חשיב נמי לענן שבת, כאלו הוא כגרונרת ומיחייב, או לא:

שיעורן

מהו דתימא: כמלה כמלה מחשבתו - קמ"ל: כל העושה - על דעת ראשונה הוא עושה. אמר רב יהודה אמר שמואל: מתייב היה רבי מאיר אף במוציא חטה אחת לזריעה. פשיטא, 'כל שהוא' תנן! מהו דתימא: כל שהוא - לאפוקי מגרונרת, ולעולם עד דאיכא פזית - קמ"ל. מתקוף לה רב יצחק בריה דרב יהודה: אלא מעתה, חישב להוציא כל ביתו - הכי נמי דלא מיחייב עד דמפיק לכוליה?! התם - כמלה דעתו אצל כל אדם. "וכל אדם אין חייבין עליו אלא בשיעורו". מתניתין דלא פרבי שמעון בן אלעזר. דתניא, כלל א"ר שמעון בן אלעזר: כל שאינו פשר להצניע, ואין מצניעין פמזהו, והוכשר לזה והצניעו, ובא אחר והוציא - נתחייב זה במחשבתו של זה. אמר רבא אמר רב נחמן: הוציא כגרונרת לאכילה, ונמלך עליה לזריעה, אי נמי, לזריעה ונמלך עליה לאכילה חייב. פשיטא, זיל הכא - איכא שיעורא, וזיל הכא - איכא שיעורא! מהו דתימא: בעינן עקירה ותפחה כהדא מחשבה, והא ליכא - קמ"ל. בעינן רבא: הוציא חצי גרונרת לזריעה, ותפחה, ונמלך עליה לאכילה מהו? את"ל: התם הוא דמיחייב - דיול הכא איכא שיעורא, וזיל הכא איכא שיעורא: הכא, כיון דבעדינא דאפקה לא הוה ביה שיעור אכילה - לא מיחייב: או דילמא: כיון דאילו אישתיק ולא חשיב עליה - מיחייב אפחשבה דזריעה, השתא נמי מיחייב. ואת"ל: כיון דאילו אישתיק ולא חשיב עליה מיחייב אפחשבה דזריעה, השתא נמי מיחייב: הוציא כגרונרת לאכילה וצמקה, ונמלך עליה לזריעה מהו? הכא ודאי כי אישתיק אפחשבה קמיתא - לא מיחייב, או דילמא: בתר השתא אולין, ומיחייב? ואת"ל: בתר השתא אולין, וצמקה וחזרה ותפחה, מהו? יש דחוי לענן שבת, או אין דחוי לענן שבת? תיקו. בעא מיניה רבא מרב נחמן: זרק פזית תרומה לבית טמא מהו? למאי? אי לענן שבת - כגרונרת בעינן, אי לענן טומאה - פביצה אוקלין בעינן! לעולם לענן שבת, וכגון דאיכא פחות מפביצה אוקלין, והאי משלימו לביצה. מאי, דמיצטרף לענן טומאה - מיחייב נמי לענן שבת, או דילמא: כל לענן שבת - כגרונרת בעינן? א"ל: תניתיה, אפא שאול אומר: שתי הלחם ולחם הפנים שיעורן כגרונרת. ואמאי? ליכא: מודלענן

יוצא

מתקוף לה רב יצחק. פירש בקונטרס דפריך אבמי, וקשה דאמאי נטר ליה עד הכא? ואומר הרב פורת בשם רבינו שמואל: דאדרב יהודה אבוי פריך. וה"פ: כיון דאמרת דמוציא חטה אחת לזריעה חייב, אע"פ שאין רגילות, משום דבתר מחשבתו אולין, ה"נ כחשיב להוציא כל ביתו - ניזול בתר מחשבתו, ולא נחייבו בפחות, כיון דפחות מיכן אינו חשוב בעיניו, ומשני: התם בטלה דעתו אצל כל אדם. דאין אדם שלא אינו חשוב בעיניו פחות מכן. אבל הכא - יש בני אדם שחשובה להם חטה אחת לזריעה:

אז דילמא בתר השתא אולין, משמע, דאי בתר השתא אולין - ליכא למיבעיא מיד, מוקאמור: את"ל בתר השתא אולין - הוציא גרונרת לאכילה וצמקה וחזרה ותפחה מהו? ולא מיבעיא ליה אקמיתא. ואמאי? אבוי תיבעי ליה אי הוה דחוי אצל שבת או לא, כדבעי בסמוך, דהא מיד כשצמקה נדחיה וי"ל, דדוקא ההיא דבסמוך חשיב ליה דחוי, שנדחית בין שיעור ראשון בין שיעור אחרון. אבל הכא, דמשיעור אחרון מידא לא נדחית - לא חשיב ליה דחוי: אי לענן טומאה כביצה אובלין בעינן, משמע דלא מקבל אוכל טומאה בפחות מכביצה. ומה שהביא רש"י מת"כ דאובל מקבל טומאה בכל שהוא, דתניא: "מכל האוכל - (א) שטמא בכל שהוא. יכול יהא מטמא אחרים ת"ל" אשר יאכל" אוכל הנאכל בבת אחת, הוי אומר זה ביצת תרנגולת. אומר ר"ת דאסמכתא היא. דה"נ מעשר ירק מרבין בת"כ מיכל מעשר הארץ, ולא הוי אלא אסמכתא בעלמא. והא דפריך בפרק "כל שעה" (פסחים ד' לג.) למיד משקין מיכלע בליע, מהא דתנן: טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכונת - טהורים. ואי מיכלע בליע אמאי טהורים? ומוקי לה בענבים שלא תוכשרו, לאימת קא מתבשרי - לבי טהיר להו, וכי סחט להו בציור ליה שיעוריה, אתי שפיר גם לפי הקונטרס, דאע"ג דמקבל טומאה בכל שהוא - מ"מ בציור ליה שיעורא מלקבל הכשר, לפירוש הרב פורת דמפרש בשם רש"י בפ' "חבית" (לקמן קמה). דאין אוכל מקבל הכשר בפחות מכביצה. וטעמא משום דמאשר איכא בבל נפקא לן לטמא אחרים כבביצה, ואחא כתב "אשר יאכל עליו מים". וכן בפרק "אלו עוברין" (פסחים מה.) גבי בעק שבסידקי עריבה, דמפרש אבמי כגון דאיכא פחות מכביצה אובלין. ונגעו בהאי בעק בפסח דאיסורו חושבו מצטרף. אע"ג דבלא צירוף פחות מכביצה הוה מצי לאוקמי, דנגע שרץ בכית שבסידקי עריבה, בפסח. דאיסורו חושבו - מקבל טומאה בשאר ימות השנה, אי קפיד - אין, אי לא - לא. אלא דלענן קבלת טומאה עצמה לא נפקא לן מינה מיד, דבלאו הכי אסורה משום חמץ. להכי נקט לענן לטמא אחרים. ומייתי

רבינו תם ראיא דאין אוכל מקבל טומאה פחות מכביצה: דתניא בפרק "אלו עוברין" (שם מד.) המקפה של תרומה, השום והשמן של חולין, ונגע טבול יום במקצת - פסל את כולו. מקפה של חולין ושום ושמן של תרומה, ונגע טבול יום במקצת - לא פסל אלא מקום מגע. וחזוין בה: מקום מגע אמאי פסלי הוא לא הוי כביצתו ורש"י ל"ג הכי, אלא גרסי: והא בטל ברובא. ומפרש דהכי פריך: מקום מגעו אמאי פסולי הוא בטל שום ושמן אגב מקפה, דהא משום הכי קנני ברישא פסל את כולו. ואין נראה למחוק הספרי. ועוד: נהי דבטלי ברישא להחמיר, להקל לא אמרין דבטלי ועוד: דלא שייך למימר דבטלי השום והשמן, כיון שהן בעין, מדקתני: לא פסל אלא מקום מגע. ועוד (דתיא בתוספתא) בדיא - בזמן שהיא גוש בקערה. משמע שהן בעין, ואין להאריך. ורש"י חור בר כבירות (דף כא.) וגבי פרה מיטמא טומאת אובלין (חולין דף פב.). והא דאמר בפ"ק דחולין (דף כד.) התורה העידה על כלי חרס אפילו מלא חרדל - לאו דוקא חרדל, אלא כלומר מלא ביצים. ומשום דבחרדל איכא טובא ראשון ושני כו', ומקבל טומאה מדרבנן - נקט ליה:

א' לענן שבת כגרונרת בעינן. הוהמצי למיפרך: אמאי נקט זרק, ואמאי נקט תרומה, ולבית טמא: כגון דאיכא פחות מכביצה אובלין כו'. אור"י: להכי נקט זרק, דהשתא בהדי הדדי קאיתין, דלא מחיוב לענן שבת עד דנה. כדאמר בפרק "המוציא" (לעיל דף פ.) ותר' ל' לרבנן בעיא דנחה על גבי משהו, אבל מכניס - מכי אתי תור' ג' איכא איסור שבת. ואיסור טומאה ליכא עד דמצטרף, ולא

אתון בהדי הדדי. ודוחא נקט כוית תרומה - דאיכא איסור לאוכלו בטומאה. אבל פחות
מכיות - לא. וכן כוית חולין, כיון דאין איסור לאוכלו בטומאה - לא שייך לומר מיגו
דמצטרף לענין טומאה מצטרף לענין שבת. וא"ת: מ"ש כוית תרומה מחצי זית; וזהו
בתרומה טמאה ליכא אלא עשה, כדמובח ב"הערל" (יבמות דף עג) דהאכלה בטומאה
עצמה אינו לוקה. וחצי זית נמי, הא ק"ל בר'

יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה (יומא ער.)
ויל' דמ"מ כוית חמיר טפ, שהרי זית הוא שיעור
ללקות עליו בכל מקום. ודוקא לבית טמא, אבל
לבית טהור - לא. אע"ג דחשיב ללקות עליו וז'
האוכל, מש"ה לא חשיב בפחות מנדרגות, כיון
דאיסור זרות לא בא ע"י ההוצאה זו:
פחות מכביצה אוכלין. ה"ה דח"מ למימר
דאיכא כביצה אוכלין שאין הם צריכין לצירוף,
וכוית לבד צריך לצירופן. אי"נ, אור"י דנקט דוקא
פחות מכביצה, אבל כביצה - אפשר דאין
מצטרף, כיון שקודם צירוף כבר מטמא, דילמא
שבע לה טומאה. דבעיא היא ב"הקמץ רבה"
(מנחות כד.) גבי עשרון שחלקו, ונטמא אחד
מהן, והניחו בכלי, ונגע טבול יום בטמא, מהו? מ'
אמר שבע לה טומאה, ולא נטמא הסהור, אע"ג
דאם היו שניהם טהורים ונגע טבול יום באחד
מהן - שניהם טמאין, דכלי מצרף מה שבתוכו
לקדש השתא דשבע לה טומאה - לא מצטרף.
או דילמא: לא אמרי' שבע לה טומאה, ומשום
דהתם מספקא לן - נקט פחות מכביצה:
קס"ד בצברי קשיא לחזקה. ואלימא ליה
ממתני, משום דסתם קופת הרוכלים
אית ביה צרי. וכי"מ מדתני: ובה מינן דרבה,
ומשני: באורסר. ובה מינן דרבה - אורחא
דמילתא נקט, וכל המינן ארוכים:
דאי

יוצא בכיות, לענין שבת נמי בכיות. הכי השתא! התם
- מדאפקיה חוץ לחומת העוזה איפסיל ליה ביוצא,
אשבת לא מתייב עד דמפיק ליה לרה"ר. הכא - שבת
וטומאה בהרי הדדי קאתיין. "חוור והכניסו אינו חייב אלא
בשיעורו". פשיטא! אמר אביי: הכא במאי עסקינן - בגון
שזרקו לאוצר ומקומו ניפר. מהו דתימא: ביון דמקומו
ניפר - במילתיה קפיימא קאי, קמ"ל: מדוקיה לאוצר -
בטולי בטליה. מתני' המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה,
בין שחור והוציאן, בין שהוציאן אחר - פטור, מפני שלא
עשה מלאכתו בבת אחת. קופה שהיא מליאה פירות
ונתנה על אסקופה החיצונה, אע"פ שרוב פירות מבחוץ
הפטור, עד שיוציא את כל הקופה. גמ' האי אסקופה
מאי? אילימא אסקופ' רה"ר, פטור! הא קא מפיק מרה"י
לרה"ר! אלא: אסקופה רה"י, "בין שחור והוציאן בין
שהוציאן אחר פטור"? הא קא מפיק מרה"י לרה"ר! אלא:
אסקופה פרמלית. והא קמ"ל: טעמא - דנח בכרמלית,
הא לא נח בכרמלית - מתייב. מתני' דלא כבן עזאי,
דתינאי: המוציא מתחת לפלטיא דרך סמיו - חייב, וכן
עזאי פוטר. "קופה שהיא מליאה כו" אמר חזקיה: לא
שנו אלא בקופה מליאה קישואין ודלועין, אבל מליאה
חרדל - חייב. אלמא קסבר: אגד פלי לא שמיא אגד. ור'
יוחנן אמר: אפי' מליאה חרדל פטור. אלמא קסבר: אגד פלי שמיא אגד. א"ר זורא: מתני' דלא
בחזקה דיקא, ודלא פר' יוחנן דיקא. בחזקה לא דיקא - דקתני "עד שיוציא את כל הקופה"
טעמא - דכל הקופה, הא כל הפירות - פטור, אלמא קסבר: אגד פלי שמיא אגד. פרבי יוחנן לא
דיקא, דקתני: אע"פ שרוב פירות בחוץ, טעמא - דרוב פירות, הא כל פירות אע"ג דאגידא קופה
מגואי - חייב, אלמא קסבר: אגד פלי לא שמיא אגד. ואלא קשיא! חזקיה מתירן לטעמיו, ור'
יוחנן מתירן לטעמיה. חזקיה מתירן לטעמיה: עד שיוציא את כל הקופה, בד"א - בקופה מליאה
קישואין ודלועין, אבל מליאה חרדל - נעשה כמי שהוציא את כל הקופה, וחייב. ר"י מתירן
לטעמיה: אע"פ שרוב פירות בחוץ, ולא רוב פירות בלבד אלא אפילו כל פירות - פטור, עד
שיוציא את כל הקופה. מיתיבי: המוציא קופת הרוכלין ונתנה על אסקופה החיצונה, אע"פ שרוב
מינן בחוץ - פטור, עד שיוציא את כל הקופה, קס"ד בצרי, קשיא לחזקה! אמר לך חזקיה:
הכא במאי עסקינן - באורנס. מתיב רב ביבי בר אבוי: הגויב פיס בשבת - חייב, שכבר נתחייב
בגניבה קודם שביא לידי איסור שבת. היה מגרר ויוצא - פטור, שהרי איסור גניבה ואיסור שבת
באין באחד. ואי סלקא דעתך אגד פלי שמיא אגד - קדים ליה איסור גניבה לאיסור שבת! אי
דאפקיה דרך פיו - הכי נמי, הכא במאי עסקינן דאפקיה דרך שוליו. והאיכא מקום חלמה,
דאי

שיעורן בגניבה. אם הוציאן לרה"ר בשבת: ואמאי ל"מא. בכיות מתייב, דהא חשיבה
הוצאה לענין איפסולי ביוצא, דאי אכליה הוא עובר בלאו, דכל שבקודש פסול -
בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו, ואכילה בכיות: חוץ לחומת עוזה. לחזקה
החיל שלפני עזרת נשים, או לעזרת נשים שהיא בחיל: בהרי הדדי איתין, דעד דאתנח
ונצטרף עם השאר, (לא קבל טומאתו מן
האיר, דהא) לא חייב ביה שיעור: פשיטא. כיון
דלא זרעיה בטליה ממחשבה קמיימא, והוה
ליה ככל אדם: אמר אביי. מתינתין בשלא
נמלך עליו בפירושו, אלא שזרקו לאוצר עם
פירותיו. וזהו ביטול מחשבה, מדלא אצנעיה
לחודיה. ולמיתנייה איצטרף, בגון שמקומו
ניפר שלא נתערב יפה עם השאר, והרי הוא
ניפר ביניהם: מ"ד ביון דמקומו ניפר במילתא
קפיימא קאי. דהוה ליה כמאן דאצנעיה
לחודיה: ה"ה קמיל מדוקיה לאוצר בטולי
בטליה: מתני' על האסקופה. בגמרא מוקי
לה באסקופה פרמלית: מלאכתו בבת אחת.
עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב(א).
והכא) דנה ליה עקירה ממקום חיוב והנחה
במקום פטור, והוה עקירה ממקום פטור
ואנחה במקום חיוב: עד שיוציא. כלומר: אלא
אם בן הוציא בראשונה כל הקופה, ובגמ'
מפרש לה: גמ' אי נימא איסקופה רה"ר, בגון
גובהה ט' ורחב ארבעה(ב), ורבים מתפתן
עליה, דחזקא לרבים לכתופי, כדאמר בפ"ק (דף
טז.) רשות ה'חיד, ובהוה י' ורחבה ד', בי פ' כו'
והוציאה - ליתחייב, דאיכא עקירה מרה"י
והנחה ברה"ר: אלא אסקופה פרמלית. מג'
וגד ט', וכל ט' בכלל, ואינה מקורה, ורחבה
ד' הא לא נח מתייב. ואע"ג דהעבירו דרך
פרמלית, ולא אמר מתוך כעומד דמי. ואיכא
הנחת גופו דקו' כהנחת חפץ: מתניתין רה"י:
פליטא. רה"י: סמיו. מקום מוקף איצטבאות
לישב, והוא פרמלית, דלא בקעיה ביה רבים
לדחוי: קישואין ודלועין. שנו ארובין, ועדיין
יש מהם פנים. וכל מה דאגיד לגואי כל דהו
- לא הוצאה היא: אבל מליאה חרדל. שהרי
יש ממנו כולו בחוץ, אע"פ שעל ידי הכלי הוא
נאגד לצד פנים - חייב, דאגד כלי לא שמיא
אגד, לומר לא יצא כולו, ועדיין אגדו כידו
בפנים. והו' לשון התלמוד לענין שבת, כל כמה
דלא נפיק ליה כוליה - קרי ליה אגד, דאגדו
שידך לגבי רשות קמא: בד"א. דעד שיוציא את
כל הקופה: כמליאה קישואין. שנו ממלאך
בארבן את כל רובת הקופה, וכל כמה דלא
נפק כולה קופה לא נפיק אינהו(ג): ר' יוחנן
מתירן לטעמיה. תרתי קתני מתני', לא זו אף
זו, דסיפא ומוכחא דקתני "כל הקופה" ולא
קתני "כל הפירות", והכי קאמר: אף על פי
שרוב הפירות מבחוץ, או אפילו כל הפירות
מבחוץ נמי - פטור, עד שיוציא כל הקופה:
ובבב' מוכרי בשמים: קס"ד בצרי. שהיה בה צרור של בשמים שחוקין, דכי אפקה למקצת קופה נפיק בהדיה פורתא כמה צרורות כולן וקתני "פטור", אלמא: אגד כלי
שמיא אגד: באורנס. אגדות שרשין ארובין, או קנה או קלופה של קמון שנו ארובין: הנוגב פיס בשבת חייב. בתשלומין, ואע"פ שנדון בנפשו, שכבר נתחייב בגניבה בשעה
שהגביה הפיס בבית הבעלים: היה מגרר ויוצא. שלא קנאה בהגבהה, אלא בהוצאה מבית הבעלים: פטור. מתשלומין: שהרי איסור שבת כו'. ובכתובות פריך: אי דאפקיה
לרה"ר - איסור גניבה ליכא, דרשות הרבים לאו מקום קנייה היא. ומוקי לה בצרי רה"ר. אי נמי: שצריך דו למשה מג' וקבלה: קדים ליה איסור גניבה לאיסור שבת. דכיון
שהוציא מקצתו קנה כל המעות שמבחוץ, שיכול להוציא דרך פיו. ולענין שבת מפטר, דאגיד גבי רשות היחיד על ידי הכלי: דרך שוליו. וכיון דלא מצי למשקל - לא קני
בהגבהתו: הא איכא מקום חלמה. מקום התפירה, שיכול לקרוע ולהוציא. חלמה = שולדורא, כמו ב"העור והרובט" (חולין כגא). שאני עור דחלים:

שבת דף צא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלז

גמרא

הגמרא דנה בדין הראשון של המשנה: **האי אסקופה** – אסקופה זו
השניה ברישא ושם הוציא אוכלים מרשות היחיד ונתנם עליה
וחזר והוציאם הוא או אחר פטור, **מאי** – מה היא, **אילימא** – אם
נאמר **שאסקופה** זו רשות הרבים היא, וכי ניתן לומר שהמוציא
מרשות היחיד לאסקופה זו פטור, **הא קא מפיק** – הרי הוא מוציא
מְרֻשָּׁת הַיְחִיד לְרֻשֹׁת הָרֵבִים, **אלא** מה נאמר, **שאסקופה** זו רשות
הַיְחִיד היא, אם כן כיצד אמר, **בין שחזר הוא עצמו והוציאן**
מאסקופה זו לרשות הרבים **ובין שהוציאן אחר פטור**, **הא קא מפיק**
– הרי הוא מוציא מְרֻשָּׁת הַיְחִיד לְרֻשֹׁת הָרֵבִים.
לכן מבארת הגמרא: **אלא**, **אסקופה** זו כְּרַמְלִית היא, שגבוהה
שלשה טפחים או יותר ופחותה ממשעה, ורחבה ארבעה טפחים,
שאינן בה איסור הוצאה מן התורה, **והא קא משמע לן** – ומכל מקום
הוצרך התנא להשמיענו שפטור, כדי לחדש **מַעְמָא** – שהטעם
שפטרנוהו הוא מפני דְּנָח החפץ בְּכַרְמְלִית בין עקירתו מרשות היחיד
להנחתו ברשות הרבים, **הא לא נח בְּכַרְמְלִית מִיְחִיב** – אולם אם
לא נח בכרמלית, אלא העבירו בבת אחת מרשות היחיד לרשות
הרבים, אף שהעבירו דרך כרמלית, הרי הוא חייב, ואין דנים את
האדם המהלך כמי שעומד בדרך הליכתו, ונחשוב את הנחת גופו
כאילו גם הניח את החפץ שאוחז, אלא נחשב ככל מוציא מרשות
היחיד לרשות הרבים וחייב.
ומדייקת הגמרא: **מתניתין דלא כבן עזאי** – משנתנו נשנתה שלא
כשיטת בן עזאי בענין זה, **דתנא** – ששינו בברייתא, **המוציא מהנות**
שהיא רשות היחיד לְפֻלְמָא – רשות הרבים דְּרָךְ קָטָן – מקום מוקף
איצטבאות לישיבה, שהוא כרמלית, ולא הניחו שם אלא הוציאו מיד
לרשות הרבים, **חייב**. וכן **עזאי פוטר**, שלשיתו גם אדם מהלך נידון
כמי שעומד בדרך הליכתו (לעיל דף), והנחת גופו נחשבת גם כהנחת
החפץ, ונמצא שהניח את החפץ במקום הליכתו, ולא עשה מלאכתו
בבת אחת, שהרי נח גם בכרמלית.
שינוי במשנה: **קופה שהיא מליאה כו'** פירות ונתנה על אסקופה
החיצונה, אף על פי שרוב פירות מבחוץ פטור, עד שיוציא את כל
הקופה.
הגמרא דנה אם דין זה נאמר בכל מיני הפירות, ומביאה מחלוקת
בזה: **אמר חזקיה**, **לא שנו** שאינו מתחייב עד שיוציא את כל הקופה,
אלא במוציא קופה מליאה קישואין ודלועין, שהם ארוכים
וממלאים את רוחב הקופה, שכל זמן שלא הוציא את כל הקופה
לרשות הרבים, אף הם לא יצאו לגמרי, **אבל** אם היתה מליאה גרעיני
חרדל, **חייב**, כיון שאף אם הוציא את מקצת הקופה, הרי יצאו
גרעינים בשלמותם, אף שגם הם מאוגדים בכלי שחלקו עדיין ברשות
היחיד. מדייקת הגמרא מדבריה: **אלמא קסבר** – מוכח שחזקיה סובר,
שאגד כלי לא שמיא אגד – חיבור שעל ידי כלי אין שמו חיבור, וכיון
שחלק מגרעיני החרדל נמצאים בפועל ברשות הרבים, ורק מחוברים
לרשות היחיד על ידי הכלי, אין הכלי מועיל לחברם להיות נחשבים
כמונחים ברשות היחיד, ונמצא שהוציאם לרשות הרבים, ולכן חייב.
ורבי יוחנן אמר, **אפילו** אם הוציא קופה מליאה חרדל, כל זמן שלא
יצאה כל הקופה פטור. מדייקת הגמרא מדבריה: **אלמא קסבר** –
מוכח שרבי יוחנן סובר, **שאגד כלי שמיא אגד** – חיבור על ידי כלי
שמו חיבור, ולכן אף שחלק מגרעיני החרדל נמצאים ברשות הרבים,
מכל מקום מאחר שהם בתוך כלי שלא יצא מרשות היחיד לגמרי,
הכלי מחברם להיות נחשבים כמונחים ברשות היחיד, ונמצא שלא
הוציאם לרשות הרבים, ופטור.
רבי זירא מתקשה בסברת המשנה: **אמר רבי זירא**, **מתניתין** – מה
שנאמר בדין זה במשנתנו, **דלא כחזקיה דיקא ודלא כרבי יוחנן**
דיקא – מדויק שלא כחזקיה ושלא כרבי יוחנן. כחזקיה **לא דיקא**,
דיקא שהמוציא אינו מתחייב עד שיוציא את כל הקופה, ומדויק
מכך, **מַעְמָא דכל הקופה** – שהטעם שחייב הוא מפני שהוציא את
כל הקופה, **הא** – אך אם הוציא רק את כל הפירות, אך מקצת

יוצא שחל על הלחם בצאתו מהמקדש, נחשבת יציאתו לעבור עליו
בלאו פאכילת שיעור בְּרִית ממנו, **לענין שבת נמי יתחייב בְּכִוִּית**.
ומכך שאבא שאול לא אמר כך אלא אמר שהשיעור הוא בגרוגרת,
מוכח שאין מחשיבים פחות מכשיעור במלאכת שבת משום שהועיל
לאיסור אחר, ואם כן הוא הדין בזרק כזית תרומה לבית טמא בשבת,
שאינו חייב משום מלאכת הוצאה מחמת חשיבות הכזית לענין
השלמת הטומאה.

רוחה הגמרא את ראיית רב נחמן: **הכי השתא** – וכי כך נראה בעיניך
עתה, שכשם שבהוצאת לחם הקדשים בשבת אינו חייב בכזית, כך גם
בזריקת כזית תרומה בשבת לבית טמא כשהוא משלים לכביצה לא
יתחייב, הרי הֵתֵם – שם בקדשים שהוציאם, **מִדְּאִפְקִיָּה** – מיד
כשהוציאו חוץ לְחֻמַּת הָעֶזְרָה אִפְסִיל לִיה **בְּיוֹצֵא** – נפסל משום
יוצא, אף שעדיין לא הוציאו לרשות הרבים, ואילו **אִשְׁבֵּת לא**
מִיְחִיב – משום מלאכת הוצאה בשבת אינו מתחייב עד לאחר מכן
דְּמַפִּיק לִיה – כשמוציאו לְרֻשֹׁת הָרֵבִים, ובאותה שעה כבר עברה
חשיבותו מצד פסול יוצא, ולכן אין לחייבו מחמתה לענין שבת משום
הוצאה, אולם **הָאֵא** – כאן בזרק כזית תרומה לבית טמא בשבת,
מלאכת ההוצאה בִּשְׁבֵּת והצירוף לענין **טומאה**, **בְּהִרְדִּי קְאָתִין**
– באו יחד, שעד שנצטרף הכזית עם שאר האוכלים שהיו בבית, לא
היה בו שיעור לא שבת ולא טומאה, ולכן נסתפק רבא האם
אומרים במשום כך משתנה שיעור ההוצאה בשבת וחייב אף בכזית,
או שמכל מקום שיעור ההוצאה נשאר על כנו בכגורגרת.

שינוי במשנה: **חזר והכניסו אינו חייב אלא בשיעורו**.
מקשה הגמרא: **פְּשִׁימָא**, שהרי כיון שלא זרעו או שאר הדברים
שרצה, ביטל את מחשבתו הראשונה שלצורכה הצניע, ומדוע
הוצרך התנא לשנותו. מתרצת הגמרא: **אמר אבאי**, **הָאֵא בְּמֵאִי**
עֲסָקִינוּ, כְּגוֹן שלא חזר בו במפורש ממחשבתו הראשונה קודם
שהכניסו, אלא **שְׁזָרְקוּ לְאוֹצֵר** של הפירות להיות יחד עם כל
הפירות, ולא הקפיד להניחו לבדו, שבכך הוכיח שביטל את מחשבתו
הראשונה, ומכל מקום מדובר שלא נתערב היטב בתוך הפירות
וּמְקוֹמוֹ – ניכר ביניהם, וכיון שמקומו ניכר הוצרך לשנות במשנה שאם
חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו, שכן **מהו דְּתִקֵּא** – שם
תאמר שִׁבְיָן דְּמְקוֹמוֹ ניכר אינו נידון כמי שעירבו בין פירותיו, אלא
נחשב כהצניעו בפני עצמו, ועדיין בְּמִלְתִּיהָ קְמִייתָא קֵאֵי – בדינו
הראשון הוא עומד ששיעורו בכל שהוא, **קא משמע לן** – לכן
השמיענו התנא, מְדִרְקִיהָ לְאוֹצֵר – שמכך שזרקו לאוצר עם
פירותיו, אף שמקומו ניכר בין הפירות, ודאי בְּטוּלִי בְּטָלִיהָ – ביטל
את מחשבתו הראשונה שלצורכה הצניע.

משנה

מכיון שעסקה המשנה בשיעור מלאכת הוצאה, היא ממשיכה בדיני
הוצאה נוספים: **המוציא אוכלין מרשות היחיד ונתנן על האסקופה**
– מפתן הדלת שבפתח הבית מבחוץ, **בין שחזר הוא והוציאן** לאחר
מכן מהאסקופה לרשות הרבים, **ובין שהוציאן אחר**, פטור המוציא,
ואף שאם הוא חזר והוציא נמצא שהוציא מרשות היחיד לרשות
הרבים שהעושה כן חייב משום הוצאה, מכל מקום פטור **מפני שלא**
עשה מלאכתו בבת אחת, אלא בשתי פעמים, מרשות היחיד
לאסקופה, ומהאסקופה לרשות הרבים, ונמצא שעקר ממקום חיוב
והניח במקום פטור, ואחר כך עקר ממקום פטור והניח במקום חיוב.
המשנה מבארת דין נוסף בהוצאה לאסקופה: **קופה שהיא מליאה**
פירות, שהוציאה מרשות היחיד ונתנה על אסקופה התיצונה –
איצטבא (כותל נמוך בנוי מאבנים וטיט) שלפני מפתן דלת הבית,
באופן שרוב הקופה יצא לחוץ ומונח על האסקופה, ומיעוטו נותר
ברשות היחיד, **אף על פי שרוב הפירות שבתוך הקופה יצאו מרשות**
היחיד לרשות הרבים ועומדים מבחוץ, פטור עד שיוציא את כל
הקופה, כלומר אינו חייב אלא אם כן הוציא בתחילה את כל הקופה
בבת אחת.

דא בְּעֵי מִפְקֵעַ לִיה וְשָׁקִיל – שאם רוצה יכול לקודעו מבלי שינוק,
וליסול את המעות היוצאות, ואם כן קנאן מעת יציאתם, וחזרה
הקושיא על רבי יוחנן, שלדבריו שחיבור על ידי כלי נחשב חיבור,
ואינו מתחייב משום הוצאה בשבת עד שיוציא את כל הכיס, ונמצא
שאיסור גניבה חל קודם איסור שבת, וצריך להתחייב על שניהם,
ואילו בברייתא מבואר שפטור מתשלומים על הגניבה.
מתרצת הגמרא: הברייתא שפטור מתשלומים את המגמר את הכיס
מבית בעליו ויוצא, דיברה בְּנִכְסָא – בכיס מלא בחתיכות כסף
ארוכות, שאין הוצאתם נשלמת עד שיוציא את הכיס כולו, וכל זמן
שחלקן בפנים לא קנה אותן, ונמצא שאיסור הגניבה ואיסור שבת
באים כאחד.

מקשה הגמרא: וְכִינן דְּאִיכָא שְׁנַצִּין – שיש בשולי הכיס רצועות
קשירה, מְפִיק לִיה עַד פּוּמְיָה – הרי יכול להוציא את הכיס כולו עד
פתחו, וְשָׁרִי וְשָׁקִיל – ואז יתיר את פתח הכיס ויסול את חתיכות
הכסף, וכיון שבידו לעשות כן קנה אותן, וְשְׁנַצִּין אֲנִידִי מְנוּאִי –
והרצועות שבשוליו עדיין מחוברות לפנים כיון שלא יצאו, וממילא
לרבי יוחנן שזה נחשב חיבור, עדיין אינו חייב משום הוצאה בשבת,
כיון שלא נגמרה המלאכה, ומדוע מבואר בברייתא שהמגמר כיס
ומוציאו פטור מתשלומים כיון שחייב משום הוצאה בשבת. מתרצת
הגמרא: מדובר בברייתא באופן דְּלִכָּא שְׁנַצִּין – שאין לכיס רצועות,
ולכן אינו חייב על הגניבה קודם שיעבור על הוצאה בשבת. ועוד
מתרצת הגמרא: וְאִיכָּעִית אִימָא – ואם תרצה תוכל לחרץ, דְּאִית
לִיה – שיש לכיס רצועות, וּמִכְרָכִי עֲלִיָּיה – אך הן כרוכות עליו
ואינן נמשכות ממנו, ולכן אין אופן שיצא כולו בלא הרצועות,
וממילא ביציאת כולו איסור גניבה ואיסור שבת באים כאחד, ולכן
פטור מתשלומים.

אמוראים נוספים שנחלקו במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן: וְכֵן אָמַר רַבָּא
כחזקיה, שלא שָׁנוּ במשנה, שקופה שהיא מליאה פירות ונתנה על
האסקופה החיצונה, אף שרוב פירות מבחוץ פטור, עד שיוציא את כל
הקופה, אִלָּא פְּמוּצִיא קוּפָּה מְלֵאָה קִישׁוּאִין וְדִלְעִין ארוכים
הממלאים את רוחב הקופה, שכל זמן שלא הוציא את כל הקופה
לרשות הרבים, אף הם לא יצאו, אֲכַל אם הוציא מְלֵאָה גרעיני חֲרָדָל,
חֵיב, כיון שאף אם הוציא את מקצת הקופה, הרי יצאו גרעינים
בשלמותם, אִלָּמָא קֶסֶבֶר – ומוכח שסובר שְׁאֵנָד כְּלִי לֹא שְׁמִיָּה אֲנִיד
– חיבור שעל ידי כלי אין שמו חיבור, וכיון שחלק מן הגרעינים יצאו
לרשות הרבים, ורק מחוברים לרשות היחיד על ידי הכלי, אינם
נחשבים חיבור לענין שבת, וכיון שבפועל הוציאם לרשות הרבים
חייב. ואֲבֵי אָמַר, אֲפִילוּ אם הוציא קופה מְלֵאָה גרעיני חֲרָדָל, כל
זמן שלא יצאה כל הקופה פְּטוּר, אִלָּמָא קֶסֶבֶר – ומוכח שסובר
שְׁאֵנָד כְּלִי שְׁמִיָּה אֲנִיד – חיבור על ידי כלי שמו חיבור, ולכן אף
שחלק מן הגרעינים יצאו לרשות הרבים, כיון שהם בתוך כלי שלא
יצא מרשות היחיד לגמרי, הכלי מחברם לרשות היחיד, וכיון שלא
יצא כולו לרשות הרבים פטור.

מביאה הגמרא: אבבי ורבא חזרו בהם מדבריהם, והחליפו את
שיטתם, וְכֵן אֲבֵי בְּשִׁיטְתֵיה דְּרַבָּא – עמד אבבי והחזיק בשיטת רבא
שחיבור על ידי כלי אינו חיבור, וכן קָם רַבָּא בְּשִׁיטְתֵיה דְּאֲבֵי – עמד
רבא בשיטת אבבי שחיבור על ידי כלי נחשב חיבור.

מקשה הגמרא: וְרַמִּי דְּאֲבֵי אֲדָאבִי – ולפי זה קשה סתירה על שיטת
אבבי מדברי אבבי עצמו, וְרַמִּי דְּרַבָּא אֲדָרַבָּא – וכן קשה סתירה על
שיטת רבא מדברי רבא עצמו, דְּאִיתָמַר – שנאמר בבית המדרש,
הַמּוּצִיא פִּירוֹת בשבת מרשות היחיד לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, נחלקן בזה
אבבי ורבא, אֲבֵי אָמַר, אם הפירות הוצאו בְּיָד לרשות הרבים, אף
שגופו ברשות היחיד חֵיב על הוצאת הפירות, מפני שחיבור על ידי
גופו אינו חיבור, ונמצא שכבר הוציאם לרשות הרבים, ואם היו
הפירות בְּכָלִי, ולא הוציא את כל הכלי לחוץ אלא מקצתו נשאר
ברשות היחיד, אף שכל הפירות יצאו לגמרי פְּטוּר, מפני שחיבור על
ידי כלי נחשב חיבור, ונמצא שהפירות עדיין מחוברים על ידי הכלי

לרשות היחיד. וְרַבָּא אָמַר להיפך, אם הוצאו הפירות בְּיָד, וגופו
ברשות היחיד, פְּטוּר, מפני שחיבור על ידי גופו נחשב חיבור, שידו
נגררת אחרי גופו, ואם היו הפירות בְּכָלִי, ומקצתו ברשות היחיד,
חֵיב, מפני שחיבור על ידי כלי אינו חיבור. ודברי אבבי ורבא אלו
סותרים לשיטותיהם לאחר שהחליפום כפי שנתבאר.
מתרצת הגמרא: אִיפֹסֶךְ – הפוך את מחלוקת זו של המוציא פירות
לרשות הרבים ומקצת היד או הכלי נשאר בפנים, ואמור כך, אבבי
אמר ביד פטור ובכלי חייב, כיון שרק חיבור על ידי גופו נחשב חיבור,
אבל חיבור על ידי כלי אינו חיבור, ורבא אמר ביד חייב ובכלי פטור,
מפני שחיבור על ידי גופו אינו נחשב חיבור וחיבור על ידי כלי נחשב
חיבור.

מקשה הגמרא: וכי ניתן לומר שהמוציא פירות והם עדיין בְּיָד חֵיב,
וְהִתְנֵן – והרי שנינו במשנה (לעיל ב), שֶׁשֵּׁט בְּעַל הַבֵּית העומד ברשות
היחיד אֵת יָדוֹ הנושאת חפץ שעקר מרשות היחיד לחוץ, וְנִטַּל הָעֵנִי
העומד בחוץ את החפץ מִתּוֹכָהּ – מתוך יד בעל הבית, והניחו במקום
שנמצא שהוא רשות הרבים, אִלָּא שְׁנַצִּין הַעֵנִי העומד ברשות הרבים
חפץ שעקר משם לְתוֹכָהּ – לתוך יד בעל הבית שהושיטה לחוץ,
וְהַכֵּינִים בעל הבית את ידו לפנים והניח שם את החפץ, שְׁנִיתָן
פְּטוּרִין, כיון ששניהם לא עשו מלאכת הוצאה שלימה של עקירה
והנחה, שבאופן הראשון, בעל הבית עקר את החפץ מרשות היחיד
ולא הניח את החפץ ברשות הרבים, והעני הניח את החפץ ברשות
הרבים, אך לא עקר מרשות היחיד, ובאופן השני, העני עקר את
החפץ מרשות הרבים ולא הניחו ברשות היחיד, ובעל הבית הניח את
החפץ ברשות היחיד, אך לא עקר מרשות הרבים. ומבואר במשנה
זו, שהמוציא חפץ בידו מהרשות שגופו עומד בה, אם לא הניח את
החפץ פטור, ושלא כדברי המחייב.

מתרצת הגמרא: הָתָם במשנה מדובר באופן שהוציא ידו אל רשות
הרבים בגובה לְמַעַל מִשְׁלֹשָׁה טפחים מהקרקע, שלא נחשב כהניח
את החפץ ברשות הרבים, ולכן פטור, ולא משום שנחשב מחובר
לרשות היחיד על ידי גופו, אולם הָתָם כשהוציא פירות בידו לרשות
הרבים שבו נחלקו אבבי ורבא, מדובר באופן שהוציא ידו בגובה
לְמַטָּה מִשְׁלֹשָׁה טפחים מהקרקע, שנחשב שהניחם על הקרקע,
ונמצא שעקרו מרשות היחיד והניחם ברשות הרבים, ועשה מלאכת
הוצאה שלימה, ולסובר שחיבור לרשות היחיד על ידי גופו אינו
חיבור, נמצא שהוציאם לגמרי לרשות הרבים ולכן חייב.

משנה

לאחר שנתבארו במשניות הקודמות השיעור המחייב במלאכת
הוצאה בשבת, וכן הרשויות המחייבות והפטורות כשמוציא מהם
ומכניס אליהם, מבארת המשנה את אופן ההוצאה המחייב: הַמּוּצִיא
בשבת מרשות לרשות, בֵּין שהוציא בִּימִינוֹ, וְכֵן בְּשִׁמְאָלוֹ, או בְּתוֹךְ
חֵיקוֹ – בכיס שבבגד שעל החזה, שבכך דרך האנשים להוציא, אִלָּא
שהוציא כשהוא נושא את הדבר עַל פְּתִיפִיו, חֵיב, שְׁבֵן הַמֶּשֶׁא
שהיו נושאים בְּנֵי קָהָת במסעות בני ישראל במדבר היה נתון על
כתפם, ונקרא עבודה, שנאמר (במדבר טז) 'וְלִבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי יַעֲבֹד
הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכֹתֶף יְשָׁאוֹ'.

המשנה מבארת באיזה אופן פטור על הוצאה בשבת: אולם המוציא
בשבת מרשות לרשות, כשהיה הדבר נתון בְּלִאֲחֶר יָדוֹ – על גב ידו,
או בְּרִגְלוֹ – בכף רגלו, או בְּפִי, וּבְמַרְפָּקוֹ – בבית השחי שלו, או
בְּאֵזְנוֹ, וּבְשִׁעְרוֹ, וּבְפִיגְדָתוֹ – בחלל שבתורתו שבו מניח מעותיו,
וּפִיָּה לְמַטָּה – כשפתח החלל נמצא מאחוריו רחוק מראש החגורה,
שאינן דרך הוצאה בכך, כיון שאין דרך השומרים להניח שם שמא
יפול, או שהוציא בֵּין פְּוִנְדָתוֹ – חגורתו החלולה לְחֻלּוֹקוֹ, כגון שתלה
חציו על החגורה וחציו נסמך על חלוקו, שפעמים מכביד מצד אחד
ונופל לארץ, ואין זו דרך הוצאה, וּבְשִׁפְתֵי חֻלּוֹקוֹ התחתונה, כגון
שבתפירת שולי הבגד נקב והניחו שם, שכל מקום שרוקו ממנו
כל כך במקום זה, אין הדרך לשמור בו חפציו, או שהוציא בְּמַנְגְלוֹ

מפקע. קורע: בנסכא. שהן תחיתות ארבות, וכל זמן שמקצתן בפנים - לא קנה: ופרקינן ובינן דאיכא שניצין. רצונות שקורין אשטולדיץ: מפיק ליה עד פומיה ושקיל. ובינן דמצי למשקלינהו - קני. ולענין שבת לא מיתביב עד דמפיק להו לשניצין, דעל דו הוא אגוד לרה"י, שהרי לא יצאו: ומפרכי עילוייה. שאין יכול

להוציאן (ב) בלא שניצין: קם אביי בשיתיה כו'. שניהם חזרו בדבריהם והחליטום: ביד חייב. משניצאנו ופירות. ואנע"פ שגופו ברשות היחיד, ולא אמרינן אגד גופו שמיא אגד: בפלי פטור. כל זמן שיש מקצת הפלי בביתו: ביד פטור. דאגד גופו שמיא אגד, דידו בחר גופו גרידא. בפלי חייב. וקשיא אתריריהו למה שהחליטו שיתן: התם למעלה מג'. וטעמא משום דלא נח. ולא משום אגד גופה: והקא למטה מג'. דליכא למפטרי' משום התנה. דכמוהו דמי: מתני' שכן משא בני קהת. "בקהת ישאר" (במדבר ז) וקמין ושמאל וחיך - אורח ארעא. ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי, שאמר בשם רב האי, שמפושך בתלמוד ירושלמי: "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן הקמור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה" ושמון אחד בימין, ושמון אחד בשמאל, והקטורת בחיך, והחביתין בקהת: מרפקי. אישיל"א: פונדיתו. אזור חלול: ופיה למטה. אין דרך הוצאה בכך. אבל פיה למעלה - דרך הוצאה: שפת חלוקי. שפה התחתונה: גמ'. המוציא משאוי למעלה מ'. מעבירו באור בידו, ואינו על כתפו, וגובה מן הארץ (ועשרה) קאמר. דאי במונה על כתפו - מתניתין היא. והא דתנן (לקמן דף ק.) הזורק ד' אמות בביתו למעלה מעשרה בזורק באור, אלמא אין למעלה מעשרה רשות הרבים - דיוקא זורק, אבל מעביר - חייב, דלילך מבני קהת במשכן: אשר על המשכן וגו'. בקלעי החצר משתעי: אף מונה. גובהו ד' אמות, והזרזך לסובבו בקלעים של ד' אמות רחב. ומה אני מקיים "וג' אמות קומתו" (שמות כז) - משפת סובב ולמעלה. ומה אני מקיים "קומה ח" - דלעלמים משפת מנבח למעלה. כך מפורש בבוהי (דף טז). שהיו הקלעים ט"ו אמות: מנבח אתה למד. דקס"ד שאר הלוחים נמי גביהו כמשה: תלתא מלעיל. ובינן דמנבח עשר אמות, והוא נושא בכתה, כדכתיב (במדבר ז) "ולבני קהת לא נתן" (עגלות) וגו', והלוחים ד' אמות. כי מדלו ליה תילתא למעלה מראשיהן או מכתפיו - נמצא גובה מן הארץ קרוב לשליש של ד' אמות, דהוה טובא טפי יותר מ' טפחים: ואיבעית אימא. לא גביהו לוח, ולאו ממנוב גמרינן, דשמיא לוח לא גביהו אל א' אמות, ואין משאן דמנוב גבוה מן הארץ אל א' או ג' טפחים, ומארוך גמר לה ד' אלעזר: ואשתבח דלמעלה מעשרה קא. טובא. אפילו אין גובהו של לוח אל א' ג' אמות כמונו - הרי י"ח טפחים, וארוך אינו תלוי למטה מכתפותיהן אל א' טפחים ובי' שלישי טפה, אישתבח גבוהה ד' יותר: ולגמיר

ממשה. שפרש המשכן, ונמצא דגובהו של לוח עשר אמות, ונליף מלוח נשאי המנוב: דאמר מ'. במסכת נדרים: אנשי הוצל. היו נושאין כדי מים וזין על ראשיהן, ואין אוהיון אותם בידים:

דאי בעי מפקע ליה ושקיל! בנסכא. ובינן דאיכא שניצין, מפיק ליה עד פומיה, ושרי ושקיל ושניצין אנדי מנא? דליכא שניצין. ואיבעית אימא: דאית ליה, ומפרכי עילוייה. וכן אמר רבא: לא שנו אלא בקופה מלאה קישואין ורלועין, אבל מלאה חרדל - חייב. אלמא קסבר: אגד פלי לא שמיא אגד. אביי אמר: אפילו מלאה חרדל - פטור. אלמא קסבר: אגד פלי שמיא אגד. קם אביי בשיתיה דרבא, קם רבא בשיתיה דאביי, ורמי דאביי אדאביי ורמי דרבא אדרבא. דאיתמר: המוציא פירות לרה"ר, אביי אמר: ביד - חייב, בפלי - פטור. ורבא אמר: ביד - פטור, בפלי - חייב: אפוד: ביד חייב. והתנן: פשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכניס - שניהן פטורין! התם למעלה מג', הקא - למטה מג'. מתני' המוציא בין בימינו בין בשמאל, בתוך חיקו או על כתפיו - חייב, שכן משא בני קהת. בלאחר ידו, ברגלו, בפיו, ובמרפקו, באזנו, ובשערו, ובפונדיתו ופיה למטה, בין פונדיתו לחלוקי, ובשפת חלוקי, במנעלו, בסנדלו - פטור, שלא הוציא בדרך המוציאין. גמ'. אמר ר"א: המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים - חייב, שכן משא בני קהת. ומשא בני קהת מנולן - דכתיב: "על המשכן ועל המנוב סביב", מן משכן מנוב למשכן, מה משכן ד' אמות - אף מנוב ד' אמות. ומשכן גופיה מנולן? דכתיב "עשר אמות ארך הקרש" וכתיב "ויפרש את האהל על המשכן". ואמר רב: משה רבינו פרשו, מנא אתה למד: גובהו של לוחים עשר אמות. וגמירי, דכל טונא דמדילי במוטות - תילתא מלעיל, ותרי תילתי מלתחת - אישתבח דהוה מדילי טובא. ואיבעית אימא - מארון. דאמר מר: ארון תשעה, ובפונדית טפה - הרי כאן י'. וגמירי, דכל טונא דמדילי במוטות - תילתא מלעיל ותרי תילתי מלרע, אישתבח דמלמעלה מ' הוה קאי. ולגמיר ממשעה? דילמא משה שאני, דאמר מר: אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועצל קומה. אמר רב משום רבי חייא: המוציא משאוי בשבת על ראשו - חייב חטאת, שכן אנשי הוצל עושין כן. ואנשי הוצל רובא דעלמא?! אלא, אי איתמר הכי איתמר: אמר רב משום רבי חייא: אחד מבני הוצל שהוציא משוי על ראשו בשבת - חייב, שכן בני עירו עושין כן. ותיבטל דעתו אצל כל אדם! אלא, אי איתמר הכי איתמר: המוציא משוי על ראשו - פטור. ואת"ל:

וגבי היזק ראיא דהצריך ארבע אמות, בריש בבא בתרא (דף ב:) משום צואר וראש, ובקל יגביה עצמו שיחול לראות. לכך צריך ארבע אמות. והא דאמרין בימי שהוציאודו' (עירובין דף מת) דמקומו של אדם ארבע אמות - היינו כשפושט ידו למעלה מראשו:

דאי בעי מפקע ליה. נראה לר"י: שכיסין שלהם לא היו תפורות בחוץ כמו שלנו. ולהכי פריך ממקום התפירה, ולא ממקום אחר: ורמי דאביי אדאביי. קים ליה להסיס דרך מילתא דמיתא איתמר בחר דהדור ברו: הרתם למעלה מג'. ונהי דלאו שמיא אגד - הנחה ליכא, כדפירש בקונטרס. הקשה ה"ר אלחנן: לרבה דמוקי מתני' בריש מבילתין (דף ד.) כר"ע, דאמר קלוטה כמי שהנחה דמיא, בחך בבא דמיתא הכא אמאי שניהם פטורין? והלא למעלה מג' לר' עקיבא כמו למטה מג' לרבנן וי"ל: דרבה סבר אגד גוף שמיא אגד. ור"י מפרש: התם למעלה מג' ואית לן למימר דשמיא אגד, כדאמר בפ"ק (דף ג.) דידו בחר גופו גריד. הכא למטה מג' - דלאו שמיא אגד:

לאחר ידו ברגלו. ולספרים דגרס "כלאחר ידו", י"ל: דברגלו הוה פירוש "כלאחר ידו", ומיהו, גירסא קמא ניהא טפי, דחבי תניא בברייתא בגמרא:

במרפקו. (ג) הוא שקוריא קוד"א. ולא כמו שפירש בקונטרס אישיל"ש. מרתנן באהלות (פ"א מ"ח) רמ"ח אברים באדם, שלשים בפסית היד, ו' בכל אצבע, שנים בקנה, שנים במרפק, אחד בורוע, (ד) שנים בכתף כו'. משמע דמרפק הוא למטה מן הבורוע. וכן בפרק "האומר משקל" (ערכין יט.) דיר ורגלי עלי - ממלא חבית מים, ומכניס ביד עד העציל, וברגל עד הארכובה. ולעציל קרי ליה במתניתין דהתם במרפקו. ותרגום של "אציל ידי" - "מרפק ידיה" (יחזקאל יג.) משמע דעציל היינו קוד"א. שהוא ביד כנגד ארכובה ברגל. ובפ"ב דזבחים (דף יח:) לא יחגרו ביוע - שאין חוגרין לא למטה ממתניהם, ולא למעלה מאציליהם, אלא כנגד אצילי ידיהם. ואי אצילי היינו אישיל"ש - היאך יחגרו למעלה מהם? ועוד: א"כ כנגד אציליהן היאך חוגרים אדרבה, שכן היא מקום זיעהו אלא דאי אצילי קוד"א. וכן יש למעלה מבאן רלא כמפרש דמקום תפילין הוי בקנה למטה ממרפק, דבכל מקום אמרינן תפילין בורוע, ובמס' אהלות (פ"א מ"ח) משמע דזרוע הוא למעלה ממרפק, ועוד: דבפ' "האומר משקל" (שם ד') פריך: וביד עד העציל? והכתיב "זהה לאות על ירך" ותנא זה קיבוריתו ומשני: דאורייתא קיבורית כולה פירוש קרייה יד, בגדרים - הלך אחר לשון בני אדם. משמע דמקום תפילין למעלה מן העציל:

המוציא בפיו כו'. והא דתנן ב"אמר לו" (כריתות ד' יג.) אם היתה שבת הוציאנו בפיו חייב - ה"מ אוכלים שדרכן להוציאנו בפיו בשעת אבילה:

אישתבח דלמעלה מ' הוה קאי. דמכתה אדם עד לארץ שלש אמות. כדאמר בתרגום מגלת אסתר: פרשנא דאצטליל על תלת אמוין, וכן כלהו, וראשיהם היו קטועים. ומקוה דאמר (יזמא לא.) דהוי כל גופו עולה בחן, אפילו ראש, באמה לא אמה ברום ג' אמות - דכשיכנס במים יעלו המים למעלה מראשו. וכוכין דאמר בסוף "המבור פירות" (ב"ב דף ק) דאורכין ארבע אמות - היינו עם ראש וצואר ועיני הארון, עם מה שמשקעין ארון בתוך הכוך טפה או טפחים.

וגבי היזק ראיא דהצריך ארבע אמות, בריש בבא בתרא (דף ב:) משום צואר וראש, ובקל יגביה עצמו שיחול לראות. לכך צריך ארבע אמות. והא דאמרין בימי שהוציאודו' (עירובין דף מת) דמקומו של אדם ארבע אמות - היינו כשפושט ידו למעלה מראשו: ואת"ל:

מתני'

ואת"ל אנשי הוצל עושין כן בטלה דעתן אצל כל אדם. משמע דעל אתרא נמי אמר
דבטלה דעתן, וכן בריש "בכל מערבין" (עירובין דף כח.) פריך: ובכל הוי רובא
דעלמא? והתניא כ"ר, וכן בחר הכי פריך: ופרסאי הוי רובא דעלמא? וקשה: דכפ' "חבית"
למקנן (קודר) גבי של בית מנשיא הוי סוחטין ברמונים, ופריך: בית מנשיא הוי רובא
דעלמא? ומשני: אין. דהנתן המקיים קוצים בברם

כ"ר שכן מעריבי מקיימין קוצים למגליהן. ופריך: מי דמי? עריבי אתרא הוא, הכא בטלה דעתו
אצל כל אדם ו"ל: דהתם חשוב מנהג עריבי, דלכל העולם נמי אם היה להם רוב גמלים - הוו
נמי מקיימי. אבל בית מנשיא, דחד גבא - בטלה
דעתו. אע"ג דלכל העולם אם היה להם רמונים
הרבה הוי סוחטין:

רבי יהודה אומר אף מקבלי פיתקין. מפרש
רבינו שמואל: שיש אדם ממונה למלך
שנושא פיתקין של מלך, לידע מנין גבוריו וחיליו
ובית אוצרותיו, ונושאין אותן בכיסיהן התלויין
באוזניהן. ואותן כיסין חוזרין, פעמים לפניהן
ופעמים לאחוריהן. והוי ממש דומיא דסניר
לדלעיל, שהוא חור, ות"ק דר' יהודה לא חשיב
ליה חור. והא דמיימי בגמרא תנא: שכן לכלרי
מלכות עושין כן. כלומר: שחור, דבענין זה מיידי
רישא (דברייא) ודמתני':

תברא מי ששנה זו כ"ר. ת"ק ה"ל למינקט
לאחריו ובא לו לפניו פטור, ולתנא
בתרא דמחייב - הוה לו למינקט לפניו ובא לו
לאחריו דהוי רביתא נפח. אלא יהודה לא ידע
שיש בזה שום חילוק:

הא לאחריו ובא לאחריו פטור. לעיל (דף
צא) גבי חזקה משני "עששה" ובפ"ק
דקדושין (דף קה) גבי נתנה היא ואמרה היא,
ובכמה דוכתי לא משני: וז' אינו יכול וזה אינו
יכול ר"מ ורבי יהודה מחייבין. מה שהקשה
ריב"א: אמאי לא אמרין טעאת אחד אמר
רחמנא ולא שנים ושלשה כדאמר גבי כופר -
מפרש בפרק "ד' וד'" (ב"ק דף מ. ד"ה כופר)
תלתא

ואת"ל: אנשי הוצל עושין כן - בטלה דעתן אצל כל אדם.
מתני' המתפנין להוציא לפניו, ובא לו לאחריו - פטור.
לאחריו ובא לו לפניו - חייב. באמת אמרו: האשה החוזרת
בפינה, בין מלפניה ובין מלאחריה - חייבת, שכן ראוי
להיות חוזר. רבי יהודה אומר: אף מקבלי פתקין. גמ' מאי
שנא לפניו ובא לו לאחריו דפטור - דלא אתעביד מחשבתו,
לאחריו ובא לו לפניו - נמי, הא לא אתעביד מחשבתו!
א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבא:
ומאי קושיא? דילמא: לפניו ובא לו לאחריו היינו טעמא
דפטור - דנתפנון לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה
פחותה; לאחריו ובא לו לפניו, היינו טעמא דחייב -
דנתפנון לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה.
אלא מאי קושיא - דייקא דמתני' קשיא: "המתפנין להוציא
לפניו ובא לו לאחריו פטור" הא לאחריו ובא לו לאחריו
- חייב. אימא סיפא: לאחריו ובא לו לפניו - הוא דחייב,
הא לאחריו ובא לו לאחריו - פטור. א"ר אלעזר: תברא,
מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רב אשי: מאי קושיא? דילמא
לא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא לאחריו ובא לו לאחריו -
דחייב דאיתעבידא מחשבתו. אלא אפילו לאחריו ובא לו
לפניו איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל ולא
איתעביד מחשבתו - לא לחייב, קמ"ל: דנתפנון לשמירה
פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה - דחייב. ולאחריו
ובא לו לאחריו - תנאי היא. דתנאי: המוציא מעות בפניו
ופיה למעלה - חייב, פיה למטה, רבי יהודה מחייב, ותכמים
פוטריין. אמר להן ר' יהודה: אי אתם מודים בלאחריו ובא

לו לאחריו שהוא חייב? ואמרו לו: ואי אתה מודה בלאחר ידו ורגלו שהוא פטור? אמר ר' יהודה:
אני אמרתי דבר אחר, והן אמרו דבר אחר. אני לא מצאתי תשובה לדבריהם, והן לא מצאו
תשובה לדברי. מדקאמר להו אי אתם מודין - לאו מפלל דפטרי רבנן? ולמיטעמיה, דקאמרי ליה
"אי אתה מודה" מפלל דמחייב רבי יהודה? והתנאי: לאחר ידו ורגלו - ד"ה פטור! אלא: לאחריו
ובא לו לאחריו - ד"ה חייב. לאחר ידו ורגלו - דברי הכל פטור, כי פליגי - בפניו ופיה למטה.
מור מדמי ליה לאחריו ובא לו לאחריו, ומור מדמי ליה לאחר ידו ורגלו. "באמת אמרו האשה כו".
[תנא: כל "באמת" - תלכה היא. רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין]. תנא: שכן לכלרי מלכות
עושין כן. מתני' המוציא כפר לרשות הרבים - חייב. הוציאווהו שנים - פטורין. לא יכול אחר
להוציא והוציאווהו שנים - חייבין, ור' שמעון פטור. גמ' אמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה
אמר אביי, ואמרי לה במתניתא תנא: זה יכול וזה יכול - רבי מאיר מחייב, ור' יהודה ור' שמעון
פטורים. זה אינו יכול וזה אינו יכול - רבי יהודה ור' מאיר מחייבים, ורבי שמעון פטור. זה יכול
וזה אינו יכול - דברי הכל חייב. תנאי נמי הכי: המוציא כפר לרשות הרבים - חייב, הוציא
שנים - רבי מאיר מחייב ורבי יהודה אומר: אם לא יכול אחר להוציא והוציאווהו שנים - חייבין,
ואם לאו - פטורים, ורבי שמעון פטור. מנא הני מילי - דתנו רבנן: "בעשיתה" - העושה את
פולה, ולא העושה את מקצתה. ביצד: שנים שהיו אוזניו בכליו ולונו, ככרפר ושוכבין, בקולמוס
ובותבין, בקנה והוציא לרשות הרבים, יכול יהו חייבין - תלמוד לומר: "בעשיתה" - העושה את פולה ולא העושה מקצתה.

מתני' המתפנין להוציא לפניו, ובא לו לאחריו - פטור. דלא נתקיימה מחשבתו, וד"ל כמתעסק ולא מתפנין: לאחריו
ובא לו לפניו חייב. בגמ' מפרש טעמא: סיני. קעין מכניסין קטנים, וחוזרת אותו
לצניעות. ואם תלתה בו שום דבר להוציא, ובא לו לצד אחר - חייבת: שכן ראוי
להיות חוזר. דרכו להיות חוזר סביבותיה
ומתחלתה ידעה שסופו להתהפך: ר' יהודה
אומר אף מקבלי פתקין. של מלך למוסרם
לרצין, אף הם חייבים בהוצאתו, אפילו לא
נתקיימה מחשבתו. בגמ' הוציאן על מנת
לתתן לרץ זה ונתתן לזה, כך לשון רבותי,
ולבי מנגמם: גמ' מי ששנה זו לא שנה זו.
ת"ק פטר בתרויהו, ותנא בתרא מחייב
בתרויהו: ועלתה בידו שמירה פחותה. ואנן
סגדי דלא ניתא ליה, אכל סיפא - כל שכן
דניתא ליה: דייקא דמתני' קשיא. דייקא (א)
דמיצין למידם מתני': לאחריו ובא לו לפניו
הוא דחייב. דעלתה בידו שמירה מעולה:
ותכמים פוטריין. שאין דרך הוצאה בקרי. אני
אמרי דבר אחר. אי אתם מודים כו: ותם
אמרי דבר אחר. אי אתה מודה כו: מקבל
דחייב רבי יהודה. בתמיה: הא ודאי דברי
הכל פטור, דלא מפסי אינשי הכיו לאחריו
ובא לו לאחריו דברי הכל חייב. דש מוציאן
כן בשמירה פחותה: לאחר ידו דברי הכל
פטור. דאין מוציאן כן. מור מדמי לה
לאחריו. דשמירה פחותה היא. ומר מדמי לה
לאחר ידו - דלא דמי מוציא לאחריו. דהתם
משמרים הן מן הנגבים, אכל אלו נופלין
מאליהן. ואין מוציאן כן: שכן לכלרי מלכות
עושין כן. דבעתו למוסרן לזה, ואין מוציא,
דבר המלך נחין, ומצא אחר ומוסרו לו:
מתני' הוציא (א) שנים פטורין. כדלפנין:
"בעשיתה" - יחיד ולא שנים: חייבים. וטעמא
מפרש בגמרא: גמ' זה יכול להוציא לבדו,
זה יכול להוציא לבדו, והוציא שנים: ר"מ
מחייב. דלא דריש "בעשיתה" להכי, אלא
לפטור יחיד שעשה בהוצאת ב"ד, כדלקמן:
ו' יהודה פטור. דלא אורכיה בהכי. וסוּם
מתני' ר' יהודה היא: זה אינו יכול וזה אינו
יכול. דאורכיהו להוציא בשנים, בהא סביקא
ליה לרבי יהודה פרבי מאיר, דחייב. ורבי
שמעון פטור, דלפנין מקראי כדלקמן: זה יכול
וזה אינו יכול. והוציא שניהן - דברי הכל
חייב. ולקמן מפרש די מיניהו חייב: ד"ה:
הוציאווהו שנים - מאיר מחייב ור"ה פטור:
ר' יהודה אומר אם לא יכול אחר. כלומר:
כל אחר ואחד: ואם לאו. אלא זה יכול וזה
יכול - פטור, וממילא דכדי הא גזונא ר'
מאיר מחייב: מלגן. פורק"א בת ג' שינים,
ומהפכין בה תבואה בגורן, והוא מעמר דהוא
אב מלאכה: ולונו, מאספין חשכלין: ככרפרי
ושוכבין. דהוא מיסר, כדאמר בפרק "כלל
גדול" (לעיל דף עה.) שובט הרי הוא בכלל
מיסר: בקנה והוציאווהו כו. וכל הקר זה יכול
וזה יכול נכחה:

עניול

בעניול

שבת דף צב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז וזהר" (ליום חמישי) קמא

שָׁנָה זו, והתנא ששנה את הדין הראשון סבר שיש לחייבו, והתנא
ששנה את הדין השני סבר שיש לפטרו.
רב אשי דוחה גם קושיא זו: אָמַר רב אשי, מַאי קוּשְׁיָא, דִּילְמָא אין
לדיק משני הדינים באופן שיסתר זה את זה, אלא התנא שחייב את
המתכוין להוציא לאחריו ובא לו לפניו, לֹא מִיפְעִיָא קָאָמַר – אמר
דבריו בדרך 'אין צריך לומר', כלומר, לֹא מִיפְעִיָא – אין צריך לומר
במתכוין להוציא לאחריו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו, דְּחִיב, משום
דְּאִיתְעָבִיד – שנעשתה מְחֻשְׁבְּתָּהּ ממש, שהוציא באופן שהתכוין,
אֵלָּא אֶפְיֻלוּ הַמַּתְכוּיִן לְהוֹצִיא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא לְפָנָיו אִיצְטְרִיכָא לִיה
– הוצרך לומר שחייב, משום דְּסָלְקָא דְעֵתָךְ אִמְיָנָא – שהיה עולה
בדעתך לומר, שהוֹאִיל וְלֹא אִיתְעָבִיד מְחֻשְׁבְּתָּהּ ממש, שהרי לא
הוציא באופן שהתכוין, לֹא לְחִיב, קָא מְשַׁמַּע לֵן דְּנִתְפָּנוּן לְשִׁמְרָה
פְּחוּתָהּ וְעָלְתָה בִידוֹ שְׁמִירָה מְעוּלָה, דְּחִיב.
הוכחה שהאופן הנידון שני במחלוקת תנאים: וְהָדִין במתכוין
להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו, תִּנְיָא הִיא – שני במחלוקת
התנאים, דְּתִנְיָא בברייתא, הַמּוֹצִיא מְעוֹת בְּפִינוֹתָהּ – בחגורתו
החלולה וְפִיהָ לְמַעְלָה – כשפתח חללה נמצא לפניו, חִיב, שבאופן
זה יכול לשמור מעותיו בה היטב, ודרכו להוציא כן. ואם הוציא
כשפִּיהָ לְמַטָּה – כשפתח חללה נמצא מאחוריו, נחלקו בזה תנאים,
רַבִּי יְהוּדָה מְחִיב, מפני שסבר שאף שאינו יכול לשמור מעותיו
היטב באופן זה, שחושש שמא יפלו ולא יבחין בכך, מכל מקום דרך
הוצאה היא. וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין, משום שכל שאינו יכול לשמור
מעותיו כראוי אין דרכו להוציא כן. אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוּדָה לחכמים,
וְכִי אִי וְאִין אֲתִים מוֹדִים, בְּאֹפֶן שהתכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא
לְאַחֲרָיו, שְׁהוּא חִיב אף שלא ניתן לשומרו כראוי, אם כן, הוּדוּ לִי
גם במוציא בחגורה חלולה כשפתח חללה למטה שהוא חייב, וְאָמְרוּ
לֹא חֻכְמִים, וְכִי אִי וְאִין אֲתִים מוֹדִים במוציא בְּלֹאֲחֶר יָדוֹ ובמוציא
בְּרִגְלוֹ שְׁהוּא פְטוֹר, כִּינ שאין הדרך להוציא כן, אם כן, הוּדָה לֵנוּ
גם במוציא בחגורה כשפתח חללה למטה שהוא פטור. אָמַר רַבִּי
יְהוּדָה, אֲנִי אֲמַרְתִּי לָהֶם דְּבָרִי – דִּין אֶחָד, שאף הם מודים שהמתכוין
להוציא לאחריו ובא לו לאחריו חייב, שזמננו יש להוכיח כדברי, וְהֵן
אָמְרוּ דְּבָרִי אֶחָד, שאף אני מודה שהמוציא לאחר ידו וברגלו פטור,
שזמננו יש להוכיח כדבריהם, אֲנִי לֹא מִצְאֵתִי תְשׁוּבָה לְדִבְרֵיהֶם
לדחות הוכחתם, וְהֵן לֹא מִצְאֵתִי תְשׁוּבָה לְדִבְרֵי לדחות הוכחתו.
מוכיחה הגמרא: מִדְּקָאָמַר לָהֶו רַבִּי יְהוּדָה לחכמים, אִי אֲתִים מוֹדִין
במתכוין להוציא לאחריו ובא לו לאחריו שהוא חייב, לֹא מְכַלְל
דְּפִטְרִי רַבֵּנָן – האם לא מוכח מכך שחכמים סברו שאכן פטור אף
במתכוין להוציא לאחריו ובא לו לאחריו ולכן לא השיבו לו כִּינ
שחלקו עליו אף בזה.
דוחה הגמרא: וְלִיטְעָמִיד – ולשיתך שאתה סובר שנחלקו בזה, וכי
גם במה דְּקָאָמַר לִיה חכמים לרבי יהודה, אִי אֲתִים מוֹדִים במוציא
כלאחר ידו וברגלו שהוא פטור, תאמר שזמננו שלא השיב על כך
מְכַלְל – מוכח דְּמְחִיב רַבִּי יְהוּדָה במוציא (והתנאי) לְאַחֶר יָדוֹ
(ורגלו דברי הכל פטור) [וְכַרְגְּלוֹ], כִּינ שהוא מודה להם ששני
האופנים שוים, והרי באופן זה לדברי הכל פטור, כִּינ שאין דרך
אנשים להוציא כן.
לכן הגמרא חוזרת בה: אֵלָּא, המתכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא
לְאַחֲרָיו, דְּבָרִי הַכֹּל חִיב, שיש המוציא באופן זה אף ששמירתו
פחותה, והמוציא לְאַחֶר יָדוֹ והמוציא בְּרִגְלוֹ, דְּבָרִי הַכֹּל פְטוֹר, כִּינ
שאין הדרך להוציא באופנים אלו כלל, וְכִי פְלִיגִי – ובמה נחלקו רבי
יהודה וחכמים, רק במוציא בְּפִינוֹתָהּ וְפִיהָ לְמַטָּה, מֵר – רבי יהודה
מְדַמֵּי לִיה – מדמה אופן זה למתכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא
לְאַחֲרָיו, שבשני האופנים שמירה פחותה היא, שאין הדבר לפניו
ואינו יכול לשומרו היטב, וכִינ שעל אף סיבה זו במתכוין להוציא
לאחריו ובא לו לאחריו חייב, כך גם במוציא בחגורתו כשפתחה
למטה, וְכֵן – חכמים סברו שאין לדמות מוציא בחגורה שפתחה
למטה למוציא לאחריו, כִּינ שבמוציא לאחריו אף ששמירתו פחותה
כִּינ שאינו רואה את הדברים שמוציא, מכל מקום עדיין משתמרים

וְאִם תִּמְצִי –[תִּרְצָה] לומר ולהקשות, הרי אֲנִשִּׁי העיר הוצל עוֹשִׁין
כֵּן, וכִינ שדרכם בכך יחשב להם להוצאה, אין זו קושיא, משום
שְׁבִטְלָה דְעֵתָךְ של בני הוצל אֵצֶל כָּל אָדָם, וכל אדם אין דרכם
להוציא בכך.

משנה

המשנה מבארת דיני הוצאה שנעשתה שלא ככוונת המוציא:
הַמַּתְכוּיִן לְהוֹצִיא לְפָנָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו, כגון שצרר מעות בבגד
שיהיו תלויים בו לפניו, על מנת להוציאם כך מרשות היחיד לרשות
הרבים, ולבסוף נתהפך הבגד שבו המעות ובא לאחריו, והוציאם כך,
פְטוֹר, אף שבפועל הוציאם, מפני שבעת המלאכה לא נתקיימה
מחשבתו שחשב לפניו, ונחשב כמתעסק כִּינ שלא התכוין לעשות
את מעשה המלאכה. ואם נתכוין להוציא לְאַחֲרָיו, וְכֵן לֹא לְפָנָיו,
חִיב, מהטעם שיתבאר בגמרא.

אופן שבו אין חילוק בין נתכוין להוציא לפניו או לאחריו: בְּאֵמַת
אָמְרוּ, הָאִשָּׁה הַחוֹגֶרֶת בְּפִיָּרָה שהוא בגד קטן [כעין מכנסיים]
שחוגרות אותו הנשים במותניהן לצניעות, ותלתה עליו דבר
להוציאו, בֵּין אִם תלתה אותו מִלְּפָנֶיהָ וְכֵן מִלְּאַחֲרֶיהָ, ואף אם
נתהפך מלפניה לאחריה או להיפך, חִיבָתָהּ, שֶׁכֵּן רָאוּי לְהִיֹּת חוֹזֵר
– דרך סינר הנשים לחזור מצד לצד, ומתחילה כשהוציאה ידעה
סופו לחזור, ונחשב שנתכוונה בתחילה לכך.

אופן נוסף כעין זה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אֵף מְכַלְל פִּתְקִין – כתבי דבר
המלך, כדי למוסרם ליד הרצים היוצאים למסור דבר המלך במקום
אחר, דינם כאשה החוגרת בסינר, שהמתכוין להוציא באופן זה
והוציא באופן אחר, אם נתקיימה מחשבתו חייב, שאם הוציאו פתק
שקיבלו למוסרו לאחד מן הרצים, ולבסוף נתגדלו לרץ אחר, חייבים
על הוצאתם, אף שלא נתקיימה מחשבתם הראשונה.

גמרא

הגמרא דנה בחילוק שבין שני הדינים שברישא. מקשה הגמרא: מַאי
שָׁנָא – מדוע שונה דין המתכוין להוציא לְפָנָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו
דְּפְטוֹר, משום דְּלֹא אִתְעָבִיד – שלא נעשתה מְחֻשְׁבְּתָּהּ, אם כן,
המתכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא לְפָנָיו, נְמִי הֵא לֹא אִתְעָבִיד
מְחֻשְׁבְּתָּהּ – אף הוא הרי לא נעשתה מחשבתו, ומדוע חייב. מתרצת
הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, תִּבְרָא – אכן המשנה קשה ושני דיניה
סותרים זה את זה, וצריך לומר שְׁמִי שְׁשִׁנָּה זו לָא שָׁנָה זו, והתנא
שפטר את הראשון סבר שיש לפטור בשני האופנים, והתנא שחייב
את השני סבר שיש לחייב בשני האופנים.

רבא דוחה את קושיית הגמרא: אָמַר רַבָּא, וְמַאי קוּשְׁיָא, דִּילְמָא –
הרי יתכן שהמתכוין להוציא כשהדבר לְפָנָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו, הִינֵנוּ
מְעַמָּא – זהו הטעם דְּפְטוֹר, מפני דְּנִתְפָּנוּן מתחילה בהוצאתו
לְשִׁמְרָה מְעוּלָה, דהיינו כשהדבר לפניו ויכול לשומרו היטב, ולבסוף
עָלְתָה בִידוֹ רק שְׁמִירָה פְּחוּתָה כשהדבר חזר לאחריו ואינו יכול
לשומרו כראוי, שודאי אין דעתו נוחה בהוצאה זו ששמירתה פחותה,
ולא נעשתה מחשבתו, ואילו המתכוין להוציא כשהדבר לְאַחֲרָיו
וְכֵן לֹא לְפָנָיו הִינֵנוּ מְעַמָּא, דְּחִיב, משום דְּנִתְפָּנוּן מתחילה
בהוצאתו אף לְשִׁמְרָה פְּחוּתָהּ, וְעָלְתָה בִידוֹ שְׁמִירָה מְעוּלָה, שכל
שכן שדעתו נוחה יותר בהוצאה זו ששמירתה מעולה.

הגמרא מבארת את הקושיא באופן אחר: אֵלָּא, מַאי קוּשְׁיָא, דִּיחָקָא
דְּמִתְנִיתִין – הדין שניתן לדיק ממשנתנו קוּשְׁיָא, שמתחילה שנינו,
הַמַּתְכוּיִן לְהוֹצִיא לְפָנָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו, פְטוֹר, כִּינ שלא נעשה
רצונו, ומדויק מכך, הֵא – אבל אם התכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא
לְאַחֲרָיו, שנעשה רצונו, חִיב, משום שהוצאה כדרכה היא, וקשה,
אם כן אִימָא – אמור ובאר את הסיפא, ששנינו שהמתכוין להוציא
לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא לְפָנָיו דווקא הוּא דְּחִיב, מפני שעלתה בידו הוצאה
בשמירה מעולה, הֵא אם התכוין להוציא לְאַחֲרָיו וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו,
פְטוֹר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, תִּבְרָא, מִי שְׁשִׁנָּה זו לָא

אולם אם אחוז שנים בְּעִיגוּל שֶׁל דְּבִילָה – כלי ששמו 'עִיגוּל'
שדורסים בו תאנים רבות הנדבקות יחד ונעשות עיגול כעין גבינה,
ונקראות 'דבילה', וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, או שאחוז בְּקוֹרָה
וְהוֹצִיאוּ אוֹתָהּ לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, שהם משאות גדולים וכבדים, ואין
אדם אחד יכול להוציאם, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם אֶכָּן לֹא יִכּוֹל אֶחָד
לְהוֹצִיאוֹ לְבֶדוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, חֵיבִין, וְאִם לֹא, אֵלָּא יֵשׁ כַּח בִּיד
אדם אחד להוציא לְבֶדוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, פְּטוּרִין. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
אָמַר, אֵת עַל פִּי שְׁלֹא יִכּוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם,
פְּטוּרִים, שֶׁלֶכֶךְ נֶאֱמַר (ויקרא ד כז), 'בְּעִשְׂתָּהּ', שֶׁרָק יִחִיד שֶׁעֲשָׂאָה חֵיב
חטאת, אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁעֲשָׂאָהּ, פְּטוּרִין.

ביאור מחלוקת התנאים בזה. מבררת הגמרא: בְּמֵאִי קָמִילָגִי
התנאים בענין זה. משיבה הגמרא: נחלקו בְּהֵאֵי קָרָא – בדרשת כל
הפסוק הנזכר (שם) וְאִם נֶפֶשׁ אֶחָת תִּחְטָא בְּשִׁנְיָה מֵעַם הָאָרֶץ
בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר, תִּלְתָּא
מִיַּעוּטֵי בְּתִיבִי – שלשה מיעוטים כתובים בפסוק, מיעוט אחד הוא
'נֶפֶשׁ תִּחְטָא', כלומר, שממה שנאמר 'נפש' ולא 'נפשות', ניתן
לדרוש שרק נפש אחת תחטא באותו חטא ולא שתים, והמיעוט השני
הוא 'אֶחָת תִּחְטָא', שהיה לפסוק לומר 'אם נפש אחת חטאה ולא שתים,
'אחת' מיותרת למעט דווקא אם נפש אחת חטאה ולא שתים,
והמיעוט השלישי הוא 'בְּעִשְׂתָּהּ תִּחְטָא', שהוסיפה התורה
'בעשיתה' ללמד שנפש אחת עשתה לבדה את כל החטא, ולא עם
נפש נוספת. ושלשה מיעוטים אלו ממעטים שלשה אופנים, הַד
לְמַעוּטֵי – הראשון בא למעט אם הוציאו שנים מרשות לרשות באופן
שֶׁהָ עוֹקֵר מרשות זו וְהָ מְנִיחַ ברשות אחרת, ששניהם פטורים, וְהַד
לְמַעוּטֵי – והמיעוט השני בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שֶׁהָ
יִכּוֹל לעשותה לבדו וְהָ יִכּוֹל לעשותה לבדו, ששניהם פטורים, אף
שכל אחד מהם עשה את כל העבירה, וְהַד לְמַעוּטֵי – והמיעוט
השלישי בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שֶׁהָ אֵינִי יִכּוֹל לעשותה
לבדו וְהָ אֵינִי יִכּוֹל לעשותה לבדו, שגם הם פטורים, אף שבאופן זה
הדרך לעשותה בשני בני אדם.

וְרַבִּי יְהוּדָה שפטר רק כשכל אחד מהם יכול וחייב כשכל אחד מהם
אינו יכול, דרש הַד – את המיעוט הראשון לְמַעוּטֵי וְהָ עוֹקֵר וְהָ
מְנִיחַ, וְהַד – והמיעוט השני לְמַעוּטֵי וְהָ יִכּוֹל וְהָ יִכּוֹל, וְהַד – ואת
המיעוט השלישי לְמַעוּטֵי יִחִיד שֶׁעֲשָׂאָה לעבירה בְּהוֹרָאתָ בֵּית דִּין
– אם טעו בית דין והורו להתיר איסור תורה המחייב בחטאת, ועשה
יחיד על פי הוראתם, ונודע שטעו, שאותו יחיד פטור מחטאת, משום
ש'בעשותה' משמע שמדובר בעושה אותה לדעת עצמו, ולמעט
התולה עשייתו בהוראת בית דין שפטור מחטאת משום שאנוס הוא,
שסבר שמותר כיון שהורו בית דין להתיר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לא דרש
למעט שיחיד שעשה על פי הוראת בית דין פטור, כיון שסבר שִׁיחִיד
שֶׁעֲשָׂאָה בְּהוֹרָאתָ בֵּית דִּין חֵיבִי.

וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁלֹּא פטר כלל שנים שעשו יחד עבירה, סבר שאין לומר
שבפטור נאמרו שלשה מיעוטים, שכן מִי בְּתִיב – וכי נאמר בפסוק
'נֶפֶשׁ תִּחְטָא אֶחָת תִּחְטָא בְּעִשְׂתָּהּ תִּחְטָא', והרי לא נאמר אלא
'וְאִם נֶפֶשׁ אֶחָת תִּחְטָא וגו' בְּעִשְׂתָּהּ', וְנֶפֶשׁ אֶחָת' הוא מיעוט אחד,
שכן דרך הכתוב לומר, וממילא תִּרִי מַעוּטֵי בְּתִיבִי – שני מיעוטים
בלבד נאמרו כאן, 'נפש אחת' ו'בעשותה', הַד לְמַעוּטֵי – המיעוט
הראשון ממעט וְהָ עוֹקֵר וְהָ מְנִיחַ, וְהַד לְמַעוּטֵי – והמיעוט השני
ממעט יִחִיד שֶׁעֲשָׂאָה בְּהוֹרָאתָ בֵּית דִּין.

הגמרא עוברת לדון בדִּין השלישי, שבשמועה האמורה לעיל (צב),
לגבי שנים שעשאוהו: אָמַר מִר – הובא לעיל בסוגיא, שאם שנים
הוציאו בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים דבר שֶׁהָ – אחד מהם
יִכּוֹל להוציאו לבדו, וְהָ – והשני אֵינִי יִכּוֹל להוציאו לבדו, לְדַבְּרִי
הַכֹּל חֵיבִי אחד מהם.

שואלת הגמרא: הִי מְנִיחָהּ מִיֵּחִיבִי – מי מבין השנים חייב. משיבה
הגמרא: אָמַר רַב חֲסִדָּא, וְהָ שִׁיכּוֹל להוציאו לבדו חייב, כיון שמכוחו
נעשתה כל המלאכה, דִּאֵי – שאם תאמר, שֶׁהָ שְׁאֵינִי יִכּוֹל חייב,
קשה, מֵאִי קָא עֲבִיד – וכי מה עשה, הרי לא נעשתה המלאכה
מכוחו כלל, אלא מכח זה שיכול.

דנו החכמים בתשובה זו: אָמַר לִיה רַב הִמְנוּנָא לרב חסדא, ודאי יש

סיבה לחייב גם את שאינו יכול, דְּקָא מְסִייעַ בְּהִדְיָה – שהרי הוא
מסייע לזה שיכול בעשיית המלאכה, ומדוע אתה פטור. אָמַר לִיה
רב חסדא, זה שרק מְסִייעַ במלאכה, ואין יכול לעשותה לבדו,
וממילא אינה נעשית בכוחו, אֵינִי בּוֹ מְשִׁשׁ – אין מעשהו נחשב לחיבו
משום עשיית המלאכה.

ראיה לדברי רב חסדא שמסייע אין בו ממש: אָמַר רַב יְבִיד מְשִׁמִּיָּה
דְּרַבָּא, אֵת אֵנִי נְמִי תְנִינָא – אף אנו שנינו שמסייע אין בו ממש בענין
טומאת מדרס הזב, שנאמר במשנה (ובס פ"ד מ"ד), הִיָּה חֹב יוֹשֵׁב עַל
גִּבִּי הַמָּטָה, וְאַרְבַּע טָלִיתוֹת –טליתות] תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמָּטָה,
נחשב שנסמך על כל אחת מהן, וכולן טְמֵאוֹת מדרס, מְפַנִּי שְׁהַמִּיטָה
אֵינָה יִכּוֹלָה לְעֻמּוֹד עַל שְׁלֹשׁ רַגְלִים בְּלִבָּד אֵלָּא עַל אַרְבַּע, ונמצא
שכל אחת מרגליה אינה יכולה לישא את המיטה לבדה, וממילא
מדרס הזב על כולן. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְטָהָ, משום שסבר שאופן
שכל אחד מהם אינו יכול לעשות הדבר לבדו, כל אחד נחשב רק
מסייע, ואין חוב דורס עליו. ואם הִיָּה חֹב רֹכֵב עַל גִּבִּי בְּהַמָּה,
וְאַרְבַּע טָלִיתוֹת –טליתות] תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַבְּהֵמָה, אף לחכמים
מְהוֹרֹת, מְפַנִּי שִׁיכּוֹלָה לְעֻמּוֹד אף עַל שְׁלֹשׁ רַגְלִים בְּלִבָּד, ולא רק
על ארבע, ונמצא שאין עמידתה על כל רגל ורגל, ולכן דנים כל רגל
כאילו אינה מדרס הזב ומטהרים הטלית שתחתיה. מוכיח רבא,
וְאִמָּא – מדוע הן טהורות, הֵא קָמְסִייעַ בְּהִדְיָה דְּרַבִּי – הרי גם הרגל
הרביעית שאינה נצרכת להליכת הבהמה, מסייעת לה בהליכתה,
ומדוע אינה נידונה כנושאת הזב, לֹא מְשִׁים דְּאִמְרִינֵן – האם אין זה
משום שאנו אומרים שמסייע אֵינִי בּוֹ מְשִׁשׁ.

הגמרא רוצה לדחות את הראיה: אָמַר רַב יְהוּדָה מְדִיסקְרָתָא,
לְעוֹלָם אִימָא –אומר] לֵךְ, שְׁמִסִּיעַ יֵשׁ בּוֹ מְשִׁשׁ, וְשִׁאֲנִי הָכָא – ורגל
הבהמה שונה מכל מסייע, דְּעֻקְרָהּ לָהּ לְגַמְרִי – שדרך הבהמה
לעקור בהליכתה אחת מרגליה לגמרי, ולעמוד על שלש רגליה
האחרות בלא סיוע מן הרביעית כלל, וכיון שאינה מסייעת בקביעות
אינה נידונה כמסייעת, וכל אחת מן הרגלים נחשבת כרביעית, ויש
לטהר הטלית שתחתיה.

הגמרא מוכיחה שאין לדחות את ההוכחה מן המשנה של מדרס רגלי
הבהמה. מקשה הגמרא: הרי אם נחשב שכל רגל נעקרת לגמרי
ואינה מסייעת לאחרות, יש לטמא את הטליתות שהאחרות הכבידו
עליהן, וְכִינֵן דְּוִימְנִין עֻקְרָהּ הֵא וְוִימְנִין עֻקְרָהּ הֵא – שלפעמים
הבהמה עוקרת רגל זו ופעמים רגל זו, הרי יש ספק על כל רגל שמא
היא משלש הרגלים שהכבידו על הטליתות, אם כן לִיָּהוּ – יהיה דין
כל אחת מהטליתות שתחת הרגלים כְּדִין זָב הַמֵּתַהֲפֵף על כמה
משכבים, שמשטא את ספק מדרסו, מִי לֹא תִנֵּן – וכי לא שנינו
במשנה (שם פ"ד מ"ד), זָב שֶׁהָ מוּטָל עַל חֲמִשָּׁה סָפְסָלִין אוֹ עַל חֲמִשׁ
פְּנוּדָאוֹת – כיסים ארוכים לשמירת מעות הנתונים זה בצד זה, באופן
שאורך גופו היה מוטל לְאִוְרָפָן, כגון ששוכב פרקו –(על גבו) או על
מעיו, כולם מְטָאִים, כיון שהזב מטמא משום מדרס בכל פעם
ששוכב על ספסל או כיס אחד, שהרי נשא כולו את הזב, ותולים
ששוכב על כולם, פעמים על זה ופעמים על זה. אמנם אם היה אורך
הזב מוטל לְרַבְּנָן, הרי הם מְהוֹרִין, מפני שכל אחד מהם לא נשא את
רוב הזב, אלא את מיעוטו, ואין חשש שנתהפך מרחבם לאורכם,
שהרי הוא ער ונותן דעתו לכך. אמנם אם יִשֵּׁן עליהם, אף שהיה
מוטל בתחילת שכיבתו ובסופה לרחבם, יש כאן סָפֵק שמא היה
מִתַּהֲפֵף עֲלֵיהֶן בתוך שינתו מרחבם לאורכם, ועל כל אחת יש לומר
שמא נתהפך עליה, ולכן כולן מְטָאִין מספק. ומבואר שבספק מדרס
תולים לחומרא ומטמאים, ואם כן, לדברי רב יהודה מְדִיסקְרָתָא,
ברגל הבהמה, שמחשיבים את הרגל העקומה שאינה מסייעת כלל,
והשלש האחרות נושאות לבדן, מדוע לא טימאה המשנה את כל
הטליתות שתחתיהן מספק. אֵלָּא לֹא – ודאי דנים כל אחת מרגלי
הבהמה רק כמסייעת להליכתה, וטיהרה המשנה את הטליתות
מְשִׁים דְּאִמְרִינֵן –(שאנו אומרים] שְׁמִסִּיעַ אֵינִי בּוֹ מְשִׁשׁ, וכפי
שהוכחנו.

רב פפי מביא ראיה אחרת בשם רבא, לדברי רב חסדא שמסייע אין
בו ממש: אָמַר רַב פִּפִּי מְשִׁמִּיָּה דְּרַבָּא, אֵת אֵנִי נְמִי תְנִינָא – אף אנו
שנינו כך בדן אחר בענין טומאת מדרס הזב,

עגול וקורה גדולים הן, ואין אחד יכול להוציאו: ואם לאו, שיקול אחד להוציאו: נפש תחטא. משמע נפש ולא נפשות: חד למעוטי זה עוקר. מרשות הרבים: וזה מניח. ברשות היחיד. דכל כמה דלא כתיב אלא חד מיעוט, מסתברא דהאי הוא דממעט, דהאי קעביד פלגא והאי פלגא, וליכא חד דמסייע בכולהו: וחד. יתורא למעוטי אף

על פי דעבדי פי הדי, דהאי קעביד כולה ודאי קעביד כולה. ומיהו, זה יכול וזה יכול - הוא דממעיט, דלאו אורחיה למעבדה בתרי: וחד. יתורא למעוטי זה וזה אינו יכול וזה אינו יכול, דאף על גב דאורחיהו למיעבד בתרי - מעשינהו: וחד. ששעה בהוראת ב"ד. הורו ב"ד שחלב מותר, והלך היחיד ונעשה על פיהם, דאנוס הוא. ורבי שמעון לטעמיה, דאמר בהוראות: וחד. ששעה בהוראת ב"ד - חייב: תרי מיעוטי כתיבי. "נפש אחת" חד מיעוטיא הוא. דאורחיה דקרא לאישתעי הכי: זה שיקול. דאיהו עבדה לכולה: אין בו ממש. מי שאינו אלא מסייע בדרך, ואם בא לעשותו לבדו אינו יכול - אין בו ממש, ולא חשיב מיד, ולא מופטר אידך: אף אנו נמי תנינא. דמסייע אין בו ממש: היה. וזה יושב על גבי משה: וד' טליות. טליות: שאניה יכולה לעמוד על ג', כיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול - כל אחד ואחד כולי מעשה עבדי. וגבי מדרס הוב בעינן שנישא רובו עליו, בת"כ: ור' שמעון מטהר. ר' שמעון לטעמיה, דאמר: זה אינו יכול וזה אינו יכול נמי אינו אלא כמסייע, ופטור (א). ל"א: דבצי שיעור זיבה לזה ושיעור זיבה לזה. כלומר: רובו של זב מכביד על כל אחד ואחד, ואפילו מסייע לא הוי: מפני שיקולה לעמוד על ג', הלכך כל אחד ואחד ה"ל רביעי, ואינו אלא מסייע. וסתמא כר' יהודה, דזה יכול וזה יכול קרי מסייע: דעקרה ליה לגמרי. עקרת הרגל מן הארץ, ואפי' מסייע לא הוי: ופריכין: ואי טעמא משום דעקרה ליה, כיון דזימנין דעקרה האי וזימנין עקרה האי. ובכל ג' איכא לפסוקי שמא הכבידה עליהן ולא עקרתן, לטמינהו מספקו קנב(ב) המהפך על ה' פוגדאות, דמטמינן ליה מספק: פוגדאות. כמין חריש, ביסם ארובים, ונתנין בהן מעות, ובלעז בריד"ש. וראויין לשמש שכיבה עם מלאכתן, שיושב עליהם והם מלאות מעות, ופוחת פיהם ונוטל, ואין צריך לומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו: לאורכן. כגון שהיה שוכב על מיעוץ או פקדון, ואורכו מושל על(ג) אורכן: טמאים גרסינן במשנה דטהרות. דיש לומר בכל אחת מהן שנישא רובו עליו, פעמים על ז' ופעמים על ז': לררן טהורין. לפי שארבו מושל על ררן, ואין רובו נישא על אחת מהן: וכן, לו עליהן לררן: ספק נהפך. על ארבו, ונמצא כולו נשען על אחת מהן: טמאות. דכל חדא איכא למימר: על ז' ונתהפך. אלקא מטמינן מספק. והתם נמי, אי משום עקרה הוא - נטמינהו מספקא. אלא לאו טעמא משום דכולהו הוי כל חדא וחדא מסייע, ואין בו ממש. כן נראה בעיני משנה זו. ורבותי גורסין: לאורכן טהורין - ופירשו טעמא דלאורכן טהורין - משום דאמר: שמא ביניהן שכב ולא עליהם. וקשיא לי: איכ' לקולא תלינן. ואמאי תני סיפא: ספק נהפך - טמאים?

הסוס

היה רוכב ע"ג בהמה. בעומדת איירי דאי במהלכת כל שעה עוקרת רגל הא' ועומדת על ג' וטמא מה שתחתיהן שאניה יכולה לעמוד על שתים: מפני שיקולה לעמוד על ג'. וה"ל כל רגל אינו יכול וזה אחרי כולי: וזימנין עקרה האי וזימנין הא ליהוי כוב המתהפך. ואפילו בהדי' טמא: לאורכן טמא. וכן גרס הקונטרס. ופי' דטמאין משום דאיכא למימר בכל אחד נושא רובו עליו, פעמים על זה. לררן טהורין - שאין רובו נישא על כל אחד מהן. ולפי זה אתאי כר"ש, דבעי שיהא רוב דישא עליו. ור"י אומר: דמצי למימר דאתאי אפילו כרבנן, וטעמא דטהרות - משום דה"ל כל אחד מסייע שאין בו ממש. ומדך רישא דזה מצי למיפך דטמאין לאורכן מספקא, אלא ניהא ליה למיפך מספקא,

דמפרש בה טעמא אמאי טמאין:

בעגול של דבילה והוציאו לרשות הרבים, בקורה והוציאו לרה"ר, רבי יהודה אומר: אם לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים - חייבין, ואם לאו - פטורין. ר"ש אומר: אע"פ שלא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים - פטורין, לכך נאמר "בעשתה" - ויחד שעשאה חייב, שנים שעשאה פטורין. במאי מפיפלינן - בהאי קרא, ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה" ר"ש סבר: תלתא מיעוטי כתיבי "נפש תחטא" "אחת תחטא" "בעשתה תחטא". חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד - למעוטי זה אינו יכול וזה אינו יכול. ורבי יהודה: חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד - למעוטי יחיד שעשאה בהוראת ב"ד. חייב. ור"מ - מי כתיב "נפש תחטא" "אחת תחטא" "בעשתה תחטא"? תרי מעוטי כתיבי: חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי יחיד שעשאה בהוראת ב"ד. אמר מר: זה יכול וזה אינו יכול - דברי הכל חייב. הי מנייהו מיתניב? אמר רב חסדא: זה שיקול. דאי זה, שאינו יכול - מאי קא עבדי? אמר ליה רב המנונא: דקא כסייע בהדיה! אמר ליה: מסייע אין בו ממש. אמר רב זבד ממשמיה דרבא: אף אנו נמי תנינא "היה יושב על גבי המטה, וארבע טליות תחת רגלי המטה - ממואות, מפני שאניה יכולה לעמוד על שלש, ור' שמעון מטהר. היה רוכב על גבי בהמה, וד' טליות תחת רגלי הבהמה - מטהרות, מפני שיקולה לעמוד על ג'". ואמאי? הא קמסייע בהדי הדדי? לאו משום דאמרין "מסייע אין בו ממש"? אמר רב יהודה מדיסקרתא: לעולם אימא לך "מסייע יש בו ממש" - ושאני הכא דעקרה לה לגמרי. וכיון דזימנין עקרה האי, וזימנין עקרה האי - ליהוי כוב המתהפך! מי לא תנן: זב שהיה מושל על ה' ספקלין, או על ה' פוגדאות, לאורכן - טמאים, לררן - טהורין. וכן, ספק מתהפך עליהן - טמאין. אלא לאו: משום דאמרין "מסייע אין בו ממש". אמר רב פפי ממשמיה דרבא: אף אנו נמי תנינא. רבי

תלתא מיעוטי כתיבי. והא דנקט "בעשותה" בברייתא טפי מותר - משום שהוא מיעוט אחרון שבפסוק, ובהא פליגי. ולא ידע ר"י דאמאי נקט במילתיה דר' שמעון יחיד שעשאה חייב כו', ולא נקט לישנא דלעיל "העושה את כולה ולא העושה את מקצתה". ושם לישנא דשנים שעשאה פטורין משמע טפי אפי' זה אינו יכול. וזה אינו יכול: חד למעוטי זה עוקר וזה מניח. וזה כתב אורא אחת, חזון חזון וכתב אות שניה - לא איצטרך קרא. אלא אחרצאה. דה"א: אהבנסה ואחרצא' הוא דקפיד רחמנא, וליחייב אפי' בלא הנחה: ה"ל. ורבי שמעון יחיד שעשאה בהוראת ב"ד לא צריך קרא. ולג' ר"ש לטעמיה. דאמר יחיד שעשאה בהוראת ב"ד חייב, כדפרש בקונטרס. דהא תנן בהדיא בפ' הדורות (ד' ג'). הלך ונעשה על פיהן, בין הבאי כפרתן בין לא. ור' שמעון פטר. ומפרש טעמא: תולה בב"ד - אנוס הוא:

אמר מר זה יכול וזה אינו יכול. נראה לר"י: דהאי "אינו יכול" - היינו אפי' בעל כח הרבה, אלא שהוא נושא הקורה בעינו זה בבי האי גונא שאלמלא אחר - לא היה יכול לנושאה לבדו, כגון באצבע, או תופשה בעינו זה שאינו יכול לנושאה לבדו. דמה לנו לכח, כיון דהשתא מיהא אינו יכול לנושאה: ה"ל מנייהו מיחייב. לא בעי למימר שיהא פטור אותו שיקול וליחייב שאינו יכול - דאין זה סברא. אלא קאמר דליתחייב נמי אפילו שאינו יכול, כמו לר' יהודה ור"מ דאמרי לעיל: זה אינו יכול וזה אינו יכול - חייב:

אמר רב זבד משמיה דרבא אף אנו נמי תנינא. פירושו: דמסייע אין בו ממש. קשה לר"י: דהבא אית ליה לרב זבד דמסייע אין בו ממש, וכן רב אשי בסמוך ובפ' דביצה (דף כב.) אמרין: אממר כול עינא כול דני גבי שבת. א"ל רב אשי: מאי דעתך כו'. ואמר רב כהנא: חולה שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה. הא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל: איכא רב זבד דקאי כוונת, ושני ליה: מסייע אין בו ממש. משמע דרב זבד ורב אשי סוברים דיש בו ממש! ואין לומר דהא אמר רבא אין בו ממש - דא שפיטר לגמרי, אלא דאין בו חיוב טמא, דהא מייית רב אשי דעבודתו כשרה, משמע דאפי' פסולא דרבנן ליכא א"כ לענין שבת נמי, מנלן שיש בו איסורא דרבנן? ומיהו, לרב אשי איכא למימר: דבתר דשמעה מאמימר - סברה. אלא לרב זבד קשה, דאיהו גופיה קאמר משמיה דרבא דאין בו ממש. ואמימר היה הרבה אחר רבא, ואפי' אחר רב פפא שהיה תלמידו של רבא. ושםא בתר מעשה דאמימר שמעה רב זבד משמיה דרבא, ולא מרבא עצמו. ועוד אורי:

דכתיב פריך התם: והא קא מסייע בהדיה, דקא עמיץ ופתח. ואע"ג דמסייע אין בו ממש בעלמא - הא אית לן למימר דאסור משום שחיקת סממנין ומשני: דאין בו ממש אפילו לענין זה: ור"ש מטהר. פי' בקונטרס: דר"ש לטעמיה, דפטור זה אינו יכול וזה אינו יכול. ואינו נראה לרשב"א: דשאני התם דגלי רחמנא, דאיכא קרא לפטור. ונראה: דטעמא משום דבעי שיהיה רוב חוב נישא על כל אחד. וכן משמע במסכת זבים פ"ד (משנה ה'). דתנן: חוב בכך מאזנים ומשכב ומושב כנגדו, כרע חוב - טהורין, כרעו חן - טמאין. ר"ש אומר: ביחיד טמאין. פי': כשאין אלא משכב אחד או מושב אחד. במרובין - טהורין. שאין כ"א נושא רובו: וטמא מה שתחתיהן שאניה יכולה לעמוד על שתים: מפני שיקולה לעמוד על ג'. וה"ל כל רגל אינו יכול וזה אחרי כולי: וזימנין עקרה האי וזימנין הא ליהוי כוב המתהפך. ואפילו בהדי' טמא: לאורכן טמא. וכן גרס הקונטרס. ופי' דטמאין משום דאיכא למימר בכל אחד נושא רובו עליו, פעמים על זה. לררן טהורין - שאין רובו נישא על כל אחד מהן. ולפי זה אתאי כר"ש, דבעי שיהא רוב דישא עליו. ור"י אומר: דמצי למימר דאתאי אפילו כרבנן, וטעמא דטהרות - משום דה"ל כל אחד מסייע שאין בו ממש. ומדך רישא דזה מצי למיפך דטמאין לאורכן מספקא, אלא ניהא ליה למיפך מספקא,

משמעת

שבת דף צג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קמה

אחד, לִיבְעֵי – הייה לתנא להצריך שיעור זיבֿה שיכבדו עליו רובו של
זב אחד לזֶה – לטלית זו, ושיעור זיבֿה לזֶה – לטלית האחרת, כלומר
שישבו על המיטה ארבעה זבים כמנין הטליתות, האם לאו משום
דאמרינן שצריך רק שיעור אחד של זיבה לכולן, וכדברי הסובר כן
במלאכת הוצאה בשבת.
ראיה נוספת לכך: אמר רב נחמן בר יצחק, אף אֵנן נמי תנינא לענין
צידה בשבת, ששינו במשנה (לקמן קט) צבי שִׁנְכָנִם מאליו לפית
בשבת, ונַעַל אֶחָד את דלת הבית כִּפְּנָיו באופן שאינו יכול לצאת מן
הבית, שבכך הוא ניצוד, חַיִּיב הנועל משום מלאכת צידה. ואם הייה
אחד יכול לנעול את הדלת לבדו, ונַעַל אותה שְׁנַיִם יחד, שניהם
פְּטוּרִין, אמנם, אם לא יוכל אֶחָד לנַעֵל לבדו, ונַעַל שְׁנַיִם, שניהם
חַיִּיבִים. מוכיח רב נחמן: וְאִמָּא, לִיבְעֵי – הייה לתנא להצריך שיעור
צִידָה של צבי אחד לזֶה ושיעור צִידָה של צבי אחד לזֶה, וכאן אותו
צבי לא ניצוד על ידי אחד מהם אלא על ידי שניהם, האם לאו משום
דאמרינן שדי בשיעור אֶחָד לכולם.
ראיה נוספת: אמר רבינא, אף אֵנן נמי תנינא כן בברייתא, השותפִין
שִׁנְכְּבו בהמה וּמָכְחו אותה, חַיִּיבין לשלם תשלומי ארבעה וחמשה.
מוכיח רבינא: וְאִמָּא חייבים על הטביחה, לִיבְעֵי – הרי הייה לתנא
להצריך שיעור מביחה לזֶה ושיעור מביחה לזֶה, וכאן אותה בהמה
נטבחה ונמכרה על ידי שניהם, האם לאו משום דאמרינן שדי
בשיעור אֶחָד לכולם.
ראיה נוספת: ואמר רב אשי, אף אֵנן נמי תנינא כן בברייתא, שְׁנַיִם
שְׁהוּצִיאוּ קֶנֶה שֶׁל גֶּרֶדִי – קנה אריג מרשות לרשות, חַיִּיבין. מוכיח
רב אשי: וְאִמָּא – מדוע שניהם חייבים, לִיבְעֵי שיעור הוּצָאָה לזֶה,
ושיעור הוּצָאָה לזֶה, וכאן הרי לא הוציאו כשיעור, לאו משום
דאמרינן – האם אין זה משום שאנו אומרים שדי בשיעור אֶחָד
לכולם.
הגמרא מביאה שדנו האמוראים בהוכחה זו: אמר ליה רב אחא
בריה ו- (בנו) דְרִבְכָא לרב אשי, מנין לך שאין בקנה הגרדי שיעור לכל
אחד מהם, וְדִלְמָא – שמא יש לומר שהברייתא עוסקת בקנה דִּאִית
בִּיה – שיש בו שיעור כְּדִי לְבַשֵּׁל בִּיצָה קֶלֶה שהוא שיעור הוצאת
עצים להסקה (לעיל פט) לזֶה, וכדי לבשל בִּיצָה קֶלֶה לזֶה. אמר לו רב
אשי, אִם כֵּן, לִישְׁמַעֲיִין קֶנֶה דְעִלְמָא – הייה לתנא להשמיענו את
גיד בסתם קנה העומד להסקה, שכך שיעורו, וניתן לומר שיש בו
שיעור כזה לכל אחד, מֵאִי שְׁנֵא דְגֶרֶדִי – ומדוע נטק קנה גרדי
דווקא, הרי ששיעור קנה זה הוא כדי לארוג בגד אחד, וכיון שעומד
לכך נמצא שאין בו אלא שיעור הוצאה אחד, ומכך ששנים חייבים
על הוצאתו, מוכח שדי בשיעור אחד לכולם.
אמר לו רב אחא. וְדִלְמָא – שמא יש לומר דִּאִית בִּיה – שיש בקנה
שיעור כְּדִי לֵארוֹג מִפָּה לזֶה וכדי לֵארוֹג מִפָּה לזֶה, ורק משום כך
נתייבו שניהם.
רב אשי לא השיב לשאלה זו, ולכן מסיקה הגמרא: אֵלָּא, מָהָא לִיבָא
לְמַשְׁמַע מִינָּה – מברייתא זו לא ניתן להוכיח ששנים שעשו מלאכה
באופן שחייבים, די בשיעור אחד לכולם.
אגב שהוכיחה הגמרא די הוצאת קנה של גרדי, מביאה הגמרא
בריייתא בענין זה: תִּנִּי תֵנָא קִמְיָה דְרַב נַחְמָן – שנה אחד החכמים
בריייתא לפני רב נחמן, שְׁנַיִם שְׁהוּצִיאוּ קֶנֶה שֶׁל גֶּרֶדִי פְּטוּרִין, וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן מַחֲיִיב.
מקשה הגמרא: כִּלְפִי לִיָּיא – להיכן נהפך דבר זה, כלומר הרי האמת
היא להיפך, שהרי רבי שמעון פטר שנים שעשו מלאכה יחד בכל
אופן. לכן מתקנת הגמרא את גירסת הבריייתא, אֵלָּא אִימָא – אמור
בגירסת הבריייתא כך, שנים שהוציאו קנה של גרדי חַיִּיבין, וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר.

ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת (שם פ"ד מ"ז), זב הרוכב על בהמה שהיו ארבע טליתות תחת ארבע רגליה, כולן טהורות, רבי יוסי אומר, אין כולן טהורות, אלא הפוס **מטמא על ידיו**, כלומר אם היה הוב רוכב על סוס, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו ששלפניו הנקראות 'ידיו', והחמור על רגליו, כלומר אם היה הוב רוכב על חמור, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו שמאחוריו, מפני שמשענת הפוס היא על ידיו ולא על רגליו, ונמצא שהוא מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, אבל מה שתחת רגליו אינו מטמא, והחמור משענתו על רגליו ולא על ידיו, והוב מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, ומה שתחת ידיו אינו מטמא. מוכיח רבא: **ואמאי** שתי הטליתות האחרות אינן טמאות, **הא קא מסייע ביהדי הדרי** – הרי אף שאין משענת הבהמה על כל הרגלים, מכל מקום הן מסייעות לעמידת הבהמה על הרגלים האחרות, ואין הבהמה יכולה לעמוד על רגליה האחרות בלעדיהן, ומדוע אינן נחשבות כנושאות הוב שיטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, **לאו משום דאמרינן** – האם אין זה משום שאנו אומרים ש**מסייע אין בו ממש** כדברי רב חסדא. ולכן אינו נחשב כמדרס הוב.

הגמרא מביאה ראייה נוספת שמסייע אין בו ממש: **אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא** בברייתא שמסייע אין בו ממש, בענין עבודת הכהן כשדבר חוצץ בין רגליו לרצפת העזרה, **רבי יליעזר אומר**, כהן שעבד במקדש כשרגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה, או שהיה רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה, רואין – משערים את עמידתו, כל שאילו יגמל הכלי ויתנימל האבן, ועדיין יכול לעמוד על רגלו האחת שעל הרצפה, עבודתו כשרה, שבאופן זה עיקר משענתו על אותה רגל שאין חציצה בינה לרצפה, ואם לאו, שאינו יכול לעמוד בלא משענת זו, שבאופן זה נשען גם על הרגל שיש חציצה בינה לרצפה, עבודתו פסולה. מוכיח רב אשי: **ואמאי** אם יכול לעמוד על רגלו האחת שעל הרצפה עבודתו כשרה, **הא קא מסייע ביהדי הדרי** – הרי רגלו השניה שעל החציצה מסייעת בעבודתו, האם **לאו משום דאמרינן שמשסייע אין בו ממש**.

ראיה נוספת לדין זה: **אמר רבינא, אף אנן נמי תנינא** בברייתא, כהן שקיבל את דם הקרבן בימין – ביד ימינו הכשרה לעבודה, ויד שמאל שלו הפסולה לעבודה מסייעתו לקבל, עבודתו כשרה. מוכיח רבינא: **ואמאי** עבודתו כשרה, **הא קא מסייע ביהדי הדרי** – הרי יד שמאל הפסולה מסייעתו לעבוד, האם **לאו משום דאמרינן שמשסייע אין בו ממש**.

מסיקה הגמרא: **שמע מינה** – אכן מוכח מכל דינים אלו, שמסייע אין בו ממש.

אמר רב – הובא לעיל (צב) בברייתא, זה יכול וזה יכול, **רבי מאיר מתייב**.

הגמרא מביאה ספק באיזה אופן מחייב רבי מאיר: **איבעיא להו**, האם כדי להתחייב באופן שכל אחד מהם יכול להוציא, **בעינן** – צריכים שיהיה דבר שהוציא שיעור מלאכה לזה ושיעור מלאכה לזה, והיינו שיהיו שני שיעורי מלאכה, או דילמא – שמא נאמר שדי בשיעור אחד לכולם.

הגמרא מביאה מחלוקת בנידין זה: **רב חסדא ורב המנונא** נחלקו בזה, חד – אחד מהם אומר, שצריך שיעור לזה ושיעור לזה, וחד אומר, שדי בשיעור אחד לכולן.

הגמרא מביאה ראייה כפי השיטה השניה שדי בשיעור אחד לכולם: **אמר רב פפא משמיה** (בשמו) דרבא, אף אנן נמי תנינא שבשני פעולות איסור שנעשו במעשה אחד די בשיעור אחד לכולם, ששנינו במשנה (ובים פ"ד מ"ז), זב שהיה יושב על גבי מטה, וארבע מלילות (טליתות) תחת ארבע רגלי המטה, מטמא, מפני שאין המטה יכולה לעמוד על שלש רגלים, ונמצא שכל אחת מהן בפני עצמה אינה יכולה להעמיד המטה, וכולן נושאות את הוב. מוכיח רבא: **ואמאי** הטליתות טמאות אף שלא ישב על המטה שעליהן אלא זב

שִׁשְׁנָה עַל הָאוֹכְלִין וְהוּדֵי עַל הַבְּלִי, כְּלוּמַר שְׁנַעֲלֵם מִמֶּנּוּ אִיסוּר
הוֹצֵאת הָאוֹכְלִים מִרְשוּת הַיְחִיד לְרִשּׁוּת הָרַבִּים, וְהוֹצִיאֵם בְּשׁוּגָג, אֶךְ
יָדַע שֶׁאִסוּר לְהוֹצִיא אֶת הַכְּלִי, וְהוֹצִיאֹ בְּמִזִּיד, שְׁחִיב חֲטָאת עַל
שִׁגְגָתוֹ בְּהוֹצֵאת הָאוֹכְלִי, וְאֵם הִיָּה צִרִּיק לְכָלִי, חִיב מַלְבֵּד חֲטָאת גַּם
מִיתָה עַל זִדּוּנוֹ בְּהוֹצֵאת הַכְּלִי. וּמִמִּילָא מַה שֶּׁשִּׁנְיָנוּ בְּסִיפָא שֶׁל
הַבְּרִייתָא 'חִיב אֵף עַל הַכְּלִי', אִינוּ שְׁחִיב חֲטָאת נֹסֶפֶת, אֲלֵא שְׁחִיב
מִיתָה עַל זִדּוּנוֹ בְּהוֹצֵאת הַכְּלִי.

הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל תִּירוּץ זֶה: מִתְקִיף לָהּ רַב אֲשֵׁי, וְהָא אֵף עַל הַכְּלִי
קָתְנִי – וְהָרִי שִׁנְיָנוּ בְּבְרִיתָא 'וְאֵם הִיָּה צִרִּיק לְכָלִי חִיב אֵף עַל הַכְּלִי',
וּמִשְׁמַע שְׁמִדּוּבֵר בְּשֵׁנִי חִיבִים שׁוּיִם, וְלִתִּירוּץ זֶה הָרִי עַל הָאוֹכְלִים
חִיב חֲטָאת וְעַל הַכְּלִי חִיב סְקִילָה.

לִכֵּן רַב אֲשֵׁי מִתְרַץ בְּאוּפֵן אַחֵר: אֲלֵא אֲמַר רַב אֲשֵׁי, לְעוֹלָם מִדּוּבֵר
כְּשֶׁשִּׁגָּג בְּהוֹצֵאתוֹ בֵּין עַל הָאוֹכְלִים וּבֵין עַל הַכְּלִי, וְיִתְכַן שֶׁהַעוֹשֶׂה
כְּמַה אִיסוּרִים בְּשׁוּגָג בְּהַעֲלֵם אֶחָד חִיב רַק חֲטָאת אַחַת, אֲמַנָּם הֵיינוּ
דּוּקָא כְּשֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל כָּל הָאִיסוּרִים בְּבֵת אַחַת, אֲבָל כֵּאֵן בְּבְרִיתָא
מִדּוּבֵר כְּגֹוֶן שֶׁאֲמַנָּם כְּשֶׁהוֹצִיא אֶת הָאוֹכְלִים וְהַכְּלִי שִׁשְׁנָה בְּזֶה וְכֵּהָ
וְעַשֵּׂאֵם בְּהַעֲלֵם אֶחָד, אֶךְ לֹא נֹדַע לוֹ עַל שְׁנֵיהֶם בְּבֵת אַחַת, וְנֹדַע לוֹ
תַּחֲלִילָה עַל הָאֶחָד, וְתוֹרָה וְנֹדַע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי, וּבְאוּפֵן זֶה חִיב שְׁתֵּי
חֲטָאוֹת. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא, וְתִלּוּי הַדְּבַר בְּפִלּוּטָא – (בְּמַחֲלוּקֹתָם) דְּרַבִּי
יֹחֲנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ בַּעֲנֵן זֶה (לַעֲלֵ עַד), שְׂרָבִי יֹחֲנָן סָבֵר,
שְׁחִילוֹק הַיְדִיעוּת מַחֲלֵק אֶת חִיּוֹב הַחֲטָאוֹת, וְאֵף שֶׁעַשֶׂה שְׁנֵי
הָאִיסוּרִים בְּהַעֲלֵם אֶחָד, חִיב שְׁתֵּים. וְרִישׁ לְקִישׁ סָבֵר, שֶׁאֵין חִילּוֹק
הַיְדִיעוּת מַחֲלֵק אֶת חִיּוֹב הַחֲטָאוֹת, וְאֵף בְּאוּפֵן זֶה חִיב רַק חֲטָאת
אַחַת, וְאֵף שְׁנֹדַע לוֹ בִּינְתִיִּים עַל אֶחָד מִן הָאִיסוּרִים. וְרַב אֲשֵׁי סָבֵר
שִׁישׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַבְּרִיתָא כְּשִׁית רַבִּי יֹחֲנָן.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: הַמוֹצִיא אֶת הָרִי בְּמִטָּה פְּטוּר אֵף עַל הַמִּטָּה.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לִימָא מִתְנִיתִין – הָאֵם נֹאמַר שֶׁמִּשְׁנַתְנוּ שְׁפִטְרָה
בְּהוֹצֵאת חֵי, כְּדַעַת רַבִּי נֶתָן הִיא שְׁנוּיָה, וְלֹא כְּדַעַת רַבִּינָן. מִבִּיָּא
הַגְּמָרָא אֶת הַמַּחֲלוּקֶת בִּזְוָה, דְּתַנָּא בְּבְרִיתָא, הַמוֹצִיא בְּשַׁבַּת בְּהִמָּה,
חֵיָה וְעוֹף, מִרְשוּת הַיְחִיד לְרִשּׁוּת הָרַבִּים, בִּין אֵם הִיָּה חֵיָין וּבִין אֵם
הִיָּה שְׁחוּמִין, חִיב. רַבִּי נֶתָן אֹמֵר, עַל שְׁחוּמִין חִיב, וְעַל חֵיָין פְּטוּר
מִפְּנֵי שֶׁהָרִי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, כְּלוּמַר, שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ קָל עַל נוֹשְׂאֵיו
וּמוֹסִיעַ לָהֶם בְּנִשְׂיָתוֹ.

מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבָּא, אֲפִילוּ תִימָא – אֵף אֵם תֹּאמַר שֶׁמִּשְׁנַתְנוּ
כְּדַעַת רַבִּינָן הִיא נִיתֵן לְבֹאֵר מִדּוּעַ פְּטָרָה אֶת הַמוֹצִיא חֵי, לְפִי שְׁעָר
כֵּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּינָן עָלֶיהָ דְּרַבִּי נֶתָן – לֹא נַחֲלָקוּ חֲכָמִים עַל רַבִּי נֶתָן,
אֲלֵא בְּנוֹשֵׂא בְּהִמָּה חֵיָה וְעוֹף חִיִּים, דְּמִשְׂרַבְּמִי נִפְשִׁיהוּ – שְׂרוּצִים
לְשִׁמוּט עַצְמָם מִיַּד הַנוֹשֵׂאִים וְלִכֵּן מַכְבִּידִים גּוֹפֵם כְּלָפִי מַטָּה, וְלִכֵּן
אֵינֶם נִידוּנִים כְּנוֹשְׂאִים אֶת עַצְמָם, אֲבָל בְּנוֹשֵׂא אָדָם חֵי, דְּנוֹשֵׂא אֶת
עַצְמוֹ וְאִינוּ מִבְּקָשׁ לְהַשְׁמִט, אֲפִילוּ רַבִּינָן מוֹדוּ לְרַבִּי נֶתָן שֶׁאֵין חִיּוֹב
בְּהוֹצֵאתוֹ, וּמִשְׁנַתְנוּ דִּיבְרָה בְּאֵדָם וְלֹא בְּכַעֲלִי חִיִּים, וְלִכֵּן מַה שֶּׁאֲמַר
שֶׁהוֹצִיא חֵי פְטוּר הוּא לְדַבְּרֵי הַכָּל וְלֹא רַק כְּרַבִּי נֶתָן.

רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה מְקַשֶּׁה עַל תְּשׁוּבָה זֶה: אֲמַר לִיהָ רַב אֲדָא בַר
אֲהֵבָה לְרַבָּא, וְהָא דִּתְנָן – וְלִדְבָרִי יִקְשֶׁה מַה שֶּׁשִּׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה בַּעֲנֵן
אִיסוּר מַכִּירֶת בְּהִמָּה גִּסָּה לְנִכְרִי (ע"ז דף), בֶּן בְּתִירָא מְתִיר בְּסוּם
לְמוֹכְרוֹ לְנִכְרִי, וְתַנָּא בְּבְרִיתָא (שם טו) טַעַם הַהִיתֵר, בֶּן בְּתִירָא מְתִיר
בְּסוּם מִפְּנֵי שֶׁהוּא – הַנִּכְרִי עוֹשֶׂה בּוֹ – בְּסוּס מְלֹאכָה שֶׁאֵף יִשְׂרָאֵלִים
אֵין חִיבִין עָלָיו חֲטָאת, וְהֵיינוּ שֶׁהוּא מִיּוֹחַד לְמִלְאכַת הַרְכִּיבָה
בְּלִבָּד, שֶׁאֵינָה אִסוּרָה בְּשַׁבַּת מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ.

וְאֲמַר רַבִּי יֹחֲנָן, בֶּן בְּתִירָא שֶׁהִתִּיר מַכִּירֶת סוּס, וְרַבִּי נֶתָן שְׁפִטְרָה אֶת
הַמוֹצִיא בְּכָלִי חִיִּים בְּשַׁבַּת, אֲמַרְו דְּבַר אֲהֵבָה, שְׁנֵיהֶם סוֹבְרִים שְׁחִי
נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. מִסִּיִּים רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה אֶת קוֹשִׁיתוֹ לְרַבָּא, וְאֵי
אֲמַרְתָּ – וְאֵם אֵתָה אֹמֵר דְּלֹא פְּלִיגִי רַבִּינָן עָלֶיהָ דְּרַבִּי נֶתָן – שֶׁלֹּא
נַחֲלָקוּ חֲכָמִים עַל רַבִּי נֶתָן אֲלֵא בְּהִמָּה חֵיָה וְעוֹף, מִשּׁוּם דְּמִשְׂרַבְּמִי
נִפְשִׁיהוּ – שֶׁמַּכְבִּידִים עַצְמָם לְהַשְׁמִט מִיַּד הַנוֹשֵׂאִים, מֵאֵי אִירָא –
מִדּוּעַ נִקֵּט רַבִּי יֹחֲנָן דּוּקָא בֶּן בְּתִירָא וְרַבִּי נֶתָן אֲמַרְו דְּבַר אֲחֵד,
וְהָאֲמַרְתָּ – וְהָרִי אֲמַרְתָּ שֶׁבְּהוֹצֵאת אָדָם אֲפִילוּ רַבִּינָן הַחּוֹלְקִים עַל
רַבִּי נֶתָן בְּכַעֲלִי חִיִּים מוֹדוּ שְׁפִטְרָה מִשּׁוּם שֶׁאֲדָם חֵי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ,
וְכֵיֵן שְׁסוּס עוֹמֵד לְרַכִּיבַת אָדָם וְנוֹשֵׂא אָדָם חֵי, יוֹדוּ אֵף רַבִּינָן לִכֵּן
בְּתִירָא, אֲלֵא עַל כְּרַחֲךָ מֵאֲחֵר שְׂרָבִי יֹחֲנָן נִקֵּט דּוּקָא בֶּן בְּתִירָא וְרַבִּי
נֶתָן מוֹכַח שֶׁלֹּא כְּדַבְּרִיךָ, אֲלֵא שְׂרַבְנָן חוֹלְקִים גַּם בְּאֵדָם, וְשׁוּב יִקְשֶׁה
שֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמִּשְׁנָה הִיא כְּרַבִּי נֶתָן וְלֹא כְּרַבְנָן.

תִּירֵץ לוֹ רַבָּא: כִּי אֲמַר רַבִּי יֹחֲנָן – מַה שֶּׁאֲמַר רַבִּי יֹחֲנָן שֶׁהִתִּיר
מַכִּירֶת הַסּוּס הוּא כְּרַבִּי נֶתָן וְלֹא כְּרַבְנָן, הֵיינוּ בְּסוּם הַמְּיוּחָד לְנִשְׂיָת
עוֹפּוֹת, שֶׁאֵף אוֹתוֹ הִתִּיר בֶּן בְּתִירָא לְמוֹכֵר לְנִכְרִי, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַתוֹ כְּרַבִּי
נֶתָן, שֶׁאֵף בְּהַמּוֹת וְעוֹפּוֹת חִיִּים נוֹשְׂאִים אֶת עַצְמָם, וְעַל זֶה חוֹלְקִים
רַבְנָן, אֲבָל אָדָם חֵי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ גַּם לְרַבְנָן. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְכִי
אֵיכָא – וְכִי יֵשׁ סוּם הַמְּיוּחָד לְנִשְׂיָת עוֹפּוֹת בְּלִבָּד. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא:
אֵין, אֵיכָא דְּבִי וְיִיאָדָן – אֲכֵן, יֵשׁ אֶת סוּסֵי צִיִּירֵי הָעוֹפּוֹת, שְׁמִנִּיחִים
עֲלֵיהֶם עוֹפּוֹת כְּגֹוֶן נֶץ וְכִיצָא בּוֹ (מִעוֹפּוֹת הַדּוֹרוּסִים), הַמִּסְיָעִים לָהֶם
לְצוּר אֶת שָׂרָה הָעוֹפּוֹת.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה חִילּוֹק בְּדִין חֵי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ: אֲמַר רַבִּי יֹחֲנָן,
וּמוֹדָה רַבִּי נֶתָן בְּכַפּוֹת – בְּכַעֲלֵ חֵי אוֹ אָדָם קְשׁוּר, שְׁכִיּוֹן שֶׁאֵינוּ יִכּוֹל
לְהֵלֵךְ עַל רַגְלָיו אֵין לּוֹמַר בּוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, וְהוֹמְצִיא חִיּוֹב.
מִבִּיָּאֵה הַגְּמָרָא קוֹשִׂיא עַל דְּבַרֵּי רַבִּי יֹחֲנָן: אֲמַר לִיהָ רַב אֲדָא בַר
מִתְנָה לְאַבְרָהָ, וְהָא הֵנִי פְּרָכָא – וְהָרִי פְּרָסִים אֵלוֹ, שֶׁהֵם עֲטוּפִים
בְּבִגְדִים רַחֲבִים וּמַעֲוֹנָגִים, וְלִכֵּן אֵינֶם יִכּוֹלִים לְהֵלֵךְ חִילּוֹךְ רַב עַל
רַגְלֵיהֶם, אֲלֵא יוֹצֵאִים וּבֹאִים תְּמִיד בְּרִכְבֵּיהֶם, דְּכִמָּאֵן דְּכַפִּיתִי דְּמוֹ –
שְׁהָרִי הֵם כְּכַפּוֹתֵם, וּמַכֵּל מְקוֹם בֶּן בְּתִירָא שֶׁהִתִּיר מַכִּירֶת סוּס לֹא
חִילֵק בֵּין מַכִּירָה לְאָדָם רִגִּיל לְבִין מַכִּירָה לְפָרִס, וּמוֹכַח שֶׁסָּבֵר שֶׁאֵף
רַכִּיבַת הַפְּרָסִים אֵינָה אִסוּרָה בְּשַׁבַּת מִשּׁוּם הַהוֹצָאָה בֵּין שְׁחִי נוֹשֵׂא
אֶת עַצְמוֹ, וְאֲמַר עַל כֵּךְ רַבִּי יֹחֲנָן עַצְמוֹ, שֶׁבֶן בְּתִירָא הִמְתִּיר מַכִּירֶת
סוּס וְרַבִּי נֶתָן הַפּוֹטֵר בְּהוֹצֵאת בְּכַל חֵי, אֲמַרְו דְּבַר אֲהֵבָה, וְאֵם אֵתָה
אֹמֵר שֶׁאֵף רַבִּי נֶתָן מוֹדָה בְּכַפּוֹת שֶׁהוּא חִיּוֹב, וְלִפִּי זֶה אִסוּר לְמוֹכֵר
סוּס לְרַכִּיבַת פְּרָסִים, אֵם כֵּן אֵין דַּעַתוֹ כְּדַעַת בֶּן בְּתִירָא.

תִּירֵץ אַבְרָהָ: לְעוֹלָם גַּם הַפְּרָסִים בְּכָלִי 'חֵי' נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, וְאֵין
לְדַמּוּתָם לְכַפּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַכַּפּוֹת אֵינוּ יִכּוֹל לְהֵלֵךְ כָּלִל, וְהָתָם – שֶׁם
בְּפְרָסִים שֶׁאֵינֶם קְשׁוּרִים, מַה שֶּׁאֵינֶם מִהֲלָכִים, אֵין זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם
יִכּוֹלִים, אֲלֵא רְמוּת רִוְחָא הוּא דְּנִקִּיט לָהּ – גִּסּוֹת הָרוּחַ הִיא
שֶׁהוֹרְגָלוּ בָּהּ, וּמַכֵּל מְקוֹם בִּידָם לְהֵלֵךְ אֵם יִרְצֵה, וְתִדַּע שֶׁכֵּן הוּא,
דְּהָהוּא פְּרִדְשָׁכָא – שֶׁהָרִי הִיָּה מַעֲשֶׂה בְּשׁוּטֵר פְּרָסִי אֶחָד, דְּרִתָּח
מְלָכָא עִילּוּיָה – שְׁכַעַס עֲלָיו הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לְהַעֲנִישׁוֹ, וְהָיָה תִּלְתָּא
פְּרָסִי בְּכַרְעִיָּה – וּבְרַח מִפְּנֵיו וְרֵץ שְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת בְּרַגְלָיו.
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אֶת הַמֶּת בְּמִטָּה חִיּוֹב, וְכֵן בְּצִית מִן הַמֶּת וְכו', חִיּוֹב,
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר.

רַבִּי יֹחֲנָן וְרִישׁ לְקִישׁ מְבֹאֲרִים דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן: אֲמַר רַבָּה בַר בַּר
חֲנָה אֲמַר רַבִּי יֹחֲנָן, וְאֲמַר רַב יוֹסֵף אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ,
פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּהוֹצֵאת מֵת, בְּכָל אוּפֵן שֶׁהוֹצִיא,

ששנג על האוכלין והויד על הכלי. ומאי חייב דקתני - מיתה: והא אף קתני. משמע שני חיובין שוין: בפלותא דר"י ור"ל. דאיפלוני בידיעות מחלקות ב"פ "כלל גדול" (לעיל דף עא). איפלוני נמי רב ששת ורב אשי קא. רב ששת דלא מוקד לה קבי - קסבר דאין ידעות מחלקות, ורב אשי קבר: ידעות מחלקות: דמשרבטי נפשייהו.

ששנג על האוכלין והויד על הכלי. מתקוף לה רב אשי: והא "אף על הכלי" קתני! אלא א"ר אשי: כגון ששנג בזה וכו', וגודע לו, וחזר וגודע לו, ובפלותא דרבי יוחנן ור"ש בן לקיש. "את החי במטה פטור אף על המטה". לימא מתני רבי נתן היא ולא רבנן? דתניא: המוציא בהמה חיה ועוף לרה"ר, בין חיון ובין שחוטין - חייב. רבי נתן אומר: על שחוטין חייב, ועל חיון פטור, שהחי נושא את עצמו. אמר רבא: אפילו תימא רבנן; ע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן - אלא בבמה חיה ועוף דמשרבטי נפשייהו, אבל אדם חי דנושא את עצמו - אפילו רבנן מודו. א"ל רב אדא בר אבהו לרבא: והא דתנן: בן בתירא מתיר בפסוס, ותניא: בן בתירא מתיר בפסוס, מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליו חטאת. ואמר רבי יוחנן: בן בתירא ורבי נתן אמרו דבר אחד. ואי אמרת דלא פליגי רבנן עליה דר' נתן אלא בבמה חיה ועוף משום דמשרבטי נפשייהו, מאי איריא בן בתירא ורבי נתן? והאמרת אפילו רבנן מודו! פי א"ר יוחנן - בסוס המיוחד לעופות. ומי איכא סוס המיוחד לעופות?! אין, איכא (רבי וי'אדן, א"ר יוחנן: ומודה ר' נתן בכפות. א"ל רב אדא בר מתנה לאבוי: והא הני פרסאי דכמאן דכפתי דמו, וא"ר יוחנן: בן בתירא ור' נתן אמרו דבר אחד! התם רמות רוחא הוא דנקיט להו. דההוא פרד'שא דרתח מלכא עילוייה ורהיט תלתא פרסי בכרעיה. "את המת במטה - חייב, וכן אף

ובפלותא דר' יוחנן ור"ל. פי: חייב שתי חטאות לרבי יוחנן כשגודע לו וחזר וגודע לו, ידיעות מחלקות. ולר"ל: אחר שנתכפר גודע לו על את. ופי' הקונטרס אין נראה לר"י, דנהי דלית ליה לרב ששת ידיעות מחלקות, מ"מ יעמיד בגודע לו על האחד בשכבר כיפר, דכפרה לכ"ע מחלקת: ששהי נושא את עצמו. תימה לר"י למה פטור: דאי משום שהחי מיקל עצמו, והלא אפילו במשא קל יותר חייב. ואי משום דשנים שעשו פטורין - הא הוי זה יכול זה אינו יכול, שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא, והנושא יש בו כח לנושא אפילו היה מות ואומר ר"י: דמשכן גמירין, שלא היו נושאים דבר חי. שהתחשם והאילים היו הולכים ברגליהם, והחלוץ מיד היו פוצעין אותו טרם ימות. דבמה דאית ביה נשמה טפי נחא ליה, כי הוי דליציל ציבעיה: אבל אדם חי נושא את עצמו. תימה: דבריש "נטול" (לקמן דף קמא) משמע דפליגי נמי באדם. דקאמר גבי תינוק, רבא כרבי נתן סבירא ליה: ואומר רשבאי: דקטן כבהמה דמי, דמשרבטי נפשיה. אך קשה לו, דבפרק "מפנין" (שם דף קבת) תניא: מדיין דבהמה חיה ועוף בחצר, אבל לא ברה"ר. והאשה מרדה את בנה ברה"ר, ופירש התם בקונטרס: דבהמה ברה"ר לא - שמא יגביהנה מן הארץ. וסתמא כרבנן דר' נתן דמחייבי, אבל בנה אי נמי גמבה ליה - הא באדם מודו רבנן דחי נושא את עצמו. ושמא ההוא דכפרק "נטול" איירי בתיוק, בן בתירא בסוס המיוחד לעופות. וכן בתירא מתיר בסוס - בכל הסוסים קאמר - ורבנן אוסרין בכל הסוסים משום סוס המיוחד לעופות, דלא חילקו חכמים בסוסים: סוסא דבי וי'אדן, פריה: שכן צידי עופות מניחין עליהן עופות שלהן, שצדין בהן עופות אחרים. אבל אין לפרש בעשות הניצודין - דהני כפתין גינה, ואמר בסמוך דמודה רבי נתן בכפות: והא הני פרסאי. ואיהו לא מפליג למכור לשום גוי: את המת במטה חייב. נראה לר"י דמחאב קים לו בכל דוכתא דאית ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. דמסתמא ת"ק דר"ש חיינו רבי יהודה. כי זהאי דלעיל: זה אינו יכול זה אינו יכול, דת"ק דר"ש חיינו ר' יהודה. כדמוכח בגמ'. ורשב"א אומר דיש להביא מדרגתן לעיל (דף צ. ר' יהודה אומר אף המוציא משמש ע"י, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה: רבי שמעון פטור. נראה לר"י: דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך בעין שהיו צריכין לה במשכן, אלא לענין אחר. כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף (איסור) המלאכה ושורשו. ולפי זה אתי כולוה שפיר. הרצאת המת - אין צריך למת, ובמשכן היו צריכין לחפצים שהוציאו. צד נחש שלא ישכנו - אינו צריך לנחש, ובמשכן היו צריכין לתחש וחלון, ומפסי מורסא להוציא ליהח המזיקות, ואין עומד להכניס אויר ולהוציא ליהח תמיד, אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראי (הוא) להכניס ולהוציא אם היה צריך - מ"מ לא דמי לפתוח שבמשכן, שהיו עומדין להכניס ולהוציא. אבל לעשות לה פה - דמיא למשכן, וחייב. והריגת המזיקין - אין צריך להם, ובמשכן היו צריכין לעורות אילים הנשחטים. דחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה - ובמשכן היו צריכין לגומא לענוץ בה, או לדבר אחר. וכן בכיס שלא יטנפו כליו - הוי אינה צריכה לגופה, שאינו צריך לכיס עצמו. ואפילו למנת ראיתו או נקיים, דצריך הכיס - מ"מ אין צריך להוציאה לו, דה"נ טיג ליה אי יתיב בחד דוכתא. ומכאן גחלת שלא יזוקו בה רבים, וכחש על הגר ועל השמן או על הפתילה המהובחבת כבר - אין צריכין לגופן. שבמשכן לא היה כיבוז אלא לעשות פחמן בכיבוז זה, ומתקנין על יד כיבוז זה ושהיו ראוין למלאכה הצורפין. וכיבוז כדי שלא יקדיחו הסמננין בבישולן - לא היה במשכן, כי זהירות היו שלא להרבות אש יותר מדאי. וכן סותר ע"מ לבנות נמי לא מחייב ר' שמעון, דבעי שתהא צריכה לגופה, אלא כגון שסותר ע"מ לתקן יותר ממה שהיה בתחלה, כגון שהבנין האחרון טוב מן הראשון, כדמוכח בשמעתקא) דחס על הגר. וכן קורע על מתו או שובר כלים למירמי אימתא אאניש דביתיה - אין צריכין לגופה, דבמשכן היתה קריעה לצורך תיקון דבר) הנקרע. ואע"ג דבדוחא לא בעי רבי שמעון שיהא לגמרי כמו שהיה במשכן, דלא בעי מר לעשות לו טס, או ס"ת להגיה אע"פ שבמשכן הוצאת הנדבה היתה כדי לתקנה לעשות ממנה משכן וכלים. במקלקלים, כגון מכבה וסותר וקורע - מסתברא דצריך שיהא על מנת לתקן, כמו במשכן, ולא חשבי המקלקלים צריכות לגופה - עד דהוי לגופה ולגופה, והא ולא קרי לה לגופה ולגופה, בבלי לגופה היא. אבל לגבי מר וס"ת, כיון דלא בעי אלא לגופה, דהוא לא בעי במשכן לעשות בו טס) וס"ת כדי להגיה בו - לא הוי בכלל לגופה. ולפי שצריכות לגופה הוי בעין דהוי במשכן כמו שפיר, דהוצרך להשמיענו במר דלא בעינן לעשות לו טס כמו שהיה במשכן. ורש"י, דפירש: דברצונו לא היתה באה לו, ולא היה צריך לה שאינה אלא לסלקה מעליו, כמו צד נחש שלא ישכנו, או מכבה גחלת שלא יזוקו בו רבים - דברצונו שלא היה בעולם, וכן בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף לא) פירש: כחש על הפתילה המהובחבת כבר, דאינה צריכה לגופה משום דאין צריך לכיבוז זה, ואם לא הוכרעה מעולם הוה נחא ליה, דהואיל וחס עליה, כי אית בה טפי הוה נחא ליה. קשה מסותר על מנת לבנות כמו בתחלה, וקורע בחמתו למירמי אימתא אאניש דביתיה, דהתם צריך למלאכה ורצוה הוא שיהא בעולם! ואין לומר דלא נחא ליה שיעטרך למירמי אימתא, אם כן - מפסי מורסא לעשות לה פה יתא פטור, דברצונו היה שלא היה מורסא מעולם! וכן קורע יריעה שנפל בה דרנא על מנת לתפור, דברצונו לא היה נופל בה! וכן תופר בגד קורע - ברצונו שלא היה קרוע. אלא צריך לפרש כדפירשתי: (שיק' לע"ג) גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. קשה לר"ת: דגבי טלטול דהוי איסורא דרבנן לא שרינן משום כבוד הבריות אלא ע"י כבד או תינוק, כדאמר בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף לז) ובפרק "כירה" (שם דף מגז) ויש לומר: דשאני טלטול דאפשר על ידי כבד או תינוק, לכך לא התיר בענין אחר:

אהני מעשין דאי משתקלא חדא בר. באחת מארבע, דאי משתקלא חדא אחריתי נמי לא אולא לה טומאה - כ"ע מודו דפטור, דהוי כמו חצי זית ממת גדול: **והא** דתנן פטור דאפיק חצי זית ממת גדול. וזהו דהוה מצי לאוקמיה כגון דליכא אלא חצי זית בלבד, אלא דניחא ליה לשנוי בחצי זית ממת גדול, דהוי רבואת טפי. דאי ליכא אלא חצי זית מן הכל - פשיטא דפטור. ודווקא חצי זית.

אבל כות ממת גדול - חייב. אע"ג דאי משתקלא זית אחר לא אולא טומאה - מ"מ אהני מעשיו, דמשחבתו לא גריר בתר המת, וכשיצויא המת מן הבית וישאר כזית זה - יטמא כל הבית, ונמצא שעתה בהוצאה זו הוא גורם טהרה: **ממת** גדול. לא דווקא גדול, אלא כלומר מב' זיתים וא' ג'.

אבל בכלי ד"ה חייב. היינו כרבי יהודה, דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, וא"ת: ודילמא רבנן כר"ש סבירא להו, ומנא ליה דמחייב בכלי ויש לומר: דא"כ ליפליג בכלי להודיעך כחן דרבנן. והא דקאמר מהו דתימא רבנן בכלי נמי פטרי - היינו פירוש דס"ל כר"ש, וכדפירשית. אבל רש"י פירש: דפטרי משום דלא שייכא גזירה אלא בצמר. ואין נראה לר"י, דבא ליכא למיטעי, דבכל בעלי חיים שייכא גזירה, דאמר לעיל: התולש כנף - חייב משום גזוז: **והוא** שפירשו כלפי מעלה, פירש בקונטרס: כנגד ראשי אצבעותיו, שהן למעלה כשמגביה ידיו. ור"ת מפרש: שבכלי גוף קרי כלפי מעלה, כדאשכחן בפ"ב דנדה (דף יג) דקאמר: מן העטרה ולמעלה, והתם היינו לצד הגוף: **פוקסת**. מה שפירש בקונטרס פוקסת היינו סורקת ביד או במסרק אין נראה. דבגמרא משמע דהוי כעין טוויה, וסריקה אינה כעין טוויה כלל. ועוד: דא"כ היה שונה סורקת, כדתנן (נדר דף מב.) נזיר חופה ומפספס, אבל לא סורקא: **וכי** דרך אריגה בכך. ואף על גב דקולע נימין חשיבא אריגה, כדאמרין בפרק "במה אשה" (לעיל ד' סד.) - הכא בשער לא חשיבא אריגה כמו בבגד. ועוד: דהכא אין סופה להתקיים, שעומדת לסתירה:

מחייב, וחקמים אוסרין משום שבות. **גמ'** אמר ר"א: מחלוקת ביד, אבל בכלי חייב. פשיטא, "זו בזה" תנן! מהו דתימא: רבנן בכלי נמי פטרי, והא דקתני "זו בזה" - להודיעך כחן דר' אלעזר, קא משמע לן. ואמר רבי אלעזר: מחלוקת לעצמו, אבל לחבירו - דברי הכל פטור. פשיטא, "צפרניו" תנן! מהו דתימא: רבי אלעזר לחבירו נמי מחייב, והא דקתני "צפרניו" - להודיעך כחן דרבנן, קמ"ל. "וכן שערו כו'". תנא: הנוטל מלא פי הזוג - חייב. וזהו? אמר רבי יהודה: שתיים. והתניא: ולקרח שתיים! אימא: וכן לקרח שתיים. תניא נמי הכי: הנוטל מלא פי הזוג בשבת - חייב, וכמה מלא פי הזוג - שתיים, רבי אלעזר אומר: אחת. ומודים חכמים לר"א במלקט לבנות מתוך שחורות, שאפילו אחת חייב. ודבר זה - אף בחול אסור, משום שנאמר "לא ילבש גבר שמלת אשה". תניא, ר"ש בן אלעזר אומר: צפורן שפירש רובו, ויצוין שפרשו רובו, ביד - מותר, בכלי - חייב חטאת. מי איכא מידי דבכלי חייב חטאת, ובכיד מותר לבתחלה? הכי קאמר: פירשו רובו, ביד - מותר, בכלי - פטור אבל אסור, בכלי - חייב חטאת. אמר רבי יהודה: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שפרשו כלפי מעלה, ומצערות אותו. "וכן הגודלת כו'". גודלת פוחלת ופוקסת משום מאי מחייבא? אמר רבי אבין א"ר יוסי בר' חנינא: גודלת משום אורגת, פוחלת משום פוחלת, פוקסת משום טווה. אמרו רבנן קמיה דרבי אבהו: וכי דרך אריגה בכך, וכי דרך פתיכה בכך, וכי דרך טויה בכך? אלא א"ר אבהו: לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוסי בר' חנינא:

אף במוציא את המת לקבורו. אמר רבא: ומודה ר' שמעון במר לחפור בו, וספר תורה לקרות בו, דתייב. פשיטא! דאי הא נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא - אלא מלאכה שצריכה לגופה לרבי שמעון היכי משפחת לה? מהו דתימא: עד דאיכא לגופה ולגופה, כגון מר לעשות לו טם ולחפור, ספר תורה להגיה ולקרות בו - קא משמע לן. והוא שכבא דתורה בדרוקרא, שרא רב נחמן בר רבנא לרב נחמן בר יצחק: כמאן - בר"ש, אימר דפטור ר"ש מחייב חטאת - איסורא דרבנן מיהא איכא! א"ל: האלהים! דעילת ביה את, ואפילו לר' יהודה (ש"י). דמי קאמינא לר"ר? לרבמלית קאמינא! גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה תנן התם: התולש סימני טומאה והכהו תחיה - עובר בלא תעשה. איחמר, אחת משתיים חייב. אחת משלש, רב נחמן אמר: חייב, רב ששת אמר: פטור. רב נחמן אמר: חייב, אהני מעשיו, דאי משתקלא חדא אחריתי - אולה לה טומאה. רב ששת אמר: פטור, השתא מיהת הא איתא לטומאה. אמר רב ששת: מנא אמנא לה - דתנן "וכן פזות מן המת וכזית מן הנבילה" - חייב. הא חצי זית - פטור. והתניא: חצי זית חייב! מאי לאו: הא דתניא חייב - דאפיק חצי זית מפות, והא דתנן פטור - דאפיק חצי זית מפות ומחצה. ורב נחמן: אידי ואידי חייב, והא דתנן "פטור" - דאפיק חצי זית ממת גדול. **מתני'** הנוטל צפרניו זו בזו, או בשיניו, וכן שערו, וכן שפמו, וכן זקנו, וכן הגודלת, וכן הפוחלת, וכן הפוקסת - רבי אלעזר ורבי הונא, מלא פי הזוג. מלא פי הזוג - חייב. בשבת, לרבנן - בכלי, לר' אלעזר - אף ביד. והוה שיעורו: והא תניא. בתהיא ברייתא בסיפא: ולקרח, שהתורה תורה לא תשימו קרח' (דברים יד) - שתיים הוי קרח. מפלל דפי הווג לאו ב' שערות ניהו: תניא נמי הכי. כרב יהודה דאמר שתיים: רבי אלעזר אומר. באחת הוא חייב, ולא בעינן מלא פי הזוג: אחת חייב. שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כגון: שפלת אשה. ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתנאות ציצין. כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן: שפירשו רובו, קרובין לנתק: מי איכא מידי כו'. כיון דבכלי חייב חטאת, בכי איכא שבות - גזירה אטו כלי: כלפי מעלה. לצד הצפורן התחילו לפרוש, דקא מצערו ליה טפי: משום בותבת. שמועליה מנחול סביב העין, כאדם המוליד קולמוס סביב האות: טווה. שמתקנת שערך בין אצבעותיה ופושטתו כשהוא נכרך, ולשון נשני - עושה מאותו בצק כמין חוט: לעצמה

בוהלת

אף במוציא את המת לקבורו. ולא תימא לא פטר אלא במניחו לחור, דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה, דאפילו הוא צורך המת - פטור: **מר** לחפור בו. שהוא צורך המוציא: **מר** לעשות לו טם ולחפור. מיה שפירש פיו, וצריך להושיב עליו כמין טס דק שיהא ראוי לחפור: **לחניה ולקרות: לאפוקיה לרבמלית**. שהיה מוטל בכניו, או בדליקה או בחמה. ואי משום טלטול - מניח עליו כבד או תינוק: **לא תעשה**. לאו ד"ל תסור", כי הכא: **התולש סימני טומאה**. שתי שערות לבנות שהבהרת מטמאה בזה: והכהו את המוחה. מחית קשר זה, והוא סימן טומאה בשאת, והכהו זה לבטלה משום מוחה, ולטהרה: **עובר בלא תעשה**. ד"ה שמר כנגד חצרע' (דברים כד): **אחר מב'**. שלא יהי בה אלא שתי שערות, ותלש האחד: חייב. דשקלא לטומאה, שאין מטמאה בפתות מב'. דהכי ילפינן לה בתיב: שיער - שנים. ותייב מילוק: **מאי לאו הא דתני דאפיק חצי זית מפות**. דשקליה ובצירה לשיעורא: והא דתני פטור דאפיק חצי זית מפות ומחצה. דאף על גב דמצמצם לשיעור - לאו מילתא יהי - ולא אמרינן: אהני, דאי שקיל מניה פורתא - תו ליתא לשיעורא: **פזות גדול**. דלא אהני מידי: **מתני'** וכן שערו. תולש שער ראשו בקדיו: וכן הגודלת. שערך: וכן הפוחלת. ענינה: וכן הפוקסת. יש מכותיו אומרים: מתקנת שערך במסרק או בקדיו. ויש שמפרשין: טוח כמין בצק על פניה, וכשנטול מאדים הקשר: **רבי אלעזר מתייב**. ככולם חטאת. וחקמים אוסרין משום שבות. וטעמא דרבי אלעזר מפרש בגמרא משום מאי מתייב: **גמ'** מחלוקת ביד. בהא שנטול בידו, ולא בכלי, הוא דפטרי רבנן, שאין דרך גזירה בכך בחול: **מהו דתימא בכלי נמי פטרי רבנן**. דאין כאן משום גזוז, דלא שיקר אלא בצמר בהמה: **מחלוקת לעצמו**. בהא הוא דמתיב ר' אלעזר, שיקול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי: **אבל לחבירו**. אין יכול לאמן את ידו לטול קפה בלי כלי: **פשיטא צפרניו תנן**. של עצמו: הנוטל מלא פי הזוג. מלא פי הזוג - חייב. בשבת, לרבנן - בכלי, לר' אלעזר - אף ביד. והוה שיעורו: והא תניא. בתהיא ברייתא בסיפא: ולקרח, שהתורה תורה לא תשימו קרח' (דברים יד) - שתיים הוי קרח. מפלל דפי הווג לאו ב' שערות ניהו: תניא נמי הכי. כרב יהודה דאמר שתיים: רבי אלעזר אומר. באחת הוא חייב, ולא בעינן מלא פי הזוג: אחת חייב. שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כגון: שפלת אשה. ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתנאות ציצין. כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן: שפירשו רובו, קרובין לנתק: מי איכא מידי כו'. כיון דבכלי חייב חטאת, בכי איכא שבות - גזירה אטו כלי: כלפי מעלה. לצד הצפורן התחילו לפרוש, דקא מצערו ליה טפי: משום בותבת. שמועליה מנחול סביב העין, כאדם המוליד קולמוס סביב האות: טווה. שמתקנת שערך בין אצבעותיה ופושטתו כשהוא נכרך, ולשון נשני - עושה מאותו בצק כמין חוט: לעצמה

לעצמה

שבת דף צד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שבת קודש) קמט

ממנו את סימני הטומאה כדי לטהרו. **ואיתמר** – נאמר על כך בבית המדרש, התולש שיערה לבנה **אחת** מתוך שתיים שהיו בנגעו, לדברי הכל חייב מלקות, כיון ששיער לבן שנאמר בפרשת הנגעים שטמא את הנגע (שם יג א), דרשו חכמים (תרי"ב תורע פ"ב) שהן שתי שערות לבנות, ורק אם יש את שתיהן טמא, ואם תלש אחת מהן הועיל לטהר את נגעו, ועבר על 'לא תעשה' האמור. אך אם תלש שיערה לבנה **אחת** מתוך שלש שהיו בנגעו, ונשארו שתיים, שעדיין יש בהם כדי לטמא, באופן זה נחלקו האמוראים, **רב** נחמן אמר שהתולש חייב, ו**רב** ששת אמר שהוא פטור. וטעמום הוא כך, **רב** נחמן שאמר חייב, שכן אהני (והועילו) מעשיו לטהרו בכך **דאי משתקלא חזא אחרייתו אזלה לה טומאה** – שאם ננטל אחת מהשערות הנשארות, יטהר מן הטומאה. וטעמו של **רב** ששת שאמר פטור, שכן השתא מיתה הא איתא לטומאה – מכל מקום עתה הטומאה נשארה, ולא נתבטלה במעשהו, ומה בכך שאחר כך ננטל שיערה נוספת ויטהר.

רב ששת מביא ראיה לדבריו: אמר **רב** ששת, מנא אמינא לה – מהיכן למדתי לומר כן, מדתנן – מכך ששינינו במשנתנו (לעיל צג), וכן המוציא פיות מן הפה, ופיות מן הנפילה, חייב, ויש לדייק, הא – אך אם הוציא רק כחצי זית, פטור. וקשה, והתנא בברייתא, שאף אם הוציא רק כחצי זית, חייב, מאי לאו – האם אין התירוצו לכך כדברי, דהא דתנא בברייתא בחייב, מדובר באופן דאפיק (ושהוציא) זית מתוך פיות מן המת שהיה בבית, שכיון שהועיל בכך שנטלו שהפחית את שיעור הטומאה, שהרי לא נשאר בבית כזית שהוא שיעור טומאה, ונטהר הבית, הוצאתו חשובה, ולכן חייב עליה, והא דתנן במשנתנו שפטור, מדובר באופן דאפיק (ושהוציא) כחצי זית מתוך פיות ומהצצה מן המת, שכיון שגם לאחר הוצאתו נשאר בבית כזית שהוא שיעור הטומאה, אף שהועיל בכך שצמצם את שיעור הטומאה, ואם ינטל משהו נוסף יטהר הבית, מכל מקום אין הוצאתו חשובה, כיון שעתה עדיין יש שיעור טומאה. והוא הדין בסימני טומאה, שכל זמן שהשאיר שתי שערות שהם שיעור טומאה, לא הועיל במעשהו כלום, אף שאם ננטל שיערה נוספת יטהר.

רב נחמן חולק על כך ומתיר את הסתירה בין המשנה לברייתא לפי שיטתו: ורב נחמן סובר, דאידי ואידי – שבין כשהוציא כחצי זית מכזית, ובין כשהוציא מכזית ומחצה, חייב, וכמבואר בברייתא, והא דתנן במשנתנו שפטור, היינו באופן דאפיק (ושהוציא) כחצי זית מפת גדול, שגם לאחר הוצאתו נשאר בבית יותר משיעור טומאה, ולכן לא הועיל בהוצאתו כלל.

משנה

משנה זו דנה במלאכת גזוז, ועוד מלאכות: הנזמל צפרניו זו בזו, כלומר, שבצפרני ידו האחת נוטל את צפרני ידו האחרת, או שנוטל את צפרניו בשיניו, וכן התולש שערו (שער ראשו) בידו, וכן שפמו, וכן זקנו, וכן הנזולת – קולעת שער ראשה, וכן הבוזקת – נותנת כחול בעיניה כדי שתהינה נאות, וכן הפזקת – מתקנת שיערה במסרק או בידיה, **רבי אליעזר מחייב** בכולם חטאת, ו**חכמים** אוסרין משום שבות – מדרבנן.

גמרא

רבי אליעזר וחכמים נחלקו במשנתנו אם הנוטל צפרניו או שערו חייב חטאת. הגמרא מגבילה את מחלוקתם: אמר **רבי אלעזר**, המחלוקת בין רבי אליעזר לחכמים, היא דווקא כשנוטל את צפרניו או שערו ביד, שבאופן זה פטרו חכמים, מפני שאין דרך גזיזה כן בחול, אבל הנוטל בבל, לדברי הכל חייב חטאת, משום תולדת גזוז. מקשה הגמרא: פשיטא – פשוט שמחלוקתם היא דווקא בנוטל ביד, שהרי 'הנוטל צפרניו זו בזו' תנן (ושינוי בלשון משנתנו), ומבואר בזה שמחלוקתם היא דווקא באופן שנטל בידו, ולמה הוצרך רבי אלעזר

דהיינו לא רק במוציאו ומניחו בחוץ, שאין צורך בכך לא לגוף המוציא, ולא למלאכת ההוצאה עצמה, שהרי אינו מוציא את המת כדי להשתמש בו, אלא אף במוציא את המת לקבורו, שהוא צורך המת, שכיון שאין זה צורך המוציא, נחשבת הוצאה זו למלאכה שאינה צריכה לגופה.

הגמרא מביאה אופנים שבהם אף רבי שמעון מחייב: אמר **רבא**, ומודה **רבי שמעון** הפוסר במלאכה שאינה צריכה לגופה, במוציא מר (ו-מערד) כדי לחפור בו, ובמוציא ספר תורה כדי לקרות בו, דחייב, כיון שיש בכך צורך למוציא.

מקשה הגמרא: פשיטא, דאי הא נמי – שאם תאמר שאף הוצאה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ופטורים עליה לדעת רבי שמעון, יקשה, אלא מלאכה שצריכה לגופה שמתחייבים עליה לדעת **רבי שמעון**, היכי משכחת לה – באיזה אופן מצינו אותה, ודאי בהוצאה לצורך השתמשות בחפץ שמוציא.

מתרצת הגמרא: הידידש בזה הוא, מהו דתימא – שמא תאמר שאין ההוצאה נידונה כמלאכה הצריכה לגופה, עד דאיכא – שיש בה צורך בין לגופו של המוציא, ובין לגופה של מלאכה, כלומר לצורך החפץ שמוציא, וכן מר (ו-מערד) שנמנע קצתו, ומוציאו כדי לעשות לו מם – ברזל דק בראשו לתקנו שיהיה ראוי לחפור, שזה צורך החפץ שמוציא, וגם כדי לחפור בו, שזה צורך המוציא, או ספר תורה שאינו מוגה, ומוציאו להגיה אותו, שזה צורך הספר שמוציא, וגם כדי לקרות בו, שזה צורך המוציא, אולם המוציא מעדר כדי לחפור בו בלבד, או ספר תורה רק כדי לקרוא בו, היה עולה בדעתך לומר שאין הוצאה זו נחשבת מלאכה הצריכה לגופה, קא משמע לן רבא שאף באופן זה נחשבת ההוצאה כמלאכה הצריכה לגופה.

הגמרא מביאה מעשה בענין הוצאת המת שנידון במשנתנו: ההוא שכבא דהנה בדרוקרת – בעיר דרוקרת היה מת אחד המוטל בבזיון בשבת, שראו (והתירו) **רב נחמן** פר יצחק לאפוקיה (והוציאו) לברמליה. אמר ליה **רבי יוחנן** אחוה דמר בריה דרבנא (ואחיו של מר בן רבנא) לרב נחמן פר יצחק, במאן – כשיטת מי התרת, ודאי כרבי שמעון הפוסר בהוצאת מת, אמנם קשה לדברך, שכן אימר – מה שיכול אתה לומר הוא, דפטור **רבי שמעון** מחייב חטאת בהוצאת מת לרשות הרבים משום שאינה נצרכת לגופה, כיון שסבר שאינה אסורה מן התורה, אך גם לשיטתו איסורא דרבנן מיתה איכא – מכל מקום איסור מדרבנן יש בהוצאה זו, ואם כן מדוע התרת להוציאו לברמליה. אמר ליה רב נחמן לרבי יוחנן, האלהים דעיילת ביה את – נשבע אני שאתה עצמך תיכנס לסייע בהוצאתו, שהיית גמור הוא, ואפילו לדעת **רבי יוחנן** המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה (שרי – מותר), דמי קאמינא – וכי אמרתי שמותר להוציאו לרשות הרבים, שאז היה קשה על דברי שהרי לדעת רבי יוחנן יש בכך איסור דאורייתא, הרי רק לברמליה קאמינא – אמרתי שמותר להוציאו, וההוצאה אליה אסורה רק מדרבנן, והתרת משום שיש כלל שגדול כבוד הכריות שדווקא את לא תעשה שבתך, כלומר, שחכמים החשיבו את כבוד הבריות לדחות מפניו איסור 'לא תעשה' של 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך דמין ושמאל' (דברים יא), האוסר לעבור על דברי חכמים, וגם כאן מותר להוציא את המת לברמליה אף שאסרו חכמים הוצאה זו, כדי שלא יהא מוטל בבזיון.

הגמרא מביאה מחלוקת השייכת לנידון במשנתנו בענין המוציא חתיכה מן המת: תנן התם במשנה בנגעים (פ"ז מ"ד), התולש סימני טומאה שהם שתי שערות לבנות הצומחות בנגע הבהרת, שעל ידן הנגע טמא (ויקרא יג א), ובכך שתולשן מטהר עצמו מן הבהרת, וכן מי שהקנה באש את המפתח – בשר חי, שהוא סימן טומאה כשנמצא בתוך נגע השאת (שם יג א), ובכך שהכווהו ביטל את מראה הברש החי, וטיהר עצמו מן השאת, עובר בלא תעשה, שנאמר (דברים כד ח) 'השומר בנגע הצרעת', ואמרו חכמים (עירובין צו) שכל מקום שנאמר 'השומר' אינו אלא לא תעשה, והשומר זה הוא אזהרה שלא לבטל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ד. אין המסובין רשאים לטעם עד שיטעום הבוצע³¹ אם הם זקוקים לפקרו דהינו שאין להם לחם משנה לפני
- 2 כל אחד והם יוצאים ידי חובתם במה ששומעים ממנו ברכת המוציא שמברך על לחם משנה ואוכלים מאותו
- 3 לחם משנה³³ אבל אם יש לחם משנה לפני כל אחד מהם שאינם זקוקים לטעם מלחם משנה שלפניו יכולים
- 4 לטעם ממה שלפניהם קדם שטעם הוא ממה שלפניו:

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת סעיף ד

הלכתא רבנא

- 1 [שיטעום הבוצע - הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד -
- 2 והאחר נוטלה בידו, ויזהר הבוצע שלא יזרוק חתיכת
- 3 המוציא לפני המסובין שאסור לזרוק הפת אפילו על
- 4 השולחן³².
- 5 [מאותו לחם משנה - נהגו שכל אחד מברך לעצמו³⁴,
- 6 ומכל-מקום לא יפסיקו בדיבור בין ברכת הבוצע

ציונים והוספות

- 1 ובאגרות-קודש ח"ד ע' כט: במה שכותב שראה מנהג אנ"ש
- 2 דכשיש לחם משנה רק לאחד ומוציא את האחרים, נוהגים שאר
- 3 בני הבית לברך ברכת המוציא כל אחד לעצמו, ומקשה על זה
- 4 ממה שכתוב בשו"ע רבנו הזקן סי' קע"ד סעיף ד' ובאחרונים
- 5 שם - אשר המסובים יוצאים גם בברכת המוציא.
- 6 והנה אף כי כן הוא, שיכולים גם לצאת בברכת המוציא, וכידוע
- 7 שאפילו בברכת הנהנין מוציא את אחרים ידי חובתם אם גם
- 8 הוא נהנה, בכל זה נכון מנהג הנ"ל - כיון שבכדי לצאת בברכת
- 9 זו צריך לכוון המוציא והיוצא, אסור להפסיק בין שמיעת
- 10 הברכה להאכילה וכו', ובה בשעה שבברכת קידוש והבדלה
- 11 וכיו"ב כבר הורגלו השומעים שיוצאים ידי חובתם, ולכן אפילו
- 12 בסתם ה"ז כן ונגרר אחרי הרוב שמכוון לצאת בשמיעתו, שונה
- 13 הוא בהנוגע לברכת המוציא. ובפרט כשהעם רב - וכמו בכוס
- 14 של ברכה בסעודה, התועדות וכיו"ב - שמפני אריכות הזמן בין
- 15 שמיעת הברכה לשתיית הכוס על ידי כל השומעים קשה להזהר
- 16 מהפסק. ולכן יש להנהיג דוקא מנהג ההוא, ז.א. שכל אחד
- 17 ואחד יברך לעצמו ברכת הנהנין.
- 18 (35) כיון שיוצאים ידי-חובת לחם-משנה בברכתו. אלא שגם
- 19 אם הפסיק בדיבור יוצא ידי-חובת לחם משנה, משום שהוא קל
- 20 יותר מאשר הפסק בין ברכת הנהנין לאכילה - שלכן לא
- 21 מחמירים ליתן לחם משנה לכאור"א כשם שנוהגים לברך על
- 22 הלחם כאור"א בפני עצמו (עיין באגרת המובאת בהערה הקודמת
- 23 ובהערה הבאה).
- 24 (36) בסיום האגרת הנ"ל כותב כ"ק אדמו"ר: ומ"ש אשר נראה
- 25 באחרונים שאם עושין כן, ברכה כ"א לעצמו, לא יצא ידי החיוב
- 26 של לחם משנה. לא ידעתי מקור על זה. ואדרבה בפירוש כתוב
- 27 באשל אברהם להגה"צ מבוטשאטש לסימן הנ"ל - שיוצא ידי
- 28 חובתו של לחם משנה אף שמברך ברכת המוציא לעצמו. ולא
- 29 עוד אלא - אפילו אם השומע לא נטל ידיו עדיין. הועתק ג"כ
- 30 בארחות חיים שם. ע"כ.
- 31 ועיין בבדה"ש סימן פב ס"ק ו שכתב שהמסובין לא יברכו על
- 32 [שיטעום הבוצע - הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד -
- 33 והאחר נוטלה בידו, ויזהר הבוצע שלא יזרוק חתיכת
- 34 המוציא לפני המסובין שאסור לזרוק הפת אפילו על
- 35 השולחן³².
- 36 [מאותו לחם משנה - נהגו שכל אחד מברך לעצמו³⁴,
- 37 ומכל-מקום לא יפסיקו בדיבור בין ברכת הבוצע
- 38 (31) עד"ז סימן קסז ס"כ: אין המסובים רשאים לטעום עד
- 39 שיטעום הבוצע כגון אם הם רוצים לחתוך מן הלחם שבצע
- 40 ממנו הבוצע ולטעום קודם שיטעום הוא אבל הוא לא יתן להם
- 41 כלל קודם שיטעום שלא להפסיק בשתיית נתינה זו בין ברכה
- 42 לאכילה שלא לצורך שהרי הם אינם רשאים לטעום מה שנותן
- 43 להם עד שיטעום הוא תחילה.
- 44 ואם כל אחד אוכל מככרו ואין זקוקים לככר שביד הבוצע
- 45 רשאים לטעום מככרותיהם קודם שיטעום הבוצע מככרו רק
- 46 שימתינו עד שיכלה אמן מפי רוב העונים כמו שהבוצע צריך
- 47 להמתין . . . ובשבת ויום טוב צריך להיות לפני המסובין לחם
- 48 משנה חוץ ממה שלפני הבוצע ואז רשאים לטעום קודם הבוצע
- 49 שאל"כ זקוקים הם לככר שלפני הבוצע לצאת בהן ידי חובת
- 50 לחם משנה . . .
- 51 ואם בא הבוצע לחלוק כבוד למי שגדול ממנו שיטעום תחילה
- 52 הרשות בידו ויש חולקין.
- 53 (32) סימן קסז סכ"א.
- 54 (33) עד"ז בסימן תעג סכ"ד: כל דברים אלו דהיינו המצות . . .
- 55 אין צריך להביא אלא לפני . . . בעל הבית אבל בני הבית שהן
- 56 יוצאין בשמיעה מבעל הבית (שכן נכון לעשות משום ברוב עם
- 57 הדרת מלך..) אין צריך שיהיו דברים אלו לפנייהם . . . שבעל הבית
- 58 יחלק מצה . . . לכל אחד ואחד. שאף שביום טוב צריך לבצוע
- 59 על לחם משנה; מכל מקום כיון שהם יוצאין בברכת המוציא
- 60 של בעל הבית הם יוצאים גם כן בלחם משנה של בעל הבית.
- 61 (34) סימן קסז ס"ח: כל מקום שקביעותם מועלת לצרפם
- 62 לברכה אחת מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו
- 63 משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך ומכל מקום רשאים הם
- 64 לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף . . . ולפיכך נהגו עכשיו לברך
- 65 כל אחד לעצמו משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיח בין
- 66 שמיעת הברכה להטעימה לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו
- 67 וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם
- 68 יחד שקובעים על דעת שלא להצטרף ופטורין מהידור זה.

ציונים והוספות

מבעה"ב גם כשלא יוצאים י"ח המוציא.
והא דיוצא י"ח לחם-משנה אפילו עדיין לא נטל ידיו כן כתב
באשלי-אברהם (בוטשאטש) סימן עדר, והוא במכל-שכן מהא
דיוצא ידי חובתו אפילו בברכת 'המוציא' מפי המברך שאין
ברכת ענט"י חשובה הפסק בין המוציא לאכילה לפי שהוא
לצורך הסעודה, כדלעיל סימן קסז ס"י.

הלחם בפני-עצמן, והוכיח מדברי אדה"ז סימן תעג סכ"ד
(הובאו לעיל) שאם אין יוצאים הברכה מבעה"ב גם ידי חובת
לחם-משנה אין יוצאים. ואולי יש לחלק ולומר שאכילת מצה
נכללת בדברים שהורגלו השומעים שיוצאים י"ח, וכיון שכך
אין טעם ליתן לחם משנה לפני כ"א - כיון שבכל אופן יוצאים
י"ח לחם משנה מבעה"ב, אבל אפשר לצאת י"ח לחם משנה

שולחן ערוך - הלכות שבת

ה שקים מלאים בשמים שמשמים הנכרים תוך קנקני היין כדי
שיקלוט היין ריחם אע"פ שמותר להריח בבשמים אלו ואין
בהם איסור משום ריח היין שנבלע בהם הואיל והמריח בהם
אינו מכוי' לריח היין שנבלע בהם אלא לריח עצמה מכל מקום
במוצאי שבת אין ליטלם לבשמים של הבדלה לכתחלה מפני
שהם מאוסים לגבוה לכל דבר מצוה מחמת יין האסור הבלוע
בהם:
י יש אומרים שמצוה לברך במוצאי שבת על הדס של מצוה
שהואיל שנעשה בו מצוה אחת יש לעשות בו מצוה אחרת
ואף על פי שהוא יבש ואין ריחו נודף כל כך מכל מקום מריח
הוא קצת ויש אומרים שיותר טוב לברך על שאר בשמים שעיקר
ריחם בהם מלברך על הדס יבש שאין בו אלא ריח קצת וכן
נהגין במדינות אלו ומכל מקום טוב להניח גם הדס אצל
הבשמים שמברכים עליהם בורא מיני בשמים או בורא עצי
בשמים ויריח בשניהם ויעשה כדברי הכל:

ז מי שאינו נהנה מריח שאין לו חוש הריח לא יברך על
הבשמים כשמבדיל אלא אם כן נתכוין להוציא בני ביתו
הקטנים המריחים שהגיעו כבר לחינוך ברכות אבל אינו יכול
לברך בשביל גדולים המריחים אף שאינם יודעים לברך בעצמן
לפי שברכה זו היא ברכת הנהנין וברכת הנהנין אין מי שאינו
נהנה יכול לברך בשביל מי שנהנה מטעם שנתבאר בסי' קס"ז.
ואינו דומה לברכת היין של קידוש שהיא ג"כ ברכת הנהנין
ואעפ"כ יכול מי שאינו נהנה לברך לפי שהיין של קידוש אינו
תלוי בהנאתו כלל שלא תקנוהו חכמים בשביל הנאת האדם
אלא בשביל שצריך לזכרו על היין אבל הבשמים במוצאי שבת
לא הנהיגו חכמים אלא בשביל הנאת האדם להשיב נפשו
הדואבת ליציאת השבת והרי ברכתה כשאר ברכת הנהנין:

ח וכן מי שהבדיל כבר לעצמו וחוזר ומבדיל להוציא אחרים
שאינם יודעים להבדיל בעצמם לא יברך להם על הריח
שיריחו הם אלא צריך גם הוא לחזור ולהריח עמהם כדי שתהא

ברכתו בשביל עצמו ולא בשבילם בלבד:

ט אבל ברכת בורא מאורי האש יכול לברך להם אע"פ שאינו
צריך לברך אותה בשביל עצמו לפי שברכת האור לא נתקנה
בשביל הנאת האדם אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת כמו
שיתבאר בסי' רח"צ לכך אינה דומה לברכת הנהנין.
ויש חולקין על זה ואומרים שאף שלא נתקנה בשביל הנאת
האדם מכל מקום הואיל ואינו צריך לחזר אחר האור לברך עליו
במוצאי שבת כדרך שצריך לחזר אחר כל המצות שהן חובה
כמו שיתבאר בסי' רח"צ לפיכך אין ברכה זו דומה לברכת
המצות שמפני שהן חובה יכול לברך אותן מי שיצא כבר ידי
חובתו כדי להוציא אחרים שלא יצאו עדיין ידי חובתן כמו
שנתבאר בסי' קס"ז וטוב לחוש לדבריהם שלא להכנס בספק
ברכה לבטלה:

חלק ב סימן רצ"ד בשמים להבדלה סעיפים ה"ט

א צריך לברך בורא מאורי האש בכל מוצאי שבת על אור הנר
אם יש לו אבל אם אין לו אור במוצאי שבת אין צריך לחזר
אחריו כדרך שצריך לחזר אחר שאר מצות לפי שלא תקנו ברכה
זו אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת שנטל אדם הראשון ב'
אבנים והקישן זו בזו ויצא מהן אור ואף שאין מברכים על שאר
כל הדברים בשעה שנבראו מכל מקום האור כיון שנאסר בשבת
והותר במוצאי שבת הרי זה כאלו נברא עתה מחדש ומברכים
עליו בשעת בריאתו:

ב במה דברים אמורים שאינו צריך לחזר אחריו במוצאי
שבתות אבל במוצאי יום הכיפורים אפילו כשחל בחול יש
אומרים שצריך לחזר אחר ברכת האור לפי שהיא כברכת
הבדלה שמכרך להקב"ה שהבדיל לנו זה היום משאר יו"ט
שנאסר בו להבעיר אור עד עתה בלילה:

חלק ב סימן רחצ"ד נר הבדלה סעיפים א"ב

תורה אור

והנה אורייתא מחכמה נפקת, והיא מקור ושרש
לכל בחינות ההשגות הנ"ל.
בזהר נאמר שהתורה מקורה מחכמה, היינו

'חכמה עילאה' (ספירת החכמה של עולם האצילות,
היינו חכמתו יתברך כפי שהיא מתגלה בעולם
היותר עליון הנקרא עולם האצילות), והיא המקור

1 הראשון של כל הבחינות והמדריגות שבהשגות
2 התורה כנ"ל.

3 כמ"ש ונהר יוצא מעדן כו'.

4 על זה נאמר "ונהר יוצא מעדן", ומבואר בכמה
5 מקומות, דה"נהר" היוצא מעדן - הוא בחינת בינה,
6 ו"עדן" עצמו הוא בחינת חכמה. דההבדל בין חכמה
7 לבינה הוא, דחכמה היא נקודת השכל כפי שהיא
8 למעלה עדיין מהשגה ותפיסא, ובינה היא כשאדם
9 משיג ותופס את השכל היטב ולאשורו עד שכל פרטי
10 השכל ברורים אצלו, ונמצא שהחכמה (נקודת השכל)
11 היא המקור לכל המדריגות שבהשגה (בינה), והוא
12 כההבדל בין מעין ונהר, דהמעין הוא מקורו של הנהר,
13 אבל המעין עצמו מכוסה עדיין מתחת לאדמה, והנהר
14 הוא כשמימי המעין מתגלים מעל גבי האדמה
15 בהתרחבות והתפשטות גדולה.

16 ובחינת חכמה עילאה עצמה היא בחינת משל
17 לבחינת קדמונו של עולם ממש.

18 והתורה נקראת "משל הקדמוני", לפי שחכמה

19 עילאה (שממנה "אורייתא נפקת") היא בחינת משל
20 לבחינת קדמונו של עולם ממש, כלומר, אין סוף ב"ה
21 ממש מאיר בחכמה עילאה (כמו נמשל המתגלה ע"י
22 המשל).

23 [והולך ומבאר הטעם שחכמה עילאה היא כמו "משל"
24 לאור אין סוף ב"ה:]

25 כי הגם שאור אין סוף ב"ה מרומם ומתנשא לאין
26 קץ מבחינת חכמה.

27 אע"פ שאין סוף ב"ה עצמו הרי כשמו כן הוא,
28 שאין לו סוף, ובמילא לא שייך בו יתברך שום הגדרה
29 וציור של איזה כח שהוא, וכמ"ש המהר"ל מפראג
30 שהקב"ה "לא יוגדר במה כו' ואין אנו יודעים הויתו
31 ומהותו כו' כי הוא ית' פשוט בתכלית הפשיטות",
32 ובמילא לא שייך לתאר את הקב"ה אפילו בשם
33 "חכם", כי להיותו אין סוף ופשוט בתכלית הפשיטות
34 הרי הוא מרומם ומתנשא רוממות אין קץ מבחינת
35 חכמה (וכמבואר בתניא שהחכמה נחשבת כעשי'
36 גופנית אצלו יתברך).

ד"ה חייב איניש פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

19 בלבו כלל וכלל מ"מ הוא כובש לבו בע"כ ומושל ברוחו
20 ויצרו לבלתי עשות הרע בעיני ה' מצד שירא למרוד בקונו
21 לעשות הרע בעיניו ולעבור על רצונו כו' הנה זהו העול'
22 על כל מדרגות העבוד' שבלב באו"ר פנימית וזהו שא'
23 נאם דוד בן ישי הקים על הקים עולה של תורה כו' שהוא
24 בחי' כתר ש"ט הנ"ל שעולה ע"ג ג' הכתרי' כנ"ל שמזה
25 נעשה בחי' כתר שבכתר שנק' עטרת תפארת כו' וכמ"ש
26 אבן מאסו וכו' א' ב"ן שבעול מ"ש בחי' מל' דמל' שהוא
27 בלתי בחירה שרשו ברצון העצמי שלמעלה מן הבחירה
28 שהוא למעלה מטעם לרצון אף טעם כמסו כי התחלקות
29 הרצון מהיפוך להיפוך זהו בא מצד הטעם שהוא תענוג
30 שברצון ע"כ ישונה הבחירה כו' אבל למעלה מן התענוג
31 שברצון הוא עצם נקודת מקור התפעלות הרצון שאינו
32 בשם התפעלות רצון כלל ולא בשם בחירה כלל ע"כ איננו
33 משתנ' לעולם והוא הנקרא כתר ש"ט כמ"ש ויעש דוד שם
34 שהוא שם ב"ן דעול מ"ש כמ"ש הקים על כו' והוא מ"ש
35 טוב שם משמן טוב דהיינו למעלה גם מענג הנעלם
36 שבחכמ' הנק' שמן הטוב על הראש דכה"ג והוא מקור זה

1 (כב) וזהו מ"ש כי לי בני" עבדים עבדי הם כו' דהנה
2 בני" הם בב' מדריגות בנים ועבדים כידוע
3 בענין אבינו מלכנו כו' שמצד הנשמות נק' בנים כמ"ש כי
4 אתה אבינו ומצד הגוף נק' עבדים כו' וכמ"ש במ"א ע"פ
5 כי הוא עשנו ולא אנחנו בא' ובו"ו כו' וכל עיקר ירידת
6 הנשמה בגוף להיות בבחי' עבד דוקא בקבלת עומ"ש
7 שזהו עולה למעלה מבחי' בן מטעם הנ"ל בענין העול
8 שלא יפול בו שינוי כלל כאילו הוא מהות ועצם נקודת
9 הרצון שנק' רצון הפשוט שלמעלה הרבה מבחי' רצון
10 המורכב המתלבש בבחירה שמשתנה ומתחלף כו' כי הנה
11 האיש מישראל אשר יטה שכמו בעול מ"ש לעבוד עבודת
12 ה' בסור מרע ועשה טוב בכפי' והכרח לעשות הכל נגד
13 רצונו הטבעי דהיינו שיעשה הטוב במ"ע גם בעת שאין
14 בלבו שום התעוררות כלל לחפץ קרבת אלקים רק
15 שמכריח א"ע לבטל רצונו מפני רצון ה' לעשות צדקה
16 וכה"ג אעפ"י שאינו חפץ בלב כלל וכלל אך מפני עול
17 מל' מוטל עליו לעשות רצונו כו' וכן בשאר המצות וכמ"כ
18 בסור מרע אעפ"י שאין התעוררות פחד ה' ויראת אלקים

14 מצד השמחה בכוונות המצוה וראי' מגילוי אליהו ורוה"ק
15 שזכה האריז"ל רק משמחה ש"מ בלא כוונה וסוד כלל
16 ונמצא דור האחרון הזה הגם שחסר להם כל בחי' אור
17 וחיות האלקי באוי"ר עד שלא נשאר רק עצם המעשה וגם
18 השמחה ש"מ רק מן הפ"מ לבד אדרבה היא הנותנת שיהי'
19 מזה דוקא בחי' כתר ש"ט דמשיח שע"ז א' טוב שם משמן
20 טוב כו' וכמ"ש אבן כו' היתה לראש פינה עטרת תפארת
21 כנ"ל והיינו ענין הגולה ושני' זתים עלי' שראה זכריה
22 שהוא בחי' כתר ש"ט דמשיח שלמעלה משמן הטוב
23 שבראש כו' וכמשי"ת ב"ה וד"ל (שהוא רק ביטול הרצון
24 ע"י עול העבודה בלא טעם ששרשו למעלה מן הטעם
25 ותענוג שברצון וחכמה הנק' שמן הטוב או שמן למאור
26 כו'):

שער החנוכה

1 התענוג הנעלם שנמצא בסוף מעשה בעול דוקא שמוזה
2 דוקא נשלם התענוג שברצון וכמ"ש במ"א במשל הבונה
3 בנין שכאשר נשלם המעשה בפ"מ אז נשלם התענוג ורצון
4 שהי' לו לבנין זה וכמ"ש וירא אלקים את כל אשר עשה
5 בפ"מ והנה טוב מאד למעלה משוב ותענוג כשעלה ברצונו
6 כו' כי התענוג ורצון הקדום הי' רק בשביל המעשה ולזאת
7 אין שלימות לרצון הקדום רק מגמר המעשה וא"כ הרצון
8 הקדום מקבל מן השלמת המעשה וזהו שרש ענין מצוה
9 בפ"מ דוקא שלמעלה מן הרצון ותענוג שבמצוה עצמה
10 עד שמחמת הפ"מ יבא הענג שברצון המצוה לשלימותו
11 והן טעמי מצות שיתגלו בימות המשיח רק מגופה של
12 מעשה דעכשיו דוקא והן שמחה ש"מ השמחה היא רק
13 מצד המעשה של המצוה שקיים רצון העליון בפ"מ ולא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

19 שכיון שרוצה לדבר תומ"י הוא מדבר ואינו מתעכב זמן
20 מה, ואם הי' האותי' נמשכין מבחי' ה' מוצאות אזי הי'
21 צריך שיתעכב זמן מה כנ"ל אלא ודאי ששרש האותיות הם
22 למעלה מבחי' שכל דהיינו מבחי' עצמות החכ' שלמעלה
23 מהשגה וע"כ תומ"י שרוצה לדבר אזי הוא מדבר, וזהו
24 שט"ט קושר כתרים לקונו מתפילתן של ישראל דהיינו
25 שמעלה את אותי' התפילה למעלה בשרשן שהם למעלה
26 מבחי' חכ', ועי"ז נעשה בחי' כתר שהוא בחי' יהי רצון
27 המשכת הרצון חדש שאף שעפ"י חכ' הי' צריך שיהי' בחי'
28 דין לפי שפגם כו' אבל ע"י תפילה שנתעלה האותי' למעלה
29 מבחי' חכ' עי"ז נמשך רצון חדש וממלא כל הפגמים. והנה
30 זהו בחי' תפילה שהיא העלאה ממטה למעלה כמו"כ כל
31 המצות הם בחי' העלאה כמו תפילין שכותבין אחד ע"ג
32 קלף גשמי ועי"ז נתעלה הקלף שהיא מבחי' ק"נ לקדושה
33 והוקשה כל התורה כולה לתפילין שהם בחי' העלאה, וזהו
34 תרי"ג מצות דאור' וז' דרבנן הם תר"ך עמודי אור בחי'
35 העלאה וכן צדקה כו'. והנה התורה היא בחי' המשכה
36 למטה לפי שאורייתא מח"ע נפקת ונמשכה למטה בגשמי'.

מחזה מימין

1 **והנה בבחי' ביטול זה יש ב' בחי' היינו מלמטלמ"ע**
2 **ומלמעלמ"ט, והנה מלמטלמ"ע זהו מ"ש מט"ט**
3 **קושר כתרים לקונו מתפילתיהן של ישראל, והנה כתר הוא**
4 **ע"ג הראש למעלה מן המוחין כו', והנה עטרה זו נעשה**
5 **דוקא מתפילות' של ישראל שהוא בחי' אותי' והיינו כי**
6 **האותי' נתעלין לשרשן. דהנה ידוע שאותיות הדבור אף**
7 **שהם נמשכין מהבל הלב ומתלבש בה' מוצאות הפה מ"מ**
8 **הבל הלב הוא רק כמו חומר של האותיות לבד אבל צורת**
9 **האותיות נמשכין מלמעלה מעצמות הנפש וכמ"ש ויהי**
10 **האדם לנפש חי' ות"א לרוח ממללא ששרש הדבור נמשך**
11 **מבחי' חי', דהנה ידוע שיש נר"נ ח"י, ונשמה היא בחי'**
12 **בינה וכמ"ש נשמת שדי תבינם, אבל שרש האותיות נמשך**
13 **מבחי' חי' כנ"ל רק שהם מתלבשים בה' מוצאות הפה**
14 **שנתלבש הצורה של האותיות בהבל הלב שנתלבש בה'**
15 **מוצאות הפה, וכמו שאנו רואין שהחרש אף שיש לו הבל**
16 **הלב וגם ה' מוצאות אעפ"כ אינו יכול לדבר והיינו לפי**
17 **שהצורה של האותיות שהוא בחי' אותיות הקבועין בחכ'**
18 **אין לו וע"כ אינו יכול לדבר כו', וזהו ג"כ שאנו רואין**

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

מחכמה עילאה נפקת ופי' נפקת היינו גילוי התורה, אבל
שרשה הוא למעלה מעלה מחפץ פנימית הרצון לכן יש
בכחה לחבר ולייחד סוכ"ע בממכ"ע דהיינו שיהי' מושג
בנבראים דכולא קמי' כלא חשיבי וכמ"ש כי אל דיעות
יש ב' בחי' דעת, דעת תחתון, ודעת עליון, דעת תחתון
הוא שלמטה היש ולמעלה הוא אין, כי בריאה יש מאין,
ודעת עליון הוא שהוא יש האמיתי וכל מה שלמטה הוא
אין כי יש שני בחי' אין, אין שאינו מושג, ואין שאינו
תופס מקום, ומה שאנו אומרים בריאה יש מאין היינו אין
שאינו מושג כי א"א לומר אין שאינו כלום האיך אפשר
שהמתהווה יהי' יש והמהווה אין אלא פי' אין שאין אנו
משיגים מקור ההתהוות, אבל למעלה הוא אין שאינו תופס
מקום כי לגבי' כלא חשיב, ותורה מחבר שיהי' מושג
למטה כמו למעלה, וזהו השני בחי' שבתש"ע כי תשובה
עילאה הוא תשוב ה' עילאה לגבי' יו"ד, ובחי' הב' הוא
המשכת היו"ד בה' ראשונה.

לכן אמור לב"ר

בס"ד, פ' וארא, תרל"ב.

אך זה הגילוי הוא ממכ"ע כמ"ש בראשית ברא אלקים
התלבשות כח הפועל בנפעל, אבל ע"י ועשה טוב
נמשך א"ס הסוכ"ע כמ"ש אמרו לצדיק כי טוב השפעת
צדיק חי עלמין הוא טוב וטוב הוא מספר י"ז שעולה מספר
שם אהו"ה היוצא מר"ת דואת השמים ואת הארץ, וע"י
מעשה המצות הנק' טוב נמשך א"ס הסוכ"ע.
אך הב' תשובות נכללו בתשובה תתאה, אלא שנחלקת
לב' בחי', תשוב ה' תתאה לגבי' וא"ו מלמטה למעלה
והמשכת הוא"ו בה'. ותשובה עילאה הוא כמ"ש בקש
שלום, והענין כי הנה כתיב או יחזיק במעוזי יעשה שלום
לי שלום יעשה לי וארז"ל כל העוסק בתורה משים שלום
בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, ופי' פמליא של
מטה הוא ממכ"ע, ופמליא של מעלה הוא סוכ"ע, ושלום
בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה הוא יחוד וחיבור
סוכ"ע במכ"ע דהיינו שיאיר ויתגלה בממכ"ע הארת אור
הסוכ"ע, ותורה מחברת סוכ"ע בממכ"ע כי אורייתא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

ואם כן אינו שייך לשאול על זה איך היה בהם גילוי אור
אין סוף מאחר שהכל שם לפני הצמצום הוא אין סוף ממש
רק מה שכחו - בכח ולא בפועל בנבול והכח הנבול הוא
לא מציאות של הגבלה, אלא חלק מהשלימות של אין סוף
ממש שיש בו את כל היכולות, גם את הכח להגביל, אך לא
שיש שם גבול ממש, אלא זה ממש כמו כח הבלי גבול כו'.
זוהי סיבה ראשונה שלא ניתן להשוות זאת לאור של
האצילות שמתלבש בכלים דאצילות, שהרי באצילות יש
איזה ביטוי בפועל לכח הגבול של הבורא (בזה גופא שלא
מתפשט האור לבי"ע, כפי שהתבאר לעיל) ואילו לפני
הצמצום כח הגבול הוא חלק מהשלימות של האין סוף,
שבכוחו להגביל, ולא גבול ממש.
וגם סיבה נוספת שלא ניתן להשוות את התלבשות האורות
בכלים דאצילות, למדרגה שלפני הצמצום בזה כשהיה
הגילוי דאור האין סוף הבלי גבול לפני הצמצום היה כח
הגבול בבחינת העלם בתכלית כו', - כלומר, מלבד שכח
הגבול אינו גבול ממש אלא חלק מהשלימות של האין סוף,

לפני הצמצום כח הבלי גבול וכח הגבול אינם סותרים
אלא שלכאורה עדיין צריך להבין - מה כל כך מפריע לומר
שהאור הבלי גבול מתלבש בכלים שהם בחינת כח הגבול,
הרי כך היה לפני הצמצום שהאור אין סוף האיר בגילוי
ממש והתאחד לגמרי עם אותיות הרשימו שהם כח הגבול
- על זה מבהיר הרבי נ"ע: ואינו דומה התלבשות האורות
בכלים דאצילות למדרגה שלפני הצמצום דבבחינת כח
הגבול שבאין סוף שהן אותיות הרשימו היה בהם בגילוי
ממש בבחינת האור אין סוף הבלי גבול כו',
ומבאר הרבי נ"ע שתי סיבות לזה שאינו דומה: ראשית כל
- הנה לפני הצמצום הרי לא היה ענין המציאות כלל וכלל
- כח הגבול לפני הצמצום אינו בחינה של הגבלה ומציאות,
שהרי האותיות דרשימו אינם בבחינת מציאות אותיות חס
ושלום - חלילה לומר שהיה לפני הצמצום מציאות ממש
של אותיות, כלומר הגבלה, וכמו שנתבאר לעיל פרק י'
ומבואר במקום אחר באורך שזהו כמו האותיות שכלוחות
שאינם דבר נוסף אלא חקוקות בהם ממש מעבר לעבר כו',

18 כי אם היה איזה שהוא גילוי, אף במעט, הנכרא היה צריך
19 להכיר מעט על כל פנים מענין האלוקות.
20 כמו כן קודם הצמצום היה זה להיפך שאור האין סוף היה
21 בגילוי ה' ממלא כל מקום החלל דבכל חלקי החלל היה
22 בגילוי ממש בחינת האור האין סוף כו' (ועיין מה שיתבאר
23 לקמן פרק רע"ג³⁶) הרי אז כח הגבול היה בהעלם בתכלית.
24 לסיכום: ב' הסיבות שכח הבלי גבול וכח הגבול לפני
25 הצמצום לא סותרים אחד את השני הם:
26 א. כח הגבול אינו גבול ממש חלילה אלא חלק מהשלימות
27 של האין סוף בדיוק כמו כח הבלי גבול, שכשם שכוחו
28 בבלי גבול כך כוחו בגבול, אבל אין זה גבול ממש ולכן
29 אינו סותר לאור הבלי גבול.
30 ב. גם כאשר מסתכלים על מטרת כח הגבול, שעניינו
31 להגביל ולהסתיר (אף שהוא כנזכר לעיל אינו גבול בעצמו)
32 אין זה סתירה לכח הבלי גבול, היות שלפני הצמצום הוא
33 בהעלם בתכלית.

יום ב' דחג השבועות תער"ב

1 נוסף לזה, הנה לפני הצמצום הוא בהעלם בתכלית. אין לו
2 שום ביטוי, דכיון שעניינו הוא כח להגביל ולהסתיר, הרי
3 לפני הצמצום שהאיר האור הבלי גבול הוא היה בהעלם
4 בתכלית.
5 וכדי לבאר כמה כח הגבול היה בהעלם בתכלית לפני
6 הצמצום, נותן דוגמא מהמצב ההפכי שלו, לאחר הצמצום:
7 דבשם שאחר הצמצום כאשר נתגלה כח הגבול ונתגבר על
8 הכח הבלי גבול הרי הבלי גבול הוא בהעלם לגמרי כו',
9 שהרי הגם דאור אין סוף נמצא בכל מקום ממש בכל החלל
10 עד למטה מטה דלית אתר פנוי מינו' (אין מקום פנוי ממנו),
11 ומכל מקום הרי אינו מורגש כלל האין סוף עד שיש
12 מדריונות בעולם שלנו - עולם העשיה הגשמי שאין בהם
13 גילוי אור אין סוף כלל היינו שאינן יודעים כלל מענין
14 האלקות כו', שזה הפלא הגדול ביותר, שיש נכרא שכל
15 מציאותו מאלוקות, ולמרות זאת הוא לא מכיר באלוקות
16 כלל ולא יודע ממנו, ומצב כזה יכול להיות רק בגלל שיש
17 העלם לגמרי של האור של הבורא, בעולם העשיה הגשמי.

שלא הי' במציאות אותיות כלל כו', וי"ל דמשנת"ל דהאור כמו שהי'
כלול בעצמותו הי' בבחינת ריבוי כו', י"ל דשרשי האורות שזהו שרש
בחינת אור"פ כו' הי' בהם היתרון ע"י בחינת הגילוי דאור"ס הבל"ג
כו' ועמשנת"ל פכ"ז בענין האור העולה על כולנה כו'), ואח"כ הי'
הצמצום שזהו הרצון בהתגלות כח הגבול והתגברותו על בחינת כח
הבל"ג בכדי שיהי' בחינת המציאות כו' (וי"ל מפני שבחינת החסד יש
בו מ"מ בחינת הגבלה דמשו"ז בחינת הגבורה מגביל את החסד כו'
כמ"ש במ"א, ע"כ גם בחו"ג שבא"ס הגם שהחסד הוא בל"ג כנ"ל
מ"מ יכול להיות התגברות הגבורה בבחינת הצמצום להעלים את
האור כו').

36. על פי שולי הגיליון. וזה לשונו שם: והיינו דתחלה הי' הרצון
להיות בחינת גילוי אור והו"ע בחינת חסד כו', והי' הגילוי בבחינת
א"ס ובלי גבול דו"ע בחינת חסד שבא"ס להיות הגילוי בבחינת א"ס
כו' (במ"א מבו' ההפרש בין חסד לטוב דחסד מ"מ יש בו הגבלה כו',
דענין החסד הוא להשפיע להראוי רק שמדת החסד אינו מדקדק כ"כ
באופן הראוי, ומי שהוא ראוי נותנים לו ריבוי השפעה ביותר כו', אך
הטוב הוא הטוב בעצם להשפיע גם לשאינו ראוי וחסד הוא בבחינת
הגבלה כו', אך בחינת חסד שבא"ס הוא להיות הגילוי בבחינת בל"ג
כו'), ולא הי' בחינת כח הגבול ניכר כלל כו' (וגם בכח הגבול שהן
אותיות הרשימו הי' בהם האור בגילוי ממש כו', שעיי"ז הי' בהם עילוי

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

1 העונה - מצד העדר הרגשת עצמו וביטול בעצם, כמשה רבינו שהיה ענו מכל האדם, כי חש
2 שהכל ניתן לו מלמעלה. עונש העדר עבודה בשמחה - ועבדת את אויבך, גאווה וגסות הרוח.
3 באו לפני ברננה דאורייתא - לימוד התורה הוא ראייה על שמחת העבודה
4 אַמְנָם צָרִיף לְהִבִּין, דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה בְּטָבֵעַ כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ,
5 הָרִי עֲנָה וְשִׁמְחָה הֵם בְּעֵנִינִים הֶפְכִּים, דְּעֲנָה הוּא
6 הַשְּׁפֵלַת וּפְחִיתַת עֲצָמוֹ, וְשִׁמְחָה הִיא רוּמָמוֹת הַנֶּפֶשׁ וּמִצַּד
7 הַתְּשִׁיבוֹת, וְאִם כֵּן אֵיךְ הָעֲנָה הִיא פְּלִי וְסֶבֶה אֶל הַשְּׁמִימָה.
8 אֵיךְ הָעֵנִין הוּא, דְּעֲנָה אֵינָה הַשְּׁפֵלוּת מִצַּד פְּחִיתוֹת הַנֶּפֶשׁ,
9 דְּאֵינוּ מוֹצֵא טוֹב בְּעֲצָמוֹ אוֹ שִׁחַס-וְשְׁלוֹם הוּא בְּדִרְךָ לֹא
10 טוֹב, כִּי אִם הַשְּׁפֵלוּת דְּעֲנָה הוּא מִצַּד הַהֶעֱדֵר הָרִגֶשׁ עֲצָמוֹ,
11 דְּאֵינוּ מִתְּשַׁנֵּי לִב עֲצָמוֹ לְמִצִּיאוֹת גַּם בְּכָל הַטּוֹב שְׁלוֹ, דְּעַם

1 הָיִיתוֹ טוֹב וְיִשָּׁר בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבְעִבּוּדָה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ,
2 אֵינוּ בְּתִשְׁבּוֹת בְּעֲצָמוֹ לְהִיּוֹת בְּעֵינָיו בְּאִיזָה מַעֲלָה מְשׁוּם
3 זֶה, וְאֵין זֶה דְּאֵינוּ יוֹדֵעַ מִהַטּוֹב שְׁלוֹ, כִּי אִם יוֹדֵעַ הוּא
4 שֶׁהוּא טוֹב וְיִשָּׁר בְּכָל דְּבָר, מִכָּל מְקוֹם אֵינוּ מִתְּחִיךְ טוֹבָה
5 לְעֲצָמוֹ שֶׁהוּא בְּאִיזָה מַעֲלָה וּמִדְּרָגָה, וְסִבַּת הַדְּבָר הוּא מִפְּנֵי
6 הַבְּטוּל בְּעֲצָם, דְּהָעֵנִין הוּא בְּטָל בְּעֲצָם, וְאֵינוּ מִתְּשִׁיב שׁוּם
7 דְּבָר גַּם דְּבָר גָּדוֹל טוֹב וְעֵנִין חָשׁוּב בְּמֵאֵד לְמִצִּיאוֹת דְּבָר,
8 עַד מֵאֲכָט גִּיט קִיין עֵנִין כָּלל פּוֹן דִּי דְּבָרִים טוֹבִים וּוְאִם עַד

טוטי, דכל זה הוא מפני דאינו בהרגשת עצמו בעצם, ובפרט דכאשר מתבונן דכל הטוב שלו אינו מצד עצמו כי אם בירושה לנו מאבותינו, וכשם דשום איש בישאל לא יחזיק טובה לעצמו שהוא מאמין בה' ומוסר נפשו לעמד בנסיונות, לפי שהם בירושה לנו מאברהם אבינו עליו השלום שהיה ראש למאמינים, ופתח הצנור דמסירות נפש על הנסיונות, וכן הוא בענין הענוה, דאינו מחשניב זה למעלת עצמו, מאחר דאין זה מעצמו כי אם בירושה, וזהו דכתיב²⁷ "והאיש משה ענו מאד מכל האדם", הגם שידע את הטוב שלו ושהוא גבוה במעלה מכל אדם, ומכל מקום היה ענו מכל אדם, והוא מפני דזהו מה שנתן לו מלמעלה, וכמו שכתוב²⁸ "ותרא אותו כי טוב הוא", שנתמלא הבית אורה, וחסב שאלו היו הפחות אלו אצל אחר היה גם כן במדרגה זו, ואפשר שהיה מגלה את הפחות יותר ממנו, ומשום זה היה ענו מכל אדם. וענוה זו היא כלי וסבה אל השמחה, אכל על העדר העבודה בשמחה כתיב²⁹ "ועבדת את איביך", והם הגאון וגסות

הרוח, שהם איבי ומנגדי הענוה, דהענו הוא לב נשבר מזה דפן ואולי החסיר בעבודתו, דמאחר שנתנו לו כחות והוא צריך רק להוציאם מהעלם אל הגלוי, הנה הוא תמיד שפל בעיני עצמו אם עשה הכל מה שהיה בידו לעשות, והבעל-גאון הוא תמיד שבע רצון מכל אשר עשה, וכן גם הרוח שמרגיש את עצמו, והגם שזה אצלם בתכלית הדקות, יכולים חס-ושלום לפל ברע גמור רחמנא-לצלן, דזהו דכתיב³⁰ "ופילגשו ושמה ראומה", דראו מה, דגם זה שהבטול נפר הוא גם כן קלפה, ומזה מתהנה רע גמור רחמנא-לצלן, וזהו "עבדו את ה' בשמחה", דכל ענין העבודה צריכה להיות בשמחה דוקא, להיות השמחה הוראה על התענוג שמתענג בעבודתו, דעל ידי זה מעורר פנימי[ות] התענוג שלמעלה, והראה על שמחת העבודה הוא "באו לפניו ברננה", שהוא רננה דאורייתא³¹, הינו למוד התורה, דתורה אור בקיום המצות בחיות, וזהו "עבדו את ה' בשמחה", שהוא שש ומתענג מזה שהוא עובד אלקים.

שבת פרשת חיי (שרה תרצ"ט)

(29 דברים כח, מח.
(30 בראשית כב, כד.

(27 במדבר יב, ג.
(28 שמות ב, ב.

י. אינו עושה ענין כלל מהדברים הטובים שעושה. יא. רננה של התורה.

לקוטי דיבורים

1 "תמימים" הם אלה שצריכים לשרת במלחמת בית
2 דוד, הם הנם אלה שצריכים להציל את כלל ישראל
3 ביובל עקבות משיחא מידי אויבי ה', חברת מפיצי
4 השכלה ותלמידי החדרים המסוכנים ותלמידי
5 תלמידיהם, מחרפי ה' ומחרפי עקבות משיח.
6 היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו.
7 הסדר בגשמיות הוא שעל איש הצבא להיות בריא, לא
8 רק שלא יהיה בעל מום, כי אם בריא אולם ברמ"ח אברים
9 ושס"ה גידים, שכן כדי שאיש הצבא יוכל להיות בן חיל -
10 עליו להיות בריא, כך הסדר בגשמיות ומכל שכן ברוחניות.
11 על איש הצבא שזקוקים לו למלחמת בית דוד, להיות
12 בריא, לא מספיק מה שהוא אינו בעל מום ברמ"ח
13 אברים שהם רמ"ח מצוות-עשה, ובשס"ה גידים שהם
14 שס"ה מצוות לא-תעשה. עליו להיות בעל כוח וחזק
15 בעבודת השי"ת וביראת שמים.
16 חסידות קוראת לחזק זה בשם "איתן". איתן פירושו
17 חזק וקשה. בחזק ישנן כמה דרגות - חזק ויותר חזק,
18 ואילו בקשיות אין דרגות, זה קשה שאין קשה ממנו, זאת
19 אומרת שהקשיות ביראת שמים היא במדה כזו שכל
20 הרוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו בתורה ועבודה,
21 היינו בעל מסירות נפש אמיתי, ושום מניעות, עיכובים

22 ונסיונות לא יפריעוהו בעבודתו.
23 איש צבא כזה הנו בן החיל במלחמת בית דוד שיכול
24 להציל - ואכן יציל - את מצב ישראל מידי אויבי ה'
25 וחורפי עקבות משיח, על ידי הרבצת התורה ביראת
26 שמים ועל ידי התעוררות לתשובה.
27 כדי להיות איש הצבא במלחמת בית דוד, מן ההכרח
28 לכתוב בתחילה גט כריתות לכל הדברים הגופניים, לכל
29 נוהגי האדם הבעל-בית, ולהתמסר להנהלת "תומכי
30 תמימים", המחנכת ומדריכה אנשי צבא לקראת מלחמת
31 בית דוד.
32 רז"ל אומרים שלפני ביאת המשיח יהיו חבלי משיח.
33 חבלי המשיח יהיו הן בגשמיות והן ברוחניות. ולפי
34 תיאורי רז"ל יהיה הזמן ההוא מאוים מאוד.
35 תמימים! הנחת ורוח העולם, אף של שומרי תורה
36 ומצוה, הן קרירות ומריחות בכפירה, שכן בין קרירות
37 לכפירה מחיצה דקה ביותר, ואלה שלא זכו, ומסוממים
38 בגאווה מחידושי התורה שלהם, מוצאים כמה מאמרי
39 חז"ל המקררים את עצמם ומקררים גם את האחרים
40 בפשטות של תורה, באמרם שתורה יש ללמוד מתוך
41 פשטותו של השכל האנושי.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

ביום ההוא קניתי שלשה קונטרסים הראשונים מתחיל מפרק ראשון ומסתיים דף י"ב תחלת פרק העשירי¹⁸⁷, ובמשך כשלשה ימים עברתי עליהם בעיון רב לפי השגתי, גם אחדים מהזקנים היו לי לעזרה להבינני ואף כי נושא הענינים היו ממני והלאה ועל כמה מהענינים בתוארי הספירות העליונות והיחודים הנעשים ע"י תורה ותפלה, עונשי הגיהנם של אש ושל שלג, שחקתי בקרכי. אבל הדמיון העשירי השפה הברורה והסגנון המגוהץ לפי חקי הלשון בקצור נמרץ עשו עלי רושם עז.

במשך כשלשה ימים עלה בידי להכיר גם את שאר בני הנשיא בישבם בביהמדר"ר ולמדו איש איש לעצמו ובמקרים בודדים הי' מי מהזקנים או מהאברכים נגש אליהם למקום מושבם.

האמצעי מוהר"א, אוהב כנראה את הבדידות, ובשעת לימודו הי' מתעמק יותר במחשבה מאשר מדבר בפיו, אולם אחיו הקטן מוהר"מ צעיר כבן ארבע עשרה או חמש עשרה¹⁸⁸ עלם עליז יפה עינים ופניו מפיקים חכמה והכרת עצמו, אוהב לדבר ולהתוכח, ואומרים עליו אשר הוא כבר בקי בכולא תלמודא ומצוין בחכמת המחקר וכבר יודע את המורה, כוזרי ועקרים בעל פה כי תפסן וזכרן הוא מאין כמוהו, וכששאלתיו אם למד חכמת הדקדוק, השיבני, הלא מקצוע בתורה הוא ואיך אפשר שלא ללמדה¹⁸⁹, שאז אין יודעים פירוש תיבות התנ"ך ואי אפשר לכוון בתפלה.

187) בהוצאת ראשונה דספר התניא (סלאוויטא, תקנ"ז) פרק י מתחיל בדף יב, עמוד ב.
188) ראה הערה כו.
189) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) ע' 8.

אגרות קודש

[תחלת תמוז תרפ"א]

ב"ה א' ד' תמוז תרפ"א

ראסטוב-דאן

כבוד אוהבינו ידידינו, מקושרי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מחבבי שמו, וזכר מפעלותיו, עם הקדש רבני ופרנסי הקהלות בארצות הברית, ד' עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב זמני ונצחי

1 שלום וברכה,

2 כהיום נתבשרתי מאחינו בשרינו, יושבי ארץ הקדושה, בני

3 הכולל חב"ד, ד' עליהם יחיו, ות"ל שלום להם, ואשר

4 מתפרנסים המה מתמיכת אנ"ש שי' באמריקא, התומכים

וסועדים אותם בחיבת הקדש.

5

6 נהניתי לשמוע מטוב פועלם בזה, כי בימי ההסגר אשר לא

7 נדע כל מאום ממצב אחינו הנ"ל, דאג דאג הוד כ"ק אדמו"ר

8 הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, על אודות חיי אחינו בארץ

9 הקדש, ויקו כי אחינו בשרינו הנדיבים ועם הקדש, יושבי

10 ארצות הברית, בטח ישמרו אהבתם וחסדם לתמוך את

11 היושבים בארצנו הקדושה כמאז וכימי קדם, ובגלל הדבר

12 הזה יתברכו בברכה כפולה ומכופלת, כי יהי האל הטוב

13 בעזרם, ובכל אשר יפנו יצליחו ועיניהם ועינינו תחזינה בשוב

14 ד' שבות עמו בב"א.

15 והיו ברכה ושלוש כאוות נפשם, ונפש ידידם הדו"ש וטובם

16 תכה"י, בן מורס ורבים.

אג"ק מוהר"י צ כדך יד

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ב ראובן שמעון לוי יהודה: ג יששכר זבולן ובנימין: ד דן ונפתלי גר ואשר: ה ויהי כל־נפש יצאי ירד־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: ו ימת יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: ח ויבא מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף: ט ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: י הבה נתחכמה לו פן־ירפה ותה פן תקראנה מלחמה ונוסף גם־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ: יא וישימו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את־פתם ואת־רעמסס: יב וכאשר יענו אתו בן ירפה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: יג ויעבדו מצרים את־בני ישראל בפרך: יד וימרו ואת־חיייהם בעבדה קשה בחמל ובלבנים ובכל־עבדה בשגה את כל־עבדתם אשר־עבדו בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים למיילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: טז ויאמר בילדכן את־העבריות וראיתן על־האבנים אם־בן הוא והמתן אתו ואם־בת הוא וחיה: יז ותיראן המיילדת את־האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את־הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות ג עמ' 846)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות - רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

שני יי ויקרא מלך־מצרים למיילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את־הילדים: טז ותאמרן המיילדת אל־פרעה כי לא כנשים המצרית העברית פרחיות הנה בטרם תבוא אליהן המיילדת וילדו: ז ויטב אלהים למיילדת וירב העם ויעצמו

מאד: כא ויהי כִּי־יראו המיילדת את־האלהים ויעשו להם בתים: כב ויצו פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן הילוד היארה תשליכו וכל־הבת תחיון: כג וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי: כד ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי־טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: כה ולא־יכלה עוד הצפינו ותקח־לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את־הילד ותשם בסוף על־שפת היאר: כו ותתצב אחתו מרחק לדעה מה־יעשה לו: כז ותרד בת־פרעה לרחץ על־היאר ונערתיה הלכת על־יד היאר ותרא את־התבה בתוך הסוף ותשלח את־אמתה ותקחה: כח ותפתח ותראהו את־הילד והנה־נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: כט ותאמר אחתו אל־בת־פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את־הילד: לח ותאמר־לה בת־פרעה לבי ותלך העלמה ותקרא את־אם הילד: לו ותאמר לה בת־פרעה היליכי את־הילד הזה והניקהו לי ואני אתן את־שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: לז ויגדל הילד ותבאהו לבת־פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־המים משיתיהו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות טז עמ' 26)

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד כשהוא מהול . . נתמלא הבית פלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול - רומז על צדקותו כשלעצמו (הצדק הרע, שנקרא 'ערל' (סוכה נב, א), לא הסתיר על נפשו האלקית). נתמלא הבית אור - רומז על מעלתו כמשפיע ורועה לישראל ולעולם. הדבר נרמז גם בדברי רש"י להלן פסוק יא: לקומה - שלמות עצמית. לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו - שלמות בתור מנהיג ורועה.

שלישי יי ויהי | בימים ההם ויגדל משה ויצא אל־אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: יז ויפן בה וכה וירא כי אין איש ויך את־המצרי ויטמנהו בחול: יח ויצא ביום השני והנה שני־אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: יט ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את־המצרי

אֶת־עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: ^ה וְאֵלֶּכְךָ לְהַצִּילָם מִיַּד מִצְרַיִם וְלִהְיוֹתָ לָהֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְרֹבֶשׁ אֶל־מְקוֹם הַנְּעֻנִי וְהַחֲתִי וְהָאֹמְרִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲוִי וְהַיּוֹסִי: ^ו וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: וְעַתָּה לָכֵן וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעֲהוּ וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּכְךָ אֶל־פְּרַעֲהוּ וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ח וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שֹׁלְחֶיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: ^ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שָּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: ^י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶ�ה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם: ^{יא} וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶ�ה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לַעֲלֹם וְזֶה זְכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 225)

הסנה בער באש והסנה אינגו אכל (ג, ב) האש שלמעלה . . שורפת ואינה אוכלת (מדרש רבה) סנה - השפלה מכל האילנות, רומז ליהודי, המשפיל ומבטל את עצמו. בער באש - יהודי צריך להרגיש אהבה גדולה לה' ותשוקה עזה להתקרב אליו. אינגו אכל - אכל אסור שזה יביא ל'כלות הנפש', עליו להשאר נשמה בגוף. וכמבאר בחסידות על פסוק זה, ש'רשפי אש האהבה בנשמות ישראל, להיות בטול היש . . אינה אוכלת ומכלה אותם . . אדרבה, הבטול הזה הוא עקר החיות'.

חמישי ^{טו} לך ואספת את־זקנני ישראל ואמרת אליהם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד פְּקֻדָּתִי אִתְּכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: ^{יז} וַאֲמַר אֶעֱלֶה אִתְּכֶם מֵעֲנֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַנְּעֻנִי וְהַחֲתִי וְהָאֹמְרִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲוִי

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֵן נֹדַע הַדָּבָר: ^{טז} וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּכְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲהוּ וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: ^{יז} וַלְכָתָן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֶנָּה וַתְּדַלְּנָה וַתִּמְלֶאנָה אֶת־הַרְהָמִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: ^{יח} וַיִּכְאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶ�ה וַיּוֹשַׁעַן וַיִּשָּׁק אֶת־צֹאנָם: ^{יט} וַתִּבְאֶנָּה אֶל־רַעְיוֹאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ מֵהֲרַתָּן בָּא הַיּוֹם: ^כ וַתֹּאמְרָן אִישׁ מִצְרִי הֵצִילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת־הַצֹּאן: ^{כא} וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנָתָיו וְאֵיךְ לָמָּה זֶה עֹזְבֹתָן אֶת־הָאִישׁ קְרָאָן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: ^{כב} וַיֹּאֲל מֹשֶ�ה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בְּתוּ לְמֹשֶׁה: ^{כג} וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: ^{כד} וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה: ^{כה} וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: ^{כו} וַיִּירָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ^{כז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וַיִּירָא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מֹשֶׁה רָאָה שְׂאִין מִי שְׂצִיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חֵיב לְהַשְׁתַּדֵּל בָּהֶן.

רביעי ^ג א ומֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתָנוּ בְּתֵן מִדְיָן וַיִּנָּהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הָרֹאשׁ הָאֱלֹהִים חֹרֶבָה: ^ד וַיִּירָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּהְיֶה אֵלָיו בְּלִבְתִּי אִשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיִּירָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בָּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינְנוּ אֹכֵל: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמִּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יָבֹעַר הַסֵּנֶה: ^ו וַיִּירָא יְהוָה כִּי סָר לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּה: ^ז וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֵךְ שֶׁל־נִעְלִיךְ מַעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמְתִּי קֹדֶשׁ הוּא: ^ח וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּט אֶל־הָאֱלֹהִים: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאָה רְאִיתִי

והיבוסים אל־ארץ זבת חלב ודבש: ^ה ושמעו לקלדך ובאת אתה וקני ישראל אל־מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה גלכה־נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו: ^ו ואני ידעתי כי לא־יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה: ^ז ושלחתי את־ידי והפיתי את־מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבם ואחר־כן ישלח אתכם: ^ח ונתתי את־חן העם־הזה בעיני מצרים והיה כי תלכו לא תלכו ריקם: ^ט ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה בלי־כסף ובלי זרב וזהב ושמלת ושמלתם על־בניכם ועל־בנותיכם ונצלתם את־מצרים: ^י ויען משה ויאמר והן לא־יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא־נראה אליך יהוה: ^{יא} ויאמר אליו יהוה כתיב מזה קרי מה־זה בידך ויאמר משה: ^{יב} ויאמר השליכתו ארצה וישלכנהו ארצה ויהי לנחש וינם משה מפניו: ^{יג} ויאמר יהוה אל־משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: ^{יד} למען יאמינו כִּי־נראה אליך יהוה אלהי אבותם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב: ^{טו} ויאמר יהוה לו עוד הבא־נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת בשלג: ^{טז} ויאמר השב ידך אל־חיקך וישב ידו אל־חיקו ויוצאה מחיקו והנה־שבה כבשרו: ^{יז} והיה אם־לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון: ^{יח} והיה אם־לא יאמינו גם לשני האתות האלה ולא ישמעון לקלך ולקחת מממי היאר ושפכת היבשה והיו הפים אשר תקח מן־היאר והיו לדם ביבשת: ^{יט} ויאמר משה אל־יהוה כי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל־עבדך כי כבד־פה וכבד לשון אנכי: ^כ ויאמר יהוה אליו מי שם פה לאדם או מי־ישום אדם או חרש או פקח או עור הלא אנכי יהוה: ^{כא} ועתה לך ואנכי אהיה עם־פִּיךָ והוריתיך אשר תדבר: ^{כב} ויאמר כי אדני שלח־נא ביד־

תשלח: ^{כג} ויחר־אף יהוה במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי־דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו: ^{כד} ודברת אליו ושמרת את־הדברים בפיו ואנכי אהיה עם־פִּיךָ ועם־פִּיהו והוריתי אתכם את אשר תעשון: ^{כה} ודבר־הוא לך אל־העם והיה הוא יהיה־לך לפה ואתה תהיה־לו לאלהים: ^{כו} ואת־המטה הזה תקח בידך אשר תעשה־בו את־האתות: ^{כז}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 826)

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב (ג). אשה – היא הנשמה. שכנתה – דברים שהנשמה עוסקת בהם מזמן לזמן (כשכן שאין פוגשים בו בקביעות). גרת ביתה – דברים שהנשמה עוסקת בהם בדרך קבע (כאדם המתגורר בבית). כסף – אהבת ה' (מלשון "נכסף נכספתי"). זהב – נראת ה' ("זהב מצפון יאתה", בחינת שמאל, יראה). על הנשמה להוציא מן הגלות את נצוצות הקדשה שישנם בגרת ביתה וְאִף־אלו הנקצאים ב'שכנתה'; עליה לעשות משיגהם בלי לאהבת ה' ולקראתו.

ששי ^י וילך משה וישב אל־יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה אל־אחי אשר־במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום: ^{יא} ויאמר יהוה אל־משה במדון לך שב מצרים כי־מתו כל־האנשים המבקשים את־נפשיך: ^{יב} ויקח משה את־אשתו ואת־בניו וירכבם על־החמור וישב ארצה מצרים ויקח משה את־מטה האלהים בידו: ^{יג} ויאמר יהוה אל־משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל־המפתיים אשר־שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את־לבו ולא ישלח את־העם: ^{יד} ואמרת אל־פרעה פה אמר יהוה בני בכרי ישראל: ^{טו} ואמר אליך שלח את־בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את־בנך בכרך: ^{טז} ויהי בדרך במלון ויפגשוהו יהוה ויבקש המיתו: ^{יז} ותקח צפרה צר ותכרת את־ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן־דמים אתה לי: ^{יח} וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולת: ^{יט} ויאמר יהוה אל־אהרן לך לקראת משה המדברה וילך ויפגשוהו בחר האלהים

וַיִּשְׁקְלוּ: כח וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֱתָת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ל וַיַּדְבֵּר אֹהֶלֶן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתָת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיֹּאמֶן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֹד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
לגו עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מְכִים וְחָטְאֵת עִמָּךְ: לה וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמֹרִים גִּלְכָּה
נִזְבַּחַה לַיהוָה: לו וַעֲתָה לָכֵן עֲבָדוּ וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֵן
לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ: לו וַיֹּרְאוּ שְׂמֵרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרַעוּ מִלְּכַנְיֹכָם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ: לז וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נָצְבִים
לְקִרְאָתָם בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרָעָה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־
רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בֵּינָם
לְחַרְגָנוּ: כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה
הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שָׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵי בָאתִי
אֶל־פְּרָעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הָרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמִּי: כד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַתָּה תֵּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרָעָה כִּי בִיד חֲזָקָה
יִשְׁלַחֵם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תש"ר א עמ' 253)

ומאז באתי . . . לדבר בשמך . . . והצל לא הצלח את עמך (ה),
כג ה' משה' ששכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל בא בטענה להקב"ה.
באתי . . . לדבר בשמך - קבמתי את מצוות התורה, שכל
שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלח את עמך - אף שיש
פסק דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיום מצוה אחת
מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן
בתיכון וביומיון ובתי דכל בית ישראל, בענלא ובזמן
קריב ואמרו אמן: אמן יחא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך:
יחא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך,
וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה,

וַיִּשְׁקְלוּ: כח וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֱתָת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ל וַיַּדְבֵּר אֹהֶלֶן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתָת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיֹּאמֶן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֹד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
לגו עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מְכִים וְחָטְאֵת עִמָּךְ: לה וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמֹרִים גִּלְכָּה
נִזְבַּחַה לַיהוָה: לו וַעֲתָה לָכֵן עֲבָדוּ וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֵן
לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ: לו וַיֹּרְאוּ שְׂמֵרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרַעוּ מִלְּכַנְיֹכָם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ: לז וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נָצְבִים
לְקִרְאָתָם בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרָעָה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־
רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בֵּינָם
לְחַרְגָנוּ: כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה
הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שָׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵי בָאתִי
אֶל־פְּרָעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הָרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמִּי: כד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַתָּה תֵּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרָעָה כִּי בִיד חֲזָקָה
יִשְׁלַחֵם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (200 שיחות לא עמ' 20)

וַיִּרְכִּיבֶם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁבַשׁ אֲבָרָה . . . שְׁעִתִּיד
מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חמור' רומז לחמור הגוף
ולחמוריות העולם. באברהם אבינו נאמר "ויחבש את חמורו",
רמז להכנעת החמור. במשה רבנו נאמר "וירכיבם על החמור",
רמז להמשכת אור הקדושה לתוך החמור. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ - יתגלה
על החמור, רמז לזכוף החמור עד שהוא עצמו מגלה אור הקדושה.

שביעי ה' א ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל־
פרעה כה־אמר יהוה אלהי ישראל שלח את־עַמִּי
וַיַּחֲגֹ לוֹ בַּמִּדְבָּר: ד וַיֹּאמֶר פְּרָעָה מִי יְהוָה אֲשֶׁר
אֲשַׁמְעַ בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־
יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח: ה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהִי
הַעֲבָרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה זֶה דִּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדָבָר אוֹ
בַּחֲרֹב: ו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכֵן לִסְבֹּלְתֵיכֶם:
ז וַיֹּאמֶר פְּרָעָה הַזֵּדִרִּים עַתָּה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסְבֹּלְתָם: ח וַיֵּצֵא פְרָעָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־
הַנֹּגְשִׁים בָּעָם וְאֶת־שְׂמֵרָיו לֵאמֹר: ט לֹא תֹאסְפוֹן
לְתַת תָּבֵן לָעָם לְלָבֵן הַלְבָּנִים בְּתִמּוֹל שְׁלֹשָׁם הֵם
יֵלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תָּבֵן: י וְאֶת־מִתְּפֹנֶת הַלְבָּנִים
אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תִּמּוֹל שְׁלֹשָׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא
תִגְרַעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צָעֲקִים
לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לַאֱלֹהֵינוּ: יא תַּכְבֵּד הַעֲבָדָה
עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֶל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שֹׁקֶר:
יב וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשְׂמֵרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר פְּרָעָה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תָּבֵן: יג אֲתֵם לָכוּ
קָחוּ לָכֶם תָּבֵן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע
מֵעֲבַדְתְּכֶם דָּבָר: יד וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

וַיִּתְּהַלֵּל, שְׁמוֹה דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל
בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאֲמִירָן בְּעֵלְמָא,
וְאֲמָרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

♦ ♦ ♦

מפסיר כב וישב משה אל־יהוה ויאמר אֲדֹנָי לְמָה

הֲרַעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: כַּ וּמֵאֵז בָּאתִי
אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הָרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמּוֹד: ו * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲהַ כִּי כִיד חֲזָקָה
יִשְׁלַחַם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרְצוֹ: ססס

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בעת הגבחת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִזְיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶגַע, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֻךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיז לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפסיר להפסיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפסרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפסרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפסרה ושומעין הברכות מפי המפסיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפסיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפסרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק כז

בִּיאֹר עַל הַהִפְסָרָה מִתּוֹךְ הַחוֹמָשִׁים ע"פ שי למורא

כַּז וְהַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיִן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמֵלָאוּ
פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה: ז הַכְּמַכַּת מִכְּהוּ הִכְּהוּ אִם־פְּתַחַג הֲרָגוּ
הָרֹג: ח בְּסִאֲסָאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה

(ו) הַבָּאִים, בְּיָמִים הַבָּאִים, בְּלִמּוֹר בְּזִמְנֵי הַנֶּאֱמָלָה.
יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב אֵת שְׂרָשׁוֹ לְהִיּוֹת נִמְעֵז
הַיֵּטֵב מִלְּמִשְׁתֵּה. יִצְיִן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל, יִצְיִן וְיֹצִיא
פְּרַח מִלְּמַעְלָה. וּמֵלָאוּ פְּנֵי תֵבֶל תְּנוּבָה, וּפְרוּתוֹ

וּמֵלָאוּ פְּנֵי כָּל הַיָּשׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם. (ז) הַכְּמַכַּת מִכְּהוּ הִכְּהוּ, וְכִי הִכָּה הַקֶּב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמוֹ שֶׁהִכָּה הַקֶּב"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם פְּתַחַג הֲרָגוּ, וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהָרַג בְּהַרְגוֹתֵינוּ הַגּוֹיִם שֶׁהָרַגוּ בְּיִשְׂרָאֵל. (ח) בְּסִאֲסָאָה, בְּאֹתָהּ מִדָּה. בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה, בְּשִׁלְחָה הַקֶּב"ה מִדַּת פְּרָעָנוּת לְהַפְרֵעַ מַעֲמֹו עַל הַמָּאָם, תְּרִיב בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל הַנּוֹרָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "שִׁלְחָה" הוּא שֵׁם עַל הַגּוֹת וּשְׁדוֹת הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ "בְּרַכַּת הַשִּׁלַּח" (נַחֲמִיָּה ג.טו.). "שִׁלְחָה" פְּרִדָּם רְמוּזִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד.יג.), וְאִמֹר שִׁלְפָּרְעוֹן הַחֲמָא הוּא מִכִּיָּא רַק שִׁדְפוֹן בְּתִבּוּאָה בְּמִדָּה בְּלִבֵּר. הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה,

קסג

הסיר את הפרות על ידי רוח קשה שמנשבת באילנות. ביום קדים, ביום שנושבת רוח מזרחית חזקה, ולא יושב חמת עליהם בלא מדה עד שיכלם, דבר זה לא יעשה הקב"ה לישראל. (ט) לבן, הואיל ורחמי עליו, בואת יבשר עון יעקב, אעשה לו גם זאת, להתכפר בדבר קל. וזה כל פרי הסר חטאות, וזה יהיה לי פרי טוב להסיר ולמחל על חטאות. כל אבני מזבח, כל אבני המזבחות שהוקמו לעבודה זרה, באבני גר מנפצות, שהיו אבניהם מנפצות בדרך שמנפצים אבני גיר הרק היטב, לא יקמו אשרים וחמנים, שלא יקומו יותר שום אשרים ושום חמנים. ("אשרים", הם אילנות שעובדים אותם. "חמנים", הם דמויות פסלים עשויות לעבודת החמה). (י) כי עיר בצורה בדר, כי פעשותם זאת לנפץ את אבני מזבחות האלילים, או העיר הבצורה, היא בדר גדול של אדום, תהיה בדר מיושבת. נוח משלח ונעזב, והנה שלו יהיה משלח מיושבו. שם ירעה עגל, במקום העיר הבצורה ירעו עגלים. ושם ירפץ, ושם יושבו לנות. וכלה סעיפיה, ויכלו את ענפי האילנות אשר גדלו שמה. (יא) ביבש קצירה תשברנה, כשיתכשו ענפיה ישתברו מאליהם. כלומר, כשתמלא סאתם ישרבו מאליהם. נשים באות מאירות אותה, נשים תבאנה ויבעירו בהם האש. כלומר, עם חלש פנשים ישתרו אותה. כי לא עם בינות הוא, שלא הבין שכל ממשלתו באה לו מה' ולא בכח ורועו. עושהו, הקב"ה שגדלו והמסילו. (יב) יחבט ה', כלומר, כמו שחובטים את השבלים במקל להסיר את התבואה מן הקש, בן יסיר ה' את ישראל מבין הגוים. משפלת הנחר, מארץ אשור היושבים על נהר פרת. עד נחל מצרים, הם הנדחים בארץ מצרים. לאחד אחד בני ישראל, המוצא אחד מבני ישראל, וביאורו לירושלים. (יג) יתקע בשופר גדול, כל כך יתקבצו, פאלו היה נתקע בשופר גדול להשמיע הקול בכל העולם. האבדים בארץ אשור, עשרת

ביום קדים: ט לכן בואת יבשר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאות בשומנו | כל אבני מזבח באבני גר מנפצות לא יקמו אשרים וחמנים: י כי עיר בצורה בדר נוח משלח ונעזב כמדבר שם ירעה עגל ושם ירפץ וכלה סעיפיה: יא ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה כי לא עם בינות הוא על פן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו: יב והיה ביום ההוא יחבט יהוה משפלת הנחר עד נחל מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: יג והיה | ביום ההוא יתקע בשופר גדול ויבאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליהוה בחר הקדש בירושלים: כח א הוי עמרת גאות שפרי אפרים וציון נבל צבי תפארתו אשר על ראש גיא שמנים הלומי יין: כ הנה חזק ואמין לאדני ביום בדר שער קטב פזרם מים בבירים שטפים הניח לארץ ביד: ג ברגלים תרמסנה עמרת גאות שפורי אפרים: ד והיתה ציצת נבל צבי תפארתו אשר על ראש גיא שמנים בכפורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: ה ביום ההוא יהיה יהוה צבאות לעמרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו: ו ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה: ז וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו בהן

השכמים, לפי שלא חזרו לארץ ישראל מעת שגלו לשם, לכן נקראו אבדים. והנדחים בארץ מצרים, אותם שגלו למצרים שאינה רחוקה, נקראו נדחים. בחר הקדש, בחר המורה מקום בית המקדש. (א) הוי, קריאה של צער. עמרת גאות, מן הנאות היו עושים עמרת לראשם, כלומר, היו מתפארים בעשרם ובתענוגם. שפרי אפרים, אנשי מלכות אפרים בשערין לא הלכו לגלות, היה כל עסקם במאכל ומשחה ובשכרות. וציון נבל צבי תפארתו, ובאמת כל הדר תפארתם היה דומה לציון נבל. אשר על ראש גיא שמנים, שמורכ השמן המבושם שיוצקים על ראשם כאלו הוא גיא מלא שמנים. הלומי יין, מפי תינו. (ב) הנה חזק, הנה יש רוח חזק. שער קטב, ברוח סערה הבורת ומשחית. הניח לארץ ביד, זה הרוח ניח עמרת גאותם לארץ בחזקת חזק ונכח. (ג) ברגלים תרמסנה, ברגלי האויב תרמסנה עמרות הנאות של שפורי אפרים, כלומר, האויב ישפיל גאותם. (ד) והיתה ציצת נבל צבי תפארתו... בכפורה בטרם קיץ וגו', הדר תפארתו שהיא בציון נבל, ואשר היא על ראש גיא שמנים, תהיה בכפורה בטרם קיץ, בתאנה שהתפורה בטרם יהיה הקיץ. בעודה בכפו יבלענה, מיד כשהיא עדין תלויה על הענף ואינו ממתינ עד שיתלש. כלומר, שכבה ומהר האויב להשפיל את גאותם. (ח) ביום ההוא, ביום שגלו עשרת השבטים. לעמרת צבי, לעמרת של רצון והמדה (והדחה). ולצפירת תפארה, ולבתר של תפארת. לשאר עמו, שבט יהודה ובנימין והמצטרפים עמם למלכות חזקיהו מלך יהודה. (ו) ולרוח משפט ליושב על המשפט, ויהיה הקב"ה לרוח משפט למי שהיה יושב על המשפט, והוא חזקיהו מלך יהודה, שישב על כסא המלכות לעשות משפט, ויתן לו הקב"ה דעת ובינה לעשות משפט אמת. ולגבורה, ויהיה הקב"ה להם לגבורה, כפי שהכה מלאך ה' במחנה אשור ולא הצרכו להלהם בהם. משיבי מלחמה שערה, וכן כשילחמו אויביהם בהם וישיבו מלחמה נגדם. ויתן ה' להם גבורה שהיו מים באויביהם עד שער עריהם הבצורות. (ז) וגם אלה, וגם שבטי יהודה ובנימין. ביין שגו וגו', זה היה בימי אחז אביו של חזקיהו. ובשכר תעו, ומתוך רבוי שתת יין לכן תעו מן הדרך

הַנְּבִיאָה. וְנָבִיא, נְבִיאֵי הַשָּׁקֶר. נִבְלָעוּ מִן הַיָּיִן, נִשְׁתַּחֲוּ מִרְבַּע שְׁתֵּית הַיָּיִן. שָׁנָה בְּרֵאָה, לֹא הִלְכִי בִּדְרֹךְ שְׁהוֹרֵם הַרוּאָה, הוּא הַנְּבִיא הָאֱמִתִּי. פָּקֹד פְּלִילִיָּה, כְּשֶׁלֹּו בְּמִשְׁפָּט, וְלֹא שִׁפְטוֹ דִּין אֱמֶת. "פָּקֹד", כְּשֶׁלֹּו, וְהוּא מִלְשׁוֹן "וּפָק בְּרִפְיִים" (נחום ב'א). "פְּלִילִיָּה", מִשְׁפָּט, כְּמוֹ "וּפָלְלוּ אֱלֹהִים" (שמואל'א ב'ח). ח' כִּי כָל שְׁלַחֲנוֹת, אֶפְלוּ שְׁלַחַן הַכֹּהֲנִים. מִלְאוּ קִיָּא צוּאָה, קִיָּא וְצוּאָה, שֶׁכֵּן דְּרֹךְ הַשְּׂכֹּוֹר. וְחֶסֶר וִי"ו, הַשְּׂמֹוֹשׁ. כִּי בְּלִי מְקוֹם, עַד שֶׁאֵין מְקוֹם נָקִי. ט' אֵת מִי יוֹרֵה דַּעַת, מֵאֲחֵר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כִּבְּה, אִם בֶּן לְמִי יוֹרֵה הַמּוֹרֶה דַּעַת. שְׂמֹוּעָה, מֵהַ שְּׂמִיעַ הַנְּבִיא מֵאֵת ה' לְצוּחֹתָם. גְּמוּלִי מִחֲלָב עֲתִיקֵי מִשְׁדִּיָּם, הֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטָנִים שֶׁהָ עֵתָה נִשְׁלָמָה וְנִקְתָּם וְנִקְתָּקוּ מִשְׁדִּיָּם. י' כִּי צוּ לָצוּ צוּ לָצוּ, אֲמַר שֶׁהֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטָנִים שֶׁיִּצְוָה אוֹתָם אָדָם מַעֲט מַעֲט וְיִלְמְדוּ כְּדִי שִׁיקְבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לִקְבֹּל אֱלֹא דְבָרִים מַעֲטִים, וְלָכֵן יִצְוָה לָהֶם מִצְוָה קְטָנָה, וְאַחֵר כִּד עוֹד מִצְוָה. קוּ לָקוּ קוּ לָקוּ, כְּמוֹ הַבְּנָאִי, שְׂמֹוּתָהּ אֵת קוּ הַבְּנָנִי לְגִמּוֹר טוֹר אֲחֵר, וְאַחֵר כִּד יַעֲתִיק אֵת הַקוּ לְטוֹר שָׁנִי, וְכִבְה מַעֲט מַעֲט עַד שֶׁיִּשְׁלִים אֵת הַקוּ. זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם, מַעֲט מַעֲט, פַּעַם אַחֵר פַּעַם. י"א כִּי בְּלַעֲנִי שִׁפְחָה וּבְלָשׁוֹן אַחֲרֵת, הֵם עוֹשִׂים עֲצָמָם בְּאֵלוֹ הָיָה הַנְּבִיא מְדַבֵּר בְּשִׁפְחָה בְּלִיתִי מוֹכֵנָה, אוֹ בְּשִׁפְחָה אַחֲרֵת לְגִמְרִי. י"ב) אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֵיהֶם, וְהַנְּבִיא הָרִי אֲמַר

וְנָבִיא שָׁנָה בְּשִׁכָּר נִבְלָעוּ מִן הַיָּיִן תַּעֲוִי מִן הַשִּׁכָּר שָׁנָה בְּרֵאָה פָּקֹד פְּלִילִיָּה: ח' כִּי כָל שְׁלַחֲנוֹת מִלְאוּ קִיָּא צוּאָה בְּלִי מְקוֹם: ט' אֵת מִי יוֹרֵה דַּעַת וְאֵת מִי יָבִין שְׂמֹוּעָה גְּמוּלִי מִחֲלָב עֲתִיקֵי מִשְׁדִּיָּם: י' כִּי צוּ לָצוּ צוּ לָצוּ קוּ לָקוּ קוּ לָקוּ זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם: י"א כִּי בְּלַעֲנִי שִׁפְחָה וּבְלָשׁוֹן אַחֲרֵת יְדַבֵּר אֶל הָעָם הַזֶּה: י"ב אֲשֶׁר | אֲמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לַעֲיֹף וְזֹאת הַמְּרֻנָּעָה וְלֹא אָבֹוא שְׂמֹוֹעַ: י"ג וְהָיָה לָהֶם דְּבַר יְהוָה צוּ לָצוּ צוּ לָצוּ קוּ לָקוּ קוּ לָקוּ זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲוֹר וְנִשְׁכְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ: כ"ט כִּי לָכֵן כָּה־אֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי בֵית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבֹרָהֶם לֹא־עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יַחֲרוּ: כ"ג כִּי בְּרֹאוֹתָו יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יָדֵי בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁי יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

לָהֶם רַק דְּבָרִים טוֹבִים. זֹאת הַמְּנוּחָה, כִּי תִהְיֶה בְּשִׁלּוֹת. הַנִּיחוּ לַעֲיֹף, אֵל תְּנוּלוֹהוּ, וְזֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הַמְּרֻנָּעָה לְשִׁכַּת בְּמִנוּחָה בְּאַרְצְכֶם. י"ג וְהָיָה לָהֶם דְּבַר ה', כְּמִדָּתָם יִמּוֹד לָהֶם, בֵּינָם שֶׁלֹּא רָצוּ לְשִׁמְעַם מַעֲט מַעֲט, יִגְדֹּר בְּדִבְרוֹ עֲלֵיהֶם צוּ שֶׁל אֲמוֹת הַמִּשְׁתַּעֲבָדִים בָּם. צוּ לָצוּ וְגו', צוּ עַל צוּ, פָּקֵדָה עַל פָּקֵדָה, עֲבוּדָה עַל עֲבוּדָה, קוּ שֶׁל פְּרַעְנוֹת כְּנָגֵד קוּ שֶׁל עֲבוּרָה.

זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם, לִימִים מוֹעֲטִים תְּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְהֵם יִתְמַעֲטוּ שָׁם בְּאַרְצָן אוֹיְבֵיהֶם. יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲוֹר וְנִשְׁכְּרוּ, כְּשִׁילְכוּ וְכִשְׁלוּ לִפְלֵ אַחֲוֹר וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ, וְיִפְלוּ בְּפֶחַ הַמוֹקֵשׁ, וְיִלְכְּדוּ בּוֹ. כְּלוּמָר, יִפְלוּ בְּצִרָה וְלֹא יוֹכְלוּ לְהִמָּלֵט. כ"ב) אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבֹרָהֶם, כְּלוּמָר, ה' אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבֹרָהֶם מֵאוֹר בְּשִׁדִּים, אֲמַר אֵל בֵּית יַעֲקֹב. לֹא עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב, כִּי בְּשִׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רָצוֹן הַקֵּב"ה, הוּא בְּאֵלוֹ יַעֲקֹב בּוֹשׁ בְּדָבָר. וּמַעֲתָה לֹא יָבוֹשׁ. יַחֲרוּ, יִתְלַבְּנוּ. כִּי הַמַּתְבַּשֵּׁשׁ מִתְלַבְּנִים פָּנָיו. כ"ג) בְּרֹאוֹתָו יִלְדִּיו, בְּרֹאוֹת יַעֲקֹב אֵת צִאצְאָיו בְּלִכְתָּם בְּדֹרֶךְ הַטּוֹבָה. מַעֲשֵׂה יָדֵי בְּקִרְבּוֹ, כְּלוּמָר, צִדִּיקִים יֵשׁ בָּהֶם. יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי, שֶׁהֵם מְקַדְּשִׁים שָׁם ה'. וְהַקְדִּישׁוּ אֶת קְדוּשַׁי יַעֲקֹב, יִמְרֹו בְּהַקְדִּישָׁם שְׁמוֹ "קְדוּשַׁי יַעֲקֹב וְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהוּא אֲבִיהֶם. יַעֲרִיצוּ, יִשְׁכְּחוּ לֹמֵר שֶׁחֲזָק בְּדָוִד.

לאחר שמסיים ההפטרָה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כְּסֹאֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: שַׁבָּת, שְׁעָה 4 בְּבוֹקֶר, 53 דְּקוֹת, 121 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבַט, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֵשׁ הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' א

או כְּסִנְדְּלוֹ, שֶׁהֵנִיחוּ עַל קִרְקַעִית הַנֶּעַל או הַסַּנְדַּל, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּכַּל
אֵלּוּ לֹא הוּצִיא בְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין.

גמרא

הַמְשַׁנָּה פֶּסְקָה, שֶׁהַמוֹצִיא מִשָּׂא עַל כְּתִיפּוֹ חַיִּיב, שֶׁכֵּךְ הִיָּה מִשָּׂא בְּנִי
קֶהֱת בְּמַסְעוֹת הַמִּשְׁכָּן. הַגְּמָרָא מְבִיאָה אוֹפֵן נֹסֵף שֶׁהַמוֹצִיא חַיִּיב
מִטַּעַם זֶה: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, הַמוֹצִיא מִשָּׂאֵי (–מִשָּׂא) מִרְשׁוֹת
לִרְשׁוֹת, וּמַעֲבִירוֹ בִּידוֹ לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים בְּאִוִּיר רְשׁוֹת הָרִבִּים,
חַיִּיב, וְאִם שָׂאֵינוּ מוֹנֵחַ עַל כְּתִיפּוֹ, שֶׁכֵּן מִשָּׂא בְּנִי קֶהֱת הִיָּה לְמַעְלָה
מִעֲשָׂרָה טַפְחִים.

מְבַרֵּר הַגְּמָרָא: וּמִשָּׂא בְּנִי קֶהֱת, מִנְּלָן – מִדִּיחִן לְמַדְנוּ שֶׁנִּשְׁאָוּ
לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִנִּשְׂאֵי מִזְבֵּחַ
הַנְּחוּשֶׁת שֶׁהִיָּה גְבוּהָ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְנִשָּׂא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים,
דְּבִתִּיב (בְּמִדְרָג 1 כו) 'קִלְעִי הַחֹצֵר וְגו' אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב, מְקִישׁ הַכְּתוּב אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְמִשְׁכָּן, לְלַמְּדוֹ מָה – שֶׁכֵּשׁ
שְׁגוּבָה הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת, אִם גְּבוּהָ מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת עֶשֶׂר אַמּוֹת.
קוֹדֵם בִּיאוּר הָרִאִיָּה מְקַלְעִי הַמִּשְׁכָּן מְבַרֵּר הַגְּמָרָא, וּמִשְׁכָּן גּוֹפִיָּה
(–עֲצֻמוֹ), מִנְּלָן – מִדִּיחִן לְמַדְנוּ שְׁגוּבָה עֶשֶׂר אַמּוֹת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא,
דְּבִתִּיב (שְׁמוֹת כו טו) 'עֶשֶׂר אַמּוֹת אֵךְ הַקִּרְשׁ', וְהִקְרָשִׁים הֵיוּ עוֹמְדִים
לְאוֹרְכָם סָבִיב הַמִּשְׁכָּן. וְדִבְתִּיב (שם מ טו) 'וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל
הַמִּשְׁכָּן', וְאָמַר רַב, מִשָּׂה רַבִּינוּ פֶּרֶשׁוֹ. וּמְבִיאָר שְׁגוּבָה שֶׁל מִשָּׂה
הִיָּה עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְלִכֵּן הִיָּה יָכוֹל לִפְרוֹשׁ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁכֵּךְ
גְּבוּהוֹ. וּמִכָּאֵן אַתָּה לְמֶד, שֶׁאִם גּוֹבְהֵן שֶׁל שָׂאֵר הַלּוּיִים בְּנֵי שְׁבֻטוֹ שֶׁל
מִשָּׂה, הִיָּה עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּמוֹתוֹ. עֵתָה מְבַאֵר הַגְּמָרָא כִּיצַד לְמַדִּים
מִכֵּךְ שֶׁכֵּל הַמִּזְבֵּחַ הִיָּה נִשָּׂא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים, וְגַמְרִי –
מִסּוֹרֶת בִּידֵינוּ, דְּכָל טוֹנָא דְּמִידְלִי בְּמוֹטוֹת – שֶׁכֵּל מִשָּׂא הַנִּשָּׂא
בְּמוֹטוֹת, נִשְׂאִים אוֹתוֹ תִּלְתָּא מִלְּעִיל וְתִרִי תִּלְתָּא מִלְּתַת – כֹּאשֶׁר
שְׁלִישׁ מִגּוּבָהוּ הוּא מִלְּמַעְלָה וְשְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִגּוּבָהוּ הוּא מִלְּמַטָּה.
וּלְפִי זֶה אִישְׁתַּבַּח הָהוּא מִידְלִי טוֹבָא – נִמְצָא שֶׁהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ מוֹרֵם
הִרְבֵּה מֵעַל עֲשָׂרָה טַפְחִים מִזְּקָרָקֶע, שֶׁהִיָּה הִיָּה נִשָּׂא עַל כְּתִיפּוֹ בְּנִי
קֶהֱת הַגְּבוּהִים עֶשֶׂר אַמּוֹת כֹּאמּוֹר, וְרַק שְׁנֵי שְׁלִישִׁים גְּבוּהוֹ נִתּוּנִים
מִתַּחַת כְּתִיפֵיהֶם, וְנוֹתָרוּ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשׁ אַמּוֹת וְשְׁלִישׁ שָׁוֶה עוֹשִׂים
טַפְחִים. וְכִינֵן שֶׁכֵּךְ הִיָּתָה דֶּרֶךְ עֲבוּדַת הַלּוּיִים, חַיִּיב הַמוֹצִיא בְּאוֹפֵן זֶה
מִרְשׁוֹת הַיְּחִיד לִרְשׁוֹת הָרִבִּים.

הַיְּחִידָה נֹסֶפֶת שֶׁמִּשָּׂא בְּנִי קֶהֱת הִיָּה גְבוּהָ לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה: וְאִיִּבְעִית
אִיִּמָא – וְאִם תִּרְצָה תֹאמַר, שֶׁאִם אִם שָׂאֵר הַלּוּיִים לֹא הִיוּ גְבוּהִים
כְּמִשָּׂה, מִכֵּל מְקוֹם יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שְׁבִנִי קֶהֱת נִשָּׂא מֵעַל עֲשָׂרָה טַפְחִים

מִנִּשְׂאֵי הָאָרֶז עַל יְדֵי בְנֵי קֶהֱת, דְּאָמַר מֶר – שֶׁנִּמְרָה שְׁמוּעָה בְּשֵׁם
אֶחָד הַחֲכָמִים, גְּבוּהָ הָאָרֶז הִיָּה תִשְׁעָה טַפְחִים, וְגוּבָה הַכְּפֹרֶת
שְׁעֵלֵי טַפַּח, תִּרִי כֹאן גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים. וְגַמְרִי – וּמִסּוֹרֶת בִּידֵינוּ,
דְּכָל טוֹנָא דְּמִידְלִי בְּמוֹטוֹת – שֶׁכֵּל מִשָּׂא הַנִּשָּׂא בְּמוֹטוֹת, נִשָּׂאִים
אוֹתוֹ תִּלְתָּא מִלְּעִיל וְתִרִי תִּלְתָּא מִלְּרַע – שְׁלִישׁ מִלְּמַעְלָה וְשְׁנֵי
שְׁלִישׁ מִלְּמַטָּה, וְאִישְׁתַּבַּח הָהוּא דְּלְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה הָהוּא קֹא – וְנִמְצָא
שְׁבַעֲת נִשְׂאֵיתוֹ הִיָּה הָאָרֶז בְּגוּבָה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה, דְּהִיָּנוּ אֶחָד עֶשֶׂר
טַפְחִים וְשְׁלִישׁ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ צִרִךְ לְהוֹסִיף לְהוֹכִיחַ מִן הָאָרֶז, וְלִיִּנְמַר מִשָּׂה
– הִרִי נִתֵּן לְלַמּוֹד מִגּוּבָהוּ שֶׁל מִשָּׂה שְׁהוּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁאִם גְּבוּהָ
בְּנִי קֶהֱת נִשָּׂאִי הַמִּזְבֵּחַ הִיָּה כֵךְ, וְזוֹה נִלְמַד שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִשָּׂא לְמַעְלָה
מִעֲשָׂרָה וְכַפִּי שֶׁלְּמַדְנוּ בְּתַחֲלִילָה.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: יִתְכֵּן שֶׁאִין לְלַמּוֹד מִמִּשָּׂה שֶׁהִיָּה גְבוּהָ עֶשֶׂר אַמּוֹת
לְשָׂאֵר הַלּוּיִים, שֶׁכֵּן דִּילְלָא מִשָּׂה שְׂאֵי – שֶׁמִּשָּׂא מִשָּׂה הִיָּה שׁוֹנָה
מִשָּׂאֵר בְּנֵי שְׁבֻטוֹ וְגוּבָה מִהֶם, דְּאָמַר מֶר – רַבִּי יוֹחָנָן (נִדְרִים לח), אִין
הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֵלָּא עַל חֶכֶם שְׁהוּא גַם גְּבוּרָה וְעֶשֶׂר וְכַעַל קוֹמָה,
וְלִכֵּן הוֹצִיָּךְ מִשָּׂה לְהִיָּת גְבוּהָ בְּקוֹמָתוֹ מִכֵּל שָׂאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִךְ
קוֹמַת שָׂאֵר הַלּוּיִים הִיָּתָה נִמּוּכָה יוֹתֵר.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין בְּאוֹפֵן מְסוּיָם שֶׁל הוֹצָאָה שֶׁל אִיִּמָא רַב
מִשּׁוּם (–בִּשְׁמֵן) רַבִּי חִיָּא, הַמוֹצִיא מִשָּׂאֵי (–מִשָּׂא) בְּשַׁבָּת כֹּאשֶׁר
הוּא מוֹנֵחַ עַל רֹאשׁוֹ בְּלֹא לְאוּחוֹ בִּידוֹ כֹּלל, חַיִּיב הַמִּשָּׂא, אִם שֶׁאִין
דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לִישָׂא כֵךְ אֶת מִשָּׂאֵם, שֶׁכֵּן אֲנָשִׁי הָעִיר הוֹצִיל עוֹשִׂין
בִּזְוִי.

דוּחָה הַגְּמָרָא לִשְׁוֹן זֶה: וְכִי אֲנָשִׁי הוֹצִיל רוּבָא דְּעַלְמָא – רֹב הָעוֹלָם
הֵם, שְׁנִיתֵן לְחַיִּיב עַל הוֹצָאָה בְּאוֹפֵן שֶׁהֵם מוֹצִיאִים.
לִכֵּן מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת הַדִּין בְּלִשׁוֹן אַחֵרָת: אֵלָּא, אִי אִיִּתְמַר חֲבִי
אִיִּתְמַר – מִזֶּה שֶׁנִּאֲמַר בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא עַל הַמוֹצִיא מִשָּׂא עַל רֹאשׁוֹ
בְּשַׁבָּת, עַל כְּרַחֵךְ כֵךְ נִאֲמַר, אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּא, אִיִּתְמַר חֲבִי
הָעִיר הוֹצִיל שְׁהוּצִיא מִשּׁוּי (–מִשָּׂא) עַל רֹאשׁוֹ בְּלֹא לְאוּחוֹ בִּידוֹ
בְּשַׁבָּת, חֲבִי, שֶׁכֵּן בְּנֵי עִירוֹ עוֹשִׂין כֵּן.
הַגְּמָרָא דוּחָה גַם אֶת הַדִּין בְּאוֹפֵן זֶה: מִזֶּה בִּכֵּךְ שֶׁכֵּן הוֹצִיל הוּא, וְתִיִּבְמַל
דְּעֵתָה אֵלָּא כָּל אִדָּם בְּרֹב הָעוֹלָם, שֶׁאִינֶם מוֹצִיאִים עַל רֹאשָׁם.
לִכֵּן מְבַאֵר הַגְּמָרָא אֶת הַדִּין בְּלִשׁוֹן אַחֵרָת: אֵלָּא, אִי אִיִּתְמַר חֲבִי
אִיִּתְמַר, הַמוֹצִיא מִשּׁוּי (–מִשָּׂא) עַל רֹאשׁוֹ בְּלֹא לְאוּחוֹ בִּידוֹ, אִם אִם
הוּא כֵן הָעִיר הוֹצִיל, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בְּדֶרֶךְ הוֹצָאָה בְּרֹב
הָעוֹלָם.

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:36	6:37	8:35	8:37	9:08	9:10	10:00	10:02	16:51	16:56	17:17	17:21	16:35	17:32
חיפה (ח)	6:38	6:39	8:37	8:39	9:08	9:10	10:00	10:02	16:47	16:51	17:13	17:18	16:21	17:28
ירושלים (ח)	6:33	6:34	8:34	8:36	9:05	9:07	9:58	10:00	16:50	16:55	17:16	17:20	16:14	17:29
תל אביב (ח)	6:39	6:40	8:37	8:39	9:09	9:11	10:01	10:03	16:49	16:53	17:15	17:19	16:32	17:30
אוסטריה, וינה (ח)	7:41	7:40	9:15	9:17	9:47	9:48	10:30	10:32	16:14	16:20	16:48	16:53	16:01	17:08
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:56	6:01	9:06	9:09	9:37	9:41	10:52	10:56	20:49	20:49	21:18	21:19	20:31	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	7:38	7:38	9:15	9:16	9:47	9:48	10:31	10:33	16:22	16:27	16:54	17:00	16:08	17:04
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:14	7:14	8:49	8:51	9:21	9:22	10:04	10:06	15:48	15:54	16:22	16:28	15:35	16:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:28	7:28	9:01	9:02	9:33	9:34	10:16	10:18	15:57	16:03	16:31	16:37	15:44	16:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:02	8:02	9:31	9:32	10:03	10:04	10:45	10:46	16:14	16:20	16:49	16:55	16:01	16:59
אוקראינה, קייב (ח)	7:55	7:54	9:24	9:25	9:56	9:57	10:37	10:39	16:06	16:13	16:42	16:48	15:54	16:52
איטליה, מילאנו (ח)	8:00	8:00	9:39	9:40	10:11	10:12	10:56	10:58	16:52	16:58	17:24	17:30	16:39	17:44
אקוואדור, קיטו (ח)	6:05	6:07	8:39	8:42	9:09	9:11	10:11	10:14	18:29	18:32	18:51	18:54	18:13	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:40	5:45	8:44	8:47	9:16	9:20	10:30	10:33	20:12	20:13	20:40	20:40	19:55	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:08	6:13	9:25	9:29	9:56	10:00	11:13	11:17	21:27	21:27	21:59	21:59	21:09	22:03
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:23	7:24	9:12	9:14	9:44	9:46	10:33	10:35	16:55	17:00	17:24	17:29	16:41	17:33
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:16	7:16	9:04	9:05	9:35	9:37	10:23	10:25	16:42	16:47	17:11	17:16	16:28	17:28
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:17	7:17	9:04	9:05	9:36	9:37	10:24	10:26	16:41	16:46	17:10	17:15	16:27	17:28
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:57	7:57	9:42	9:44	10:14	10:16	11:01	11:03	17:13	17:19	17:43	17:49	17:00	18:01
ארה"ב, היוסטן (ח)	7:13	7:14	9:14	9:16	9:47	9:49	10:39	10:41	17:35	17:40	18:01	18:05	17:21	18:15
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:54	6:55	8:51	8:53	9:23	9:25	10:14	10:16	16:58	17:02	17:24	17:29	16:43	17:39
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:04	7:06	9:10	9:12	9:42	9:44	10:36	10:38	17:43	17:47	18:07	18:11	17:28	18:21
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:15	7:15	9:00	9:02	9:33	9:34	10:20	10:22	16:34	16:39	17:04	17:09	16:20	17:23
ארה"ב, שיקאגו (ח)	7:13	7:13	9:00	9:02	9:31	9:33	10:18	10:20	16:34	16:39	17:04	17:09	16:20	17:20
בוליביה, לה-פס (ח)	5:52	5:56	8:43	8:46	9:12	9:15	10:20	10:23	19:18	19:20	19:42	19:44	19:02	19:48
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:44	8:43	10:10	10:11	10:42	10:43	11:23	11:25	16:46	16:53	17:23	17:29	16:33	17:47
בלגיה, בריסל (ח)	8:41	8:40	10:09	10:10	10:41	10:42	11:22	11:24	16:49	16:56	17:26	17:32	16:37	17:49
ברזיל, ס. פאולו (ק)	5:17	5:21	8:10	8:13	8:41	8:44	9:50	9:54	19:01	19:03	19:26	19:27	18:45	19:35
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ק)	5:04	5:08	7:57	8:00	8:28	8:31	9:37	9:40	18:46	18:48	19:11	19:13	18:30	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	8:02	8:01	9:29	9:30	10:00	10:01	10:41	10:43	16:05	16:11	16:41	16:48	15:52	17:05
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:21	8:20	9:43	9:44	10:14	10:15	10:53	10:55	16:02	16:09	16:41	16:48	15:50	17:07
גרמניה, ברלין (ח)	8:14	8:13	9:38	9:38	10:09	10:10	10:49	10:51	16:04	16:11	16:42	16:49	15:52	16:53
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:19	8:19	9:51	9:52	10:22	10:23	11:04	11:05	16:37	16:43	17:12	17:18	16:24	17:22
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:10	5:14	8:08	8:12	8:38	8:42	9:49	9:52	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:41
הודו, בומביי (ח)	7:09	7:11	9:20	9:23	9:53	9:55	10:49	10:52	18:14	18:17	18:37	18:41	17:59	18:45
הודו, פונה (ח)	7:02	7:04	9:16	9:18	9:48	9:50	10:44	10:47	18:12	18:16	18:36	18:39	17:57	18:43
הונגריה, בודפשט (ח)	7:28	7:28	9:03	9:05	9:35	9:36	10:19	10:21	16:05	16:11	16:38	16:44	15:52	16:48
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:26	7:26	9:12	9:14	9:44	9:46	10:32	10:34	16:48	16:53	17:17	17:22	16:34	17:26
יוון, אתונה (ח)	7:38	7:38	9:28	9:30	10:01	10:02	10:50	10:52	17:18	17:23	17:46	17:51	17:04	17:55
מולדובה, קישינב (ח)	7:48	7:48	9:23	9:24	9:56	9:57	10:40	10:41	16:26	16:32	16:59	17:05	16:13	17:09

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:02	7:04	9:19	9:21	9:49	9:51	10:46	10:48	18:17	18:20	18:40	18:44	18:02	18:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	5:48	5:54	9:05	9:09	9:38	9:42	10:56	11:00	21:15	21:15	21:48	21:48	20:57	21:52
נפאל, קטמנדו (ח)	6:48	6:49	8:54	8:56	9:25	9:27	10:19	10:21	17:25	17:29	17:50	17:54	17:10	17:58
סינגפור, סינגפור (ח)	7:03	7:06	9:31	9:33	10:03	10:06	11:04	11:07	19:11	19:14	19:34	19:36	18:56	19:40
פולין, ורשא (ח)	7:40	7:39	9:06	9:07	9:37	9:38	10:18	10:19	15:37	15:43	16:14	16:21	15:24	16:25
פרו, לימה (ח)	5:44	5:47	8:23	8:26	8:55	8:58	10:01	10:04	18:38	18:40	19:01	19:03	18:22	19:07
צרפת, ליון (ח)	8:17	8:17	9:57	9:58	10:28	10:30	11:13	11:15	17:09	17:15	17:42	17:47	16:56	18:01
צרפת, פריז (ח)	8:40	8:39	10:13	10:14	10:44	10:46	11:27	11:29	17:07	17:13	17:41	17:47	16:54	18:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:55	5:57	8:25	8:28	8:55	8:58	9:56	9:59	18:04	18:07	18:26	18:29	17:48	18:33
קנדה, טורונטו (ח)	7:47	7:47	9:30	9:31	10:01	10:03	10:48	10:50	16:54	17:00	17:25	17:30	16:41	17:43
קנדה, מונטריאול (ח)	7:30	7:30	9:10	9:11	9:42	9:43	10:27	10:29	16:24	16:29	16:56	17:01	16:10	17:15
קפריסין, לרנקה (ח)	6:52	6:53	8:45	8:47	9:18	9:20	10:08	10:10	16:44	16:49	17:12	17:16	16:30	17:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	10:16	10:14	11:34	11:34	12:05	12:06	12:43	12:44	17:41	17:49	18:22	18:29	17:29	18:33
רוסיה, מוסקבה (ח)	9:53	9:51	11:10	11:11	11:40	11:41	12:18	12:19	17:11	17:19	17:53	18:00	16:59	18:19
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	9:05	9:05	10:40	10:41	11:12	11:14	11:56	11:58	17:43	17:49	18:16	18:21	17:29	18:25
שווייץ, ציריך (ח)	8:08	8:07	9:45	9:46	10:16	10:17	11:00	11:02	16:49	16:55	17:23	17:28	16:36	17:42
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:38	6:40	8:55	8:57	9:27	9:30	10:25	10:28	18:03	18:06	18:26	18:29	17:48	18:33

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב וארב ולסטים וחיית רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00354
30/12/2012

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7